ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקווייַ סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר וביות של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחללו:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לִשְׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יֶהְגּוּ לֹא־יֶהֱגוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לְמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּיָהּ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קטו מתוך "תהילות מנחם"

טז – השמים שמים להוי' והארץ נתן לבני אדם

"שמים" ו"ארץ" בנפש האדם

איתא במדרש[1] "השמים שמים להוי' והארץ נתן לבני אדם – משל למה הדבר דומה, למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי, כך כשברא הקב"ה את

המשך בעמוד כו

1) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד"ה ואתה תצוה וגו'
שבת פרשת תצוה, י"ד אדר ראשון, ה'תשמ"א ..... ה

ד) מאמר ד"ה ויקח קרח וגו'
שבת פרשת קרח, ג' תמוז, ה'תשכ"ה ..... כב

ה) שיחת שבת פרשת קרח,
ג' תמוז, ה'תשכ"ה ..... כז

ו) משיחת שבת פרשת קרח,
אדר"ח תמוז, ה'תש"נ ..... לב

ז) לקוטי שיחות פרשת קרח ..... מ

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... מד

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת קרח ..... מו

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת קרח ..... מז

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת קרח ..... סז

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת קרח ..... סח

יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת קרח ..... עו

יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... עט

שיעורי רמב"ם

טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת קרח ..... פב

טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת קרח ..... קלה

יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת קרח ..... קנו

יח) נביאים וכתובים
ישעיה פרק כח, איוב פרק ד ..... קנח

יט) משניות – מסכת כלאים
ביאור קהתי ..... קס

כ) עין יעקב מסכת סוכה ..... קסט

כא) מסכת בבא קמא עם ביאורים
מדף לג עד דף לט ..... קע

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן ..... ר

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן ..... רא

כד) לקוטי תורה
אדמו"ר הזקן ..... רד

כה) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי ..... רו

כו) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... רז

כז) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... רח

כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב ..... רח

כט) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו"ר מוהריי"צ ..... רי

ל) ספר השיחות ה'ש"ת-תש"א בלה"ק
אדמו"ר מוהריי"צ ..... ריא

לא) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ ..... ריב

לב) פרקי אבות פרק ד ..... ריג

לג) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת קרח ..... ריד

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת קרח ..... רכב

לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רכג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס״ד. שבת פרשת תצוה, יו״ד אדר־ראשון ה׳תשמ״א*

וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד[1],

וידועים הַדִּיּוּקִים בָּזֶה[2] דִּבְכָל הַצִּוּוּיִים שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכֵיוָצֵא בָּזֶה, וְכָאן נֶאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ולְהוֹסִיף, דְּהַדִּיּוּק מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה הוּא לֹא רַק בְּהַלָּשׁוֹן אֶלָּא גַּם בְּהַתֹּכֶן, דִּלְשׁוֹן וְאַתָּה תְּצַוֶּה מַשְׁמַע שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַמְצַוֶּה, וְצָרִיךְ לְהָבִין, חֲרֵי מֹשֶׁה הוּא הַשָּׁלִיחַ לְמְסֹר לְיִשְׂרָאֵל אֶת צִוּוּי הַקָּבָ״ה, וְלָמָּה נֶאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ, שֶׁיָּבִיאוּ הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה[3] (אֵלֶיךָ), דִּלְכְאוֹרָה, כֵּינָן שֶׁהַבְּעָלַאת הַנֵּרוֹת הָיְתָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן, לָמָּה הֻצְרַךְ לְהָבִיא אֶת הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר שֶׁמֶן גו׳ כָּתִית לַמָּאוֹר, דִּלְכְאוֹרָה הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר שֶׁמֶן גו׳ לְהָאִיר. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דִּבְפָסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה[4] נֶאֱמַר מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְכָאן נֶאֱמַר לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד.

ב) **וּמְבָאֵר** כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ״ר (בְּמַאֲמָרוֹ הַיְדוּעַ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״וְקִבֵּל הַיְהוּדִים״[5] שֶׁנֶּאֱמַר בְּפוּרִים קָטָן תרפ״ז[6]), דְּמִשְׁמָעוּתָהּ הַפְּנִימִית של המילה ׳צִוּוּי׳ (׳תְּצַוֶּה׳) הוּא יצירת ׳צַוְתָּא׳ וְחִבּוּר[7] בֵּין הַמְצַוֶּה לבין המְצֻוֶּה, כלומר בין ישראל לקדוש ברוך הוא. וְזֶהוּ ההסבר מדוע הפסוק מדגיש את חשיבותו של משה רבינו באומרו ׳וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׳, כיוון שֶׁמֹּשֶׁה הוּא זה שיוצר את

ביאור בדרך אפשר

במאמר זה מדובר אודות מהות תפקידו של משה רבינו בדורו וכמו כן של נשיאי ישראל שבכל דור ודור שהם ה׳משה רבינו׳ שבכל דור ודור. מדובר אודות עבודתם של בני ישראל הבאה מכוחם של הנשיאים בתקופות השונות ובעיקר בחשכת הגלות. במאמר זה מדובר אודות חידוש נפלא הקשור דווקא בעבודה הנדרשת מאיתנו בדורנו כעת.

מאמר זה מיוסד על מאמר דיבור־המתחיל ״וקבל היהודים״ שנאמר על ידי כ״ק אדמו״ר הריי״צ ב׳פורים קטן׳ בשנת ה׳תרפ״ז, בזמן המשטר הקומוניסטי בברית המועצות, תקופה קצרה לפני מאסרו הידוע.

אודות הדלקת המנורה בבית המקדש אומר הקדוש ברוך הוא למשה רבינו **וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד**[1], **וידועים הַדִּיּוּקִים בָּ**לשונו של פסוק **זֶה**[2] הדיוק הראשון הוא **דִּבְכָל הַצִּוּוּיִים שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** ׳דבר אל בני ישראל׳ וְכֵיוָצֵא בָּזֶה ׳אמור להם׳ כלומר בדרך כלל בפניה של הקדוש ברוך הוא אל משה רבינו לא מופיעה המילה ׳אתה׳, **וְאילו כָּאן נֶאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ולְהוֹסִיף, דְּהַדִּיּוּק** בְּמַה **שֶּׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה** הוּא לֹא רַק **בְּהַלָּשׁוֹן** אֶלָּא **גַּם** כלומר אינה רק מכך שהתורה מאריכה בלשונה **אֶלָּא** היא **בְּהַתֹּכֶן**, הוספת המילה ׳אתה׳ מדגישה את חשיבותו של משה רבינו **דִּלְשׁוֹן וְאַתָּה תְּצַוֶּה מַשְׁמַע שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַמְצַוֶּה, וְצָרִיךְ לְהָבִין, חֲרֵי מֹשֶׁה הוּא** רק

ביאור בדרך אפשר

הַשָּׁלִיחַ לְמְסֹר לְיִשְׂרָאֵל אֶת צִוּוּי הַקָּבָ״ה ואיננו המְצַוֶּה בעצמו, **וְלָמָּה נֶאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין** דיוק נוסף בלשון הכתוב **מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ**, שֶׁמשמעות מילים אלה היא **שֶׁיָּבִיאוּ הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה**[3] (׳אֵלֶיךָ׳), **דִּלְכְאוֹרָה, כֵּינָן שֶׁהַבְּעָלַאת** (=הדלקת) **הַנֵּרוֹת הָיְתָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן** ולא על ידי משה, **לָמָּה הֻצְרַךְ לְהָבִיא אֶת הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר שֶׁמֶן גו׳ כָּתִית לַמָּאוֹר**, מדוע התורה משתמשת במילה ״מאור׳ ולא במילה ׳להאיר׳ **דִּלְכְאוֹרָה הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר** (=היה לו לומר) **שֶׁמֶן גו׳ לְהָאִיר** שהרי תכליתה של הדלקת השמן במנורה היא ׳להאיר׳. **גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דִּבְפָסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה**[4] **נֶאֱמַר** אודות משך זמן דליקת הנרות **מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר** ואכן משך זמן דליקתם בבית המקדש בכל יום איננו במשך היממה כולה אלא מערב עד בוקר **וְאילו כָּאן נֶאֱמַר לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד.**

ב) וּמְבָאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ״ר (בְּמַאֲמָרוֹ הַיְדוּעַ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״וְקִבֵּל הַיְהוּדִים״[5] שֶׁנֶּאֱמַר בְּפוּרִים קָטָן תרפ״ז[6]), דְּמִשְׁמָעוּתָהּ הַפְּנִימִית של המילה ׳צִוּוּי׳ (׳תְּצַוֶּה׳) הוּא יצירת ׳צַוְתָּא׳ וְחִבּוּר[7] בֵּין הַמְצַוֶּה לבין המְצֻוֶּה, כלומר בין ישראל לקדוש ברוך הוא. וְזֶהוּ ההסבר מדוע הפסוק מדגיש את חשיבותו של משה רבינו באומרו **׳וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׳, כיוון שֶׁמֹּשֶׁה הוּא** זה שיוצר את

) יצא לאור בקונטרס פורים־קטן – תשנ״ב**, ״לקראת יום ג׳ שהוכפל בו כי טוב, פורים קטן . . יום א׳ פ׳ כי תשא, ה׳תשנ״ב״.

1) ריש פרשתנו (תצוה). 2) אוה״ת פרשתנו (תצוה) ע׳ א׳תקמא. ד״ה וקבל היהודים תרפ״ז ס״ג (סה״מ תרפ״ז ע׳ קיג. ה׳תשי״א ע׳ 182). 3) רמב״ן עה״פ. 4) פרשתנו כז, כא. 5) השייכות דהביאור בואתה תצוה גו׳ לוקבל היהודים גו׳ - ראה לקמן ס״ט ואילך. 6) נדפס ב״התמים״ חוברת ז לה, ג [שלו, ג] ואילך. סה״מ תרפ״ז ע׳ קי ואילך. ה׳תשי״א ע׳ 180 ואילך. - ראה שם ס״ד. 7) כ״ה גם בתו״א פרשתנו פב, א (עה״פ ואתה תצוה). ובכ״מ. וראה בהנסמן בסה״מ מלוקט ח״ג ע׳ עב הערה 55.

*) קונטרס זה חילק כ״ק אדמו״ר שליט״א בידו הק׳ לכאו״א מאנשים נשים וטף. **) על הדו״ח אודות הדפסת והפצת המאמר ענה כ״ק אדמו״ר שליט״א: ״ויה״ר שיפעל הפעולה הרצוי׳ והזמ״ג וברי מזלי׳ כו׳. אזכיר עה״צ״.

ביאור בדרך אפשר

ה׳צוותא׳, הוא זה **שְׁמַקְשֵׁר וּמְחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף**[8]. **וְעַל יְדֵי שֶׁמֹּשֶׁה מַשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל** (כלומר **שֶׁמְּקַשֵּׁר אוֹתָם עִם אוֹר אֵין־סוֹף**), **עַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה בְּדרגתו של מֹשֶׁה.** [הסיבה לכך שלמרות שדרגתו של משה רבינו היא למעלה מהעם, שלכן הוא זה שבכוחו להשפיע להם, אך דווקא על ידם נעשית בו רוממות יתירה, הרי זה נעוץ בקשר הנשמתי של משה רבינו עם בני ישראל.

דְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל הֵם דְּגִמַּת רֹאשׁ וְרֶגֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[9] **על ידי משה רבינו** ׳שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ׳, **דְּכָל יִשְׂרָאֵל הֵם** בבחינת **הָרַגְלַיִם דְּמֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה הוּא הָרֹאשׁ שֶׁלָּהֶם. וּכְמוֹ שֶׁבָּגוּף אָדָם** עם היות שהראש הוא מעל הרגליים והוא זה שמנהיגם אך ביחד עם זה **הָרַגְלַיִם מוֹלִיכִים אֶת הָרֹאשׁ לְמָקוֹם שֶׁהָרֹאשׁ מְצַוֶּה עַצְמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְשָׁם, כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל (הָרַגְלַיִם דְּמֹשֶׁה) מִתְרַפֵּחַ עִלּוּי בְּמֹשֶׁה. דְּזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ, שֶׁעַל יְדֵי רַגְלֵי הָעָם נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי דְּאָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה**[10]. **וְזֶהוּ וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת גו׳, דְּעַל יְדֵי שֶׁמֹּשֶׁה יְצַוֶּה וְיַקְשֵׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף, עַל יְדֵי זֶה יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶן זַיִת לְמֹשֶׁה** (וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ), **שֶׁיּוֹסִיפוּ תּוֹסָפוֹת אוֹר בְּמֹשֶׁה.**

ג) **וּלְבָאֵר** זֶה, מַקְדִּים בְּהַמַּאֲמָר[11] **שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ נִקְרָא רַעְיָא מְהֵימְנָא, דִּשְׁנֵי פְּרוּשִׁים נִקְרָא רַעְיָא מְהֵימְנָא. פירוש אחד הוא ׳רועה נאמן׳. רועה נאמן פירושו שאינו נאמן רק לבעלי הצאן אלא הוא נאמן לצאן עצמם בכך שהוא מוסר את נפשו אפילו עבור כבשה אחת ואיננו מוכן להחליפה באחרת. וכמו כן משה רבינו שֶׁהוּא רוֹעֶה נֶאֱמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. והפירוש השני הוא ׳רועה אמונה׳ שמשמעותו היא, כשם שתפקידו של רועה צאן הוא להאכילם במרעה טוב ומזין, כך ישנו צורך להאכיל את נשמות ישראל במרעה של ׳אמונה׳ וזו עבודתו של משה רבינו שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס** (=מכלכל) **אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה.** הטעם לכך שישנו צורך בפעולתו של משה רבינו להאכיל את נשמות ישראל ב׳אמונה׳, בו בזמן שלכאורה האמונה כבר קיימת בהם שהרי הם קבלוה בירושה מאבותינו אברהם יצחק ויעקב, הסיבה לכך היא **דְּהָאֱמוּנָה שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּיִשְׂרָאֵל מִצַּד עַצְמָם, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים**[12], ללא פעולתו של משה רבינו **אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה רוֹעֶה וּמְפַרְנֵס** (=מכלכל) **אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה,** משמעות הדבר **הוּא שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה בְּפְנִימִיּוּת.** הסברת המושגים ׳מקיף׳ ו׳פנימיות׳: הקשר בין שני דברים יכול להיות באופן ׳פנימי׳ ובאופן ׳מקיף׳. כאשר האדם בא במגע עם דבר שביכולתו להפנימו, להכילו בתוכו ולהתאחד עימו אזי קשר זה הינו ׳פנימי׳. מה־שאין־כן כאשר הדבר נשאר מחוץ ליכולת האדם להכילו ואינו מתאחד עימו, הוא נשאר מחוצה לו. קשר זה הינו בבחינת ׳מקיף׳. קשר ׳פנימי׳ בא לידי ביטוי בכך שמציאות האדם משתנה בהתאם לדבר עימו הוא נקשר ומתאחד. מה־שאין־כן כאשר הקשר הוא באופן ׳מקיף׳ מציאותו של האדם נשארת כמקודם. דוגמה לדבר: אדם השומע רעיון רוחני הקשור בסברא שכלית עמוקה, כאשר מדובר בסברא אשר ביכולת האדם להכילה בשכלו, להבינה ולהסבירה לעצמו היטב, אזי שכל האדם מתאחד עימה ועל־ידי־כך

ביאור בדרך אפשר

1 וּמְחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף[8]. וְעַל
2 יְדֵי שֶׁמֹּשֶׁה מַשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל (שֶׁמְּקַשֵּׁר אוֹתָם עִם
3 אוֹר אֵין־סוֹף), עַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה
4 בְּמֹשֶׁה. דְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל הֵם דְּגִמַּת רֹאשׁ וְרֶגֶל,
5 כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[9] שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר
6 אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ, דְּכָל יִשְׂרָאֵל הֵם הָרַגְלַיִם דְּמֹשֶׁה,
7 וּמֹשֶׁה הוּא הָרֹאשׁ שֶׁלָּהֶם. וּכְמוֹ שֶׁבָּאָדָם הָרַגְלַיִם
8 מוֹלִיכִים אֶת הָרֹאשׁ לְמָקוֹם שֶׁהָרֹאשׁ מְצַוֶּה עַצְמוֹ
9 אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְשָׁם, כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּמֹשֶׁה
10 וְיִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל (הָרַגְלַיִם דְּמֹשֶׁה)
11 מִתְרַפֵּחַ עִלּוּי בְּמֹשֶׁה. דְּזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר שֵׁשׁ מֵאוֹת
12 אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ, שֶׁעַל יְדֵי רַגְלֵי
13 הָעָם נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי דְּאָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה[10].
14 וְזֶהוּ וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ
15 שֶׁמֶן זַיִת גו׳, דְּעַל יְדֵי שֶׁמֹּשֶׁה יְצַוֶּה וְיַקְשֵׁר אֶת בְּנֵי
16 יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף, עַל יְדֵי זֶה יָבִיאוּ בְּנֵי
17 יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶן זַיִת לְמֹשֶׁה (וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ), שֶׁיּוֹסִיפוּ
18 תּוֹסָפוֹת אוֹר בְּמֹשֶׁה.
19 ג) **וּלְבָאֵר** זֶה, מַקְדִּים בְּהַמַּאֲמָר[11] שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ
20 נִקְרָא רַעְיָא מְהֵימְנָא, דִּשְׁנֵי פְּרוּשִׁים
21 בָּזֶה. שֶׁהוּא רוֹעֶה נֶאֱמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁהוּא זָן
22 וּמְפַרְנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה. דְּהָאֱמוּנָה
23 שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּיִשְׂרָאֵל מִצַּד עַצְמָם, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם
24 מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים[12], אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה
25 בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה רוֹעֶה וּמְפַרְנֵס אֶת
26 יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה הוּא שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה

8) כ״ה בסד״ה ואתה תצוה עטר״ת (סה״מ עטר״ת ע׳ רנו). ובכ״מ. ובד״ה זה תרפ״ז ס״ד בתחלתו (ועד״ז רסט״ו) ״תקשר את בני ישראל״ ואינו מוסיף ״עם אוא״ס״. ויש לומר, דבהמאמר מפרש שמשה מקשר את בני ישראל עצמם, כדלקמן סי״א. 9) בהעלותך יא, כא. 10) ראה בכ״ז בד״ה הנ״ל תרפ״ז ס״ה. 11) סעיף ד. 12) שבת צז, א.

ביאור בדרך אפשר

מתעדן ונעשה קרוב יותר לרוחניות. אך כאשר אין האדם מסוגל להכיל רעיון זה בשכלו, הרי למרות שהוא חש שמדובר בדבר עמוק והוא בהתפעלות מכך, מכל־מקום הרעיון נשאר מחוץ לשכלו כך שהאדם נשאר מגושם כמקודם.

כמו כן כאשר מדובר אודות האמונה של יהודי בקדוש ברוך הוא. למרות שהאמונה קיימת באדם אך יתכן שאיננה מתאחדת עם מציאותו הגלויה, שכלו ורגשותיו אינם משתנים בעקבות אמונתו בה׳ אחד, אמונה זו לא מתקבלת אצלם. אופן זה של אמונה הוא בבחינת ׳מקיף׳. תפקידו של משה רבינו הוא לגרום לכך שהאמונה תאיר בנשמות ישראל באופן פנימי, שהאמונה תתאחד עם מציאותו הגלויה של יהודי ותחדור ותתקבל בשכלו וברגשותיו ובכל פעולותיו עד כדי כך שהם יהיו מתאימים לאמונתו בה׳ אחד. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[13] ״הַהִיא אֱמוּנָה דִּלְעֵילָא יִתְּנֵן וְיִתְפַּרְנֵס מִגֵּיהּ עַל יָדֵךְ״** (=אותה אמונה עליונה תהיה ניזונת ומכולכלת על ידך, כלומר **עַל יְדֵי מֹשֶׁה), דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה,** משמעות הדבר **הוּא שֶׁמַּמְשִׁיךְ** ומגלה **אוֹתָהּ בְּפְנִימִיּוּת.** וּמַמְשִׁיךְ בְּהַמַּאֲמָר של כ״ק אדמו״ר הריי״צ, **דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה הוּא ׳רַעְיָא מְהֵימְנָא׳, הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא** לא רק כלפי משה רבינו בדורו אלא **גַּם לְאִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל דּוֹר**[14] (=להתפשטות של משה שבכל דור) אשר בכל דור ודור ישנם צדיקים שבהם מתפשטת ומאירה נשמתו של משה רבינו והם גם כן בבחינת ׳רעיא מהימנא׳, **דְּרָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר הֵם מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל (שֶׁבְּדוֹרָם), שֶׁהָאֱמוּנָה שֶׁלָּהֶם תִּהְיֶה בְּפְנִימִיּוּת. וּכְמוֹ מָרְדְּכַי[15], שֶׁהָיָה הָאִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרוֹ, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[16] שֶׁמָּרְדְּכַי בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ,** עבודתו של מרדכי היתה בכך **שֶׁגַּם בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן, שֶׁלְּמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות אָז הָיָה קָשׁוּר עִם מְסִירוּת נֶפֶשׁ, הִקְהִיל קְהִלּוֹת בְּרַבִּים לְחַזֵּק אֶת אֱמוּנָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּהַוָּיָ׳ וְלַעֲמֹד חָזָק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות. וּלְאַחֲרֵי שֶׁמְּבֵאר בַּאֲרֻכָּה שֶׁמֹּשֶׁה וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דְּיִלֵּיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, מְבֵאר[17] דִּיּוּק לְשׁוֹן הַכָּתוּב שֶׁמֵּן גּוֹ׳ כָּתִית לַמָּאוֹר (לַמָּאוֹר וְלֹא לְהָאִיר), שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא, כָּתִית, עַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לַמָּאוֹר (הָעֶצֶם) שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר. וְצָרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּכוּת דְּהַפְרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ לְהַמְבֹאָר (בְּהַמַּאֲמָר) לְפְנֵי־זֶה שֶׁמֹּשֶׁה [וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא] זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בְּפְנִימִיּוּת.**

ביאור בדרך אפשר

מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, (=וההתפשטות שלו שבכל דור) **מְבֵאר[17] הַדִּיּוּק בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב ״שֶׁמֵּן גּוֹ׳ כָּתִית לַמָּאוֹר״** (כאמור בסעיף א׳ הדיוק הוא בכך שהתורה אומרת שהצורך בשמן הוא **׳לַמָּאוֹר׳ וְלֹא ׳לְהָאִיר׳**), המשמעות הפנימית של זה היא: המילה ׳כתית׳ רומזת על המצב בו נמצאים בני ישראל בגלות, והמילה ׳למאור׳ רומזת על ההתגלות לה הם זוכים דווקא בעקבות כך. **שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁאז כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא,** שזו משמעות המילה **׳כָּתִית׳** במובן של ׳שבירה׳, הרי דווקא **עַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לַ**התגלות של המדריגה הנקראת בשם **׳מָאוֹר׳** (שהוא **הָעֶצֶם)** שמעלתה היא בכך **שֶׁ**היא למעלה ממהות של ׳אור׳, היא המקור אשר **מִּמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר.** הסברת הדברים: במילה ׳מאור׳ מכונה המקור של ה׳אור׳. לדוגמה, השמש עצמה לעומת האור היוצא ממנה נקראת בשם ׳מאור׳ היות והיא המקור של האור. אחד ההבדלים בין המאור לאור הוא בכך שהמאור הינו הדבר עצמו לעומת האור שאינו אלא מציאות שחוצה הימנו, בדוגמת השמש עצמה לעומת האור שלה שהוא חוצה הימנה. לכן המושגים ׳מאור׳ ו׳אור׳ קשורים במושגים ׳עצם׳ ו׳גילויים׳, ׳עצם׳ פירושו הדבר בעצמו, לעומת זאת ה׳גילויים׳ הם בדוגמת אור השמש שאינו אלא מה שמתגלה ממנה אך איננו השמש עצמה. דברים אלה הם בבחינת משל כלפי התגלותה של הנשמה האלוקית. כאשר מדובר אודות הנשמה האלוקית, ישנה מצד אחד דרגתה הגלויה בגוף האדם, דרגה זו קשורה בכוחותיו הגלויים של האדם, שכלו ומידותיו. דרגה זו היא בבחינת רובד ה׳גילויים׳ שלה. לעומת זאת ישנה ׳עצם הנשמה׳, כלומר הנשמה כמו שהיא בעצמה, אשר להיותה חלק אלוקה ממעל ממש הרי איננה שייכת ואיננה נתפסת כלל בגוף המוגבל ובכוחותיו הגלויים של האדם. כאמור, דווקא על ידי המצב של ׳כתית׳ זוכים להתגלות ה׳מאור׳, ׳עצם הנשמה׳. **וְצָרִיךְ לְהָבִין** את **הַשַּׁיָּכוּת** בין העניינים השונים המבוארים במאמר של כ״ק אדמו״ר הריי״צ. השייכות **דְּהַפְרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ לְהַמְבֹאָר (בְּהַמַּאֲמָר) לְפְנֵי־זֶה שֶׁמֹּשֶׁה [וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא] זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בְּפְנִימִיּוּת.**

13) ח״ג רכה, ב 14) תקו״ז תס״ט (קיב, א. קיד, א). 15) ראה בד״ה הנ״ל תרפ״ז ס״ג וסט״ו. 16) אסת״ר פ״ו, ב. 17) בד״ה

ד) **וְהִנֵּה** הַבָּאוּר בַּפָּסוּק וְאַתָּה תְּצַוֶּה בָּא (בְּהַמַּאֲמָר) בְּהֶמְשֵׁךְ לְהַמְבָאָר בִּתְחִלַּת הַמַּאֲמָר, דְּפֵרוּשׁ שְׁנֵי הַפְּסוּקִים בְּמַשְׁמָעוּתָם הַפְּשׁוּטָה הוּא שֶׁקִּבְּלוּ הַיְהוּדִים בְּזִמַּן גְּזֵירַת הָמָן, וְקִבְּלוּ עַל עַצְמָם לֹא רַק אֶת מִצְוֹת הַפּוּרִים אֶלָּא אֶת כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָהּ, וּבְאוֹפֶן יוֹתֵר נַעֲלֶה מֵהַצּוּרָה בָּהּ הֵם קִבְּלוּ זֹאת בְּמַתַּן תּוֹרָה עַל הַר סִינַי. דִּבְמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַתְחָלָה (הַחֵלוּ לַעֲשׂוֹת), וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּזְמַן גְּזֵירַת הָמָן הָיְתָה הַקַּבָּלָה הַשְׁלֵימָה, וְקִבֵּל הַיְהוּדִים. [וּפֵרוּשׁ פְּנִימִי זֶה הוּא עַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִ"ל עַל הַפָּסוּק שֶׁנֶּאֱמַר גַּם כֵּן בְּמְגִלַּת אֶסְתֵּר "קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְהוּדִים", דּוֹרְשִׁים עַל כָּךְ חַז"ל שֶׁהַיְהוּדִים קִיְּמוּ בִּזְמַן אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מַה שֶּׁקִּבְּלוּ כְּבָר בְּמַתַּן תּוֹרָה, דְּזֶה שֶׁהֵקִדִּימוּ אֶת אֲמִירַת 'נַעֲשֶׂה' לִ'נִּשְׁמַע' בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַקַּבָּלָה שֶׁל הַתּוֹרָה אַךְ קַבָּלָה זוֹ יְכֹלָה לְהִתְעַרְעֵר, וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִיְּמוּ מַה שֶּׁקִּבְּלוּ מִשְּׁמָעוּת 'קִיּוֹם' זֶה הִיא נְתִינַת תּוֹקֶף לְקַבָּלָה שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם בְּתְחִלָּה]. וּמְדֻיָּק בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁלְּכְאוֹרָה הוּא דָּבָר פָּשׁוּט[24], דִּבְמַתַּן תּוֹרָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, וְהָיָה אָז אֶצְלָם גִּלּוּי אֱלֹקוּת בְּדַרְגָּא הֲכִי נַעֲלִית [דְּנוֹסָף לָזֶה שֶׁגַּם קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיוּ גִּלּוּיִים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר, הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּבִקְרִיעַת יַם סוּף, הִנֵּה הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה הָיָה גִּלּוּי נַעֲלֶה עוֹד יוֹתֵר], וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הַיְרִידָה, דְּנוֹסָף לְהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁבְּכָל גָּלוּת [דְּכָל גָּלוּת הוּא בְּדַרְגַּת גָּלוּת מִצְרַיִם[25], וּכְמוֹ שֶׁבְּגָלוּת מִצְרַיִם כְּתִיב[26] "וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה", עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּכָל גָּלוּת, שֶׁשִּׁעְבּוּד כַּמָּה נְסִיּוֹנוֹת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת], הִנֵּה אָז (בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן) הָיָה הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר עוֹד יוֹתֵר, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, הָיְתָה רַק הַתְחָלָה (הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת), וּבִזְמַן גְּזֵרַת הָמָן, כְּשֶׁהָיוּ בְּתַכְלִית הַשְּׁפָלוּת, אָז דַּוְקָא קִבְּלוּ מַה שֶּׁהֵחֵלּוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה. וּמְבֹאָר בָּזֶה כ"ק אדמו"ר הריי"צ, דִּבְזִמַּן הַגְּזֵרָה, הרי דווקא אז הָיָה קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלָּהֶם בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ. [ומסירות נפשם היתה גדולה ביותר דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁהָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלֹּא לִכְפֹּר חַס־

הנ"ל תרפ"ז סט"ו. 18) אסתר ט, כג. 19) כ"ה גם ברד"ה וקבל היהודים בתו"א מג"א צו, ג. ובכ"מ - נסמנו ברד"ה וקבל היהודים ה'תשי"א (סה"מ מלוקט ח"ג ע' סז הערה 4). 20) שבת פח, א. 21) אסתר ט, כז. 22) מהמשך הענינים בהמאמר ובתו"א שבהערה הבאה (וראה גם תו"א שם צט, רע"א. ובכ"מ) משמע, דזה שקבלוה בימי אחשורוש הוא בזמן הגזירה. ובפרש"י ד"ה בימי אחשורוש "מאהבת הנס שנעשה להם". ואולי יש לומר דשני ענינים בזה - ראה לקמן ס"ט. 23) כ"ה גם בתו"א מג"א צח, א דוקבל היהודים את אשר החלו לעשות הוא ע"ד "קיימו מה שקבלו" - אף שלכאורה הם שני ענינים שונים, ראה סה"מ מלוקט שם הערה 4. 24) הביאור בדיוק לשון זה - ראה ד"ה וקבל היהודים דפורים קטן ה'תשל"ח ס"א (סה"מ מלוקט ח"א ע' שיז). 25) ראה ב"ר פט"ז, ה "כל המלכיות נקראו על שם מצרים על שם שהם מצירות לישראל". 26) וארא ו, ט.

ביאור בדרך אפשר

חַס־וְשָׁלוֹם [כַּמְבוֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳[27], שֶׁבְּאֹם הָיוּ מְמִירִים
דָּתָם לֹא הָיוּ עוֹשִׂים לָהֶם כְּלוּם, כִּי הַגְּזֵרָה הָיְתָה רַק עַל
הַיְּהוּדִים ולא על אלה שאינם ׳יהודים׳ אלא ׳עִבְרִים׳. יהודים הם אלה
הכופרים בעבודה־זרה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתָּם
מַחֲשֶׁבֶת חוּץ כלומר מחשבה
אודות המרת הדת חַס־וְשָׁלוֹם],
ויתירה מזו מסירות נפשם היתה לא רק
על עצם אמונתם בה׳ אלא הָיָה לָהֶם
מְסִירוּת נֶפֶשׁ גַּם עַל קִיּוּם
הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות[28], וְעַד כדי כך
שֶׁהִקְהִילוּ קְהִלּוֹת בָּרַבִּים
לִלְמֹד תּוֹרָה בִּמְסִירוּת
נֶפֶשׁ[29]. וְהִתְעוֹרְרוּת
הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם הָיְתָה
עַל יְדֵי מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי,
שכאמור הוא היה מֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרוֹ.
וְעל פי האמור אודות גודל המעלה
שהיתה קיימת דווקא בעבודת ה׳ בזמן
גזירת המן כיוון שהיא היתה מתוך
מסירות נפש זֶהוּ ההסבר לכך
ש׳וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר
הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת׳, דִּבְמַתַּן תּוֹרָה
הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה, וּבִזְמַן
גְּזֵרַת הָמָן הָיְתָה הַקַּבָּלָה, כִּי
עַל יְדֵי שֶׁהָיָה לָהֶם אָז
מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל עַל תּוֹרָה
וּמִצְוֹות נִתְעַלּוּ (בְּעִנְיַן זֶה
לְמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִכְּמוֹ
שֶׁהָיוּ בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה, וְלָכֵן
אָז דַּוְקָא הָיְתָה הַקַּבָּלָה
וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים.

וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַפֵּרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳,
שֶׁעַל־יְדֵי ׳כָּתִית׳ (נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא)
מַגִּיעִים לְהַ׳מָּאוֹר׳, הוּא בֶּאוּר עַל זֶה שֶׁבִּזְמַן
הַגְּזֵרָה דַּוְקָא בָּאוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּאֹפֶן נַעֲלֶה
בְּיוֹתֵר[30]. כִּי מְסִירוּת נֶפֶשׁ הִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה
שֶׁלְּמַעְלָה מִגְּלוּי, ׳מָאוֹר׳ (שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר),
וְעַל יְדֵי שֶׁהָיוּ אָז בְּמַצַּב דְּ׳כָתִית׳ (נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא),
נִתְגַּלָּה עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, ׳מָאוֹר׳. אֲבָל מֵהֶמְשֵׁךְ וְסֵדֶר
הָעִנְיָנִים בְּהַמַּאֲמָר שֶׁהַפֵּרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ בָּא
לְאַחֲרֵי הָעִנְיָן דְּ׳רַעְיָא מְהֵימְנָא׳, מַשְׁמַע, דְּעִנְיַן
כָּתִית לַמָּאוֹר שַׁיָּךְ גַּם לְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת
הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.

ה) וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל פִּי הַיָּדוּעַ[31] דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַאֲמִינִים
בֶּאֱלקוּת בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה
וְאֵין צְרִיכִים רְאָיוֹת עַל זֶה, הוּא מִצַּד שְׁנֵי

ביאור בדרך אפשר

יְדֵי מצב של ׳כָּתִית׳ (בו האדם נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא) דווקא על ידי כך
מַגִּיעִים לְהתגלות הַ׳מָּאוֹר׳, הרי היה ניתן לומר שעניין זה איננו קשור
עם הסברת תפקידו ועבודתו של משה רבינו בתור ׳רעיא מהימנא׳ אלא הוּא
בֶּאוּר עַל זֶה שֶׁבִּזְמַן הַגְּזֵרָה דַּוְקָא בָּאוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּאֹפֶן
נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר[30]. כִּי מְסִירוּת נֶפֶשׁ הִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה
שֶׁלְּמַעְלָה מִגְּלוּי, ׳מָאוֹר׳ (שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר), וְעַל
יְדֵי שֶׁהָיוּ אָז בְּמַצַּב דְּ׳כָתִית׳ (נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא),
נִתְגַּלָּה עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, ׳מָאוֹר׳. אֲבָל מֵהֶמְשֵׁךְ וְסֵדֶר
הָעִנְיָנִים בְּהַמַּאֲמָר שֶׁהַפֵּרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ בָּא
לְאַחֲרֵי הָעִנְיָן דְּ׳רַעְיָא מְהֵימְנָא׳, מַשְׁמַע, דְּעִנְיַן
כָּתִית לַמָּאוֹר שַׁיָּךְ גַּם לְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת
הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.

ה) וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל פִּי הַיָּדוּעַ[31] דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל
מַאֲמִינִים בֶּאֱלקוּת בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה
וְאֵין צְרִיכִים רְאָיוֹת עַל זֶה, הוּא מִצַּד שְׁנֵי

---

27) מג״א צא, ב. צז, א. צט, ב. וראה גם במקומות שנסמנו בסה״מ מלוקט ח״ג ע׳ סח הערה 12. 28) שזהו חידוש גדול יותר, כי בנוגע לאמונה, גם קל שבקלים מוסר נפשו (תניא פי״ח. ובכ״מ). 29) שזהו חידוש גדול עוד יותר, כמובן בפשטות. 30) ראה הערות הקודמות. 31) ראה המשך תער״ב ח״א פס״א (ע׳ קיד). וראה גם המשך הנ״ל ח״ב ע׳ א׳קפב ״האמונה כו׳ משום דמזלי׳ חזי, דהנשמה כמו שהיא למעלה היא רואה כו׳, וכן ענין האמונה שמצד עצם הנשמה״.

ביאור בדרך אפשר

הדרגות האמורות. ביתר ביאור: אודות הנשמה האלוקית נאמר בספר התניא שהיא חלק אלוקה ממעל ממש אך ביחד עם כך נאמר עליה שהיא בבחינת "אלוקות כפי שנעשה בבחינת נברא" כלומר במהותה הפנימית היא חלק אלוקה אך בחיצוניותה היא בעלת 'תבנית' של נברא בעל מציאות לעצמו.

הדרגות השונות הקיימות בנשמה האלוקית, זו שבגוף וזו העליונה יותר, קשורות בחלק זה של הנשמה האלוקית. הדרגה התחתונה כבולה במסך החומר של הגוף ולכן איננה רואה אלא את הגשמיות שסובבת אותה. לעומתה הדרגה העליונה יותר רואה את אור ה' אשר אין מקום פנוי ממנו. אך עצם הנשמה זוהי פנימיותה של הנשמה אשר היא ואלוקות הינם דבר אחד ממש.

אמונתו של יהודי נובעת משני טעמים. טעם אחד הוא **לְפִי שֶׁמַּזָּלָיְיהוּ חָזֵי**[32] (=לפי שמזלם רואה). 'מזל' הינו כינוי לחלק הנשמה שלמעלה מהגוף, כלומר **דְּהַנְּשָׁמָה שְׁלַמַּעְלָה רוֹאָה אֱלקוּת** (וכאמור לקמן בסעיף הבא **שֶׁרְאִיָּה שְׁלַמַּעְלָה** גורמת להתאמתות חזקה **מָזּו** הנגרמת על ידי **שֶׁכֶל**), **וְזֶה פּוֹעֵל בְּהַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף הֶאֱמוּנָה בֶּאֱלקוּת. וְעוֹד בֵּאוּר** מניין נובעת האמונה של היהודי, **דְּשֹׁרֶשׁ הֶאֱמוּנָה הוּא מֵעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** (**שְׁלַמַּעְלָה** גם **מִמַּזָּלָיְיהוּ חָזֵי**). **דְּזֶה שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה מְקֻשֶּׁרֶת בֶּאֱלקוּת הִיא הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית** (**שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּסִבָּה, גַּם לֹא בְּעִנְיַן הָרְאִיָּה שְׁלַמַּעְלָה מִשֶּׁכֶל**). כלומר זו התקשרות הקיימת בה מצד עצמה להיותה חלק אלוקה ממעל ממש, כך שאלוקות זה היא והיא זו אלוקות).

הסברת הדברים האמורים לקמן:

כאשר מדובר אודות הקשר בין הדרגות השונות של הנשמה, הרי זה בדומה לקשר הקיים בין חלקי האדם אשר מהם מציאותו מורכבת, איברי גופו ונשמתו. הדבר יובן בבהירות באמצעות הסיפור הבא: פעם, בהיות אדמו"ר ה'צמח צדק' ילד, ישב בחיקו של סבו, אדמו"ר הזקן וקרא "סבא, סבא!". ויאמר לו סבו "איפה הוא סבא?" הצביע הילד על ראש הסבא. אמר הסבא: "זהו הראש של סבא, אך היכן סבא?" הצביע הילד על ידיו של הסבא: "הנה סבא". אמר הסבא: "אלה הן ידיו של סבא, אך היכן סבא?" וכך חזר הדבר על עצמו בצורות שונות. ירד הילד מברכיו של סבו והסתתר מאחורי הדלת. לפתע צעק "סבא! סבא!" פנה אליו אדמו"ר הזקן "מה?" אמר הילד "הנה, זהו סבא"

הסברת הדברים: מציאות האדם כוללת את איברי גופו ואת נשמתו. האיברים שונים זה מזה מן הקצה אל הקצה. כל אחד מאיברי גוף האדם מוגדר

ביאור בדרך אפשר

ב'תבנית' מסויימת השונה מזו של שאר האיברים. לכל איבר יש את תפקידו הפרטי המיוחד לו. לעומת זאת נשמת האדם איננה איבר נוסף, היא מהותו הפנימית של האדם הנמצאת בתוך האיברים כולם. נשמת האדם איננה קשורה ב'תבנית' כזו או אחרת של איבר מסויים, באותה מידה שאיננה מוגדרת בתבנית של 'רגליים' כך גם איננה מוגדרת בתבנית של 'ראש', היא למעלה מ'רגליים' והיא למעלה מ'ראש'. אך ביחד עם זה היא הנשמה של ה'ראש' והיא הנשמה של ה'רגליים'. היא המהות הפנימית של הרגליים ושל הידיים ושל כל אחד מאיברי האדם. כאמור בסיפור, מצד אחד ה'סבא' איננו הראש ואיננו הידיים, אך ביחד עם זה ה'סבא' זוהי נשמתו הנמצאת ומתגלה בתוך האיברים כולם. כל כולו של הסבא נמצא בכל אחת משתי ידיו, ברגליו וכו'.

כמו כן, כאשר מדובר אודות הנפש האלוקית, ישנן מצד אחד הדרגות השונות הקיימות בה שהן בדוגמת האיברים שלה, וישנה 'עצם הנשמה' שמעבר אליהן. 'עצם הנשמה' איננה דרגה נוספת, היא מעבר לכל הדרגות. הדרגות השונות קשורות ב'תבניות' רוחניות שונות, חלק הנשמה שבגוף מוגבל ב'תבנית' הקשורה בכוחותיו הגלויים של האדם, חלק הנשמה שלמעלה מהגוף מוגדר אף הוא ב'תבנית' הקשורה ברוחניותם של עולמות עליונים, לעומת זאת 'עצם הנשמה' מופשטת מכל 'תבנית' שהיא. אך ביחד עם זה 'עצם הנשמה' היא הנקודה הפנימית והיא בבחינת ה'נשמה' של הדרגות כולן.

וְזֶש לוֹמַר, דְּמֵהַחְלוּקִים וההבדלים **שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַבֵּאוּרִים** (**הָעִנְיָנִים** המסבירים את הטעם לאמונתו של היהודי) **הוּא, דְּהֶאֱמוּנָה** הקיימת **בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף הַבָּאָה** כתוצאה **מֵרְאִיַּת הַנְּשָׁמָה שְׁלַמַּעְלָה,** הרי הצורה בה קיימת אמונה זו בגוף **הִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף** כאמור בסעיף ג' בחינת מקיף פירושה שהאדם חש בה ומתפעל ממנה אך אין זה מתקבל בכוחותיו הגלויים, שכלו ורגשותיו וכל פעולותיו אינם משתנים בעקבות אמונה זו. **דְּכֵיוָן שֶׁרוּחָניוּתהּ** של **הַנְּשָׁמָה שְׁלַמַּעְלָה הִיא** קשורה ב'תבנית' כזו **שלְמַעְלָה מֵ**שייכות ל**הִתְלַבְּשׁוּת** בגוף **לָכֵן פְּעָלָתָהּ בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף** איננה יכולה להתקבל ב'תבניתם' המצומצמת של הכוחות הגלויים ולכן **הִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף. וּבְכֵדֵי שֶׁהֶאֱמוּנָה (בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף) תִּהְיֶה בְּפְנִימִיּוּת** כלומר שהאמונה תתקבל ותיקלט גם בשכלו ורגשותיו של האדם ותחדור בכל פעולותיו, **הוּא** דווקא **עַל יְדֵי גִּלּוּי** נקודה עמוקה יותר בנשמה שהיא **הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה. כִּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה** עם היותה מצד מהותה

1 טְעָמִים. לְפִי שֶׁמַּזָּלָיְיהוּ חָזֵי[32]. דְּהַנְּשָׁמָה
2 שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלקוּת (רְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה
3 מִשֶּׂכֶל), וְזֶה פּוֹעֵל בְּהַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף הֶאֱמוּנָה
4 בֶּאֱלקוּת. וְעוֹד בֵּאוּר, דְּשֹׁרֶשׁ הֶאֱמוּנָה הוּא
5 מֵעֶצֶם הַנְּשָׁמָה (שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּזָּלֵיהּ חָזֵי). דְּזֶה
6 שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה מְקֻשֶּׁרֶת בֶּאֱלקוּת הִיא הִתְקַשְּׁרוּת
7 עַצְמִית (שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּסִבָּה, גַּם לֹא בְּעִנְיַן
8 הָרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה מִשֶּׂכֶל). וְזֶש לוֹמַר,
9 דְּמֵהַחְלוּקִים שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַבֵּאוּרִים (הָעִנְיָנִים) הוּא,
10 דְּהֶאֱמוּנָה בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף הַבָּאָה
11 מֵרְאִיַּת הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא בְּבְחִינַת מַקִּיף.
12 דְּכֵיוָן שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא לְמַעְלָה
13 מֵהִתְלַבְּשׁוּת לָכֵן פְּעָלָתָהּ בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת
14 בַּגּוּף הִיא בְּבְחִינַת מַקִּיף. וּבִכְדֵי שֶׁהֶאֱמוּנָה
15 (בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף) תִּהְיֶה בְּפְנִימִיּוּת,
16 הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית דְּעֶצֶם

32) לשון הגמרא - מגילה ג, א.

ביאור בדרך אפשר

למעלה מכל דרגה שהיא, אך דווקא **הִיא הָעֶצֶם** (=העצמיות והפנימיות) **שֶׁל הַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף, וְלָכֵן, הָאֱמוּנָה דְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף שֶׁקיימת בה מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא בְּפְנִימִיּוּתָהּ.**

בסוף סעיף ד׳ למדנו שמוכרח להיות קשר בין פעולתו של משה רבינו בתור ׳רועה אמונה׳ לבין מצב ה׳שבירה׳ הקיים בזמן הגלות, לכאורה מדובר בדברים הקשורים ברבדים שונים לחלוטין של הנפש. תפקידו של ׳רועה אמונה׳, להחדיר את האמונה בפנימיות, קשור ברובד הגלוי של האדם. לעומת זאת ה׳כתית׳ וה׳שבירה׳ שבזמן הגלות קשורים ב׳עצם הנשמה׳. אך על פי מה שלמדנו בסעיף זה אשר דווקא האמונה הנובעת מ׳עצם הנשמה׳ קשורה בפנימיות האדם יובנו הדברים.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר הָעִנְיָנִים שֶׁבְּהַמַּאֲמָר "וקבל היהודים", שֶׁבִּיאוּר הָעִנְיָן דְּ(כָּתִית) לַמָּאוֹר שזו התגלותה של עצם הנשמה **בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְבֵאוּר הָעִנְיָן דְּרַעְיָא מְהֵימְנָא**׳ דבר המוכיח שיש קשר ביניהם, **כִּי זֶה שֶׁמְּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת הוּא עַל יְדֵי שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת עֶצֶם הַנְּשָׁמָה (שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּזָּלֵיהּ חֲזִי), אשר כאמור בסעיף ד׳ ׳עצם הנשמה׳ לעומת הכוחות הגלויים נקראת בשם ׳מָאוֹר׳ שֶׁלְּמַעְלָה מֵ׳אוֹר׳. וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר, וּמְבֹאָר בְּהַמַּאֲמָר שֶׁבְּכְדֵי לְהַגִּיעַ לְה׳מָאוֹר׳ הוּא עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ׳כָּתִית׳ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, הוּא, כִּי עִנְיַן הַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה (מָאוֹר) הוּא בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ (שֶׁעִקָּרוֹ הוּא בִּזְמַן הַגָּלוּת), כְּדִלְקַמָּן.**

ו) וְהָעִנְיָן הוּא, דְּזֶה שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא **בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, הוּא (בְּעִקָּר) בְּהָאֱמוּנָה שֶׁמְּצַד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. דְּהָאֱמוּנָה מִצַּד זֶה שֶׁהוּא רוֹאֶה (מַזָּלֵיהּ חֲזִי), הַגַּם שֶׁהִיא בְּתֹקֶף גְּדוֹל [כַּיָּדוּעַ דְּהַהִתְאַמְּתוּת שֶׁמִּצַּד הָרְאִיָּה הִיא הִתְאַמְּתוּת גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר[33]], מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ הִיא מִצַּד סִבָּה (מִצַּד זֶה שֶׁרוֹאֶה) וְאֵינָהּ קְשׁוּרָה עִם עֶצֶם מְצִיאוּתוֹ** מציאותו של האדם והאלוקות הינם שני דברים נפרדים, והקשר ביניהם נגרם על ידי שהם רואים זה את זה, לכן **אֵינוֹ מַכְרִיחַ שֶׁיִּמְסוֹר נַפְשׁוֹ עַל זֶה** כיוון שאיננו חש שעצם קיומו תלוי בקשר שלו עם אלוקות, **וְאם כן זֶה שֶׁבְּסופו של דבר הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהיא נובעת מעצם הנשמה, אשר ברובד זה הָאֱמוּנָה בֶּאֱלֹקוּת הִיא הָעֶצֶם שֶׁלּוֹ** מבחינת עצם הנשמה אין לה קיום בלי אלוקות, אלוקות זה היא והיא זה אלוקות, **וְלָכֵן** אמונה זו היא באופן כזה **שֶׁאִי אֶפְשָׁר כְּלָל שֶׁיִּכָּפֵר חַס־וְשָׁלוֹם** וממילא הוא מוסר את נפשו.

על פי האמור שתפקידו של משה רבינו הוא לגלות את האמונה הנובעת מעצם הנשמה, יובן בעומק יותר הקשר הפנימי בין משה רבינו עצמו לבין הצדיקים בדורות שלאחריו שהם בבחינת ׳ההתפשטות שלו׳, למרות שצורת עבודתם שונה.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר "וקבל היהודים" דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה הוּא ׳רַעְיָא מְהֵימְנָא׳ (כאמור בסעיף ג׳ **שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה) הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְרוֹעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר** (שהם

הַנְּשָׁמָה. כִּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא הָעֶצֶם שֶׁל הַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף, וְלָכֵן, הָאֱמוּנָה דְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא בִּפְנִימִיּוּתָהּ.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר הָעִנְיָנִים שֶׁבְּהַמַּאֲמָר, שֶׁהָעִנְיָן דְּ(כָּתִית) לַמָּאוֹר בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְבֵאוּר הָעִנְיָן דְּרַעְיָא מְהֵימְנָא, כִּי זֶה שֶׁמְּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת הוּא עַל יְדֵי שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת עֶצֶם הַנְּשָׁמָה (שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּזָּלֵיהּ חֲזִי), ׳מָאוֹר׳ שֶׁלְּמַעְלָה מֵ׳אוֹר׳. וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר, וּמְבֹאָר בְּהַמַּאֲמָר שֶׁבְּכְדֵי לְהַגִּיעַ לְה׳מָאוֹר׳ הוּא עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ׳כָּתִית׳ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, הוּא, כִּי עִנְיַן הַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה (מָאוֹר) הוּא בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ (שֶׁעִקָּרוֹ הוּא בִּזְמַן הַגָּלוּת), כְּדִלְקַמָּן.

ו) וְהָעִנְיָן הוּא, דְּזֶה שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, הוּא (בְּעִקָּר) בְּהָאֱמוּנָה שֶׁמְּצַד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. דְּהָאֱמוּנָה מִצַּד זֶה שֶׁהוּא רוֹאֶה (מַזָּלֵיהּ חֲזִי), הַגַּם שֶׁהִיא בְּתֹקֶף גְּדוֹל [כַּיָּדוּעַ דְּהַהִתְאַמְּתוּת שֶׁמִּצַּד הָרְאִיָּה הִיא הִתְאַמְּתוּת גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר[33]], מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ הִיא מִצַּד סִבָּה (מִצַּד זֶה שֶׁרוֹאֶה) וְאֵינָהּ קְשׁוּרָה עִם עֶצֶם מְצִיאוּתוֹ, אֵינוֹ מַכְרִיחַ שֶׁיִּמְסוֹר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, וְזֶה שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָאֱמוּנָה בֶּאֱלֹקוּת הִיא הָעֶצֶם שֶׁלּוֹ, וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר כְּלָל שֶׁיִּכָּפֵר חַס־וְשָׁלוֹם.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה הוּא רַעְיָא מְהֵימְנָא (שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה) הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְרוֹעֵי

ביאור בדרך אפשר

הסברת הקשר בין גילוי עצם הנשמה למסירות נפש, דְּזֶה שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, הוּא (בְּעִקָּר) בְּהָאֱמוּנָה שֶׁמְּצַד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. דְּכאשר מדובר אודות הָאֱמוּנָה התחתונה יותר, הנובעת מִצַּד זֶה שֶׁהוּא רוֹאֶה (מַזָּלֵיהּ חֲזִי), הַגַּם שֶׁהִיא בְּתֹקֶף גְּדוֹל [כַּיָּדוּעַ דְּהַהִתְאַמְּתוּת שֶׁנגרמת מִצַּד הָרְאִיָּה, שהאדם לא רק הבין בשכלו שכך הדבר אלא הוא גם ראה זאת בעצמו הִיא הִתְאַמְּתוּת גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר[33]], מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ באופן הזה הִיא נובעת מִצַּד סִבָּה חיצונית (מִצַּד זֶה שֶׁרוֹאֶה) וְאֵינָהּ קְשׁוּרָה עִם עֶצֶם מְצִיאוּתוֹ מציאותו של האדם והאלוקות הינם שני דברים נפרדים, והקשר ביניהם נגרם על ידי שהם רואים זה את זה, לכן אֵינוֹ מַכְרִיחַ שֶׁיִּמְסוֹר נַפְשׁוֹ עַל זֶה כיוון שאיננו חש שעצם קיומו תלוי בקשר שלו עם אלוקות, וְאם כן זֶה שֶׁבסופו של דבר הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהיא נובעת מעצם הנשמה, אשר ברובד זה הָאֱמוּנָה בֶּאֱלֹקוּת הִיא הָעֶצֶם שֶׁלּוֹ מבחינת עצם הנשמה אין לה קיום בלי אלוקות, אלוקות זה היא והיא זה אלוקות, וְלָכֵן אמונה זו היא באופן כזה שאִי אֶפְשָׁר כְּלָל שֶׁיִּכָּפֵר חַס־וְשָׁלוֹם וממילא הוא מוסר את נפשו.

על פי האמור שתפקידו של משה רבינו הוא לגלות את האמונה הנובעת מעצם הנשמה, יובן בעומק יותר הקשר הפנימי בין משה רבינו עצמו לבין הצדיקים בדורות שלאחריו שהם בבחינת ׳ההתפשטות שלו׳, למרות שצורת עבודתם שונה.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר "וקבל היהודים" דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה הוּא ׳רַעְיָא מְהֵימְנָא׳ (כאמור בסעיף ג׳ שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה) הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְרוֹעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר (שהם

33) שלכן "אין עד נעשה דיין" (ר"ה כו, א). וראה לקו"ש ח"ו ע' 121. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

נקראים בשם **אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שְׁבְּכָל דָּרָא**) שֶׁהֵם מְחַזְּקִים **אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעֲמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות.** **דְּלְכְאוֹרָה** צורת עבודתו של משה רבינו וצורת עבודתם של הצדיקים שלאחריו שונה, שהרי **זֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה הוּא (כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[34] וְגַם בְּמַאֲמָר זֶה עֲצָמוֹ[35]) עַל יְדֵי שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל דַּעַת בֶּאֱלֹקוּת** שתהיה לְהם הבנה בשכל והרגשה בלב באלוקות, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה בָּאָה הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת,** זאת אומרת שעיקר התעסקותו של משה רבינו עם בני ישראל היא ברובד של הכוחות הגלויים שלהם. **וְלעומת זאת זֶה שֶׁרוֹעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר מְחַזְּקִים הָאֱמוּנָה (הַמְבוֹאָר בְּמַאֲמָר זֶה[36]) אין זה בכך שהם עוסקים בלהסביר את הדברים בשכל וליישבם ברגש הלב, אלא תפקידם הוּא שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן דִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ,** אשר מסירות נפש קשורה עם התעוררות עצם הנפש שלמעלה מהכוחות הגלויים. **וְעַל פִּי הַנַּ״ל** בסעיף ה׳ אשר גם היכולת להחדיר את האמונה בכוחותיו הגלויים של האדם קשורה בגילוי האמונה הנובעת מעצם הנשמה, **יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעִקַּר הָעִנְיָן דְּרַעְיָא מְהֵימְנָא׳ הוּא זֶה שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת שֶׁהָאֱמוּנָה עַצְמָהּ,** כלומר **תִּהְיֶה לֹא רַק** דרגת האמונה **כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד הַגִּלּוּיִים** (כלומר **מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֶלָּא** שתאיר בהם **אֶלָּא** האמונה שמ**צַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה.** **וְזֶה** שֶׁבפועל **מֹשֶׁה מַמְשִׁיךְ אֶת הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת** (כלומר התעסקותו בלהחדיר וליישב את הדברים **בְּדַעַת וְהַשָּׂגָה הוּא תּוֹצָאָה מִזֶּה שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה עַצְמָהּ** (זו תוצאה של **הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה**). **וְכַנַּ״ל** (סְעִיף ה), **דְּהַמְשָׁכַת הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת** (כלומר **דְּהאפשרות שתוכל להיות הַמְשָׁכַת הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת** ובהשגת השכל) **הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית בְּדַעַת דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה.**

1 יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר (אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל
2 דָּרָא) שֶׁהֵם מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל
3 שֶׁיַּעֲמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות.
4 דִּלְכְאוֹרָה, זֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה
5 הוּא (כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[34] וְגַם בְּמַאֲמָר זֶה
6 עַצְמוֹ[35]) עַל יְדֵי שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל דַּעַת
7 בֶּאֱלֹקוּת שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה בָּאָה הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת,
8 וְזֶה שֶׁרוֹעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר מְחַזְּקִים הָאֱמוּנָה
9 (הַמְבֹאָר בְּמַאֲמָר זֶה[36]) הוּא שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל
10 תִּהְיֶה בְּאֹפֶן דִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ. וְעַל פִּי הַנַּ״ל יֵשׁ
11 לוֹמַר, שֶׁעִקַּר הָעִנְיָן דְּרַעְיָא מְהֵימְנָא׳ הוּא זֶה
12 שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה עַצְמָהּ, שֶׁהָאֱמוּנָה
13 תִּהְיֶה לֹא רַק כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד הַגִּלּוּיִים (מִצַּד זֶה
14 שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֶלָּא) אֶלָּא מִצַּד
15 עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. וְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה מַמְשִׁיךְ אֶת הָאֱמוּנָה
16 בִּפְנִימִיּוּת (בְּדַעַת וְהַשָּׂגָה) הוּא תּוֹצָאָה מִזֶּה
17 שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה עַצְמָהּ (הַמְשָׁכַת
18 וְגִלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה).
19 וְכַנַּ״ל (סְעִיף ה), דְּהַמְשָׁכַת הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת
20 (בְּדַעַת) הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית
21 דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּבָזֶה
22 שֶׁבְּהַדּוֹרוֹת שֶׁהֵצְרְכוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל חִזְּקוּ
23 רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל (אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה) אֶת הָאֱמוּנָה
24 דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁתִּהְיֶה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, נִתְגַּלָּה הָעִנְיָן
25 דְּרַעְיָא מְהֵימְנָא (בְּעִנְיָן זֶה[37]) עוֹד יוֹתֵר מִבְּמֹשֶׁה
26 עַצְמוֹ. כִּי הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא
27 מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה [שֶׁעַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאִתְפַּשְׁטוּתָא
28 דִּילֵיהּ שְׁבְּכָל דָּרָא], עִקַּר הִתְגַּלּוּתָהּ הוּא מְסִירוּת
29 נֶפֶשׁ בְּפֹעַל.
30 ז) **וְהִנֵּה** יָדוּעַ שֶׁהַמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל עַל תּוֹרָה
31 וּמִצְוֹות שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל הָיְתָה בְּפוּרִים

על פי האמור מובן שאין זה רק שישנו קשר בין עבודתו של משה רבינו לבין עבודתם של רועי ישראל שלאחריו, אלא שעיקר עבודתם היא אחת, גילוי האמונה הנובעת מעצם הנשמה. אצל משה רבינו בא הדבר לידי ביטוי ביכולתו להחדיר את האמונה בכוחות הנפש הגלויים, בדעת במוח ובלב. אצל רועי ישראל שלאחריו התגלותה של האמונה שבעצם הנשמה התבטאה בעניין המסירות נפש.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּבָזֶה שֶׁבְּהַדּוֹרוֹת שֶׁהֵצְרְכוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל, חִזְּקוּ רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל (שהם **אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה**) **אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁתִּהְיֶה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ,** הרי בכך **נִתְגַּלָּה הָעִנְיָן דְּרַעְיָא מְהֵימְנָא׳ (בְּעִנְיָן זֶה[37]) עוֹד יוֹתֵר מִבְּמֹשֶׁה עַצְמוֹ. כִּי הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה [שֶׁעַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שְׁבְּכָל דָּרָא], הרי למרות שהיא מתבטאת גם בעבודתו של משה בלמדו דעת את העם, אך עִקַּר הִתְגַּלּוּתָהּ הוּא מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל** דבר שהיה קיים דווקא בדורות שבזמן הגלות.

ז) במאמר של כ״ק אדמו״ר הריי״צ, בתור דוגמא לרועי ישראל שעוררו את המסירות נפש בבני ישראל, מוזכר דווקא מרדכי היהודי. דבר זה נוגע לדורנו אנו. **וְהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁהַמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל** ולא רק של חלק מהעם, **הָיְתָה**

34) תו״א משפטים עה, ב. ובכ״מ. וראה גם תניא רפמ״ב. 35) סעיף יא. 36) משא״כ בתו״א שם ״יורדין ניצוצין מנשמת מרע״ה כו׳ ללמד דעת את העם״. 37) ראה לקמן הערה 56.

ביאור בדרך אפשר

בְּפוּרִים (בְּזְמַן גְּזֵירַת הָמָן). שֶׁהרי לעומת זאת, הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ
דַּחֲנַבָּה (בִּזְמַן גְּזֵירַת יָוָן) הָיְתָה (בְּעִקָּר) בְּמַתְּיָהוּ וּבָנָיו,
וְהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן הָיְתָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל.
וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁמּוּבָא בְּהַמַּאֲמָר[38] מִמִּדְרָשׁ
שֶׁמִּדְרְכֵי הָיָה שָׁקוּל בְּדוּרוֹ חז"ל משווים את
כְּמֹשֶׁה בְּדוּרוֹ מרדכי דווקא למשה רבינו, דַּהֲגַם
שֶׁהענין של "אִתְּפַּשְׁטוּתָא
דְּמֹשֶׁה" הוּא קיים בְּכָל דּוֹר ולא
רק בדורו של מרדכי, מִכָּל־מָקוֹם
אִיתָּא (=מובא) בַּמִּדְרָשׁ
שֶׁמִּדְרְכֵי (דַּוְקָא) הָיָה שָׁקוּל
בְּדוּרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוּרוֹ. וְיֵשׁ
לוֹמַר, שבין הדברים שבהם דווקא
מרדכי דומה למשה רבינו הוא, שֶׁאחת
מֵהַמַּעֲלוֹת דְּמִדְרְכֵי הַיְּהוּדִי
הוּא שֶׁהוּא הָיָה רַעֲיָא
מְהֵימְנָא' (בִּגְלוּי) שֶׁל כָּל
יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּדוּרוֹ בכך שהוא עורר
את המסירות נפש בכל אנשי הדור.
בְּדִגְמַת מֹשֶׁה 'רַעֲיָא מְהֵימְנָא'
שֶׁהשפיע והַמְשִׁיךְ דַּעַת לְכָל
יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּדוּרוֹ, כַּמּוּבָן גַּם
מִזֶּה שֶׁדּוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (כָּל
אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ) נִקְרָא דּוֹר
דֵּעָה[39]. [אֶלָּא כאמור בסעיף ו'
שֶׁבְּמֹשֶׁה הָיָה גִּלּוּי עִנְיָן זֶה
(שֶׁהוּא 'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' דְּכָל
יִשְׂרָאֵל) עַל יְדֵי שֶׁהִמְשִׁיךְ
דַּעַת לְכָל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ,
וּבְמָרְדְּכֵי הָיָה גִּלּוּי עִנְיָן זֶה
עַל יְדֵי שֶׁגִּלָּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת
נֶפֶשׁ שֶׁבְּכָל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ].
וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּעַל יְדֵי שֶׁמְּבִיא
בְּהַמַּאֲמָר מַה
שֶּׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמָּרְדְּכֵי
בְּדוּרוֹ הָיָה שָׁקוּל
כְּמֹשֶׁה בְּדוּרוֹ, עַל יְדֵי זֶה פָּסַק בַּעַל
הַמַּאֲמָר אֶת
הַדִּין עַל עַצְמוֹ[40], שֶׁהוּא הָ'רַעֲיָא
מְהֵימְנָא'
(בִּגְלוּי) שֶׁל כָּל אַנְשֵׁי הַדּוֹר.

ביאור בדרך אפשר

עַל עַצְמוֹ[40], כלומר שֶׁהוּא הָ'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' (בִּגְלוּי) שֶׁל כָּל
אַנְשֵׁי הַדּוֹר.

ח) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר (וְסִדֶּר) הָעִנְיָנִים (בְּהַמַּאֲמָר) בְּבֵאוּר הַפָּסוּק
(וקבל היהודים") בְּבֵאוּר הַפָּסוּק וְאַתָּה תְּצַוֶּה גו', שֶׁבְּתְחִלָּה
מְבָאֵר אֶת הַפֵּרוּשׁ דְּוְאַתָּה
תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל',
שֶׁמשמעותו היא שמֹשֶׁה הוּא
מְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
(עִם אוֹר אֵין־סוֹף) עַל יְדֵי
שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת
הָאֱמוּנָה, וּלְאַחֲרֵי־זֶה מְבָאֵר
שֶׁגַּם רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר
(אִתְּפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה)
מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה
דְּיִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ מָרְדְּכֵי (מֹשֶׁה
שֶׁבְּדוּרוֹ) שֶׁחִזֵּק אֶת אֱמוּנָתָם
שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲמוֹד חָזָק
בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
הַמִּצְוֹות, וּלְאַחֲרֵי־זֶה מְבָאֵר
הַפֵּרוּשׁ בְּ'כְתִית לַמָּאוֹר' הקשור
בזמן הגלות (שֶׁמילים אלו כתובות
בְּפָסוּק וְאַתָּה תְּצַוֶּה למרות
שֶׁהפסוק מְדַבֵּר לְכְאוֹרָה בְּמֹשֶׁה
עַצְמוֹ ולא בצדיקים שלאחריו), כִּי
זֶה שֶׁמֹּשֶׁה מְגַלֶּה את בְּחִינַת
ה'מָּאוֹר' דְּיִשְׂרָאֵל (עֶצֶם
הַנְּשָׁמָה), הוּא לא כל כך בדורו
אלא בְּעִקָּר עַל יְדֵי אִתְּפַּשְׁטוּתָא
דִּילֵיהּ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת (כָּתִית).

38) סעיף ג. 39) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג. וש"נ. 40) ע"ד הפירוש בלשון המשנה (אבות רפ"ג) "דין וחשבון" (דין ואח"כ חשבון) - ע"פ דברי המשנה (שם מט"ז) ש"נפרעין ממנו מדעתו ושלא מדעתו", שלאחרי שהאדם פוסק מדעתו דינו של חבירו, פוסק דין לעצמו שלא מדעתו, כיון שע"פ "דין" זה עושים "חשבון" בנוגע למצבו הוא (ראה לקו"ש ח"ו ע' 283. וש"נ).

ביאור בדרך אפשר

דְּיִשְׂרָאֵל (עֶצֶם הַנְּשָׁמָה), הוּא בְּעִקָּר עַל יְדֵי אִתְפַּשְּׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת (כָּתִית) שֶׁעוֹרְרוּ בְּיִשְׂרָאֵל כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא עִקַּר גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, מָאוֹר. **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, דִּלְפִי בֵּאוּר הַנַּ"ל, הָעִנְיָן דְּ'כָתִית לַמָּאוֹר' שַׁיָּךְ לְוְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לָזֶה שֶׁמֹּשֶׁה וְאִתְפַּשְּׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דּוֹר מְקַשְּׁרִים וּמְחַבְּרִים אֶת יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף, וּבְהַכָּתוּב נֶאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר בְּהֶמְשֵׁךְ לְוְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ, דְּעִנְיַן וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גוֹ' (שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְבִיאִים שֶׁמֶן לְמֹשֶׁה) הוּא שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים תּוֹסָפוֹת אוֹר בְּמֹשֶׁה (כַּמּוּבָא לְעֵיל סְעִיף ב מֵהַמַּאֲמָר).

ט) **וְהִנֵּה** הַכָּתוּב וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת מְדַבֵּר (בִּפְשְׁטוּת) בְּהַזְּמַן שֶׁלְּאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר דְּפֵרוּשׁ וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת הוּא שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶּׁהֵחֵלּוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, הוּא גַּם לְפִי פְּשְׁטוּת הַכָּתוּב שֶׁוְקִבֵּל גוֹ' הָיָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס. וְעַל פִּי זֶה, בָּזֶה שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶּׁהֵחֵלּוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, שְׁנֵי עִנְיָנִים. הַקַּבָּלָה שֶׁהָיְתָה בִּזְמַן הַגְּזֵרָה עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם (כִּמְפֹרָשׁ בְּהַמַּאֲמָר), וְהַקַּבָּלָה שֶׁהָיְתָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁהִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר גַּם מֵהַקַּבָּלָה בִּזְמַן הַגְּזֵרָה (כִּדְלְקַמָּן). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ כָּתִית־לַמָּאוֹר, שֶׁעַל־יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כָתִית' שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר', דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה. כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל 'כָּתִית' מִצַּד זֶה שֶׁיֶּשְׁנָם גְּזֵרוֹת עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְווֹת (כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן אֲמִירַת הַמַּאֲמָר), וְעַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר' עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם. וְעוֹד עִנְיָן בְּ'כָתִית לַמָּאוֹר', שֶׁגַּם כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל הַרְחָבָה, הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת וְגַם הַרְחָבָה בְּרוּחָנִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהֵם נִמְצָאִים

שֶׁעוֹרְרוּ בְּיִשְׂרָאֵל כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא עִקַּר גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, מָאוֹר.

בתחילת המאמר למדנו שבפסוק 'ואתה תצוה' ישנם שני חלקים. המילים 'ואתה תצוה את בני ישראל' מדברות אודות פעולתו של משה רבינו בבני ישראל. ובמילים 'ויקחו אליך שמן זית זך וגו'' מדובר אודות היתרון והמעלה שבני ישראל מוסיפים אצל משה רבינו.

וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְפִי בֵּאוּר הַנַּ"ל, הָעִנְיָן דְּ'כָתִית לַמָּאוֹר' שַׁיָּךְ לחלקו הראשון של הפסוק, למילים **'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'**, כלומר **לָזֶה שֶׁמֹּשֶׁה וְאִתְפַּשְּׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דּוֹר מְקַשְּׁרִים וּמְחַבְּרִים אֶת יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף**, ואולם **בְּהַכָּתוּב נֶאֱמַר 'כָּתִית לַמָּאוֹר' בְּהֶמְשֵׁךְ** לחלקו השני של הפסוק, למילים **'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ'**, בו בזמן **דְּעִנְיַן 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גוֹ'' (שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְבִיאִים שֶׁמֶן לְמֹשֶׁה) הוּא שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים תּוֹסָפוֹת אוֹר בְּמֹשֶׁה (כַּמּוּבָא לְעֵיל סְעִיף ב מֵהַמַּאֲמָר).**

בסעיפים הבאים יבואר שישנו עומק נוסף ואופן נוסף במושג 'כתית למאור', והגילוי שלו הוא דווקא על ידי עבודתם של בני ישראל עצמם.

ט) וְהִנֵּה הַכָּתוּב "וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת" אשר כאמור מבטא את המעלה הנפלאה אליה הגיעו דווקא בזמן הגלות, הרי פסוק זה **מְדַבֵּר (בִּפְשְׁטוּת) בְּהַזְּמַן שֶׁלְּאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים** שהרי פסוק זה נאמר במגילת אסתר לאחר ביטולה של גזירת המן. **וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר** של כ"ק אדמו"ר הריי"צ **דְּפֵרוּשׁ** הפסוק **"וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת" הוּא שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶּׁהֵחֵלּוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה** כיוון שבתקופת אחשורוש התעלו היהודים במעלה יתירה לגבי מעלתם שהייתה בזמן מתן תורה, הרי פירוש זה **הוּא גַּם לְפִי פְּשְׁטוּת הַכָּתוּב שֶׁ**כאמור ה**"וְקִבֵּל גוֹ'" הָיָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס** כלומר ההתעלות היתירה שגרמה לשלימות קבלת התורה, הייתה לא רק בזמן של צרה וגזירה אלא גם בזמן של רווחה. **וְעַל פִּי זֶה, בָּזֶה שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶּׁהֵחֵלּוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, שְׁנֵי עִנְיָנִים.** עניין אחד הוא **הַקַּבָּלָה** השלימה של התורה **שֶׁהָיְתָה בִּזְמַן הַגְּזֵרָה** אשר קבלה זו הייתה **עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם (כִּמְפֹרָשׁ בְּהַמַּאֲמָר** וכמו כן לעיל בסעיף ד'**)**, **וְ**עניין שני הוא **הַקַּבָּלָה** השלימה של התורה **שֶׁהָיְתָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁהִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר גַּם מֵהַקַּבָּלָה** שהייתה **בִּזְמַן הַגְּזֵרָה (כִּדְלְקַמָּן** סעיף י'**).** למדנו לעיל בסעיף ד' שההתעלות היתירה בזמן אחשוורוש כרוכה ב'שבירה' וב'כתית' אשר גרמו להתגלותה של עצם הנשמה כרמוז במילים "כתית למאור". מכך שגם בזמן של הרווחה ניתן להגיע להתעלות דומה, אם כן מוכרח הדבר שגם אז קיים עניין של 'כתית'. **וְ**אכן **יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ** לעניין של **'כָּתִית לַמָּאוֹר'**, אשר משמעותו היא **שֶׁעַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כָתִית' שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר', דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה** הקשורים לשני סוגי תקופות. עניין אחד הוא **כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל 'כָּתִית' מִצַּד זֶה שֶׁיֶּשְׁנָם גְּזֵרוֹת עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְווֹת (כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן אֲמִירַת הַמַּאֲמָר** על ידי כ"ק אדמו"ר הריי"צ בזמן המשטר הקומוניסטי בברית המועצות, מספר חדשים לפני מאסרו. ובמהלך ההתוועדות בה נאמר המאמר וכמו כן במאמר עצמו תבע אדמו"ר הריי"צ מסירות נפש**), וְעַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר' עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם. וְעוֹד עִנְיָן** הקיים **בְּ'כָתִית לַמָּאוֹר', שֶׁגַּם כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל הַרְחָבָה, הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת וְגַם הַרְחָבָה בְּרוּחָנִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהֵם** עדיין **נִמְצָאִים בַּגָּלוּת**[41] **[וְעַל־דֶּרֶךְ**

ביאור בדרך אפשר

בַּגָּלוּת[41] [וְעַל־דֶּרֶךְ הַמַּצָּב שֶׁהָיָה לְאַחֲרֵי הַגֵּס דְּפוּרִים, שֶׁלַּיְהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר[42], בְּכֹל הַמּוּבָנִים בְּפַשְׁטוּת בְּגִשְׁמִיּוּת וְגַם בְּרוּחָנִיּוּת[43] [וַיִּתֵּירָה מִזֶּה שֶׁגַּם בֵּית הָמָן נִתַּן לְאֶסְתֵּר[44], כלומר שֶׁהָיָה אָז גַּם הַמַּעֲלָה דְּ״אִתַּהְפְּכָא חשוכא לנהורא״ (=התהפכות החושך לאור)], אֶלָּא שֶׁמכל־מקום עדיין נמצאים בגלות, וכלשון הגמרא ״אֲנַן עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן״[45] (- עדיין עבדי אחשורוש אנו)], הֵם שְׁבוּרִים וְנִדְכָּאִים (כְּתִית) מִמעצם זֶה שֶׁהֵם בַּגָּלוּת. וְגם עַל יְדֵי הַ׳כְּתִית׳ והלב נשבר דְּיִשְׂרָאֵל הנגרם מִמעצם זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, מַגִּיעִים לְהתגלות הַ׳מָּאוֹר׳.

וְהָעִנְיָן הוּא, הסיבה לכך שכשם שמסירות נפש בזמן הגזירות קשורה בגילוי עצם הנשמה, כך גם היות היהודי שבור ו׳כתית׳ מהימצאותו בגלות מעורר את גילוי עצם הנשמה, דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים מִמעצם זֶה שֶׁהֵם בַּגָּלוּת (גַּם בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת), הוּא, כִּי רְצוֹנוֹ הָאֱמִתִּי שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי אֱלֹקוּת, ישנם דברים שלמרות שהאדם חפץ בהם אך מציאותו אינה תלויה בהם, לעומתם ישנם דברים אשר בלעדם חייו אינם חיים. וְכמו כן רצונו של יהודי בגילוי אלוקות הוא עַד כדי כך שֶׁזֶּה (גִּלּוּי אֱלֹקוּת) נוֹגֵעַ לְעֶצֶם מְצִיאוּתוֹ דבר זה מתבטא בכך שכשחסר בגילוי אלוקות איננו יכול להשלים עם כך, וְלָכֵן, זֶה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת אֵין מֵאִיר גִּלּוּי אֱלֹקוּת בזמן כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת [וּבִפְרָט כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּזֶה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[46] כָּל מִי שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ נֶחְרַב בְּיָמָיו], הִנֵּה מִזֶּה עַצְמוֹ איז עֶר אינגאנצן צוטרייסלט, כָּתִית. וְגַם כְּשֶׁהוּא בְּדַרְגָּא נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר שֶׁמֵּאִיר אֱצְלוֹ גִּלּוּי אֱלֹקוּת בְּדַרְגַּת הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת[47], מִכָּל־מָקוֹם, מִזֶּה שֶׁבִּכְלָלוּת הָעוֹלָם אֵין מֵאִיר הַגִּלּוּי, מוֹכֵחַ, שֶׁגַּם הַגִּלּוּי שֶׁמֵּאִיר הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. דִּכְשֶׁמֵּאִיר גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל הביטוי לכך שהינו בלי גבול הוא בכך שהַגִּלּוּי הוּא בְּכָל מָקוֹם, וּכְשֶׁיֶּשְׁנוֹ מָקוֹם אֶחָד (אֲפִלּוּ פִּנָּה נִדַּחַת) שֶׁאֵין מֵאִיר שָׁם גִּלּוּי אֱלֹקוּת, הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַגִּלּוּי (גַּם בְּהַמָּקוֹם שֶׁהוּא מֵאִיר) הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. [וְזֶהוּ הביאור בְּמַה שֶׁמּוּבָא בְּמַאֲמַר אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן[48] דְּאִיתָא בַּתִּקּוּנִים[49] (=שמובא בתיקוני זוהר) שֶׁאֲפִלּוּ אִם הָיָה צַדִּיק אֶחָד חוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה בִּדּוֹרוֹ הָיָה בָּא מָשִׁיחַ, כִּי עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה מַמְשִׁיכִים גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, וְגִלּוּי זֶה הוּא בְּכָל מָקוֹם]. וּמִזֶּה שֶׁאֵין מֵאִיר אֱצְלוֹ גִּלּוּי

ביאור בדרך אפשר

זֶה כְּאִלּוּ נֶחְרַב בְּיָמָיו״ כיון שהאחריות לתיקון החורבן והגלות מוטלת על כל אחד, לכן כל זמן שהגלות מתמשכת הרי זה כאילו היא מתרחשת ברגע זה. ואם כן בנוסף לכך שקשה להכיל את המצב בו אין גילוי אלוקות, הרי בלתי נסבלת המחשבה שהדבר תלוי בי ואיננו נעשה], הִנֵּה מִזֶּה עַצְמוֹ איז עֶר אינגאנצן צוטרייסלט (=הוא מזועזע לגמרי), ׳כָּתִית׳. וְגַם כְּאשר מדובר ביהודי שֶׁהוּא בְּדַרְגָּא נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר שֶׁלכן מֵאִיר אֱצְלוֹ גִּלּוּי אֱלֹקוּת בְּדַרְגַּת הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת[47], מִכָּל־מָקוֹם, מִזֶּה שֶׁבִּכְלָלוּת הָעוֹלָם אֵין מֵאִיר הַגִּלּוּי, מוֹכֵחַ, שֶׁגַּם הַגִּלּוּי שֶׁמֵּאִיר הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. דִּכְשֶׁמֵּאִיר גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, וְגִלּוּי זֶה הוּא בְּכָל מָקוֹם. הגאולה שתהיה בביאת משיח קשורה בגילוי אור אין־סוף הבלי־גבול כיון שבגאולה זו לא תישאר פינה בעולם שלא תיגאל]. וּמִזֶּה שֶׁאֵין מֵאִיר אֱצְלוֹ גִּלּוּי

41) להעיר, דבפנים המאמר (סט״ו) מובא (רק) ״זמן הגלות״, ובה״קיצור״ - ״זמן הגזירה״. 42) אסתר ח, טז. 43) ראה מגילה טז, ב. 44) אסתר ח, א. 45) מגילה יד, א. 46) ראה ירושלמי יומא פ״א ה״א (ד, ב). מדרש תהלים עה״פ קלז, ז. 47) להעיר מהידוע ש״לפני . . רשב״י לא נחרב הבית כלל״ (פלח הרמון שמות ע׳ ז בשם אדה״ז). 48) מאמרי אדה״ז הקצרים ע׳ תג. 49) כ״ה במאמרי אדה״ז הקצרים שם. וראה זהר חדש ס״פ נח (כג, ד): דאי יחזרון בתשובה רישי

ביאור בדרך אפשר

עַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף, הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְבָּא, כְּתִית׳.

[וְעַל־דֶּרֶךְ הַיְדוּעַ שֶׁחוֹלֶה ׳חוֹלֶה׳ בְּגִימַטְרִיָא מ״ט, ומשמעות הדבר הוא שֶׁגַּם כְּשֶׁמַּשִׁיג בנפשו את הגילוי הרוחני של מ״ט שַׁעֲרֵי בִינָה אֶלָּא שֶׁחָסֵר לוֹ הגילוי של שַׁעַר הַנּוּ״ן, הרי שברון ליבו הנגרם מכך הוא עד כדי כך שהוּא נעשה חוֹלֶה[50]. וידוע שמעלתו של שער הנו״ן איננה רק בכך שמדובר במדרגה אחת למעלה ממ״ט השערים, אלא הוא קשור בגילוי אור אין־סוף הבלי־גבול]. תשוקה זו לגילוי אור אין־סוף הבלי־גבול הקשור בגילוי של עַצְמוּתוֹ ית׳ נמסרה לנו על ידי רבותינו נשיאנו וְיָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתַב הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳[51] שֶׁהָיָה נִשְׁמַע מִמּוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן (אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן) שהיה אומר בשעת דביקותו ״אֵיךְ וויל זֵיט גאָר נִיסְט אִיךְ וויל זֵיט דַאיין גַּן־עֵדֶן אִיךְ וויל זֵיט דַאיין עוֹלָם הַבָּא כּוּ׳ אִיךְ וויל מֶער ניט אַז דִּיךְ אַלַיין. וְעַל יְדֵי שֶׁהָיָה נִשְׁמַע לָשׁוֹן זֶה מֵאַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן [דְּפְרוּשׁ הָיָה נִשְׁמַע הוּא שֶׁזֶּה הָיָה דָּבָר הָרָגִיל], וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְפַּרְסֵם זֶה עַל יְדֵי הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳, נִתַּן הַכֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁעִקַּר רְצוֹנוֹ יִהְיֶה גִּלּוּי הָעַצְמוּת, וְעַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁכְּשֶׁאֵין מֵאִיר גִּלּוּי זֶה, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת שֶׁאֵין מֵאִיר אַפִלּוּ הַגִּלּוּי (גִּלּוּי אוֹר) שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת, הוּא בְּמַצָּב דְּכָתִית, וּמְבַקֵּשׁ ג׳ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם (אוֹ יוֹתֵר) ״וְתֶחֱז�ֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים״, שֶׁאָז יִהְיֶה גִּלּוּי אֱלֹקוּת וְעַד לְגִלּוּי הָעַצְמוּת. עד כאן הוסבר שהסיבה לכך שיהודי הינו שבור ו׳כתית׳ מעצם הימצאותו בגלות הרי זה מפני שכל רצונו הוא בגילוי אלוקות. על פי זה יובן מדוע ה׳כתית׳ ושברון־לב הזה קשור בגילוי עצם הנשמה, כיוון שעצם הנשמה היא הסיבה לכך שכל רצונו של היהודי הוא בגילוי אלוקות. וְזֶהוּ הפירוש הפנימי של ׳כָּתִית דְּכָתִית׳ הקיים מֵעֶצֶם זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַתגלות של הַ׳מָּאוֹר׳, כִּי הסיבה לְזֶה שֶׁהָרָצוֹן דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא גִּלּוּי אֱלֹקוּת וְרצונו בגילוי אלוקות הוא עַד כדי כך שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לְעֶצֶם מְצִיאוּתוֹ [שֶׁלָּכֵן הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְבָּא (כָּתִית) מִזֶּה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת לֹא יֵשׁ גִּלּוּי אֱלֹקוּת] הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, ׳מָאוֹר׳ שֶׁבַּנְּשָׁמָה, שֶׁהִתְקַשְּׁרוּתָהּ בֶּאֱלֹקוּת הִיא הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית.

ביאור בדרך אפשר

ממש אלא לא מאיר אַפִלּוּ דרגת הַגִּלּוּי היותר תחתונה (אשר היא גִּלּוּי של אוֹר והארה בלבד של הקדוש ברוך הוא, ולא של עצמותו ממש) שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת, הרי חושך זה גורם ליהודי שהוּא בְּמַצָּב דְּכָתִית׳, ומתוך כך הוא מְבַקֵּשׁ בתפילה ג׳ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם (אוֹ יוֹתֵר) אודות הגאולה ״וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים״, שֶׁאָז יִהְיֶה גִּלּוּי אֱלֹקוּת וְעַד לְגִלּוּי הָעַצְמוּת. עד כאן הוסבר שהסיבה לכך שיהודי הינו שבור ו׳כתית׳ מעצם הימצאותו בגלות הרי זה מפני שכל רצונו הוא בגילוי אלוקות. על פי זה יובן מדוע ה׳כתית׳ ושברון־לב הזה קשור בגילוי עצם הנשמה, כיוון שעצם הנשמה היא הסיבה לכך שכל רצונו של היהודי הוא בגילוי אלוקות. וְזֶהוּ הפירוש הפנימי של ׳כָּתִית דְּכָתִית׳ הקיים מֵעֶצֶם זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַתגלות של הַ׳מָּאוֹר׳, כִּי הסיבה לְזֶה שֶׁהָרָצוֹן דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁעִקַּר רְצוֹנוֹ יִהְיֶה גִּלּוּי הָעַצְמוּת של ה׳, וְעַד כְּדֵי כָּךְ שיהיה נוגע לו הדבר, שֶׁכְּשֶׁאֵין מֵאִיר גִּלּוּי זֶה, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת שֶׁאז אֵין מֵאִיר לא רק דרגת ההתגלות שתהיה בביאת המשיח שהיא ההתגלות של עצמות ה׳ אלוקות ואלוקות זה היא, דבר הבא לידי ביטוי בכך שאיננה יכולה לשאת מצב בו האלוקות אינו בגילוי.

כנישתא או חדא כנישתא יתכנש כל גלותא. 50) טעהמ״צ להאריז״ל פ׳ וירא. לקו״ת ברכה צז, ב. המשך וככה תרל״ז פס״ג (ע׳ צט). 51) הובא בשרש מצות התפלה להצ״צ פ״מ (קלח, סע״א).

ביאור בדרך אפשר

יו״ד) בסעיף הקודם דובר אודות כך שכשם שעצם הנשמה מתגלית על ידי מסירות הנפש בתקופה בה ישנן גזירות כך היא מתגלה גם בתקופת רווחה על ידי ה׳כתית׳ ושיברון הלב הנובע מעצם ההימצאות בגלות. בסעיף זה יבואר יתירה מזו, דרגת עצם הנשמה המתגלה בכך היא נעלית עוד יותר מזו המתגלה באמצעות מסירות הנפש בזמן הגזירות. **וְיֵשׁ לוֹמַר,** ודרגת **הַ׳מְּאוֹר׳ דְּהַנְּשָׁמָה הַמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ׳כָתִית׳** מעצם **זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מִבְּחִינַת** ודרגת **הַ׳מְּאוֹר׳ דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ.**

ההבדל בין שתי הדרגות של עצם הנשמה, הוא עד כמה התגלותה של עצם הנשמה קשורה באדם עצמו. עניין זה קשור בכל העניינים שהוזכרו בסעיפים הקודמים.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּמַהַטְּעָמִים עַל זֶה שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה (הֶחְלּוּ לַעֲשׂוֹת) וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה (וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים) הוּא, כִּי קבלת התורה שהיתה על ידי בני ישראל במתן תורה לא היתה כל כך מצידם אלא בגלל הארה עליונה שהאירה עליהם מלמעלה, שהרי **זֶה שֶׁהִקְדִּימוּ** את אמירת **׳נַעֲשֶׂה׳ לְ׳נִשְׁמַע׳ בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה מִפְּנֵי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּפָה עֲלֵיהֶם הַר כְּגִיגִית**[52], ומשמעות כפייה זו היא שהאיר עליהם **גִּלּוּי** אור של אהבה גדולה **מִלְּמַעְלָה**[53] אשר לא יכלו לעמוד בפניו, **וּלְעוֹמַת זֹאת בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה** של התורה **מִצַּד עַצְמָם** שהרי הם מסרו את הנפש ברצונם. **וְיֵשׁ לוֹמַר,** שגם כאשר מדובר אודות האמונה שקיימת אצל יהודי מצד טבעו, הרי **שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל** שנובעת **מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת** (כאמור בסעיף ו׳ אמונה זו היא **אֱמוּנָה** שֶׁבאה **מִצַּד סִבָּה** חיצונית, הנשמה רואה דבר שחוץ הימנה, אמונה לא נובעת מתוך הנשמה עצמה) **הוּא עַל־דֶּרֶךְ שֶׁהִקְדִּימוּ ׳נַעֲשֶׂה׳ לְ׳נִשְׁמַע׳ (בְּמַתַּן תּוֹרָה)** שהיה זה **מִצַּד הַגִּלּוּי דִּלְמַעְלָה**[54] ולא מצד עצמם. במתן תורה היה זה אור עליון שהאיר עליהם מלמעלה בעמדם למרגלות הר סיני, ובנשמה למעלה זה הגילוי של אור ה׳ החופף עליה כל הזמן, **וְלְעוֹמת** זאת **זֶה שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה מִצַּד עַצְמָם, הוּא, כִּי אָז נִתְגַּלָּה הַהִתְקַשְּׁרוּת בֶּאֱלֹקוּת שֶׁקיימת** ביהודי **מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, שכאמור** בסעיף ו׳ זו **הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית שֶׁמִּצַּד עֶצֶם מְצִיאוּתָם. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם** כאשר מדובר **בְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה,** הרי **יֶשְׁנָם** בזה **(דְּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל** עד כמה התגלותה של עצם הנשמה קשורה עם האדם עצמו.

ביאור בדרך אפשר

יו״ד) **וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּחִינַת הַ׳מְּאוֹר׳ דְּהַנְּשָׁמָה הַמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ׳כָתִית׳ מִזֶּה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מִבְּחִינַת הַמָּאוֹר דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּמַהַטְּעָמִים עַל זֶה שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה רַק הַהַתְחָלָה (הֶחֱלּוּ לַעֲשׂוֹת) וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה (וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים) הוּא, כִּי זֶה שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה מִפְּנֵי שֶׁכָּפָה עֲלֵיהֶם הַר כְּגִיגִית[52], גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה[53], וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה מִצַּד עַצְמָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת (אֱמוּנָה שֶׁמִּצַּד סִבָּה) הוּא עַל־דֶּרֶךְ שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע (בְּמַתַּן תּוֹרָה) מִצַּד הַגִּלּוּי דִּלְמַעְלָה[54], וְזֶה שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה מִצַּד עַצְמָם, הוּא, כִּי אָז נִתְגַּלָּה הַהִתְקַשְּׁרוּת בֶּאֱלֹקוּת שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית שֶׁמִּצַּד עֶצֶם מְצִיאוּתָם. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם בְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, יֶשְׁנָם (דְּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל. דְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ,

כמו כן כאשר מדובר אודות הנשמה עצמה. ישנן כוחותיה הגלויים שהם שכלו ורגשותיו של האדם, וישנה עצם הנשמה. מבחינת המהות הפנימית של כוחות הנפש הרי מעלתו של כל כח היא בכך שהוא חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה. אך מבחינת מציאותם הגלויה של הכוחות, לכל כח יש את מהותו הפרטית המייחדת אותו. לכל כח ישנה ה׳תבנית׳ הרוחנית המייחדת אותו. מה שמייחד את כח השכל היא ה׳תבנית׳ הרוחנית של שכל, באותה מידה שמה שמייחד את כח החסד שבנפש, זו ה׳תבנית׳ הרוחנית של חסד. ׳תבנית׳ זו המגדירה את יחודיותו של כל כח נקראת בשם ה׳ציור׳ בו הוא ׳מצוייר׳. כאמור, עצם הנשמה הינה ה׳נשמה׳ של כל חלקי הנפש ושל כל הכוחות כולם. היא כשלעצמה איננה קשורה בתבנית זו או אחרת, מבחינתה חשיבותו של כל כח היא מצד היותו חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה. לגביה ה׳ציור׳ הפרטי של כל כח, איננו תופס מקום.

הסברת הדברים האמורים לקמן: כאמור בסעיף ה׳, הקשר בין נשמת האדם לבין איברי גופו, משמש כמשל לקשר בין עצם הנשמה לדרגות השונות שלה.

למדנו שנשמת האדם איננה איבר נוסף אלא היא המהות הפנימית של האדם העומדת מאחורי האיברים כולם. הנשמה איננה שייכת לאיבר זה יותר מאיבר אחר, היא ה׳נשמה׳ של הידיים והיא ה׳נשמה׳ של הרגליים.

כאשר מביטים באיברים השונים בגוף האדם, ניתן להגדיר את חשיבותו של כל איבר בשתי צורות. ניתן לראות את חשיבותו של כל איבר מצד התפקיד המיוחד השייך דווקא אליו. אך ניתן גם לראות את חשיבותו מצד היותו חלק בלתי נפרד מהאדם כולו. החשיבות הראשונה, הנובעת מתפקידו המיוחד לו, היא קשורה בצורתו הגלויה של האיבר בה הוא שונה משאר האיברים. אולם מבחינת הנשמה חשיבותו העיקרית של האיבר היא היותו חלק בלתי נפרד מהאדם כולו, מבלי הבט אם מדובר ביד או ברגל.

52) שבת פח, א. 53) תו״א מג״א צח, ד ואילך. ובכ״מ. וראה גם בד״ה הנ״ל תרפ״ז סוס״ב. 54) להעיר גם מהמשך תער״ב ח״ב ע׳ תתקצו.

ביאור בדרך אפשר

כיוון שהכוחות הגלויים הינם מציאותו הגלויה של האדם, אם כן כל זמן שהתגלותה של עצם הנשמה כרוכה ביציאתם של הכוחות מגדרם, אין התגלות זו קשורה כל כך עם האדם עצמו. על מנת שהתגלות זו תהיה קשורה באמת עם האדם עצמו, יש צורך שהכוחות הגלויים יהיו שותפים בכך.

על פי זה, יובן ההבדל בין התגלותה של עצם הנשמה בזמן הגזירה, לעומת התגלותה באמצעות ה'כתית' הקיים בזמן רווחה. **דְּגְלוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה** הקשור **בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ** בתקופה של גזירה, **יֵשׁ לוֹמַר,** שֶׁכיוון שהתגלות זו כרוכה בהתבטלות של מציאותם הגלויה של כוחות הנפש, לכן, למרות שמבחינת פנימיותו של האדם עצם הנשמה קשורה עימו, אך **בְּנוֹגֵעַ לַכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים** הגילוי של עצם הנשמה איננו קשור במציאותם המוגבלת, ולכן מבחינתם **הוּא** נחשב **כְּמוֹ דָּבָר שנוֹסָף** עליהם מלמעלה. **וּכְמוֹ שֶׁרוֹאִים בְּפֹעַל בְּכַמָּה אֲנָשִׁים, שֶׁבִּהְיוֹתָם בְּמָקוֹם שֶׁהָיוּ שָׁם גְּזֵרוֹת עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹות, הָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל מֶשֶׁךְ כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים, וּכְשֶׁבָּאוּ אַחַר כָּךְ לִמְדִינוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ הַרְחָבָה, אֵין נִכָּר בָּהֶם (כָּל כָּךְ) הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם. כִּי זֶה שֶׁעָמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ מֶשֶׁךְ כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים הוּא לְפִי שֶׁהֵאִיר בָּהֶם גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים וְלֹא נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי־זֶה שִׁנּוּי בַּכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם[55]. [דְּזֶה שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא הָעֶצֶם (גַּם) דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים (כַּנַּ"ל סְעִיף ה), הוּא, שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה הוּא הָעֶצֶם שֶׁלָּהֶם וְאֵין זֶה שַׁיָּךְ לְעִנְיָנָם שֶׁל כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם, לְהַצִּיּוּר שֶׁלָּהֶם]. וְהַגְּלוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה בָּזֶה שֶׁהוּא נִמְצָא בַּגָּלוּת הוּא שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלּוֹ (לְהַצִּיּוּר דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם) הֵם כְּמוֹ 'חַד' (=אחד) עִם הָעֶצֶם[56].

הסברת הדברים האמורים לקמן: ההבדל בין האופנים האמורים בהתגלותה של עצם הנשמה קשור בדרגות שונות הקיימות בה. כאמור, הנשמה האלוקית היא "אלוקות כפי שנעשה בבחינת נברא". בדוגמת בן הנוצר מטיפת הזרע של אביו, הרי תחילה היא הייתה כלולה במוחו של האבא והייתה חלק בלתי נפרד ממנו, לאחר מכן היא ירדה ממוחו של האבא ונעשתה בעלת ממשות לעצמה. כמו כן מציאותה הגלויה של עצם הנשמה היא כזו שיש לה ממשות משל עצמה אלא שהיא דבוקה ומאוחדת לגמרי בקדוש ברוך הוא. אך מציאותה האמיתית בשורשה העליון היא כזו שאיננה דבר בפני עצמו אלא היא כלולה בקדוש ברוך הוא ממש. **וְיֵשׁ לוֹמַר,** דְּהסיבה לְזֶה **שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** כשלעצמה **וְהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת** כשלעצמם **הֵם (דְּגַמַּת) שְׁנֵי עִנְיָנִים** נפרדים אשר התגלותו של האחד דורשת את התבטלותו של השני, **הוּא לְפִי שֶׁגַּם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה** עם בכך ש**הוּא הָעֶצֶם שֶׁלָּהֶם** כלומר הוא הנקודה הפנימית שלהם מצד היותם חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה **וְאולם אֵין זֶה שַׁיָּךְ לְעִנְיָנָם שֶׁל כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם, לְהַצִּיּוּר שֶׁלָּהֶם].** ולעומת זאת כאשר מדובר במצב של רווחה, רווחה גשמית הכרוכה בנינוחות של כל כוחות הנפש, וכמו כן רווחה רוחנית בעבודת ה', פתיחת המוח והלב, הגורמת את התגלותם במלוא עוצמתם של כל כוחות הנפש, וביחד עם זה תשוקתה של עצם הנשמה לגאולה ממלאה את כל כוחות הנפש עד כדי כך שאינם יכולים לשאת את עצם ההימצאות בגלות, הרי **הַגְּלוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** המתבטא **בָּזֶה שֶׁהוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא** מעצם **זֶה שֶׁהוּא נִמְצָא בַּגָּלוּת** הרי גילוי זה **הוּא שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלּוֹ** (לא רק מהותם הפנימית אלא גם **הַצִּיּוּר דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים) הֵם כְּמוֹ 'חַד'** (=אחד) **עִם הָעֶצֶם**[56].

ביאור בדרך אפשר

1 יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לַכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים הוּא כְּמוֹ
2 דָּבָר נוֹסָף. וּכְמוֹ שֶׁרוֹאִים בְּפֹעַל בְּכַמָּה אֲנָשִׁים,
3 שֶׁבִּהְיוֹתָם בְּמָקוֹם שֶׁהָיוּ שָׁם גְּזֵרוֹת עַל תּוֹרָה
4 וּמִצְוֹות, הָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל מֶשֶׁךְ
5 כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים, וּכְשֶׁבָּאוּ אַחַר כָּךְ לִמְדִינוֹת
6 שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ הַרְחָבָה,
7 אֵין נִכָּר בָּהֶם (כָּל כָּךְ) הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁהָיָה לָהֶם
8 מִקֹּדֶם. כִּי זֶה שֶׁעָמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ מֶשֶׁךְ כַּמָּה
9 וְכַמָּה שָׁנִים הוּא לְפִי שֶׁהֵאִיר בָּהֶם גִּלּוּי עֶצֶם
10 הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים וְלֹא נַעֲשָׂה
11 עַל־יְדֵי־זֶה שִׁנּוּי בַּכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם[55]. [דְּזֶה
12 שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא הָעֶצֶם (גַּם) דְּכֹחוֹת
13 הַגְּלוּיִים (כַּנַּ"ל סְעִיף ה), הוּא, שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה
14 הוּא הָעֶצֶם שֶׁלָּהֶם וְאֵין זֶה שַׁיָּךְ לְעִנְיָנָם שֶׁל
15 כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם, לְהַצִּיּוּר שֶׁלָּהֶם]. וְהַגְּלוּי
16 דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה בָּזֶה שֶׁהוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא מִזֶּה
17 שֶׁהוּא נִמְצָא בַּגָּלוּת הוּא שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים
18 שֶׁלּוֹ (לְהַצִּיּוּר דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים) הֵם כְּמוֹ 'חַד' עִם
19 הָעֶצֶם[56]. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה וְהַצִּיּוּר
20 דְּהַכֹּחוֹת הֵם (דְּגַמַּת) שְׁנֵי עִנְיָנִים, הוּא לְפִי שֶׁגַּם
21 עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא מֻגְדֶּרֶת בְּגֶדֶר, וְהַגֶּדֶר שֶׁלָּהּ

---

55) וראה ד"ה בלילה ההוא ה'תשכ"ה ס"ח, ובהערה 49 שם (סה"מ מלוקט ח"ד ע' קפח). 56) ועד"ז הוא בנוגע להמשכת האמונה בפנימיות (בדעת), דזה שהאמונה פועלת על הדעת הוא יתרון ועילוי לגבי ענין המס"נ. ויש לומר, דהמשכת האמונה בדעת, זה שנמשך בגילוי היא האמונה שמצד מזל' חזי (מקיף דחי*), אלא שהחיבור דהאמונה שלמעלה מדעת עם הדעת הוא ע"י המשכת עצם הנשמה [היינו שהגילוי דעצם הנשמה הוא רק נתינת כח לבחי' האמונה שמצד המקיף דחי' שתתחבר עם הדעת, ולא שמתגלית עצם הנשמה עצמה]. משא"כ זה שגילוי אלקות נוגע לעצם מציאותו, שלכן הוא נשבר ונדכא מזה שבזמן הגלות לא יש גילוי אלקות (ראה לעיל ס"ט) - הרי הגילוי דהתקשרות העצמית שמצד עצם

*) ראה סה"מ עת"ר ס"ע קנד. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

היותה למעלה מהתבנית המוגבלת של כוחות הנפש אך סוף סוף גם **הִיא** מַגְדֶּרֶת **בְּגֶדֶר** ו׳תבנית׳ מסויימת, **וְהַגֶּדֶר** וה׳תבנית׳ **שֶׁלָּהּ** הוא עצם זה שהיא מוגדרת בכך **שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת. אֲבָל מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מַשְׂרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת** של ה׳, הרי כשם שהקדוש ברוך הוא איננו מוגדר ב׳תבנית׳ כל שהיא, לא ב׳תבנית׳ מוגבלת ואף לא ב׳תבנית׳ של ׳בלי גבול׳, שהרי כאשר דבר מסויים הוא דווקא ׳בלי גבול׳ ואיננו שייך ל׳גבול׳ הרי גם זו סוף סוף ׳תבנית׳ והגדרה, ואדרבה הקדוש ברוך הוא מאחד ו׳נושא בתוכו׳ הכל, הן את מציאות ה׳גבול׳ והן את מציאות ה׳בלי גבול׳, כמו כן מבחינת דרגה זו של עצם הנשמה הרי **הַ׳פְּשִׁיטוּת דְּהַנְּשָׁמָה׳** כלומר היותה ׳מופשטת׳ ובלתי בעלת גבול **וְהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת שֶׁלָּהּ הֵם כּוּלָּא חַד**[57] (=כולם אחד). **וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דִּבְחִינַת הַ׳מָּאוֹר דְּהַנְּשָׁמָה׳ שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ הִיא** דרגת **עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מַגְדֶּרֶת בְּעִנְיָן הַ׳פְּשִׁיטוּת׳** עדיין **שֶׁלְּמַעְלָה מִצִּיּוּר דְּכֹחוֹת, בְּחִינַת הַ׳מָּאוֹר דְּהַנְּשָׁמָה׳ שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי** ולעומת זאת **הָעִנְיָן דְּ׳כָתִית׳** מעצם **זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, הוּא גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מַשְׂרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת.**

יא) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְּבֹאָר בְּהַמַּאֲמָר[58] ״וקבל היהודים״ **בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת גּוֹ׳, דִּלְאַחֲרֵי שֶׁשָּׁמְעָה יְצִוָּיה וְיַקְשֵׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲזַי יָבִיאוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה שֶׁמֶן זַיִת גּוֹ׳, שֶׁיִּשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם יוֹסִיפוּ גִּלּוּי אוֹר בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה. וְיֵשׁ לוֹמַר מֵהַבֵּיאוּרִים בָּזֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה ׳מְצַוֶּה׳ וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא, שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה נוֹסָף עַל כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד הַגִּלּוּיִים דְּהַנְּשָׁמָה (מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת) גַּם מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. [וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דִּלְשׁוֹן וְאַתָּה תְּצַוֶּה (מִקַּשֵּׁר ׳מְצַוֶּה׳ מַשְׁמַע שְׁמֹשֶׁה ׳מְצַוֶּה׳ וּמְחַבֵּר) אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַצְמָם, כִּי מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם חַד[59]]. וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל (לְאַחֲרֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּיִשְׂרָאֵל גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה), שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגִּלּוּיִים שֶׁלָּהֶם (הַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת) יִהְיוּ מַתְאִימִים לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה בִּבְחִינַת עֶצֶם

ביאור בדרך אפשר

לְמֹשֶׁה שֶׁמֶן זַיִת גּוֹ׳, כלומר **שֶׁיִּשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם יוֹסִיפוּ גִּלּוּי אוֹר בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה.** לכאורה היה ניתן לחשוב שהוספה זו איננה כרוכה בעבודה מיוחדת של בני ישראל אלא היא באה ממילא על ידי עצם זה שהם מקבלים את השפעתו של משה רבינו [אולם **יֵשׁ לוֹמַר מֵהַבֵּיאוּרִים בָּזֶה** כיצד דבר זה קשור **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה ׳מְצַוֶּה׳ וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא, שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה נוֹסָף עַל כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד** דרגת **הַגִּלּוּיִים דְּהַנְּשָׁמָה (מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת)** היא תהיה **גַּם מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה.** [פעולתו של משה רבינו איננה רק לקשר את בני ישראל עם אור אין־סוף של הקדוש ברוך הוא אלא גם לקשר ולחבר אותם בינם לבין עצמם **וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ׳וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׳, דִּלְשׁוֹן** הפסוק **׳וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׳** ללא שמוזכר בו עם מי נעשית ה׳צוותא׳ והחיבור שלהם, הרי מכך **מַשְׁמַע שְׁמֹשֶׁה ׳מְצַוֶּה׳ (מְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר) אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַצְמָם** כלומר מאחדם בינם לבין עצמם, פעולה זו גם היא קשורה בהתגלותה של עצם הנשמה **כִּי מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם חַד**[59] (=אחד)]. **וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל** עצמם (המתאפשרת **לְאַחֲרֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּיִשְׂרָאֵל גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה), שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגִּלּוּיִים שֶׁלָּהֶם (הַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת)** עבודתם של בני ישראל

הנשמה שמתגלית בזה שגילוי אלקות נוגע לעצם מציאותו הוא [נוסף על אופן דנתינת כח, גם] שהתקשרות העצמית עצמה מאירה בגילוי (בדוגמת הגילוי שלה בענין המס״נ), וגם גילוי זה (דעצם הנשמה עצמה) מתחבר עם הציור דכחות הגלויים.

57) ראה גם סה״מ מלוקט ח״ד ע׳ שעח. 58) סעיף ד - הובא לעיל ס״ב. 59) וראה המשך תער״ב ח״א פס״א, שבראי׳ ישנם חילוקי דרגות, וזה שהאמונה היא בכל ישראל בשוה הוא לפי ששרשה הוא התקשרות העצמית שמצד עצם הנשמה (שלמעלה ממזלי׳ חזי).

ביאור בדרך אפשר

היא להעמידם בצורה כזו שיִהְיוּ מַתְאִימִים לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, עַל
־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה בִּבְחִינַת עֶצֶם הַנְּשָׁמָה
שֶׁנִּמְשְׁכָה וְנִתְגַּלְתָה בָּהֶם תחילה עַל יְדֵי מֹשֶׁה (וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ),
כִּי עַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלֶה בָּהּ שָׁרְשָׁהּ הָאֲמִתִּי כְּמוֹ שֶׁהִיא
מֻשְׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת.

[וְלָהָעִיר, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִתּוֹסֵף גַּם בְּהָאַחְדוּת
דְּיִשְׂרָאֵל. שֶׁהָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל עַל
יְדֵי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית בָּהֶם הִיא כְּמוֹ דָּבָר
נוֹסָף עַל מְצִיאוּתָם. וְלָכֵן, אַחְדוּת זוֹ הִיא עַל יְדֵי
שֶׁעוֹשִׂים נַפְשָׁם עִקָּר וְגוּפָם טָפֵל[60]. וְעַל יְדֵי גִּלּוּי
עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית בָּהֶם הִיא כְּמוֹ דָּבָר
שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה גַּם הַצִּיּוּר דִּכְחוֹת הַגְּלוּיִים הוּא
'חַד' עִם הָעֶצֶם, הָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּכָל
הָעִנְיָנִים שֶׁלָּהֶם, גַּם בְּעִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לְהַגּוּף].

וְעַל־פִּי־זֶה יובן מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר[61], דְּעַל
יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים (עַל יְדֵי
עֲבוֹדָתָם) בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, עַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה נֵר
תָּמִיד, דִּלְכְאוֹרָה, זֶה שֶׁהַנֵּר דְּהַנְּשָׁמָה (נֵר[62] חַיָּי,
נִשְׁמַת אָדָם[63]) הוּא תָּמִיד (בְּשָׁוֶה, בְּלִי שִׁנּוּי),
הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשַׁךְ עַל יְדֵי
מֹשֶׁה ('וְאַתָּה תְּצַוֶּה'), דִּבְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה אֵין שַׁיָּךְ
שִׁנּוּי, וּבְהַמַּאֲמָר אוֹמֵר שֶׁהָעִנְיָן דְּנֵר תָּמִיד הוּא
עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, וְיִקְחוּ
אֵלֶיךָ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּהַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה
מִלְמַעְלָה לְמַטָּה עַל יְדֵי 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה', יֵשׁ חִלּוּק
בֵּין עֵרֶב וּבֹקֶר. שֶׁעִקַּר הַגִּלּוּי שֶׁלָּהּ הוּא כְּשֶׁיִּשְׁנָם
הַנְּשָׁמוֹת בְּעֶרֶב (עֵרֶב) שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְעוֹרֵר
וּמִתְגַּלֶה כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל
(סְעִיף יו"ד), שֶׁגַּם אֵלֶּה שֶׁבִּזְמַן הַגְּזֵרָה (עֶרֶב)
עָמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, כְּשֶׁבָּאוּ לְמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר
לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ הַרְחָבָה (בֹּקֶר), אֵין
נֵכֶר בָּהֶם הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם.
וַאֲמִתִּית הָעִנְיָן דְּ'נֵר תָּמִיד' (שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי
שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם. וַאם כן, אֲמִתִּית הָעִנְיָן (=הענין האמיתי) דְּ'נֵר
תָּמִיד' (שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי וממשיך להאיר גם בתקופה של 'בוקר')

ביאור בדרך אפשר

עַל־יְדֵי־זֶה דווקא יִהְיֶה נֵר תָּמִיד, דִּלְכְאוֹרָה, זֶה שֶׁהַנֵּר
דְּהַנְּשָׁמָה כלומר אור הנשמה (הנמשלת לנר ככתוב "נֵר[62] חַיָּי, נִשְׁמַת
אָדָם[63]") הוּא יצליח להאיר תָּמִיד (כלומר למרות העליות והירידות
בהם נתון האדם, אור הנשמה יאיר בְּאופן שֶׁוָּה בכל המצבים המשתנים,
בְּלִי שִׁנּוּי), הוּא לא בכוחו של
האדם עצמו אלא דווקא עַל יְדֵי
גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשַׁךְ
עַל יְדֵי מֹשֶׁה (שזו
עבודתו כאמור 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה'),
כיוון שלעומת מציאותו הגלויה של
האדם הנתונה תחת שינויים תמידיים
הרי דִּבְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה אֵין שַׁיָּךְ
שִׁנּוּי, ואולם בְּהַמַּאֲמָר אוֹמֵר
שֶׁהָעִנְיָן דְּ'נֵר תָּמִיד' הוּא
דווקא קשור בפעולתם של בני ישראל
עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים
בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, 'וְיִקְחוּ
אֵלֶיךָ'. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּהַגִּלּוּי
דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה הנעשה בְּדֶרֶךְ
וכצורה של 'מִלְמַעְלָה לְמַטָּה'
כלומר לא מצידו של האדם אלא עַל
יְדֵי 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה' כלומר על ידי
משה רבינו, אכן יֵשׁ חִלּוּק והבדל
בֵּין תקופה רוחנית של 'עֶרֶב' ובין
כזו של 'בֹּקֶר'. שֶׁעִקַּר הַגִּלּוּי
שֶׁלָּהּ של עצם הנשמה כשלעצמה
הוּא דווקא כְּשֶׁיִּשְׁנָם הָעֲלָמוֹת
וְהֶסְתֵּרִים כלומר דברים המעלימים
ומסתירים על מציאות ה' ומנסים
למנוע מיהודי למלא את רצון ה' (זו
תקופה של חושך 'עֶרֶב') שֶׁעַל־
יְדֵי־זֶה מִתְעוֹרֵר וּמִתְגַּלֶה כֹּחַ
הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ, אך כאשר מגיעה
תקופה של 'בוקר' נעלמת התגלותה
של עצם הנשמה וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר
לְעֵיל (סְעִיף יו"ד), שֶׁגַּם
אֵלֶּה שֶׁבִּזְמַן הַגְּזֵרָה (זמן של
'עֶרֶב') עָמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ,
כְּשֶׁבָּאוּ לְמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר
לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ
הַרְחָבָה (מצב של 'בֹּקֶר'), אֵין
נֵכֶר בָּהֶם הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ

וְעַל־פִּי־זֶה יובן מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר[61] "וקבל היהודים", דְּעַל
יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים (עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם) בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה,

60) ראה תניא פרק לב. 61) סעיף ד. 62) משלי כ, כז. 63) ראה בהמאמר סט"ו.

ביאור בדרך אפשר

הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהעבודה המוטלת עליהם היא
לגרום לכך שגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים יִהְיוּ חַד (=אחד) עִם עֶצֶם
הַנְּשָׁמָה, שזו ההוספה הבאה על ידם 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ'.
על פי הדברים האמורים יובן המוזכר בסעיף ח' שלכאורה המילים 'כתית
למאור' הקשורות בגילוי ה'מאור'
שבנשמה היו צריכות להיכתב בחלקו
הראשון של הפסוק 'ואתה תצוה'
המדבר על עבודתו של משה רבינו,
מדוע אם כן הן מופיעות בחלקו השני
של הפסוק המדבר על עבודתם של בני
ישראל.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר את זֶה שֶׁהענין של 'כָּתִית לַמָּאוֹר'
נֶאֱמַר בַּכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ לִוְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו', כִּי בְּ'כתית' (כָּתִית) לא רק
ה'כתית' הקיים בזמן של גזירה אלא גַּם
זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים
וְנִדְכָּאִים (כָּתִית) מצעם זֶה
שֶׁהֵם בַּגָּלוּת, דְּעִנְיָן זֶה הוּא עַל
יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהם
פועלים שגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים
שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ מַתְאִימִים לְעֶצֶם
הַנְּשָׁמָה, וּבְחִינַת ה'מָּאוֹר'
דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי זֶה
הִיא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא
מֻשְׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת, וְכיוון שזה
קשור בעבודתם של בני ישראל לָכֵן
נֶאֱמַר 'כָּתִית לַמָּאוֹר בְּהֶמְשֵׁךְ
לִ'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.

יב) בסעיף זה מבואר שגם העבודה
הבאה מצידם של בני ישראל עצמם
נעשית על ידי נתינת כח ממשה רבינו,
וכמו כן בדורינו אנו על ידי נתינת כח
מנשיא דורינו.

וְהֵנָּה המילים 'ויקחו אליך' הקשורות
בתפקידם של בני ישראל עצמם גם הן
שייכות למילים 'ואתה תצוה' הקשורות
בעבודתו של משה רבינו שהרי
הַפְּרוּשׁ (בְּפַשְׁטוּת על פי פשוטו
של מקרא) בְּפסוק 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ

ביאור בדרך אפשר

גו' הוּא שֶׁמֹּשֶׁה יְצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהם יִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.
וּמִזֶּה מובָן שכך גַּם בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה'
וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא לא רק באופן כזה שלאחר מכן הם
צריכים לעבוד את עבודתם לבד ללא כוחו של משה רבינו אלא זה בְּאֹפֶן
שֶׁהוא מַמְשִׁיךְ משפיע ונותן לָהֶם
נְתִינַת כֹּחַ גַּם עַל עבודתם הבאה
לאחר מכן הרמוזה במילים 'וְיִקְחוּ
אֵלֶיךָ גו'. וּכְמוֹ כֵּן הוּא בְּנוֹגֵעַ
לְמֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרֵנוּ, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת
מוֹרִי וְחָמִי אַדְמו"ר נְשִׂיא
דּוֹרֵנוּ, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ לְעוֹרֵר
וּלְגַלּוֹת אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁבְּכָל
אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמְּצַד עֶצֶם
הַנְּשָׁמָה הִיא בְּאֹפֶן שהוא נותן
להם כח שֶׁאַחַר־כָּךְ יַעַבְדוּ
עֲבוֹדָתָם בְּכֹחַ עַצְמָם, וְהכח
שניתן על ידו הוא עַד כדי כך שהם
יצליחו שֶׁיִּהְיוּ 'נֵר תָּמִיד' שֶׁאֵין
שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי גַּם מִצַּד כֹּחוֹת
הַגְּלוּיִים.

וְעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכִים בְּקָרוֹב
מַמָּשׁ לַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית
וְהַשְּׁלֵמָה, שֶׁאָז כשם שהתגלותה
של אור הנשמה הוא גם מצד מציאותו
הגלויה של האדם כך גם בכל העולם
יִהְיֶה גִּלּוּי אֱלֹקוּת גַּם מִצַּד
הַמַּטָּה. וְיִהְיֶה אָז הֲבָאַת
הַשֶּׁמֶן וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת (וְיִקְחוּ
אֵלֶיךָ שֶׁמֶן גו' לְהַעֲלוֹת נֵר
תָּמִיד) גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת, כלומר
הדלקת המנורה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
הַשְּׁלִישִׁי, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית
וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחֵנוּ
צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

1 הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁגַּם כֹּחוֹת
2 הַגְּלוּיִים יִהְיוּ 'חַד' עִם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, וְיִקְחוּ
3 אֵלֶיךָ.
4 **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר זֶה שֶׁ'כָּתִית לַמָּאוֹר'
5 נֶאֱמַר בַּכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ לִוְיִקְחוּ
6 אֵלֶיךָ גו', כִּי בְּ'כָּתִית לַמָּאוֹר'' נִכְלָל גַּם זֶה
7 שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים וְנִדְכָּאִים (כָּתִית) מִזֶּה
8 שֶׁהֵם בַּגָּלוּת, דְּעִנְיָן זֶה הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל
9 יִשְׂרָאֵל שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ
10 מַתְאִימִים לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, וּבְחִינַת ה'מָּאוֹר'
11 דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי זֶה הִיא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה
12 כְּמוֹ שֶׁהִיא מֻשְׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת, וְלָכֵן נֶאֱמַר
13 'כָּתִית לַמָּאוֹר' בְּהֶמְשֵׁךְ לִוְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.
14 **יב) וְהֵנָּה** הַפֵּרוּשׁ (בְּפַשְׁטוּת) בְּוַאֲתָּה תְּצַוֶּה
15 אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו' הוּא
16 שֶׁמֹּשֶׁה יְצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.
17 וּמִזֶּה מובָן גַּם בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה
18 'מְצַוֶּה' וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא בְּאֹפֶן
19 שֶׁמַּמְשִׁיךְ לָהֶם נְתִינַת כֹּחַ גַּם עַל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.
20 וּכְמוֹ כֵּן הוּא בְּנוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרֵנוּ, כְּבוֹד
21 קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמו"ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ,
22 שֶׁעֲבוֹדָתוֹ לְעוֹרֵר וּלְגַלּוֹת אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁבְּכָל
23 אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא בְּאֹפֶן
24 שֶׁאַחַר־כָּךְ יַעַבְדוּ עֲבוֹדָתָם בְּכֹחַ עַצְמָם, וְעַד
25 שֶׁיִּהְיוּ 'נֵר תָּמִיד' שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי גַּם מִצַּד
26 כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים.
27 **וְעַל־יְדֵי־זֶה** זוֹכִים בְּקָרוֹב מַמָּשׁ לַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, שֶׁאָז יִהְיֶה גִּלּוּי
28 אֱלֹקוּת גַּם מִצַּד הַמַּטָּה. וְיִהְיֶה אָז הֲבָאַת הַשֶּׁמֶן וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת
29 (וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן גו' לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד) גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
30 הַשְּׁלִישִׁי, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחֵנוּ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

בס"ד. שבת פרשת קרח, ג' תמוז, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וַיִּקַּח קֹרַח וְגוֹ'[1], וְאֵיתָא בְּמִדְרָשֵׁי חֲכָמֵינוּ ז"ל[2] (וְהוּבָא בְּפֵרוּשׁ רַשְׁ"י עַל פָּסוּק זֶה) שֶׁקֹּרַח חָלַק עַל משֶׁה רַבֵּינוּ **גַּם עַל** **מִצְוַת צִיצִית, בְּאָמְרוֹ שֶׁשְּׁטַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת פְּטוּרָה מִצִּיצִית, חוּט אֶחָד שֶׁל תְּכֵלֶת פּוֹטְרָהּ** מֵחִיּוּב צִיצִית, **זוֹ שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת - לֹא תִּפְטוֹר אֶת עַצְמָהּ (בְּתְמִיהָה).** **וּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[3] עִנְיַן מַחֲלוֹקֶת קֹרַח, **וְהַשַּׁיָּכוּת שֶׁל הַמַּחֲלוֹקֶת שֶׁחָלַק עַל כְּהוּנַּת אַהֲרֹן לְמַה שֶׁחָלַק גַּם־כֵּן עַל מִצְוַת צִיצִית. דְּהִנֵּה, לֶעָתִיד יִהְיוּ הַלְוִיִּם כֹּהֲנִים**[4], כִּי אָז תִּתְעַלֶּה בְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת, וְיִהְיוּ הַגְּבוּרוֹת עִקָּר, וְהַחֲסָדִים יִהְיוּ טְפֵלִים לָהֶם[5], וְלָכֵן רָצָה קֹרַח לַעֲשׂוֹת גַּם עַכְשָׁו מֵהַגְּבוּרוֹת עִקָּר, כִּי קֹרַח הָיָה לֵוִי, וּלְוִיִּם הֵם מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת, וְלָכֵן חָלַק עַל כְּהוּנַּת אַהֲרֹן, שֶׁעִנְיַן הַכְּהוּנָּה הוּא בְּחִינַת הַחֶסֶד, כַּיָּדוּעַ שֶׁכֹּהֵן הוּא אִישׁ הַחֶסֶד[6]. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁטָּעַן שֶׁטַּלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת צְרִיכָה לִהְיוֹת פְּטוּרָה מִצִּיצִית, כִּי תְּכֵלֶת הוּא בְּחִינַת גְּבוּרָה, וְאֵין צָרִיךְ לְחוּטִין, שֶׁהֵם הַמַּשְׁכּוֹת מִבְּחִינַת הַחֶסֶד, וְאַף חוּטֵי הַתְּכֵלֶת הוּא כְּעִנְיַן אוֹר הַחֶסֶד בִּכְלִי הַגְּבוּרָה, כִּי [וּמְסַיֵּם בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'][7], שֶׁבֶּאֱמֶת שָׁגָה בָּרוֹאֶה[8], כִּי הַנָּהָגָה זוֹ (שֶׁהַגְּבוּרוֹת עִקָּר) אֵי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כִּי־אִם אַחַר

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתחילת פרשת השבוע, אודות מחלוקת קורח ועדתו על משה רבינו:
2 **וַיִּקַּח קֹרַח וְגוֹ'**[1], **וְאֵיתָא** מובא **בְּמִדְרָשֵׁי חֲכָמֵינוּ ז"ל**[2] **(וְהוּבָא**
3 **בְּפֵרוּשׁ רַשְׁ"י** על פסוק זה) שֶׁקורח **חָלַק** על משה רבינו **גַּם עַל**
4 **מִצְוַת צִיצִית, בְּאָמְרוֹ שֶׁטַּלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת פְּטוּרָה**
5 **מִצִּיצִית,** היפך ההלכה שגם טלית
6 שכולה תכלת חייבים להטיל בה ציצית
7 של חוטי צמר ופתיל אחד של תכלת,
8 וטענתו של קורח הייתה **שֶׁהֲרֵי**
9 **אֶפְשָׁר טַלִּית שֶׁל מִין אַחֵר**
10 שאינו תכלת, **חוּט אֶחָד שֶׁל**
11 **תְּכֵלֶת פּוֹטְרָהּ** מחיוב ציצית, **זוֹ**
12 **שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת - לֹא תִּפְטוֹר**
13 **אֶת עַצְמָהּ (בְּתְמִיהָה).**
14 **וּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[3]
15 לאדמו"ר הזקן **עִנְיַן** מַחֲלוֹקֶת
16 **קֹרַח,** לפי המשמעות הפנימית שלה,
17 **וְהַשַּׁיָּכוּת שֶׁל הַמַּחֲלוֹקֶת**
18 **שֶׁחָלַק** קורח **עַל כְּהוּנַּת אַהֲרֹן**
19 וטען שהכהונה מגיעה לו **לְמַה**
20 **שֶׁחָלַק** קורח **גַּם־כֵּן עַל מִצְוַת**
21 **צִיצִית. דְּהִנֵּה, לֶעָתִיד** בביאת
22 המשיח **יִהְיוּ הַלְוִיִּם** ששורשם
23 בבחינת הגבורות **כֹּהֲנִים**[4] ששורשם
24 בבחינת החסד, **כִּי אָז** בימות המשיח
25 **תִּתְעַלֶּה בְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת** שכעת
26 מקומה ב'סדר השתלשלות' של
27 הספירות העליונות למטה ממידת
28 החסד, **וְיִהְיוּ הַגְּבוּרוֹת עִקָּר,**
29 **וְהַחֲסָדִים יִהְיוּ טְפֵלִים לָהֶם**[5],
30 **וְלָכֵן רָצָה קֹרַח לַעֲשׂוֹת גַּם**
31 **עַכְשָׁו** עוד לפני ימות המשיח
32 **מֵהַגְּבוּרוֹת עִקָּר** ומהחסד טפל,
33 **כִּי קֹרַח הָיָה** בן יצהר בן קהת בנו
34 של **לֵוִי, וּלְוִיִּם הֵם מִבְּחִינַת**
35 **הַגְּבוּרוֹת, וְלָכֵן חָלַק** קורח **עַל**
36 **כְּהוּנַּת אַהֲרֹן, שֶׁעִנְיַן הַכְּהוּנָּה**
37 **הוּא בְּחִינַת הַחֶסֶד, כַּיָּדוּעַ**
38 בקבלה וחסידות **שֶׁכֹּהֵן הוּא אִישׁ**
39 **הַחֶסֶד**[6]. **וְזֶהוּ גַּם** הביאור הפנימי על **מַה שֶּׁטָּעַן** קורח **שֶׁטַּלִּית**
40 **שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת צְרִיכָה לִהְיוֹת פְּטוּרָה מִצִּיצִית, כִּי תְּכֵלֶת הוּא**
41 **בְּחִינַת גְּבוּרָה** בשונה מהלבן המסמל את החסד, וכיוון שלפי תפיסתו

ביאור בדרך אפשר

42 הגבורות הן העיקר, והחסד טפל להן, **וְאֵין צָרִיךְ לְחוּטִין** של הציצית
43 המסמלים השפעה, **שֶׁהֵם הַמַּשְׁכּוֹת מִבְּחִינַת הַחֶסֶד, וְאַף חוּטֵי**
44 **הַתְּכֵלֶת** השייכים לגבורות ואם כן ראוי לכאורה שכן יהיו, אף לגביהם טען
45 קורח שאין בהם צורך כי **הוּא** עניין הגבורות שבחוטי התכלת **כְּעִנְיַן אוֹר**
46 **הַחֶסֶד בִּכְלִי הַגְּבוּרָה,** כלומר,
47 אמנם מדובר בעניין הגבורות, אבל
48 החוטים מסמלים חסד והשפעה **כִּי**
49 **הַחוּט זֶהוּ הַמַּשְׁכָּה כוּ'** אלא
50 שזו השפעה של חסד כפי שהיא באה
51 באמצעות כלים של גבורה, מבואר
52 בקבלה וחסידות שבהתלבשות האורות
53 בכלים, בדרך כלל כל אור מתלבש
54 בכלי הראוי לו, אור החסד בכלי החסד
55 ואור הגבורה בכלי הגבורה, וכך בכל
56 הספירות, אך לעתים יש מצב של
57 'אורות המתחלפים' (ובלשון הקבלה –
58 "אחליפו דוכתייהו", החליפו את
59 מקומם) ועל כך מבואר שהמשכה
60 והשפעה שעל־ידי צמצומים נקראת
61 "אור החסד בכלי הגבורה", כי מטרת
62 הצמצומים היא שתהיה המשכה
63 והשפעה לפי ערכו ויכולת הקליטה של
64 מקבל השפע, ואם כן ענין הגבורה
65 הוא ה"כלי" (החיצוניות) אבל ה"אור"
66 (הפנימיות והמטרה) הוא חסד,
67 וכיוון שבסופו של דבר זו השפעה של
68 חסד, קורח סבר שטלית שכולה תכלת
69 (גבורות) אינה זקוקה אפילו לחוטי
70 תכלת **[וּמְסַיֵּם בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[7]
71 במאמר הנזכר, **שֶׁבֶּאֱמֶת שָׁגָה**
72 **בָּרוֹאֶה**[8], מליצה שמשמעותה טעות
73 בדבר ברור הנראה לעין (על פי לשון
74 הכתוב בנבואת ישעיהו: "וגם אלה
75 ביין שגו ובשכר תעו כהן ונביא שגו
76 בשכר נבלעו מן היין תעו מן השכר
77 שגו ברואה פקו פלילי", ופירש
78 ב'מצודת דוד': שגו ברואה - שגגו
79 בדעתם בעניין הראייה כדרך השיכור
80 שאין דעתו מסכמת לאמיתת הדבר הנראה"), לאמיתו של דבר, קורח שטען
81 שיש להעדיף לחלוטין את הגבורות על החסדים, והגבורות עיקר וחסדים
82 טפלים, טעה בדבר ברור וגלוי **כִּי הַנָּהָגָה זוֹ (שֶׁהַגְּבוּרוֹת עִקָּר)**

---

1) ריש פרשתנו. 2) תנחומא קרח ב. 3) פרשתנו נד, סע"ב. 4) כמ"ש בלק"ת מהאריז"ל ביחזקאל (מד, טו) - לקו"ת שם. וראה תניא פ"נ. 5) כמ"ש הרמ"ז פ' עקב (בדף רע"א סע"א) - לקו"ת שם. 6) זח"ג קמה, ב. תניא שם. ובכ"מ. 7) שם, ג. 8) ע"פ ישעי' כח, ז.

ביאור בדרך אפשר

אי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כִּי־אִם אַחַר שְׁלֵמוּת הַבְּרוּרִים שעניינם הפרדת הטוב מהרע והעלאתו לקדושה, שֶׁאָז כאשר הבירור נשלם גַּם הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁמִּפְּחִינַת גְּבוּרָה שממנה יש חיות והשפעה גם להיפך הטוב (בגלל ריבוי הצמצומים ששורשם ממידת הגבורה שענינה הוא להגביל ולמנוע את ההשפעה) יִתְהַפֵּךְ לִהְיוֹת "טוֹב מְאֹד"[9], מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַכְשָׁו, כאשר עבודת הבירורים עדיין לא נשלמה לגמרי, מֵהַגְּבוּרוֹת יֵשׁ יְנִיקָה השפעה לַחִיצוֹנִים הכוחות שמחוץ לגבולות הקדושה, וְלָכֵן עכשיו, בזמן הזה הַחֲסָדִים הֵם עִקָּר, וְהַגְּבוּרוֹת צְרִיכוֹת לִהְיוֹת טְפֵלוֹת לְגַבֵּי הַחֲסָדִים ולכן ההלכה היא שגם טלית שכולה תכלת – גבורות – חייבת בחוטי ציצית - חסדים].

וְנוֹסָף לְכָךְ שֶׁבְּגִלַּל הֱיוֹתוֹ קורח שהיה לוי מִפְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת, טָעַן שֶׁאֵין צְרִיכִין חוּטִין שֶׁהֵם הַמְשָׁכוֹת והשפעות מִבְּחִינַת חֶסֶד, חָלַק קורח עַל כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ'חוּטֵי צִיצִית', שֶׁהֵם רַק הַמְשָׁכָה מְצוּמְצֶמֶת ומועטת לְגַבֵּי הַטַּלִּית שממשיכה אור אלוקי רב, כַּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[10] בְּעִנְיַן מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בַּלְוִיִּם "וְהֶעֱבִירוּ תַעַר"[11] ויגלחו את כל השערות שעל גופם, דְּמִפְּנֵי שֶׁהַלְוִיִּם הֵם מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת ענין הצמצום וההעלם, לָכֵן צָרִיךְ שֶׁלֹּא יֵצֵא מֵהֶם הַהַמְשָׁכָה עוֹד בִּבְחִינַת שְׁעָרוֹת שהם חלק מגוף האדם שיש בו חיות מועטת ומצומצמת מאד (עד כדי כך שבזמן גזירת השערות אין האדם חש כאב), וכך גם למעלה באלוקות המשכה בבחינת 'שערות' היא המשכה מועטת ומצומצמת ביותר עלולה להיות 'יניקה' ותוספת השפעה ל'חיצונים' שמחוץ לגבול הקדושה, וְלָכֵן אָמַר קורח שֶׁאֵין נִצְרָךְ כְּלָל לִבְחִינַת שְׁעָרוֹת וְחוּטֵי צִיצִית כי לפי טענתו יש להימנע לגמרי מהשפעות מצומצמות [וְעַל זֶה הֵשִׁיב לוֹ מֹשֶׁה, שֶׁכָּךְ הִיא הַמִּדָּה שנקבעה על פי הרצון העליון, שֶׁכְּדֵי לִהְיוֹת הַמְשָׁכָה עֶלְיוֹנָה מִלְמַעְלָה בְּגִלּוּי לְמַטָּה ואור אלוקי נעלה בלתי מוגבל יאיר בעולם מוגבל, אִי־אֶפְשָׁר כִּי־אִם עַל־יְדֵי חוּטִין וּשְׁעָרוֹת דַּוְקָא רק לאחר שהאור הבלי־גבול מתמעט ונעשה אור מוגבל ומצומצם ייתכן שיאיר למטה, ואם לא כן העולם התחתון איננו מסוגל לקלוט ולהכיל את האור העליון].

אָמְנָם עַל־פִּי הַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁמַּחֲלוֹקֶת קֹרַח על משה רבנו הָיְתָה בִּגְלַל שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת גַּם עַכְשָׁו מֵהַגְּבוּרוֹת עִקָּר, צָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה חָלַק קורח (לא רַק עַל כְּהוּנַת אַהֲרֹן, שֶׁמִּפְּחִינַת הַחֲסָדִים, אֶלָּא גַּם) עַל מֹשֶׁה שֶׁהָיָה מֶלֶךְ[12], הֲרֵי עִנְיָנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הוּא בְּחִינַת הַגְּבוּרָה[13]. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין בְּטַעֲנַת קֹרַח בְּנוֹגֵעַ לְטַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת, דִּלְכְאוֹרָה, הַטַּעֲנָה שֶׁאֵין נִצְרָךְ כְּלָל לִבְחִינַת שְׁעָרוֹת וְחוּטֵי צִיצִית, יְכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם בְּנוֹגֵעַ לְטַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ לָבָן.

וְצָמְצוּמִים כי בריבוי הצמצומים עלולה להיות 'יניקה' ותוספת השפעה ל'חיצונים' שמחוץ לגבול הקדושה, וְלָכֵן אָמַר קורח שֶׁאֵין נִצְרָךְ כְּלָל לִבְחִינַת שְׁעָרוֹת וְחוּטֵי

ביאור בדרך אפשר

צִיצִית כי לפי טענתו יש להימנע לגמרי מהשפעות מצומצמות [וְעַל זֶה הֵשִׁיב לוֹ מֹשֶׁה, שֶׁכָּךְ הִיא הַמִּדָּה שנקבעה על פי הרצון העליון, שֶׁכְּדֵי לִהְיוֹת הַמְשָׁכָה עֶלְיוֹנָה מִלְמַעְלָה בְּגִלּוּי לְמַטָּה ואור אלוקי נעלה בלתי מוגבל יאיר בעולם מוגבל, אִי־אֶפְשָׁר כִּי־אִם עַל־יְדֵי חוּטִין וּשְׁעָרוֹת דַּוְקָא רק לאחר שהאור הבלי־גבול מתמעט ונעשה אור מוגבל ומצומצם ייתכן שיאיר למטה, ואם לא כן העולם התחתון איננו מסוגל לקלוט ולהכיל את האור העליון].

אָמְנָם עַל־פִּי הַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁמַּחֲלוֹקֶת קֹרַח על משה רבנו הָיְתָה בִּגְלַל שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת גַּם עַכְשָׁו מֵהַגְּבוּרוֹת עִקָּר, צָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה חָלַק קורח (לא רַק עַל כְּהוּנַת אַהֲרֹן, שֶׁמִּפְּחִינַת הַחֲסָדִים, אֶלָּא גַּם) עַל מֹשֶׁה שֶׁהָיָה מֶלֶךְ[12], הֲרֵי עִנְיָנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הוּא בְּחִינַת הַגְּבוּרָה[13]. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין בְּטַעֲנַת קֹרַח בְּנוֹגֵעַ לְטַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת, דִּלְכְאוֹרָה, הַטַּעֲנָה שֶׁאֵין נִצְרָךְ כְּלָל לִבְחִינַת שְׁעָרוֹת וְחוּטֵי צִיצִית, יְכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם בְּנוֹגֵעַ לְטַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ לָבָן.

טענן קורח שאין צורך בחוטי ציצית דוקא לגבי טלית שכולה תכלת ולא טענן כך גם לגבי טלית שכולה לבן שגם היא לא תהיה זקוקה לחוטי ציצית.

9) ראה ב"ר פ"ט, ז. 10) שם ריש ע"ב. 11) בהעלותך ח, ז. 12) רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ו הי"א. 13) ראה לקו"ת בלק עב, ב. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[14] בְּשִׂיחוֹת שֶׁל הָרַבִּי בְּעִנְיַן טַעֲנַת קֹרַח, ״כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים גו׳ וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה׳״[15], שֶׁטַּעֲנַת קֹרַח לֹא הָיְתָה בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַנְּשִׂיאוּת לְעִנְיַן הַנְּשִׂיאוּת סְתָם עִנְיַן הַנְּשִׂיאוּת כְּשֶׁלְעַצְמוֹ (וּמַה גַּם שֶׁחָמְשִׁים וּמָאתַיִם אִישׁ שֶׁהִשְׁתַּתְּפוּ בְּמַחְלוֹקֶת קֹרַח הָיוּ בְּעַצְמָם נְשִׂיאֵי עֵדָה וּלכן לא מסתבר שקורח ועדתו התנגדו לעצם ענין הנשיאות), אֶלָּא הַמחלוקת וההתנגדות הייתה רַק בְּנוֹגֵעַ לַהִתְנַשְּׂאוּת בְּעִנְיְנֵי קְדוּשָׁה, כְּמוֹ הַהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר[16] וַיִּבְחַר אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְעַל זֶה הָיְתָה הַטַּעֲנָה ״כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים״, וְאֵין צוֹרֶךְ בְּהִתְנַשְּׂאוּת בַּקְּדוּשָׁה גּוּפָא.

ג) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁקֹּרַח חָלַק (לֹא רַק עַל אַהֲרֹן, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַחֲסָדִים, אֶלָּא גַּם) עַל מֹשֶׁה, אַף שֶׁהָיָה מֶלֶךְ, שֶׁעִנְיָנוֹ גְּבוּרָה, כִּי הַמַּחְלוֹקֶת שֶׁל קֹרַח עַל הַמַּלְכוּת שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיְתָה מִצַּד עֶצֶם עִנְיַן הַהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁבְּמַלְכוּת, הִתְנַשְּׂאוּת סְתָם, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁבְּעִנְיַן הַמַּלְכוּת יֵשׁ הִתְנַשְּׂאוּת בַּקְּדוּשָׁה גּוּפָא, כַּמּוּבָן מִזֶּה שֶׁמּוֹשְׁחִין הַמַּשְׁחָה[17], וְהֵרֵי מְשִׁיחָה בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה קְשׁוּרָה עִם עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה, שֶׁלָּכֵן מָשְׁחוּ בּוֹ בשמן מיוחד זה אֶת הַכֹּהֲנִים, כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְכוּ׳ כמסופר בתורה באריכות לגבי חנוכת המשכן וכליו. וְלָכֵן, כיוון שהמלכות וההתנשאות של משה רבינו הייתה עניין שמצד הקדושה, אַף שֶׁעִנְיַן הַמַּלְכוּת הוּא מִבְּחִינַת הַגְּבוּרָה ולכאורה קורח לא היה אמור להתנגד לכך, מכל־מקום, הֵרֵי מִצַּד הַקְּדוּשָׁה שֶׁבְּעִנְיַן הַמַּלְכוּת - הֵרֵי זֶה שַׁיָּךְ לִבְחִינַת הַחֲסָדִים שעניינם הוא השפעה ונתינה, וְעַל זֶה חָלַק קֹרַח, מִפְּנֵי שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת אֶת הַגְּבוּרוֹת עֵקֶר ולמנוע ולצמצם את ההשפעה שמצד הקדושה.

ד) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר גַּם מַה שֶּׁטַּעֲנַת קֹרַח שאין צורך בחוטי ציצית הָיְתָה דַּוְקָא בְּנוֹגֵעַ לְטַלִּית שֶׁל תְּכֵלֶת, וְלֹא שֶׁל לָבָן, כִּי חוּט תְּכֵלֶת בְּצִיצִית הוּא הארה והשפעה בְּדוּגְמַת הִתְנַשְּׂאוּת שֶׁל קְדוּשָׁה (שֶׁדַּוְקָא עַל זֶה חָלַק קֹרַח ולא על עצם עניין ההתנשאות, כמבואר לעיל), מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן חוּטֵי לָבָן בְּצִיצִית הֵם הארה והשפעה (מצומצמת) בְּדוּגְמַת הִתְנַשְּׂאוּת סְתָם (שֶׁעַל זֶה הִסְכִּים גַּם קֹרַח בגלל שהמלכות וההתנשאות סתם שייכות לגבורות), כפי שממשיך ומפרט.

דְּהֶנָּה, הַחִלּוּק ההבדל שֶׁבֵּין תְּכֵלֶת לְלָבָן הוּא, שֶׁתְּכֵלֶת הוּא דָּבָר יְקַר עֶרֶךְ לעומת הלבן שהוא צמר רגיל ומצוי, שֶׁלָּכֵן הָיוּ הָרַמָּאִים

ביאור בדרך אפשר

43 אֶת הַמֶּלֶךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[17], שמן מיוחד שהמשיחה בו מסמלת
44 גדולה וחשיבות וַהֵרֵי מְשִׁיחָה בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה קְשׁוּרָה עִם עִנְיַן
45 הַקְּדוּשָׁה, שֶׁלָּכֵן מָשְׁחוּ בּוֹ בשמן מיוחד זה אֶת הַכֹּהֲנִים, כְּלֵי
46 הַמִּקְדָּשׁ וְכוּ׳ כמסופר בתורה באריכות לגבי חנוכת המשכן וכליו. וְלָכֵן,
47 כיוון שהמלכות וההתנשאות של משה
48 רבינו הייתה עניין שמצד הקדושה,
49 אַף שֶׁעִנְיַן הַמַּלְכוּת הוּא
50 מִבְּחִינַת הַגְּבוּרָה ולכאורה קורח
51 לא היה אמור להתנגד לכך, מכל־
52 מקום, הֵרֵי מִצַּד הַקְּדוּשָׁה
53 שֶׁבְּעִנְיַן הַמַּלְכוּת - הֵרֵי זֶה
54 שַׁיָּךְ לִבְחִינַת הַחֲסָדִים שעניינם
55 הוא השפעה ונתינה, וְעַל זֶה חָלַק
56 קֹרַח, מִפְּנֵי שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת אֶת
57 הַגְּבוּרוֹת עֵקֶר ולמנוע ולצמצם את
58 ההשפעה שמצד הקדושה.
59 ד) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם
60 מַה שֶּׁטַּעֲנַת קֹרַח שאין צורך
61 בחוטי ציצית הָיְתָה דַּוְקָא בְּנוֹגֵעַ
62 לְטַלִּית שֶׁל תְּכֵלֶת, וְלֹא שֶׁל
63 לָבָן, כִּי חוּט תְּכֵלֶת בְּצִיצִית
64 הוּא הארה והשפעה בְּדוּגְמַת
65 הִתְנַשְּׂאוּת שֶׁל קְדוּשָׁה
66 (שֶׁדַּוְקָא עַל זֶה חָלַק קֹרַח ולא
67 על עצם עניין ההתנשאות, כמבואר
68 לעיל), מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן חוּטֵי לָבָן
69 בְּצִיצִית הֵם הארה והשפעה
70 (מצומצמת) בְּדוּגְמַת הִתְנַשְּׂאוּת
71 סְתָם (שֶׁעַל זֶה הִסְכִּים גַּם
72 קֹרַח בגלל שהמלכות וההתנשאות
73 סתם שייכות לגבורות), כפי שממשיך
74 ומפרט.
75 דְּהֶנָּה, הַחִלּוּק ההבדל שֶׁבֵּין
76 תְּכֵלֶת לְלָבָן הוּא, שֶׁתְּכֵלֶת
77 שהוא צבע מיוחד ונדיר הוּא דָּבָר
78 יְקַר עֶרֶךְ לעומת הלבן שהוא צמר
79 רגיל ומצוי, שֶׁלָּכֵן הָיוּ הָרַמָּאִים

14) ראה לקו״ש ח״ב ע׳ 329. ח״ד ע׳ 1049. וראה גם בשיחה שלפני המאמר ס״ב (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ד ע׳ 39 ואילך). 15) פרשתנו טז, ג. 16) דברי הימים־א כג, יג. 17) ראה רמב״ם הל׳ מלכים פ״א ה״ז.

ביאור בדרך אפשר

מַחְלִיפִים תְּכֵלֶת בְּקָלָא אִילָן[18], וכפירוש רש"י בגמרא: "קלא אילן - צבע הדומה לתכלת, ורחמנא אמר פתיל תכלת ותכלת דמיו יקרים שצבוע בדם חלזון שאינו עולה מן הים אלא אחת לשבעים שנה" (וְכַמּוּבָא גַּם בְּפֵרוּשׁ רַשׁ"י בְּבָאוּר הַטַּעַם לְמַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת צִיצִית[19] אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי בֵּין בְּמִצְרַיִם הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּפֵרוּשׁ רַשׁ"י בְּבָאוּר הַטַּעַם לְמַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת צִיצִית אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי בִּמְצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְשֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, אֲנִי הוּא עָתִיד לְהַבְחִין וּלְהָפְרַע מִן הַתּוֹלֶה קָלָא אִילָן בְּבִגְדוֹ וְאוֹמֵר תְּכֵלֶת הִיא כמאמר חכמינו ז"ל בגמרא "אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים בריבית, יציאת מצרים גבי ציצית, יציאת מצרים במשקלות? אמר הקדוש־ברוך־הוא: אני הוא שהבחנתי במצרים בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור, אני הוא שעתיד ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי ומלוה אותם לישראל בריבית, וממי שטומן משקלותיו במלח, וממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא), וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהוּא צבע התכלת יְקַר עֶרֶךְ, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּם קְדוּשָׁה מְיוּחֶדֶת, כַּמּוּבָן מִזֶּה שֶׁהָיוּ מְכַסִּים אֶת כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּבֶגֶד תְּכֵלֶת. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לָבָן אֵינוֹ דָּבָר יָקָר, וְגַם אֵין בּוֹ קְדוּשָׁה מְיוּחֶדֶת [וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁהַתְּכֵלֶת אֵינוֹ נוֹהֵג בַּזְּמַן הַזֶּה, אֶלָּא רַק לָבָן, כֵּיוָן שֶׁהָעוֹלָם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶת הַקְּדוּשָׁה הַמְיוּחֶדֶת שֶׁבְּצִיצִית הַתְּכֵלֶת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַקְּדוּשָׁה דְּלָבָן כוּ']. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁצִּיווּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַטִּיל חוּטֵי לָבָן בַּטַּלִּית, אֵינוֹ בִּגְלַל שֶׁיֵּשׁ אֵיזוֹ מַעֲלָה בְּחוּטֵי לָבָן, דְּכְשֶׁם שֶׁהַטַּלִּית מִצַּד עַצְמָהּ אֵין בָּהּ מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת, כָּךְ גַּם חוּטֵי לָבָן (צִיצִית) אֵין בָּהֶם מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת מִצַּד עַצְמָם, וְכָל זְמַן שֶׁהַחוּטִים הֵם בִּפְנֵי עַצְמָם (שֶׁלֹּא הוּטְלוּ בַּטַּלִּית), אֵין בָּהֶם מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת, וְכָל עִנְיַן הַמִּצְוָה הוּא לְהַטִּיל חוּטֵי לָבָן בַּטַּלִּית. וְלָכֵן לֹא שַׁיָּךְ לִשְׁאוֹל שֶׁטַּלִּית שֶׁכּוּלָהּ לָבָן אֵינָהּ מִפְּנֵי הֱיוֹתָם בְּגֶוֶן לָבָן תְּפְטוֹר אֶת עַצְמָהּ, כִּי מַעֲלַת חוּטֵי לָבָן אֵינָהּ מִפְּנֵי הֱיוֹתָם בְּגֶוֶן לָבָן. אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לְתַכְלֶת, הָיָה קָרֵחַ סָבוּר שֶׁהַצִּיווּי לְהַטִּיל פְּתִיל תְּכֵלֶת בַּטַּלִּית הוּא מִצַּד הַמַּעֲלָה הַמְיוּחֶדֶת שֶׁבְּעִנְיַן הַתְּכֵלֶת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יוֹקֶר וּקְדוּשָׁה כוּ', וְלָכֵן טָעַן שֶׁטַּלִּית שֶׁכּוּלָהּ תְּכֵלֶת, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּבָר הַיּוֹקֶר וְהַקְּדוּשָׁה כשבצבע התכלת כוּ', תְּפְטוֹר אֶת עַצְמָהּ, וְלֹא תִּצְטָרֵךְ לִפְתִיל תְּכֵלֶת שֶׁחוּץ הֵימֶנָּה.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבְּעִנְיַן הַתְּכֵלֶת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַקְּדוּשָׁה דְּלָבָן כוּ' שהיא קדושה ברמה יותר נמוכה שהעולם יכול להכיל אפילו בזמן הזה]. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁצִּיווּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַטִּיל חוּטֵי לָבָן בַּטַּלִּית, אֵינוֹ בִּגְלַל שֶׁיֵּשׁ אֵיזוֹ מַעֲלָה מיוחדת בְּחוּטֵי לָבָן, דְּכְשֶׁם שֶׁהַטַּלִּית מִצַּד עַצְמָהּ אֵין בָּהּ מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת, כָּךְ גַּם חוּטֵי לָבָן (צִיצִית) אֵין בָּהֶם מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת מִצַּד עַצְמָם, וְכָל זְמַן שֶׁהַחוּטִים הֵם בִּפְנֵי עַצְמָם (שֶׁלֹּא הוּטְלוּ בַּטַּלִּית), אֵין בָּהֶם מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת, וְכָל עִנְיַן הַמִּצְוָה הוּא לְהַטִּיל חוּטֵי לָבָן בַּטַּלִּית. וְלָכֵן לֹא שַׁיָּךְ לִשְׁאוֹל שֶׁטַּלִּית שֶׁכּוּלָהּ לָבָן אֵינָהּ מִפְּנֵי הֱיוֹתָם בְּגֶוֶן לָבָן. אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לְתַכְלֶת, הָיָה קָרֵחַ סָבוּר שֶׁהַצִּיווּי לְהַטִּיל פְּתִיל תְּכֵלֶת בַּטַּלִּית הוּא מִצַּד הַמַּעֲלָה הַמְיוּחֶדֶת שֶׁבְּעִנְיַן הַתְּכֵלֶת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יוֹקֶר וּקְדוּשָׁה כוּ', וְלָכֵן טָעַן שֶׁטַּלִּית שֶׁכּוּלָהּ תְּכֵלֶת, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּבָר הַיּוֹקֶר וְהַקְּדוּשָׁה כוּ', תְּפְטוֹר אֶת עַצְמָהּ, וְלֹא תִּצְטָרֵךְ לִפְתִיל תְּכֵלֶת שֶׁחוּץ הֵימֶנָּה.

18) ראה ב"מ סא, ב. ע"ז לט, א. 19) ס"פ שלח. 20) במדבר ד, ו ואילך. 21) פע"ח שער הציצית פ"ד־ה. וראה לקו"ת פרשתנו מה, ד. וראה גם אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' שנא ואילך. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁטָּעַן "מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ", הֵיְנוּ, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁעִנְיָנָהּ קְדוּשָׁה, חוּט תְּכֵלֶת, דַּי בְּכָךְ שֶׁ"כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים", טַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת, וְאֵין צוֹרֵךְ בְּהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁל קְדוּשָּׁה[22].

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁטָּעַן "מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ", הֵיְנוּ, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁעִנְיָנָהּ קְדוּשָׁה, חוּט תְּכֵלֶת, דַּי בְּכָךְ שֶׁ"כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים", טַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת, וְאֵין צוֹרֵךְ בְּהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁל קְדוּשָּׁה[22] ולכן חלק קורח לא רק על הכהונה של אהרן (חסדים) אלא גם על המלוכה של משה [ראה הערה 22].

22) ע"כ נמצא ברשימה שתח"י (המו"ל). ושם, שבסיום המאמר דובר אודות דברי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בג׳ תמוז (שחל ביום ש"ק זה) תרפ"ז (סה"ש תרפ"ז ע׳ 169. וש"נ), יהי ה׳ אלקינו עמנו* גו׳ אל יעזבנו ואל יטשנו, השי"ת זאָל זיין מיט אונז און וועט זיין מיט אונז, היינו, שזהו גם לשון בקשה וגם לשון הבטחה כו׳.

*) ולהעיר מד"ה יהי ה׳ אלקינו עמנו תשכ"ח (סה"מ תשכ"ח ע׳ רמו), שמבאר שאבותינו הם חו"ב שבנפש, כללות ענין המוחין, והבקשה היא שהאור כפי שמאיר במוחין (אבותינו) יומשך ויתגלה גם במדות שבלב (עמנו), שעיקר האדם הוא בחי׳ המדות), ומקשר זה עם ענינו של קרח שרצה שהגבורות יהיו העיקר, כי קרח ראה את הגבורות כפי שהם בשרשם, למעלה מהחסדים, שלכן קדם הצמצום אל הגילוי, אבל האמת היא שכוונת הצמצום היא בשביל הגילוי. וכן הוא בענין המוחין והמדות, שצ"ל תחילה ההעלם שע"י מיצר הגרון, אבל הכוונה בזה היא שע"ז יומשך במדות גם אור המוחין.

המשך מעמוד ג

העולם גזר ואמר השמים שמים להוי׳ והארץ נתן לבני אדם, כשבקש ליתן את התורה, בטל את הגזירה הראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים, ואני המתחיל שנאמר[2] וירד הוי׳ על הר סיני וגו׳, וכתיב ואל משה אמר עלה אל הוי׳[3], וז"ש[4] כל אשר חפץ הוי׳ עשה בשמים ובארץ".

כשם שיש ביטול הגזירה בכללות העולם (שהוא ענין חיבור "שמים" – רוחניות, ו"ארץ" – גשמיות), כך יש **באדם גופא**: ביטול הגזירה בין גופו לנפשו (רוחניות וגשמיות שבו), **ובנפש גופא**: בין המוחין, הבנה והשגה, שמאיר בה האמת כפי שהיא מצד חכמתו ית׳, בחי׳ "עליונים" שבו, לעבודת המדות, רגש האדם, הקשורה עם מציאותו, בחי׳ "תחתונים" שבו.

קודם מתן תורה לא הי׳ יכול להיות חיבור אמיתי בין "מוחין" ל"מדות", שעבודת המוחין, ביטול, תומשך ותורגש במדות. ורק לאחר ביטול הגזירה במתן תורה ניתן הכח שיהי׳ התחברות והתכללות הפכיים (כנ"ל), באופן שיוכל לעבוד את ה׳ בכל סוגי עבודה.

כדאיתא בספרי עה"פ[5] "ואהבת את הוי׳ אלקיך – שנדרש מאדם הן אהבה והן יראה, אע"פ שאין לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא במדת הקב"ה בלבד", כי ממתן תורה ניתן הכח לחבר ב׳ הפכים של אהבה ויראה יחד – "אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה"[6].

2) יתרו יט, כ.
3) שם, כ.
4) לקמן קלה, ו.
5) ואתחנן ו, ה.
6) מלקו"ש חל"ה ע׳ 103 (משיחת י"ט כסלו ה׳תשכ"ב).

בס"ד. שיחת שבת פרשת קרח, ג' תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. בהתחלת הפרשה מעתיק רש"י התיבות "ויקח קרח", וכותב: "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא" (וממשיך לבאר פרטי הדברים).

ואינו מובן:

א) ענינו של פירוש רש"י על התורה הוא לפרש פשוטו של מקרא - כפי שחוזרים ומדברים ("מ'האַלט אין איין רעדן") מידי שבת בשבתו - על־פי מה שכתב רש"י בעצמו בכמה מקומות, החל מספר בראשית: "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא"[1]. ואילו כאן כותב רש"י "פרשה זו יפה נדרשת במדרש כו'", ומביא בפירושו את דברי המדרש?!

ואין לומר שרש"י מביא דרשה זו - אף שאינה פשוטו של מקרא - להיותה דרשה יפה ("יפה נדרשת"), כי בודאי יש במדרשים עוד דרשות יפות [שהרי לא יאומן כי יסופר שבכל מדרש תנחומא ובכל המדרשים שנתגלו בימיו, לא מצא רש"י דרשות יפות נוספות מלבד דרוש זה], ואם כן, היה לו לרש"י להביא בפירושו דרשות יפות במקומות נוספים. וכיון שבכל התורה לא הביא רש"י דרשות יפות, בהכרח לומר, שרש"י מפרש רק פשוטו של מקרא, ולא ענין של דרוש, גם אם הוא דרוש יפה. ומדוע בפרשתנו מביא ש"פרשה זו יפה נדרשת במדרש"?

ב) גם אם רש"י צריך להביא ענין של דרוש - מדוע צריך לציין את מקור הדברים: "במדרש רבי תנחומא"?

וכמדובר כמה פעמים[2] שאין דרכו של רש"י לציין מקורות לפירושו, גם כאשר כותב "אמרו רבותינו" או "דרשו רבותינו" וכיוצא בזה. ומה שמצינו בכמה מקומות ציוני מקורות בחצאי עיגול, אין זה מפירוש רש"י עצמו, אלא מה שניתוסף לאחרי זה (על־ידי המעתיקים כו'). וראיה לדבר - שבכמה מקומות צויינו דפי הש"ס, והרי חלוקת הדפים והעמודים בש"ס התחילה מאז שנדפס הש"ס, כמה דורות לאחרי רש"י!

ואם כן, מדוע בפרשתנו כותב רש"י "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא" [שהרי התיבות "במדרש רבי תנחומא" הם מפירוש רש"י עצמו, שלכן, בכל הדפוסים אינם בחצאי עיגול, אלא בפנים] - לכאורה היה מספיק לכתוב "פרשה זו יפה נדרשת במדרש" (סתם)?

ג) גם צריך להבין בנוגע לתיבות שמעתיק רש"י בהתחלת הפרשה (כמדובר כמה פעמים[3] שגם העתקת התיבות היא בדיוק) - "ויקח קרח":

בהעתקת התיבות "ויקח קרח" כוונת רש"י לציון כללות הפרשה, ולכן, לאחרי ההקדמה "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא", מעתיק רש"י עוד הפעם את התיבות "ויקח קרח", ומפרשם: "לקח את עצמו לצד אחד וכו'", כי התיבות "ויקח קרח" שמעתיק לפני־זה הם (לא העתקת התיבות שבא לפרשם, אלא) ציון לכללות הפרשה.

ואם כן, היה רש"י יכול להסתפק בהעתקת תיבה אחת [כמו בפרשת בהעלותך: "בהעלותך - למה נסמכה פרשה המנורה וכו'", שגם כאן נעמד רש"י על כללות הפרשה, ומעתיק תיבת "בהעלותך" בלבד] - "ויקח" [דכיון שאין פרשה נוספת שמתחילה בתיבה זו, די בתיבה זו לציין לכללות הפרשה], ומדוע מעתיק "ויקח קרח"?

ומכל זה מוכרח אשר (א) בפרשה זו ישנם כמה ענינים שאינם מובנים בדרך הפשט, ואפשר לתרצם רק על־פי דברי המדרש, אלא שבזה גופא בוחר רש"י ב"מדרש רבי תנחומא", ששם "פרשה זו יפה נדרשת" על דרך (ועל־כל־פנים קרוב לדרך) הפשט, (ב) אף שהקושי בפרשה זו הוא בכמה ענינים (שלכן

1) ג, ח. וראה שם, כד. וישלח לג, כ.
2) ראה תורת מנחם חמ"א ע' 198. ע' 200. חמ"ג ע' 118. ועוד.
3) ראה תורת מנחם חמ"ב ע' 182. וש"נ.

מביא רש"י כמה ענינים מדברי המדרש כדי לתרץ כל הקושיות), מכל־מקום, הקושיא העיקרית שבפרשה זו היא (לא בנוגע לעצם ענין המחלוקת, "ויקח", אלא) בנוגע לקרח עצמו, ולכן מעתיק בציון הפרשה "ויקח קרח", כדלקמן.

ב. הקושיא העיקרית ב'פשוטו של מקרא' היא - איזה תועלת היתה לקרח מכל המחלוקת:

קרח היה משבט לוי, שהובדל מכל שבטי ישראל, כמו שכתוב[4] "והבדלת את הלוים מתוך בני ישראל והיו לי הלוים", ובשבט לוי גופא - מבני קהת, ש"עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" (שלכן לא ניתנו להם עגלות כמו לבני גרשון ובני מררי)[5], ובגלל זה היה אצלם עיקר הענין דנשיאות ראש[6], כמו שכתוב[7] "נשא את ראש בני קהת מתוך בני לוי", ואילו גבי בני גרשון נאמר[8] "נשא את ראש בני גרשון גם הם", "כמו שצויתיך על בני קהת"[9], "כמו" דייקא, בדוגמת הנשיאות ראש של בני קהת.

וכיון שכן, נשאלת השאלה: מדוע היה כדאי לקרח כל המחלוקת - אדרבה: אילו היתה מתקבלת טענתו "כי כל העדה כולם קדושים גו' ומדוע תתנשאו גו'"[10] - היה גורם רעה לעצמו, בכך שגם הוא היה יורד מגדלותו, ואם כן, מוטב לו שיהיו חילוקי דרגות בין בני ישראל, שאז ישאר גם הוא "מיוחס"?!

ובלשון רש"י בהמשך הפירוש - "ומה ראה קרח לחלוק עם משה":

בשלמא בנוגע לדתן ואבירם, וכן החמשים ומאתיים איש, שלא היו משבט לוי - לא היה להם מה להפסיד אם תתקבל הטענה "מדוע תתנשאו", כיון שגם בלאו־הכי אין להם ענין של התנשאות;

[ואף שהחמשים ומאתיים איש היו "נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם"[11], וכפי שפירש רש"י שהיו "ראשי סנהדראות", "שנאמר נשיאי עדה קריאי מועד, ולהלן הוא אומר אלה קרואי העדה" - יש לומר, שבטענה "ומדוע תתנשאו" לא היתה כוונתם לשלול את הצורך בענין הנשיאות,

בהיותם נשיאי עדה, בודאי הבינו את הצורך במציאותם של נשיאים, שהרי אין זה מן הראוי שתהיה ההנהגה באופן ד"ותקרבון אלי כולכם"[12], כולם ביחד, אלא בהכרח שיהיו באי־כח שינהיגו את בני ישראל בנוגע לחלוקת הארץ, בנוגע לחלוקת המים מבארה של מרים[13], וכיוצא בזה, ומובן, שבשביל זה יש צורך שיהיה להם תוקף (לא רק של איש פרטי, אלא) של הכלל כולו שאותו הם מייצגים, אבל אין זה מחייב התנשאות בענין הקדושה; בענין הקדושה - שוים כולם.

טענתם היתה רק בנוגע להתנשאות בענינים של קדושה, כמו ההתנשאות של אהרן, שעל זה נאמר[14] "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים", ועל זה טענו: "כי כל העדה כולם קדושים גו'" - בבחינת "טלית שכולה תכלת"[15], ואם כן, "מדוע תתנשאו", מהו הצורך בהתנשאות בענין הקדושה.

ועל־דרך־זה בנוגע לנשיאות של משה שהיה מלך - שגם על זה חלק קרח - שאינה רק לצורך ההנהגה כו', כבנשיאי ישראל, אלא יש בה גם ענין של קדושה, כדמוכח מזה שמושחין את המלך בשמן המשחה, והרי משיחה בשמן המשחה קשורה עם ענין של קדושה, שלכן משחו את הכהנים, כלי המקדש וכו'].

אבל קרח - אם תתקבל הטענה "ומדוע תתנשאו", ירד גם הוא מגדולתו, ואם כן, מוטב לו שאהרן ישאר כהן גדול, אף שיהיה למעלה ממנו, כדי שגם אצלו ישאר ענין של גדולה.

וכיון שקושיא זו היא בכל תוכן ועיקר הפרשה - מחלוקת קרח,

- דאף שגם החמשים ומאתיים איש (לא רק קרח) חלקו על משה ואהרן (ועל מחלוקתם אין קושיא, כנ"ל), הרי מובן מפשטות הכתובים, שעיקר המחלוקת היתה של קרח, ואילו החמשים ומאתיים איש

---

4) בהעלותך ח, יד.
5) נשא ז, ט (ובפרש"י).
6) ראה במדב"ר פ"ו, א — הובא ונתבאר בלקו"ת נשא כא, ב.
7) במדבר ד, ב.
8) ר"פ נשא.
9) פרש"י עה"פ.
10) פרשתנו טז, ג.
11) שם, ב.
12) דברים א, כב ובפרש"י.
13) ראה פרש"י חוקת כא, כ.
14) דברי הימים־א כג, יג.
15) ראה לשון התנחומא (לקמן ס"ה).

היו טפלים לקרח ששידל ופיתה אותם להצטרף אליו. וראיה לדבר, ממה שכתוב[16] "וידבר (משה) אל קרח ואל כל עדתו וגו' (ומסיים) רב לכם בני לוי", כיון שמשה ידע שעיקר המחלוקת באה מקרח, וכאשר קרח יחזור בו, תתבטל עיקר המחלוקת, ובמילא יתבטל גם הטפל -

לכן מעתיק רש"י (בציון הפרשה) התיבות "ויקח קרח" (ולא "ויקח גו'"), כיון שזהו עיקר הקושי בכל תוכן הפרשה.

ג. ועוד קושיא עיקרית בכללות הפרשה - בנוגע לזמן שבו נתעוררה מחלוקת קרח - דלכאורה, מצד הטענה "כי כל העדה כולם קדושים גו' ומדוע תתנשאו", היתה המחלוקת צריכה להתעורר משך זמן רב לפני זה:

לאחרי (חטא העגל שהיה בסמיכות ל)מתן תורה, ניטלה העבודה מן הבכורות וניתנה לשבט לוי. וגם בנוגע לאהרן ובניו - הנה מהקמת המשכן חינך משה רבינו את אהרן במשך שבעת ימי המילואים להיות כהן גדול, ובניו - כהנים.

ויתירה מזה: עוד לפני הקמת המשכן היה כבר אהרן מובדל משאר בני ישראל - כפי שמצינו בשעת מתן תורה ש"אתה (משה) מחיצה לעצמך, ואהרן מחיצה לעצמו כו'"[17]. וגם לאחרי כן היה סדר הלימוד באופן ש"משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן שנה לו משה פרקו", ואחר־כך בני אהרן, הזקנים, וכל העם[18].

ואם כן, למה המתין קרח זמן רב כל־כך עם מחלוקתו על משה?

יש מפרשים[19] שמחלוקת קרח היתה לפני כן, ונכתבה כאן שלא כפי סדר הזמנים, שהרי אין מוקדם ומאוחר בתורה[20].

[ועל־פי־זה מתרצים מה שכתוב בהמשך הפרשה בנוגע לשבט לוי "ונלוו עליך ושמרו את משמרת אוהל מועד וגו'"[21], אף שמינוי הלוים היה כבר לפני זה - כיון שכל פרשה זו אירעה לפני כן, ונכתבה שלא במקומה].

אבל, תירוץ זה אינו מספיק, כי בכל אופן, בהכרח לומר שהיה זה לאחרי הקמת המשכן, כדמוכח ממה שכתוב בהמשך הפרשה[22]: "וירם את המחתות גו' ועשו אותם גו' ציפוי למזבח". ואם כן, עדיין יוקשה, שהרי הבדלת אהרן מכל בני ישראל היתה עוד לפני הקמת המשכן, כנזכר לעיל.

ד. ובגלל שתי קושיות אלו, שהן קושיות כלליות בכללות הפרשה דמחלוקת קרח (נוסף על עוד קושיות בפרטי הענינים) - מקדים רש"י לומר "פרשה זו (דלכאורה: תיבות אלו מיותרות, ובמקום זה היה רש"י צריך להוסיף "ויקח קרח וגו'" - אלא כוונת רש"י להודיע שכיון שיש קושי בכללות הפרשה, לכן כל הפרשה צריכה להיות) יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא":

אף־על־פי שהפירוש שלי - אומר רש"י - הוא על דרך הפשט, הנה בפרשה זו מוכרחים להגיע לפירוש על דרך הדרוש,

[ועל־דרך מה שנתבאר לעיל[23] בנוגע למה שכתב רש"י בסוף פרשת שלח: "מיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי כו'" - שהפשט גופא מכריח שזקוקים לדרך הדרוש],

אלא שבדרוש גופא הנני בוחר - אומר רש"י - הדרשה ש"במדרש רבי תנחומא", כיון שדרשה זו היא קרובה לדרך הפשט*.

*) מה־שאין־כן שאר הדרשות שבמדרש רבה, מסכת סנהדרין (קט, ב ואילך) ובעוד מדרשים - שלא הובאו במדרש תנחומא - אינן קרובות לדרך הפשט.

16) פרשתנו שם, ד־ז.
17) פרש"י יתרו יט, כד.
18) פרש"י תשא לד, לב — מעירובין נד, ב.
19) ראב"ע. וראה גם רמב"ן.
20) פרש"י בראשית ו, ג. וישלח לה, כט. ועוד.
21) יח, ד.
22) יז, ב־ג.
23) שיחת ש"פ שלח בסופה (תורת מנחם חמ"ד ע' 33 ואילך). וש"נ.

וזוהי הכוונה בדברי רש"י "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא":

איתא בגמרא[24]: "כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה וכו'", כך, שלא שייך לומר שרק "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא", ואילו שאר הפרשיות, או הדרשות שבשאר המדרשים (מלבד מדרש רבי תנחומא) אינן יפות חס־ושלום; בודאי ש"כולם אהובים כולם ברורים", וכולן יפות.

אלא כוונת רש"י באמרו "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא" היא - ביחס לדרך הפשט, כי: (א) מצד דרך הפשט זקוקים לדרשה זו, (ב) דרשה זו קרובה לדרך הפשט.

ה. ומביא רש"י את הדרשה שבמדרש רבי תנחומא** - "ומה ראה קרח לחלוק עם משה, נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, שמינהו משה נשיא על בני קהת על־פי הדבור. אמר קרח, אחי אבא ארבעה היו .. עמרם הבכור נטלו שני בניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול, מי ראוי ליטול את השניה, לא אני שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם, והוא מנה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם, הריני חולק עליו ומבטל את דבריו. מה עשה, עמד וכנס מאתיים וחמישים ראשי סנהדראות רובן משבט ראובן שכיניו .. והלבישן טליתות שכולן תכלת, באו ועמדו לפני משה, אמרו לו טלית שכולה של תכלת חייבת בציצית או פטורה, אמר להם חייבת, התחילו לשחק עליו, אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת פוטרה, זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה":

סיבת המחלוקת של קרח היתה (לא כהונת אהרן, אלא) בגלל ש"נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל"***, אלא, שטענתו על אליצפן לא היתה שייכת כלל למאתיים וחמישים איש דראובן, ולכן הוכרח לטעון על כהונת אהרן.

אבל, אם היה טוען מיד לאחרי מינוי אליצפן - פשיטא שכל אחד היה מקשה: למה המתין עד עתה, שמינו את אליצפן לנשיא על בני קהת, כולל גם על קרח - שמזה מוכח, שרק כבוד עצמו הוא דורש.

ולכן, הוכרח - בלית ברירה - להמתין עד שתהיה איזו טענה ותירוץ בידו על זה.

וזהו שממשיך רש"י: "מה עשה כו' הלבישן טליתות כו'" - שחיכה עד שנאמרה פרשת ציצית, וכיון שלדעתו יאמר משה - כמו שהוא על־פי שכל - שאין צריך חוט תכלת, מזה יביא ראיה לקושייתו: "למה תתנשאו".

והחשבון שלו היה, שאם תתקבל טענתו - תתבטל נשיאות אליצפן עליו, כי באמיתית - רק בזה נתקנא, ולא באהרן.

ו. ויש להוסיף בנוגע לענינים המופלאים שבפירוש רש"י - בנוגע לדיוק הלשון "פרשה זו יפה נדרשת", על־פי ענין ששייך להלכות שבת:

איתא במשנה[25]: "לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת ולא בתריס ולא באלה ולא ברומח, ואם יצא חייב חטאת. רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו. וחכמים אומרים אינן אלא לגנאי, שנאמר[26] וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה". ובגמרא שם: "תניא אמרו לו לרבי אליעזר, וכי מאחר דתכשיטין הן לו, מפני מה הן בטלין לימות המשיח, אמר להן,

**) ואף שדרשה זו הובאה גם במדרש רבה (פי"ח, ב־ג) - הרי יש כמה ראיות שמדרש תנחומא קדם למדרש רבה, ובפרט פרשת קרח שבמדרש רבה, לדעת בובער נעתקה ממד"ת כלשונו (ראה ב"מבוא" שלו למדרש תנחומא ס"ט ס"ד (לח, א ואילך)).

***) שהיה בה גם ענין של קדושה - החלוקה מי ישא הארון, מי השולחן וכו'.

24) עירובין סד, א.

25) שבת סג, א.

26) ישעי' ב, ד.

לפי שאינן צריכין, שנאמר לא ישא גוי אל גוי חרב. ותהוי לנוי בעלמא, אמר אביי, מידי דהוה אשרגא בטיהרא", ופירש רש"י: "שרגא בטיהרא - נר בצהרים, מתוך שאינו צריך, אינו נאה, אבל בזמן הזה שהוא עת מלחמה - תכשיטין הן".

כלומר: דבר שיש בו צורך עתה, או שיהיה בו צורך בעתיד - יש בו נוי (יופי), מה־שאין־כן דבר שאין בו צורך, אין בו נוי. ולכן, בזמן הזה שהוא עת מלחמה (כי גם אם היום אין מלחמה, הרי יתכן שמחר תהיה מלחמה), ויש צורך בכלי זיין - אזי תכשיטין הן; מה־שאין־כן לעתיד לבוא, שאז לא יהיה צורך בכלי זיין, כיון "שלא ישא גוי אל גוי חרב" - אין בהם ענין של נוי.

וזהו הרמז בלשון רש"י "פרשה זו יפה נדרשת" - יפה דייקא, לפי שדרשה זו יש בה צורך להבנת פשוטו של מקרא (ולא כמו דרשה שאין בה צורך להבנת פשוטו של מקרא).

* * *

ז. המשך הביאור בפירושי רש"י בפרשת שלח - נכלל בשיחת שבת פרשת שלח.

* * *

ח. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ויקח קרח גו'.

(לאחרי המאמר אמר:)

בהמשך להמדובר אודות ה'לקוטי תורה' - הנה כיון שה'לקוטי תורה' דפרשת שבוע זה קצר יותר מאשר בפרשיות דהשבועות שלפני זה, הרי בודאי סיימו רבים ללמדו.

ולכן: כל אלו שסיימו לימוד ה'לקוטי תורה', וכן אלו שיסיימו עד הבדלה - יאמרו עתה "לחיים"[27], ויהיה זה נתינת־כח על המשך לימוד ה'לקוטי תורה' בשבועות הבאים.

* * *

ט. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "ולא תשאו עליו חטא וגו'", "הא אם לא תרימו תשאו חטא", "ולא תמותו, הא אם תחללו תמותו" - דקאי במעשר הטבול לתרומה שאיסורו הוא מצד חלק תרומת מעשר שבו, ולכן נכפל האיסור בכתוב, כיון שיש בו שני איסורים: איסור גזילה, ואיסור חילול קדשים - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ל"ח עמוד 56 ואילך.

27) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 33. וש"נ.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמוד ב

חטים, אם יביא ראיה, **וְאֵין** לוֹ ליטול כלום אם לא מביא ראיה. מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא, חֲרֵי זֶה** - הניזק **מְשַׁתֵּלֵם** מן המזיק, **עַל** נזק **הַקָּטָן** מִן השור המזיק **הַגָּדוֹל, וְלַגָּדוֹל** – ועל נזק השור הגדול **מִן הַקָּטָן**, כפי הודאת המזיק ומוכח שיש תשלום בפועל ולא רק 'ראוי' לתשלום. מיישבת הגמרא: אכן אין על המזיק לשלם כלום. ובברייתא מדובר במקרה **דְּתָפֵס** הניזק כפי הודאתו של המזיק.

הגמרא מוסיפה להקשות ממשנתינו: **תְּנַן, הָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְתָם אֶת הַקָּטָן, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי, אֶלָּא תָּם אֶת הַגָּדוֹל וּמוּעָד אֶת הַקָּטָן. הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.** מדייקת הגמרא: **הָא לֹא מַיְיתֵי רְאָיָה שָׁקִיל** הניזק **כְּדַקָאָמַר מַזִּיק. וְאַמַּאי, חֲצִי וּשְׁעוֹרִין נִינְהוּ.**

בס"ד. משיחת ש"פ קרח, אדר"ח תמוז ה'תש"נ.

– תרגום מאידית –

א. דובר כבר פעמים רבות[1] בנוגע לשמות הפרשיות, דכיון ששמות אלו נקבעו ע"פ מנהג ישראל, ומנהג ישראל תורה היא[2], ה"ה שמות תורניים ("תורה'דיקע נעמען").

עפ"ז יש להבין תוכן השם דפרשתנו – "קרח"[3]: קרח הרי ה' ההיפך מצדיק שלא עשה תשובה (בניו בלבד עשו תשובה לאחר זמן[4]). וא"כ איך יתכן שקבעו שמה של פרשה על שמו[5] – היפך ממ"ש[6] "ושם רשעים ירקב", "רקביות תעלה בשמותן דלא מסקינן בשמייהו", ובמכ"ש שלא יקראו לסדרה בתורה על שמו של רשע, שכן בכך מנציחים השם (שלא בערך מבקריאת אדם "בשמייהו", כיון שהתורה היא נצחית[7])?!

לכאורה הי' אפשר לומר, ששם הפרשה "קרח" מבטא את עילוי ותוקף הכהונה שבא כתוצאה ממחלוקת קרח ע"ד מאמר חז"ל "לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן על הכהונה, בא הכתוב ונתן לו כ"ד מתנות כהונה בברית מלח עולם"[8],

ומדגיש עוד יותר העילוי דעבודת התשובה ע"י בני קרח; אבל אין זו מעלה ב(שם) "קרח" עצמו, אדרבה – דוקא בההיפך ושלילה דקרח ("ויאבדו מתוך הקהל"[9]).

מזה שפרשה בתורה נקראת בשם "קרח", מובן איפוא שיש מעלה ולימוד ב"קרח" עצמו.

ב. ויובן בהקדים דבר תמוה ברמב"ם הקשור עם פרשתנו:

בסוף הל' שמיטה ויובל[10] כותב הרמב"ם בנוגע לשבט לוי – "לא זכה שבט לוי בנחלת ארץ ישראל כו' מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו כו', והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר[11] אני חלקך ונחלך". אח"כ ממשיך הרמב"ם[12]: "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש כו' אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו כו' הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהי' ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים וללוים".

ודרוש ביאור במה שהרמב"ם מקשר את "כל איש ואיש . . נתקדש קדש קדשים ויהי' ה' חלקו ונחלתו" עם הפסוק בפ' קרח "אני חלקך ונחלתך":

עצם דברי הרמב"ם ש"לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש אשר נדבה רוחו אותו כו' הרי זה נתקדש קדש קדשים", תואר שניתן וקאי על הכהן גדול (ז.א. שכל יהודי יכול להיות בדרגת כהן לוי וכיו"ב ולמעלה יותר עד בדרגת כהן גדול) – אינם בסתירה כלל להמסופר בפרשתנו אודות השלילה דמחלוקת קרח ועדתו שארעה בשל רצונם להיות כהנים גדולים – "ובקשתם גם כהונה"[13], "מבקשים כהונה גדולה"[14]. ועל כך ענה להם משה שיכול להיות רק "כהן גדול אחד"[14], ולשם כך בחר הקב"ה באהרן, אהרן כהן גדול – "בוקר ויודע ה' את אשר לו ואת הקדוש"[15] ["גבולות חלק הקב"ה בעולמו, יכולים אתם להפוך בוקר לערב כן תוכלו לבטל את זו שנאמר[16] ויהי ערב ויהי בוקר ויבדל, כך ויבדל[17] אהרן להקדישו וגו'"[18]], כפי

1) ראה לקו"ש ח"ה ע' 57. וש"נ.
2) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. ובכ"מ.
3) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 115. חי"ח ע' 191. ס' השיחות תשמ"ח ע' 500. ועוד.
4) ראה סנהדרין קי, סע"א. תנחומא פרשתנו יא. זח"ג נו, ב. פרש"י פרשתנו טז, ז. פינחס כו, יא.
5) ואין לומר ששם הסדרה היא על שם התחלתה – כי לפי"ז הי' הבריירה לקרות הסדרה בשם "ויקח" (התיבה ראשונה של כל הסדרה), כמו "וירא", "ויצא" וכיו"ב.
ולהעיר שבכ"מ נקרא פ' מצורע בשם "טהרה" (ראה לקו"ש ח"ז ע' 100 הערה 5), ולא מצינו כן כלל בנוגע לפ' קרח.
6) משלי י, ז. יומא לח, ב.
7) ראה תניא רפי"ז. ובכ"מ.
8) פרש"י פרשתנו יח, ח.
9) פרשתנו טז, לג.
10) פי"ג הי"ב.
11) פרשתנו יח, כ.
12) שם הי"ג.
13) פרשתנו טז, י.
14) פרש"י שם, ו.
15) פרשתנו שם, ה.
16) בראשית א, ה.
17) דה"א א כג, יג.
18) פרש"י פרשתנו טז, ה.

שזה הוכח על־ידי הקטרת הקטורת "והי' האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש"[19], והקב"ה גם בחר בבני אהרן להיות כהנים —

כפי שראו זאת אח"כ בעת ש"פרח מטה אהרן"[20], וזה נשאר "למשמרת לאות", "לזכרון שבחרתי באהרן הכהן ולא ילונו עוד על הכהונה"[21]. ובגלל טענת קרח ועדתו (להיות כהנים גדולים) הם נענשו באופן הכי חמור, כמסופר בהמשך הפרשה.

הנה כל זה לא סותר כלל למ"ש הרמב"ם ש"כל איש ואיש" יכול להגיע ל"נתקדש קדש קדשים" (דרגת כהן גדול), הגם שישנו ציווי[22] (שהוא לאו מן התורה, לדיעה אחת[23]) "לא יהי' כקרח ועדתו", שרצו להיות כהנים גדולים[24] — כיון שקרח ועדתו רצו להיות כהנים גדולים בפשטות (ולהיכנס לקדש הקדשים ולהקטיר קטורת), משא"כ דברי הרמב"ם "נתקדש קדש קדשים" קאי בעבודה רוחנית שבלבו ורוחו.

אמנם עדיין דרוש ביאור בשייכות ענין זה (ברמב"ם) עם הפסוק "אני חלקך ונחלך":

הפסוק "אני חלקך ונחלתך" נאמר בהמשך הפרשה ששם מדובר אודות סדר הכהונה (והלוי') איך שזה נקבע ונסדר מחדש לאחרי שקרח "ערער כנגד אהרן על הכהונה", רצה להיות כהן גדול, וטען "כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו גו'"; וע"כ אומר הקב"ה "אני חלקך ונחלתך — כתשובה והסברה במעלת הכהנים שאינה קיימת בשאר בנ"י, שלילת טענת קרח.

ולכאורה תמוה שהרמב"ם יביא פסוק זה עצמו בפירוש הפכי ממש — ש"כל איש ואיש אשר נדבה רוחו אותו כו' יהי' ה' חלקו ונחלתו"?!

עוד צלה"ב בדברי הרמב"ם: כדי להיות כהן גדול אי"ז תלוי בעבודת האדם, כי אם בבחירת הקב"ה, כמו שזה הי' בנוגע לאהרן כהן גדול; וגם הכהנים גדולים שלאחרי זה — אי"ז תלוי רק בעבודתם הם, אלא גם כמאחז"ל[25] "הכהן הגדול מאחיו — גדלהו משל אחיו", תלוי במרובה בבגדים ובמשיחה בשמן המשחה וכו'. וא"כ איך שייך לומר שע"י עבודת היהודי ("נדבה רוחו אותו") "הרי זה נתקדש קדש קדשים" — תואר הכהן גדול? בשלמא להיות בדרגת כהן או לוי, שייך הדבר לכל יהודי ע"י עבודתו הרוחנית בדוגמת הכהן והלוי, "נדבה רוחו אותו כו' לעמוד לפני ה' לשרתו כו'", וכשם שבכהן ולוי "אני חלקך ונחלתך" (בהיותם משרתי ה'), כך נעשה זה בנוגע לכל איש ואיש אשר נדבה רוחו אותו, דזיל בתר טעמי'; אבל מלשון הרמב"ם נמצא שעל־ידי העבודה דכל איש ואיש "הרי זה (כל איש ואיש) נתקדש קדש קדשים".

ג. והביאור בזה:

טענת ובקשת קרח, ש"פיקח הי'"[26], להיות כהן גדול — היא (כשלעצמה, כרצון) רצון טוב ונעלה ביותר, כמובן ממה שאמר משה "אף אני רוצה בכך". ואדרבה — כך צריך יהודי לרצות, לשאוף תמיד למדריגות היותר גבוהות בעבודת ה', עד להדרגה דכהן גדול (קדש קדשים),

[וע"ד מאחז"ל[27] כאו"א מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב. וכפי שכל יהודי אומר ומבקש בתפלת יו"ט: "ויתקיים בנו מקרא שכתוב[28] ונחה עליו כו'", שהפסוק קאי על משיח[29]].

וכמו שטען קרח[30]: "כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו", "כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה"[31], שאז אמר הקב"ה על כל בנ"י, ועל כאו"א מישראל "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"[32], שכהנים בפסוק זה היינו "כהנים גדולים" (כמבואר במפרשים[33]); ולכן צ"ל

19) פרשתנו שם, ז.
20) שם יז, כג.
21) שם, כה ובפרש"י.
22) שם, ה. סנהדרין קי, א.
23) ראה סהמ"צ להרמב"ם שורש שמיני, רמב"ן שם. ועוד.
24) ואף שקרח רצה להיות כהן גדול במקום אהרן — הרי הר"נ איש רצו להיות כהנים גדולים בנוסף לאהרן כהן גדול (ראה תנחומא פרשתנו ה. במדב"ר פי"ח, ח. פרש"י טז, ו).
25) יומא יח, א.
26) פרש"י פרשתנו טז, ז.
27) תדא"ר רפכ"ה.
28) ישעי' יא, ב.
29) ראה סנהדרין צג, ב.
30) פרשתנו טז, ג.
31) פרש"י שם.
32) יתרו יט, ו.
33) בעה"ט יתרו שם. וראה אגדת בראשית פ' עט [פ].

רצונו ותשוקתו של כל יהודי להיות בדרגת כהן גדול;

אלא שלקרח הי' טעות בהאופן איך שרצונו (להיות כהן גדול) בא לביטוי בפועל – במקום שתהי' לו ביטול למשה ואהרן (שבהם בחר הקב"ה), שע"י זה הי' נמשך בו מקדושת אהרן כהן גדול, ה"ז התבטא במחלוקת נגד הכהן גדול שנבחר ע"י הקב"ה. אשר בכך הוא שלל מעצמו כל שייכות לכהן גדול וקדושתו.

[וכמובן גם מהביאור בכ"מ[34] בגודל המעלה ומדריגה של קרח וטענתו – בשרש הענינים בקדושה].

ויש לומר שמעלת קרח מרומזת בפרש"י בריש פרשתנו (בה"דברים נפלאים" שבפרש"י][35]: בהיחוס של קרח (בתחלת הפרשה[36]) "קרח בן יצהר בן קהת בן לוי" מפרש רש"י, "ולא הזכיר בן יעקב, שבקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם כו'", ורש"י לא מסתפק בכך ומוסיף: "והיכן נזכר שמו על קרח, בהתייחסם על הדוכן בדברי הימים, שנאמר[37] בן אביאסף בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל". זאת אומרת, הגם שבפסוק לא נזכר "בן יעקב" (בגלל מחלוקת קרח), מוסיף רש"י בפסוק כאן (ואינו ממתין עד שנלמד דברי הימים), ש"נזכר שמו (של יעקב) על קרח בהתייחסם על הדוכן כו' בן ישראל" – מצד גודל מעלתו של קרח[38].

ולהוסיף, שגם בפסוק, בהיחוס דקרח כ"בן לוי", מרומז מעלת קרח – בהיותו "בן לוי", ע"ש "ילוה אישי אלי"[39], שמורה על ההתחברות עם הקב"ה.

ד. עפ"ז מובן גם הרמב"ם: דוקא מבקשת קרח ("ובקשתם גם כהונה") למדים שיהודי צריך לרצות ויכול להגיע להדרגא של "קדש קדשים" (כהן גדול). הטעות של קרח היתה ברצון הנוסף (לנהוג בפועל כהונה גדולה) ובאופן שהוא עשה זאת (ובזה צ"ל האזהרה ש"לא יהי' כקרח ועדתו").

ולכן מביא הרמב"ם דוקא את הפסוק שבפ' קרח "אני חלקך ונחלתך" (שבא בהמשך להערעור על הכהונה) איך שכל יהודי יכול להתקדש "קדש קדשים ויהי' ה' חלקו ונחלתו" – שכן, "אני חלקך ונחלתך" (בפסוק) שולל הטעות של קרח בהאופן שבו רצה להיות כהן גדול (היפך הביטול לכהן גדול, שעי"ז הוא עצמו שלל את שייכותו לקדושת הכהן גדול), אבל לולא זה הרי – אדרבה: יהודי על־ידי הביטול שלו לכה"ג נמשך בו מקדושת כהן גדול, "נתקדש קדש קדשים ויהי' ה' חלקו ונחלתו" (כמו שזה נאמר על הכהנים).

והכח לכך שיהודי יוכל להגיע (ע"י עבודתו) לדרגת כהן גדול (הגם שזה בא מלמעלה כנ"ל) מובן גם זה מפ' קרח, מטעותו של קרח: שכאשר ישנו הביטול לכהן גדול שנבחר ע"י הקב"ה (ולא כפי שהי' אצל קרח), אזי נמשך בו מקדושת הכהן גדול[40], כנ"ל.

ה. עפ"ז יובן גם הטעם לשם הפרשה – "קרח": "קרח" כשלעצמו – כפי שהוא תיבה בתורה, ושם תורני ("אַ תורה'דיקער נאָמען") (של כל הפרשה) – מבטא את המעלה בקדושה של

34) ראה לקו"ת פרשתנו נד, סע"ב. וש"נ. אוה"ת שם ע' תרפו. תרצד. סד"ה ויקח קרח העת"ר. סה"מ מלוקט ח"ג ע' רג ואילך. לקו"ש חי"ח ע' 187, וש"נ.

35) ראה קונטרס משיחת ש"פ שלח שנה זו ס"ז. ובארוכה – ס' השיחות תשמ"ח ע' 501 ואילך.

36) טז, א.

37) דה"א ו, כב-כג.

38) ובפרטיות יותר י"ל, שבפרש"י זה מודגש מעלת קרח ע"י בני קרח (שעשו תשובה), שע"י "אביאסף בן קרח" מתייחס גם קרח ליעקב. ואילו בטענת קרח שרצה להיות כהן גדול מודגש מעלת קרח עצמו, ש"פיקח הי'" (כדלקמן בפנים).

39) ויצא כט, לד.

40) שזהו העבודה דיוהכ"פ (יחידה בזמן), שכל עבודות יוהכ"פ הן בכהן גדול דוקא (יחידה בנפש), ובקדש הקדשים (יחידה במקום), ומעין זה בעבודת כאו"א ביחידה שבנפש ("ממלכת כהנים", כהנים גדולים), וכמודגש גם בתפלת כאו"א מישראל ביוהכ"פ מעין תפלת כה"ג ביוהכ"פ, כנוסח תפלת מוסף דיוהכ"פ: "כמו ששמעת תפלת כה"ג בהיכל כמו כן מפינו תשמע ותושיע" (וראה ברכת ערב יוהכ"פ תשמ"ד (התוועדויות ח"א ע' 113 ואילך). וש"נ). והכח לעבודה זו (גילוי בחי' כה"ג שבכל א') הוא ע"י הביטול למעלה מטו"ד, שזהו"ע דעבודת יוהכ"פ (בבחי' גורל*), ודוקא ע"י נשמות בגופים**.

*) ובלשון הרמב"ם בסיום ההלכה כאן: אתה תומיך גורלי.

**) ולהעיר מביאור מעלת פורים לגבי יוהכ"פ (כ–פורים) שענין "עד דלא ידע" נמשך באכילה ושתי' גשמית. ואולי י"ל שלע"ל (בתקופה ראשונה) תהי' מעלה זו (דאכו"ש) גם ביוהכ"פ, בדוגמת האכו"ש ביוהכ"פ בעת חנוכת בית ראשון שבעת ימים ושבעת ימים – מו"ק ט, א), שהי' ענין הכי נעלה.

קרח: הרצון טוב ונעלה להיות בדרגת ועבודה רוחנית של הכהן הגדול. ומזה גופא למדים שכל יהודי צריך לרצות והוא יכול להגיע לדרגת כהן גדול, כפס"ד הרמב"ם הנ"ל.

זאת אומרת: העילוי והלימוד־טוב מקרח אינו רק באופן שלילי, "ולא יהי' כקרח ועדתו", אפילו לא רק האופן החיובי דעבודת התשובה שבא כתוצאה מזה (כמו שהי' בבני קרח) [ועד"ז — העילוי ותוקף הכהונה שבא לביטוי על־ידי הערעור של קרח על הכהונה], שכ"ז אינה מעלה של "קרח" עצמו, אלא אדרבה — בשלילת הנהגתו, גם לא רק בעבודת התשובה דבני קרח; אלא אף "קרח" עצמו יש לו המעלה, בכך שרצה להיות בדרגת כהן גדול, ומזה ישנו הלימוד לכל יהודי, כנ"ל.

ו. ועדיין צריך להבין:

הגם שבקשת קרח ("ובקשתם גם כהונה") כשלעצמה ה"ז דבר טוב — אך רואים אנו שרוב הפרשה בפשטות הכתובים קאי לגמרי (לא במעלת קרח, אלא) אודות גודל הירידה והנפילה של קרח, וגודל העונש של קרח וכל עדתו.

ומזה מובן, ששם הפרשה "קרח" (דקאי על כל הענינים המדוברים בפרשה), ה"ה כולל (נוסף על המעלה בבקשת קרח) גם, ובעיקר ובחלק החשוב של הפרשה — הירידה דקרח ועדתו (והעלי' ותוקף הכהונה שבא כתוצאה מזה).

וצריך להבין איך זה מתאים עם הביאור דלעיל ש"קרח" (שם הפרשה) מדגיש את המעלה שבבקשת קרח — דזהו היפך מהתוכן גלוי של הפרשה!

ויש לומר, שנוסף להביאור הפשוט בזה, שביחד עם זה שלמדים מקרח על הצורך לרצות להגיע לדרגת כהן גדול, למדים גם על הזהירות שצ"ל באופן העבודה, ש"ולא יהי' כקרח ועדתו" (כנ"ל)[41] — יש בזה ענין עמוק יותר:

הכוונה היא, שיהודי יעבוד את הקב"ה בכח עצמו, שלשם כך הורידו את נשמתו למטה בעולם הזה הגשמי, שבו ישנה נתינת מקום לעשיית טעות, "נתתי לפניך את החיים וגו'"[42], בכדי שהאדם בכח עצמו יוכיח שהוא "פיקח" ("עם חכם ונבון"[43]) ובוחר בעצמו את דרך החיים והטוב (כמדובר לעיל בארוכה[44]).

וענין זה מודגש בפ' קרח: קרח פיקח הי', וידע שתכלית המעלה היא לרצון להיות בדרגת כהן גדול; אבל בכדי שיגיע לכך בכח עצמו, נתנו לו ב' האפשרויות, גם האפשרות לטעות, באופן שמביא לידי ביטוי את רצונו וחפצו להיות בדרגת כהן גדול, עד שהוא יכול ליכשל בזה (כפי שהי' בפועל אצל קרח), אולם הכוונה בזה, והלימוד בזה בתורה (מלשון הוראה[45]) הוא, לנצל את הפקחות שלו בכדי (לא ליכשל בזה ח"ו, "לא יהי' כקרח ועדתו", אלא) להתגבר על הנסיונות, ולהגיע לדרגת כהן גדול ע"פ התורה, עי"ז שהוא יציית ויהי' בטל למשה ולאהרן כהן גדול, כנ"ל.

זאת אומרת, הגם שבמעשה קרח היו ב' ענינים הפכיים: א) קרח בתור פיקח, שמצד מעלתו הוא מבקש להיות כהן גדול (ע"ד עבודת הצדיקים); ב) "שטות זה" שעשה קרח (ע"י המחלוקת שלו), בגלל טעות זו שעשה בהאופן איך שצריכים לרצות להגיע לדרגת כהן גדול (שזה מביא אח"כ לעבודת התשובה ע"י בני קרח) — הרי לאחרי שזה נכתב בתור חלק מן התורה שבכתב, תורה מלשון הוראה, ז.א. איך שקרח נמצא בתורה, ניתוסף ענין שלישי שהוא נעלה מהם ומחבר את ב' הענינים, ודוקא המעלה שקיימת בב' הענינים: העילוי של הרצון להגיע לדרגת כהן גדול, ויחד עם זה המעלה דעבודה בכח עצמו, בהיותו למטה במקום שיש בו אפשרות לעשות ההיפך, והוא בוחר לעשות כפי רצון הקב"ה, אשר עי"ז מקבל את המעלה דתשובה — ע"ד לאתבא צדיקיא בתיובתא[46].

41) אבל עפ"ז עדיין אינו מחוור לגמרי, שהרי עיקר תוכן הסדרה הוא בנוגע טעות וירידת קרח, ולא בנוגע למעלת עבודתו (כבפנים), משא"כ לפי הביאור דלקמן, גם הירידה (של קרח) מורה על ענין נעלה.

42) נצבים ל, טו.

43) ואתחנן ד, ו.

44) קונטרס משיחת ש"פ בהעלותך וש"פ שלח שנה זו.

45) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ועוד.

46) ועפ"ז יש לבאר מ"ש בלקו"ת פרשתנו בסיום הדרוש עה"פ והנה פרח מטה אהרן גו' ויגמול שקדים* שיש שקידה למוטב ולטוב, ושקדים דמטה אהרן הם שקדים טובים (דלכאורה מה שייך שקדים למוטב, הרי עבודת אהרן היתה רק בקדושה),

*) כן הוא דיבור המתחיל של המאמר בלקו"ת שם.

ז. ועפ"ז יומתקו יותר דברי הרמב"ם הנ"ל, שכתב כי כל יהודי יכול להגיע לדרגת "קדש קדשים", ומביא ע"ז את הפסוק מפ' קרח ("אני חלקך ונחלתך"), אף שבתושב"כ מדובר בגלוי אודות ירידת קרח – כי גם בתורה ישנם דרגות (בדוגמת הדרגות הנ"ל):

בגליא דתורה ישנם חלקים שונים בתורה עם חילוקים ביניהם: תורה שבכתב, תורה שבעל פה (פירושה דתושב"כ), אשר כאו"א מהם הוא חלק בתורה בפ"ע (ועל כאו"א מהם צריכים לברך ברכת התורה אפילו אם לא לומדים חלק נוסף), הגם שתושבע"פ מפרש ומגלה הפירוש דתושב"כ; ועד"ז בתושבע"פ עצמה ישנם חלקים בפ"ע – כמו ממונא מאיסורא לא ילפינן[47] (הלכה כרב באיסורי והלכה כשמואל בממונא[48]) וכיו"ב;

משא"כ בעצם התורה – כפי שזה מתגלה בחלק ההלכה שבתורה (כתרה של תורה), כמו בספר הרמב"ם – מודגש בגלוי איך שכל התורה ה"ה תורה אחת, וישנו הכח להפוך ולגלות איך שגם ממעשה שבגלוי (בפשטות הכתובים) הוא בלתי רצוי' (מעשה קרח), לומדים (מהמעשה גופא) תורה והוראה בטוב וקדושה [נוסף להלימוד בדרך שלילי, "ולא יהי' כקרח ועדתו"] – להיות בדרגת כהן גדול, ביחד עם המעלה דעבודה בכח עצמו (בעולם ששייך לעשות בו טעות) להגיע לזה באופן המתאים ע"פ התורה (לא כפי שהי' אצל קרח)[49], כנ"ל.

ח. ויש לומר שענין זה נרמז גם בהשם "קרח":
ג' האותיות ק' ר' ח' דומין בתמונתן לאות ה', אבל כל אחת מהן – בשינוי בנוגע לקו השמאלי: בה"א ישנם ג' קוין. קו מלמעלה, וב' קוין – מימין ומשמאל. וידוע[50] שג' קוים אלו ה"ה כנגד מחשבה דיבור (הקו למעלה וקו שבימין) ומעשה (קו השמאל), עולמות בריאה יצירה ועשי'; וקו השמאל אינו מחובר עם ב' הקוים האחרים, כיון שבין מחשבה ודיבור למעשה ישנו הפסק (אף – עשיתיו), משא"כ מחשבה ודיבור ה"ה מחוברים.

זאת אומרת, שכפי ש"קרח" עומד בשרשו ובשלימותו באות ה' הוא כולל בתוכו הן את קו הימין (עשה טוב) והן קו השמאל (סור מרע), אבל כפי שקו השמאל עומד בשלימות בקדושה, עם הפסק (והבדל) בין העשי' למחשבה ודיבור, הפסק שהוא גם פתח לתשובה (לא על החטא ח"ו, אלא ע"ד צדיקיא בתיובתא).

אמנם לקרח היתה הטעות באופן העבודה עם קו השמאל (מעשה) [קו הימין וקו שלמעלה היו בו בשלימות, הרצון (במחשבה) ובקשה (בדיבור) להיות כהן גדול], ובשלושה אופנים – כפי שזה בג' האותיות ק' (קו השמאל יורד למטה מן השורה), ר' (חסר את קו השמאל), וח' (קו השמאל מחובר עם הקו שלמעלה), כמבואר במ"א[51].

ט. תוכן הנ"ל דפ' קרח קשור גם עם הזמן שבו קורין הפרשה. ובכללות – (א) בארבעים יום הראשונים שמשה הי' בהר סיני לקבל התורה, ובפרטיות (בקביעות שנה זו) – (ב) בשבת ראש חודש (בכלל), ו(ג) שבת ראש חודש תמוז.

ארבעים יום דעליית משה אל ההר: "הימים האלה נזכרים ונעשים"[52], מדי שנה בשנה חוזרים ע"ע הענינים שארעו בפעם הראשונה, ובנדו"ד – נתינת לוחות הראשונות למשה רבינו בארבעים ימים הראשונים. שכן, אע"פ שלאח"ז (לאחרי הארבעים יום) הי' שבירת הלוחות (ע"י תטא העגל) ואח"כ נתינת לוחות שניות – הרי מובן שאי"ז מבטל כלל וכלל את ההמשכה נעלית (ונצחית) שנפעלה ע"י נתינת לוחות הראשונות. ואדרבה – עיקר הענין דנתינת לוחות ראשונות נשאר תמיד בשלימות (גם לאחרי השבירה), אלא שאח"כ נתערבו דברים צדדיים (חטא העגל) שכיסו בחיצוניות על המעלה; אך בפנימיות הענין נשארים לוחות

וי"ל שזה מרמז שבהשקדים טובים דמטה אהרן יש גם מעלת האתהפכא דמוטב לטוב (ראה סד"ה והנה פרח תשל"ג – קונטרס כ"ח סיון שנה זו), והטעם לזה – כי פרח מטה אהרן ויגמול שקדים הי' סימן על כהונת אהרן, הבא ע"י ערעור קרח, ולכן יש בזה גם מעלת האתהפכא דעבודת התשובה, כפי שהוא בצדיקיא (ולא ע"י ירידה בפועל ח"ו), כבפנים.

47) ברכות יט, ב. קידושין ג, ב. כתובות מ, ב.

48) ברכות מט, ב. וש"נ.

49) ויש לומר שענין זה נרמז גם בלשון הרמב"ם כאן, שכל איש ואיש "נתקדש קדש קדשים" ע"י עבודתו "אשר נדבה רוחו אותו כו' והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם", היינו, שהאדם מתגבר על העלם והסתר העולם לעמוד לפני ה' ולשרתו כו'.

50) ראה תו"א מגילת אסתר צה, סע"ב. לקו"ת ר"פ בלק. ובכ"מ.

51) ראה ס' השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 502 ואילך. וש"נ.

52) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבי"ם. הובא ונתבאר בס' לב דוד להחיד"א פכ"ט.

הראשונות בשלימות (וזה שישנה אפשריות לטעות וחטא, ה"ז רק כדי לגלות בו ("ארויסרופן") העבודה בכח עצמו, שגם במצב זה מקבלים את הלוחות הראשונות בשלימות).

יתירה מזו: נוסף על השלימות דלוחות הראשונות ברוחניות, ישנה גם השלימות כפי שהם נמצאים כאן למטה. כמובן מזה שהגם שמשה שמע על חטא העגל בהיותו למעלה על ההר, הוא לא שבר את הלוחות עד שירד למטה (בסוף הארבעים יום), ז.א. שלוחות הראשונות ירדו למטה בשלימות (ורק לאח"ז היתה השבירה). שזה נותן הכח[53] להעבודה בכל הזמנים (גם לאחרי השבירה) לגלות אף למטה את הדרגא דלוחות הראשונות, ביחד עם מעלת ההתגברות העצמית ושלא ליכשל כו' (צדיקיא בתיובתא).

י. שבת ראש חודש[54]: החיבור דשבת וראש חודש מורה על היחוד דמשפיע ומקבל [שבת – קשור עם מהלך השמש (משפיע), וראש חודש – קשור עם מהלך הלבנה (מקבל)], ובעבודה זהו ע"ד החילוק בין עבודת הצדיקים (המשכת המשפיע מלמעלה למטה) ועבודת התשובה (שובה והעלאת המקבל מלמטה למעלה). שבכללות ה"ה ב' עבודות שונות, עבודות הפכיות. אך הכוונה היא (כפי שזה מודגש בגלוי בשבת וראש חודש) – יחוד המשפיע ומקבל, צדיקיא בתיובתא, עד "והיו לבשר אחד"[55], על־ידי כח נעלה משניהם.

ולהוסיף בהקשר עם קרח[56] – ע"פ הידוע שטענת קרח ("כל העדה כולם קדושים גו' ומדוע תתנשאו על קהל ה'") באה כתוצאה מכך שראה את מעלת המקבל, אפילו לגבי המשפיע; אבל הטעות שלו היתה בכך שמעלת המקבל מתגלית דוקא עי"ז שמרגיש את היותו מקבל ובטל להמשפיע, כמבואר בכ"מ.

וענין זה מודגש יותר – בשבת ראש חודש תמוז, יום השלשים דחודש השלישי ו(א' ד)ראש חודש הרביעי, הוא מחבר שלישי עם רביעי – משפיע ומקבל, "גימ"ל דל"ת – גמול דלים"[57].

יא. ואולי יש ללמוד הוראה מזה ע"י ההתבוננות שענין זה בא בגלוי יותר בדורות האחרונים – בשבת ראש חודש תמוז, חודש הגאולה: בחודש הזה – בי"ב־י"ג תמוז תרפ"ז – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו השתחרר (לגמרי) מהמאסר וגלות שהי' בגלל עבודתו והשתדלותו בהרבצת התורה וחיזוק הדת במדינה ההיא.

בגאולה ישנם שתי קצוות הפכיות (לכאורה): (א) נרגש בזה המצב (גלות) שממנו נגאלו (דוקא אז שייך לקרוא לזה גאולה (= גאולה מן הגלות)). (ב) כל גאולה יש בה מעין השלימות ואמיתיות ענין הגאולה, הגאולה העתידה (שכל הגאולות שוין הן "דשם גאולה עלה"[58]), שהיא גאולה מכל המדידות והגבלות, גם ההגבלה דהרגש הגלות (שממנו נגאל), גאולה שהיא למעלה מגדר ואפשריות של גלות (גאולה שאין אחרי' גלות[59]), במכ"ש מזה שהיא למעלה מאפשריות להיפך הטהרה (רוח הטומאה אעביר מן הארץ[60]).

והענין בעבודה: יהודי הוא לגמרי למעלה מגלות, כמו שכותב המהר"ל[61], שעל־ידי גאולת מצרים קיבלו בנ"י את המעלה של בני חורין (שטרי קודם), וה"מקרה" של גלות לא יכולה לבטל זאת. ביחד עם זה נמצא היהודי (כעת) בגלות (ועליו לדעת מכך, בכדי שיוכל לעשות שם את עבודתו ולהתגבר על הנסיונות כו'), אבל אי"ז בגלל שיש לו שייכות לגלות ח"ו, רק שהקב"ה שלח אותו לגלות בתור שלוחו, וישנו הכלל ש"שלוחו של אדם (העליון) כמותו"[62], עד כמותו דהמשלח ממש[63], ובנדו"ד – יהודי (בגלות) הוא שלוחו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, ו"עבד מלך מלך"[64], שמלך נשאר מלך גם בגלות, ז.א. שהוא במעמד ומצב נעלה מענין של גלות. ובזה מתבטאת עבודת בנ"י בגלות – שבהיותו בגלות עליו לגלות את מציאותו האמיתית כפי שהיא למעלה מגלות,

---

53) וע"ד המבואר בכמה ענינים נעלים שנמשכו בתחלה למטה (ואח"כ נגנז וכיו"ב), כדי ליתן הכח בעבודת האדם לגלות הענין בפועל ע"י עבודתו. ע"ד אור שנברא ביום ראשון ואח"כ נגנז, מלמדין כל התורה לתינוק במעי אמו ואח"כ משכחו, וכיו"ב.

54) בהבא לקמן – ראה קונטרס משיחת ש"פ קרח, אדר"ח תמוז תשמ"ז.

55) בראשית ב, כד.

56) ראה גם ס' השיחות תשמ"ט ע' 556 ואילך.

57) שבת קד, א.

58) רש"י ד"ה אתחלתא – מגילה יז, ב.

59) תוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב. מכילתא בשלח טו, א.

60) זכרי' יג, ב.

61) גבורות ה' פס"א.

62) משנה ברכות לד, ב. קידושין מא, ב. וש"נ.

63) ראה לקו"ת ויקרא א, ג.

64) תנחומא צו יג (הובא בפרש"י בהעלותך יב, ח). ספרי דברים ג. ב"ר פט"ז, ג.

ואדרבא – "עבד מלך מלך", ושלגלות אין כל שליטה עליו (בנוגע לעבודתו בתומ"צ). ע"ד המדובר לעיל העבודה ד"קרח" למעליותא, צדיקיא בתיובתא.

ויש לומר, שבזה ניתנה תוספת כח ע"י הגאולה די"ב-י"ג תמוז, כמו שבעל הגאולה כותב[65] ש"לא אותי בלבד גאל הקב"ה בי"ב תמוז, כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הקדושה, שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה", כולם נגאלו וקיבלו תוספת כח להתעלות למעלה מגלות ושיוכלו בקלות לקיים תורה ומצוות, ללא שום מניעות ועיכובים, על-ידי כח הגאולה שהביאה לכך שגם המנגדים "מסכימים" לעבודת בנ"י (כמדובר כמ"פ),

וכמו שרואים בפועל ההוספה מרובה שניתוספה אחרי הגאולה בהעבודה דהרבצת התורה וחיזוק היהדות והפצת המעינות חוצה, עד שזה (המאסר והגלות) הביא ליציאתו של בעל הגאולה ממדינה ההיא, ולאחרי השתלשלות – בואו לארצות הברית, לחצי כדור התחתון, שבו הורחבה שלא בערך העבודה דהפצת היהדות והפצת המעינות חוצה, ע"י המוסדות שהוקמו שם, ומשם – נתפשט כן בכל קצוי תבל, עד ל"איי הים", (חצי כדור ה)תחתון שבתחתון (אוסטרליא וכיו"ב), והולך ומתפשט.

יב. א' מההוראות בפועל מהאמור לעיל:

יהודי צריך ללמוד מקרח (כפי שקרח כתוב בתורה)[66] גם לימוד חיובי [נוסף להלימוד "ולא יהי' כקרח ועדתו" (והתשובה שצריכים לעשות באם נכשלו בזה ח"ו)] – שהוא (היהודי) פיקח, מעם חכם ונבון, ועליו לדעת את מעלותיו, כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[67] שכשם שצריכים לדעת את חסרונות העצמיים על-מנת לתקנם, כך צריכים לדעת מעלות העצמיים[68] בכדי לנצלם במילואם, צריך היהודי לדעת כי הוא פיקח והוא "עבד מלך מלך" (גם בגלות), ועליו להראות שמבלי הבט על כך שהוא נמצא בעולם שיכולים בו לעשות טעות, הוא מנצל את פקחותו בכדי לא ליכשל, ועוד ועיקר – הוא מנצל את פקחותו בכל הענינים הקשורים עם עבודת השי"ת בלימוד התורה וקיום המצוות וכו', עד באופן של "נדבה רוחו אותו וכו' לעבדו ולשמרו כו'", עד שהוא מגיע ל"נתקדש קדש קדשים ויהי' ה' חלקו ונחלתו" – עי"ז שהוא מגלה בעצמו את בחי' הכהן גדול שבו (ע"י ביטול אמיתי).

כשם שזה בנוגע להעבודה של כל יחיד לעצמו, כך גם בנוגע להעבודה דכללות דורנו זה – שצריכים לדעת את מעלת הדור (כננס על גבי ענק[69]), דור האחרון בגלות ודור הראשון של הגאולה [כמובן מכל הסימנים המובאים בגמרא, וכמו שבעל הגאולה העיד כבר (לפני שנים) שכבר סיימו הכל, וצ"ל "עמדו הכן כולכם", לצחצח את הכפתורים האחרונים[70]], בכדי שינצלו את הכחות שישנם כדי לסיים את אחרוני הפכים קטנים וה"שריים" של העבודה, ועי"ז – להביא את הגאולה בפועל ממש.

יג. מבין עניני ה"פקחות" של יהודי בעבודתו, נכלל גם – שהוא מנצל כל הזדמנות אפשרית להוסיף עוד בתורה ומצוות, הן בנוגע לעצמו והן בנוגע לעורר יהודים נוספים שמסביבו.

ובפרט שבעמדנו בסוף זמן הגלות, לאחרי ריבוי גדול ועצום דמעשינו ועבודתינו במשך כל הדורות, הרי אין אתנו יודע עד מה – איזה מעשה טוב יהי' הענין המכריע שיביא את הגאולה [וכמו"כ בעבודת כל יהודי בפרט, באיזה ענין צ"ל אצלו ה"מצוה דהוה זהיר בי' טפי"[71]. וכידוע גם דברי הבעש"ט[72], שנשמה יורדת למטה לשבעים או שמונים שנה בכדי לפעול ענין אחד, וכיון שאין אתנו יודע עד מה] – לכן צריכים לחטוף ולנסות

---

65) במכתבו הידוע לחגיגה הראשונה דגאולת י"ב תמוז בשנת תרפ"ח – נדפס בסה"מ תש"ח ע' 263. ובכ"מ.

66) ובמכ"ש מתורת הבעש"ט שמכל דבר שרואה ושומע צ"ל לימוד בעבודת ה' (כתר שם טוב הוספות סקט"ז ואילך).

67) "היום יום" כ"ו חשון. אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' תסח. וש"נ.

68) וי"ל מקור לזה בחז"ל – מדברי המשנה (אבות פ"ג מי"ד): חיבה יתירה נודעת לו (נוסף להחיבה בעצם המעלה שנברא בצלם וכו'). ולהעיר מאבות רפ"ד (הפרק דשבת זה): "איזהו חכם כו' איזהו גבור כו' איזהו עשיר כו' איזהו מכובד כו'", שע"י קיום התנאים במשנה (חכם – הלומד מכל אדם וכיו"ב), נתגלה אצלו מעלתו.

69) ראה שבלי הלקט בראש הספר (בשם רבי ישעי' מטראנין) הקדמת החוות דעת לפירושו לשו"ע יו"ד. המשך תרס"ו ע' ת. ובכ"מ.

70) ולהעיר שענין הכפתורים הוא א) לחבר צד הימין והשמאל של הבגד, ב) כמנהג בנ"י – והימין על השמאל – המרמז על שלימות העבודה – הן בקו הימין והן בקו השמאל, ובאופן שהשמאל בטל לימין, כנ"ל סעיף י.

71) ראה שבת קיח, ב.

72) "היום יום" כ"ח שבט. אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' קעד. ע' רפח. ועוד.

כל הזדמנות ואפשריות להוספה בעניני תומ"צ[73].

שזהו א' מהטעמים על ההצעה[74], שכל יהודי ישתדל לקבוע שיעורי תורה חדשים ברבים, ושכל אחד יהי' בעצמו "מגיד שיעור" – הן אנשים (עם אנשים), נשים (עם נשים) וטף (עם ילדים אחרים).

וכדאי לקשר שיעורים אלו (עכ"פ מזמן לזמן) עם ענין בספר הרמב"ם (ובפרט משיעור היומי), ובפרט שבכמה ענינים שנלמדים בגמרא וכיו"ב, יכול להתווסף הסברה ועיון בזה ע"י שמסתכלים מה פוסק הרמב"ם בענין זה.

המעלה הנפלאה שבלימוד התורה, ובפרט ברבים, לא צריכים לחפש ביאור ע"ז – זה מבואר בריבוי מקומות בתורה שבכתב ובעל פה, וע"י גדולי ישראל בכל הדורות.

– ולהעיר (כמדובר כמ"פ[75]), שבזמן הזה לומדות גם נשי ובנות ישראל אפילו הלכות וחלקי התורה שאין צריכות להן, כפי שרואים מעשה רב, שגדולי ישראל בדורות האחרונים ייסדו מוסדות חינוך לבנות ישראל, בהיותם צורך השעה, וכמבואר כבר בכ"מ הביאור בזה מגדולי ישראל, הן החסידים והן הלא חסידים, כידוע ומפורסם המכתבים וביאורים שלהם בענין זה[76] (כמובא ומלוקט בכמה ספרים[77]).

עוד הצעה לפועל – מענינא דיומא, ראש חודש:

דבר נכון ביותר, שבכל ראש חודש (מדי חודש בחדשו) יתאספו יהודים יחד בכל מקום ומקום, בכל קהילה וביהכנ"ס, לעשות התוועדות, לדבר דברי תורה, לאמר "לחיים", "לחיים ולברכה", לברך איש את רעהו בכל הברכות הטובות, ולקבל יחד החלטות טובות בעניני תומ"צ, ומתוך שמחה וטוב לבב, התוועדות של שמחה, וכפס"ד הרמ"א[78] "טוב לב משתה תמיד".

וכדאי לקשר את ההתוועדות והשיעורי תורה ברבים (בימי החול) גם עם נתינת הצדקה, שיש לה סגולה מיוחדת שגדולה צדקה שמקרבת את הגאולה.

בעמדנו בראש חודש תמוז, הרי כעת גם זמן המתאים להזכיר, שיתחילו בהכנות להתוועדויות בקשר עם חג הגאולה, י"ב-י"ג תמוז, ברוב עם הדרת מלך, כנהוג בכל שנה ושנה, בכו"כ מקומות, ובודאי יתווספו עוד מקומות, ובכל המקומות שעושים בהם את ההתוועדויות – תהי' הוספה הן בכמות והן באיכות.

יד. בודאי שכל פעולות אלו יזרזו וימהרו – "עד מהרה ירוץ דברו"[79], כהשקדים דמטה אהרן, "מקל שקד גו' כי שוקד אני על דברי לעשותו"[80] – גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

וכל בנ"י הולכים יחד, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו", לארץ הקודש, כמו שהיא עוד בזמן הגלות, עי"ז שישנה ממשלה חזקה ולא מכניסים לשם שום גוי'שקייט, וגם לא דיעות של גויים, שאין להם מקום בארץ ישראל,

ותיכף ומיד באה הגאולה, וארץ ישראל תהי' בשלימות כפי שתהי' לע"ל, עם כל עשר הארצות, גם קיני קניזי וקדמוני[81], ובארץ ישראל עצמה – עולים לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש השלישי, מקדש אדנ-י כוננו ידיך[82], ומשה רבינו ואהרן כהן גדול עמהם[83], והקיצו ורננו שוכני עפר[84], וכ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל הגאולה בראשנו, ותיכף ומיד ממש.

---

73) וע"ד הביאור בדברי הגמרא "חש בראשו יעסוק בתורה כו'", והרי לפעמים על-ידי העסק בתורה לא בטל המיחוש בגלוי? אלא, נאמר "זאת התורה אדם", שבתורה ישנה כל חלקי האדם, וע"י העסק בחלק התורה המכוון לראש האדם, נתתקן המיחוש שבראש, וכיו"ב בכל חלקי הגוף; אבל, מכיון שאין אנו יודעים איזה חלק בתורה מכוון להראש וכיו"ב, צריכים להתעסק בכו"כ חלקי התורה!

74) בשיחת ש"פ נשא ובהתוועדויות שלאח"ז.

75) ראה קונטרס משיחת ש"פ אמור (ע"ד חיוב נשי ישראל בחינוך ובלימוד התורה).

76) ראה דברי ה"חפץ חיים" באגרת שלו (מכ"ג שבט תרצ"ג) לחיזוק יסוד בית ספר לבנות ("בית יעקב"): וכל מי שנגעה יראת ה' בלבבו המצוה ליתן את בתו ללמוד בבי"ס זה. וכל החששות והפקפוקים מאיסור ללמוד את בתו תורה אין שום בית מיחוש לזה בימינו אלה . . כי לא כדורות הראשונים דורותינו וכו'. וראה גם ליקוטי הלכות (להחפץ חיים) סוטה כא, ב.

77) ראה ס' שארית יוסף (נ.י. תשמ"א). שו"ת מאזנים למשפט ח"א סי' מב. שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' ג. חוברת "נועם" ח"ג ע' קלא ואילך. ועוד.

78) סוף חלק אורח חיים.

79) תהלים קמז, טו.

80) ירמי' א, יא-יב. וראה מפרשים שם. ועוד.

81) לך טו, יט-כ ובפרש"י.

82) בשלח טו, יז.

83) ראה תוד"ה אחד – פסחים קיד, ב. וראה יומא ה, ב.

84) ישעי' כו, יט.

לקוטי שיחות פרשת קרח כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

א.
"אלקי הרוחות לכל בשר"

בפרשתנו[1] מסופר, שכאשר אמר ה' למשה ולאהרן "הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אותם כרגע", הם טענו לפניו: "א-ל אלקי הרוחות לכל בשר, האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף?".

הסיבה לכך שלפני טענתם "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף" הם הקדימו את המילים "א-ל אלקי הרוחות לכל בשר" – מוסברת על-ידי רש"י, המפרש את המילים "(א-ל) אלקי הרוחות" – "יודע מחשבות", כיוון ש"לפניך גלויות כל המחשבות ויודע אתה מי החוטא, האיש אחד[2] הוא החוטא ואתה על כל העדה תקצוף אמר הקדוש-ברוך-הוא: יפה אמרת[3] אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא".

וצריך להבין: לשם מה הכרחית כאן ההדגשה שהקדוש-ברוך-הוא הוא "אלקי הרוחות לכל בשר", והרי לצורך הטענה ש"האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף" די היה במילים "א-ל אלקי הרוחות", ללא התוספת "לכל בשר".

ועוד לא מובן: בתלמוד ירושלמי[4] נאמר ש"אחד השומע קללת השם מישראל, ואחד השומע מפי העכו"ם חייב לקרוע, מאי טעמא? אני ה' אלקי כל בשר..."[5], כלומר, "כל בשר" כולל גם לא-יהודים. ואם כך, יש קושי בענייננו: מהו הקשר בין העובדה שהקדוש-ברוך-הוא "יודע מחשבות" גם של לא-יהודים ("לכל בשר") לבין הטענה של "האיש אחד יחטא ועל כל העדה (בני ישראל) תקצוף"[6]?

לכאורה, הקדמת מילים אלו תוך ההדגשה של "לכל בשר", מתאימה היתה לטענתו של אברהם אבינו[7] בענין סדום (הדומה לענייננו): "האף תספה צדיק עם רשע", כי שם מדובר על לא-יהודים, והנה שם אין מילים אלו מוזכרות כלל בדבריו של אברהם אבינו, והוא מסיים רק במילים "השופט כל הארץ לא יעשה משפט"[8].

ב.
טענת משה ואהרן

ההסבר לכך הוא: טענת משה ואהרן, באופן כללי, התבססה על כך, שהקדוש-ברוך-הוא יודע בבירור, בידיעתו ובהשגחתו הפרטית, מי היה החוטא האמיתי מבין עדת קרח, ושהיה רק אחד כזה, כלשון רש"י: "האיש אחד הוא החוטא".

וכפי שהוסבר כבר בהרחבה[9] אודות המשל שרש"י מביא כאן: "מלך בשר ודם שסרחה עליו מקצת מדינה אינו יודע מי החוטא. לפיכך כשהוא כועס נפרע מכולם אבל אתה... ויודע אתה מי החוטא", ומזה מובן שעדת קרח לא חטאו בכוונה למרוד בקדוש-ברוך-הוא, אלא נתפתו ונמשכו לכך על-ידי קרח[10], ולכן אין הם נכללים בסיווג של "חוטא", אלא שעשו זאת באופן ש"סרחה עליו מקצת מדינה", בדרך של "סרחון".

וזאת היתה טענתם: כיון שהקדוש-ברוך-הוא הוא "יודע מחשבות" ומבחין בין "חטא" לבין "סרחון" – ש"חוטא" ומורד ממש היה אחד בלבד ("האיש אחד יחטא" – "האיש אחד הוא החוטא"), והוא גרם ל"סרחון" של כל העדה (ואשם אף בכך) – הרי צריך הקדוש-ברוך-הוא להפריד גם בעונש בין "סרחון" לבין "חטא" ולהעניש רק את ה"חוטא".

[בכך מובן מדוע אין מוצאים הקדמת מילים אלו "אלקי הרוחות", או ענין בדומה לזה, אצל טענתו של אברהם אבינו, כיוון ששם היתה הבחנה רק בין צדיק לרשע, הבחנה הנראית גם בגלוי, במעשה, ולא היה שם הסוג של "סרחון", ולפיכך איננה נדרשת ידיעת המחשבה להבחנה בין "סרחון" ובין "חטא"].

ג.
"יודע" ולא "ידוע"

כמו-כן יש להבין את הדיוק בלשון רש"י, המתבטא כאן בביטוי "יודע מחשבות.. ויודע אתה מי החוטא", וכך גם בתשובתו של הקדוש-ברוך-הוא: "אני יודע", ואיננו משתמש בביטוי "ידוע" שהוא

---

1) טז, כא-כב.

2) ראה לקו"ש חי"ג ע' 54, שאין זה דיבור בפ"ע ברש"י כ"א המשך לדיבור הקודם.

3) כ"ה בכמה דפוסים. וראה לקו"ש שם הערה 14.

4) סנהדרין פ"ז ה"ח.

5) ירמי' לב, כז.

6) ועד"ז יש להקשות בדברי משה בפ' פינחס (כז, טז): יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה (דבנ"י). ואכ"מ.

7) וירא יח. כג.

8) שם, כה.

9) ראה לקו"ש שם.

10) פרש"י פרשתנו שם, יט. – בנוגע הר"נ איש שנאמר בהם (פרשתנו יז, ג) "החטאים האלה בנפשותם" – ראה לקו"ש שם הערה 22.

ה"לשון[11] השגור בדברי חז"ל[12] גלוי וידוע[13] לפני מי שאמר והיה העולם", ובמיוחד כאשר רש"י בעצמו פותח כאן בהתבטאות "לפניך גלויות כל המחשבות", ומתאים היה אפוא שימשיך באותו סגנון "וידוע לפניך"[14]?

ההסבר לכך: כידוע[15], ישנן שתי דרגות בידיעה (ובהשגחה) העליונה:

א) הידיעה (וההשגחה) באופן של "גלוי וידוע" – ללא "התלבשות" בתוך הבריאה, אלא כתוצאה הכרחית "הכל גלוי וידוע לפניו ממילא". ואמנם, גם ידיעה זו חלה על כל פרט ופרט, אך כיוון שידיעה זו היא נעלית מהתלבשות בנבראים, ונבדלת מהם, הרי היא חלה על כל הנבראים באופן שווה, והיא נעלית מכך שיחול שם פגם[16], כביכול, על־ידי מעשה התחתונים, ושההבדלים ביניהם יתפסו בה מקום.

ב) הידיעה (וההשגחה) באופן של "יודע", הוא עוסק כביכול בידיעה זו, בדרך "התלבשות". בסוג זה של ידיעה (והשגחה) ישנם הבדלים בהתאם לדרגת כל נברא, ולפיכך נובע ענין השכר והעונש בדרגות שונות, לפי מעשה התחתונים, דוקא מידיעה זו[17].

ולכן מדייק רש"י בלשונו "יודע" (ולא "ידוע"), כי לכאן קשורה הידיעה הפרטית, שממנה נובע ענין שכר ועונש. ועוד: שייכת לכאן ידיעה באופן של התלבשות, "היכנסות" לתוך פרטי הענינים של עדת קרח, עד לאופן של "מודיע", מי רק נגרר כ"סרחון", ו"מי החוטא".

ד.
שיטת הרמב"ם לגבי ההשגחה על רשעים

ידועה שיטת הרמב"ם (ב'מורה נבוכים'[18]), שרק על מין האדם יש השגחה פרטית – על האדם הפרטי, בעוד שבדומם־צומח־חי ישנה השגחה רק על המין באופן כללי, ולא על פרטיו השונים.

ובתוך מין האדם אין ההשגחה שווה לגבי כולם, אלא היא חלה על בני־האדם לפי דביקות שכלם באלקות[19], ומן ה"סכלים הממרים" והרשעים, שאין להם כלל דביקות־שכל באלקות, מסיר הקדוש־ברוך־הוא את ההשגחה הפרטית, וההשגחה עליהם היא כהשגחה על דומם־צומח־חי ("נמשל כבהמות נדמו"[20]) – השגחה כללית.

וכפי שכתוב[21] "והסתרתי פני מהם... ומצאוהו רעות רבות וצרות... על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה". כלומר, כאשר עם ישראל מתנתק מן האלקות, הרי הוא נעשה "מופקר למקרה"[22], והצרות באות עליו בדרך של "מציאה" – מעצמן, כביכול.

אם ההשגחה על הרשעים דומה להשגחה על דומם־צומח־חי – השגחה כללית בלבד, הרי מובן, שאפילו כאשר הם נענשים מלמעלה, לא באופן של "מופקר למקרה", אלא כאשר גלוי שהעונש בא בהשגחה מלמעלה (ובענינו: "בריאה יברא ה'"), בכל זאת אין העונש מגיע באופן פרטי, אלא באופן כללי. בדומה למה שכתב שם[23] הרמב"ם "שסכלים הממרים.. סודרו בסדר שאר אישי מיני בע"ח.. ומפני זה היא קל להרגם"[24].

לפי שיטה זו איננה מובנת, לכאורה, הטענה "אלקי הרוחות... האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף": אם אין עליהם השגחה פרטית, אלא השגחה כללית, כעל דומם־צומח־חי, הרי אין שום מקום לדרוש מן הקדוש־ברוך־הוא "לרדת" אליהם באופן של "התלבשות" ולהבחין בין אלה שרק "סרחו" לבין ה"חוטא" ממש[25], אלא מתאים העונש של "ואכלה אותם כרגע" – בשווה?

---

11) ל' אדה"ז – תו"א ד"ה אדרה נא (יד, ד). ולהעיר ממרז"ל בכ"מ: גלוי וידוע לפני (שבת נה, א. ועוד) – ובאם לא הי' אדה"ז מעתיק כאן הסיום "מי שאמר והי' העולם" הי' כולל גם מחז"ל אלו. וי"ל שמרמז בזה עוד דוגמא וראי' מאמרם "שאמר והי' העולם" (ולא – "שמהווה העולם". וע"ד החילוק בין "ציווה ונבראו" ו"ברא אלקים" – תו"א מג"א צו, ג).

ועוד ענין – שאפילו בדרגת דהתהוות עולמות – ג"כ ישנו האופן ד"גלוי וידוע"

12) עירובין יג, ב. ובכ"מ.

13) וראה מפרשים לאבות פ"ג מט"ו: הכל צפוי.

14) וכפרש"י פינחס שם (בפי' "אלקי הרוחות"): "גלוי וידוע לפניך כו'".

15) תו"א שם (שם ואילך). סהמ"צ להצ"צ מצות ע"ע פ"ב (ובהגהה). ד"ה והנה נת"ל תרס"ג.

16) וכמרז"ל מתישין כח גדול של מעלה (איכ"ר א, ו). וראה בארוכה של"ה שער הגדול (כט, ב ואילך).

17) ראה תניא ספכ"ד בהגהה.

18) ח"ג פי"ז־יח. וראה בס' שנעתקו ברשימה "השגחה פרטית" – לקו"ש ח"ח ע' 278 ואילך.

19) ראה ג"כ מו"נ שם פנ"א.

20) ל' הכתוב תהלים מט, יג.

21) וילך לא, יז.

22) ל' הרמב"ם שם פנ"א.

23) פי"ח.

24) ולהעיר ג"כ מהא ד(בכלל) בב"נ אין חילוק בעונשים דכולם במיתה (סנהדרין נז, א). וראה לקו"ש חי"ח ע' 168.

25) פשוט שלכו"ע יודע הוא כל הפרטים ופרטי פרטיות, וכמ"ש בעיקרים מ"ד פ"ז (נעתק ברשימה הנ"ל שם ע' 279) – אבל מ"מ, הענין דשכר ועונש תלוי בהשגחה ואינו שייך לידיעה זו – ראה עיקרים שם.

ה.
שני סוגים בהשגחה העליונה

אך לאמיתו של דבר, אין כאן שום קושי. הדברים יובהרו על־פי הסברו של אדמו״ר האמצעי[26], שדעתו של הרמב״ם, שאין השגחה פרטית על דומם־צומח־חי (וכן על הרשעים), אינה מהווה סתירה (לשיטתו של הבעש״ט[27]), שקיימת השגחה פרטית על כל הנבראים, כיוון שבהשגחה העליונה קיימים, באופן כללי, שני סוגים[28]:

א) השגחה פנימית: השגחה שהיא גלויה. כלומר, איננה נחבאת ומכוסה בלבושי הטבע. לגבי השגחה זו אומר הרמב״ם שהיא בהתאם לדביקות שכל האדם באלקות, ועל דומם־צומח־חי ורשעים איננה קיימת השגחה זו (באופן פרטי, אלא על כללות המין בלבד);

ב) השגחה חיצונית: השגחה המלובשת בלבושי הטבע. השגחה זו קיימת לגבי כל הנבראים (בהתאם לשיטת הבעש״ט).

יוצא אפוא, שגם לדעת הרמב״ם קיימת השגחה פרטית על רשעים, אלא שזוהי אצלם השגחה חיצונית, מכוסה בלבוש טבעי, כך שאין ניכר כיצד כל פרט מגיע מאת הקדוש־ברוך־הוא.

ואין זו סתירה לנאמר ״ומצאוהו רעות.. מצאוני הרעות...״ וכפי שמפרש זאת הרמב״ם: ״מופקר למקרה״ – כיוון שהנהגה זו עצמה נובעת מהשגחה פרטית[29]: ״והסתרתי פני...״, אין כאן סילוק ההשגחה, אלא ״והסתרתי פני״ – הסתרה על ההשגחה הפנימית, עד כדי כך שהאדם עלול לחשוב בטעות שצרותיו באות בדרך של ״מצאוני״, לפני ״מנהג העולם״[30] או ״נקרה נקרית״[28], אבל למעשה קיימת השגחה עליונה גם כאן על כל פרט ופרט.

ו.
״אלקי הרוחות לכל בשר״ - השגחה פרטית גם על רשעים

לפי האמור לעיל מובן הקשר שבין ההקדמה ״אלקי הרוחות לכל בשר״ לבין הטענה ״האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף״:

כאמור (בסעיף א׳) כוללות המילים ״כל בשר״ גם לא־יהודים, כפי שמסביר הרוגוטשובי[31] את הפסוק[5] ״אני ה׳ אלקי כל בשר״, (מיוסד על הציטוט שהובא לעיל מן התלמוד הירושלמי[4]) – ״ר״ל השגחה פרטית גם בבני־נח״;

וזהו יסוד טענתם של משה ואהרן, שהקדוש־ברוך־הוא צריך להשגיח באופן פרטי ולהבחין בין אלו ש״סרחה עליו״ לבין ה״חוטא״ – למרות שכולם כלולים בסוג של ״סכלים״ ו״רשעים״, שהרי הקדוש־ברוך־הוא הוא ״יודע מחשבות״ גם של בני־נח, וגם עליהם חלה השגחה פרטית (גם אם אין אצלם דביקות השכל באלקות[32]), ובודאי הוא ״יודע מחשבות״ ומשגיח באופן פרטי על כל יהודי, ואפילו כאלו שבגלוי התנתקו ר״ל מאלקות.

ז.
גם ההשגחה על יהודי חוטא היא פנימית

למרות, שכאשר יהודי אינו עושה רצונו של מקום, הרי ההשגחה עליו דומה להשגחה על אומות־העולם, השגחה חיצונית, המכוסה בלבוש טבעי, בכל־זאת ישנו הבדל מהותי בין דרך ה״התלבשות״ של ההשגחה על יהודים, לבין, להבדיל, של ההשגחה על אומות־העולם:

חיותם של אומות־העולם נובעת מבחינת חיצוניות, שם אלקים (בגימטריא – הטבע), ולכן הם מסורים

---

26) דרך חיים שער התשובה פ״ט (יג, א־ב). וראה לקו״ש ח״ט ע׳ 181.

27) ראה בארוכה הוספות לכתר שם טוב סקי״ט ואילך. וש״נ.

28) וראה ג״כ אוה״ת וירא ד״ה אשר יאמר (קג, א ואילך). ד״ה צהר תעשה תרע״ג.

ולהעיר ג״כ מבחיי (וירא יח, יט (ושם: ״וזה דעת הרמב״ן בפסוק זה״). והובא בקה״י ע׳ השגחה) דההשגחה״פ במין האדם מתחלקת לשני חלקים: א) להשגיח במעשיו, וזה בכל אדם מישראל או באומות. ב) להגן מן המקרים, וזהו רק לצדיקים.

29) ראה שומר אמונים בסופו (נעתק ברשימה הנ״ל שם ס״ע 278 ואילך): ״אין שום דבר הווה במקרה בלתי כוונה והשגחה אלקית כדכתיב והלכתי עמכם בקרי, הרי שאפילו מדריגת המקרה מיוחסה לו ית׳ כי הכל מאתו בהשגחה״פ״. וראה ברשימה הנ״ל שם ע׳ 279 (בנוגע לדצ״ח).

וברמב״ם הל׳ תעניות (פ״א ה״ג): כשאביא עליכם צרה כו׳ אוסיף לכם חמת אותו קרי –

אבל זהו גם להשיטה שאין השגחה״פ על דצ״ח ו״ענין אישיהם הוא במקרה גמור לא בגזירת השי״ת״ (שו״א שם), אלא שגם ״מדרי׳ המקרה מיוחסה לו ית״״ – אבל שיטת הבעש״ט היא ד״הוא ית׳ גזר אומר אשר דשא פרטי זה חי׳ יחי׳ כו׳״ (ד״ה ע״כ יאמרו תרצ״ו – סה״מ קונטרסים ח״ב ע׳ 740. וראה יתירה מזו – הוספות לכש״ט סי׳ קכא ובהערה שם), אלא שזה גופא הוא בהתלבשות בלבושי הטבע כו׳ (ועד״ז בענין ״והסתרתי גו׳ ומצאוהו גו׳״).

30) ל׳ הרמב״ם הל׳ תעניות שם.

31) עה״ת – הפטורת בהר.

32) ראה לקו״ש כרך יח עמוד 169 הערה 50 ובשוה״ג שם.

בעיקר לדרכי הטבע, ולפיכך ההשגחה עליהם היא מלכתחילה רק על־ידי שם אלקים, בדרגת האלקות המלובשת בדרכי הטבע[33].

ואילו ההשגחה הפרטית על היהודים, שחיותם נובעת משם "הוי'", היא מ"שם הוי' עצמו"[34], וזוהי השגחה פנימית וגלויה.

וכאשר ההשגחה הפרטית על יהודים שאינם עושים רצונו של מקום מוסתרת בלבוש טבעי, הרי אין הכוונה בכך, שח"ו ההשגחה בדרגת שם הוי' מוסתרת מהם – שהרי בכל מצב שיהודים נמצאים, תמיד הם "עם קרובו לגבי שם הוי'"[35] (ש"בין כך ובין כך בני הם"[36]) – אלא, שההשגחה היא מ"שם הוי' עצמו" כפי שהיא מתלבשת בשם אלקים. וזהו הדיוק בביטוי "והסתרתי פני" – זהו רק הסתר של "פני", הסתר על ההשגחה הפנימית, כמוסבר לעיל. לפיכך ניתן להגיע על־ידי התבוננות בשכל למסקנה שישנה השגחה פרטית[37], ובאמצעות זאת נעשית זו השגחה גלויה על כל פרט ופרט של כל יהודי, גם כאשר הם אינם "עושין רצונו...".

ח.
דוקא השפעתה של תשובה הנובעת מהסתרה היא החזקה יותר

בכך מוסברת גם התכלית של ההנהגה מסוג של "והסתרתי פני...", שבאמצעותה ניתן לחשוב בטעות שהצרות באות באופן של "מצאוני", מעצמן, ולא מאת הקדוש־ברוך־הוא, וכדלהלן –

לכאורה ניתן לשאול: מטרתה של ההנהגה היא לעורר יהודים לתשובה, וכיצד יכול המצב של "והסתרתי..." לעורר יהודי לתשובה לקדוש־ברוך־הוא, בעוד הוא איננו חש בכך שהיסורים באים בהשגחה פרטית מאת ה', ועלול לחשוב שזהו "נקרה נקרית", ולא בכוונה כדי לעוררו לתשובה?

אלא, שכיוון שה"והסתרתי" הוא בחיצוניות בלבד, בעוד אשר בפנימיות קיימת גם אז השגחה של שם הוי' על כל פרט ופרט, לפיכך קיים בענין זה כח לעורר אצל יהודים רצון לתשובה לאלקות, ואדרבה:

כיוון שההשגחה של שם הוי' אינה קיימת בשייכות לכוחות הגלויים של עם ישראל (שהרי אין ההשגחה נראית – "והסתרתי"), אלא בקשר לעצם מהותו, הרי משפיע הדבר על עצמיותו.

וכידוע[38], שדוקא התשובה הבאה בגלל עוצם הריחוק, מניעה את עצם הנפש ממש, ומשפיעה על כללות העבודה הרוחנית, בעוד אשר תשובתם של צדיקים, איננה משפיעה כל־כך על כללות העבודה הרוחנית, אלא רק מוסיפה להשלימות.

ט.
"אני מודיע" - השגחה גלויה

לפי זה מובן הדיוק בתשובת הקדוש־ברוך־הוא למשה: "יפה אמרת אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא", כדלהלן:

לא יהיה זה רק כפי טענת משה ואהרן, שהקדוש־ברוך־הוא הוא "יודע מחשבות", השגחה פרטית על כל בני ישראל, כולל יהודים מסוגם של עדת קרח, שהיא קיימת גם אצל "כל בשר", אצל אומות העולם, אלא "אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא" – השגחה פרטית זו תהא באופן גלוי, כולם יראו בעיני בשר כיצד הקדוש־ברוך־הוא משגיח בהשגחה פרטית ומציל את אלו אשר "לא חטאו", גם אם היה אצלם ענין של "סרחו".

ואופן השגחה כזה, שגם על סוג זה של אנשים תחול השגחה פרטית בגלוי, קיים רק אצל עם ישראל, אצל "עם קרובו" של הקדוש־ברוך־הוא.

(משיחת ש"פ קרח תשל"ג)

---

33) ראה בכ"ז ס' הערכים־חב"ד ע' אומות העולם ע' שא ואילך וש"נ.

34) ד"ה והנה נת"ל תרס"ג. ועד"ז בד"ח שם. ד"ה צהר תעשה תרע"ג.

35) ל' המאמר – ד"ה והנה נת"ל שם. וראה ד"ה צהר שם. לקו"ד ח"א פד, סע"א. היום יום ע' קח.

ואף שבד"ח שם כ' דהשגחה הפנימית הוא כשעושין רצונו כו', ובד"ה צהר שם: וגם בירידת הנשמות למטה ה"ה בבחי' קירוב לשם הוי' ע"י התומ"צ .. ועי"ז הם עם קרובו כו' – נלפענ"ד שזהו רק בנוגע לגילוי ההשגחה בכוחות הגלויים של הנשמה.

36) ראה קידושין לו, א. ספרי האזינו לב, ה (ושם משמע דגם ר"י הודה לר"מ). במדב"ר פ"ב, טו. ועוד.

37) להעיר מד"ה צהר שם: רק נש"י יודעים ומשיגים כו' שהכל הוא השפעה אלוקית כו' כאשר משים לבו ודעתו לזה יכול לראות בראי' חושיות ממש ההשגחה אלקית בהנהגת העולם.

38) ראה שע"ת ח"ב חינוך פמ"ח. ועוד.

בראשית כט, יח: וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה:

כב

ביאור מ"ש בזוהר, למה לא אמר יעקב ללבן אעבדך עשרה חדשים או שנה – ע"ד מ"ש ברבקה

ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל וגו'. מה דעתי'[1] דיעקב דלא קאמר עשר ירחין או שתא חדא, שבע שנים אמאי, אלא יעקב בחכמתא עבד.

ספר הזהר חלק א' דף קנג, ב

מה דעתי' דיעקב דלא קאמר[2] עשר ירחין או שתא חדא.

הוא כמו שאמר לבן בנשואת רבקה אחותו תשב[3] הנערה אתנו ימים או עשור, ימים הוא שתא חדא, ועשור הוא עשרה חדשים, הרי שלבן מבקש השיעור דשנה אחת ולכל הפחות י' חדשים, הנה יעקב שרצה ליקח את בתו הול"ל רק י' חדשים ולכל היותר שתא חדא שיותר לא בקש לבן להמתין בנשואי אחותו, ועיין מזה ברשימה[4] ע"פ ויאמר אחי' ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשר.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קטז

בפרשת חיי שרה כד, נה. ויאמר אחי' ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור אחר תלך. הנה ימים פירושו[5] שנה דהיינו י"ב חדש שכך נותנין לבתולה זמן י"ב לפרנס עצמה ויליף לה מפסוק זה בכתובות דף נ"ז ע"ב.

ועפ"י האמור דימים שהוא שנה, ועשור שהוא י' חדשים, יובן מה שאיתא בזהר ויצא דף קנ"ג ע"ב, ע"פ ויאמר אעבדך שבע שנים כו' וכי מה דעתי' דיעקב דלא קאמר עשר ירחין או שתא חדא אלא שבע שנים אמאי ע"ש. שלכאורה אינו מובן למה קנקט הזהר דוקא הזמנים הללו, די' חדשים או שנה.

אך עפ"י האמור א"ש. והיינו כי נותנין לבתולה לכה"פ י' חדשים דהיינו עשור, ולכל היותר שנה א' דהיינו ימים, ולכן קאמר בזהר עשר ירחין שבפחות מזה אי אפשר, כמו עשור, ולכל היותר שנה א' כמו ימים היינו שתא חדא, וכמובן.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומחז"ל עמוד כא

1) [תרגום ללה"ק] שואל, וכי מה היתה דעתו של יעקב שלא אמר ללבן אעבדך עשרה חדשים או שנה אחת, אלא שבע שנים, למה אמר אעבדך שבע שנים, אלא יעקב בחכמה עשה וכו'. (ראה המשך הזהר וביאורו לקמן סימן כג).

2) מדייק ומבאר למה נקט הזהר שני זמנים אלו דוקא עשרה חדשים או שנה".

3) בראשית כד, נה.

4) ועיין מזה ברשימה וכו'. ראה לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומחז"ל עמוד כא ואילך (מובא לקמן). ועיין בלקוטי שיחות חלק י' עמוד 69.

5) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' פרשת חיי שרה סימן קסד. (קסג).

בראשית כט, יט-כ: וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי: וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ:

כג

ביאור מ"ש ביעקב ויהיו בעיניו כימים אחדים", דיעקב בגי' ז' פעמים הוי' כנגד הז' מדות וכו', וכן ביאור מ"ש לבן טוב תתי אותה לך וגו'"

תא[6] חזי מה כתיב, ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה, וכי מה דעתיה דיעקב דלא קאמר עשר ירחין או שתא חדא, אלא שבע שנים אמאי. אלא יעקב בחכמתא עבד, בגין דלא יימרון דבגין תיאובתא דשפירו דרחל עבד, אלא בגין חכמתא.

דסיהרא[7] בת שבע שנין היא, וכלהו שבע שנין עלאין שרו עליה דיעקב עד לא נסיב לה לרחל, למיתה גבה כדקא יאות, דהא יעקב נטל כלהו בקדמיתא, ולבתר

6) [תרגום ללה"ק] תא חזי מה כתיב (בא וראה מה כתוב), ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה (ושואל), וכי מה דעתיה דיעקב דלא קאמר עשר ירחין או שתא חדא (וכי מה היתה דעתו של יעקב שלא אמר ללבן אעבדך עשרה חדשים או שנה אחת), אלא שבע שנים, אמאי (אלא למה אמר אעבדך שבע שנים), אלא יעקב בחכמתא עבד (אלא יעקב עשה בחכמה מה שאמר אעבדך שבע שנים), בגין דלא יימרון דבגין תיאובתא דשפירו דרחל עבד (כדי שלא יאמרו הבריות שעבד בשביל תאות היופי של רחל), אלא (הטעם שאמר שבע שנים) בגין חכמתא (בשביל שהי' לו בזה סוד מסודות החכמה).

7) [תרגום ללה"ק] דסיהרא בת שבע שנין היא (כי המלכות הרי היא בת שבע שנים, כי יש בה שבע ספירות שנתקנות ע"י ז' ספירות דז"א הנקראות שבע שנים), וכלהו שבע שנין עלאין שרו עליה דיעקב עד לא נסיב לה לרחל (וכל האורות של השבע שנים העליונים שהם סוד ז' ספירות דז"א, חנו ושרו על יעקב ע"י שעבד שבע שנים עד שלא נשא את רחל), למיתב גבה כדקא יאות (כדי לשבת עמה כראוי אחר שיהי' נשלם בז' ספירות דז"א, ומפרש) דהא יעקב נטל כלהו בקדמיתא (כי יעקב לקח כל הז' ספירות דז"א תחילה), ולבתר אתא לגבה (ואח"כ בא אל רחל להאיר בה גם מז' ספירות שבו), בגין לאשתכחא איהו שמים ואיהי ארץ (כדי שימצא הוא דוגמת ז"א הנקרא שמים ורחל דוגמת המלכות הנקראת ארץ). (רמ"ק ומק"מ וכ"פ).

אתא לגבה, בגין לאשתכחא איהו שמים ואיהי ארץ.
ורזא[8] דמלה, ויהי בעיניו כימים אחדים, מאי כימים אחדים, מאי כימים אחדים, אלא כלהו שבע שנין שקיל לון בעינוי כאינון עלאין, דאינון אחדין דלא מתפרשאן, וכלהו חד דמתקשרן דא בדא, באהבתו אותה, לאשתכחא כגוונא עלאה.

תא[9] חזי דאפילו לבן רמז ליה באינון שבע, ולא ידע מאי קאמר, דפתח ואמר טוב, דכתיב טוב תתי וגו׳.

ספר הזהר חלק א׳ דף קנג, ב

8) [תרגום ללה״ק] ורזא דמלה (וסוד דבר זה מפורש בפסוק דכתיב) ויהיו בעיניו כימים אחדים (ושואל) מאי כימים אחדים (כלומר שהי׳ לו לומר ויהיו בעיניו כימים מועטים ולמה כתב אחדים, ומתרץ), אלא כלהו שבע שנין (אלא כל השבע שנים שעבד), שקיל לון בעינוי כאינון עלאין דאינון אחדין דלא מתפרשאן (היו שקולים וחשובים בעיניו כמו שבע ימים העליונים שהם סוד הז׳ ספירות שהם תמיד מיוחדות כאחד ואינם נפרדות לעולם), וכלהו חד דמתקשרן דא בדא (וכולם הם בחי׳ אחת לפי שמתקשרות זו בזו, והיינו לפי שכל כוונתו היתה כדי להמשיך עליו ע״י אלו השבע שנים הארות ז׳ ספירות דז״א, וממשיך הכתוב לומר כי טעמו הי׳) באהבתו אות״ה (פירושו באהבתו אותה), לאשתכחא כגוונא עלאה (כדי שתמצא כדוגמת השכינה המתוקנת בז׳ ספירות).

9) [תרגום ללה״ק] תא חזי דאפילו לבן רמז ליה באינון שבע (בא וראה שאפילו לבן רמז לו באותם השבע ספירות), ולא ידע מאי קאמר (אבל הוא בעצמו לא ידע מה שאמר, אך ה׳ שם בפיו וניבא ולא ידע מה ניבא), דפתח ואמר טוב, דכתיב טוב תתי וגו׳. (רמ״ק וכ״פ ומפרשים).

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמוד א

הגמרא מבארת את מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר: שואלת הגמרא: **מִכְּדֵי בֵּין לְרַבִּי מֵאִיר** שסובר שכאשר הנבילה שוה חמישים אין המזיק חולק בדמי הנבילה, אלא הניזק נוטל הנבילה והמזיק משלם שבעים וחמשה זוז מתוך דמי השור החי, **וּבֵין לְרַבִּי יְהוּדָה** שסובר שבאופן זה חולק המזיק בדמי הנבילה ומשלם המזיק מאה זוז מתוך דמי החי, **הַאי** – המזיק **מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה, שָׁקִיל** מתוך דמי השור ודמי הנבילה, **וְהַאי** – הניזק **מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה שָׁקִיל**, ואם כן **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה בין שיטת רבי יהודה לשיטת רבי מאיר. משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, פְּחַת נְבֵילָה אֵיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – הנפקא מינה ביניהם היא באופן שנפחת שוויה של הנבילה בשעת העמדה בדין משעת הנגיחה, **שַׁבִּי מֵאִיר סָבַר** שאין המזיק נוטל כלום מדמי הנבילה, ולכן **פְּחַת נְבֵילָה דְּנִיזָק הָוֵי** – כל מה שנפחת משווי הנבילה אחר הנגיחה מפסיד הניזק, ויטול הניזק הנבילה וישלם לו המזיק שבעים וחמשה זוז מדמי השור החי, **וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר** שהמזיק נוטל חצי מדמי הנבילה, ולכן **פְּחַת נְבֵילָה דְּמַזִּיק הָוֵי פַּלְגָא** – המזיק מפסיד חצי ממה שנפחת שווי הנבילה משעת הנגיחה, וישלם המזיק מאה זוז מדמי השור החי ויחלקו דמי הנבילה ביניהם. מקשה הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ **אַבַּיֵי** לרבא **אִם כֵּן, מָצִינוּ לְרַבִּי יְהוּדָה**

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמוד א

אִי אָמְרַתְּ שׁ׳אֵינוֹ מוּעָד׳ קָתָנֵי, משמע שהתלמידים הם שאמרו הדין לפני רבי יהודה, שהמועד לשבתות בסתמא אינו מועד לימות החול, ויקשה, **אֲגַמְּרֵי הוּא דְּקָא מַגְמְרֵי לֵיהּ** – וכי הם מלמדים את הדין לרבי יהודה. **וְתוּ** יקשה, מאחר שכבר פסקו התלמידים את הדין, **אֵיהוּ מַאי קָא מַהֲדַר לְהוּ** – מה עוד הוצרך רבי יהודה לענות להם. ובהכרח שגירסת המשנה ׳ואינו מועד׳ ואינו פסק דין אלא המשך המעשה.

ראיה נוספת: **אָמַר רַב יַנַּאי, מַרְישָׁא נַמִּי דַּיְקָא** – אף מהרישא יש להוכיח בגירסת רב זביד, **דְּקָתָנֵי** אחר שפרטה המשנה כל האופנים, **׳אֶת שֶׁמּוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מוּעָד לוֹ [מְשַׁלֵּם] חֲצִי נֵזֶק׳. וְאִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא שׁ׳אֵינוֹ מוּעָד׳ קָתָנֵי,** עדיין לא פירשה המשנה את הדין עד כעת, ומובן שדברי המשנה כאן **פָּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ לָהּ** – בהם מפרשת את הדין בכל האופנים. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ שׁ׳אֵינוֹ מוּעָד׳ קָתָנֵי,** נמצא שבתיבות אלו שאמרה המשנה בכל אופן כבר **פַּסְקָהּ** – סיימה המשנה לדינו של אותו אופן, **וּמַאי תּוּ** – ומה צריכה לכתוב עוד **אֶת שֶׁמּוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם.**

מסיימת הגמרא: **וְאִם תִּמְצִי לוֹמַר נַמִּי אִיתָא לִדְרַב פָּפָּא** – ואף אם תאמר שההלכה כרב פפא, ובסתמא אין נעשה מועד אלא לאותו מין שנגח, אף לדעתו אם **נָגַח שׁוֹר חָמוֹר וְנָעֲמָל, נַעֲשָׂה מוּעָד לַכֹּל,** ואף שלא נגח מכל מין אלא פעם אחת בלבד:

תָּנוּ רַבָּנָן, רָאָה שׁוֹר וְנָגַח, שׁוֹר וְלֹא נָגַח, שׁוֹר וְלֹא נָגַח, שׁוֹר וְנָגַח, שׁוֹר וְנָגַח, נַעֲשָׂה מוּעָד לְכֹל מִינֵי רְגִירוּגִין – לנגיחות בדילוג, **וּלְשָׁוְורִים** בלבד ולא למינים אחרים:

תָּנוּ רַבָּנָן, רָאָה שׁוֹר וְנָגַח, חֲמוֹר וְלֹא נָגַח, סוּס וְנָגַח, גָּמָל וְלֹא נָגַח, פֶּרֶד וְנָגַח, עָרוֹד [– חמור בר] **וְלֹא נָגַח, נַעֲשָׂה מוּעָד לְכֵירוּגִין לַכֹּל,** שהרי נגח שלשה מינים ולא מין אחד בלבד.

הגמרא מסתפקת באופנים מסויימים במועד לסירוגין: **אֵיבַּעְיָא לְהוּ, נָגַח**

הקרב אתך וילוו עליך וישרתוך ואתה ובניך אתך לפני אהל העדת

א....נראה לפי עניות דעתי דשונה למעליותא מעמד הכהנים בקשר לבית המקדש השלישי מאשר במשכן וב' המקדשות –

שאז ההתחלה ושאי-אפשר בלאו-הכי "לבנות בית המקדש" ו"והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם" (רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק א הלכה יב),

משא"כ בבית המקדש הג' ש(לדעת כמה וכמה) בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא משמים[1]

– פרש"י סוכה מא, סוף עמוד א[2]. ועוד – ראה אנציקלופדיא תלמודית ערך בית המקדש הערה 60. וגם הרמב"ם (הלכות מלכים ריש פרק יא ובסופו) – י"ל דכותב אופן **הודאי**, אפילו בלא זכו, שאז משיח יבנה בית המקדש. ולא פליג (כ"כ, וכידוע הכלל שלא לאפושי במחלוקת) –

שאז בבית המקדש הכהנים מתחילים (בחנוכת בית המקדש והמזבח, כמבואר בנבואת יחזקאל הכהן) והלווים – ילוו עליך וגו'.

לקוטי שיחות חלק לח עמוד 200

ב. שמירת המקדש היא המצוה **הראשונה** שיתחייבו בה תיכף ומיד ברגע הראשון **שבו ירד ויתגלה בית המקדש למטה**[3], כי:

בנוגע לכל שאר המצוות התלויות בבית המקדש – כיון שכל מצוה יש לה זמן מיוחד, שקיומה בזמן מסויים ביום או בלילה[4], הרי זה תלוי בהזמן שבו יתגלה בית המקדש שאז יתחילו לקיים המצוה השייכת לזמן זה; משא"כ בנוגע לשמירת המקדש – להדעות שזמנה במשך כל היום וכל הלילה – הרי **בכל זמן** במשך היום שבו ירד ויתגלה בית המקדש יתחייבו **תיכף ומיד** בקיום מצוה זו.

תורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ, ח"ג עמוד 93

יח, ד – ונלוו עליך ושמרו את משמרת אהל מועד וזר לא יקרב אליכם

ג. ונלוו. ד' במסורה. **ונלוו עליך**, ואידך **ונלוו עליהם רבים בחלקלקות** (דניאל יא, לד). **ונלוו גוים רבים אל ה' ביום ההוא והיו לי לעם** (זכרי' ב, טו). **ציון ישאלו דרך הנה פניהם באו ונלוו וגו'** (ירמי' נ, ה). פירוש ונלוו עליהם רבים בחלקלקות להצר לישראל כדכתיב (דניאל שם, לה) ומן המשכילים יכשלו וגו' והיינו ונלוו עליך וישרתוך כדכתיב (ישעי' סא, ה) ובני נכר אכריכם וכרמיכם.

בעל הטורים

---

1) **בבית המקדש הג' ש(לדעת כמה וכמה) בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא משמים:** עיין בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בשלח סימן רסח. רסט. פרשת תרומה סימן עח סעיף ו. פרשת שמיני סימן נג. פרשת בחוקותי סימן נה סעיף יז.

2) **פרש"י סוכה מא, סוף עמוד א:** עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת אמור ובהנסמן שם.

3) **שבו ירד ויתגלה בית המקדש למטה:** עיין רש"י סוכה מא. (עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת תרומה סימן עח סעיף ו. פרשת בשלח סימן רסח. רסט. פרשת שמיני סימן נג. פרשת בחוקותי סימן נה סעיף יג.

4) ובלשון הידוע – "כל יומא ויומא עביד עבידתי'" (זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, רע"ב). ועד"ז במשך היום גופא – שבכל שעה ובכל רגע ישנה ה"עבידתי'" המיוחדת לזמן זה.

אגרות קודש

ב"ה, ג' תמוז, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ' סיון.

וכיון שנכנסים הננו לחדש הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר היתה בזה גאולת הרבים בעת ההיא ולשנים ולדורות הבאים לאחרי זה, וכמובן מפרטי הענינים של פרשת המאסר והגאולה.

הנה יבוא זה בפועל בפעולות באותם השטחים עליהם מסר נפשו, הם עניני הפצת היהדות בכלל והפצת המעינות ביחוד, שכל השייכים ויודעים עד"ז מחוייבים בזה, וכיון שלהצלחת העבודה זקוקים למנוחה שמחה וטוב לבב, הנה רועה ישראל יאר פניו ויגאל אותו מכל ענינים המבלבלים, וימלא את כל הנ"ל מתוך הרחבה אמתית הן בגשמיות והן ברוחניות.

בברכת הצלחה ולבשו"ט,

מ. שניאורסאהן

◆ יום ראשון כ"ז סיון ◆

טז (א) **וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן:**

א וְאִתְפְּלַג קֹרַח בַּר יִצְהָר בַּר קְהָת בַּר לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בַּר פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן:

רס"ו◄ **וַיִּקַּח קֹרַח•** פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֶמְרָה נִדְרֶשֶׁת בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא. **וַיִּקַּח קֹרַח•** לָקַח אֶת עַצְמוֹ לְצַד אֶחָד לִהְיוֹת נֶחְלָק מִתּוֹךְ הָעֵדָה לְעוֹרֵר עַל הַכְּהֻנָּה, וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוֹנְקְלוֹס "וְאִתְפְּלַג", נֶחְלַק מִשְּׁאָר הָעֵדָה לְהַחֲזִיק בְּמַחְלֹקֶת. וְכֵן (איוב טו): "מַה־יִּקְחֵךְ לִבֶּךָ", לוֹקֵחַ אוֹתְךָ לְהַפְלִיגְךָ מִשְּׁאָר בְּנֵי־אָדָם. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּקַּח קֹרַח" מָשָׁךְ רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת שֶׁבָּהֶם בְּדִבְרִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ): "קַח אֶת־אַהֲרֹן", (הושע יד): "קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים". **בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי•** וְלֹא הִזְכִּיר "בֶּן־יַעֲקֹב", שֶׁבִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יִזָּכֵר שְׁמוֹ עַל מַחְלֹקְתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט): "בְּקָהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי". וְהֵיכָן נִזְכַּר שְׁמוֹ עַל קֹרַח? בְּהִתְיַחֲסָם עַל הַדּוֹכָן בְּ'דִבְרֵי הַיָּמִים', שֶׁנֶּאֱמַר (דה"א ו): "בֶּן־אֶבְיָסָף בֶּן־קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי בֶּן־יִשְׂרָאֵל". **וְדָתָן וַאֲבִירָם•** (תנחומא) בִּשְׁבִיל שֶׁהָיָה שִׁבְטָן רְאוּבֵן שָׁרוּי בַּחֲנָיָתָם תֵּימָנָה, שֶׁכֵּן לִקְהָת וּבָנָיו הַחוֹנִים תֵּימָנָה, נִשְׁתַּתְּפוּ עִם קֹרַח בְּמַחְלֹקְתּוֹ: אוֹי לָרָשָׁע, אוֹי לִשְׁכֵנוֹ. וּמָה רָאָה קֹרַח לַחֲלֹק עִם מֹשֶׁה?

נִתְקַנֵּא עַל נְשִׂיאוּתוֹ שֶׁל אֱלִיצָפָן בֶּן עֲזִיאֵל, שֶׁמִּנָּהוּ מֹשֶׁה נָשִׂיא עַל בְּנֵי קְהָת עַל־פִּי הַדִּבּוּר. אָמַר קֹרַח: אַחֵי אַבָּא אֲרָבָּעָה הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ו): "וּבְנֵי קְהָת וְגוֹ'". עַמְרָם הַבְּכוֹר נָטְלוּ שְׁנֵי בָּנָיו גְּדֻלָּה: אֶחָד מֶלֶךְ וְאֶחָד כֹּהֵן גָּדוֹל; מִי רָאוּי לִטֹּל אֶת הַשְּׁנִיָּה? לֹא אֲנִי, שֶׁאֲנִי בֶּן יִצְהָר, שֶׁהוּא שֵׁנִי לְעַמְרָם? וְהוּא מִנָּה נָשִׂיא אֶת בֶּן אָחִיו הַקָּטָן מִכֻּלָּם! חֲרִינִי חוֹלֵק עָלָיו וּמְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו! מֶה עָשָׂה? עָמַד וְכִנֵּס ר"נ רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת, רֻבָּן מִשִּׁבְטוֹ רְאוּבֵן שִׁכְנָיו, וְהֵם אֱלִיצוּר בֶּן שְׁדֵאוּר וַחֲבֵרָיו וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִיאֵי מוֹעֵד", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (במדבר א): "אֵלֶּה קְרוּאֵי הָעֵדָה". וְהִלְבִּישָׁן טַלִּיתוֹת שְׁכֻלָּן תְּכֵלֶת, בָּאוּ וְעָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ: טַלִּית שְׁכֻלָּהּ שֶׁל תְּכֵלֶת חַיֶּבֶת בְּצִיצִית אוֹ פְּטוּרָה? אָמַר לָהֶם: חַיֶּבֶת! הִתְחִילוּ לְשַׂחֵק עָלָיו. אֶפְשָׁר? טַלִּית שֶׁל מִין אֶחָד, חוּט אֶחָד שֶׁל תְּכֵלֶת פּוֹטְרָהּ. זוֹ שֶׁכֻּלָּהּ תְּכֵלֶת, לֹא תִפְטֹר אֶת עַצְמָהּ?. **בְּנֵי רְאוּבֵן•** דָּתָן וַאֲבִירָם וְאוֹן בֶּן פֶּלֶת.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

טז (א) **וַיִּקַּח קֹרַח.** אִיתָא בְּחֵלֶק (סנהדרין קט:), **וַיִּקַּח**, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שֶׁלָּקַח מִקָּח רָע לְעַצְמוֹ. **קֹרַח**, שֶׁעָשָׂה קָרְחָה בְּיִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר, **קֹרַח** עוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא 'שָׁדַד', שֶׁשָּׁדַד וְלֹא שָׁמַר מִצְוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. **בֶּן יִצְהָר**, שֶׁהִרְתִּיחַ אֶת הָעוֹלָם כַּצָּהֳרַיִם. **בֶּן קְהָת**, שֶׁקִּיהָה שִׁינֵּי מוֹלִידָיו. **בֶּן לֵוִי**, שֶׁעָשָׂה לְוָיָה לַגֵּיהִנֹּם. וּפָרִיךְ, וְלִדְרוֹשׁ נַמִּי בֶּן יַעֲקֹב, בֶּן שֶׁעָקַב עַצְמוֹ לַגֵּיהִנֹּם, וּמְשַׁנֵּי, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק יַעֲקֹב בִּיקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט ו) בְּקָהָלָם אַל תֵּחַד כְּבֹדִי. **וְדָתָן**, שֶׁעָבַר עַל דַּת. **וַאֲבִירָם**, שֶׁאִיבֵּר לִבּוֹ מִלַּעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. **וְאוֹן**, שֶׁיָּשַׁב כָּל יָמָיו בְּאֲנִינוּת. **בֶּן פֶּלֶת**, בֶּן שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ פְּלָאוֹת. **בְּנֵי רְאוּבֵן**, בֶּן שֶׁרָאָה וְהֵבִין. מִדְרָשׁ, לְפִי שֶׁהָיָה רְאוּבֵן בְּכוֹר אָמְרוּ יֵשׁ לָנוּ חֵלֶק בִּכְהוּנָּה, לְפִיכָךְ הֶחְזִיקוּ בַּמַּחְלוֹקֶת גַּם הֵם:

וְאָמַר רַב, אוֹן בֶּן פֶּלֶת אִשְׁתּוֹ הִצִּילַתּוּ, אָמְרָה לֵיהּ: מַאי נְפָקָא לָךְ מִינַּיְיהוּ, אִי מֹשֶׁה רַבָּא אַתְּ תַּלְמִידָא, אִי קֹרַח רַבָּא אַתְּ תַּלְמִידָא. אָמַר לָהּ וּמַאי (איעבד) [אַעֲבִיד], דַּהֲוַאי בְּעֵצָה וְאִישְׁתַּבְּעִי לִי בַּהֲדַיְיהוּ. אָמְרָה לֵיהּ: יָדְעִנָא דְּכוּלְּהָ בְּנֵי נְשָׁתָּא קְדִישְׁתָּא הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ג) **כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדוֹשִׁים**, תֵּיב בְּבֵיתָךְ וְאַנָא מַצֵּילְנָא לָךְ. אַשְׁקְיֵתֵיהּ חַמְרָא וְאַרְוְיֵתֵיהּ וְאַגְנְיֵתֵיהּ בְּבֵיתָא, יָתְבָא אַבָּבָא וְסָתְרָא לְשַׂעֲרָא, כָּל דַּאֲתָא חָזֵי לָהּ רֵישָׁא פָּרוּעַ וְחוֹזַר, אַדְּהָכִי וְהָכִי נִבְלְעוּ וְהוּא נִיצּוֹל, וְקַיְּימָה בְּנַפְשָׁהּ חַכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה בֵּיתָהּ (משלי יד א). וְאוֹלֶת בְּיָדֶיהָ תֲּהָרְסֶנּוּ (שם) זוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁל קֹרַח שֶׁהֶחֱזִיקָה יַד בַּעְלָהּ בַּמַּחְלוֹקֶת, וְאָמְרָה לֵיהּ: חֲזֵי מַאי עֲבִיד מֹשֶׁה, אִיהוּ הֲוָה מַלְכָּא, לָאֲחוּהּ שְׁוִייֵהּ כָּהֲנָא רַבָּא, לְבָנֵי אֲחוּהּ שָׁוִינְהוּ סְגָנֵי כְהוּנָּה, אִי אָתְיָא תְּרוּמָה אָמַר תְּהֵא לְכֹהֵן, בִּיכּוּרִים לַכֹּהֵן, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נַמִּי דִּשְׁקְלִיתוּן אַתּוּן אָמַר חַד מִן עֶשְׂרָא תְּהֵוִי לְכָהֲנָא, וְעוֹד גְּיֵיז לְכוּ לְמִזְיֵה שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל ח ז) וְהָעֲבִירוּ תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם, וּמְטַלְטֵל לְכוּ כִּי כּוּפְתָּא שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק יג) וְהַנִּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה. אָמַר לָהּ אִיהוּ נַמִּי קָא עָבִיד הָכִי, אָמְרָה לֵיהּ: אִיהוּ כֵּיוָן דְּרַבָּא הוּא וְכוּלְּהָ דִּידֵיהּ הוּא, תָּמוּת נַפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים (שופטים טז ל) הוּא דְּקָאָמַר; וְעוֹד דְּקָאָמַר לְכוּ עֲבִידוּ תְּכֻלְתָּא, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ תְּכֻלְתָּא חֲשִׁיבָא אַפֵּיק גְּלִימָא דִּתְכֻלְתָּא וְלִבְשִׁינְהוּ לְכוּלְּהוּ בְּנֵי מְתִיבְתָךְ (סנהדרין קט:):

וּלְכָךְ נִסְמְכָה פָּרָשַׁת צִיצִית לְכָאן, לוֹמַר לְךָ שֶׁעַל יְדֵי תְּכֵלֶת הוּזְקַק הַמַּחֲלוֹקֶת, כִּי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עָשָׂה קֹרַח מְשִׁתָּה לְכָל אוֹתָם מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אִישׁ וְנִתְעַטְּפוּ כוּלָּם טַלִּיתוֹת שְׁכוּלָּהּ תְּכֵלֶת, אָמַר לוֹ קֹרַח לְמֹשֶׁה טַלִּיתוֹת הַלָּלוּ פְּטוּרִין מִן הַתְּכֵלֶת אִם לֹא, אָמַר לוֹ חַיָּבִין, אָמַר לוֹ אַרְבַּע חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת פּוֹטְרִין, טַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

קֹרַח שֶׁהָיָה לֵוִי, בְּחִינַת גְּבוּרָה, חָלַק עַל אַהֲרֹן שֶׁהוּא בְּחִינַת חֶסֶד, לְפִי שָׁרְצָה לְהַגְבִּיר הַגְּבוּרוֹת עַל הַחֲסָדִים שֶׁיִּהְיוּ הַגְּבוּרוֹת עִיקָר, כְּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁיִּתְעַלּוּ הַגְּבוּרוֹת, וּכְמוֹ שֶׁהוּא גַּם עַכְשָׁו בִּבְחִינַת עַתִּיק, שֶׁהַגְּבוּרוֹת בְּשָׁרְשָׁם הֵם לְמַעְלָה מֵהַחֲסָדִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 105)

וַיִּקַּח קֹרַח (טז, א) אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם "וַיִּקַּח" "וְאִתְפְּלֵג". וְכֵן כְּתַב רַשְׁ"י "**נֶחְלַק** מִשְּׁאָר הָעֵדָה לְהַחֲזִיק בְּמַחֲלֹקֶת". וְקֹרַח הוּא מִלְּשׁוֹן "קָרְחָה", שֶׁמַּשְׁמָעוּתָהּ פְּלוּג – נִתּוּק וְהִתְחַלְּקוּת (כְּגוֹן תְּלִישַׁת הַשֵּׂעָר מֵהָרֹאשׁ). וּלְהָעִיר מֵהַסְּמִיכוּת שֶׁל "לֹא תִתְגּוֹדְדוּ" (לֹא תַּעֲשׂוּ אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת) לְ"וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה". וּבְ'פְּנִים יְפוֹת': קר"ח ר"ע - גִּימַטְרִיָּא מחלק"ת (578).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעוי' לקו"ש ח"ח עמ' 102 – מתוך 'לקראת שבת')

הֲרֶמֶז לְמַחְלְקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח בִּשְׁמוֹ

וַיִּקַּח קֹרַח (טז, א)

מַהוּת מַחְלְקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח ע"פ הַחֲסִידוּת וּבְדָרְךְ הָרֶמֶז:

חֶטְאוֹ שֶׁל קֹרַח נִרְמָז בִּכְלָלוּת שְׁמוֹ: "קֹרַח" – מִלְּשׁוֹן קָרְחָה וּמַחְלֹקֶת, שֶׁרָצָה לִגְרֹם מַחְלֹקֶת בֵּין עֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים. וּכְמ"ש הַ'נּוֹעַם אֱלִימֶלֶךְ' שֶׁהוּא ע"ד 'רָקִיעַ הַמַּבְדִּיל', הֶפֶךְ הַתּוֹרָה "שֶׁנּוֹתְנָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם".

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, רְמוּזָה שִׁטָּתוֹ בְּאוֹתִיּוֹת שְׁמוֹ - ק' ר' ח':

שְׁלֹשֶׁת הַקָּוִים שֶׁבָּאוֹתִיּוֹת הַלָּלוּ רוֹמְזִים לִשְׁלֹשֶׁת לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ: מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה. הַקָּו הָעֶלְיוֹן וְהַקָּו הַיְמָנִי רוֹמְזִים לְמַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר, וְהַקָּו הַשְּׂמָאלִי רוֹמֵז לַמַּעֲשֶׂה.

בָּאוֹת ה' – מְמֻקָּם קָו הַמַּעֲשֶׂה בְּדִיּוּק בְּמְקוֹמוֹ הָרָאוּי; אֵינֶנּוּ עוֹבֵר מִתַּחַת לִגְבוּלוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּבּוּר, וְכֵן רָוַח מַפְסִיק בֵּינוֹ אֲלֵיהֶם. בְּשׁוֹנָה מֵהָאוֹתִיּוֹת ק' ר' ח' – בָּהֶם הַקָּו הַשְּׂמָאלִי, קָו הַמַּעֲשֶׂה, אֵינוֹ בִּמְקוֹמוֹ הָרָאוּי:

בָּאוֹת ק' – הוּא יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר מֵהַקָּו הַיְמָנִי, רָמָז לְהוֹסָפָה בִּלְתִּי רְצוּיָה בְּקָו הַמַּעֲשֶׂה מֵעֵבֶר לִגְבוּלוֹת הַשּׂו"ע.

בָּאוֹת ר' – הוּא לֹא קַיָּם, דָּבָר הָרוֹמֵז לְחִסָּרוֹן בְּקָו הַמַּעֲשֶׂה, בְּנִגּוּד לִכְלָלוּת קִיּוּם הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת. בָּאוֹת ח' – הוּא

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

קְרָאָם אַנְשֵׁי שֵׁם, עַל שֵׁם שֶׁאָמְרוּ בְּעֵת דּוֹר הַפַּלָּגָה וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל אֵין שֵׁם אֶלָּא עֲבוֹדָה־זָרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש ח"ב עמ' 329 – מתוך 'לקראת שבת')

הַשְׁמִירָה לַתּוֹרָה – אַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ

וַיִּקַּח קֹרַח (טז, א)

וַיִּקַּח קֹרַח . . קָפַץ קֹרַח וְאָמַר לְמֹשֶׁה . . בַּיִת מָלֵא סְפָרִים מַהוּ שֶׁיְּהֵא פָּטוּר מִן הַמְּזוּזָה (במדב"ר פי"ח)

וְיֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן בְּדָרְךְ הַדְּרוּשׁ: טַעֲנַת קֹרַח הָיְתָה, "בַּיִת מָלֵא סְפָרִים", הַיְינוּ אָדָם שֶׁמָּלֵא וְגָדוּשׁ בְּתוֹרָה, יָכוֹל לְהִסְתַּפֵּק בִּהְיוֹתוֹ בַּעַל תּוֹרָה וּ"פָּטוּר מִמְּזוּזָה" מֵאַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ, דְּפָרְשִׁיּוֹת "שְׁמַע" "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" שֶׁבְּמְזוּזָה עִנְיָנָם אַהֲבָה וְיִרְאָה, בְּפָרָשַׁת "שְׁמַע" נֶאֱמַר "וְאָהַבְתָּ", וּפָרָשַׁת "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" - עִנְיָנָהּ יִרְאָה.

וְעַל זֶה עָנָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, "חַיָּב בִּמְזוּזָה" שֶׁאַהֲבָה וְיִרְאָה

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּפְטוֹר עַצְמָהּ. אָמַר לוֹ בַּיִת כּוּלָּהּ, מְאתַיִם וְשִׁבְעִים וְחָמֵשׁ פָּרָשִׁיּוֹת, מִצְוָה עָלַיְנוּ אֶלָּא מִלְּבָךְ (במדב"ר יח

שֶׁהוּא מָלֵא סְפָרִים פָּטוּר מִן הַמְּזוּזָה אוֹ אֵין פּוֹטְרִין אֶת הַבַּיִת, וּשְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת ג): תורה ב

לֹא, אָמַר לוֹ חַיָּב, אָמַר לוֹ כָּל הַתּוֹרָה שֶׁבַּמְּזוּזָה פּוֹטְרִין אֶת הַבַּיִת, אֵין אַתָּה

מְכָרְחִים לְמוּד הַתּוֹרָה, דִּכְמוֹ שֶׁהַמְזוּזָה שׁוֹמֶרֶת עַל כָּל מַה שֶּׁבַּבַּיִת, כֵּן "בַּיִת מָלֵא סְפָרִים" אָדָם הַמָּלֵא בְּתוֹרָה צָרִיךְ לְאַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁיִּשְׁמְרוּ עַל תּוֹרָתוֹ וּכְמַארז"ל (אבות ג, ט) "כָּל שֶׁיִּרְאָתוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

קֹרַח וַעֲדָתוֹ לֹא רָצוּ בְּחִיבּוּר שֶׁל 'שֵׁם' (מְצִיאוּת הַיֵּשׁ) עִם 'שָׁמַיִם' (אֱלֹקוּת), אֶלָּא רָצוּ שֶׁיִּשָּׁאֵר הַיֵּשׁ דָּבָר נִפְרָד, שֶׁלָּכֵן נִקְרְאוּ אַנְשֵׁי שֵׁם. וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל אֵין שֵׁם אֶלָּא עֲבוֹדָה־זָרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

מַה שֶּׁכָּתוּב וְאִתְפְּלֵג, הוּא עַל־דֶּרֶךְ רָקִיעַ הַמַּבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמַיִם, שֶׁזֹּהִי הַמַּחֲלוֹקֶת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁמָּצִינוּ בַּתּוֹרָה, וְהִיא הַשֹּׁרֶשׁ לְכָל עִנְיָן שֶׁל מַחֲלוֹקֶת, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ לָמָּה אֵין כְּתִיב בַּשֵּׁנִי כִּי טוֹב כוּ', שֶׁבּוֹ נִבְרֵאת מַחֲלוֹקֶת, שֶׁנֶּאֱמַר וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַהִתְחַלְקוּת בֵּין מַיִם לָמָיִם הוּא הַשֹּׁרֶשׁ לְ(חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת וְ)דּוֹר הַפַּלָּגָה, וְעַד לְמַחֲלוֹקֶת קֹרַח וַעֲדָתוֹ.

(ב) **וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם:**

ב **וְקָמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְגַבְרָיָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְאָתָן וְחַמְשִׁין רַבְרְבֵי כְנִשְׁתָּא מְעַדְעֵי זִמַּן אֱנָשִׁין דִּשְׁמָא׃**

(ג) **וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל יְהוָה:**

ג **וְאִתְכְּנָשׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לְהוֹן סַגִּי לְכוֹן אֲרֵי כָל כְּנִשְׁתָּא כֻּלְּהוֹן קַדִּישִׁין וּבֵינֵיהוֹן שַׁרְיָא שְׁכִנְתָּא דַּיְיָ וּמָא דֵּין אַתּוּן מִתְרַבְרְבִין עַל קְהָלָא דַּיְיָ׃**

רס"י **רַב־לָכֶם** • הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי לְקַחְתֶּם לְעַצְמְכֶם גְּדֻלָּה. **כָּל קְדֹשִׁים** • (תנחומא) כֻּלָּם שָׁמְעוּ דְּבָרִים בְּסִינַי מִפִּי הַגְּבוּרָה. **וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ** • אִם לָקַחְתָּ אַתָּה מַלְכוּת, לֹא הָיָה לְךָ לִבְרֹר לְאָחִיךָ כְּהֻנָּה, לֹא אַתָּם לְבַדְּכֶם שְׁמַעְתֶּם בְּסִינַי "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", כָּל הָעֵדָה שָׁמְעוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי־שיחות כרך ד, עמ' 1048)

אַחַר בִּיאַת מְרַגְּלִים הָיְתָה בְּלִיעַת קֹרַח (סדר עולם רבא פ"ח)

פָּרָשַׁת קֹרַח אֵרְעָה לְאַחַר שׁוּבָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים, מִשּׁוּם שֶׁכָּל עִנְיַן הַמַּחֲלֹקֶת שֶׁל קֹרַח הִתְעוֹרֵר וְעָלָה בְּהֶמְשֵׁךְ לְסִפּוּר הַמְרַגְּלִים:

הַמְרַגְּלִים רָצוּ לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר וּלְהִתְמַסֵּר לְלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּמָנוּחָה וּבְשַׁלְוָה, הֲרֵחֶק מִטְּרִדּוֹת הָעוֹלָם, וְלֹא רָצוּ לַעֲסֹק בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, כְּפִי הַמִּתְחַיֵּב בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. כַּאֲשֶׁר הוּכַח לַכֹּל שֶׁטָּעוּ, וְשֶׁצְּרִיכִים בְּכָל זֹאת לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וּלְקַיֵּם שָׁם אֶת הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, שֶׁכֵּן "הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר", עָמַד קֹרַח וְטָעַן: לוּ הָיָה הָעִקָּר לִמּוּד תּוֹרָה - הֲרֵי שֶׁאֵין אָדָם הַיָּכוֹל לְהִדָּמוֹת לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מְקֻבָּל הַתּוֹרָה; אַף מֵאַחַר שֶׁהָעִקָּר הוּא מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, שֶׁבָּזֶה כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁוִים - "מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ"?

עַל כָּךְ עָנָה לוֹ מֹשֶׁה "בֹּקֶר וְיֹדַע ה'". כְּלוֹמַר: "בֹּקֶר" - מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת מוּאָר בְּאוֹר וְחִיּוּת פְּנִימִיִּים שֶׁל אַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ, "וְיֹדַע ה'" - כָּךְ שֶׁיָּבִיאוּ לִידֵי יְדִיעַת וְגִלּוּי אֱלוֹקוּת. וּבְכַוָּנַת הַמִּצְוֹת הֲרֵי יֵשׁ הֶבְדֵּל גָּדוֹל בֵּין זוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְזוֹ שֶׁל כָּל שְׁאָר יִשְׂרָאֵל.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ב) **וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** וּמִי הֵם, אֶלִיצוּר בֶּן שְׁדֵיאוּר וַחֲבֵירָיו. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פֵּרְסְמָן הַכָּתוּב נָתַן בָּהֶם סִימָנִין, כְּתִיב הָכָא **וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, וּכְתִיב הָתָם (לעיל א יז) הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְבוּ בְּשֵׁמוֹת. כְּתִיב הָכָא **נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִיאֵי מוֹעֵד**, וּכְתִיב הָתָם (שם פסוק טז) אֵלֶּה קְרוּאֵי הָעֵדָה נְשִׂיאֵי מַטּוֹת. מָשָׁל לְבֶן טוֹבִים שֶׁנִּמְצָא גּוֹנֵב כֵּלִים בְּבֵית הַמֶּרְחָץ וְלֹא הָיָה בַּעַל הַגְּנֵיבָה רוֹצֶה לְפַרְסְמוֹ, הִתְחִיל נוֹתֵן בּוֹ סִימָנִין. אָמְרוּ לוֹ מִי גָּנַב כֵּלֶיךָ, אוֹמֵר לָהֶם בֶּן טוֹבִים שֶׁהוּא בַּעַל קוֹמָה וְעֵינָיו נָאוֹת וּשְׂעָרוֹ שָׁחוֹר וּקְווֹצוֹתָיו תַּלְתַּלִּים וְחָטְמוֹ זָקוּף, מְשֻׁנָּתָן הַסִּימָנִין הָלְלוּ הִכִּירוּהוּ. אַף כָּאן אַף־עַל־פִּי שֶׁסְּתָמָן הַכָּתוּב, עַל יְדֵי הַסִּימָנִין אַתָּה יוֹדֵעַ מִי הֵם (במדב"ר יח ג). וּבוֹא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה הַמַּחֲלוֹקֶת, שֶׁבֵּית דִּין שֶׁלְּמַעְלָה אֵין עוֹנְשִׁין עַד שֶׁיָּבֹא בֶּן עֶשְׂרִים, וְשֶׁלְּמַטָּה מִשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, וְכָאן נֶעֱנְשׁוּ אֲפִילּוּ יוֹנְקֵי שָׁדַיִם, כְּדִכְתִיב (פסוק כז) וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם (במדב"ר יח ד). וְכֵן אָמְרוּ (ב"מ פז.) גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם שֶׁאֲפִילּוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שִׁינָּה בּוֹ, כִּדְפָרְשִׁינַן לְעֵיל (בראשית יח יג): תורה ג

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי־שיחות כרך ב עמ' 329)

וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה' (טז, ג)

כְּךָ טָעַן קֹרַח: מַיְלָא בְּדוֹרוֹת רְגִילִים, יֵשׁ צֹרֶךְ בְּמַנְהִיגוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהָיָה נְשָׁמָה דַּאֲצִילוּת. אַךְ בְּדוֹר הַמִּדְבָּר, שֶׁכַּיָּדוּעַ הָיָה 'דּוֹר דֵּעָה' וּלְכָלָם הָיוּ נְשָׁמוֹת דַּאֲצִילוּת, דּוֹר כָּזֶה אֵינוֹ זָקוּק לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ; אִם־כֵּן - "מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ"! וּבְכָךְ הָיְתָה טָעוּתוֹ, שֶׁכֵּן הַכֹּל זְקוּקִים לִנְשִׁמַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ.

(ד) **וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו:**

ד **וּשְׁמַע מֹשֶׁה וְנָפַל עַל אַפּוֹהִי:**

רש"י ◄ **וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו •** (תנחומא. מ"ר) מִפְּנֵי הַמַּחְלֹקֶת, שֶׁכְּבָר זֶה בְּיָדָם סִרְחוֹן רִבִּיעִי: חָטְאוּ בָּעֵגֶל (שמות לב): "וַיִּחַל מֹשֶׁה", בַּמִּתְאוֹנְנִים (במדבר יא): "וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה", בַּמְרַגְּלִים (שם יד): "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־ה' וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם", בְּמַחְלֹקֶתוֹ שֶׁל קֹרַח נִתְרַשְּׁלוּ יָדָיו. מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁסָּרַח עַל אָבִיו וּפִיֵּס עָלָיו אוֹהֲבוֹ פַּעַם וּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ, כְּשֶׁסָּרַח רְבִיעִית נִתְרַשְּׁלוּ יְדֵי הָאוֹהֵב הַהוּא, אָמַר: עַד מָתַי אַטְרִיחַ עַל הַמֶּלֶךְ, שֶׁמָּא לֹא יְקַבֵּל עוֹד מִמֶּנִּי.

(ה) **וַיְדַבֵּר אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו:**

ה **וּמַלִּיל עִם קֹרַח וְעִם כָּל כְּנִשְׁתֵּהּ לְמֵימַר בְּצַפְרָא וְיהוֹדַע יְיָ יָת דְּכָשַׁר לֵהּ וְיָת דְּקַדִּישׁ וְיִקָּרֵב לָקָדָמוֹהִי וְיָת דִּי יִתְרְעֵי בֵּהּ יְקָרֵב לִשְׁמוֹשֵׁהּ:**

רש"י ◄ **בֹּקֶר וְיֹדַע וְגוֹ' •** עַתָּה (במדבר רבה) עֵת שִׁכְרוּת הִיא לָנוּ וְלֹא נָכוֹן לְהֹרָאוֹת לְפָנָיו, וְהוּא הָיָה מִתְכַּוֵּן לְדָחוֹתָם שֶׁמָּא יַחְזְרוּ בָּהֶם. **בֹּקֶר וְיֹדַע ה' אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ •** לַעֲבוֹדַת לְוִיָּה. **וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ •** לְהַכְנִיסוֹ. **וְהִקְרִיב •** אוֹתָם אֵלָיו (תנחומא). וְהַתַּרְגּוּם מוֹכִיחַ כֵּן: וְיִקָּרֵב לָקָדָמוֹהִי, יְקָרֵב לְשִׁמּוּשֵׁיהּ. וּמִדְרָשׁוֹ: בֹּקֶר — אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: גְּבוּלוֹת חָלַק הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ, יְכוֹלִים אַתֶּם לַהֲפֹךְ בֹּקֶר לְעֶרֶב? כֵּן תּוּכְלוּ לְבַטֵּל אֶת זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א): "וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר... וַיַּבְדֵּל". כָּךְ (דה"א כג): "וַיַּבְדֵּל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ וְגוֹ'".

(ו) **זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ:**

ו **דָּא עִבִידוּ סָבוּ לְכוֹן מַחְתִּין קֹרַח וְכָל כְּנִשְׁתֵּהּ:**

רש"י ◄ **זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת •** מָה רָאָה לוֹמַר לָהֶם כָּךְ? אָמַר לָהֶם: בְּדַרְכֵי הָעַכּוּ"ם יֵשׁ נִימוּסִים הַרְבֵּה וּכְמָרִים הַרְבֵּה, וְכֻלָּם (ס"א: וְאֵין כֻּלָּם) מִתְקַבְּצִים בְּבֵית אֶחָד; אֲנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא ה' אֶחָד, אָרוֹן אֶחָד וְתוֹרָה אַחַת וּמִזְבֵּחַ אֶחָד וְכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד — וְאַתֶּם ר"נ אִישׁ מְבַקְּשִׁים כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה? אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ, הֵא לָכֶם תַּשְׁמִישׁ חָבִיב מִכֹּל, הֱיֵא הַקְּטֹרֶת הַחֲבִיבָה מִכָּל הַקָּרְבָּנוֹת, וְסַם הַמָּוֶת נָתוּן בְּתוֹכוֹ, שֶׁבּוֹ נִשְׂרְפוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, לְפִיכָךְ הִתְרָה בָּהֶם: "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ", כְּבָר הוּא בִּקְדֻשָּׁתוֹ. וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים, שֶׁמִּי שֶׁיִּבָּחֵר הוּא הַקָּדוֹשׁ? אֶלָּא אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: הֲרֵינִי אוֹמֵר לָכֶם שֶׁלֹּא תִּתְחַיְּבוּ: מִי שֶׁיִּבָּחֵר בּוֹ יֵצֵא חַי, וְכֻלְּכֶם אוֹבְדִים (במדבר רבה). **מַחְתּוֹת •** כֵּלִים שֶׁחוֹתִין בָּהֶם גֶּחָלִים וְיֵשׁ לָהֶם בֵּית יָד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 187 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

רְצוֹן קֹרַח וַעֲדָתוֹ לְשַׁמֵּשׁ בִּכְהוּנָּה גְּדוֹלָה

זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת
אָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא ה' אֶחָד כּוּ' וְכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד, וְאַתֶּם ר"ן אִישׁ מְבַקְּשִׁים כְּהוּנָּה גְּדוֹלָה, אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ
(טז, ו. ובפרש"י)

לְכְאוֹרָה תְּמוּהַּ, הֲרֵי קֹרַח וַעֲדָתוֹ נָחְלְקוּ עַל כְּהֻנָּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְאֵיךְ מַתְאִים שֶׁכָּלַל מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹ עִמָּהֶם אֲפִי' בְּדִבּוּר, בְּאָמְרוֹ "אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּהַקְדִּים תְּמִיהָה בְּעִקַּר מַחֲלֹקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח, הֲרֵי הַקָּבָ"ה הִבְטִיחַ לְמֹשֶׁה שֶׁ"גַּם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם" (יתרו יט, ט), וְאֵיךְ חָלְקוּ עָלָיו "ר"ן רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת" (רש"י טז, א ד"ה ודתן)?

ועכצ"ל שֶׁגַּם קֹרַח וַעֲדָתוֹ הֶאֱמִינוּ בְּמֹשֶׁה, וְטָעוּתָם "וּבְקַשְׁתֶּם גַּם כְּהוּנָּה" – "אַתֶּם ר"ן אִישׁ מְבַקְּשִׁים כְּהוּנָּה גְּדוֹלָה" נָבְעָה מֵרְצוֹנָם לְהַגִּיעַ לְמַעֲלַת הַכְּהוּנָּה.

וְהֵינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הֵבִינוּ אֶת גֹּדֶל הַמַּעֲלָה בִּכְהוּנָּה גְּדוֹלָה, שֶׁ"עוֹמֵד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ", "וַיִּבָּדֵל גּוֹ' לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" (דה"י א כג, יג) הִנֵּה גַּם הֵם נִשְׁתּוֹקְקוּ לָזֶה. וְחָשְׁבוּ דִּכְמוֹ שֶׁתְּפִלָּה יְכוֹלָה לִפְעֹל אֵצֶל הַקָּבָ"ה לְבַטֵּל גְּזַר דִּין וְכַיּוֹ"ב, כְּמוֹ"כ יְכוֹלִים הֵם לִפְעֹל שֶׁיְּזַכּוּ לִכְהוּנָּה גְּדוֹלָה.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה "אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ". דְּתִשּׁוּקָתָם וּרְצוֹנָם לְשַׁמֵּשׁ בִּכְהוּנָּה גְּדוֹלָה, רָצוֹן טוֹב הוּא. וְרַק שֶׁבְּפֹעַל אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לִהְיוֹת כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, דִּכְמוֹ שֶׁ"אֵין לָנוּ אֶלָּא ה' אֶחָד אֲרוֹן אֶחָד וְתוֹרָה אַחַת" כְּמוֹ"כ אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת יוֹתֵר מִ"כֹּהֵן גָּדוֹל אֶחָד".

(ז) וּתְנוּ־בָהֵן ׀ אֵ֣שׁ וְשִׂ֣ימוּ עֲלֵיהֶן֮ ׀ קְטֹ֣רֶת לִפְנֵ֣י יְהוָה֒ מָחָ֗ר וְהָיָ֤ה הָאִישׁ֙ אֲשֶׁר־יִבְחַ֣ר יְהוָ֔ה ה֥וּא הַקָּד֖וֹשׁ רַב־לָכֶ֣ם בְּנֵי־לֵוִ֑י׃

ז וְתֶבוּ בְהוֹן אֶשָׁתָא וְשַׁוִּיוּ עֲלֵיהוֹן קְטוֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ מְחַר וִיהֵי גַּבְרָא דְיִתְרְעֵי יְיָ הוּא קַדִּישׁ סַגִּי לְכוֹן בְּנֵי לֵוִי׃

רש"י ◂ **רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי** • דָּבָר גָּדוֹל אָמַרְתִּי לָכֶם. וְלֹא טִפְּשִׁים הָיוּ, שֶׁכָּךְ הִתְרָה בָּהֶם וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם לִקְרַב, אֶלָּא הֵם חָטְאוּ עַל נַפְשׁוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם". וְקֹרַח שֶׁפִּקֵּחַ הָיָה, מָה רָאָה לִשְׂטוֹת זֶה? עֵינוֹ הִטְעָתוֹ, רָאָה שַׁלְשֶׁלֶת גְּדוֹלָה יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ: שְׁמוּאֵל שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. אָמַר: בִּשְׁבִילוֹ אֲנִי נִמְלָט! וְכ"ד מִשְׁמָרוֹת עוֹמְדוֹת לִבְנֵי בָנָיו, כֻּלָּם מִתְנַבְּאִים בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ד"ה א כה): "כָּל־אֵלֶּה בָנִים לְהֵימָן". אָמַר: אֶפְשָׁר כָּל הַגְּדֻלָּה הַזֹּאת עֲתִידָה לַעֲמֹד מִמֶּנִּי וַאֲנִי אָדָם? לְכָךְ נִשְׁתַּתֵּף לָבֹא לְאוֹתָהּ חֲזָקָה שֶׁשָּׁמַע מִפִּי מֹשֶׁה שֶׁכֻּלָּם אוֹבְדִים וְאֶחָד נִמְלָט: "אֲשֶׁר־יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ" — טָעָה וְתָלָה בְּעַצְמוֹ. וְלֹא רָאָה יָפֶה, לְפִי שֶׁבָּנָיו עָשׂוּ תְּשׁוּבָה, וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹאֶה יָפֶה. **רַב־לָכֶם** • דָּבָר גָּדוֹל נִטַּלְתֶּם בְּעַצְמְכֶם לַחֲלֹק עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

(ח) וַיֹּ֥אמֶר מֹשֶׁ֖ה אֶל־קֹ֑רַח שִׁמְעוּ־נָ֖א בְּנֵ֥י לֵוִֽי׃

ח וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקָרַח שְׁמָעוּ כְעַן בְּנֵי לֵוִי׃

רש"י ◂ **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי** • הִתְחִיל לְדַבֵּר עִמּוֹ דְּבָרִים רַכִּים. כֵּיוָן שֶׁרָאָהוּ קָשֶׁה עֹרֶף, אָמַר: עַד שֶׁלֹּא יִשְׁתַּתְּפוּ שְׁאָר הַשְּׁבָטִים וְיֹאבְדוּ עִמּוֹ, אֲדַבֵּר גַּם אֶל כֻּלָּם. הִתְחִיל לְזָרֵז בָּהֶם: "שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי".

(ט) הַמְעַט מִכֶּם֙ כִּֽי־הִבְדִּ֣יל אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֣ל אֶתְכֶם֮ מֵעֲדַ֣ת יִשְׂרָאֵל֒ לְהַקְרִ֤יב אֶתְכֶם֙ אֵלָ֔יו לַעֲבֹ֖ד אֶת־עֲבֹדַ֣ת מִשְׁכַּ֑ן יְהוָה֙ וְלַעֲמֹ֣ד לִפְנֵ֔י הָעֵדָ֖ה לְשָׁרְתָֽם׃

ט הַזְעֵר לְכוֹן אֲרֵי אַפְרֵשׁ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל יָתְכוֹן מִכְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְקָרָבָא יָתְכוֹן קֳדָמוֹהִי לְמִפְלַח יָת פֻּלְחַן מַשְׁכְּנָא דַייָ וּלְמֵקַם קֳדָם כְּנִשְׁתָּא לְשַׁמָּשׁוּתְהוֹן׃

רש"י ◂ **וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה** • לָשִׁיר עַל הַדּוּכָן.

(י) וַיַּקְרֵ֥ב אֹתְךָ֖ וְאֶת־כָּל־אַחֶ֣יךָ בְנֵי־לֵוִ֑י אִתָּ֔ךְ וּבְקַשְׁתֶּ֖ם גַּם־כְּהֻנָּֽה׃

י וְקָרֵב יָתָךְ וְיָת כָּל אַחָיךְ בְּנֵי לֵוִי עִמָּךְ וּכְעַן אַתּוּן בָּעָן אַף כְּהֲנָתָא רַבְּתָא׃

רש"י ◂ **וַיַּקְרֵב אֹתְךָ** • לְאוֹתוֹ שֵׁרוּת שֶׁהִרְחִיק מִמֶּנּוּ שֶׁאָר עֲדַת יִשְׂרָאֵל.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ז) **וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה'.** וְכִי אֵינָם יוֹדְעִים זֶה, אֶלָּא כָּךְ אָמַר: מַתָּרָה אֲנִי בָּכֶם שֶׁלֹּא תְּחַיְּבוּ עַצְמְכֶם, כִּי תֵּדְעוּ שֶׁהַקְטוֹרֶת חָבִיב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹתֵר מִכָּל הַקָּרְבָּנוֹת, וּבוֹ נָתוּן סַם הַמָּוֶת שֶׁבּוֹ נִשְׂרְפוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, וְכָל מִי שֶׁיִּבְחַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִכֶּם הוּא הַקָּדוֹשׁ, כְּלוֹמַר יֵצֵא חַי, וְכֻלְּכֶם אוֹבְדִים. וַאֲפִילוּ הָכִי קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַתְּרָאָה וְהִקְרִיבוּ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (להלן יז ה) הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם, שֶׁכְּבָר הִתְרָה בָּהֶם. וְאִם תֹּאמַר, קֹרַח שֶׁפִּקֵּחַ הָיָה, מָה רָאָה לַעֲשׂוֹת שְׂטוּת כָּזֶה, אֶלָּא עֵינוֹ הִטְעָתוּ שֶׁרָאָה שַׁלְשֶׁלֶת גְּדוֹלָה יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ כִּדְפֵרַשׁ רַשִׁ"י ז"ל. וְעוֹד דָּרַשׁ, אֲנִי בֶּן יִצְהָר כְּמַה דְּאַתְּ אָמַר (דברים יד כג) תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ, תִּירוֹשׁ זֶה הַיַּיִן, יִצְהָר זֶה הַשֶּׁמֶן, וּבְכָל הַמַּשְׁקִין כְּשֶׁתִּתֵּן בָּהֶם שֶׁמֶן הַשֶּׁמֶן עוֹלֶה לְמַעְלָה, וְאִם כֵּן (דיני) [דִּינִי] לִהְיוֹת לְמַעְלָה מִכֻּלָּן. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ד יד) אֵלֶּה [שְׁנֵי] בְנֵי הַיִּצְהָר, וְכִי יֵשׁ בָּנִים לַשֶּׁמֶן, אֶלָּא אֵלּוּ אַהֲרֹן וְדָוִד שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, אַהֲרֹן נָטַל כְּהוּנָּה וְדָוִד נָטַל מַלְכוּת, וּמָה אֵלּוּ שֶׁלֹּא נִמְשְׁחוּ אֶלָּא בְּשֶׁמֶן בִּלְבָד נָטְלוּ כְּהוּנָּה וּמַלְכוּת, אֲנִי שֶׁאֲנִי בֶּן הַשֶּׁמֶן אֵינוֹ דִּין שֶׁאֶהֱיֶה כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹ מֶלֶךְ, מִיָּד חָלַק עַל מֹשֶׁה (במדב"ר יח טז): תורה ח

(יא) לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי תלינו (תַלִּינוּ) עָלָיו׃

יא בְּכֵן אַתְּ וְכָל כְּנִשְׁתָּךְ דְּאִזְדַּמְּנְתּוּן עַל יְיָ וְאַהֲרֹן מָה הוּא אֲרֵי אִתְרַעֲמְתּוּן עֲלוֹהִי׃

רש"י ◂ לָכֵן • בִּשְׁבִיל כָּךְ, אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים אִתְּךָ עַל־ה׳, כִּי בִּשְׁלִיחוּתוֹ עָשִׂיתִי לָתֵת כְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן, וְלֹא לָנוּ הוּא הַמַּחֲלֹקֶת הַזֹּאת.

(יב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה׃

יב וּשְׁלַח מֹשֶׁה לְמִקְרֵי לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַאֲמָרוּ לָא נִסָּק׃

רש"י ◂ וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה וְגוֹ׳ • (סנהדרין קי) מִכָּאן, שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין בְּמַחְלֹקֶת, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְחַזֵּר אַחֲרֵיהֶם לְהַשְׁלִימָם בִּדְבָרֵי שָׁלוֹם. לֹא נַעֲלֶה • פִּיהֶם הִכְשִׁילָם, שֶׁאֵין לָהֶם אֶלָּא יְרִידָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יג פרשת קרח)

הַהוֹרָאָה עַד כַּמָּה צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד (שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ בּוֹ מִבְּחִינַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם) לְפָעוֹל וּלְהַשְׁרִישׁ בְּנַפְשׁוֹ מִדָּה זוֹ – לָדוּן אֶת חֲבֵירוֹ לְכַף זְכוּת, וְעַד שֶׁאֲפִילוּ כְּשֶׁהַנְהָגַת חֲבֵירוֹ הִיא בְּאוֹפֶן הַשּׁוֹלֵל לְכָאוֹרָה כָּל לִימּוּד זְכוּת, בְּכָל זֹאת עָלָיו לְהַפֵּךְ בִּזְכוּתוֹ, וּכְתוֹצָאָה מִזֶּה – הֲרֵי גַּם יַעֲשֶׂה כָּל הַתָּלוּי בּוֹ לְהַחֲזִירוֹ וּלְהַעֲמִידוֹ בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה.

(יג) הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׁתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׁתָּרֵר׃

יג הַזְעַר אֲרֵי אַסֵּקְתָּנָא מֵאַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ לְקַטָּלוּתָנָא בְּמַדְבְּרָא אֲרֵי אִתְרַבְרַבְתְּ עֲלָנָא אַף אִתְרַבְרָבָא׃

◆ יום שני כ"ח סיון ◆

(יד) אַף לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן־לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם הֲעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה׃

יד בְּרַם לָא לְאַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ אַעֲלֵתָנָא וִיהַבְתָּא לָנָא אַחֲסָנַת חַקְלִין וְכַרְמִין הֲעֵינֵי גֻּבְרַיָּא הָאנּוּן תְּשַׁלַּח לְעַוָּרָא לָא נִסָּק׃

רש"י ◂ וַתִּתֶּן־לָנוּ • הַדָּבָר מוּסָב עַל "לֹא" הָאָמוּר לְמַעְלָה, כְּלוֹמַר לֹא הֱבִיאוֹתָנוּ וְלֹא נָתַתָּ לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם, אָמַרְתָּ לָנוּ (שמות ג): "אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּגוֹ׳" – מִשָּׁם הוֹצֵאתָנוּ וְלֹא אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאוֹתָנוּ, אֶלָּא גָּזַרְתָּ עָלֵינוּ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁאָמַרְתָּ לָנוּ (במדבר יד): "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם". הָעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר וּגוֹ׳ • אֲפִלּוּ אַתָּה שׁוֹלֵחַ לְנַקֵּר אֶת עֵינֵינוּ אִם לֹא נַעֲלֶה אֵלֶיךָ, לֹא נַעֲלֶה. הָאֲנָשִׁים הָהֵם • כְּאָדָם הַתּוֹלֶה קִלְלָתוֹ בַּחֲבֵרוֹ.

(טו) וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת־אַחַד מֵהֶם׃

טו וּתְקֵף לְמֹשֶׁה לַחְדָּא וַאֲמַר יְיָ לָא תְקַבֵּל בְּרְעָוָא קָרְבָּנְהוֹן לָא חַמָּרָא דְחַד מִנְּהוֹן שְׁחָרִית וְלָא אַבְאֵשִׁית יָת חַד מִנְּהוֹן׃

רש"י ◂ וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד • נִצְטַעֵר עַד לִמְאֹד. אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם • לְפִי פְּשׁוּטוֹ: הַקְּטֹרֶת שֶׁהֵם מַקְרִיבִים לְפָנֶיךָ מָחֳר, אַל תֵּפֶן אֲלֵיהֶם. וּמִדְרָשׁוֹ: אָמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק בְּתָמִידֵי צִבּוּר, אַף חֶלְקָם לֹא יְקֻבַּל לְפָנֶיךָ לְרָצוֹן, תַּנִּיחֵנוּ הָאֵשׁ וְלֹא תֹּאכְלֵנוּ. לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי • לֹא חֲמוֹרוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם נָטַלְתִּי, (תנחומא) אֲפִלּוּ כְּשֶׁהָלַכְתִּי מִמִּדְיָן לְמִצְרַיִם וְהִרְכַּבְתִּי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנַי עַל הַחֲמוֹר וְהָיָה לִי לְטַל אוֹתוֹ הַחֲמוֹר מִשָּׁלָהֶם, לֹא נָטַלְתִּי אֶלָּא מִשֶּׁלִּי. וְתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס: "שְׁחָרִית", לְשׁוֹן אֲרָמִי כָּךְ נִקְרֵאת אַנְגַּרְיָא שֶׁל מֶלֶךְ שַׁחֲוָר (ב"ב מ"ז).

(טז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ֣ הֱיוּ֣ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה אַתָּ֖ה וָהֵ֑ם וְאַהֲרֹ֖ן מָחָֽר׃

טז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקָרַח אַתְּ וְכָל כְּנִשְׁתָּךְ הֱווֹ זְמִינִין לָקֳדָם יְיָ אַתְּ וְאִנּוּן וְאַהֲרֹן מְחָר׃

רס"י ◂ **וָהֵם** • עֲדָתְךָ.

(יז) וּקְח֣וּ ׀ אִ֣ישׁ מַחְתָּת֗וֹ וּנְתַתֶּ֤ם עֲלֵיהֶם֙ קְטֹ֔רֶת וְהִקְרַבְתֶּ֥ם לִפְנֵ֖י יְהוָ֑ה אִ֣ישׁ מַחְתָּת֔וֹ חֲמִשִּׁ֥ים וּמָאתַ֖יִם מַחְתֹּ֑ת וְאַתָּ֣ה וְאַהֲרֹ֔ן אִ֖ישׁ מַחְתָּתֽוֹ׃

יז וּסְבוּ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וּתְשַׁוְיוּן עֲלֵיהוֹן קְטֹרֶת בּוּסְמִין וּתְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ מָאתָן וְחַמְשִׁין מַחְתָּיָן וְאַתְּ וְאַהֲרֹן גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ׃

רס"י ◂ **וְהִקְרַבְתֶּם וְגוֹ' אִישׁ מַחְתָּתוֹ** • הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ שֶׁבָּכֶם.

(יח) וַיִּקְח֣וּ אִ֣ישׁ מַחְתָּת֗וֹ וַיִּתְּנ֤וּ עֲלֵיהֶם֙ אֵ֔שׁ וַיָּשִׂ֥ימוּ עֲלֵיהֶ֖ם קְטֹ֑רֶת וַיַּעַמְד֣וּ פֶּ֔תַח אֹ֖הֶל מוֹעֵ֑ד וּמֹשֶׁ֖ה וְאַהֲרֹֽן׃

יח וּנְסִיבוּ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וְיָהֲבוּ עֲלַיהוֹן אֶשָׁתָא וְשַׁוְיוּ עֲלַיהוֹן קְטֹרֶת בּוּסְמִין וְקָמוּ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃

(יט) וַיַּקְהֵ֤ל עֲלֵיהֶם֙ קֹ֣רַח אֶת־כָּל־הָעֵדָ֔ה אֶל־פֶּ֖תַח אֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד וַיֵּרָ֥א כְבוֹד־יְהוָ֖ה אֶל־כָּל־הָעֵדָֽה׃ ס

יט וְאַכְנֵשׁ עֲלֵיהוֹן קֹרַח יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְכָל כְּנִשְׁתָּא׃

רס"י ◂ **וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח** • (תנחומא) בְּדִבְרֵי לֵצָנוּת; כָּל הַלַּיְלָה הַהוּא הָלַךְ אֵצֶל הַשָּׁבָטִים וּפִתָּה אוֹתָם: "כִּסְבוּרִין אַתֶּם שֶׁעָלַי לְבַדִּי אֲנִי מַקְפִּיד? אֵינִי מַקְפִּיד לוֹ לַמַּלְכוּת וּלְאָחִיו הַכְּהֻנָּה! עַד שֶׁנִּתְפַּתּוּ כֻּלָּם. **וַיֵּרָא־כְבוֹד ה'** • בָּא בְּעַמּוּד עָנָן.

• יום שלישי כ"ט סיון •

(כ) וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה וְאֶל־אַהֲרֹ֖ן לֵאמֹֽר׃

כ וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר׃

(כא) הִבָּדְל֣וּ מִתּ֣וֹךְ הָעֵדָ֣ה הַזֹּאת֮ וַאֲכַלֶּ֣ה אֹתָם֒ כְּרָגַ֔ע׃

כא אִתְפְּרְשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא וְאֵשֵׁצֵי יָתְהוֹן כְּשָׁעָה׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לא עמ' 146)

הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת (טז, כא) **דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה לֹא יְהֵא פָּחוּת מֵעֲשָׂרָה, כִּתִיב . . וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּכְתִיב . . הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת** (ברכות כא, ב) כְּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: "אִלּוּ נִמְצָא מַלְאָךְ אֶחָד עוֹמֵד בְּמַעֲמַד עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּיַחַד . . תִּפֹּל עָלָיו אֵימָתָה וָפַחַד . . מִשְּׁכִינְתָּא דְּשַׁרְיָא עֲלַיְיהוּ, עַד שֶׁהָיָה **מִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי**". בְּמַעֲמַד עֲשָׂר נְפָשׁוֹת אֱלֹקִיּוּת יֵשׁ הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בְּאֹפֶן נַעֲלֶה. וּמַלְאָךְ, שֶׁאֵין לוֹ גּוּף הַמַּעֲלִים, רוֹאֶה זֹאת וּמִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי.

(כב) וַיִּפְּל֗וּ עַל־פְּנֵיהֶם֙ וַיֹּאמְר֔וּ אֵ֕ל אֱלֹהֵ֥י הָרוּחֹ֖ת לְכָל־בָּשָׂ֑ר הָאִ֥ישׁ אֶחָ֖ד יֶחֱטָ֑א וְעַל֙ כָּל־הָעֵדָ֣ה תִּקְצֹ֔ף׃ ס

כב וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן וַאֲמָרוּ אֵל אֱלָהּ רוּחַיָּא לְכָל בִּשְׂרָא גַּבְרָא חַד יֶחוֹב וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רָגְזָא׃

רס"י ◂ **אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת** • יוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת. אֵין מִדָּתְךָ כְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם: מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁפָּרְחָה עָלָיו מִקְצָת מְדִינָה, אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הַחוֹטֵא, לְפִיכָךְ כְּשֶׁהוּא כּוֹעֵס נִפְרָע מִכֻּלָּם, אֲבָל אַתָּה לְפָנֶיךָ גְּלוּיוֹת כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת, וְיוֹדֵעַ אַתָּה מִי הַחוֹטֵא. **הָאִישׁ אֶחָד** • הוּא הַחוֹטֵא, וְאַתָּה עַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: יָפָה אָמַרְתָּ, אֲנִי יוֹדֵעַ וּמוֹדִיעַ מִי חָטָא וּמִי לֹא חָטָא.

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

כג ומַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(כד) דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב לְמִשְׁכַּן קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם׃

כד מַלֵּל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימָר אִסְתַּלָּקוּ מִסְּחוֹר לְמַשְׁכְּנָא דְקָרַח דָּתָן וַאֲבִירָם׃

רמ"י ◂ הֵעָלוּ וְגוֹ׳ • כְּתַרְגּוּמוֹ: "אִסְתַּלָּקוּ" מִסְּבִיבוֹת מִשְׁכַּן קֹרַח.

(כה) וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל־דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

כה וְקָם מֹשֶׁה וַאֲזַל לְוָת דָּתָן וַאֲבִירָם וַאֲזָלוּ בַּתְרוֹהִי סָבֵי יִשְׂרָאֵל׃

רמ"י ◂ וַיָּקָם מֹשֶׁה • (מדרש רבה) כְּסָבוּר שֶׁיִּשְׁאוּ לוֹ פָּנִים, וְלֹא עָשׂוּ.

(כו) וַיְדַבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל־תִּגְּעוּ בְּכָל־אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן־תִּסָּפּוּ בְּכָל־חַטֹּאתָם׃

כו ומַלִּיל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימַר זוּרוּ כְעַן מֵעַלְוֵי מַשְׁכְּנֵי גַּבְרַיָּא חַיָּבַיָּא הָאִלֵּין וְלָא תִקְרְבוּן בְּכָל דִּי לְהוֹן דִּלְמָא תִלְקוּן בְּכָל חוֹבֵיהוֹן׃

(כז) וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסָּבִיב וְדָתָן וַאֲבִירָם יָצְאוּ נִצָּבִים פֶּתַח אָהֳלֵיהֶם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם׃

כז וְאִסְתַּלָּקוּ מֵעַלְוֵי מַשְׁכְּנָא דְקָרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסְּחוֹר סְחוֹר וְדָתָן וַאֲבִירָם נְפָקוּ קָיְמִין בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵיהוֹן וּנְשֵׁיהוֹן וּבְנֵיהוֹן וְטַפְלְהוֹן׃

רמ"י ◂ יָצְאוּ נִצָּבִים • (תנחומא) בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְחָרְפָּה וּלְגַדֵּף, כְּמוֹ (שמואל א יז) : "וַיִּתְיַצֵּב אַרְבָּעִים יוֹם" דְּגָלְיָת. וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם • בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה הַמַּחֲלֹקֶת: שֶׁהָרֵי בֵּית־דִּין שֶׁל מַטָּה אֵין עוֹנְשִׁין אֶלָּא עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וּבֵית־דִּין שֶׁל מַעְלָה עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה, וְכָאן אָבְדוּ אַף יוֹנְקֵי שָׁדַיִם.

(כח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי־יְהוָה שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי־לֹא מִלִּבִּי׃

כח וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּדָא תִּדְעוּן אֲרֵי יְיָ שַׁלְחַנִי לְמֶעְבַּד יָת כָּל עוֹבָדַיָּא הָאִלֵּין אֲרֵי לָא מֵרְעוּתִי׃

רמ"י ◂ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה • שֶׁעָשִׂיתִי עַל־פִּי הַדִּבּוּר לָתֵת לְאַהֲרֹן כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה, וּבָנָיו – סְגָנֵי כְּהֻנָּה, וֶאֱלִיצָפָן – נְשִׂיא הַקְּהָתִי.

(כט) אִם־כְּמוֹת כָּל־הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה וּפְקֻדַּת כָּל־הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם לֹא יְהוָה שְׁלָחָנִי׃

כט אִם כְּמוֹתָא דְכָל אֱנָשָׁא יְמוּתוּן אִלֵּין וּסְעָרָא דְכָל אֱנָשָׁא יִסְתְּעַר עֲלֵיהוֹן לָא יְיָ שַׁלְחַנִי׃

רמ"י ◂ לֹא ה' שְׁלָחָנִי • אֶלָּא אֲנִי עָשִׂיתִי הַכֹּל מִדַּעְתִּי, וּבְדִין הוּא חוֹלֵק עָלַי.

(ל) וְאִם־בְּרִיאָה יִבְרָא יְהוָה וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה׃

ל וְאִם בְּרִיאָה יִבְרֵי יְיָ וּפְתָחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלָעַת יָתְהוֹן וְיָת כָּל דִּי לְהוֹן וְיֵחֲתוּן כַּד חַיִּין לִשְׁאוֹל וְתִדְּעוּן אֲרֵי אַרְגִּיזוּ גַּבְרַיָּא הָאִלֵּין קֳדָם יְיָ׃

רס"ו◄ **וְאִם בְּרִיאָה • חֲדָשָׁה. יִבְרָא ה' • לְהָמִית אוֹתָם בְּמִיתָה שֶׁלֹּא מֵת בָּהּ אָדָם עַד הַנָּה, וּמַה הִיא הַבְּרִיאָה? וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וְתִבְלָעֵם, אָז וְיָדַעְתֶּם כִּי נְאָצוּ הֵם אֶת ה', וַאֲנִי מִפִּי הַגְּבוּרָה אָמַרְתִּי. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ** (סנהדרין קי): "אִם בְּרִיאָה" פֶּה לָאָרֶץ מִשֶּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית – מוּטָב, וְאִם לָאו "יִבְרָא ה'". (ר"ל יִבְרָא ה' הַפֶּה לְכָאן).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום י"ד בסיון)

וַיֶּרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה (טז, ל)

גַּם מִי שֶׁמָּצוּי בַּ'שְׁאוֹל' חוֹשֵׁב שֶׁהוּא חַי.

אַף גַּם בְּרָכָה יֵשׁ בַּדָּבָר, וְהֵיא, שֶׁגַּם בַּ'שְׁאוֹל' יִהְיוּ חַיִּים, וְיוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה (שֶׁהֲרֵי תְּשׁוּבָה מוֹעִילָה רַק כָּל עוֹד הָאָדָם חַי). זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (פינחס כו, יא) "וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ", "נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גְּבוֹהַּ בַּגֵּיהִנּוֹם וְיָשְׁבוּ שָׁם" (רַשִׁ"י), וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 329)

וַיֶּרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה (טז, ל) כַּאֲשֶׁר אָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, כְּגוֹן כְּדֵי לִהְיוֹת תַּלְמִיד חָכָם, הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד יוֹרֶדֶת לַגְּלוּת בְּתוֹךְ הַקְּלִפּוֹת (עַד שֶׁעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, שֶׁאָז גַּם תּוֹרָתוֹ שָׂבָה עִמּוֹ). הַדָּבָר נִרְמָז בִּפְסוּקֵנוּ – הַתּוֹרָה, תּוֹרַת חַיִּים, יוֹרֶדֶת לִשְׁאוֹל תַּחְתִּית.

(לא) **וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם:**

לא **וַהֲוָה כַּד שֵׁצִי לְמַלָּלָא יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְבְּזָעַת אַרְעָא דִּי תְחוֹתֵיהוֹן:**

(לב) **וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ:**

לב **וּפְתָחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלָעַת יָתְהוֹן וְיָת אֱנָשׁ בָּתֵּיהוֹן וְיָת כָּל אֱנָשָׁא דִּי לְקָרַח וְיָת כָּל קִנְיָנָא:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חל"ג עמ' 170 – מתוך 'לקראת שבת')

טַעַם בְּלִיעַת בְּנֵי קֹרַח בָּאֲדָמָה

וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ: . . וַיֵּאָבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל: (טז, לב-לג)

כָּאן נֶאֱמַר עַל בְּנֵי קֹרַח שֶׁנִּבְלְעוּ עִמּוֹ, וְאִלּוּ בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס (כו, יא) נֶאֱמַר: "וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ". וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י (שם): "הֵם הָיוּ בָּעֲצָה תְּחִלָּה, וּבְשָׁעַת הַמַּחֲלֹקֶת הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם. לְפִיכָךְ נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גְּבוֹהַּ בַּגֵּיהִנֹּם וְיָשְׁבוּ שָׁם".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר: אִם הֵם חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה – לָמָּה בִּכְלָל נִבְלְעוּ, וּבְאֹם לֹא – בַּמֶּה זָכוּ שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּחַיִּים.

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

אָכֵן וַדַּאי שֶׁבְּנֵי קֹרַח חָזְרוּ בָּהֶם מִמַּחְלֹקְתָּם וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, דְּבִלְעֲדֵי זֶה אֵין לָהֶם שׁוּם זְכוּת, אֶלָּא שֶׁלֹּא הֶרְאוּ זֹאת בְּגָלוּי וּבְחִיצוֹנִיּוּת אֶלָּא שָׁבוּ רַק בְּסֵתֶר לִבָּם, וּכְדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י (שם) "הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם".

(לג) **וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל:**

לג **וּנְחַתוּ אִנּוּן וְכָל דִּי לְהוֹן כַּד חַיִּין לִשְׁאוֹל וַחֲפַת עֲלֵיהוֹן אַרְעָא וַאֲבָדוּ מִגּוֹ קְהָלָא:**

לְפִיכָךְ נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גְּבוֹהַּ בַּגֵּיהִנֹּם וְיָשְׁבוּ שָׁם. וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר: אִם הֵם חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה – לָמָּה בִּכְלָל נִבְלְעוּ, וּבְאֹם לֹא – בַּמֶּה זָכוּ שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּחַיִּים.

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

אָכֵן וַדַּאי שֶׁבְּנֵי קֹרַח חָזְרוּ בָּהֶם מִמַּחְלֹקְתָּם וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, דְּבִלְעֲדֵי זֶה אֵין לָהֶם שׁוּם זְכוּת, אֶלָּא שֶׁלֹּא הֶרְאוּ זֹאת בְּגָלוּי וּבְחִיצוֹנִיּוּת אֶלָּא שָׁבוּ רַק בְּסֵתֶר לִבָּם, וּכְדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י (שם) "הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם".

(לד) וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֹלָם כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ:

לד וְכָל יִשְׂרָאֵל דִּי בְּסַחֲרָנֵיהוֹן עֲרָקוּ לְקָלְהוֹן אֲרֵי אֲמָרוּ דִּלְמָא תִּבְלְעִנָּא אַרְעָא:

רס"ו ◂ **נָסוּ לְקֹלָם** • בִּשְׁבִיל הַקּוֹל הַיּוֹצֵא עַל בִּלְיָעָתָן.

(לה) וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת הַחַמְשִׁים וּמָאתַיִם אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת: ס

לה וְאֶשָׁתָא נְפָקַת מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת יָת מָאתָן וְחַמְשִׁין גַּבְרָא מְקָרְבֵי קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

יז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) אֱמֹר אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְיָרֵם אֶת־מַחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־הָאֵשׁ זְרֵה־הָלְאָה כִּי קָדֵשׁוּ:

ב אֱמַר לְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיַפְרֵשׁ יָת מַחְתְּתָא מִבֵּין יְקִידָתָא וְיָת אֶשָׁתָא יַרְחֵיק לְהָלָא אֲרֵי אִתְקַדָּשׁוּ:

רס"ו ◂ **וְאֶת־הָאֵשׁ** • שֶׁבְּתוֹךְ הַמַּחְתּוֹת. **זְרֵה־הָלְאָה** • לָאָרֶץ מֵעַל הַמַּחְתּוֹת. **כִּי קָדֵשׁוּ** • הַמַּחְתּוֹת. וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, שֶׁהֲרֵי עָשָׂאוּם כְּלֵי שָׁרֵת.

(ג) אֶת מַחְתֹּת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקֻּעֵי פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבֶם לִפְנֵי יְהוָה וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ג יָת מַחְתִּית חַיָּבַיָּא הָאִלֵּין דְּאִתְחַיָּבוּ בְּנַפְשָׁתֵיהוֹן וְיַעְבְּדוּן יָתְהֶן טַסִּין רַדִּידִין חוֹפָאָה לְמַדְבְּחָא אֲרֵי קָרֲבֻנּוּן קֳדָם יְיָ וְאִתְקַדָּשׁוּ וִיהֶוְיָן לְאָת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רס"ו ◂ **הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם** • (יומא לו) שֶׁנַּעֲשׂוּ פּוֹשְׁעִים בְּנַפְשׁוֹתָם, שֶׁנֶּחְלְקוּ עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. **רִקֻּעֵי** • רְדִידִין. **פַּחִים** • טַסִּין מְרֻדָּדִין טינבי"ש **צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ** • לְמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת. **וְיִהְיוּ לְאוֹת** • לְזִכָּרוֹן, שֶׁיֹּאמְרוּ: אִלּוּ הָיוּ מֵאוֹתָן שֶׁנֶּחְלְקוּ עַל הַכְּהֻנָּה וְנִשְׂרְפוּ.

(ד) וַיִּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֵת מַחְתֹּת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרֻפִים וַיִּרְקְעוּם צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ:

ד וּנְסִיב אֶלְעָזָר כַּהֲנָא יָת מַחְתִּיתָא דִּנְחָשָׁא דְּקָרִיבוּ יוֹקִידַיָּא וְרַדִּידֵנּוּן חוֹפָאָה לְמַדְבְּחָא:

רס"ו ◂ **וַיִּרְקְעוּם** • אינטינדר"ש בְּלַעַז.

(ה) זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ: פ

ה דְּכִרְנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּדִיל דִּי לָא יִקְרַב גְּבַר חִלּוֹנִי דִּי לָא מִזַּרְעָא דְּאַהֲרֹן הוּא לְאַסָּקָא קְטֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ וְלָא יְהֵי כְּקָרַח וּכְכֻנְשְׁתֵּהּ כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה לֵהּ:

רס"ו ◂ **וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח** • כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּקֹרַח. **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ** • כְּמוֹ "עָלָיו", עַל אַהֲרֹן דִּבֶּר אֶל מֹשֶׁה, שֶׁיִּהְיֶה הוּא וּבָנָיו כֹּהֲנִים, לְפִיכָךְ "לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְגוֹ'". וְכֵן

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

יז (ד־ה) **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ.** פְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא קָאֵי אַדִּלְעֵיל, כְּלוֹמַר **וַיִּקַּח אֶלְעָזָר אֶת הַמַּחְתֹּת, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה**: תורה ו

כָּל ״לִי״ וְ״לוֹ״ וְ״לָהֶם״ הַסְּמוּכִים אֵצֶל ״דִּבּוּר״ – פִּתְרוֹנָם כְּמוֹ ״עַל״. וּמִדְרָשׁוֹ: עַל קֹרַח. וּמַהוּ בְּיַד מֹשֶׁה, וְלֹא כָּתַב אֶל מֹשֶׁה? רָמְזָ לַחוֹלְקִים עַל הַכְּהֻנָּה, שֶׁלּוֹקִין בְּצָרַעַת, כְּמוֹ שֶׁלָּקָה מֹשֶׁה בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד): ״וַיּוֹצִיאֵהוּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג״. וְעַל כֵּן לָקָה עֻזִּיָּה בְּצָרַעַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש חי״ח עמ׳ 204 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

בְּטוּל הַמְּחִצּוֹת מִפְּלֵג

וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ (יז, ה)

טַעֲנָתוֹ שֶׁל קֹרַח הָיְתָה: אַחְדוּת. הוּא דָּרַשׁ שֶׁכָּל הָעָם יִהְיוּ שָׁוִים בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה, כְּאָמְרוֹ ״כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה׳ וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה׳״.

אַף־עַל־פִּי־כֵן, הוּא עָצְמוֹ נַעֲשָׂה סֶמֶל לְמַחֲלֹקֶת וּלְפֵרוּד. וּכְפִי שֶׁמְּתַרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: ״וַיִּקַּח קֹרַח״ – ״וְאִתְפְּלַג״. וְעַד שֶׁאָמְרוּ חֲזַ״ל ״כָּל הַמַּחֲזִיק בְּמַחֲלֹקֶת עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ״ (סַנְהֶדְרִין קי).

לְלַמֶּדְךָ, שֶׁבְּטוּל הַמְּחִצּוֹת שֶׁקָּבְעָה הַתּוֹרָה בֵּין הַסּוּגִים הַשּׁוֹנִים שֶׁבְּעַם־יִשְׂרָאֵל (כֹּהֲנִים, לְוִיִּם, יִשְׂרְאֵלִים, ״רָאשֵׁיכֶם״, ״שׁוֹאֵב מֵימֵיכֶם״) לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ גּוֹרֵם לְאַחְדוּת, אֶלָּא גּוֹרֵם לְפִלּוּג וּפֵרוּד בֵּינֵיהֶם.

דַּוְקָא כְּשֶׁכָּל אֶחָד מְבַצֵּעַ אֶת תַּפְקִידוֹ הָרָאוּי לוֹ, בָּזֶה הוּא מְמַלֵּא אֶת שְׁלֵמוּת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה, שֶׁשִּׁמְּהּ בְּרָאוֹ הַקָּבָ״ה. וְלֹא – גּוֹרֵם הוּא לְבִלְבּוּל סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית.

(ו) וַיִּלֹּנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמָּחֳרָת עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת־עַם יְהוָה:

ו וְאִתְרַעֲמוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן לְמֵימָר אַתּוּן גְּרַמְתּוּן דְּמִית עַמָּא דַיְיָ:

(ז) וַיְהִי בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה כִסָּהוּ הֶעָנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד יְהוָה:

ז וַהֲוָה בְּאִתְכַּנָּשׁוּתָא כְּנִשְׁתָּא עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וְאִתְפְּנִיאוּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְהָא חֲפָהִי עֲנָנָא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ:

(ח) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: ס

ח וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לָקֶדֶם מַשְׁכַּן זִמְנָא:

◆ יום רביעי ל׳ סיון ◆

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(י) הֵרֹמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרֶגַע וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם:

י אִתְפְּרָשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא וְאֵשֵׁצֵי יָתְהוֹן כְּשָׁעָה וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן:

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־הַמַּחְתָּה וְתֵן־עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קְטֹרֶת וְהוֹלֶךְ מְהֵרָה אֶל־הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הֵחֵל הַנָּגֶף:

יא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב יָת מַחְתִּיתָא וְהַב עֲלַהּ אֶשָּׁתָא מֵעִלָּוֵי מַדְבְּחָא וְשַׁו קְטֹרֶת בּוּסְמָנִיָּא וְאוֹבִיל בִּפְרִיעַ לְכְנִשְׁתָּא וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן אֲרֵי נְפַק רְגָזָא מִן קֳדָם יְיָ שָׁרֵי מוֹתָנָא:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ו) **אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת עַם ה׳.** לְדַעַת, לְפִי שֶׁאֲמַרְתֶּם לְהָבִיא קְטוֹרֶת, וְהוּא סַם הַמָּוֶת שֶׁבּוֹ נִשְׂרְפוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁהָיוּ כֹּהֲנִים, וּלְכָךְ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קַח אֶת הַמַּחְתָּה וגו׳ וְשִׂים קְטֹרֶת (פסוק יא), וְיִרְאוּ שֶׁאֵין הַקְּטוֹרֶת מֵמִית אֶלָּא הַחֵטְא מֵמִית. אָמְרוּ אֵין כָּאן הוֹכָחָה שֶׁאֵין אֵלּוּ רְאוּיִין לְכְהוּנָּה, הַמַּטּוֹת יוֹכִיחוּ, וּלְכָךְ צִיּוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם מַטֶּה [מַטֶּה] מֵאֵת כָּל נְשִׂיאֵהֶם (פסוק יז), וּכְתִיב בַּתֹּרֵיהּ (פסוק כ) וְהָיָה הַמַּטֶּה אֲשֶׁר אֶבְחַר בּוֹ יִפְרָח: תורה ז

רש״י ◂ **וְכַפֶּר עֲלֵיהֶם** • רָז זֶה מָסַר לוֹ מַלְאַךְ הַמָּוֶת כְּשֶׁעָלָה לָרָקִיעַ, שֶׁהַקְּטֹרֶת עוֹצֶר הַמַּגֵּפָה (ר״ל כְּשֶׁנִּפְתַּח רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית, אָז אֵין מַבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע. וְעַל מַה שֶּׁמּוֹסִיף מִדִּיליהּ יֵשׁ תִּקּוּן בַּקְּטֹרֶת, אֲבָל מַה שֶּׁגָּזַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּהֶדְיָא אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה. וּבָזֶה מְתוּרָץ מַה שֶּׁכָּתַב אַחַר־כָּךְ שֶׁלֹּא הִנִּיחַ הַמַּלְאָךְ אֶת אַהֲרֹן לַעֲצֹר בַּקְּטֹרֶת, וַהֲלֹא הוּא מָסַר לוֹ רָז זֶה? אֶלָּא שֶׁהָיָה גְּזֵרַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֲנִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְדוֹ״ק) כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת פט)◆.

(יג) וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר ׀ דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל־תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל־הָעָם:

יב וּנְסִיב אַהֲרֹן כְּמָא דִי מַלִּיל מֹשֶׁה וּרְהַט לְגוֹ קְהָלָא וְהָא שָׁרֵי מוֹתָנָא בְּעַמָּא וִיהַב יָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וְכַפַּר עַל עַמָּא:

(יד) וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִים עַל־דִּבַר־קֹרַח:

יד וַהֲווֹ דְּמִיתוּ בְּמוֹתָנָא אַרְבְּעַת עֲשַׂר אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה בַּר מִדְּמִיתוּ עַל פֻּלְגְּתָא דְקָרַח:

(טו) וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה: פ

טו וְתָב אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּמוֹתָנָא אִתְכְּלִי:

◆ יום חמישי א׳ תמוז ◆

(טז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

טז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יז) דַּבֵּר ׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם מַטֶּה מַטֶּה לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל־נְשִׂיאֵהֶם לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּהוּ:

יז מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְסַב מִנְּהוֹן חֻטָּרָא חֻטָּרָא לְבֵית אֲבָא מִן כָּל רַבְרְבָנֵיהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר חֻטָּרִין גְּבַר יָת שְׁמֵהּ תִּכְתּוֹב עַל חֻטָּרֵהּ:

(יח) וְאֶת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּה לֵוִי כִּי מַטֵּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבֹתָם:

יח וְיָת שְׁמָא דְאַהֲרֹן תִּכְתּוֹב עַל חֻטָּרָא דְלֵוִי אֲרֵי חֻטָּרָא חַד לְרֵישׁ בֵּית אֲבָהָתְהוֹן:

רש״י ◂ **כִּי מַטֶּה אֶחָד** • אַף־עַל־פִּי שֶׁחִלַּקְתִּים לִשְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת – מִשְׁפַּחַת כְּהֻנָּה לְבַד וּלְוִיָּה לְבַד, מִכָּל־מָקוֹם שֵׁבֶט אֶחָד הוּא◆.

(יט) וְהִנַּחְתֶּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה:

יט וְתַצְנְעִנּוּן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם סַהֲדוּתָא דִּי אֶזְמַן מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָּן:

(כ) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר־בּוֹ מַטֵּהוּ יִפְרָח וְהִשְׁכֹּתִי מֵעָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִם עֲלֵיכֶם:

כ וִיהֵי גַּבְרָא דְּאֶתְרְעֵי בֵּהּ חֻטְרֵהּ יְנֵעֵי וַאֲנִיחַ מִן קֳדָמַי יָת תּוּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלֵיכוֹן:

רש"י ◂ **וְהִשְׁכֹּתִי** • כְּמוֹ (בראשית ח) "וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם", (אסתר ז): "וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה".

(כא) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו כָּל־נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם:

כא וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָהֲבוּ לֵהּ כָּל רַבְרְבָנֵיהוֹן חֻטָּרָא לְרַבָּא חַד חֻטָּרָא לְרַבָּא חַד לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר חֻטָּרִין וְחֻטְרָא דְאַהֲרֹן בְּגוֹ חֻטְרֵיהוֹן:

רש"י ◂ **בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם** • הִנִּיחוֹ בָּאֶמְצַע, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחוֹ בְּצַד שְׁכִינָה, פָּרַח.

(כב) וַיַּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֹּת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדֻת:

כב וְאַצְנַע מֹשֶׁה יָת חֻטָּרַיָּא קֳדָם יְיָ בְּמַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא:

(כג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדֻת וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶּרַח וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים:

כג וַהֲוָה בְיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי וְעַל מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא וְהָא נְעָא חֻטָּרָא דְּאַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַאֲפֵק לַבְלְבִין וְאָנֵץ נֵץ וְכָפֵת שִׁגְדִּין:

רש"י ◂ **וַיֹּצֵא פֶּרַח** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **צִיץ** • הוּא חֲנָטַת הַפְּרִי כְּשֶׁהַפֶּרַח נוֹפֵל. **וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים** • כְּשֶׁהֵכִּיר הַפְּרִי, הֵפֵר שֶׁהֵן שְׁקֵדִים, לְשׁוֹן (בראשית כא): "וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל", וְלְשׁוֹן זֶה מָצוּי בִּפְרִי הָאִילָן, כְּמוֹ (ישעיה יח): "וּבֹסֶר גֹּמֵל יִהְיֶה נִצָּה". וְלָמָּה שְׁקֵדִים? הוּא הַפְּרִי הַמְמַהֵר לְהַפְרִיחַ מִכָּל הַפֵּרוֹת, אַף הַמְעוֹרֵר עַל הַכְּהֻנָּה פֵּרֻעָנוּתוֹ מְמַהֶרֶת לָבֹא, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּעָזִּיָּה (ד"ה ב כו): "וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְּמִצְחוֹ". וְתַרְגּוּמוֹ: "וְכָפֵית שִׁגְדִּין", כְּמִין אֶשְׁכּוֹל שְׁקֵדִים יַחַד כְּפוּתִים זֶה עַל זֶה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממאמר ש"פ קרח, א' דר"ח תמוז ה'תשל"ג)

דְּהַטַּעַם שֶׁגָּמַל שְׁקֵדִים דָּוְקָא הוּא כִּי שְׁקֵדִים הֵם מְמַהֲרִים לְהָגְמֵר יוֹתֵר מִכָּל הַפֵּרוֹת [וּמוֹסִיף בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שָׁם, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם שְׁקֵדִים מִלְּשׁוֹן שְׁקִידָה וּמְהִירוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב מַקֵּל שָׁקֵד גּוֹ' כִּי שׁוֹקֵד אֲנִי עַל דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהוֹסָפָה זוֹ הִיא לִרְמֹז דְּהַמְּהִירוּת שֶׁבִּשְׁקֵדִים הוּא עִנְיָנָם, וְכַיָּדוּעַ שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל דָּבָר מוֹרֶה עַל עִנְיָנוֹ], וְלָכֵן רוֹמְזִים עַל הַכְּהוּנָה, כִּי הַהַשְׁפָּעוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת עַל־יְדֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן [אַהֲרֹן אוֹתִיּוֹת נִרְאָה] הֵן בִּמְהִירוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן, דִּכְשֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, נִמְשָׁךְ הַשֶּׁפַע לְמַטָּה בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה בְּלִי עִכּוּבִים הֲגַם שֶׁבִּרְכַּת כֹּהֲנִים הָיְתָה לִפְנֵי שֶׁפָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם,

---

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כג) **וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן.** מַשְׁמַע דִּתְרֵי עִנְיָנֵי פֶּרַח הָיוּ שָׁם, דְּמִצַּד אֶחָד **פָּרַח** וְאוֹתָן פְּרָחִים עָמְדוּ וְלֹא נָפְלוּ לְעוֹלָם, וּמִצַּד אֶחָד **וַיּוֹצֵא פֶּרַח**, וְנָפַל כְּדֶרֶךְ כָּל פְּרִחֵי אִילָנוֹת, **וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים**. וּרְאָיָה מִיּוֹמָא (נב:) וּמִפֶּרֶק מָקוֹם שֶׁנָּהֱגוּ, דְּמַסִּיק עַל אוֹתָן דְּבָרִים שֶׁנִּגְנְזוּ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף מַקֵּל שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁקֵּדֵיהּ וּפָרְחֵיהּ נִגְנְזוּ, מִכְּלָל דִּפְרָחִים הָיוּ וְעָמְדוּ לְעוֹלָם, וּמִצַּד אֶחָד הַשְׁקֵדִים: תורה כד

וּפֵירֵשׁ רַשׁ״י וְיָבְרֵכֵם בִּרְכַּת כֹּהֲנִים [וְגַם אָז הָיְתָה הַהַמְשָׁכָה דִּבְרְכַּת כֹּהֲנִים בְּמְהֵירוּת], מִכָּל־מָקוֹם לְאַחֲרֵי שֶׁפָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן נִתְוַסֵּף עִילּוּי בָּזֶה. כִּי כֵּיוָן שֶׁהָעִנְיָן דְּפָרַח מַטֵּה אַהֲרֹן גּוֹ׳ וְיִגְמֹל שְׁקֵדִים בָּא עַל־יְדֵי הָעִרְעוּר עַל הַכְּהוּנָה, הֲרֵי זֶה דּוּגְמַת שֶׁטֶר שֶׁיָּצָא עָלָיו עִרְעוּר וְהוּחְזַק בְּבֵית־דִּין, שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹקֶף יוֹתֵר מִשֶּׁטֶר שֶׁלֹּא הָיָה עָלָיו עִרְעוּר. וּכְיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחוֹשֶׁךְ.

(כד) וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ: פ

כד וְאַפֵּק מֹשֶׁה יָת כָּל חֻטָרַיָּא מִן קֳדָם יְיָ לְוָת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִשְׁתְּמוֹדָעוּ וּנְסִיבוּ גְּבַר חֻטְרֵהּ:

• יום שישי ב׳ תמוז •

(כה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ:

כה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אְתֵב יָת חֻטְרָא דְּאַהֲרֹן לְקֳדָם סַהֲדוּתָא לְמַטְרָא לְאָת לְעַמָּא סָרְבָנָא וְיִסּוּפַן תֻּרְעֲמָתְהוֹן מִן קֳדָמַי וְלָא יְמוּתוּן:

רש״י ◂ לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת • לְזִכָּרוֹן שֶׁבְּחַרְתִּי בְּאַהֲרֹן לְכַהֵן, וְלֹא יִלּוֹנוּ עוֹד עַל הַכְּהֻנָּה. וּתְכַל תְּלוּנֹתָם • כְּמוֹ וְתִכְלֶה תְּלוּנָתָם. לָשׁוֹן זֶה שֵׁם מִפֹּעַל יָחִיד לְשׁוֹן נְקֵבָה, כְּמוֹ תְּלוּנָתָם מרמורי״ש בְּלַעַז. וְיֵשׁ חִלּוּק בֵּין תְּלוּנוֹתָם לְתִלֻּנָתָם; תְּלֻנָּתָם – תְּלוּנָה אַחַת, תְּלוּנוֹתָם – שֵׁם דָּבָר בִּלְשׁוֹן יָחִיד, וַאֲפִלּוּ הֵם תְּלוּנוֹת הַרְבֵּה.

(כו) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה:

כו וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָתֵהּ כֵּן עֲבַד:

(כז) וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוַעְנוּ אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ:

כז וַאֲמָרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה לְמֵימָר הָא מְנָנָא קְטָלַת חַרְבָּא הָא מְנָנָא בְּלַעַת אַרְעָא וְהָא מְנָנָא דְּמִיתוּ בְּמוֹתָנָא:

(כח) כָּל הַקָּרֵב ׀ הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ: ס

כח כָּל דְּקָרֵב מִקְרֵב לְמַשְׁכְּנָא דַיְיָ מָאִית הָא אֲנַחְנָא סָיְפִין לְמֵמָת:

רש״י ◂ כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב וְגוֹ׳ • אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִהְיוֹת זְהִירִין בְּכָךְ, כֻּלָּנוּ רַשָּׁאִין לְהִכָּנֵס לַחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד, וְאֶחָד שֶׁמַּקְרִיב עַצְמוֹ יוֹתֵר מֵחֲבֵרָיו וְיִכָּנֵס לְתוֹךְ אֹהֶל מוֹעֵד, יָמוּת. הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ • שֶׁמָּא הֻפְקַרְנוּ לְמִיתָה.

יח (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם:

א וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אַתְּ וּבְנָיךְ וּבֵית אֲבוּךְ עִמָּךְ תְּסַלְּחוּן עַל חוֹבֵי מַקְדְּשָׁא וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ תְּסַלְּחוּן עַל חוֹבֵי כְּהוּנַּתְכוֹן:

רש״י ◂ וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל־אַהֲרֹן • (ספרי) לְמֹשֶׁה אָמַר, שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן, לְהַזְהִירוֹ עַל תַּקָּנַת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ. אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ • הֵם בְּנֵי קְהָת אֲבִי עַמְרָם. תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ • עֲלֵיכֶם אֲנִי מַטִּיל עֹנֶשׁ הַזָּרִים שֶׁיֶּחֶטְאוּ בְּעִסְקֵי הַדְּבָרִים הַמְקֻדָּשִׁים הַמְסוּרִים לָכֶם, הוּא הָאֹהֶל וְהָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ – אַתֶּם תֵּשְׁבוּ וְתַזְהִירוּ עַל כָּל זָר הַבָּא לִגַּע. וְאַתָּה וּבָנֶיךָ • הַכֹּהֲנִים. תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם • שֶׁאֵינָהּ מְסוּרָה לַלְוִיִּם. וְתַזְהִירוּ הַלְוִיִּם שֶׁשּׁוֹגְגִים, שֶׁלֹּא יִגְּעוּ אֲלֵיכֶם בַּעֲבוֹדַתְכֶם.

(ב) וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת:

ב וְאַף יָת אַחָיךְ שִׁבְטָא דְלֵוִי שִׁבְטָא דְאָבוּךְ קָרֵב לְוָתָךְ וְיִתּוֹסְפוּן עֲלָךְ וְיִשַׁמְּשָׁנָךְ וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ קֳדָם מַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא:

רש"י ◂ **וְגַם אֶת־אַחֶיךָ • בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי. וְיִלָּווּ •** וְיִתְחַבְּרוּ אֲלֵיכֶם לְהַזְהִיר גַּם אֶת הַזָּרִים מִלְּהִתְקָרֵב **אֲלֵיהֶם. וִישָׁרְתוּךָ • בְּשִׁמְירַת הַשְּׁעָרִים וּלְמַנּוֹת מֵהֶם גִּזְבָּרִין וַאֲמַרְכְּלִין** (זבחים כז).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כח, עמ' 115)

וְגַם אֶת אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי... הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ (יח, ב)

'לֵוִי' מוֹרֶה עַל הִתְקַשְּׁרוּת וּדְבֵקוּת בָּהַקָּבָ"ה (כְּמוֹ "הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי"). מִצַּד שֵׁנִי, עֲבוֹדַת הַלְוִיִּים הִיא רַק לְסַיֵּעַ לַכֹּהֲנִים, וְאִילּוּ הֵם עַצְמָם אֵינָם מְשָׁרְתִים בַּקֹּדֶשׁ; אֵיךְ מִתְיַשְּׁבִים שְׁנֵי הַדְּבָרִים?

אֶלָּא הִיא הַנּוֹתֶנֶת: מִכְּיוָן שֶׁהַלְוִיִּים רַק עָזְרוּ לַכֹּהֲנִים, שֶׁהֵם יוּכְלוּ לִהְיוֹת מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן - לֹא הִרְגִּישׁוּ אֶת עַצְמָם 'מְצִיאוּת' כְּלָל, אֲפִילּוּ לֹא מְצִיאוּת דִּקְדוּשָּׁה (מְשָׁרְתִים בַּקֹּדֶשׁ); דַּוְקָא הִתְבַּטְּלוּת מֻחְלָטֶת זוֹ מְבִיאָה לִדְבֵקוּת אֱמִתִּית בַּקָּבָ"ה.

(ג) וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־יָמֻתוּ גַּם־הֵם גַּם־אַתֶּם:

ג וְיִטְּרוּן מַטַּרְתָּךְ וּמַטָּרַת כָּל מַשְׁכְּנָא בְּרַם לְמָנֵי קוּדְשָׁא וּלְמַדְבְּחָא לָא יִקְרְבוּן וְלָא יְמוּתוּן אַף אִנּוּן אַף אַתּוּן:

(ד) וְנִלְווּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקָּרֵב אֲלֵיכֶם:

ד וְיִתּוֹסְפוּן עֲלָךְ וְיִטְּרוּן יָת מַטָּרַת מַשְׁכַּן זִמְנָא לְכָל פָּלְחַן מַשְׁכְּנָא וְחִלּוֹנַי לָא יִקְרַב לְוָתְכוֹן:

רש"י ◂ **וְזָר לֹא־יִקָּרֵב אֲלֵיכֶם •** אָתְכֶם אֲנִי מַזְהִיר עַל כָּךְ.

(ה) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ה וְתִטְּרוּן יָת מַטָּרַת קוּדְשָׁא וְיָת מַטָּרַת מַדְבְּחָא וְלָא יְהֵי עוֹד רָגְזָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◂ **וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף •** (ספרי) כְּמוֹ שֶׁהָיָה כְּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יז): "כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף".

(ו) וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:

ו וַאֲנָא הָא קָרֵיבִית יָת אֲחֵיכוֹן לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכוֹן מַתְּנָא יְהִיבִין קֳדָם יְיָ לְמִפְלַח יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י ◂ **לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים •** יָכוֹל לַעֲבוֹדַתְכֶם שֶׁל הֶדְיוֹט? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַה'", כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ לְמַעְלָה, לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת גִּזְבָּרִין וַאֲמַרְכְּלִין.

(ז) וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכֹל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: פ

ז וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ תִּטְּרוּן יָת כְּהוּנַּתְכוֹן לְכָל פִּתְגָם מַדְבְּחָא וּלְמִבָּרָא לְפָרוֹכְתָא וְתִפְלְחוּן פָּלְחַן מַתְּנָא אֵיהַב יָת כְּהוּנַּתְכוֹן וְחִלּוֹנַי דְּיִקְרַב יִתְקְטֵל:

רש"י ◂ **עֲבֹדַת מַתָּנָה •** בְּמַתָּנָה נְתַתִּיהָ לָכֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לז עמ' 233)

עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם (יח, ז) גַּם דָּבָר שֶׁבָּא מִקַּבָּל וְתוּ לֹא מִידִי, אֶלָּא גַּם בָּזֶה דְּרוּשָׁה עֲבוֹדָתוֹ ("**עֲבֹדַת** מַתָּנָה"). הֲעֲבוֹדָה הִיא – לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַדָּבָר בִּפְנִימִיּוּת. מִלְּמַעְלָה בְּתוֹרַת מַתָּנָה - אֵין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁהָאָדָם הוּא רַק

(ח) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם:**

ח **וּמַלִּיל יְיָ עִם אַהֲרֹן וַאֲנָא הָא יְהָבִית לָךְ יָת מַטְרַת אַפְרָשׁוּתִי לְכָל קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ יְהַבְתִּנּוּן לִרְבוּ וְלִבְנָיךְ לְקָיֵם עָלָם:**

רמ"י ◄ **וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ** • (ספרי) בְּשִׂמְחָה. לְשׁוֹן שִׂמְחָה הוּא זֶה, כְּמוֹ (שמות ד): "הִנֵּה הוּא יוֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ". מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנָּתַן שָׂדֶה לְאוֹהֲבוֹ, וְלֹא כָּתַב וְלֹא חָתַם וְלֹא הֶעֱלָה בְּעַרְכָּאין. בָּא אֶחָד וְעִרְעֵר (עָלָיו) עַל הַשָּׂדֶה, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה יָבֹא וִיעַרְעֵר לְנֶגְדְּךָ? חֲרִינִי כּוֹתֵב וְחוֹתֵם לְךָ וּמַעֲלֶה בְּעַרְכָּאין. אַף כָּאן, לְפִי שֶׁבָּא קֹרַח וְעִרְעֵר כְּנֶגֶד אַהֲרֹן עַל הַכְּהֻנָּה, בָּא הַכָּתוּב וְנָתַן לוֹ (חולין קלג) כ"ד מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה בִּבְרִית מֶלַח עוֹלָם, וּלְכָךְ נִסְמְכָה פָּרָשָׁה זוֹ לָכָאן. **מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתַי** • שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לְשָׁמְרָן **בְּטָהֳרָה. לְמָשְׁחָה** • לִגְדֻלָּה (ספרי).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 219)

וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי (יח, ח) טַעֲנָתוֹ שֶׁל קֹרַח הָיְתָה: הַכְּהֻנִּים מְנֻתָּקִים מֵהָעוֹלָם וַעֲסוּקִים רַק בְּקָדְשָׁה, וְאִלּוּ כָּל הָעֵדָה עוֹסְקִים עִם עִנְיְנֵי הָעוֹלָם עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת מֵהֶם כֵּלִים לָאֱלֹקוּת. וְאִם כֵּן, מַדּוּעַ צְרִיכִים אֶת הַשְׁפָּעַת הַכֹּהֲנִים עַל יִשְׂרָאֵל? שֶׁגַּם הֵם יִתְעַלּוּ מֵהָעוֹלָם. לְפִיכָךְ נִתְּנוּ מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה לְאַחַר מַחֲלֹקֶת קֹרַח, כִּי הֵן מְבַטְּאוֹת אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁבֵּין יִשְׂרָאֵל לַכֹּהֲנִים: יְהוּדִי מַפְרִישׁ מִרְכוּשׁוֹ הַגַּשְׁמִי לַכֹּהֵן, וּבָזֶה מְרוֹמֵם וְרוֹשֵׁם אֶת

(ט) **זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ:**

ט **דֵּין יְהֵי לָךְ מִקּוּדְשָׁא קוּדְשַׁיָּא מִן אֶשָּׁתָא כָּל קָרְבָּנַיהוֹן לְכָל מִנְחַתְהוֹן וּלְכָל חַטָּוָתְהוֹן וּלְכָל אֲשָׁמְהוֹן דִּי יְתִיבוּן קֳדָמַי קוּדָשׁ קוּדְשִׁין דִּי לָךְ הוּא וּלְבָנָיךְ:**

רמ"י ◄ **מִן־הָאֵשׁ** • לְאַחַר הַקְּטֹרֶת הָאֵשִׁים. **כָּל־קָרְבָּנָם** • כְּגוֹן זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר. **מִנְחָתָם חַטָּאתָם וַאֲשָׁמָם** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי** • זֶה גְּזֵל הַגֵּר.

(י) **בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לָּךְ:**

י **בְּקֻדְשָׁא קוּדְשִׁין תֵּכְלִנֵּהּ כָּל דְּכוּרָא יֵיכוּל יָתֵהּ קוּדְשָׁא יְהֵי לָךְ:**

רמ"י ◄ **בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ וְגוֹ'** • לְמֵד עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בָּעֲזָרָה וּלְזִכְרֵי כְּהֻנָּה.

(יא) **וְזֶה־לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וּלְבִנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ:**

יא **וְדֵין לָךְ אַפְרָשׁוּת מַתְנַתְהוֹן לְכָל אֲרַמָּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ יְהַבְתִּנּוּן וְלִבְנָיךְ וְלִבְנָתָיךְ עִמָּךְ לְקָיֵם עָלָם כָּל דְּדָכֵי בְּבֵיתָךְ יֵיכוּל יָתֵהּ:**

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

יח (ח) **וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ.** דּוֹק וְתִשְׁכַּח בְּהַאי פָּרָשְׁתָּא עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת בְּהוּנָּה, תְּרוּמָה, וְחַלָּה שֶׁגַּם נִקְרֵאת תְּרוּמָה: תורה ט

(ט) **מִן הָאֵשׁ כָּל קָרְבָּנָם.** בִּכְלַל זֶה יֵשׁ מִנְחַת סוֹלֶת, וּמִנְחַת מַאֲפֵה תַנּוּר, וּמִנְחַת מַחֲבַת וּמִנְחַת מַרְחֶשֶׁת: **וּלְכָל חַטָּאתָם.** אֵלּוּ חַטָּאוֹת: **וּלְכָל אֲשָׁמָם.** אֵלּוּ אֲשָׁמוֹת: **אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי.** זֶה גְּזֵל הַגֵּר, דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת נָשׂא (לעיל ה ח) הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַה' לַכֹּהֵן (זבחים מד:): תורה י

רש"י ◂ **תְּרוּמַת מַתָּנָם** • הַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה וּמֵהַשְּׁלָמִים וְאֵיל נָזִיר. **לְכָל תְּנוּפַת** • שֶׁהֲרֵי אֵלּוּ טְעוּנִין תְּנוּפָה. **כָּל־טָהוֹר** • (ספרי) וְלֹא טְמֵאִים. דָּבָר אַחֵר: כָּל־טָהוֹר, לְרַבּוֹת אִשְׁתּוֹ.

(יב) כָּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ נְתַתִּים:

יב כָּל טוּב מִשַּׁח וְכָל טוּב חֲמַר וְעִבּוּר רֵאשִׁיתְהוֹן דִּי יִתְּנוּן קֳדָם יְיָ לָךְ יְהַבְתִּנּוּן:

רש"י ◂ **רֵאשִׁיתָם** • הִיא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ב עמ' 326)

כֹּל חֵלֶב יִצְהָר... אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַה' (יח, יב)

וְהוּא־הַדִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם הָאֵ-ל הַטּוֹב, שֶׁיִּהְיֶה מִן הַנָּאֶה וְהַטּוֹב... וְכֵן הוּא אוֹמֵר כָּל חֵלֶב לַה' (רמב"ם סוֹף הִלְכוֹת אִסּוּרֵי־מִזְבֵּחַ)

וְטַעֲמוֹ וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: אֶת הַזְּמַן הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח, שֶׁהוּא בְּחִינַת 'חֵלֶב', יֵשׁ לְהַקְדִּישׁ לְגָבוֹהַּ.

(יג) בִּכּוּרֵי כָּל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ:

יג בִּכּוּרֵי כָּל דִּי בְאַרְעָהוֹן דִּי יַיְתוּן קֳדָם יְיָ דִּי לָךְ יְהֵי כָּל דְּדַכֵּי בְּבֵיתָךְ יֵיכְלִנֵּהּ:

(יד) כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה:

יד כָּל חֲרָמָא בְּיִשְׂרָאֵל דִּי לָךְ יְהֵי:

(טו) כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ ׀ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה:

טו כָּל פִּתַח וַלְדָּא לְכָל בִּשְׂרָא דִּי יְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ בֶּאֱנָשָׁא וּבִבְעִירָא יְהֵי לָךְ בְּרַם מְפָרַק תְּפָרוֹק יָת בּוּכְרָא דֶּאֱנָשָׁא וְיָת בּוּכְרָא דִּבְעִירָא מְסַאֲבָא תְּפָרוֹק:

(טז) וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הִוא:

טז וּפַרְקָנֵהּ מִבַּר יַרְחָא תְּפָרוֹק בְּפַרְסָנֵהּ כְּסַף חֲמֵשׁ סְלְעִין בְּסֶלְעֵי קוּדְשָׁא עַשְׂרִין מָעִין הוּא:

(יז) אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

יז בְּרַם בּוּכְרָא דְתוֹרָא אוֹ בּוּכְרָא דְאִמְּרָא אוֹ בּוּכְרָא דְעִזָּא לָא תְּפָרוֹק קוּדְשָׁא אִנּוּן יָת דִּמְהוֹן תִּזְרוֹק עַל מַדְבְּחָא וְיָת תַּרְבִּיהוֹן תַּסֵּק קֻרְבַּן לְאִתְקַבָּלָא בִּרְעָוָא קֳדָם יְיָ:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יא) **תְּרוּמַת מַתָּנָם.** זֶה הַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה וּמִן הַשְּׁלָמִים חָזֶה וְשׁוֹק, וּמוּרָם מִלַּחְמֵי תוֹדָה, וּזְרוֹעַ בְּשֵׁלָה מֵאֵיל נָזִיר:

מַתָּנָם. זֶה זְרוֹעַ לְחָיַיִם וְקֵיבָה: תורה יב

(יג) **בִּכּוּרֵי כָּל וגו'.** זֶה הַבִּיכּוּרִים הַמּוּבָאִים מִשִּׁבְעָה מִינִים: תורה יד

(יד) **כָּל חֵרֶם.** אֵלּוּ חֲרָמִים שֶׁהֵם לַכֹּהֵן: תורה טו

(טו) **כָּל פֶּטֶר רֶחֶם.** זֶה פִּדְיוֹן בְּכוֹר אָדָם בַּחֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים: **וְאֶת בְּכוֹר [הַ]בְּהֵמָה הַטְּמֵאָה.** זֶה פֶּטֶר חֲמוֹר אֲשֶׁר תִּפְדֶּה: תורה טז

(יז) **בְּכוֹר שׁוֹר [אוֹ] בְּכוֹר כֶּשֶׂב [אוֹ] בְּכוֹר עֵז.** אֵלּוּ בְּכוֹרוֹת בְּהֵמָה טְהוֹרָה. (מעשר מן המעשר): **חמלת פרשת קרח**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כג עמ' 139)

אַף בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם... בַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה (יח, יז־יח)

שֶׁלֹּא תֹּאמַר כַּחֲזֵה וְשׁוֹק שֶׁל תּוֹדָה (רש"י)

בְּ'סִפְרִי' יֵשׁ קָא־סָלְקָא־דַּעְתָּךְ לְהַשְׁווֹת בְּכוֹר לְחַטָּאת וְאָשָׁם ("מַה חַטָּאת וְאָשָׁם לְיוֹם וָלַיְלָה, אַף בְּכוֹר לְיוֹם וָלַיְלָה"), וְאִלּוּ רַשִׁ"י אֵינוֹ מַזְכִּיר אֶלָּא תּוֹדָה בִּלְבַד.

הַטַּעַם הַפְּנִימִי לְכָךְ, עַל דֶּרֶךְ הָרֶמֶז בְּרַשִׁ"י:

'בְּכוֹר' רוֹמֵז לְעַם־יִשְׂרָאֵל, כַּנֶּאֱמָר (שמות ד) "בְּנִי בְכוֹרִי יִשְׂרָאֵל". בְּכוֹר אָדָם - הַיְנוּ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית; וּבְכוֹר בְּהֵמָה - הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית. לָכֵן אֵין אֲפִילּוּ סָלְקָא־דַּעְתָּךְ לְהַשְׁווֹת בְּכוֹר לְחַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁכֵּן אֲפִילּוּ הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית (מִצַּד עַצְמָהּ) אֵינָהּ שַׁיֶּכֶת כְּלָל לְחֵטְא וְעָוֹן, וְהִיא אֵינֶנָּה מִתְאַוָּה אֶלָּא לִדְבָרִים הַמֻּתָּרִים בִּלְבַד.

אַךְ רַשִׁ"י שׁוֹלֵל אֲפִילּוּ אֶת הַהַשְׁוָאָה בֵּין בְּכוֹר לְתוֹדָה. הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּנִימִית שֶׁל קָרְבָּן זֶה הִיא שֶׁהָאָדָם הָיָה בְּסַכָּנָה רוּחָנִית, עָמַד בִּפְנֵי נִסָּיוֹן גָּדוֹל וְנִצַּל מִמֶּנּוּ בַּעֲבוּדָה 'נִיסִית', עֲבוֹדָה שֶׁל מְסִירוּת־נֶפֶשׁ. רַשִׁ"י מְלַמְּדֵנוּ אֲפוֹא, כִּי אֵין כָּאן שׁוּם דִּמְיוֹן לְתוֹדָה, שֶׁכֵּן אֵצֶל יְהוּדִי מֻשְׁלֶלֶת לַחֲלוּטִין הָאֶפְשָׁרוּת שֶׁל פִּרוּד מֵהַקָּבָ"ה, וְאֵין צֹרֶךְ בְּ'נֵס' כְּדֵי לַעֲמֹד בְּנִסָּיוֹן. יְהוּדִי אֵינוֹ זָקוּק לְ'נֵס' זֶה אֶלָּא־אִם־כֵּן נִקְלָט בְּתוֹכוֹ מִבְּחִינַת 'אֵינוֹ יְהוּדִי'.

(יח) **וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה:**

יח **וּבְשַׂרְהוֹן יְהֵי לָךְ כְּחַדְיָא דַּאֲרַמּוּתָא וּכְשׁוֹקָא דְּמַיְנָא לָךְ יְהֵי:**

רש"י ◂ **כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין •** (זבחים נז) שֶׁל שְׁלָמִים שֶׁנֶּאֱכָלִים לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, אַף הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. **לְךָ יִהְיֶה •** (ספרי) בָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד: הוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב "הָוְיָה" אַחֶרֶת, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: כְּחֲזֵה וְשׁוֹק שֶׁל תּוֹדָה, שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לְיוֹם וָלַיְלָה.

(יט) **כָּל ׀ תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל֮ לַיהוָה֒ נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם בְּרִית֨ מֶ֜לַח עוֹלָ֗ם הִוא֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה לְךָ֖ וּלְזַרְעֲךָ֥ אִתָּֽךְ:**

יט **כֹּל אַפְרָשׁוּת קוּדְשַׁיָּא דִּי יְפְרְשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ יְהָבִית לָךְ וְלִבְנָיךְ וְלִבְנָתָיךְ עִמָּךְ לְקָיֵם עָלָם קְיָם מֻלַּח עָלָם הוּא קֳדָם יְיָ לָךְ וְלִבְנָיךְ עִמָּךְ:**

רש"י ◂ **כֹּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים •** מֵחֻבָּתָהּ שֶׁל פָּרָשָׁה זוֹ, כְּלָלָהּ בַּתְּחִלָּה וּכְלָלָהּ בַּסּוֹף וּפֵרֵט בָּאֶמְצַע. **בְּרִית מֶלַח עוֹלָם •** כָּרַת בְּרִית עִם אַהֲרֹן בְּדָבָר הַבָּרִיא וּמִתְקַיֵּם וּמַבְרִיא אֶת אֲחֵרִים. **בְּרִית מֶלַח •** כַּבְּרִית הַכְּרוּתָה לַמֶּלַח, שֶׁאֵינוֹ מַסְרִיחַ לְעוֹלָם.

(כ) **וַיֹּ֥אמֶר יְהוָ֖ה אֶל־אַהֲרֹ֑ן בְּאַרְצָם֙ לֹ֣א תִנְחָ֔ל וְחֵ֥לֶק לֹא־יִהְיֶה־לְּךָ֖ בְּתוֹכָ֑ם אֲנִ֤י חֶלְקְךָ֙ וְנַחֲלָתְךָ֔ בְּתוֹךְ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵֽל:**

כ **וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן בְּאַרְעָהוֹן לָא תַחְסִין וַחְלַק לָא יְהֵי לָךְ בֵּינֵיהוֹן מַתְּנַן דִּי יְהָבִית לָךְ אֲנוּן חָלְקָךְ וְאַחֲסַנְתָּךְ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

רש"י ◂ **וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם •** (ספרי) אַף בַּבִּזָּה.

◆ שבת קודש ג' תמוז ◆

(כא) **וְלִבְנֵ֣י לֵוִ֔י הִנֵּ֥ה נָתַ֖תִּי כָּל־מַעֲשֵׂ֣ר בְּיִשְׂרָאֵ֑ל לְנַחֲלָ֕ה חֵלֶ֖ף עֲבֹדָתָ֥ם אֲשֶׁר־הֵ֖ם עֹבְדִ֑ים אֶת־עֲבֹדַ֖ת אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד:**

כא **וְלִבְנֵי לֵוִי הָא יְהָבִית כָּל מַעֲשְׂרָא בְּיִשְׂרָאֵל לְאַחֲסָנָא חֲלַף פָּלְחַנְהוֹן דִּי אֲנוּן פָּלְחִין יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא:**

(כב) **וְלֹא־יִקְרְבוּ֙ עוֹד֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֶל־אֹ֥הֶל מוֹעֵ֖ד לָשֵׂ֣את חֵ֑טְא לָמֽוּת:**

כב **וְלָא יִקְרְבוּן עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְקַבָּלָא חוֹבָא לְמֵמָת:**

(כג) וְעָבַד הַלְוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אָהֳלֹ מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה:

כג וְיִפְלְחוּן לֲוָאֵי אִנּוּן יָת פֻּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאִנּוּן יְקַבְּלוּן חוֹבֵיהוֹן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן וּבְגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַחְסְנוּן אַחֲסָנָא:

רש"י ◂ **וְהֵם** • הַלְוִיִּם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁעֲלֵיהֶם לְהַזְהִיר הַזָּרִים מִגְּשֶׁת אֲלֵיהֶם.

(כד) כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה: פ

כד אֲרֵי יָת מַעֲשָׂרָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יַפְרְשׁוּן קֳדָם יְיָ אַפְרְשׁוּתָא יְהָבִית לְלֵוָאֵי לְאַחֲסָנָא עַל כֵּן אֲמָרִית לְהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַחְסְנוּן אַחֲסָנָא:

רש"י ◂ **אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה** • (ספרי) הַכָּתוּב קָרָאוֹ "תְּרוּמָה" עַד שֶׁיַּפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

(כה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כה וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כו) וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר:

כו וּלְלֵוָאֵי תְּמַלֵּל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תִסְבּוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מַעֲשְׂרָא דִּי יְהָבִית לְכוֹן מִנְּהוֹן בְּאַחֲסָנַתְכוֹן וְתַפְרְשׁוּן מִנֵּהּ אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ מַעֲשְׂרָא מִן מַעֲשְׂרָא:

(כז) וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן־הַיְקָב:

כז וְתִתְחַשַּׁב לְכוֹן אַפְרְשׁוּתְכוֹן כְּעִבּוּרָא מִן אִדְרָא וְכַמְלֵאתָא מִן מַעְצַרְתָּא:

רש"י ◂ **וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן** • תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁלָּכֶם אֲסוּרָה לְזָרִים וְלִטְמֵאִין, וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה וָחֹמֶשׁ כִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה שֶׁנִּקְרֵאת "רֵאשִׁית דָּגָן" מִן הַגֹּרֶן. **וְכַמְלֵאָה מִן־הַיְקָב** • כִּתְרוּמַת תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר הַנִּטֶּלֶת מִן הַיְקָבִים. **מְלֵאָה** • לְשׁוֹן בְּשׁוּל, תְּבוּאָה שֶׁנִּתְמַלֵּאת. **יֶקֶב** • הוּא הַבּוֹר שֶׁלְּפָנֵי הַגַּת, שֶׁהַיַּיִן יוֹרֵד לְתוֹכוֹ. וְכָל לְשׁוֹן יֶקֶב חֲפִירַת קַרְקַע הוּא, וְכֵן (זכריה יד): "יִקְבֵי הַמֶּלֶךְ הוּא יָם" — אוֹקְיָנוֹס חֲפִירָה שְׁחָפַר מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 63)

וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם (יח, כז) מִכָּאן לָמְדוּ חֵז"ל שֶׁ"בְּמַחֲשָׁבָה בִּלְבַד תִּהְיֶה תְּרוּמָה". וְגַם לְדֵעוֹת שֶׁאֵין תְּרוּמָה בְּמַחֲשָׁבָה, מוֹעֶלֶת הַמַּחֲשָׁבָה לְהַתִּיר אֶת הַטָּבֶל, דְּנוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאוֹכֵל בְּצַד זֶה (וְגַם זֶה נִלְמָד מ"וְנֶחְשַׁב"). וּמִכָּאן הוֹרָאָה עַד כַּמָּה יֵשׁ לִיזָּהֵר מִמַּחֲשָׁבָה רָעָה, כִּי נוֹסָף עַל חֹמֶר הַדָּבָר מִצַּד עַצְמוֹ, יֵשׁ בּוֹ נִזָּק לָעוֹלָם שֶׁמִּסָּבִיב. וְכֵן - גְּדֹל הַנְּחִיצוּת שֶׁל מַחֲשָׁבָה טוֹבָה, לַחְשֹׁב טוֹב עַל הַזּוּלַת, כִּי גַּם מַחֲשָׁבָה טוֹבָה מוֹעִילָה הַרְבֵּה.

(כח) כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן:

כח כֵּן תַּפְרְשׁוּן אַף אַתּוּן אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ מִכֹּל מַעֲשַׂרְתֵּיכוֹן דִּי תִסְבּוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתְּנוּן מִנֵּהּ יָת אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְאַהֲרֹן כָּהֲנָא:

רש"י ◂ **כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם** • כְּמוֹ שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְרִימִים מִגָּרְנָם וּמִיקְבֵיהֶם, תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם מִמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּכֶם, כִּי הוּא נַחֲלַתְכֶם.

(כט) מִכֹּל֙ מַתְּנֹתֵיכֶ֔ם תָּרִ֖ימוּ אֶת כָּל־תְּרוּמַ֣ת יְהוָ֑ה מִכָּל־חֶלְבּ֖וֹ אֶת־מִקְדְּשׁ֥וֹ מִמֶּֽנּוּ׃

כט מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֶת כָּל תְּרוּמַת יְיָ מִכָּל שׁוּפְרֵהּ אֶת מַקְדְּשֵׁהּ מִנֵּהּ׃

רש״י◂ מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֶת כָּל־תְּרוּמַת ה׳ • בְּתְרוּמָה גְּדוֹלָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאִם הִקְדִּים לֵוִי אֶת הַכֹּהֵן בַּכְּרִי וְקִבֵּל מַעֲשְׂרוֹתָיו קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל כֹּהֵן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה מִן הַכְּרִי, צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ הַלֵּוִי מִן הַמַּעֲשֵׂר תְּחִלָּה אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה, וְיַחֲזֹר וְיַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

(ל) וְאָמַרְתָּ֖ אֲלֵהֶ֑ם בַּהֲרִימְכֶ֣ם אֶת־חֶלְבּ֔וֹ מִמֶּ֖נּוּ וְנֶחְשַׁ֥ב לַלְוִיִּ֖ם כִּתְבוּאַ֣ת גֹּ֑רֶן וְכִתְבוּאַ֖ת יָֽקֶב׃

ל וְתֵימַר לְהוֹן בְּאַפְרָשׁוּתְכוֹן יָת שׁוּפְרֵהּ מִנֵּהּ וְיִתְחַשַּׁב לְלֵוָאֵי כַּעֲלָלַת אִדְרָא וְכַעֲלָלַת מַעְצַרְתָּא׃

רש״י◂ בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ • לְאַחַר שֶׁתָּרִימוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִמֶּנּוּ. וְנֶחְשַׁב • הַמּוֹתָר לַלְוִיִּם חֻלִּין גְּמוּרִין. כִּתְבוּאַת גֹּרֶן • לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וּקְרָאוֹ הַכָּתוּב "תְּרוּמָה", שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֶת־מַעֲשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה׳ תְּרוּמָה". יָכוֹל יְהֵא כֻּלּוֹ אָסוּר? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן". מַה שֶּׁל יִשְׂרָאֵל חֻלִּין, אַף שֶׁל לֵוִי חֻלִּין.

(לא) וַאֲכַלְתֶּ֥ם אֹת֛וֹ בְּכָל־מָק֖וֹם אַתֶּ֣ם וּבֵיתְכֶ֑ם כִּי־שָׂכָ֥ר הוּא֙ לָכֶ֔ם חֵ֥לֶף עֲבֹדַתְכֶ֖ם בְּאֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃

לא וְתֵיכְלוּן יָתֵהּ בְּכָל אַתַר אַתּוּן וְאֶנַשׁ בָּתֵּיכוֹן אֲרֵי אַגְרָא הוּא לְכוֹן חֲלַף פָּלְחַנְכוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

רש״י◂ בְּכָל־מָקוֹם • אֲפִלּוּ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת.

(לב) וְלֹֽא־תִשְׂאוּ֙ עָלָ֣יו חֵ֔טְא בַּהֲרִימְכֶ֖ם אֶת־חֶלְבּ֑וֹ מִמֶּ֣נּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁ֞י בְּנֵ֤י יִשְׂרָאֵל֙ לֹ֣א תְחַלֵּ֔לוּ וְלֹ֥א תָמֻֽתוּ׃

לב וְלָא תְקַבְּלוּן עֲלוֹהִי חוֹבָא בְּאַפְרָשׁוּתְכוֹן יָת שׁוּפְרֵהּ מִנֵּהּ וְיָת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא תְחַלְּלוּן וְלָא תְמוּתוּן׃ פ פ פ

רש״י◂ וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וְגוֹ׳ • (יבמות פט) הָא אִם לֹא תָּרִימוּ, תִּשְׂאוּ חֵטְא. וְלֹא תָמוּתוּ • (בכורות נו) הָא אִם תְּחַלְּלוּ, תָּמוּתוּ׃

צ״ה פסוקים, דניא״ל סימן. חסלת פרשת קרח

הפטרה לפרשת קרח לשמו״ת ולקריאה בציבור נדפסה בעמוד ריח

אגרות קודש

ב״ה, אדר״ח תמוז, תשי״ח
ברוקלין.

שלום וברכה!

... במ״ש ושואל לקבל הסבר אודות המקווה ממנו בפעולות בהחזקת היהדות והפצתה והפצת המעינות ביחוד.

אינו מובן מהו ההסבר הנדרש, שהרי יושב הוא בעיה״ק ירושלים ת״ו אשר מעלה נוספת בקדושתה, ומזה תוצאה מובנת, שגם בקדושת האדם צ״ל הוספה, שהרי אתדל״ת נדרש מתאים לאתעדל״ע, והוספת הקדושה הוא ע״י עניני התורה והמצוה ופנימיותם, שזהו ענין המעינות, ובזה הענין דואהבת לרעך כמוך, ז.א. שלא רק עינו טובה בשלו אלא גם בשל אחרים, והרי בכמה שטחים הכרחית עבודת הפצה האמורה, ובודאי שעל כאו״א החיוב בזה, שמזה מובן שלכאו״א ניתנה האפשרית ואין הדבר תלוי אלא ברצונו, וק״ל.

בברכה לבשו״ט בכל הנ״ל.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת קרח

קטע ממכתב כ״ק אדמו״ר מהוריי״צ

ב״ה א׳ ט״ו סיון, תרפ״ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ״ז באתי בבקשה לכללות אנ״ש שי׳ אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי׳ לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ״ז סיון מפרק קכ עד סוף פרק קלד	**יום רביעי - ל׳ סיון** פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ
יום שני - כ״ח סיון מפרק קלה עד סוף פרק קלט	**יום חמישי - א׳ תמוז** פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
יום שלישי - כ״ט סיון מפרק קמ עד סוף פרק קמד	**יום שישי - ב׳ תמוז** מפרק י עד סוף פרק יז
שבת קודש - ג׳ תמוז פרק כ מפרק יח עד סוף פרק כב	

קטע ממכתב כ״ק אדמו״ר מהוריי״צ

[תמוז תרס״ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ׳ שנה ונכנס לשנת הכ״א היה אומר פרק כ״א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פד, וממלא כל עלמין... עד עמ' פד, גבול ותכלית.

שער היחוד והאמונה

וממלא כל עלמין היא בחי' החיות המתלבשת תוך עצם הנברא שהיא מצומצמת בתוכו בצמצום רב כפי ערך מהות הנברא שהוא בעל גבול ותכלית בכמותו ואיכותו דהיינו מעלתו וחשיבותו כגון השמש שגופו יש לו גבול ותכלית בכמותו שהוא כמו קס"ז פעמים כגודל כדור הארץ ואיכותו ומעלתו הוא אורו ג"כ יש לו גבול עד כמה יוכל להאיר כי לא יאיר לבלתי תכלית מאחר שהוא נברא וכן כל הנבראים הם בעלי גבול ותכלית כי מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו'. וא"כ החיות המלובשת בהם היא בבחי' צמצום רב ועצום כי צריכה תחלה להתצמצם צמצומים רבים ועצומים עד שיתהוה מכחה ואורה עצם הנבראים כמות שהם בעלי גבול ותכלית

ממנה נברא מוגבל, מן ההכרח שהיא תצטמצם בצמצומים רבים, עד שתוכל להתלבש בנברא ולהתאחד אתו – כפי שיוסבר להלן:

1 **וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין"** - **הִיא** בְּחִינַת הַחַיּוּת הַמִּתְלַבֶּשֶׁת
2 בפנימיות, **תּוֹךְ עֶצֶם הַנִּבְרָא, שֶׁהִיא** – החיות שמבחינת "ממלא
3 כל עלמין", **מְצֻמְצֶמֶת בְּתוֹכוֹ** – של הנברא, **בְּצִמְצוּם רַב, כְּפִי**
4 **עֶרֶךְ מָהוּת הַנִּבְרָא,** – שכן, כיוון שעל החיות להתלבש
5 בפנימיותו של הנברא
6 ולהתאחד אתו, מן
7 ההכרח שהיא תצטמצם
8 לפי ערך מהותו של 1
9 הנברא – והנברא הוא הרי 2
10 בעל גבול, הרי מן ההכרח 3
11 שחיות זו תבוא באופן של 4
12 גבול, בצורה מוגבלת, 5
13 כדלהלן: **שֶׁהוּא** – הנברא, 6
14 **בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית** 7
15 **בְּכַמּוּתוֹ וְאֵיכוּתוֹ, דְּהַיְנוּ** 8
16 – המשמעות של "איכותו" 9
17 היא **מַעֲלָתוֹ וַחֲשִׁיבוּתוֹ** – 10
18 של הנברא, שגם האיכות 11
19 והחשיבות אינן החיות של 12
20 הנברא, הן באות רק מצד 13
21 גוף הנברא, **בְּגוֹן הַשֶּׁמֶשׁ,**
22 **שֶׁגּוּפוֹ יֵשׁ לוֹ גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכַמּוּתוֹ,** – בגודל השמש, **שֶׁהוּא**
23 **כְּמוֹ קְסוֹ פְּעָמִים כְּגֹדֶל כַּדּוּר הָאָרֶץ**[22]**, וְאֵיכוּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ,** –
24 של השמש, **הוּא אוֹרוֹ, גַּם־כֵּן יֵשׁ לוֹ גְּבוּל עַד כַּמָּה יוּכַל**
25 **לְהָאִיר, כִּי לֹא יָאִיר לְבִלְתִּי תַּכְלִית, מֵאַחַר שֶׁהוּא נִבְרָא** –
26 ונברא הוא הרי מוגבל – ואם אמנם השמש מאירה למרחק רב,
27 אבל בכל זאת בהגבלה. **וְכֵן כָּל הַנִּבְרָאִים הֵם בַּעֲלֵי גְּבוּל**
28 **וְתַכְלִית, כִּי מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק שָׁנָה כו'.** – וכך בין
29 רקיע לרקיע גם כן מהלך
30 ת"ק שנה. **וְאִם כֵּן** –
31 שלנבראים יש גבול
32 ותכלית, **הַחַיּוּת**
33 **הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהֶם** –
34 בפנימיותם, **הִיא בְּחִינַת**
35 **צִמְצוּם רַב וְעָצוּם, כִּי**
36 **צְרִיכָה תְּחִלָּה**
37 **לְהִתְצַמְצֵם צִמְצוּמִים**
38 **רַבִּים וַעֲצוּמִים, עַד**
39 **שֶׁיִּתְהַוֶּה מִכֹּחָהּ וְאוֹרָהּ** –
40 של חיות זו, **עֶצֶם**
41 **הַנִּבְרָאִים כְּמוֹת שֶׁהֵם,**
42 **בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית** –
43 שהרי החיות עצמה אינה
44 מוגבלת ולא בעלת
45 תכלית, וכדי שיתהווה

יום שני כ"ח סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פד, כי מקור החיות... עד עמ' 168, שהן מדותיו.

שער היחוד והאמונה

כי מקור החיות הוא רוח פיו של הקב"ה המתלבש בעשרה מאמרות שבתורה ורוח פיו ית' היה יכול להתפשט לאין קץ ותכלית ולברוא עולמות אין קץ ותכלית לכמותם ואיכותם ולהחיותם עדי עד ולא הי' נברא עוה"ז כלל (שכמו שהקב"ה נקרא א"ס כך כל מדותיו ופעולותיו דאיהו וגרמוהי חד היינו החיות

עולם הזה, שכל הנבראים שבו הם בעלי גבול ותכלית. ומחמת הצטמצמות החיות שמ"רוח פיו" יתברך, נתהווה העולם הזה עם נבראים בעלי גבול ותכלית. טעמו של דבר, מדוע היו יכולים להיברא עולמות בלי גבול ותכלית מבחינת "רוח פיו" יתברך (בלי צמצומים) – אומר רבנו הזקן במוסגר: (**שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "אֵין־סוֹף", כָּךְ כָּל מִדּוֹתָיו וּפְעֻלּוֹתָיו,** – הן אין־סוף, דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד, – הוא ומדותיו הם דבר אחד, **הַיְנוּ** – כלומר, **הַחַיּוּת הַנִּמְשֶׁכֶת מִמִּדּוֹתָיו, שֶׁהֵן חֶסֶד**

22. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "והנה ברמב"ם יסוה"ת (פ"ג ה"ח) כמו קע פעמים וכ"ה בהל' שבועות (פ"ה הכ"ב) קע פעמים. ול"ק על אדה"ז, כי בהקדמת פיה"מ להרמב"ם (ד"ה והנני נושא) נחית הרמב"ם לדייק יותר וכותב: קסו ושלש שמיניות פעם".

וְרַחֲמִים וּשְׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת, – נמשכת החיות מהן
עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן שֶׁמִּתְלַבְּשׁוֹת – המדות בְּרוּחַ פִּיו –
בספירת המלכות, ההתהוות היא ממאמר ו"רוח פיו" יתברך,
ככתוב[23]: "כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי", וְ"עוֹלָם" - עַל־יְדֵי - "חֶסֶד
יִבָּנֶה"[24], – שהעולם נבנה
על־ידי מדת החסד. כיצד,
איפוא, זה בא משניהם –
מחסד ומדבר ה' (מלכות)?
– אלא הכוונה היא שמדת
החסד מתלבשת בדבר ה'
ו"רוח פיו" – שההתהוות
היא, בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו
הַנַּעֲשֶׂה כֵּלִי וּלְבוּשׁ
לְחֶסֶד זֶה, – שממנו נברא
העולם, כְּהַדִּין קַמְצָא
דְּלְבוּשֵׁיהּ מְגִינֵיהּ וּבְיהּ)[25].
– כאותו צב, שלבושו הוא
ממנו ובו עצמו. כך "רוח
פיו" הוא לבוש וכלי
המאוחד עם מדת החסד,
שממנה מתהווה העולם –
הרי, שמהחיות שמ"רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלי

שער היחוד והאמונה

הנמשכת ממדותיו שהן חסד ורחמים ושאר מדותיו
הקדושות ע"י התלבשותן שמתלבשות ברוח פיו
כי הוא אמר ויהי ועולם ע"י חסד יבנה בדבר ה'
ורוח פיו הנעשה כלי ולבוש לחסד זה כהדין קמצא
דלבושיה מיניה וביה) אלא שצמצם הקב"ה האור
והחיות שיוכל להתפשט מרוח פיו והלבישו תוך
צירופי אותיות של עשרה מאמרות וצירופי צירופיהן
בחילופי ותמורות האותיות עצמן ובחשבונן ומספרן
שכל חילוף ותמורה מורה על ירידת האור והחיות
ממדרגה למדרגה דהיינו שיוכל לברוא ולהחיות
ברואים שמדרגות איכותם ומעלתם היא פחותה
ממדרגות איכות ומעלת הברואים הנבראים מאותיות
ותיבות עצמן שבעשרה מאמרות שבהן מתלבש
הקב"ה בכבודו ובעצמו שהן מדותיו

אחד אתו יתברך "בכבודו ובעצמו".

גבול ותכלית, אֶלָּא שֶׁצִּמְצֵם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָאוֹר
וְהַחַיּוּת שֶׁיּוּכַל לְהִתְפַּשֵּׁט מֵרוּחַ פִּיו, וְהִלְבִּישׁוֹ תּוֹךְ צִרּוּפֵי
אוֹתִיּוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְצִרּוּפֵי צִרּוּפֵיהֶן בְּחִלּוּפֵי
וּתְמוּרוֹת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן וּבְחֶשְׁבּוֹנָן וּמִסְפָּרָן. שֶׁכָּל חִלּוּף
וְתְמוּרָה – של האותיות,
מוֹרֶה עַל יְרִידַת הָאוֹר
וְהַחַיּוּת מִמַּדְרֵגָה
לְמַדְרֵגָה, דְּהַיְנוּ שֶׁיּוּכַל –
האור והחיות, לִבְרֹא
וּלְהַחֲיוֹת בְּרוּאִים –
כאלה, שֶׁמַּדְרֵגוֹת
אֵיכוּתָם וּמַעֲלָתָם הִיא
פְּחוּתָה מִמַּדְרֵגוֹת
אֵיכוּת וּמַעֲלַת הַבְּרוּאִים
הַנִּבְרָאִים מֵאוֹתִיּוֹת
וְתֵיבוֹת עַצְמָן שֶׁבַּעֲשָׂרָה
מַאֲמָרוֹת, שֶׁבָּהֶן –
ב"עשרה מאמרות",
מִתְלַבֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־
הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ
שֶׁהֵן מִדּוֹתָיו – שהן דבר

יום שלישי כ"ט סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 168, והחשבון מורה על... עד עמ' פה, האותיות עצמן:

וְהַחֶשְׁבּוֹן – גם בלי חילופי אותיות, אלא חשבון המספר של
האותיות, מוֹרֶה עַל מְעוּט הָאוֹר וְהַחַיּוּת, מְעוּט אַחַר מְעוּט,
עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מֵהֶנּוּ – מהחיות, אֶלָּא בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה,
שֶׁהִוא בְּחִינַת הַחֶשְׁבּוֹן וּמִסְפָּר, כַּמָּה מִינֵי כֹּחוֹת וּמַדְרֵגוֹת
כְּלוּלוֹת בְּאוֹר וְחַיּוּת
הַוֶּה הַמִּלְבָּשׁ בְּצִרּוּף זֶה
שֶׁל תֵּבָה זוֹ – וכמה
שנשאר מזה – על כך
מורה החשבון – הרי שזו
ירידה אחר ירידה ומיעוט
אחר מיעוט. (וְאַחַר כָּל
הַצְּמצוּמִים הָאֵלֶּה
וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, כַּאֲשֶׁר
גְּזֵרָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, –
כמה ואיזה צמצומים יהיו,
הוּא, שֶׁהָיָה יָכוֹל הָאוֹר
וְהַחַיּוּת לְהִתְלַבֵּשׁ גַּם
בַּהַתְחוֹנִים, כְּמוֹ אֲבָנִים
וְעָפָר הַדּוֹמֵם, – ובהם

שער היחוד והאמונה

והחשבון מורה
על מיעוט האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שלא
נשאר ממנו אלא בחי' אחרונה שהוא בחי' החשבון
ומספר כמה מיני כחות ומדרגות כלולות באור וחיות
הזה המלובש בצירוף זה של תיבה זו (ואחר כל
הצמצומי' האלה וכיוצא בהן כאשר גזרה חכמתו ית'
הוא שהי' יכול האור והחיות להתלבש גם בתחתוני'
כמו אבנים ועפר הדומם כי אבן ד"מ שמה מורה
כי שרשה משם העולה ב"ן במספרו ועוד אלף נוספת
משם אחר (לישעם) [נר' דצ"ל לטעם] הידוע ליוצרה.
והנה שם ב"ן בעצמו הוא בעולמות עליונים מאד
רק שע"י צמצומי' רבים ועצומים ממדרגה למדרגה

עצמם, הם מהסוג הנחות ביותר, כִּי "אֶבֶן", דֶּרֶךְ מָשָׁל, שְׁמָהּ
– שיש בה האותיות בי"ת ונו"ן, מוֹרֶה כִּי שָׁרְשָׁהּ – של האבן,
מִשֵּׁם הָעוֹלֶה בַּ"ן – חמשים ושנים, בְּמִסְפָּרוֹ, – השם ב"ן בא
מאופן מילוי מסויים של שם הוי', וְעוֹד אֶלֶף – במלה "אבן",
נוֹסָפֶת מִשֵּׁם אַחֵר[26],
(לישעם) [נַרְאֶה דְּצָרִיךְ
לִהְיוֹת: "לְטַעַם"] הַיָּדוּעַ
לְיוֹצְרָהּ. – מדוע נוסף
למלה "אבן" האל"ף,
למרות ששרשה הוא
משום ב"ן, בלי אל"ף.
וְהִנֵּה, שֵׁם בַּ"ן בְּעַצְמוֹ
הוּא בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים
מְאֹד, – כיצד, איפוא,
מתהווה ממנו אבן
גשמית? רַק שֶׁעַל־יְדֵי
צְמצוּמִים רַבִּים
וַעֲצוּמִים מִמַּדְרֵגָה –
עליונה יותר, לְמַדְרֵגָה, –
תחתונה יותר, יָרַד מֵהֶנּוּ – מהשם ב"ן שבעולמות העליונים,

---

23. תהלים לג, ט. **24.** שם פט, ג. **25.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כדלעיל ח"א ספכ"א. ל' ב"ר פכ"א, ה". **26.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ ויקח מאבני המקום שאל"ף משם מ"ה. עד"ז בתו"א משפטים (עח, סע"ב). במאו"א (א, ד)

חַיּוּת מוּעָט בְּמְאֹד מְאֹד, עַד שֶׁיּוּכַל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֶבֶן. וְזוֹ הִיא נֶפֶשׁ הַדּוֹמֵם – החיות המצומצמת, הַמְחַיָּה וּמְהַוָּה אוֹתוֹ – את האבן, מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּכָל רֶגַע, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל. – שגם בדומם יש נפש רוחנית המחיה ומהווה אותו מאין ליש. וְזוֹ – החיות המצומצמת ביותר להחיות ולהוות את הנבראים, הִיא בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", – ממלא כל העולמות. מַה שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין"). – בה החיות אינה מצומצמת בהתאם לנברא, אלא היא משפיעה בנברא כפי שהיא במדריגתה העצמית, בלי צמצום. הרי שמבחינת החיות היו יכולים להתהוות עולמות בלי גבול ותכלית, ודוקא כשהיא מתלבשת באותיות "עשרה מאמרות" ובחילופיהן וחילופי חילופיהן, מתהווים אז מהן נבראים בעלי גבול ותכלית, כפי שיוסבר להלן: וְכָל כֹּחַ וּמַדְרֵגָה – שאחרי הצמצומים, בבחינת חשבון האותיות בלבד, יָכוֹל לִבְרֹא בְּרוּאִים כְּפִי בְּחִינַת מַדְרֵגָה זוֹ גַּם־כֵּן לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית בְּכַמּוּתָם וְאֵיכוּתָם, לְהַחֲיוֹת – אותם, עַדֵּי עַד, מֵאַחַר שֶׁהוּא כֹּחַ ה' הַמִּתְפַּשֵּׁט וְנֶאֱצָל – ומופרש, מְרוּחַ פִּיו, וְאֵין מַעֲצוֹר כּוֹ', – אין מעצור לפניו מלהתפשט בצורה כזו, אַךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֵיכוּתָם בְּמַעֲלָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ, כְּאֵיכוּת וּמַעֲלַת בְּרוּאִים שֶׁיּוּכְלוּ לְהַבְּרֹאוֹת מִבְּחִינַת כֹּחַ וּמַדְרֵגַת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן: – ואילו הנבראים המתהווים מחילופי האותיות, ומה גם מחשבון האותיות, הם למטה באיכות ובמעלה.

שער היחוד והאמונה

ירד ממנו חיות מועט במאד מאד עד שיוכל להתלבש באבן וזו היא נפש הדומם המחי' ומהוה אותו מאין ליש בכל רגע וכמש"ל וזו היא בחי' ממכ"ע משא"כ בחי' סוכ"ע) וכל כח ומדרגה יכול לברוא ברואים כפי בחי' מדרגה זו גם כן לאין קץ ותכלית בכמותם ואיכותם להחיות עדי עד מאחר שהוא כח ה' המתפשט ונאצל מרוח פיו ואין מעצור כו'. אך שלא יהי' איכותם במעלה גדולה כ"כ כאיכות ומעלת ברואים שיוכלו להבראות מבחי' כח ומדריגת האותיות עצמן:

יום רביעי ל' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פה, פרק ח. והנה... עד עמ' פו, ומקור החיות:

פֶּרֶק ח. בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן, שמשמעות הכתוב "אני ה' לא שניתי" היא, שהתהוות העולם לא "פעלה" שום שינוי באחדותו של הקב"ה – לא בו עצמו ולא בדעתו ובידיעתו. שהרי, למרות שיש מקום לומר, שבמה שנתהוו נבראים שהקב"ה יודע אותם, נוסף בידיעה שלמעלה – ידיעת הנבראים – הנה באמת אין הדבר כך, כי הידיעה שלמעלה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו (אין זה כמו שהדבר אצל האדם, שהידיעה היא דבר נוסף בנפשו, כי נפשו של האדם היא מורכבת, ולא אחדות פשוטה). כיוון שאחדותו יתברך היא אחדות פשוטה, מן ההכרח בלי שום הרכבה, לומר שידיעתו היא סוג ידיעה אחר לגמרי: בידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו, ו"ידיעת עצמו" הרי ישנה גם לפני שנתהוו הנבראים, כך שבידיעת הנבראים לא נוסף בו שום דבר. אופן זה של ידיעה, הסביר, אין ביכולת השכל האנושי להבין ולהשיג. בפרק זה, פרק ח', יסביר רבנו הזקן, שמה שאומר הרמב"ם בנוגע לידיעה שלמעלה: "הוא המדע הוא הידוע כו'" הוא לא רק ביחס לדעתו של הקב"ה, אלא הדבר הוא כך גם ביחס לכל מדותיו ושמותיו, וגם ביחס לחכמתו ולרצונו, שהם כולם דבר אחד עם הקב"ה עצמו.

וְהִנֵּה, מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם וְכִרְונוֹ־לִבְרָכָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ, אַחְדוּת פְּשׁוּטָה וְלֹא מֻרְכֶּבֶת כְּלָל - כֵּן הָעָנְיָן מַמָּשׁ בְּכָל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וּבְכָל שְׁמוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים וְהַכִּנּוּיִים שֶׁכִּנּוּ לוֹ הַנְּבִיאִים וַחֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה, כְּגוֹן – מה שהנביאים וחכמינו ז"ל מכנים את הקב"ה בתור: "חַנּוּן" וְ"רַחוּם" וְ"חָסִיד" וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, – מדות בהן מכנים את הקב"ה, וְכֵן מַה שֶּׁנִּקְרָא – הקב"ה, "חָכָם", דִּכְתִיב: – כמו שכתוב[1]: "וְגַם הוּא חָכָם וְגוֹ'", וְכֵן – גם, רְצוֹנוֹ – כמו שכתוב[2]: "כִּי רוֹצֶה ה' אֶת יִרְאָיו" וְ"חֶפְצִי חֶסֶד הוּא"[3] – לעשות חסד עם נבראים, וְ"רוֹצֶה בְּתְשׁוּבָתָם שֶׁל רְשָׁעִים וְאֵינוֹ חָפֵץ בְּמִיתָתָם וּבִרְשָׁעָתָם"[4] – הרי יש כאן שני הענינים, מה שהוא רוצה ומה שהוא לא רוצה ו"טָהוֹר

שער היחוד והאמונה

פרק ח והנה מ"ש הרמב"ם ז"ל שהקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש אחדות פשוטה ולא מורכבת כלל כן הענין ממש בכל מדותיו של הקב"ה ובכל שמותיו הקדושים והכינויים שכינו לו הנביאים וחז"ל כגון חנון ורחום וחסיד וכיוצא בהן וכן מה שנקרא חכם דכתיב וגם הוא חכם וגו' וכן רצונו כי רוצה ה' את יראיו וחפץ חסד הוא ורוצה בתשובתם של רשעים ואינו חפץ במיתתם וברשעתם וטהור עינים מראות ברע

מפרש באופן אחר. וראה ג"כ לקו"ת שה"ש (יג, ב) קה"י מע' אבן ועוד. וי"ל שלכן כתב כאן סתם משם אחר כי אית אבן ואית אבן (זח"ג רעט, ב)". **1.** ישעי' לא, ב. **2.** תהלים קמז, יא. **3.** מיכה ז, יח. **4.** ראה יחזקאל יח, כג. תפילת נעילה.

עֵינַיִם מֵרְאוֹת בָּרָע"[5] – דבר שאין הוא רוצה בו. הרי שמייחסים להקב"ה גם מדות, גם חכמה ושכל וגם רצון – אך אֵין רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּמִדַּת חַסְדּוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ וּשְׁאָר מִדּוֹתָיו מוֹסִיפִים בּוֹ רִבּוּי וְהַרְכָּבָה חַס־וְשָׁלוֹם בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, אֶלָּא עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ, וּמִדַּת חַסְדּוֹ וּגְבוּרָתוֹ, וְרַחֲמָנוּתוֹ, וְתִפְאַרְתּוֹ הַכְּלוּלָה מֵחֶסְדּוֹ וּגְבוּרָתוֹ, וְכֵן שְׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת הַכֹּל אַחְדוּת פְּשׁוּטָה מַמָּשׁ, שֶׁהִיא הִיא עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל, שֶׁדַּבְרוֹ זֶה – שדעתו וכדומה של הקב"ה, הם דבר אחד אתו, אֵין כֹּחַ בְּפֶה לְאָמְרוֹ, וְלֹא בְּאֹזֶן לִשְׁמֹעַ, וְלֹא בְּלֵב לְהַכִּירוֹ עַל הָאָדָם לְהַכִּירוֹ עַל בּוֹרְיוֹ. – וכל כך למה? כִּי הָאָדָם מְצַיֵּר בְּשִׂכְלוֹ כָּל הַמַּשְׂכָּלוֹת שֶׁרוֹצֶה לְהַשְׂכִּיל וּלְהָבִין הַכֹּל כְּמוֹת שֶׁהֵן בּוֹ, – כל רעיון והבנה שהוא רוצה להבין הוא מצייר אותו לעצמו כפי שהוא בו עצמו, כְּגוֹן שֶׁרוֹצֶה – האדם, לְצַיֵּר בְּשִׂכְלוֹ מָהוּת הָרָצוֹן, אוֹ מָהוּת חָכְמָה, אוֹ בִּינָה, אוֹ דַּעַת, אוֹ מָהוּת מִדַּת חֶסֶד וְרַחֲמִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן – שאר המדות, הוּא מְצַיֵּר כֻּלָּן כְּמוֹת שֶׁהֵן בּוֹ. – ולכן כשם שהדבר הוא ביחס לשכל ומדות סתם, כך גם כשרוצה האדם להבין הענין של שכל ומדות שלמעלה, שהוא מנסה להשיג אותם על־ידי ציורו את מהות השכל והמדות כפי שהם בּוֹ. אַבָל בָּאֱמֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא רָם וְנִשָּׂא וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא – הקב"ה, קָדוֹשׁ וּמְבֻדָּל רִבּוֹא רְבָבוֹת עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית מִדְּרֵגוֹת הַבְּדָלוֹת, לְמַעְלָה מֵעֲלָה מֵעֵרֶךְ וְסוֹג וּמִין כָּל הַתִּשְׁבָּחוֹת וְהַמַּעֲלוֹת שֶׁיּוּכְלוּ הַנִּבְרָאִים לְהַשִּׂיג וּלְצַיֵּר בְּשִׂכְלָם. – לכן הוא נקרא "הקדוש ברוך הוא", כי הוא קדוש ומובדל מכל מדריגה ומעלה שבגדר השגתו של נברא; כִּי הַמַּעֲלָה וּמַדְרֵגָה הָרִאשׁוֹנָה אֲצֶל הַנִּבְרָאִים הִיא הַחָכְמָה, שֶׁלָּבֵן נִקְרֵאת – החכמה, "רֵאשִׁית", – "ראשית חכמה"[6], ועל "בראשית (ברא אלקים)" אומר תרגום יונתן: "בחכמתא" – משמעות המלה "ראשית" היא לא רק ראשונה, אלא – הנעלית ביותר והמקור של כל השאר, ובגלל כך נקראת חכמה "ראשית", כִּי בָּאֱמֶת הִיא – חכמה, רֵאשִׁית וּמְקוֹר כָּל הַחַיּוֹת בַּנִּבְרָאִים, כִּי מֵהַחָכְמָה נִמְשָׁכוֹת בִּינָה וְדַעַת, וּמֵהֶן – מ(חכמה) בינה ודעת, נִמְשָׁכוֹת כָּל הַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ כַּמּוּשָׂכָל, כְּמוֹ אַהֲבָה וְחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, – כל המדות באות מהשכל – חכמה, בינה ודעת. וְכַנִּרְאֶה – כפי שרואים, בְּחוּשׁ, שֶׁהַקָּטָן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת הוּא בְּכַעַס תָּמִיד וְאַכְזָרִי, וְגַם אַהֲבָתוֹ הִיא לִדְבָרִים קְטַנִּים שֶׁאֵין רָאוּי לְאַהֲבָם, וכל כך למה? מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לֶאֱהֹב דְּבָרִים הָרְאוּיִים לְאַהֲבָם, שֶׁהַאַהֲבָה כְּפִי הַדַּעַת. – כשיש לאדם יותר דעת, מתבטאת גם אהבתו לדברים יקרי ערך יותר; ואם דעתו פחותה, גם אהבתו היא לדברים פחותי ערך. כלומר, המדות תלויות בשכל, בדעת – מפני שהן נמשכות משכל ודעת. וּמֵהַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ נִמְשָׁכוֹת בָּהּ תֵּבוֹת וְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, – מן המדות נוצרות בנפש האותיות והמלים של המחשבה, שֶׁהַנֶּפֶשׁ מְחַשֶּׁבֶת בְּדָבָר שֶׁאוֹהֶבֶת, אוֹ אֵיךְ לִפְעֹל הַחֶסֶד וְרַחֲמִים, וְכֵן בְּשֶׁאָר מִדּוֹת. – שמהן באות האותיות שבמחשבה, ומחשבתו של אדם קשורה במדות. וּבְכָל מַחֲשָׁבָה שֶׁבָּעוֹלָם - מִלֶּבֶשֶׁת בָּהּ אֵיזוֹ מִדָּה הַמְּבִיאָה לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבָה זוֹ, וּמִדָּה זוֹ הִיא

שער היחוד והאמונה

אין רצונו וחכמתו ומדת חסדו ורחמנותו ושאר מדותיו מוסיפים בו ריבוי והרכבה ח"ו במהותו ועצמותו אלא עצמותו ומהותו ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו ומדת חסדו וגבורתו ורחמנותו ותפארתו הכלולה מחסדו וגבורתו וכן שאר מדותיו הקדושות הכל אחדות פשוטה ממש שהיא היא עצמותו ומהותו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שדבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי האדם מצייר בשכלו כל המושכלות שרוצה להשכיל ולהבין הכל כמות שהם בו כגון שרוצה לצייר בשכלו מהות הרצון או מהות חכמה או בינה או דעת או מהות מדת חסד ורחמים וכיוצא בהן הוא מצייר כולן כמות שהן בו אבל באמת הקדוש ב"ה הוא רם ונשא וקדוש שמו כלומר שהוא קדוש ומובדל ריבוא רבבות עד אין קץ ותכלית מדרגות הבדלות למעלה מעלה מערך וסוג ומין כל התשבחות והמעלות שיוכלו הנבראים להשיג ולצייר בשכלם כי המעלה ומדרגה הראשונה אצל הנבראים היא החכמה שלכן נקראת ראשית כי באמת היא ראשית ומקור כל החיות בנבראים כי מהחכמה נמשכות בינה ודעת ומהן נמשכות כל המדות שבנפש המשכלת כמו אהבה וחסד ורחמים וכיוצא בהן וכנראה בחוש שהקטן שאין בו דעת הוא בכעס תמיד ואכזרי וגם אהבתו היא לדברים קטנים שאין ראוי לאהבם מפני שאין בו דעת לאהוב דברים הראויים לאהבם שהאהבה כפי הדעת ומהמדות שבנפש נמשכות בה תיבות ואותיות המחשבה שהנפש מחשבת בדבר שאוהבת או איך לפעול החסד ורחמים וכן בשאר מדות ובכל מחשבה שבעולם מלובשת בה איזו מדה המביאה לחשוב

---

5. חבקוק א, יג. **6.** תהלים קיא, א.

חַיּוּתָהּ שֶׁל מַחֲשָׁבָה זוֹ. – המדה שהביאה את המחשבה הזו
היא המחיה אותה, **וּמֵאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה** – שהאדם חושב,
נִמְשָׁכוֹת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, – שהאדם מדבר, **וְהֵן** – האותיות
שבמחשבה, **חִיּוּתָן מֵמָשׁ.** – של אותיות הדבור שהאדם דובר.
וְהַדִּבּוּר מֵבִיא לִידֵי
מַעֲשֶׂה הַצְדָקָה וָחֶסֶד,
כְּגוֹן הַמֶּלֶךְ שֶׁמְּצוָּה
לַעֲבָדָיו לִיתֵּן. – דבר של
טוב וחסד, הרי זה, שציווי
המלך "פועל" שמחשבת
המלך תבוא על־ידי
דיבורו במעשה בפועל,
וְגַם כְּשֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה
בְּעַצְמוֹ אֵיזֶה דָּבָר – את
מה שהוא חושב לעשות –
שבמקרה זה אין זה צריך
לכאורה לעבור דרך
הדיבור, אלא ממחשבה
מיד למעשה: הוא חושב
לעשות מעשה והוא עושה
אותו, מוסבר מיד להלן,
שגם במקרה כזה, כדי
שהכוח והחיות יבואו ממחשבה למעשה, מן ההכרח שהם יעברו
השתלשלות וירידה כזו בדוגמת הירידה שישנה בדיבור, כשהוא
מדבר ומצווה לזולת לתת, **חֲרֵי כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ וְחִיּוּתָהּ הַמִּתְלַבֶּשׁ**
בַּעֲשִׂיָּה זוֹ, – בעשיית הדבר, **הוּא כְּאֵין מֵמָשׁ לְגַבֵּי כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ**
וְחִיּוּתָהּ הַמִּתְלַבֶּשׁ בְּדִבּוּר הָאָדָם, וּכְעֵרֶךְ וּמְשַׁל הַגּוּף
לַנְּשָׁמָה, – כשם שאין שום השתוות בין הגוף לנשמה, כך לא
שייך להשוות את הכוח והחיות של הנפש המתלבשים במעשה,
לגבי הכוח והחיות המתבטאים בדיבור; וכשהכוח וחיות הנפש
ירדו עד לעשיית הדבר במעשה, עבר כבר הכוח צמצום גדול
בהרבה מאשר הכוח שבדיבור; **וְכֵן עֵרֶךְ אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר**
לְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, – אותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה,
אין להן ערך כלל, כשם
שאין שום ערך לאותיות
הדיבור לגבי אותיות
המחשבה, **וְכֵן עֵרֶךְ**
אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה
לְמָהוּת הַמִּדָּה הַמְלֻבֶּשֶׁת
בָּהּ וּמְחַיָּה אוֹתָהּ, –
כאמור לעיל, שהמדה
היא החיות של המחשבה
שהוא חושב, כך שאין
למחשבה שום ערך כלל
לגבי המדה, **וְכֵן עֵרֶךְ**
מָהוּת וְחִיּוּת הַמִּדָּה לְגַבֵּי
הַחָכְמָה וּבִינָה וָדַעַת,
שֶׁכְּלוּלָתָן הוּא הַשֶּׂכֶל
שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשְׁכָה מִדָּה זוֹ –
הרי, שבכל סדר ירידת
המדריגות מלמעלה
למטה, אין למדריגה התחתונה שום ערך כלל לגבי המדריגה
שמעליה: למדות אין שום ערך לגבי שכל, למחשבה אין שום
ערך לגבי המדה, וכך לדיבור לגבי המחשבה, ולמעשה לגבי
דיבור. **וְכָל זֶה** – הוא, **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְנֶפֶשׁ כָּל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּכָל**
הָעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, שֶׁבְּכֻלָּם הַחָכְמָה הִיא רֵאשִׁית
וּמְקוֹר הַחַיּוּת: – ואילו הקב"ה – יסביר רבנו הזקן בפרק הבא –
הוא כל כך נעלה מחכמה, שהיא לגביו כעשיה ממש.

שער היחוד והאמונה

מחשבה זו ומדה זו היא חיותה של מחשבה זו ומאותיות המחשבה נמשכות אותיות הדבור והן חיותן ממש והדבור מביא לידי מעשה הצדקה וחסד כגון המלך שמצוה לעבדיו ליתן וגם כשהאדם עושה בעצמו איזה דבר הרי כח הנפש וחיותה המתלבש בעשיה זו הוא כאין ממש לגבי כח הנפש וחיותה המתלבש בדבור האדם וכערך ומשל הגוף לנשמה וכן ערך אותיות הדבור לאותיות המחשבה וכן ערך אותיות המחשבה למהות המדה המלובשת בה ומחיה אותה וכן ערך מהות וחיות המדה לגבי החכמה ובינה ודעת שכללותן הוא השכל שממנו נמשכה מדה זו וכל זה בנפש האדם ונפש כל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים שבכולם החכמה היא ראשית ומקור החיות:

יום חמישי א' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פו, פרק ט. אבל... עד עמ' פו, עד אין קץ.

פֶּרֶק ט. אֲבָל לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מַדְרֵגַת הַחָכְמָה,
שֶׁהִיא תְּחִלַּת מַחֲשָׁבָה וְרֵאשִׁיתָהּ, – ומקורה, **הִיא סוֹף**
מַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ, דְּהַיְנוּ
שֶׁנֶּחְשֶׁבֶת כְּאִלּוּ הִיא
בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת עֲשִׂיָּה
לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,
כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[1]:
"כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ". –
שלכאורה, היה מתאים
להשתמש לגבי חכמה,
במלה "השכלת" (כולם
בחכמה השכלת) או
בלשון אחרת של שכל –
מדוע אומר הפסוק "עשית" כשמדובר אודות חכמה? – אלא
הכוונה היא, שחכמה היא כעשיה לגבי הקב"ה, **וְהַיְנוּ לוֹמַר,**
שֶׁכְּעֵרֶךְ הַחַיּוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה
גּוּפָנִית וְנַפְשִׁית לְעֵרֶךְ
חַיּוּת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא –
החכמה, **רֵאשִׁית וּמְקוֹר**
הַחַיּוּת בָּאָדָם וְכָל
הַבְּרוּאִים נַפְשִׁיִּים, –
שלגבי חכמה, מקור
החיות ותחילתה, אין שום
ערך כלל לחיות של
עשיה, שהיא החיות
הנמוכה ביותר, **שֶׁהוּא** –

שער היחוד והאמונה

פרק ט אבל לגבי הקדוש ברוך הוא מדרגת החכמה שהיא תחלת מחשבה וראשיתה היא סוף מעשה אצלו דהיינו שנחשבת כאילו היא בחי' ומדרגת עשייה לגבי הקדוש ב"ה כדכתיב כולם בחכמה עשית והיינו לומר שכערך החיות שבעשיה גופנית ונשמיית לערך חיות החכמה שהיא ראשית ומקור החיות באדם וכל הברואים נשמיים שהוא כאין לגבי חיות שבאותיות הדבור

---

1. תהלים קד, כד.

החיות של עשיה, היא כְּאֵין לְגַבֵּי חַיּוּת שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר,
שֶׁהוּא – החיות של אותיות הדיבור, היא כְּאֵין לְגַבֵּי חַיּוּת
שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, שֶׁהוּא – החיות שמאותיות המחשבה,
היא כְּאֵין לְגַבֵּי חַיּוּת וּמַעֲלַת הַמִּדּוֹת שֶׁמֵּהֶן נִמְשְׁכָה מַחֲשָׁבָה
זוֹ – כפי שהוסבר לעיל,
שכל האותיות שבמחשבה
באות מאיזו מדה שהיא
הגורמת שהנפש תהרהר
באותיות מחשבה אלו.
הרי ברור הדבר, שהחיות
של אותיות המחשבה,
היא כאפס לגבי החיות
של המדות, שממנה
באות אותיות מחשבה
אלו, שֶׁהוּא – החיות של
המדות, היא כְּאֵין לְגַבֵּי
חַיּוּת וּמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת
הַחָכְמָה בִּינָה וְדַעַת
מְקוֹר הַמִּדּוֹת – הרי,
שמעשיה עד לעליונות החכמה, ישנן חמש מדריגות, שכל
אחת מהן היא כאין לגבי המדריגה שלמעלה ממנה – הרי
על־אחת־כמה־וכמה שמהתחתון ביותר (עשיה) לגבי העליון

שער היחוד והאמונה

שהוא כאין לגבי החיות שבאותיות המחשבה שהוא
כאין לגבי חיות ומעלת המדות שמהן נמשכה
מחשבה זו שהוא כאין לגבי חיות ומעלת ומדרגת
החכמה בינה ודעת מקור המדות כן ממש ערך
מדרגת ומעלת החכמה שהיא ראשית ומקור החיות
שבכל העולמות לגבי הקדוש ב"ה בכבודו ובעצמו
המרומם והמתנשא ריבוא רבבות מדרגות רוממות
יותר מרוממות מדרגת החכמה על בחי' חיות שבעשיה
שהיא רוממות חמש מדרגות לבד שהן מדרגות בחי'
עשיה ודבור ומחשבה ומדות ושכל אבל הקדוש ב"ה
רם ומתנשא ממדרגת החכמה רבבות מדרגות כאלו
עד אין קץ

ביותר (חכמה), וכערך שבין עשיה לגבי חכמה – כֵּן מַמָּשׁ עֶרְךְ
מַדְרֵגַת וּמַעֲלַת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת
שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת, – שכן, כאן מדובר אודות ספירת החכמה
של עולם האצילות, שהיא המקור לעולם האצילות, שהוא
העולם העליון ביותר,
וממילא מקור שאר
העולמות שלמטה מעולם
האצילות – לחכמה זו אין
כל ערך, לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־
בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ
וּבְעַצְמוֹ, הַמְרוֹמָם
וְהַמִּתְנַשֵּׂא רִבּוֹא רִבְבוֹת
מַדְרֵגוֹת רוֹמְמוּת, יוֹתֵר
מֵרוֹמְמוּת מַדְרֵגַת
הַחָכְמָה עַל בְּחִינַת
חַיּוּת שֶׁבְּעֲשִׂיָּה, שֶׁהִיא –
רוממות החכמה לגבי
עשיה, היא רוֹמְמוּת –
של, חָמֵשׁ מַדְרֵגוֹת לְבַד,
שֶׁהֵן מַדְרֵגוֹת בְּחִינַת עֲשִׂיָּה וְדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה וּמִדּוֹת וְשֵׂכֶל.
אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רָם וּמִתְנַשֵּׂא מִמַּדְרֵגַת הַחָכְמָה
רִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת כְּאֵלּוּ עַד אֵין קֵץ.

יום שישי ב' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פו, רק מפני... עד עמ' פז, ידוע למשכילים.

רַק – אם כך הדבר, מדוע אנו אומרים רק שחכמה לגבי הקב"ה
היא כמו עשיה לגבי חכמה, הרי ה"עצם" הוא למעלה מעלה
בהרבה מאשר עשיה לגבי חכמה? – הרי זה מִפְּנֵי שֶׁאֵין
בַּנְּבָרִאִים כֹּחַ לְהַשִּׂיג רַק הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִמַּדְרֵגַת חָכְמָה,
שֶׁהִיא רֵאשִׁיתָם, – איך
שהיא יורדת לְמַדְרֵגַת
עֲשִׂיָּה הַשָּׁפָלָה, לְכָךְ אָנוּ
אוֹמְרִים שֶׁלְּגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־
בָּרוּךְ־הוּא נֶחְשֶׁבֶת
מַדְרֵגַת הַחָכְמָה
כְּמַדְרֵגַת עֲשִׂיָּה מַמָּשׁ, –
שמחכמה עד עשיה
בנבראים היא הירידה
הגדולה ביותר של
מדריגות שבאפשרותם
להשיג, דְּהַיְנוּ לוֹמַר –
כלומר, שֶׁהוּא – יתברך,
רָם וְנִשָּׂא וְנַעֲלֶה עָלוּי
רַב מְאֹד מְאֹד מִמַּדְרֵגַת
הַחָכְמָה. וְלֹא שַׂיָּךְ כְּלָל
לְיַחֵם אֶצְלוֹ שׁוּם עִנְיָן
הַמִּתְיַחֵם לְחָכְמָה, אֲפִלּוּ
– לא בְּדֶרֶךְ מַעֲלָה וְעָלוּי רַב, – אפילו התייחסות לחכמה כדי

שער היחוד והאמונה

רק מפני שאין בנבראים כח להשיג רק
ההשתלשלות ממדרגת חכמה שהיא ראשיתם למדרגת
עשיה השפלה לכך אנו אומרים שלגבי הקדוש ב"ה
נחשבת מדרגת החכמה כמדרגת עשיה ממש דהיינו
לומר שהוא רם ונשא ונעלה עילוי רב מאד מאד
ממדרגת החכמה ולא שייך כלל לייחם אצלו שום
ענין המתייחם לחכמה אפילו בדרך מעלה ועילוי
רב כגון לומר עליו שא"א לשום נברא עליונים
ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו כי ענין ההשגה
מתייחם ונופל על דבר חכמה ושכל לומר שאפשר
להשיגו או אי אפשר להשיגו מפני עומק המושג
אבל הקדוש ברוך הוא שהוא למעלה מן השכל
והחכמה לא שייך כלל לומר בו שאי אפשר להשיגו
מפני עומק המושג כי אינו בבחי' השגה כלל והאומר
עליו שאי אפשר להשיגו הוא כאומר על איזו חכמה

לציין איך הוא ברוך־הוא למעלה מחכמה – גם זה אינו מתאים,
כְּגוֹן לוֹמַר עָלָיו – על הקב"ה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשׂוּם נִבְרָא
עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַשִּׂיג חָכְמָתוֹ אוֹ מָהוּתוֹ, – כאן הרי
משתמשים בענין ההבנה באופן של שלילה ועליונות, שאי־
אפשר להבין את הקב"ה –
ובכל זאת לא שייך לומר
כך אודות הקב"ה, כִּי עִנְיַן
הַהַשָּׂגָה מִתְיַחֵם וְנוֹפֵל –
רק עַל דָּבָר חָכְמָה
וְשֵׂכֶל, לוֹמַר שֶׁאֶפְשָׁר
לְהַשִּׂיגוֹ, אוֹ אִי אֶפְשָׁר
לְהַשִּׂיגוֹ מִפְּנֵי עָמְקוֹ
הַמָּשָׁג; אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־
בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא
לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל
וְהַחָכְמָה - לֹא שַׂיָּךְ כְּלָל
לוֹמַר בּוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר
לְהַשִּׂיגוֹ מִפְּנֵי עָמְקוֹ
הַמָּשָׁג, – וזאת מפני כִּי –
הקב"ה, אֵינוֹ בְּבְחִינַת
הַשָּׂגָה כְּלָל, וְהָאוֹמֵר
עָלָיו – על הקב"ה, שֶׁאִי
אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיגוֹ - הוּא כְּאוֹמֵר עַל אֵיזוֹ חָכְמָה רָמָה וַעֲמֻקָּה,

שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמַשֶּׁשָׁה בַּיָּדַיִם מִפְּנֵי עָמְקָ הַמָּשָׁג, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ – דברים אלה, יִצְחָק לוֹ, לְפִי שֶׁחוּשׁ הַמִּשּׁוּשׁ אֵינוֹ מִתְיַחֵם וְנוֹפֵל אֶלָּא עַל עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית הַנִּתְפֶּשֶׂת בַּיָּדַיִם, – דבר גשמי, הנעשה ונלקח בידים, מתאים לומר עליו, שיכולים למששו בידים, ואילו ענין של שכל, ה"מתקבל" בשכל בלבד, לא מתאים כלל לומר שהחכמה היא כל־כך עמוקה, שאי אפשר למשש אותה **בידים.** וְכָכָה מַמָּשׁ נֶחֱשֶׁבֶת לְנַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְדַרֵּגַת הַשֵּׂכֶל וְהַהַשָּׂגָה כַּעֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית מַמָּשׁ, וַאֲפִלּוּ הַשָּׂגַת שִׂכְלִים – נמצאים בעלי הבנה גדולה, שֶׁבְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים, וַאֲפִלּוּ מַדְרֵגַת חָכְמָה עִלָּאָה – החכמה העליונה, שבעולם האצילות, הַמְּחַיָּה אֶת כֻּלָּם, – כל הנבראים וכל ענייני שכל, כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[1]: "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ". – שהתהוות כל הנבראים וחיותם היא מ"חכמה", היינו חכמה דאצילות, אף־על־פי־כן נחשבת גם חכמה עילאה (עליונה) שבאצילות כעשיה לגבי הקב"ה, כי הקב"ה הוא בלי ערך למעלה מחכמה שבאצילות – ממילא לא מתאים כלל לומר, שאי־אפשר להבינו בחכמה ושכל, כיוון שענין החכמה והשכל אינו ה"חוש" כלל שעל־ידו אפשר להשיגו, כי הוא למעלה לגמרי מכך. וּמַה שֶּׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "חָכָם" בַּפָּתוּב, – הרי שכן מייחסים לו ענין החכמה, וְגַם חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה כָּנוּ לוֹ מַדְרֵגַת וּמַעֲלַת הַחָכְמָה, – שהוא יתברך חכם, הַיְנוּ מְשׁוּם שֶׁהוּא מְקוֹר הַחָכְמָה, שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ נִמְשָׁךְ וְנֶאֱצָל – לגבי נבראים נאמר הלשון "נברא", דבר שנוצר, ולגבי מדריגה שמעולם האצילות, הלשון הוא "נאצל", שנאצל ונפרש ממנו יתברך מדריגה זו ונאצל זה, מָהוּת מַדְרֵגַת חָכְמָה עִלָּאָה – עליונה, שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת. וְכֵן – מה שקוראים לקב"ה בשם: "רַחוּם" וְ"חָסִיד", – למרות שהוא למעלה לגמרי ממדות רחמים וחסד, הרי זה מפני עַל שֵׁם שֶׁהוּא מְקוֹר הָרַחֲמִים וְהַחֲסָדִים. וְכֵן שְׁאָר הַמִּדּוֹת, – שמה שמציינים את הקב"ה במדות האחרות, הרי זה מפני שהוא מקור למדות אלו, שֶׁכֻּלָּן – כל המדות, נִמְשְׁכוּ וְנֶאֱצְלוּ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ. וְדֶרֶךְ וְעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה וְהָאֲצִילוּת, – כיצד נמשכו ונאצלו חכמה ומדות מהקב"ה, שהוא למעלה לגמרי מחכמה ומדות, ואף גם אחרי שנמשך ענין החכמה והמדות, הן דבר אחד אתו יתברך, אֵיךְ – נמשך ונאצל ענין החכמה והמדות מ"אין־סוף" שלמעלה לגמרי מחכמה ומדות, וּמַה – איזו מהות נאצלה כאן, שבהיותה ענין של חכמה או מדות, היא דבר אחד אתו יתברך, הנה דבר זה יָדוּעַ לַמַּשְׂכִּילִים[2].

שער היחוד והאמונה

רמה ועמוקה שאי אפשר למששה בידים מפני עומק המושג שכל השומע יצחק לו לפי שחוש המישוש אינו מתייחם ונופל אלא על עשייה גשמית הנתפסת בידים וככה ממש נחשבת לגבי הקב"ה מדרגת השכל וההשגה כעשייה גשמית ממש ואפילו השגת שכלים שבעולמות עליונים ואפילו מדרגת חכמה עילאה המחיה את כולם כדכתיב כולם בחכמה עשית. ומה שהקדוש ברוך הוא נקרא חכם בכתוב וגם חז"ל כינו לו מדרגת ומעלת החכמה היינו משום שהוא מקור החכמה שממנו ית' נמשך ונאצל מהות מדרגת חכמה עילאה שבעולם האצילות וכן רחום וחסיד על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים וכן שאר המדות שכולן נמשכו ונאצלו ממנו יתברך וזרך וענין ההמשכה והאצילות איך ומה ידוע למשכילים

יום שבת קודש ג' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פז, הגה"ה (סוד... עד עמ' פז, מן השכל:

(הגהה: – ב"הגהה" זו מוסבר בקיצור ענין הצמצומים שהיו נדרשים כדי שמאור אין־סוף, ייאצל ענין של חכמה ומדות: **סוד הַצִּמְצוּם הָאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – שלפני הצמצום האיר האור הבלי־גבול, והצמצום פעל שיתגלה כוח הגבול שבאור אין־סוף, **וְצִמְצוּם "אָדָם קַדְמוֹן",** – היינו המחשבה הראשונה הכוללת כל סדר ההשתלשלות – נעשה כבר כאן ענין של מחשבה, אבל מחשבה כזו הכוללת כל סדר ההשתלשלות, **וְסוֹד** – הצמצום של **הַדִּיקְנָא,** – זקן ושערות, שהם ענין של צמצומים: כשם שבשערה החיות מצומצמת ביותר, עד שגם כשחותכים את השערה אין האדם חש בכאב, כך מהווה "סוד הדיקנא" אופן נוסף בצמצומים[3], **שֶׁסּוֹד כָּל הַצִּמְצוּמִים** – הוא, **לְצַמְצֵם הָאוֹר** – כדי שיוכל, **שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ**

שער היחוד והאמונה

הגה"ה

(סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצם האור שיתלבש בבחי' כלים די"ס והנה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי' כלים דהב"ד אז שיך לומר מ"ש הרמב"ם הוא היודע והוא המדע והוא הידוע ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים

* והנה אין לנו
עסק בנסתרו' אך הנגלות
לנו להאמין אמונה שלימה
דאיהו וגרמוהי חד דהיינו
מדותיו של הקדוש ב"ה
ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו
עם מהותו ועצמותו המרומם

---

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בבי' יותר בכ"מ בדא"ח – לדוגמא מצות האמנת אלקות וכו'". מראי־מקומות בענין זה אפשר למצוא גם ב"ספר הערכים – חב"ד", כרך ד', ערך "אורות דספירות – פשיטותם או ציורם". **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בבי'

בְּבְחִינוֹת כֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת. – שבעולם האצילות. "כלים" הם ענין של חכמה וחסד, ואילו "אור" הוא פשוט, בלי ציור של חכמה וחסד; הנה בשעה שהוא מצמצם את עצמו ונעשה ענין של כלים, של חכמה וחסד, בהם מתלבש ומתייחס האור, אז מתהווה ענין החכמה והחסד ובאופן שהם דבר אחד אתו יתברך. **וְהִנֵּה,** **אַחַר שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בְּבְחִינַת כֵּלִים דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת, אָז שַׂיָּךְ לוֹמַר מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם:** – שהדעת והידיעה שלמעלה הן באופן ש"הוּא הַיּוֹדֵעַ, **וְהוּא הַמַּדָּע, וְהוּא הַיָּדוּעַ,** – הכל זה "הוא", הוא יתברך, **וּבִידִיעַת עַצְמוֹ וְכוּ'",** – יודע כל הנבראים. **לְפִי שֶׁבְּחִינַת כֵּלִים דְּאֲצִילוּת נַעֲשִׂים נְשָׁמָה וְחַיּוּת לְ**– עולמות **בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה וּלְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם.** – לכל הנבראים שבעולמות. וב"ידיעת עצמו" שבכלים דאצילות, הוא יודע כל הנבראים של בריאה – יצירה – עשיה המקבלים חיותם מהם. אך, כל זה שייך אחרי שהאור מצטמצם על־ידי צמצומים שונים, עד שיוכל האור להתלבש בכלים שבאצילות. **אֲבָל בְּלִי צִמְצוּם וְהִלְבָּשָׁה הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל** – כאמור לעיל, של האור בכלים, **לֹא שַׂיָּךְ כְּלָל לוֹמַר "הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַמַּדָּע וְכוּ'",** – כלומר, לא שייך כלל לומר בו ענין של ידיעה, גם לא באופן של "הוא היודע הוא המדע וכו'", **כִּי** – הקב"ה, **אֵינוֹ בִּבְחִינַת וְגֶדֶר דַּעַת וּמַדָּע כְּלָל חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא** – הוא, **לְמַעְלָה מַעְלָה עִלּוּי רַב עַד אֵין קֵץ אֶפְלוּ מִבְּחִינַת וְגֶדֶר חָכְמָה,** – שגם האופן של "הוא היודע והוא המדע כו'" הוא גדר פרטי של חכמה, כלומר, זהו חכמה ולא ענין של חסד – הנה הוא יתברך למעלה מעלה לגמרי מכך, **עַד שֶׁבְּחִינַת חָכְמָה נֶחְשֶׁבֶת אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּבְחִינַת עֶשְׂיָה גַּשְׁמִית):** על־כל־פנים הרי אמר, שהדרך והאופן כיצד נמשך ונאצל מאור אין־סוף ענין של חכמה ומדות, ובכל זאת תהיינה דבר אחד עם אור אין־סוף, עד ש"הוא המדע וכו'" – דבר זה ידוע למשכילים, ורבנו הזקן ממשיך ואומר: **וְהִנֵּה, אֵין לָנוּ עֵסֶק בַּנִּסְתָּרוֹת,** – כיצד נאצלו הספירות מאור אין־סוף, **וּבְאוֹפֶן זֶה** שהן דבר אחד עם אור אין־סוף. **אַךְ "הַנִּגְלוֹת לָנוּ",** – הוא, **לְהַאֲמִין אֱמוּנָה שְׁלֵמָה דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד,** – הוא יתברך ו"גרמוהי" הכלים והספירות שלו הם דבר אחד, **דְּהַיְנוּ מְהוּתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ** – הם דבר אחד **עִם מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ רוֹמְמוּת אֵין קֵץ מִבְּחִינַת חָכְמָה וְשֵׂכֶל וְהַשָּׂגָה. וְלָכֵן,** – מפני שהוא למעלה לגמרי מענין של שכל והשגה, **גַּם יְחוּדוֹ שֶׁמִּתְיַחֵד עִם מְהוּתָיו שֶׁהֶאֱצִיל מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, גַּם כֵּן אֵינוֹ בְּבְחִינַת הַשָּׂגָה** – שיוכלו **לְהַשִּׂיג אֵיךְ מִתְיַחֵד בָּהֶן.** – אלא זה ענין שיש "לקחתו" באמונה. **וְלָכֵן נִקְרָאוּ מְהוּתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא - שֶׁהֵן הַסְּפִירוֹת - בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ: "רָזָא דִּמְהֵימְנוּתָא",** – סוד האמונה, **שֶׁהִיא הָאֱמוּנָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל:** – שכן, אין השכל יכול להשיג זאת, ואפשר "לקבלו" רק באמונה.

שער היחוד והאמונה

הגה"ה

(סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצם האור שיתלבש בבחי' כלים די"ס והנה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי' כלים דחב"ד או שיך לומר מ"ש הרמב"ם הוא היודע והוא המדע והוא הידוע ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים דאצילות נעשים נשמה וחיות לבי"ע ולכל אשר בהם אבל בלי צמצום והלבשה הנ"ל לא שיך כלל לומר הוא היודע והוא המדע וכו' כי אינו בבחי' וגדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא למעלה מעלה עילוי רב עד אין קץ אפי' מבחי' וגדר חכמה עד שבחי' חכמה נחשבת אצלו ית' כבחי' עשיה גשמית):

* והנה אין לנו עסק בנסתרו' אך הנגלות לנו להאמין אמונה שלימה דאיהו וגרמוהי חד דהיינו מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו עם מהותו ועצמותו המרומם לבדו רוממות אין קץ מבחי' חכמה ושכל והשגה ולכן גם יחודו שמתייחד עם מדותיו שהאציל מאתו ית' ג"כ אינו בבחי' השגה להשיג איך מתייחד בהן ולכן נקראו מדותיו של הקדוש ב"ה שהן הספירות בזה"ק רזא דמהימנותא שהיא האמונה שלמעלה מן השכל:

יותר בכ"מ בדא"ח לדוגמא ש' היחוד וכו' — "שער היחוד" לאדמו"ר האמצעי (בספר "נר מצוה ותורה אור").

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמוד ב

שעשו מלאכה האסורה בשבת שלא להשגת תועלת אלא בדרך קלקול, **פְּטוּרִין** מחיובי השבת, **חַיָּין מְחוֹבֵל וּמַבְעִיר** – שאם חבל או הבעיר בשבת אף שלא לצורך, חייב. **אָמַר לֵיהּ** רבי יוחנן, **פּוֹק חֲנֵי לְבָרָא** – צא ושנה משנה זו חוץ לבית המדרש, לפי שדברים אלו כי **חוֹבֵל וּמַבְעִיר** בלא צורך חייב, **אִינָהּ מִשְׁנָה** – לא נשנו מעולם בבית המדרש, אלא אף עליהם פטור אם עשאן שלא לתועלת. **וְאִם תֵּימָצֵי לוֹמַר מִשְׁנָה** – ואף אם תאמר כי שנוייה היא הלכה זו, ומלאכות אלו שנעשו דרך קלקול חייבים עליהן, ניתן להעמיד כי מדובר שאף בקלקול זה ישנה תועלת. כגון **חוֹבֵל, בְּצָרֵיךְ לְבַלְבּוֹ** – שהרג בהמה לצורך שתיית דמה על ידי כלבו. וכן **מַבְעִיר** ושורף דבר, מדובר **בְּאוֹפֶן שְׁצָרִיךְ לְאַפּוֹרוֹ** של הדבר הנשרף.

הגמרא מקשה על רבי יוחנן, **תְּנַן, שׁוֹרוֹ שֶׁהִרְלִיךְ אֶת הַגָּדִישׁ בְּשַׁבָּת חַיָּיב וְהוּא שֶׁהִרְלִיךְ אֶת הַגָּדִישׁ בְּשַׁבָּת פָּטוּר,** משום שהוא מתחייב בנפשו. **וְקָתָנֵי** – מכך שמשוה המשנה את חיובי האדם והשור, לכאורה מוכח **שֶׁהוּא דּוֹמֶיָא דְּשׁוֹרוֹ** – האופן המדובר באדם שוה לאופן המדובר בשור. **מָה שׁוֹרוֹ דְּלָא קָבָעֵי לֵיהּ** – כשם שהשור עשה את ההיזק שבשריפה אף שלא נצרך לתועלת מסוימת במעשה זה,

יום ראשון

יום רביעי — כז סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: וממלא . . . ־פד־ ותכלית.

כְּתִיב ״וּבֵרַכְךָ ה׳ אֱלֹקֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה״. הָאָדָם, עָלָיו רַק לַעֲשׂוֹת כְּלִי לְפַרְנָסָתוֹ, וּלְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל כֹּחוֹ אֲשֶׁר הַכְּלִי יִהְיֶה טָהוֹר מִכָּל סִיג וּפְסֹלֶת דְּאוֹנָאָה כוּ׳, הֵינוּ שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל עַל פִּי דִּינֵי הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר אָז הוּא כְּלִי רָאוּי לְבִרְכָה הָעֶלְיוֹנָה בִּשְׁנַיִם: פַּרְנָסָה בְּרֶוַח, וַאֲשֶׁר הַפַּרְנָסָה תֵּלֵךְ לַמָּקוֹם הָרָאוּי.

יום שני

יום חמישי — כח סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: כי מקור . . . ־168־ מדותיו.

הצ״צ בספרו לבנו אאזמו״ר מאורע מחייו, סיים: מיט דעם וואָס מען העלפט א אידען אין פרנסה, אפילו פאַרדינען זיבעציג קאָפיקעס (מטבע קטנה ברוסיא) אין א קעלבעל, איז אלע שערי היכלות העליונים זיינען פאר איהם אָפען.

כעבור כמה שנים סיפר אאזמו״ר כל הנ״ל לאאמו״ר והוסיף: מ׳באדארף אפילו וויסען די וועג צו די היכלות העליונים, נאָר דאָס מאַכט ניט אויס, עס דארף זיין דער עיקר, העלפען בלבב שלם מיט א געפיל, האָבען א געשמאַק אין א אידען טאָן א טובה.

הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ בְּסַפְּרוֹ לִבְנוֹ אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ״שׁ] מִאָרְע מֵחַיָּיו, סִיֵּם: בָּזֶה שֶׁמְּסַיְּעִים לִיהוּדִי בְּפַרְנָסָתוֹ, אֲפִלּוּ לְהַרְוִיחַ שִׁבְעִים ״קאָפִּיקעס״ (מַטְבֵּעַ קָטַנָּה בְּרוּסְיָא) בְּסַחַר עֲגָלִים, כָּל שַׁעֲרֵי הַהֵיכָלוֹת הָעֶלְיוֹנִים פְּתוּחִים עֲבוּרוֹ.

כַּעֲבוֹר כַּמָּה שָׁנִים סִפֵּר אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ״שׁ] כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל לַאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַ], וְהוֹסִיף: צָרִיךְ גַּם לָדַעַת אֶת הַדֶּרֶךְ לַהֵיכָלוֹת הָעֶלְיוֹנִים, אַךְ אֵין זֶה מְשַׁנֶּה, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הָעִקָּר לְסַיֵּעַ בְּלֵבָב שָׁלֵם בְּרֶגֶשׁ, שֶׁיִּהְיֶה תַּעֲנוּג בַּעֲשִׂיַּת טוֹבָה לִיהוּדִי.

יום שלישי

יום שישי — כט סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, ששי עם פירש״י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: והחשבון . . . האותיות עצמן.

עֲבוֹדַת הָאָדָם עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, לְהַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לִרְאוֹת עִנְיַן הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, אֵיךְ כִּי בְּטוּבוֹ יִתְבָּרֵךְ מְחַדֵּשׁ אֶת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים בְּכָל רֶגַע בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַפְּרָטִית, אֲשֶׁר זֶה אַךְ זֶה הוּא מְצִיאוּת הַנִּבְרָאִים חִיּוּתָם וְקִיּוּמָם.

יום רביעי

שבת — ל סיון, שר״ח — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, שביעי עם פירש״י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: פרק ח. והנה . . . ומקור החיות.

העברת הפרשה שמו״ת – פסוק פסוק. וקורין גם ההפטרה, או שתי ההפטרות אם הוא שבת ר״ח, או פרשיות מחוברות וכיוצא בזה.

מענה רבינו הזקן לאברך עילוי מצוין ובעל כשרון מפורסם כשנכנס ליחידות שלו הראשונה – בשנת תקנ״ה בליאזנא: רוחניות וגשמיות זיינען הפכים בעצם מהותם. דאָס וואָס עס איז א מעלה אין גשמיות, איז א חסרון אין רוחניות.

אין גשמיות איז א שמח בחלקו דער גרעסטער בעל מעלה. און דורך עבודה וועט אזא איינער צוקומען צו די העכסטע מדריגות. אין רוחניות אָבער איז א שמח בחלקו דער גרעסטער חסרון, און ער וועט ר״ל, א יורד ונופל.

הַעֲבָרַת הַפָּרָשָׁה שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם – פָּסוּק פָּסוּק. וְקוֹרִין גַּם הַהַפְטָרָה, אוֹ שְׁתֵּי הַהַפְטָרוֹת אִם הוּא שַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ פָּרָשִׁיּוֹת מְחֻבָּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

מַעֲנֵה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לְאַבְרֵךְ עִלּוּי מְצֻיָּן וּבַעַל כִּשָּׁרוֹן מְפֻרְסָם, כְּשֶׁנִּכְנַס לִיחִידוּת שֶׁלּוֹ הָרִאשׁוֹנָה – בִּשְׁנַת תקנ״ה בְּלִיאָזְנָא: רוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת הֵם הֲפָכִים בְּעֶצֶם מַהוּתָם. מַה שֶּׁהוּא מַעֲלָה בַּגַּשְׁמִיּוּת, הוּא חִסָּרוֹן בָּרוּחָנִיּוּת.

בְּגַשְׁמִיּוּת – הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ הוּא בַּעַל מַעֲלָה הַגָּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, וְעַל יְדֵי ׳עֲבוֹדָה׳ יַגִּיעַ אֶחָד כָּזֶה לְמַדְרֵגוֹת הַגְּבֹהוֹת בְּיוֹתֵר. אֲבָל בְּרוּחָנִיּוּת – הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ הוּא הַחִסָּרוֹן הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר, וְהוּא נִהְיֶה, רַחֲמָנָא לִצְלָן, יוֹרֵד וְנוֹפֵל.

יום חמישי

יום ראשון — א תמוז, ב דר״ח — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: חוקת, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: א־ט.
תניא: פרק ט. אבל . . . אין קץ.

מְסִירוּת נֶפֶשׁ הֲרָאוּיָה לִבְנֵי תּוֹרָה הוּא כְּדָרָשַׁת רַז״ל ״אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל״, לְהָמִית אֶת כָּל הַתַּעֲנוּגִים בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם. כִּי אֶפְלּוּ דְּבָרִים קַלֵּי הָעֶרֶךְ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם, מוֹנְעִים הֵמָּה מִלִּהְיוֹת מָסוּר וְנָתוּן בְּאָהֳלָהּ שֶׁל תּוֹרָה.

יום ששי

יום שני — ב תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: חוקת, שני עם פירש״י
תהלים: י״ז־יז.
תניא: רק מפני . . . למשכילים.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן כּוֹתֵב בְּסִדּוּרוֹ: נָכוֹן לוֹמַר קֹדֶם הַתְּפִלָּה ״הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת־עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ״.

זֹאת אוֹמֶרֶת, אֲשֶׁר מִצְוַת אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל הִיא שַׁעַר הַכְּנִיסָה, אֲשֶׁר דֶּרֶךְ בּוֹ יָכוֹל הָאָדָם לָבוֹא לַעֲמֹד לִפְנֵי ה׳ אֱלֹקִים לְהִתְפַּלֵּל, בִּזְכוּתָהּ תִּקָּבֵל תְּפִלַּת הַמִּתְפַּלֵּל.

שבת קודש יום שלישי | ג תמוז | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, שלישי עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: הגהה. סוד . . . מן השכל.

אאזמו"ר אמר: א אידישער קרעכץ וואָס קומט ח"ו בסבה פון א ניט גוט גשמי איז אויך א תשובה גדולה, בפרט א קרעכץ בסבה פון א ניט גוט רוחני איז אודאי און אודאי א תשובה מעליתא. דער קרעכץ שלעפט ארויס פון עומק רע, און שטעלט אנידער אין א מעמד טוב.

אֲדֹנָי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ"שׁ] אָמַר: אֲנָחָה יְהוּדִית הַבָּאָה חַס־וְשָׁלוֹם בְּסִבַּת לֹא טוֹב גַּשְׁמִי – גַּם הִיא תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה, בִּמְיוּחָד אֲנָחָה בְּעִקְּבוֹת לֹא טוֹב רוּחָנִי – הִיא וַדַּאי וְוַדַּאי תְּשׁוּבָה מְעֻלָּה. הָאֲנָחָה מְחַלֶּצֶת מֵעֹמֶק רַע, וּמְצִיבָה בְּמַעֲמָד טוֹב.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמוד ב

המקבל קודם שגבאו הניזק ממנו אינו חייב לשלם את דמי החרישה, וכמו שנתבאר לענין אם מכרו המזיק. **אֶלָּא** דין זה שאם **שָׁחֲטוֹ** המזיק מה שעשה עשוי ואין הניזק גובה הימנו, אינו מבואר, דְּלִיתֵי וְלִשְׁתַּלֵּם **מִבְּשָׁרֵיהּ** – שיבוא הניזק ויגבה מבשרו של השור, **דְּתָנְיָא** – שהרי שנינו בברייתא, הדורשת את דברי הכתוב (שמות כא לה) 'וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי', ואומרת, **אֵין לִי** ראיה מדברי הכתוב שיכול הניזק לגבות את נזקו משור המזיק **אֶלָּא** באופן שהשור חַי, אך אם **שָׁחֲטוֹ** המזיק **מַנַּיִן** שרשאי הניזק לגבות מבשרו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר' **מִכָּל מָקוֹם,** אף אם מת הוא, ואם כן, מדוע אם שחטו המזיק מה שעשה עשוי.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב שִׁיזְבִי,** אכן רשאי הניזק לגבות את בשרו של השור השחוט, **וְלֹא נִצְרְכָא** – לא הוצרכה התוספתא לומר דין זה, **אֶלָּא לְפֶתַח שָׁחֲטָהּ** – שאף שנפחתו דמי השור בשחיטתו אין המזיק חייב לשלם את ההפרש לניזק, אלא יטול את השור כמות שהוא.

רב הונא מבאר שיש ללמוד מכאן לענין מזיק שיעבודו של חבירו: **אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, זֹאת אוֹמֶרֶת** – ממה שאם שחטו המזיק לשורו אינו חייב לשלם את הפחת לניזק, מאחר שבשעה ששחטו עדיין אינו ממונו של הניזק, יש לנו ללמוד שאדם **הַמַּזִּיק** את **שְׁעַבּוּדוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ,** כגון שהזיק הלוה את שדהו המשועבדת למלוה לתשלום חובו, **פָּטוּר** הוא מלשלם למלוה את דמי הנזק, מאחר שבשעה שהזיק עדיין לא היתה הקרקע שייבת למלוה.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – פשוט הדבר שיש ללמוד דין זה מכאן, ומה משמיענו רב הונא בדבריו. ומשיבה: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, **הָתָם הוּא** – שרק במזיק השוחט את שורו פטור הוא מלשלם את הדמים שפחתו, **דְּאָמַר לֵיהּ** – מאחר שיכול הוא לומר לניזק, **לֹא חֲפַרְתִּיךְ וְלֹא מַיְדֵי** – לא חיסרתי אותך במאומה, שהרי השור לפניך הוא, (**דְּאָמַר** לֵיהּ) **זִיקָא בְּעַלְמָא הוּא דְּשָׁקְלֵי מִינָּךְ** – רוח [חיים] בלבד נטלתי מן השור שלך, **אֲבָל בְּעַלְמָא** – במקום אחר, שמזיק את שיעבודו של חבירו בפועל, יש מקום לומר דְּלִיחַיֵּיב המזיק, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב הונא, שאף במזיק ממש פטור.

שבה הגמרא ושואלת: **הָא נַמִּי רַבָּה אֲמָרָהּ** – הרי דין זה כבר אמרו רבה, **דְּאָמַר רַבָּה,** אדם **הַשּׁוֹרֵף** את **שְׁטָרוֹתָיו** [–שטרי חובותיו] **שֶׁל חֲבֵירוֹ, פָּטוּר** הוא מתשלום נזקיו, מאחר שאינו אלא כמזיק את שיעבודו, שמעתה אינו יכול לגבות את חובו מן הלווים, ואם כן, מדוע הוצרך רב הונא להשמיענו דין זה.

משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – היה מקום לומר, **דְּהָתָם הוּא** – שרק בשורף שטרותיו של חבירו פוטר רבה, **דְּאָמַר לֵיהּ** – שיכול השורף לומר לבעל השטרות **נְיֵירָא בְּעַלְמָא קָלַאי מִינָּךְ** – סתם נייר שרפתי לך, שאין הנזק ניכר בשריפת השטר, **אֲבָל הֵיכָא דְּחָפַר בָּהּ** [–בקרקע המשועבדת] **בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת** שהנזק ניכר בגוף הקרקע, **לִיחַיֵּיב** המזיק את השיעבוד, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב הונא שיש ללמוד מסוגייתנו שאף באופן זה פטור המזיק, **דְּהָא הָכָא** – שהרי כאן ששחט המזיק את השור הרי ניכר בו הנזק, **וְכִמְאן דְּחָפַר בָּהּ בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת דָּמֵי,** וְקָאָמַר – ושנינו בתוספתא שמַה **שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי,** ולפיכך יש ללמוד אף למזיק שיעבודו של חבירו במקום שהנזק ניכר, שפטור הוא על היזקו.

הגמרא שבה לבאר את המשך דברי התוספתא: שנינו בתוספתא, שאם **קָדְמוּ בַּעֲלֵי החוֹבוֹת** של המזיק **וְהִנְכִּיהוּ** את השור עבור תשלום החוב, הדין הוא שבֵּין אם היה **חָב** להם המזיק חוב זה **עַד שֶׁלֹּא הֵזִיק** השור, ובֵּין אם **הֵזִיק** השור **עַד שֶׁלֹּא חָב** המזיק, **לֹא עָשָׂה** בעל החוב **וְלֹא כְלוּם,** אלא רשאי הניזק לשוב ולגבות השור ממנו, **לְפִי שֶׁאֵין** שור תם **מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ,** ולפיכך משועבד הוא לניזק לתשלום נזקו.

שואלת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא** אם **הֵזִיק** השור **עַד שֶׁלֹּא חָב** המזיק, אזי מבואר מדוע רשאי הניזק להוציא את השור מרשות הבעל חוב, שהרי **נִיזָּקִין קָדְמוּ** – שיעבודו של הניזק קודם הוא לשיעבודו של המלוה, **אֲבָל** אם **חָב** המזיק **עַד שֶׁלֹּא הֵזִיק** השור, אין מבואר מדוע רשאי הניזק להוציאו מן המלוה, שהרי **הַבַּעַל חוֹב קָדְמוּ,** ונשתעבד השור למלוה לתשלום החוב קודם שנשתעבד לניזק לתשלום נזקיו.

ה'רצון' הנדרש למים המכשירים לקבל טומאה — יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ו

הלכות טומאת אוכלין פרק יג, הלכה ו: מִי שֶׁטָּבַל בְּנָהָר וְהָיָה לְפָנָיו נָהָר אַחֵר וְעָבַר בּוֹ — בְּטֵלוּ הַשְּׁנַיִם אֶת הָרִאשׁוֹנִים, וַהֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעָלָיו אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. וְכֵן אִם דָּחֲהוּ חֲבֵרוֹ לִשְׁכָּרוֹ אוֹ לִשְׁכַּר בְּהֶמְתּוֹ — בָּטְלוּ הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים.

נתינת המשקין על האוכלין כדי להכשירן לקבל טומאה צריכה להיות 'ברצון' (לעיל פי"ב ה"א), וגם המשקין המכשירים לקבל טומאה צריכים להיות "תלושין מן הקרקע" (לעיל פ"ב ה"ח) 'ברצון'. וזה ההבדל בין המים הראשונים לשניים – המים הראשונים היו בטבילה ונתלשו "ברצונו ובכוונתו" (פיה"מ לרמב"ם – מכשירין רפ"ה), ואילו המים השניים בהם עבר בעל כורחו "אינן תלושין ברצון" ומבטלים את הראשונים. וכן כאשר דחהו חבירו והפילו למים השניים שלא ברצונו, הרי הם מבטלים את הראשונים.

והנה, בדין 'דחהו חבירו' ונפל למים שלא בכוונה, מצינו שלש גירסאות:

א. במשנה (מכשירין שם) הגירסא היא "דחהו חבירו לשכרו" – "שהיה חבירו שיכור ודחהו לשכרו והפילו בנהר" (פירוש הר"ש, רא"ש ורע"ב שם); ב. ברמב"ם כאן (כמובא בשאר מפרשי המשנה שם): - "דחהו חבירו לשברו", היינו שנתכוון להזיקו (משנ"א שם). ג. גירסת "ר"י מסימפונט ז"ל" - "שדחהו שוכרו", היינו שהטובל שכר בהמה מחברו, וכשהגיע לנהר השני דחה המשכיר את השוכר למים (הובא בפי' הר"ש שם).

וכתב ה'משנה אחרונה' שכאשר דחהו חברו בכוונה מתוך כעס, המים נחשבים תלושים ברצון מפני "שנתכוון להפילו לנהר בכעסו". ואפילו לשיטה שנתינת המים צריכה להיות ב'רצון בעלים' דווקא ולא מועיל רצון אחרים (כדעת הרמב"ם לעיל רפי"ב), הרי זה דווקא בנתינת המים, כי "יותן דומיא דיתן, גבי נתינת מים על הזרע כתיב", אבל לגבי התלישה ברצון די ברצון כלשהו.

וגם לפי גירסת הרמב"ם "דחהו לשברו" ונמצא שיש כאן רצון להפילו בכוונה, מפרש שאין זו כוונה להפילו למים אלא שנתכוון "לשבר אבר ממנו.. להפילו לארץ או לאבן, ונפל למים שלא בכוונתו", אבל אם הפילו למים בכוונה הרי זו תלישה לרצון.

חיוב הטהרה ברגל — יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ו

הלכות טומאת אוכלין פרק טז, הלכה י: כָּל יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִין לִהְיוֹת טְהוֹרִים בְּכָל רֶגֶל, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נְכוֹנִים לְכָנֵס בְּמַקְדָּשׁ וְלֶאֱכֹל קָדָשִׁים. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ — בְּרֶגֶל בִּלְבַד.

יש לעיין: הרי בפסוק 'ובנבלתם לא תגעו' לא נאמר שחייב לטהר את עצמו אם נטמא, אלא שלכתחילה אסור לטמא את עצמו על ידי נגיעה בדבר המטמא, ומניין למדים שאם כבר נטמא חייב לטהר את עצמו?

והביאור:

בפסוק 'ובנבלתם לא תגעו' לא נזכר כלל זמן מסוים, אלא שחז"ל למדו שמדובר ברגל כי אז יש חובה להיכנס למקדש ולהקריב קרבנות ולשם כך צריך להיות טהור שהרי אסור להיכנס למקדש בטומאה.

ומובן מאליו שבתוך הרגל עצמו אסור לאדם להיטמא ואין צורך ללמוד זאת מפסוק, שהרי המטמא עצמו ברגל גורם שלא יוכל לקיים את חובת הקרבת הקרבן המוטלת עליו, והרי זה כמבטל מצות־עשה בידיים. לכן בהכרח לומר שכוונת הפסוק ללמדנו שאפילו לפני שהגיע הרגל ועדיין לא חלה חובת הקרבן, יש להימנע מלהיטמא כדי לקיים את חיוב ההקרבה בזמנו.

ולפי זה מובן שאין כוונת הפסוק רק ללמדנו שצריך להימנע מלהיטמא אלא שאף חייב לטהר את עצמו אם נטמא, שכן הפסוק מדבר בטומאת נבלה, והרי הנוגע בנבלה טמא למשך אותו היום ובערב יכול לטבול לטהרתו, ואם כן אין לפרש שהאיסור הוא רק על פעולת הטומאה ואין חיוב להיטהר אם נטמא שהרי בפעולת הטומאה קודם הרגל לעולם אינו גורם שלא יוכל למלא את חובת הקרבת הקרבן ברגל כי ברגע שיסתיים היום ויכנס הרגל כבר יוכל לטהר את עצמו מהטומאה. ובהכרח לומר שהפסוק מלמדנו שלאחר שנטמא אסור לו להישאר בטומאתו אלא עליו לטבול ולטהר את עצמו.

(סורי אבן ר"ה סז, א)

כלי עץ שיש לו 'בית קיבול' מתי אינו מקבל טומאה? — יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ו

הלכות כלים פרק ד, הלכה א: שָׁלֹשׁ מִדּוֹת בִּכְלֵי עֵץ שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְקַבָּלָה... אִם לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֵּלִים אֶלָּא בְּשָׁעַת מְלָאכָה בִּלְבַד — חֲרֵי זֶה טָהוֹר מִכְּלוּם. כְּגוֹן מְנוֹרָה שֶׁל עֵץ שֶׁמְּשַׁמֶּשֶׁת הַנֵּר בְּשָׁעַת הַדְלָקָה.

המהרש"א (שבת כא, ב, חדושי אגדות) הביא את קושיית הר"א מזרחי בענין נס חנוכה (שבת שם) –שהיוונים טימאו את כל השמנים ו"לא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול...": איך הדליקו במנורה שהיתה טמאה? ותירץ: עשו מנורה של עץ (כדעת רבי יוסי (ע"ז מג, א) שמנורה של עץ כשרה במקדש), ו'פשוטי כלי עץ' אינם מקבלים טומאה.

ותמה המהרש"א: הרי למנורה בית קיבול (הנרות המכילים

את השמן) ומקבלת טומאה (לעיל פ"א ה"י)!

ומיישב ה'בית מאיר' (או"ח סי' תרע):

כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (כלים פ"ב מ"ג), כלים שיש להם 'בית קיבול' אבל 'לא נעשו לקבלה' אינם מקבלים טומאה. וכן כתב ב'קרבן אהרן' (תורת כהנים שמיני פ"ז) שכדי לקבל טומאה צריך שיהיה לכלי 'בית קיבול' וגם יהא 'עשוי לקבלה'.

כלומר, כלי שיש בו 'בית קיבול' מקבל טומאה רק אם נעשה במטרה שהדברים יהיו מונחים בתוכו עד שיבואו לידי שימוש (כדוגמת שק המיועד להכיל בתוכו דברים עד שיוציאם לשימוש) ויש כלים שיש להם בית קיבול אבל אינם 'עשויים לקבלה' כדוגמת המנורה שנתינת השמן לתוך הנר אינה כדי שיהא שמור בתוכו אלא כדי שישמש להבערת הפתילה.

וזו היא כוונת הרמב"ם כאן שמנורה של עץ היא מהכלים 'שאינן עשויין לקבלה', כי אף שלנרות יש 'בית קיבול' אינם נחשבים 'עשויים לקבל', כי השמן לא ניתן בתוכם לשימור.

ומבוארים דברי הר"א מזרחי, שהדלקת הנרות על ידי כוהני בית חשמונאי היתה במנורה של עץ ולא נטמאה אף שיש לה 'בית קיבול'.

מה שיעורו של 'מוציא רימון'?

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ו

הלכות כלים פרק ו, הלכה ב: מְשֻׁנֶּנֶקֶב הַכְּלִי בְּמוֹצִיא רִמּוֹן – טָהוֹר. וְהָרִמּוֹן שֶׁאָמְרוּ – בֵּינוֹנִי, לֹא גָדוֹל וְלֹא קָטָן, לְפִי דַּעַת הָרוֹאֶה, וְיִהְיוּ בְּכְלִי שְׁלֹשָׁה רִמּוֹנִים אֲחוּזִים זֶה בָּזֶה.

שנינו (כלים פי"ד מ"ד): "הרימונים שאמרו שלשה אחוזין זה בזה". והראשונים פירשו את המשנה באופנים שונים:

א. "לעולם בחד רימון משערים" (פי' הרא"ש על המשנה).

כלומר, די שהנקב הוא בגודל של רימון אחד. ומה שנאמר "שלשה אחוזים" הוא להורות על ענף הרימון שצריך להיות ענף "שגדילים שלשה ביחד" וזהו רימון הוא בגודל בינוני, "ולא מאותן שגדילין אחד או שנים יחד שהם גדולים, ולא מאותן שגדילים ארבעה או חמשה ביחד שהם קטנים" (תוספות עירובין ד, ב, ד"ה שיעורן).

ב. כוונת המשנה לנקב שיוצאים בו שלשה רימונים אך "לא שיצאו ביחד, אלא זה אחר זה" (תוס' שם). ואם כן "הנקב גדול מעט ממוציא רימון [אחד] – דאי אפשר לג' רמונים הגדלים ביחד שלא יהא אחד נכנס ואחד יוצא" (הרא"ש).

ג. לעומת שני פירושים אלו שהובאו ברוב הראשונים (הרא"ש שם, תוס' שם, ובראב"ד כאן) כתב הר"ש (על המשנה): "... ונקט 'אחוזים', דלא תימא כשלשה זה אצל זה, דהיינו ארכו כשלשה רימונים ורחבו כרימון אחד, אלא בשלשה אחוזין, דהיינו כחציבא [=חצובה] כשלשה רגלי קנקן". ולפי זה, הנקב צריך להיות ברוחב שלשה רימונים.

והנה, כתב אדמו"ר הזקן (ב'דיני תקוני המקוה ועשייתה' – נדפס בשוע"ר סוף חיו"ד): "...ויהיה הנקב טפח על טפח מרובע, שהוא יותר מעט ממוציא רימון, לפי שאין אנו בקיאים בשיעור מוציא רימון (שיש אומרים שהם ג' אחוזים זה בזה)". וכותב על כך ה'צמח צדק' (שו"ת יו"ד סי' קעו ח"ג): "ונראה שרבינו ז"ל פוסק, שהנקב יהיה יותר מעט ממוציא רימון בינוני אחד", וכפירוש השני הנ"ל "שהוא להחמיר" יותר מן הפירוש הראשון. אבל "לא חש לפירוש הר"ש [שצריך שלשה רימונים] – דיחידאה הוא נגד התוס' והרמב"ם [בפירוש המשניות] והראב"ד והרא"ש".

טבילת כלים חשמליים

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ו

הלכות כלים פרק ט, הלכה א: כָּל כְּלֵי מַתָּכוֹת... מְקַבְּלִין טֻמְאָה, חוּץ מִן הַדֶּלֶת וְהַנָּגָר... מִפְּנֵי שֶׁאָלוּ עֲשׂוּיִין לַקַּרְקַע אוֹ לְשַׁמֵּשׁ אֶת הָעֵץ אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ קֹדֶם שֶׁיְּקָבְּעוּ.

יש שכתבו להקל ולא לטבול כלים חשמליים שאין להם בית קיבול ושימושם הוא רק כאשר הכלי מחובר לחשמל (כמו 'מזלג חשמלי' לחימום מים, 'בלנדר מוט' וכד'), על פי הלכה זו שכלי המיועד לשימוש כאשר הוא מחובר לקרקע (או לכותל המחובר לקרקע) אינו מקבל טומאה, ואם כן, כלי שמשתמשים בו כאשר הוא מחובר לתקע החשמל שבקיר אינו מקבל טומאה ואינו זקוק לטבילה (חלקת יעקב יו"ד סי' מא, וראה מנחת שלמה ב סי' סו, ד).

אך דנו בחידוש זה מכמה פנים (ראה 'המאור' סג ע' 22, רבבות אפרים או"ח ב סי' קעב, י):

ראשית, האם די בתחיבת התקע לשקע החשמל שבקיר כדי להחשיב את הכלי כמחובר?

יש שהביאו ראיה לכך מדברי המשנה (כלים יז, יא) שאם עשה כלי מדבר שאינו מקבל טומאה וחיבר לו חוט מדבר המקבל טומאה הרי הוא טמא, וביארו המפרשים שדי בחיבור 'שתי תכיפות' (נעיצת המחט עם החוט בבגד שתי פעמים), והוא הדין כאן, שנעיצת שני ראשי התקע בנקבים שבקיר מספיקה כדי להחשיבו כמחובר.

מאידך, יש לחלק, כי על ידי תפירה נעשה חיבור כבגד אחד ממש, אך כאן בשליפה קלה ניתן לנתק את התקע מהקיר.

ועוד, הכלי החשמלי אינו מחובר לקיר דרך קבע, ויתכן שכדי שייחשב משמש לקרקע צריך שיהא מחובר לקרקע בקביעות.

ועוד יש לדון, כלי חשמל אינם נצרכים לקיר אלא לחוטי החשמל, רק שבפועל החוטים קבועים בקיר, אך בעצם אפשר להפעיל את הכלי באמצעות חיבור לחוטי החשמל באוויר למנוע המייצר חשמל, ולכן אם כי בפועל חוטי החשמל קבועים בקיר אין די בכך להחשיב את הכלי כעשוי לתשמיש קרקע.

בדומה לכך נאמר במשנה (כלים יב, א) ששרשרת שקושרים בה כלי ומחברים אותה לכותל או לקורה כדי לשומרה מגנבים מקבלת טומאה למרות חיבורה לכותל, כי תשמישה אינו נצרך לכותל דוקא, אלא אפשר לחברה גם לחפץ כבד, ואין להחשיבה כמשמשת במחובר לקרקע.

טומאה 'בלועה'

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ו

הלכות כלים פרק יד, הלכה ו: סְפוֹג שֶׁבָּלַע מַשְׁקִין טְמֵאִין... אִם נָפַל לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס – טְמֵאָהוּ, שֶׁסּוֹף מַשְׁקֶה לָצֵאת... חֲרָסִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן מַשְׁקִין טְמֵאִין וְנִגְּבוּ וְנָפְלוּ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס – לֹא טִמְּאוּהוּ. נָפְלוּ לַתַּנּוּר וְהֶפֵּק – נִטְמָא, שֶׁסּוֹף מַשְׁקֶה לָצֵאת.

דבר הבלוע בדבר הנמצא באהל המת ניצל מטומאה, וכן טומאה בלועה אינה יוצאת ומטמאת (הל' טו"מ פ"כ ה"א). ולדעת הרמב"ם דין 'טומאה בלועה' נאמר רק בבעלי חיים, "אבל הבלועין בגוף הכלים והאבנים אינם נצלין" (שם ה"ה), ואילו לדעת הראב"ד דין 'טומאה בלועה' אמור אפילו בכלים ואבנים.

ומקשה הראב"ד מהלכה זו, שספוג הבלוע משקין טמאים מטמא באויר כלי חרס, ואילו חרסים הבלועים משקין טמאים אינם מטמאים, ואם נפלו לתנור והוסק – מטמאים; ואם נאמר שדין טומאה בלועה הוא בכל דבר, ההבדל בין ספוג לחרסים הוא: חרסים אינם מטמאים כי הטומאה בלועה אבל בהסקת התנור המשקין יוצאים על ידי החום ואינם 'בלועים', ואילו הספוג העשוי "להכניס ולהוציא", דומה לכלי אטום המלא משקין שאין המשקין שבו נחשבים 'בלועים'. אבל אם 'בלוע' נאמר רק בבעלי חיים, מדוע אין החרסים מטמאים את אויר הכלי חרס? ועוד: מדוע כתב הרמב"ם שספוג וחרסים שהוסקו מטמאים משום ש"סוף טומאה לצאת", הרי בלאו־הכי דין 'בלוע' לא אמור אלא בבעלי חיים?

ויש ליישב את דעת הרמב"ם:

ההלכה "טומאה בלועה אינה מטמאת" לא נאמרה בנוזלים, כי הנוזל מתפשט בתוך התערובת ובכך מתבטלת מציאות הטומאה, ורק בדבר יבש ומוצק נתחדשה ההלכה שטומאה שקיימת אבל היא בלועה אינה מטמאת, ובתנאי שמדובר בבעל חי. אך דבר נוזלי, בכל מקום שהוא בלוע טומאתו מתבטלת שהרי מציאות הטומאה אינה קיימת ואין אנו צריכים לדין 'טומאה בלועה'.

ולכן "ספוג שבולע משקין טמאין מטמא" רק משום ש"סוף משקה לצאת", כי לולי יציאת המשקה היה מקום לומר שמציאות הטומאה התבטלה (ולא משום 'טומאה בלועה'). וכן החרסים הבלועים משקין טמאים אינם מטמאים (אם לא הוסקו), כיוון שמציאות הטומאה התבטלה.

(חסדי דוד תוספתא כלים פו הי"ט)

טהרת תנור שנשבר

שבת קודש ג' תמוז ה'תשע"ו

הלכות כלים פרק טז, הלכה א: תַּנּוּר גָּדוֹל – שָׁיָרָיו אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְהַקָּטָן – שָׁיָרָיו רֻבּוֹ. כֵּיצַד? אִם נִשְׁאַר בַּגָּדוֹל אַרְבָּעָה וּבַקָּטָן רֻבּוֹ – מְקַבֵּל טֻמְאָה; פָּחוֹת מִכָּאן – אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְכֵן אִם נִטְמָא וְנִתְּצוֹ עַד שֶׁשִּׁיֵּר בּוֹ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה בַּגָּדוֹל אוֹ פָּחוֹת מֵרֹב בַּקָּטָן – טָהוֹר.

לדעת חכמים במשנה (כלים פ"ה מ"א), תנור גדול שנשבר – אם נשאר בגבהו ארבעה טפחים, מקבל טומאה. וכן אם נטמא התנור ונשבר ונשאר בו שבר שגובהו ארבעה טפחים, אינו נטהר.

ולמסקנת הגמרא (חולין קכד, א) יש הבדל בין תנור שגובהו תשעה טפחים ומעלה, לתנור שגובהו שבעה טפחים ומטה. ובביאור הדבר נאמרו שתי שיטות (מלאכת שלמה ומשנה אחרונה כלים שם):

לשיטת רש"י (חולין שם ד"ה בתנורא) – תנור בן תשעה טפחים שנשבר אינו מקבל טומאה (ואם נטמא נטהר מטומאתו) אם אין בשבר ארבעה טפחים אפילו שיש בו רוב התנור. ולשיטה זו מקילים ומטהרים את התנור באחד משני התנאים: א. אין בו רוב התנור. ב. אם אין בו ארבעה טפחים.

לשיטת התוספות (נדה כו, ב ד"ה התחלתו) והר"ש (כלים שם) – תנור בן תשעה טפחים שנשבר אינו מקבל טומאה רק אם אין בשבר ארבעה טפחים, אבל אם יש בו ארבעה טפחים מקבל טומאה אף שלא נשאר רוב התנור. ותנור בן שבעה טפחים שנשבר אינו מקבל טומאה רק אם אין בשבר רובו של התנור אבל אם רוב התנור נשאר, הרי הוא טמא אף שאין בו ארבעה טפחים. כלומר, מחמירים, והשבר טהור רק אם כן נתקיימו שני התנאים: א. אין בו ארבעה טפחים. ב. אין בו רוב התנור.

ומדוע סתם הרמב"ם ולא חילק בין תנור בן תשעה טפחים לתנור בן שבעה טפחים?

מפרש ה'תפארת ישראל' (כלים שם,בועז אות ב) ששיטת הרמב"ם היא כשיטת התוספות והר"ש:

"תנור גדול שיריו ארבעה טפחים" היינו, תנור שהוא מתשעה טפחים ומעלה, ואפילו יש בו מאה אמה, אם נשבר ונשאר ממנו רק שבר קטן ביותר – כל זמן שיש בשבר ארבעה טפחים מקבל טומאה, ואם ניטמא לפני שבירתו נשאר בטומאתו.

"והקטן שיריו רובו" – תנור קטן מתשעה טפחים ואפילו קטן ביותר שנשבר, גם אם השבר פחות מארבעה טפחים, מקבל טומאה, ואם נטמא קודם השבירה אינו נטהר – כל זמן שרובו קיים.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ז־סיון־ג' תמוז תשע"ו

יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ו

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֹכָלִין

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הממלא בקילון אם המים הנשארים בקילון הם תלושים ברצון. ודין עצים שנפלו עליהם משקין לרצון ומי גשמים שלא לרצון. ודין כל המים שהם תלושים ברצון ושמרי תרומה שנתן עליהם מים.

1 **א.** הַמְמַלֵּא[2] בְּקִילוֹן[3] - הַמַּיִם הַנִּשְׁאָרִים בַּקִּילוֹן הֲרֵי
2 הֵן[4] תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים[5]; אֲבָל אַחַר
3 שְׁלֹשָׁה יָמִים אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[6], אֶלָּא אִם נִשְׁאַר
4 שָׁם מַשְׁקֶה - אֵינוֹ מַכְשִׁיר.

2) מכשירין פרק ד משנה ט. 3) תעלה להמשיך את המים ממקום כינוסם למקומות רחוקים (רבינו בפירושו). 4) המים שנשארו בתעלה. 5) אם נתן לתוכם פירות תוך שלושה ימים משאיבת המים - הוכשרו. 6) מתקבל על הדעת, שבשעת שפיכת המים לתעלה לא היה רצונו שיישארו בה המים יותר משלושה ימים, ואם נשארו אינם שם ברצון (כסף משנה).

5 **ב.** עֵצִים שֶׁנָּפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין[7] בְּרָצוֹן, וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן
6 גְּשָׁמִים שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, אִם רַבּוּ[8] - הֲרֵי כֻּלָּן שֶׁלֹּא
7 לְרָצוֹן. הוֹצִיאָן שֶׁיֵּרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אַף עַל פִּי
8 שֶׁרַבּוּ - הֲרֵי כֻּלָּן לְרָצוֹן[9]. הָיוּ רַגְלָיו אוֹ רַגְלֵי בְּהֶמְתּוֹ
9 מְלֵאוֹת טִיט, וְעָבַר בְּנָהָר וְרָחַצוּ: אִם שָׁמַח - הֲרֵי
10 הַמַּיִם הָעוֹלִין עֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[10], וְאִם לָאו -
11 אֵינָן בְּרָצוֹן.

7) משבעת המשקין המכשירים. 8) מי הגשמים מרובים מהמשקין שעל העצים. 9) במשנה כתוב: "אף על פי שרבו טמאין" ומפרש רבינו שהמדובר במשקין טהורים "ומה שאמרו טמאים" הכוונה הוכשרו לטומאה. ובבא זו אינה צריכה לגופה, שהרי זה פשוט מאוד, ונכתבה משום הבבא שלאחריה: "בלעו משקין טמאין אף על פי שהוציאם שירדו עליהן גשמים - טהורין". ובבא זו כתבה רבינו למעלה בפרק ט הלכה ו, [על פי ביאור התוספות יום טוב שם]. 10) כתנא קמא שם, נגד דעת רבי יהודה שאינו לרצון עד שיעשה מעשה.

12 **ג.** הַמּוֹרִיד אֶת הַגַּלְגַּלִּים[11] וְאֶת כְּלֵי הַבָּקָר[12] בִּשְׁעַת
13 הַקָּדִים[13] לַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיִּסָּתְמוּ הַסְּדָקִין שֶׁבָּעֵץ - הֲרֵי
14 הַמַּיִם הָעוֹלִין בָּהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.

11) אופני העגלה העשויים עץ. 12) כגון מרדע שנותנים על צוואר הבקר וידות המחרישה שם מעץ. 13) בימי הקיץ שרוח קדים (מזרחית) מנשבת ומייבשת את הלחלוחית שבעץ והוא מתבקע, ונותנים אותו במים כדי שיספוג לחלוחית ויסתתמו הסדקים.

15 **ד.** הַמּוֹרִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִשְׁתּוֹת - הַמַּיִם הָעוֹלִין
16 בְּפִיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, וּבְרַגְלֶיהָ אֵינָן כִּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן,
17 אֶלָּא אִם חִשֵּׁב שֶׁיּוּדְחוּ רַגְלֶיהָ. וּבִשְׁעַת הַחֹרֶף[14]
18 וְהַדֵּישׁ[15] - אַף שֶׁבִּרְגְלֶיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[16]. הוֹרִידָהּ
19 חֵרֵשׁ[17] שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁחִשֵּׁב שֶׁיּוּדְחוּ
20 רַגְלֶיהָ - הַמַּיִם הָעוֹלִין בִּרְגְלֶיהָ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן;
21 שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה וְאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה[18].

14) רבינו בפירושו למשנתנו גורס "בשעת היחף" ומפרש מחלת טלפיים הבאה מרוב הליכה והרחיצה במים צוננים מקילה את הכאב ומסירה את היגיעה. וגם כאן נראה לתקן ולכתבו כך. 15) רגילים היו לדוש את התבואה ברגלי הבהמות ומלאכה זו מייגעת מאוד. 16) ואפילו אם לא התכוון לכך, מפני שרוב בני אדם עושים זאת בכוונה, נידונה גם רחיצה שלא בכוונה כאילו התכוון בפירוש (רבינו שם). 17) שאינו שומע ואינו מדבר. 18) פירוש, מחשבתם אינה מועילה, מפני שהיא מעורפלת, ושל קטן אינה מפותחת כל צרכה.

22 **ה.** הַטּוֹבֵל בַּמַּיִם - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ
23 תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[19]; אֲבָל הָעוֹבֵר בַּמַּיִם[20] - כָּל הַמַּיִם
24 שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[21].

19) שהרי מרצונו נכנס למים כדי לטבול וידע שיעלה מים על גופו. 20) נהר בדרכו והוא מוכרח לעבור בו. 21) יותר היה נוח לו אילמלי לא היה נהר מפסיק את הדרך.

25 **ו.** מִי שֶׁטָּבַל בְּנָהָר[22] וְהָיָה לְפָנָיו נָהָר אַחֵר וְעָבַר בּוֹ
26 - בִּטְלוּ הַשְּׁנַיִם[23] אֶת הָרִאשׁוֹנִים[24], וַהֲרֵי הַמַּיִם
27 שֶׁעָלָיו אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. וְכֵן אִם דָּחֲהוּ חֲבֵרוֹ
28 לִשְׁכָּרוֹ[25] אוֹ לִשְׁכַּר בְּהֶמְתּוֹ[26] - בָּטְלוּ הַמַּיִם
29 הָרִאשׁוֹנִים; אֲבָל אִם דָּחֲהוּ דֶּרֶךְ שְׂחוֹק[27] - לֹא בָּטְלוּ,
30 אֶלָּא הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעָלָיו תְּלוּשִׁין לְרָצוֹן. טָבַל בְּנָהָר
31 וְעָלָה וְיָרְדוּ עָלָיו גְּשָׁמִים, אִם רַבּוּ עָלָיו גְּשָׁמִים[28] -
32 הֲרֵי בָּטְלוּ מַיִם הָרִאשׁוֹנִים, וַהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁעָלָיו
33 אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.

22) והמים שעל גופו הם ברצון. 23) שאינם לרצון. 24) מפני שעברו מעל גופו בעברו בנהר השני. 25) הדוחה היה שיכור, שהרי אדם מפוכח לא ידחה את חבירו למים (ר"ש ורא"ש). 26) והיו עליה מים תלושין ברצון. 27) שיחקו זה עם זה ומתוך פעולות השחוק נפל זה למים. 28) מי הגשמים שירדו עליו מרובים על מי הנהר שעל גופו.

34 **ז.** הַשָּׁט עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין[29] אֵינָן תְּלוּשִׁין
35 בְּרָצוֹן[30], וְהַמַּיִם הָעוֹלִין עָלָיו תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. אִם
36 נִתְכַּוֵּן לְהַתִּיז עַל חֲבֵרוֹ - אַף הַנִּתָּזִין תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[31].

29) על ידי תנועות איבריו. 30) השט אינו מעוניין בהתזת ניצוצות. 31) כמו בדחוהו דרך שחוק (למעלה הלכה ו).

ח. הָעוֹשֶׂה צְפוֹר[32] בַּמַּיִם - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין וְאֶת שֶׁבָּהּ אֵינָם תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.

32) כלי עשוי מקנים והוא מיוחד לשחק בו בזריקה למים והמשתתפים במשחק אינם מעוניינים בהתזה ולא באיסוף מים לתוכו (רבינו בפירושו למשנתנו. והר"ש והרא"ש פירשו: מעלה אבעבועות על פני המים בנפיחת פה אגב שיטה).

ט. הַמּוֹדֵד אֶת הַבּוֹר לֵידַע עָמְקוֹ[33] - מַיִם הָעוֹלִין בְּיָדוֹ וּבַדָּבָר שֶׁמָּדַד בּוֹ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[34]. וְאִם מָדַד רָחְבּוֹ - מַיִם הָעוֹלִין בְּיָדָיו אוֹ בַּדָּבָר שֶׁמָּדַד בּוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[35]. פָּשַׁט יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לַבּוֹר לֵידַע אִם יֵשׁ בּוֹ מַיִם - הֲרֵי הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּיָדוֹ אוֹ בְּרַגְלוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[36]. פְּשָׁטָן לֵידַע כַּמָּה מַיִם שָׁם - הָעוֹלִין בָּהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. זָרַק אֶבֶן לַבּוֹר לֵידַע אִם יֵשׁ בּוֹ מַיִם - מַיִם הַנִּתָּזִין אֵינָן בְּרָצוֹן[37], וְשֶׁעַל הָאֶבֶן[38] אֵינָן כִּתְלוּשִׁין.

33) ולשם כך הוא משקיע ידו או אמת מידה למים שבבור. 34) שהרי הוא רוצה שיעלו מים על ידו או על הקנה, כדי שידע עומק הבור. [ואף על פי שהוא מעוניין רק במים שהרטיבו את ההיקף העליון ולא באלה שלמטה ממנו, נידונים כולם כמרצון, מפני שאי אפשר בלי עליית המים בחלק התחתון של היד והקנה]. 35) כשהוא מודד את רוחב הבור אינו מעוניין שתושקע ידו במים ואם נרטבה אין זה מרצונו. כרבי עקיבא במשנתנו וגם רבי טרפון החולק עליו בדין רחבו, הודה לו בתוספתא שם הלכה ה. 36) כשהוא נוגע במים הוא מרגיש ואינו מעוניין שיעלו על ידו או רגלו. 37) אינו מעוניין בהתזה אלא בשמיעת קול החבטה. 38) אם יש אבן בבור ומקצתה בולטת הם כמחוברים ואינם מכשירים. [במשנה כתוב "טהורין" ופירש רבינו, וכן מפרשי המשנה האחרים, שאינם מכשירים לטומאה].

י. הַחוֹבֵט עַל הַשַּׁלַּח[39] חוּץ לַמַּיִם[40] - הַנִּתָּזִין מִמֶּנּוּ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, שֶׁהֲרֵי רְצוֹנוֹ שֶׁיֵּצְאוּ. חָבַט עָלָיו וְהוּא בְּתוֹךְ הַמַּיִם - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[41].

39) עור הבהמה שלא ניטל צמרו, וכדי לנקותו רוחצים אותו במים וחובטים אותו במקל. 40) אחר שהוציאו מן מי הרחיצה. 41) אינו מתכוון להוציא המים, שהרי יספוג מים אחרים במקומם.

יא. הַמַּיִם הָעוֹלִין בַּסְּפִינָה וּבָעֵקֶל[42] וּבַמְּשׁוֹטוֹת - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; וּבַמְּצוּדוֹת וּבָרְשָׁתוֹת וּבַמִּכְמוֹרוֹת[43] - אֵינָם תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; וְאִם נִעֲרוּ[44] תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[45]. וְכֵן הַמַּיִם שֶׁעַל הַמַּסָּקָה[46] שֶׁל שַׁלְחָנוֹת[47] וְעַל הַשְּׁפָתָה[48] שֶׁל לְבֵנִים - אֵינָן בְּרָצוֹן; וְאִם נִעֲרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ בְּרָצוֹן.

42) רבינו מפרש מקום בספינה שמתאספים בו המים החודרים דרך הבקיעים הזעירים שבדופני הספינה. והרא"ש פירש: עוגן שמורידים בשלשלת עד קרקע הים או הנהר, כדי לעכב הליכת הספינה. 43) מצודות, רשתות ומכמורות הם כלים לצוד בהם בעלי חיים. 44) להוציא מהם המים. 45) מפני שהוא מעוניין בהוצאתם. 46) ציפוי. 47) כשיורדים גשמים מכסים השולחנים את שולחנותיהם העומדים בחוץ, כדי שהגשמים לא ירטיבו את הדברים שעליהם. 48) במשנה הגירסה: והסיפא, ופירש רבינו כיסוי ללבנים להגן עליהם מפני הגשם.

יב. הַמּוֹלִיךְ אֶת הַסְּפִינָה לַיָּם הַגָּדוֹל לְצָרְפָהּ[49], הַמּוֹצִיא מַסְמֵר לַגְּשָׁמִים לְצָרְפוֹ[50], הַמַּנִּיחַ אֶת הָאוּד[51] בַּגְּשָׁמִים לַעֲשׂוֹתוֹ פֶּחָם[52] - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; אֲבָל הַמּוֹצִיא אֶת הַמַּסְמֵר וְאֶת הָאוּד לַגְּשָׁמִים לְכַבּוֹתָן[53] - אֵין הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.

49) דופני הספינה מתייבשים ומתבקעים כשאינם במים ומוליכים אותה למים כדי לחזקה על ידי סתימת הסדקים (ויש מפרשים לבדקה, אם היא שטה כראוי). 50) להקשותו. ברזל מלובן באש הניתן במים קרים הוא מתקשה ומתחזק. 51) עץ שמחתים בו את האש וחלק ממנו נשרף. 52) לכבות את הגחלת הבוערת ויישאר פחם להשתמש בו. 53) כדי שלא יוזק בהם, הרי זה ככופה קערה על הכותל, כדי שלא ילקה הכותל שנתבאר דינו למעלה (בפרק י"ב הלכה ג).

יג. שִׁלְשֵׁל אֶת הַמְּשֹׁלֶת[54] לַבּוֹר לְהַעֲלוֹת בָּהּ כְּלִי אוֹ קִיתוֹן[55], שִׁלְשֵׁל אֶת הַכַּלְכָּלָה[56] לַבּוֹר כְּדֵי שֶׁתִּשְׁתֶּה עָלֶיהָ הַתַּרְנְגֹלֶת[57] - אֵין הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[58].

54) שרשרת ובסופה וו מעוקם. 55) כוס לשתייה. 56) סל קטן. 57) ויעלה אותה. 58) שהרי אינו מעוניין כלל שתורטב המשולת או הכלכלה.

יד. הַמְמַחֵק אֶת הַכְּרִשָּׁה[59] לְהָסִיר הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ, וְהַסּוֹחֵט שְׂעָרוֹ[60] בְּכִסּוּתוֹ - הַמַּיִם הַיּוֹצְאִין תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[61], וְהַנִּשְׁאָרִין אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[62], מִפְּנֵי שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁיֵּצְאוּ מִכֶּלֶן. וּכְרִשָּׁה עַצְמָהּ הֲכְשָׁרָה, שֶׁבִּשְׁעַת פְּרִישָׁתָהּ מַכְשִׁירִין[63]. וְאִם נִתֵּק הַמַּיִם מֵעָלֶיהָ בְּכָל כֹּחוֹ - לֹא הֲכְשָׁרָה[64].

59) מין כרוב. המדובר, כשירדו עליה גשמים במחובר או בתלוש שלא לרצון והוא מקנחה ומעביר את המים. 60) שנרטב שלא ברצונו. 61) שהרי רוצה בהעברתם וביציאתם. 62) אף על פי שעברו ממקום למקום. ואין זה דומה לנטלה לשפכה שבפרק י"ב הלכה ח, מפני שלא נתקיימה מחשבתו, שהרי רצונו שיצאו לגמרי. פסק כרבי יוסי נגד תנא קמא, מפני שזה דומה לדין מרעיד את האילן (שם משנה ב) ובית הלל עומדים שם בשיטתו. 63) המים שיצאו מכשירים אותה ברגע שפירשו ממנה ברצונו. 64) מפני שנתלשו כהרף עין לא הייתה נגיעה בשעת פרישה.

טו. הַמַּרְעִיד[65] אֶת הָאִילָן לְהַשִּׁיר[66] מִמֶּנּוּ אֳכָלִין אוֹ

1 לְהַשִּׁיר טֻמְאָה[67] - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין מִמֶּנּוּ אֵינָן תְּלוּשִׁין
2 בְּרָצוֹן[68]. הִרְעִידוֹ לְהַשִּׁיר מִמֶּנּוּ מַשְׁקִין[69] - הַיּוֹצְאִין
3 הֲרֵי הֵן תְּלוּשִׁין; וְהַנִּשְׁאָרִין בּוֹ[70], אַף עַל פִּי שֶׁנָּשְׁרוּ
4 מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
5 מִתְכַּוֵּן שֶׁיֵּצְאוּ מִכֻּלּוֹ. וְכֵן אִם נִתְּזוּ[71] עַל הַמְּחַבְּרִין -
6 אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[72].

65) מנענע את האילן והוא רועד. 66) להפיל. 67) המונחת בענפי האילן. 68) שהרי לא נתכוון להוריד את המים. 69) התכוון להפיל משקין שעליו. 70) באילן. 71) על ידי הרעידה. 72) ואם נגעו פירות תלושים במים שעל המחוברים אינם מוכשרים [פירוש זה מסלק השגתו של הראב"ד]. ומשמע, שאם ניתזו על תלושים - מכשירים אף על פי שלא התכוון שיפלו עליהם, שהרי נתקיימה מחשבתו להורידם מן המחוברים. ואם נתכוון שיפלו על המחוברים, אותם מים מכשירים פירות תלושים.

7 טז. הַמַּרְעִיד[73] אֶת הָאִילָן[74] וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ, אוֹ
8 סָפָה[75] וְנָפְלָה עַל חֲבֵרָתָהּ, וְתַחְתִּיהֶן זְרָעִים וִירָקוֹת
9 מְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע, וְנָפְלוּ הַמַּיִם עַל הַפֵּרוֹת הַמְחֻבָּרִין
10 שֶׁתַּחְתֵּיהֶן - אוֹתָן הַמַּיִם שֶׁבַּזְּרָעִים וְשֶׁבַּיְּרָקוֹת אֵינָן
11 תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[76].

73) שם משנה ג. 74) בכוונה להשיר מים. 75) פירוש, ענף, מלשון המקרא (שופטים יוד, מט): ויקחו איש שוכה. 76) ואינם מכשירים את הנוגע בהם, מפני שלא התכוון שיפלו על אותם זרעים. ואם נפלו על תלושים מכשירים אף על פי שלא התכוון להם (כסף משנה).

12 יז. שְׂמָרִים[77] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶן מַיִם[78] - כְּבָר
13 בֵּאֲרָנוּ בִּתְרוּמוֹת שֶׁהָרִאשׁוֹן[79] וְהַשֵּׁנִי[80] אָסוּר לְזָרִים;
14 וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת[81] - אַף הַשְּׁלִישִׁי אָסוּר; וְשֶׁל
15 קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - לְעוֹלָם אָסוּר; וְשֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[82]
16 הַוַּדַּאי[83] - רִאשׁוֹן בִּלְבַד אָסוּר[84]. כֻּשֵּׁם שֶׁאָמְרוּ לְעִנְיַן
17 אִסּוּרָן, כָּךְ אָמְרוּ לְעִנְיַן הֶכְשֵׁרָן. כְּגוֹן שֶׁנִּתְמַדּוּ
18 מֵאֲלֵיהֶן[85] וְהָיְתָה בְּהֵמָה שׁוֹתָה[86] רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן. שֶׁאִם
19 הָיָה הָאָדָם הוּא שֶׁמְּסִיר הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים, אַף עַל פִּי
20 שֶׁמֵּאֲלֵיהֶן נָפְלוּ - כֵּיוָן שֶׁחָשָׁבָן וְהִקְפִּיד עֲלֵיהֶן
21 מַכְשִׁירִין[87].

77) שמרי יין. 78) לעשות תמד. 79) התמד הראשון. 80) אחר התמד הראשון נתן מים פעם שנייה. 81) לצורך תיקונים בבית המקדש והדומה להם, לא להקרבת קרבנות על המזבח. 82) כל אדם מישראל חייב להפריש מפירותיו שני עישורים, עישור ראשון ניתן ללויים ודינו כחולין (אחר שהופרשה ממנה תרומת מעשר), ועישור שני ("מעשר שני בשנות א, ב, ד וה בכל שמיטה) הוא רכוש בעלים ונאכל רק בתוך חומות ירושלים בטהרה. ולפני הפרשות אלו הפירות הם טבל ואסורים באכילה. 83) שהופרש מטבל וודאי, להוציא מעשר שני מפירות שנקנו מעם הארץ, שאינו נאמן על המעשרות ופירותיו הם ספק מעושרים. ומלמדנו רבינו שהתמד הראשון של מעשר שני מפירות אלה מותר לשתותו חוץ לירושלים, מפני שאיסור תמד הוא חומרא דרבנן, לא גזרו על הספק. 84) לאכלו חוץ לירושלים. 85) שנפלו שם מים מאליהם בלי כוונת הבעלים, שאם נתן בכוונה אין מקום לדון אם מכשירים או לו, שהרי בנתינתו החשיב את התמד למשקה, אבל כשאין כאן כוונה, אנו אומרים שהשמרים מקלקלים את המים ויצאו מתורת משקה. [כך פירשו התוספות שם, ונראה שגם דעת רבינו כן. שהרי כתב סתם "מים" ולא כתב "מי גשמים" שצריכים מחשבה, כמו שאמרו בגמרא שם בתחילת השקלא וטריא]. ואף על פי כן עד שני בתרומה מכשירין וכו', מפני שחשובים משקה לעניין איסור, חשובים גם כן לעניין הכשר. 86) שאם היה אדם שותה הרי החשיב את התמד כמשקה (גמרא שם). 87) אפילו בחולין ואפילו עד אלף.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר פירות שירד הדלף לתוכם ועירבן, והמעלה פירותיו לגג מפני הכנימה וכו'. המוליך חטים לטחון וירדו עליהם גשמים וכו'. חבית שהיא מליאה פירות שנתנה בתוך המשקין או איפכא. הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית של יין וכו'. המרבץ ביתו במים טהורים או טמאים ונתן בו חיטים. המעלה שקים מלאים פירות מהנהר ונתן זה על גב זה. הנופח בעדשים לבודקן והנושך באוכל ונפל האוכל וכו'.

22 א. פֵּרוֹת[2] שֶׁיָּרַד הַדֶּלֶף לְתוֹכָן וְעֵרְבָן כְּדֵי שֶׁיִּתְנַגְּבוּ[3]
23 - לֹא הֶכְשִׁירוּ[4].

2) מכשירין פ"ה מ"ג. 3) מתוך שהמים יתפזרו לכל הפירות. 4) שהרי אינו רוצה להרטיב את הפירות.

24 ב. הַמַּעֲלֶה[5] פֵּרוֹתָיו לַגַּג מִפְּנֵי הַכְּנִימָה[6] וְיָרַד עֲלֵיהֶן
25 הַטַּל - לֹא הֶכְשִׁירוּ; וְאִם נִתְכַּוֵּן שֶׁיֵּרֵד עֲלֵיהֶן הַטַּל -
26 הֶכְשִׁירוּ. לְפִיכָךְ, אִם הֶעֱלוּם חֵרֵשׂ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף
27 עַל פִּי שֶׁחִשְּׁבוּ שֶׁיֵּרֵד הַטַּל עֲלֵיהֶן - לֹא הֶכְשִׁירוּ;
28 שֶׁיֵּשׁ מַעֲשֶׂה לָהֶן[7] דִּין תּוֹרָה[8], וְאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה[9]
29 אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[10]. הָפְכוּ בָהֶן קְטַנִּים[11] עַל הַגַּג
30 - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין; שֶׁאִם הָיְתָה מַחֲשָׁבָה שֶׁל קָטָן
31 נִכֶּרֶת מִתּוֹךְ מַעֲשָׂיו - מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת מִדִּבְרֵיהֶן[12].

5) שם פ"ו מ"א. 6) כדי שיצאו התולעים מן הפירות. כנימה - תולעים. 7) מעשיהם מועילים בין לחומרא ובין לקולא. 8) חולין יג, א. 9) מחשבתם אינה מועילה. 10) שם. 11) והוכיחו בזה, שהם מתכוונים שירד הטל על כל הפירות. 12) שם. ומובן שאינה מועילה להקל אלא להחמיר. רבינו מדייק וכותב "קטנים" "קטן", ומשמע שמחשבת חרש ושוטה הניכרת מתוך מעשיהם - אינה מועילה אפילו מדבריהם.

32 ג. הַמַּעֲלֶה[13] אֶת הָאַגֻּדּוֹת[14] וְאֶת הַקְּצִיעוֹת[15] וְאֶת
33 הַשּׁוּם לַגַּג בְּשָׁבִיל שֶׁיִּמְתִּינוּ[16], וְיָרַד עֲלֵיהֶן הַטַּל -
34 לֹא הֶכְשִׁירוּ. וְאֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְהַכֹּל יוֹדְעִין
35 שֶׁהַטַּל יוֹרֵד[17] - הֲרֵי זֶה בִּרְצוֹנוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא הֶעֱלָם
36 אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּמְתִּינוּ.

13) שם מ"ב. 14) אגודות ירק. 15) גושי דבילה. 16) שיתקיימו זמן ארוך (רבינו בפירושו, ראה למעלה פי"א הי"ג). 17) בלילה. [והר"ש מפרש, שיתלחלחו מאליהם מן הלחלוחית שתצא מהם, שאינה מכשירה].

1 **ד. הַמּוֹלִיךְ חִטִּין[18] לְטָחוֹן וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אִם**
2 **שָׁמַח[19] - הֵכְשִׁירוּ. הָיוּ זֵיתָיו נְתוּנִין בַּגַּג וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן**
3 **גְּשָׁמִים, אִם שָׂמַח - הֵכְשִׁירוּ. הַמַּמְרִים[20] שֶׁהָיוּ**
4 **עוֹבְרִים בַּנָּהָר וְנָפְלוּ שַׂקֵּיהֶן בַּמַּיִם וְהֶעֱלוּם, אִם**
5 **שָׂמְחוּ - הֵכְשִׁירוּ הַפֵּרוֹת, וְהַמַּיִם שֶׁעַל הַשַּׂקִּין הִנָּם**
6 **תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[21], שֶׂהֲרֵי שָׂמְחוּ[22].**

18) שם פ"ג מ"ה. 19) חטים שרויות במים, מוציאות קמח יותר לבן. ואם הוא שמח, גילה דעתו שהוא מרוצה מהרטבתן. 20) מוליכי חמורים טעונים שקים מלאים תבואה. 21) ומכשירים פירות אחרים שיגעו בהם. 22) ואף־על־פי ששמחו על שהורטבו הפירות ולא על הרטבת השקים.

7 **ה. שַׂק[23] שֶׁהוּא מָלֵא זֵרְעוֹנִים וְנָתוּן עַל גַּבֵּי הַנָּהָר[24]**
8 **אוֹ עַל פִּי הַבּוֹר אוֹ עַל מַעֲלוֹת[25] הַמְּעָרָה[26] וְשָׁאֲבוּ[27]**
9 **- הֵכְשִׁירוּ.**

23) שם מ"א. 24) ולא בנהר ממש אלא במקום קרוב מאוד למים. 25) מדריגות שיורדים בהן למערה. 26) שיש בה מים, ועל המדריגות עצמן אין מים. 27) ספגו מים מן האוויר הרטוב.

10 **ו. חָבִית[28] שֶׁהִיא מְלֵאָה פֵּרוֹת שֶׁנִּתְּנָה בְּתוֹךְ**
11 **הַמַּשְׁקִין[29], אוֹ מְלֵאָה מַשְׁקִין שֶׁנִּתְּנָה בְּתוֹךְ הַפֵּרוֹת[30],**
12 **וְשָׁאֲבוּ[31] - הֵכְשִׁירוּ. בְּאֵילּוּ מַשְׁקִין אָמְרוּ? בְּמַיִם**
13 **וּבְיַיִן וּבְחֹמֶץ[32]; אֲבָל שְׁאָר הַמַּשְׁקִין[33] אֵין מְשָׁאֲבִין[34]**
14 **מִן הַחֶרֶס כְּדֵי שֶׁיַּכְשִׁירוּ הַפֵּרוֹת שֶׁבְּצִדָּן.**

28) שם מ"ב. סתם חבית היא של חרס. 29) ולא שקעה כולה במשקין ולא נכנסו לתוכה. 30) והפירות נוגעים בדופני החבית מבחוץ. 31) את הלחלוחית המתמצה דרך דופני החרס. 32) של יין. 33) חמשה המשקין האחרים המכשירים. 34) אינם חודרים דרך דופני החבית.

15 **ז. הָרוֹדֶה[35] פַּת חַמָּה וּנְתָנָהּ עַל פִּי חָבִית שֶׁל יַיִן:**
16 **אִם הָיְתָה פַּת חִטִּין - לֹא הֵכְשִׁירָה[36]; וְאִם הָיְתָה שֶׁל**
17 **שְׂעוֹרִים - הֵכְשִׁירָה, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׂעוֹרִים שׁוֹאֲבוֹת[37]. וְכֵן**
18 **אִם הָיָה[38] הַיַּיִן טָמֵא וְהָיְתָה פַּת חִטִּים - טְהוֹרָה;**
19 **וְאִם הָיְתָה שְׂעוֹרִים - נִטְמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁאֲבָה מַשְׁקִין**
20 **טְמֵאִין.**

35) שם מ"ג. רודה - מוציא פת מן התנור. 36) המדובר בנילושו במי פירות, שאינם מכשירים, אבל כשנילושו במים הרי הוכשרו בלישה. 37) כר' יוסי שם. 38) במשנתנו נחלקו לענין טומאה, ורבינו סובר שהוא־הדין לענין הכשר.

21 **ח. הַמַּרְבֵּץ[39] אֶת בֵּיתוֹ וְנָתַן בּוֹ חִטִּים וְטָנְנוּ[40]: אִם**
22 **מֵחֲמַת הַמַּיִם - הֵכְשִׁירוּ, וְאִם מֵחֲמַת הַסֶּלַע[41] - לֹא**
23 **הֵכְשִׁירוּ. הִמְכַּבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ בַּעֲרֵבָה וְנָתַן בָּהּ חִטִּים**
24 **וְטָנְנוּ: אִם מֵחֲמַת הַמַּיִם - הֵכְשִׁירוּ, וְאִם מֵחֲמַת**
25 **הָעֲרֵבָה[42] - לֹא הֵכְשִׁירוּ.**

39) שם מ"ד. מרבץ - זולף מים על הרצפה כדי שלא יעלה האבק. 40) הורטבו. וכמוה מצאנו במועד קטן ו, ב: אם היתה שדה מטוננת. 41) ספגו לחלוחית עצם סלע הריצפה. [הר"ש מפרש, סלע היינו אבן הנמצאת במקום משטח ימי בראשית, ואבנים כאלו מוציאות רטיבות, ודינה כזיעת בתים]. 42) במשנה: "מחמת עצמן", ויש גורסים "עצמה". וכך היא גירסת רבינו. [ונאמרו פירושים שונים דחוקים מאד, ומתקבל על הדעת פירושו של הראב"ד בהשגותיו כאן, שאם נתן החיטים בעריבה עד שיתלחלחו מן המים הוכשרו, אבל אם נתנן בשביל העריבה עצמה, פירוש שלא מצא מקום נוח יותר להניח בו את החיטים - לא הוכשרו. וסגנונו מוכיח, שאינו משיג אלא מפרש דברי רבינו].

26 **ט. הַטּוֹמֵן[43] פֵּרוֹת בְּחוֹל כְּדֵי שֶׁיַּרְטִיבוּ - הֵכְשִׁירוּ[44].**
27 **הַטּוֹמֵן בַּטִּיט הַנָּגוּב: אִם יֵשׁ בּוֹ מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[45] -**
28 **הֵכְשִׁירוּ, וְאִם לָאו - לֹא הֵכְשִׁירוּ.**

43) שם. 44) שאין חול בלי מים שנבלעו בו (ר"ש). 45) נשאר בטיט לחלוחית, שתספיק להרטיב את היד הנוגעת בה.

29 **י. הַמְרַבֵּץ[46] אֶת גָּרְנוֹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[47] שֶׁמָּא יֵכָּשְׁרוּ**
30 **חִטָּיו[48] אִם טָנְנוּ בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא שָׂמֵחַ[49].**

46) שם. 47) אינו מחוייב לחשוש. 48) שיניחן שם אחר־כך. 49) שישמח אם יטננו. וטעמו של דבר, מפני היובש שבגורן, המים נבלעים מהר (על־פי פירוש הרא"ש במשנתנו. וכן יש להבין גם דברי רבינו שם).

31 **יא. הַמְלַקֵּט[50] עֲשָׂבִים כְּשֶׁהַטַּל יוֹרֵד עֲלֵיהֶן לְחַפּוֹת**
32 **בָּהֶן הַחִטִּין[51] - לֹא הֵכְשִׁירוּ; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְכָךְ[52] -**
33 **הֵכְשִׁירוּ.**

50) שם. 51) כדי שיספגו לחלוחית שבעשבים שאינה מכשירה, אבל לא נתכוון לטל. [במשנה כתוב "להטן בהם חיטים", ופירשו ה'ברטנורא' וה'תפארת ישראל': שירטיבו, ורבינו כתב "לחפות". ונראה שהוא מפרש גם־כן את המשנה כמותם]. 52) לטל שעליהם.

34 **יב. הַמְרַבֵּץ[53] אֶת בֵּיתוֹ בְּמַיִם טְמֵאִים וְנָתַן בּוֹ שְׁבָלִים**
35 **וְטָנְנוּ: אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[54] - הֲרֵי אֵלּוּ**
36 **טְמֵאִין, וְאִם לָאו - טְהוֹרִין.**

53) תוספתא שם פ"ב ה"א. 54) נתבאר למעלה בהלכה ט.

37 **יג. הַנּוֹעֵר[55] אֲגֻדָּה שֶׁל יָרָק שֶׁהָיוּ עָלֶיהָ מַשְׁקִין וְיָרְדוּ**
38 **מִצַּד הָעֶלְיוֹן לַצַּד הַתַּחְתּוֹן - לֹא הֵכְשִׁיר[56].**

55) מנענע את האגודה, כדי להוריד את המים שעל הירקות (שם מ"א מ"ד). 56) מכיוון שהוא התכוון שירדו לגמרי מן הירק, הרי לא נעשית מחשבתו.

39 **יד. הַמַּעֲלֶה[57] שַׂקִּין מְלֵאִין פֵּרוֹת מִן הַנָּהָר וּנְתָנָן זֶה**

עַל גַּבֵּי זֶה[58] - הֶכְשֵׁר הַתַּחְתּוֹן בַּמַּיִם שֶׁיֵּרְדוּ לוֹ מִן הָעֶלְיוֹן, שֶׁהֲרֵי בִּרְצוֹנוֹ הִנִּיחַ זֶה עַל גַּבֵּי זֶה.

57) שם. 58) וידע שהמים משק העליון ירדו לתחתון.

טו. הַנּוֹפְחַ[59] בַּעֲדָשִׁים לְבָרְקָן אִם הֵן יָפוֹת[60] וְהֶזִּיעוּ - הֶכְשֵׁרוּ בְּהֶבֶל פִּיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתוֹלְדוֹת הַמַּיִם[61]. וְכֵן הָאוֹכֵל שֶׁמְּשְׁמִין[62] בְּאֶצְבַּע - הֶכְשֵׁרוּ בְּמַשֶּׁקֶה פִּיו וְשֶׁעַל אֶצְבָּעוֹ.

59) שם מ"ו. 60) המדובר בעדשים טחונות, והוא בודק אותן לדעת אם הן נוחות להתבשל ונופח עליהן, ואם הן מתלחלחות מהר, סימן שהן סופגות את ההבל ויספגו מהר גם את מי הבישול (רבינו בפירושו למשנתנו). 61) שדינן כמים לענין הכשר, כמבואר למעלה פ"י ה"ב. 62) הרוצה לאכול שומשמין, מלחלח אצבעו ברוק שבפיו ומניחה עליהם והם נדבקים בו, ואחר־כך מכניס אצבעו לפה ומורידם.

טז. נָשַׁךְ[63] בְּאֹכֶל וְנָפַל הָאֹכֶל - הֲרֵי הַמַּשֶּׁקֶה שֶׁעַל הָאֹכֶל שֶׁלֹּא לְרָצוֹן[64]. הָיָה אוֹכֵל זֵיתִים פְּצוּעִים[65] וּתְמָרִים רְטֻבוֹת וְכֹל שֶׁהוּא רוֹצֶה לָמֹץ אֶת גַּרְעִינָתוֹ[66], וְנָפַל[67] מִפִּיו - הֲרֵי הַמַּשֶּׁקֶה שֶׁעָלָיו בְּרָצוֹן[68]. הָיָה אוֹכֵל זֵיתִים נְגוּבִין וּתְמָרִים יְבֵשׁוֹת וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לָמֹץ אֶת גַּרְעִינָתוֹ, וְנָפַל מִפִּיו - הֲרֵי הַמַּשֶּׁקֶה שֶׁעָלָיו שֶׁלֹּא בְּרָצוֹן.

63) טבול־יום פ"ג מ"ו. 64) ואינו מכשיר את הפירות שיגעו בו, מפני שאינו רוצה שרירו ירטיב את פיסת הלחם לפני שתגיע לפיו וילעוס. 65) והם רטובים מהשמן שבהם. 66) כדי להוציא ממנו מעט הלחלוחית שבו. 67) הגרעין. 68) מפני שאי־אפשר למוץ מבלי להרטיבו בריר שבפיו, החשיבו ונעשה משקה, ולפיכך מכשיר את הפירות שנגעו בו לרצונו.

יז. עֵלְשִׁין[69] שֶׁלִּקְּטָן[70] לִבְהֵמָה[71] וְהֶדִיחָן[72], וְחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לְאָדָם אַחַר כָּךְ - כְּבָר בִּאֲרָנוּ[73] שֶׁהֵן צְרִיכִים הֶכְשֵׁר שֵׁנִי[74]. וְאִם הָיָה עֲלֵיהֶן מַשֶּׁקֶה טוֹפֵחַ כְּשֶׁחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לְאָדָם - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין[75].

69) מין עשב שבעיקרו הוא מאכל בהמה, ויש בני אדם שאוכלים אותו, ובלשונות לעז רבות נקרא "ציקוריה". 70) ברייתא חולין קכח, ב. 71) כדי להאכילם לבהמה. 72) ולא הוכשרו, מפני שמאכל בהמה אינו מקבל טומאה. 73) למעלה פ"ג ה"ג. 74) ההדחה בזמן שהיו מאכל בהמה, אינו מועילה להכשירם אחר שנעשו מאכל אדם. 75) הוכשרו במשקה טופח שעליהם. תוספתא עוקצין פ"ג ה"א.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר המים שמטמאים ומתטמאים לרצון ושלא לרצון ואותם שאין מטמאים אלא לרצון. המים שהם בחזקת טהרה בימות הגשמים או כשפסקו. גבא שנפל לתוכו יין או חלב או דבש או שמן. מי תמצית שלא פסקו. ומי שהיה אוכל תרומה בידים טמיאות והכניס ידו לתוך פיו. ודין האשה שהיתה אוכלת תרומה שאינה מוכשרת והיתה גורפת התנור הטמא והכה הקוץ ויצא ממנה דם וכו'.

א. מַיִם שֶׁבַּכֵּלִים[2] - מִתְטַמְּאִין בֵּין לְרָצוֹן בֵּין שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, וּמְטַמְּאִין אֳכָלִים וְכֵלִים[3] בֵּין שֶׁנָּפַל עֲלֵיהֶן בְּרָצוֹן בֵּין שֶׁלֹּא נָפַל עֲלֵיהֶן בְּרָצוֹן. אֲבָל מַיִם שֶׁבַּקְּרָקָעוֹת, כְּגוֹן מֵי בוֹרוֹת[4] שִׂיחִין[5] וּמְעָרוֹת[6] וּמֵי גְבָאִים[7] שֶׁאֵין בָּהֶם אַרְבָּעִים סְאָה[8] - אֵין מִתְטַמְּאִין אֶלָּא לְרָצוֹן וְאֵין מְטַמְּאִין אֶלָּא בְּרָצוֹן. כֵּיצַד? מַיִם שֶׁבַּקַּרְקַע שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה, בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁאוּבִין[9] בֵּין שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין[10], שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן הַמֵּת אוֹ שֶׁהָלַךְ בָּהֶן הַטָּמֵא - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין[11]. אֲבָל אִם שָׁהָה מֵהֶן אָדָם טָמֵא אוֹ שָׁמְלָא מֵהֶן בִּכְלִי טָמֵא אוֹ שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָן מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּרָצוֹן - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּקַּרְקַע. שָׁהָה מֵהֶן הַטָּהוֹר אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ בַּקַּרְקַע אוֹ שֶׁמְּלָא מֵהֶן בִּכְלִי טָהוֹר - נִטְמָא הַשּׁוֹתֶה[12] וְנִטְמָא הַכְּלִי, שֶׁהֲרֵי בְּרָצוֹן שָׁהָה אוֹ מִלֵּא. נָפַל[13] לְתוֹכָן[14] כְּבָר שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה, שֶׁאֵין מְתְטַמְּאִין[15] אֶלָּא לְרָצוֹן. לְפִיכָךְ, אִם הֵדִיחַ יָדוֹ וְהוֹצִיא הַכְּבָר - נִטְמָא הַכְּבָר בַּמַּיִם שֶׁבְּיָדָיו, שֶׁהֲרֵי הֵן בְּרָצוֹן[16].

2) מקוואות פ"א מ"ב. 3) נתבאר בפ"ז מהל' אבות הטומאות ה"א, שחכמים גזרו על המשקין שיטמאו כלים, ועל אוכלין לא גזרו. 4) בור עגול ועמוק. 5) ארוכים וצרים. 6) מקורות, מכוסות מלמעלה. 7) גומא לא עמוקה שנתקבצו בה מים. 8) ואם יש בהם ארבעים סאה, יתבאר דינם בהל' מקוואות פ"ט. 9) ששאבו מים בכלים ושפכום לתוכם. 10) שנמשכו מנהר או שנקווה בהם מי גשמים. 11) אף־על־פי שעבר מרצון, לא נטמאו המים מפני שהוא התכוון להגיע לצד השני, אבל אינו מעוניין בנגיעה במים, והרי זה דומה לעבר בנהר שבפי"ג ה"ה. 12) נתבאר בפ"ח מהל' אבות הטומאות ה"י־יא, שהשותה רביעית משקין טמאים נטמא גופו מדרבנן. 13) מעצמו. 14) למים שנטמאו. 15) צ"ל שאין מטמאין. 16) [הראב"ד הקשה, למה צריך כאן רצון, הלא המים שבידיו הם תלושים, ותלושים מטמאים בין לרצון ובין שלא לרצון, כמו שכתב רבינו בתחילת הלכה זו? אמנם הראב"ד לשיטתו שאל כענין, אבל רבינו ישיב כהלכה לשיטתו (למעלה פי"ב ה"ג) שמשקין אינם נקראים תלושים אם לא נתלשו ברצון, ומה שכתב בתחילת ההלכה "מים שבכלים", הכוונה למים שנתלשו ברצון. ואפשר גם לפרש שמדובר כאן במים טהורים, ומה שאמר נטמא, פירושו - הוכשרה] (ראה כסף־משנה, ולא נתבארו לי דבריו).

ב. מֵי גְבָאִים[17] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִמַּיִם שֶׁבַּקַּרְקָעוֹת, כְּגוֹן מֵי בוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת וּמֵי תַּמְצִית[18] שֶׁפָּסְקוּ[19] וּמִקְוָאוֹת[20] שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁנִּטְמְאוּ[21], וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים וְרַבּוּ מֵי גְשָׁמִים עֲלֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁטְפוּ[22] - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[23]. לְפִיכָךְ, כָּל

1 **הַמַּיִם שֶׁבְּקַרְקָעוֹת, כְּגוֹן מֵי גְבָאִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן,**
2 **בִּשְׁעַת הַגְּשָׁמִים - הַכֹּל בְּחֶזְקַת טָהֳרָה**[24].

17) שם מ"ד. 18) גשמים היורדים על ההרים והמים מתמצים (מבעבעים מכוח הזחילה) ונופלים לעמק. 19) שפסקו הגשמים, וגם הזחילה נגמרה (ברטנורא). 20) בורות מרובעים. 21) כגון ששתה מהם אדם טמא או מילא בכלי טמא. 22) לא עברו על גדותם. [מפירושו למשנתינו משמע שמדובר כשעברו ויש לתלות שגרפו את המים הטמאים. ונראה שחזר בו כאן]. 23) מפני שמי הגשמים מבטלים אותם כמו שנתבאר למעלה פ"ב ה"ג, בדין מי שפיכות. ואין אנו חוששים שמא שתה מהם הטמא אחר שנפלו שם גשמים ונטמאו שנית, מפני שבתקופת הגשמים אין עוברי דרכים מצויים, ומים אפשר למצוא בכל מקום, ואין להניח שעובר דרך בודד פנה לבור לשתות ממנה. 24) מתקבל על הדעת כמעט ללא ספק, שהם טהורים.

3 **ג. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים**[25] **- הַקְּרוֹבִין לָעִיר**[26] **אוֹ לַדֶּרֶךְ**
4 **טְמֵאִין, שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת שֶׁשָּׁתָה מֵהֶן הַטָּמֵא וְשֶׁמִּלְאוּ**
5 **מֵהֶן בֵּלִים טְמֵאִין**[27]**, וְהָרְחוֹקִים טְהוֹרִים**[28] **עַד**
6 **שֶׁיְּהֵלְכוּ רֹב הָאָדָם. הִלְכוּ**[29] **- הַכֹּל בְּחֶזְקַת טֻמְאָה,**
7 **שֶׁהַהוֹלְכִים בַּשָּׂרוֹת מְמַלְאִין וְשׁוֹתִין מֵהֶן. בַּמֶּה**
8 **דְּבָרִים אֲמוּרִים?**[30] **בְּגֶבֶא שֶׁאֶפְשָׁר לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה;**
9 **אֲבָל בְּגֶבֶא שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה**[31] **אֶלָּא בִּדְחַק**
10 **גָּדוֹל - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, (שֶׁהֵם בְּחֶזְקַת**
11 **טְהוֹרִין) עַד שֶׁיִּמְצָא מָקוֹם פְּרָסוֹת רַגְלֵי אָדָם**[32] **אוֹ**
12 **פְּרָסוֹת רַגְלֵי בְּהֵמָה גַּסָּה**[33] **נִקֶּרֶת בּוֹ. אֲבָל מָצָא**
13 **פְּרָסוֹת רַגְלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה**[34] **- הֲרֵי זֶה טָהוֹר, שֶׁאֶפְשָׁר**
14 **שֶׁיְּרָדָה**[35] **וְשָׁתָת.**

25) שם. 26) הגבאים והבורות הנמצאים במקום קרוב לעיר. 27) בני העיר הטמאים שתו ומילאו בכלים. 28) מפני שאין דרכם של אנשים ללכת בדרכים שנתקלקלו בימות הגשמים. 29) התחילו בני אדם רבים לעבור בדרכים. 30) תוספתא, מקוואות פ"א ה"ג. 31) בלי טורח גדול. 32) על יד הגבא, שזו הוכחה שבא לשם אדם, ויש לחוש שהיה טמא ושתה או מילא בכלים טמאים. 33) כגון חמור או סוס, ואפשר שאדם הגיע לגבא ברכיבה. 34) גדיים וטלאים. 35) בעצמה, בלי ליווי הרועה.

15 **ד. חֶזְקַת**[36] **טִיט וּגְמוּמִיּוֹת**[37] **שֶׁבְּפִתְחֵי חֲצֵרוֹת**[38] **בִּרְשׁוּת**
16 **הָרַבִּים בִּשְׁעַת הַגְּשָׁמִים שֶׁהֵן טְהוֹרִין**[39]**; פָּסְקוּ**
17 **הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי הֵן כְּמֵי שְׁפִיכוּת**[40]**. וְשֶׁשָּׁקְעוּ**[41] **-**
18 **הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר הָרֹב. גֶּבֶא שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ יַיִן**[42] **אוֹ**
19 **חָלָב אוֹ דְּבַשׁ - הוֹלְכִין בּוֹ אַחַר הָרֹב. נָפַל לְתוֹכוֹ**
20 **שֶׁמֶן**[43]**, אַף עַל פִּי שֶׁהִקְפִּיאָהוּ**[44] **- הֲרֵי זֶה**[45] **מִתְטַמֵּא**
21 **וּמְטַמֵּא שֶׁלֹּא בְרָצוֹן, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לָצֵאת יְדֵי**
22 **צַחְצָחִית**[46]**.**

36) תוספתא, שם. 37) גומות. 38) החנוונים, וגם הבאים לחנות - שופכים שם מים עכורים. 39) חזקה (מתקבל על הדעת וקרוב לוודאי) שהם טהורים, מפני שמי הגשמים מרובים ומבטלים אותם, ואפשר שגם מעבירים אותם. 40) שנתבאר דינם למעלה בפ"ב הכ"ו. 41) הגר"א גורס בתוספתא "שבשווקים", ונראה שגם בדברי רבינו כאן הוא גורס כך. 42) שם ה"ב. 43) טמא, ושמן אינו מתערב במים. 44) על־ידי צינון והסירוהו מעל המים. 45) הגבא. 46) אי־אפשר שלא יישארו במים צחצוחי (טיפות זעירות) שמן, והם מטמאים גם שלא לרצון (ראה הלכה הבאה).

23 **ה. שֶׁמֶן וּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין חוּץ מִן הַמַּיִם - הֲרֵי הֵן**
24 **בַּקַּרְקַע כְּמוֹת שֶׁהֵן בַּכֵּלִים**[47]**, דִּין אֶחָד הוּא**[48]**.**

47) זה למד רבינו מדין שמן שהקפיאוהו שבהלכה הקודמת. 48) דינם בקרקע כדין מים שבכלים, שנתבאר בה"א מפרק זה.

25 **ו. מֵי תַּמְצִית**[49] **שֶׁלֹּא פָסְקוּ**[50]**, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן**
26 **אַרְבָּעִים סְאָה, הוֹאִיל וְהֵם בַּקַּרְקַע וַהֲרֵי הַמַּיִם**
27 **נִמְשָׁכִין וּבָאִין לָהֶן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וְאַף עַל**
28 **פִּי שֶׁשָּׁתָה מֵהֶן הַטָּמֵא וּמִלֵּא מֵהֶן בְּכֵלִי טָמֵא אוֹ נָתַן**
29 **לְתוֹכָן מַיִם טְמֵאִים - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין לְכָל דָּבָר.**

49) משנה, מקוואות פ"א מ"ז. 50) שמי גשמים זוחלים עוד מן ההרים ונמשכים (דין מי תמציות שפסקו, נתבארו למעלה ה"ב).

30 **ז. מִי שֶׁהָיָה**[51] **אוֹכֵל תְּרוּמָה בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת, כְּגוֹן**
31 **דִּבְלָה שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרָה**[52]**, וְהִכְנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו לְטֹל**
32 **צְרוֹר**[53]**: אִם הָפַךְ**[54] **- נִטְמֵאת הַדִּבְלָה בְּרִירוֹ; שֶׁהֲרֵי**
33 **נִטְמָא בְיָדוֹ**[55]**, מִפְּנֵי שֶׁעָקָרוֹ**[56]**. וְאִם לֹא הָפַךְ -**
34 **טְהוֹרָה; שֶׁהַמַּשְׁקֶה שֶׁבְּפִיו קֹדֶם שֶׁיִּהַפְּכֶנּוּ אוֹ**
35 **יִמְצְצֶנּוּ לְהוֹצִיאוֹ דּוֹמֶה לְמַיִם שֶׁלֹּא נִתְלַשׁוּ אֶלָּא**
36 **הֵן עַצְמָן בַּקַּרְקַע, שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין וְאֵין מְטַמְּאִין**[57]
37 **אֶלָּא בְּרָצוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[58]**, וְזֶה אֵין רְצוֹנוֹ אֶלָּא**
38 **לְטֹל הַצְּרוֹר. הָיָה פּוֹנְדְיוֹן**[59] **לְתוֹךְ פִּיו**[60] **וּפָשַׁט יָדוֹ**
39 **לְטָלוֹ וְהַדִּבְלָה בְּתוֹךְ פִּיו, אִם הִנִּיחוֹ לְצָמְאוֹ**[61] **-**
40 **הֲרֵי זֶה הָרַק כְּעָקוּר**[62]**, וְנִטְמֵאת הַדִּבְלָה מֵחֲמַת**
41 **מַשְׁקֶה פִּיו שֶׁנִּטְמָא מֵחֲמַת יָדָיו**[63]**.**

51) כלים פ"ח מ"י. 52) ולא נפסלה בנגיעת ידו. 53) הרגיש בצרור שנלחץ לתוך הדבילה. 54) בידו את הדבילה שבפיו, ומתוך כך הזיז את הריר ממקומו. 55) הריר נטמא בנגיעת היד, והוא מטמא את הדבילה אף־על־פי שלא הוכשרה לפני כן, שההכשר והטומאה באים כאחת כמו שנתבאר למעלה פ"ו ה"ה. 56) את הריר. ואפילו דבילה חולין מתטמאה אף־על־פי שידיים אינן מטמאות את החולין. והטעם, מפני שידיים עושות את המשקין ראשון לטומאה לטמא אפילו חולין מגזירת י"ח דבר (פ"ה מהל' אבות הטומאות ה"י (ראה השלמות שם) ופ"י ה"ו). ונקט תרומה לרבותא של הבבא הבאה, שאם לא הפך 'אפילו תרומה לא נטמאה' (ראה השלמות). 57) וגם אינם מכשירים. 58) למעלה בה"א. 59) מטבע של

מתכת. ולאו דווקא פונדיון אלא כל מטבע שהוא של מתכת. 60) בפיו (משנה, שם). 61) צמא היה ולא נמצאו מים תחת ידו, והכניס המטבע לתוך פיו, כדי לגרות את בלוטות הרוק שתוציאנה כמות רוק למעלה מהרגיל. 62) מפני שהוציאו בכוונה (ע"פ פירושו למשנתינו). 63) כמו שנתבאר למעלה בדין נטילת צרור.

1 **ח. הָאִשָּׁה[64] שֶׁהָיְתָה אוֹכֶלֶת אֳכָלִין שֶׁל תְּרוּמָה[65]**
2 **שֶׁאֵינָן מְכֻשָּׁרִין, וְהָיְתָה גוֹרֶפֶת[66] אֶת הַתַּנּוּר הַטָּמֵא[67],**
3 **וְהִכָּה הַקּוֹץ וְיָצָא מִמֶּנָּה דָּם, וּמָצְצָה אֶצְבָּעָהּ מִפְּנֵי**
4 **הַדָּם, אוֹ שֶׁנִּכְוֵית וְנָתְנָה אֶצְבָּעָהּ בְּפִיהָ - נִטְמֵאת**
5 **הַתְּרוּמָה שֶׁבְּפִיהָ, שֶׁהֲרֵי רְצוֹנָהּ לְהוֹצִיא הַמַּשְׁקֶה[68]**
6 **מִפִּיהָ וּלְעָקְרוֹ בְּמְצִיצַת אֶצְבַּע.**

64) שם מי"א. 65) גם בחולין הדין כך, כמו שכתבנו בהלכה הקודמת, ונקט תרומה אגב ההלכה הקודמת. ראה השלמות להל' אבות הטומאות פ"ח ה"י. ומדובר באשה טהורה, ונקט אשה מפני שאין דרכם של אנשים לגרוף תנורים. [בבא ראשונה במשנתינו מלמדת דין אשה שנטף חלק מדדיה לתנור טהור, ומדובר באשה טמאה (רבינו הביא דין זה למעלה פ"י ה"ה). ובבא שניה – הדין שלפנינו כאן – מדבר במקרה הפוך, שהאשה טהורה והתנור טמא (רבינו בפירושו למשנתינו)]. 66) מוציאה את הגחלים. 67) ונטמאו ידיה באויר התנור, אבל גופה לא נטמא, שכלי חרס אינו מטמא אדם. 68) הרוק. נימוק זה נמשך לנכוותית, אבל בדין הכה הקוץ, הדם מטמא את התרומה (על־פי פירושו למשנה).

יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הדברים שהם בשווקים בחזקת מוכשרים ובחזקת טומאה. ודין הדגים והציר שהם בחזקת הכשר. ואם נאמן עם הארץ עליהם לומר שלא הוכשרו. מי פירות שנתערבו בשאר משקים. והלוקח ציר מעם הארץ. הפירות בכל מקום, אם הם בחזקת טהרה. החולין אם יש בהם איסור טומאה ואם מותר לגרום להם טומאה. כל ישראל מוזהרים להיות טהורים ברגל.

7 **א. כָּל[2] הָאַגָּדוֹת[3] שֶׁבַּשְּׁוָקִים[4] וְכָל הַקְּמָחִים וְכָל**
8 **הַסְּלָתוֹת שֶׁבַּשְּׁוָקִים בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין. הָאַגָּדוֹת - מִפְּנֵי**
9 **שֶׁדַּרְכָּן[5] לְזַלֵּף הַמַּיִם עֲלֵיהֶן תָּמִיד[6]; וְהַקֶּמַח וְהַסֹּלֶת**
10 **- לוֹתְתִין[7] אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ טוֹחֲנִין אוֹתוֹ. וְכֵן חִטִּין**
11 **שֶׁחוֹלְקִין אוֹתָן[8] בְּרֵחַיִם אַחַת לִשְׁתַּיִם וְאַחַת לְשָׁלֹשׁ[9]**
12 **כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מֵהֶן מַעֲשֶׂה קְדֵרָה[10], כְּגוֹן הָרִיפוֹת[11]**
13 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין בְּכָל מָקוֹם,**
14 **בֵּין שֶׁל שְׁוָקִין בֵּין שֶׁל בָּתִּים[12], מִפְּנֵי שֶׁלּוֹתְתִין אוֹתָן**
15 **לְהָסִיר קְלִפָּתָן.**

2) מכשירין פרק ו משנה ב. 3) ירקות קשורים יחד. 4) שהוצאו לשוק למכירה. 5) של מוכרי ירקות. 6) כדי שלא יכמשו ושיהיו נראים טריים. 7) רוחצים במים כדי להסיר קליפת החיטין ויצא קמח לבן מבהיק. 8) שוברים אותן. 9) כל חיטה נשברת לשני חלקים או לשלושה. 10) תבשיל. 11) גריסים. מלשון המקרא (שמואל־ב יז, כ) ותשטח עליו הרפות. 12) שאנשים עושים לצורכי הבית לא למכירה. אבל סתם קמחים וסלתות שבבתים אינם מוכשרים, מפני שהטוחן חיטים לצורך עצמו אינו מקפיד כל כך על לבנונית הקמח והסולת כמו הטוחן למכירה. [במשנתנו כתוב "טמאים" ורבינו כאן מפרש - מוכשרים] (ראה הלכה הבאה).

16 **ב. כָּל אֵלּוּ שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת**
17 **טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל מְמַשְׁמְשִׁין בָּהֶן וְהֵן מֻכְשָׁרִין.**
18 **וְעַל כֻּלָּן נֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ לוֹמַר לֹא הֻכְשְׁרוּ. וְאֵין**
19 **צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר אֳכָלִין שֶׁאֵין לָהֶן חֶזְקָה[13], שֶׁעַם**
20 **הָאָרֶץ נֶאֱמָן לוֹמַר לֹא הֻכְשְׁרוּ.**

13) שאין אנשים רגילים לשפוך עליהם מים.

21 **ג. כָּל הַדָּגִים בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין[14], וְאֵין עַם הָאָרֶץ**
22 **נֶאֱמָן עֲלֵיהֶן לוֹמַר לֹא הֻכְשְׁרוּ[15]. לְפִיכָךְ לְעוֹלָם**
23 **הַדָּגִים בְּחֶזְקַת טֻמְאָה. הַדָּגִים, בֵּין שֶׁצָּדָן בְּחֶרֶם בֵּין**
24 **בְּכָפּוּף בֵּין בְּמְצוֹדָה[16], אִם לֹא נִעֵר אֶת הַמְּצוֹדָה**
25 **עֲלֵיהֶן - לֹא הֻכְשְׁרוּ[17], וְאִם נִעֵר - הֻכְשְׁרוּ[18]. וְאֵין**
26 **עַם הָאָרֶץ נֶאֱמָן לוֹמַר: לֹא נִעַרְתִּי[19] אֶת הַמְּצוֹדָה**
27 **עֲלֵיהֶן, וַהֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּתְפַּזֵּן לְצוֹדָן**
28 **בְּטָהֳרָה[20].**

14) מובן מאליו, שהמדובר בדגים מתים, שהרי בעל חי אינו מקבל הכשר ולא טומאה, והוכשרו מפני המים שנשארו עליהם לאחר שהוצאו מן המים ומתו. 15) במשנתנו אמרו: "כל הדגים בחזקת טומאה ... וכל הציר בחזקת טומאה, ועל כולן עם הארץ נאמן לומר טהורין הן חוץ מן הדגה". ופירש שם רבינו, דגה הוא מין דגים שבזמן המשנה היה ידוע בשם זה, ומפירוש זה יוצא שעל דגים אחרים נאמן עם הארץ לומר לא הוכשרו, אולם כאן כתב שעל כל דגים אינו נאמן, וברור שהוא מפרש את המונח "דגה" כשם כולל לכל מיני דגים, כלשון הכתוב (שמות ז, יח): והדגה אשר ביאור תמות, וחזר בו מפירושו למשנה, רבינו אינו מפרש כאן למה אין עם הארץ נאמן על דגים כשם שהוא נאמן על הפירות, במשנתנו נימקו "מפני שמפקידין אותם אצל עם הארץ", ורבינו לא פירש שם כלום. והר"ש מפרש, שהרי נהגו חברים להפקיד פירות שלא הוכשרו אצל עם הארץ ומזה ראייה שהם נאמנים לומר לא הוכשרו, אבל דגים לא נהגו להפקיד אצלו. 16) חרם, כפיף ומצודה הם מיני רשתות ומכמורות לצידת דגים (תוספתא מכשירין פרק ג הלכה ז). 17) מפני שהמים שעליהם לא נתלשו ברצון. 18) מכיוון שעקר את המים ממקומם. 19) מפני שדרך שולי דגים לנער. 20) כדי למוכרם לאוכלי חולין בטהרה, ובמקרה זה הוא נשמר מלנער.

29 **ד. כָּל[21] הַצִּיר[22] בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁר[23]. וְצִיר טָהוֹר שֶׁנָּפַל**
30 **לְתוֹכוֹ מַיִם כָּל שֶׁהֵם - הֲרֵי הַכֹּל מַשְׁקֶה, וּמַכְשִׁיר**
31 **וּמִתְטַמֵּא[24] טֻמְאַת מַשְׁקִין[25]. לְפִיכָךְ חֶזְקָתוֹ טָמֵא[26].**
32 **נָפַל לְתוֹכוֹ[27] יַיִן דְּבַשׁ וְחָלָב[28] - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב[29].**

וְכֵן מֵי פֵּרוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּשֶׁאָר הַמַּשְׁקִין[30] - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב. נִתְעָרְבוּ בְּמַיִם כָּל שֶׁהֵן - הֲרֵי הַכֹּל מַשְׁקֶה, וּמִתְטַמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין וּמַכְשִׁיר[31]. וְצִיר חֲגָבִים טְמֵאִים אֵינוֹ מַכְשִׁיר, אֲבָל מִתְטַמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין.

21) משנה שם פרק ו, ח. 22) המתמצה מדגים. 23) פירוש, אם יגע בטומאה - ייטמא, כמו אוכלין שהוכשרו, ואף על פי שציר נקי אינו מקבל טומאה (בכורות כב, א), חוששים אנו שמא נתנו בו מים, וציר שנתערב בו מים מקבל טומאה. והמדובר בציר של עם הארץ, שאינו נאמן על הטהרות. 24) כשיגע בטומאה. 25) כרבי אליעזר בן יעקב במשנתנו. מלשון רבינו כאן משמע שמעט מים שנפלו לציר עושים את כל הציר משקה לקבל טומאה ולהכשיר. והראב"ד משיג ואומר שזה נגד גמרא ערוכה (שם כג, ב). רב נחמן אומר שם בפירוש, שאם לא רבו המים על הציר - אינו משקה, ודברי רבי אליעזר בן יעקב מתפרשים שם בציר של עמי הארץ, שעמי הארץ חשודים לתת מים בציר עד מחצה על מחצה, וכשהחבר מוסיף כל שהוא מים הרי רבו על הציר ולפיכך נעשו משקה. ותמיהה נוספת, שהרי רבינו כותב בהלכה ה שאם היה רוב ציר בטלו המים במיעוטם, ונמצאו דבריו סותרים אלה את אלה. ויישוב נכון לדברי רבינו יימצא אם נדייק יפה בפירושו למשנתנו. כתב שם: "שעשיית הציר הוא על ידי משקה", פירוש, הציר אינו מיץ הדגים לבדו, אלא שופכים עליהם מים ומוסיפים עליהם מלח ומתמצה רטיבות מן הדגים, ותערובת זו היא ציר רגיל. ולאחר מכן מוסיף רבינו וכותב: "אמנם יהיה הציר טהור, כשמוציאים הציר על ידי מלח או פירות שאינן מוכשרין (צריך להיות "מכשירין"). ברור, שהוא מפרש "ציר טהור" שאמר רבי אליעזר בן יעקב בציר שנעשה בלי כל תערובת מים ואם נתן בציר זה קצת מים הם מכשירים ומתטמאים. ומובן שכך יש לפרש גם דברי רבינו כאן. ורבינו לשיטתו (לקמן בהלכה זו עצמה), שמי פירות שנתערבו בהם מים כל שהם הכל משקה. ומעתה תתבאר בנקל גם הבבא הראשונה: "כל הציר בחזקת מוכשר". המדובר כאן (וכן במשנה שאמרו: כל הציר בחזקת טמא) בציר רגיל שנעשה על המים, וקיבל רבינו דעתו של ריש לקיש בשם רבי יהודה נשיאה (שם כב, א) שחוששים שמא נתן עם הארץ יותר ממחצה מים וצריך השקה (וכמותו פסק רבינו בפירוש לקמן בהלכה ה), בניגוד לדעת רב נחמן, שאין עם הארץ נותן יותר ממחצה. ובהתאם לכך יתפרשו יפה דבריו בכל הדינים הבאים. [ויש לציין, שהראב"ד כאן מדבר בלשון רכה בלי כל מלה של ביקורת, אלא מעיר שבגמרא שם פירשו אחרת, ויש לראות בזה כעין הודאה, שאפשר לפרש גם כרבינו]. 26) שמא נגע בו עם הארץ. 27) לציר הטהור שיודעים שאין בו מים כלל. 28) שהם משקין המכשירים ומקבלים טומאה. 29) אם רוב ציר אינו מכשיר ואם רבו המשקין המכשירים - מכשיר. דין זה שנינו בתוספתא מכשירין פרק א הלכה ה בנתערבו במי פירות, ורבינו למד מזה לעניין ציר. 30) המכשירים, חוץ למים. 31) תוספתא שם. גירסת רבינו שם: "וחכמים אומרים, אפילו נפל לתוכן מים כל שהן - טמאים, ופסק כמותם.

הַלּוֹקֵחַ צִיר מֵעַם הָאָרֶץ[32] - מַשִּׁיקוֹ בְּמַיִם[33] וְטָהוֹר. שֶׁאִם הָיָה רֹב הַצִּיר מַיִם - הֲרֵי הַמַּיִם מִטַּהֲרִין בְּמִקְוֶה; וְאִם הָיָה רֻבּוֹ מֶלַח שֶׁל דָּגִים[34] - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, וְהַמַּיִם שֶׁבָּהּ בָּטְלוּ בְּמִעוּטָן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְטִבּוּל בָּהֶן פַּת; אֲבָל לִקְדֵרָה[35] - מָצָא מִין אֶת מִינוֹ[36] וְנֶעוֹר[37], וְנִמְצְאוּ רֹב הַמַּיִם טְמֵאִים, שֶׁהַמִּעוּט שֶׁהָיָה בַּצִּיר לֹא טָהַר בַּמְּקֹוֶה[38].

32) ואפשר שיש בו יותר ממחצה מים. 33) מים טמאים מתטהרים אם משקעים את הכלי במקווה כשר עד שמימיו צפים ועולים על המים הטמאים, וזה נקרא השקה (ראה למעלה פרק ב הלכה כ"א). 34) צריך להיות מליחה של דגים, פירוש ציר ומלח. כסף משנה. 35) לתבשיל שיש בו מים. 36) המים שבציר מצטרפים עם המים שבקדירה. 37) מתעורר. [רבינו גרשום מפרש - נסתלק, והכוונה שהביטול נסתלק]. 38) משום שבטלו במיעוטם ולא היה עליהם תורת מים כלל. יוצא מזה דבר מוזר קצת: אם היו מים טמאים מרובים על הציר אפילו הוסיף אחר ההשקה קצת מים, התערובת נשארה בטהרתה ואם היו מים טמאים מועטים והוסיפו עליהם אחר ההשקה מים טהורים - נטמאה כל התערובת.

הַפֵּרוֹת בְּכָל מָקוֹם בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, אֲפִלּוּ הָיָה הַמּוֹכֵר עוֹבֵד כּוֹכָבִים, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁהֻכְשְׁרוּ אוֹ שֶׁיִּהְיוּ מִדְּבָרִים שֶׁחֶזְקָתָן מֻכְשָׁרִין.

הָאוֹג[39] בְּכָל מָקוֹם בְּחֶזְקַת טֻמְאָה[40]. וְכֵן כָּל הַקִּשּׁוּאִין[41] וְהַדְּלוּעִין וְהַתְּלוּיוֹת בְּגַמְּי עַל פִּתְחֵי חֲנֻיּוֹת[42] - בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין וּטְמֵאִין[43].

39) רבינו בפירושו למסכת פאה פרק א משנה ה כותב: מין צמח שמעבדין בו עורות ויש לו אשכולות כאשכלות הגפן ויאכלו. 40) מפני שמרטיבים את פירותיו במים. 41) כל מיני דלעת. 42) החנוונים תולים על פתחי חנויותיהם דוגמאות פירות וירקות הנמצאים למכירה. 43) ידי עוברים ושבים ממשמשים בהם ולפעמים ידיהם רטובות. ויש לחשוש גם לטל הנופל עליהם ומכשירם לקבל טומאה והחנוונים לא הרגיש בו.

כָּל הַפָּתוּחַ בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי קַבָּלָה מֵהֲלָכוֹת הַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת - אֵינוֹ אֶלָּא לְעִנְיַן מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו וּתְרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי הִזְהִיר אֶת הַטְּמֵאִין מִלְּכָנֵס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ אוֹ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר בְּטֻמְאָה; אֲבָל הַחֻלִּין[44] - אֵין בָּהֶן אִסּוּר כְּלָל[45], אֶלָּא מֻתָּר לֶאֱכֹל חֻלִּין טְמֵאִין וְלִשְׁתּוֹת מַשְׁקִין טְמֵאִים. הֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל. מִכְּלָל שֶׁהַחֻלִּין מֻתָּרִין, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּבָשָׂר קָדְשִׁים. אִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה נֶאֱמַר: הָרִאשׁוֹן שֶׁבַּחֻלִּין - טָמֵא, וְהַשֵּׁנִי - פָּסוּל? לֹא שֶׁיִּהְיֶה אָסוּר בַּאֲכִילָה, אֶלָּא לִמְנוֹת מִמֶּנּוּ לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ: שֶׁאִם נָגַע שֵׁנִי שֶׁל חֻלִּין בִּתְרוּמָה

- פְּסָלָהּ[46] וַעֲשָׂאָהּ שְׁלִישִׁי; וְכֵן אִם נָגַע בָּאֳכָלִין שֶׁל קֹדֶשׁ - טִמְּאָן וַעֲשָׂאָן שְׁלִישִׁי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְכֵן הָאוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי שֶׁל חֻלִּין, אִם נָגַע בִּתְרוּמָה - פְּסָלָהּ[47].

44) שנטמאו. 45) לאכלם. 46) נתבאר כבר כמה פעמים שדבר שנפסל אינו פוסל כיוצא בו בנגיעתו, ודבר שנטמא פוסל או מטמא (הלכות אבות הטומאות פרק י"א הלכה א).
47) נתבאר (שם פרק ח הלכה י), שחכמים גזרו פסול הגוף על האוכל שני של חולין.

ט. כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל חֻלִּין טְמֵאִים וְלִשְׁתּוֹתָן, כָּךְ מֻתָּר לִגְרֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין שֶׁבָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל[48]. וְיֵשׁ לוֹ לְטַמֵּא[49] אֶת חֻלִּין הַמְחֻקָּנִין[50] לְכַתְּחִלָּה[51]. וְכֵן מֻתָּר לְאָדָם לִגַּע בְּכָל הַטְּמֵאוֹת וּלְהִתְטַמֵּא בָּהֶן. שֶׁהֲרֵי הִזְהִיר הַכָּתוּב אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן וְאֶת הַנָּזִיר מֵהִתְטַמֵּא בְּמֵת. מִכְּלָל שֶׁכָּל הָעָם[52] מֻתָּרִין, וְשֶׁאַף כֹּהֲנִים וּנְזִירִים מֻתָּרִין לְהִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת חוּץ מִטְּמֵא מֵת.

48) אפילו חולין שאינם מתוקנים. 49) מותר לו לטמא.
50) שהפרישו מהם תרומה ומעשר. 51) מזה יוצא שחולין שאינם מתוקנים אסור לטמאם לכתחילה, אבל מותר לגרום להם טומאה, כלומר אינו מחוייב להיזהר מדברים העשויים לגרום להם טומאה. 52) שאינם כהנים.

י. כָּל יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִין לִהְיוֹת טְהוֹרִים בְּכָל רֶגֶל, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נְכוֹנִים לִכָּנֵס בַּמִּקְדָּשׁ וְלֶאֱכֹל קָדָשִׁים. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ - בְּרֶגֶל בִּלְבַד. וְאִם נִטְמָא - אֵינוֹ לוֹקֶה[53]. אֲבָל בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה - אֵינוֹ מֻזְהָר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל ישראל מוזהרין להיות טהורים ברגל מפני שהם נכונים להכנס במקדש ולאכול קדשים וכו'". ודייקו האחרונים בלשונו שכתב "שהם נכונים" ולא שהם חייבים וכד' כי לשיטתו החיוב אינו משום שחייבים להיכנס לצורך הבאת קרבנות אלא שהוא גילוי מילתא בנוגע **לזמן החיוב** מכיון שזהו זמן שחייבים בו להכנס למקדש הרי שאז צריך להיות טהור.

אבל רש"י בפרשת בא דיבור המתחיל מקרא קדש כתב: "...קרא אותו קדש לאכילה ושתי' וכסות". והנפק"מ ביניהם שלרש"י א: החיוב הוא רק במועד ולא בכל הרגל, מה שאין כן להרמב"ם הוא גם בחול המועד. ב: לרש"י גם ראש השנה ויום הכיפורים נקראו רגלים וגם בהם יש חיוב לטהר עצמו. ג: לרש"י החיוב הוא מעצם קדושת היום טוב וצריך להיות כל זמן הרגל גם כשאינו אוכל ושותה.

53) שם הלכה י: "אחרים אומרים, ובנבלתם לא תגעו, יכול (יכולים היינו לפרש), אם נוגע אדם ילקה את הארבעים, תלמוד לומר (ויקרא יא, כד): ולאלה תטמאו".

יא. הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[54] לָמְדוּ[55], שֶׁהַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר אוֹכְלִין בְּקְעָרָה אַחַת. אֲבָל לֹא יֹאכַל הַבַּעַל עִם אִשְׁתּוֹ בְּקְעָרָה אַחַת כְּשֶׁתִּהְיֶה נִדָּה, וְלֹא יִשְׁתֶּה עִמָּהּ[56], וְלֹא תְּמַזֵּג לוֹ אֶת הַכּוֹס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְלֹא יֹאכַל הַזָּב עִם הַזָּבָה, מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵרָה[57], שֶׁמָּא יִבְעַל.

54) תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו מפי הגבורה. 55) לדרוש מהכתוב הזה. 56) מכוס אחת.
57) שלא יבוא לידי עבירה חמורה לבוא על הזבה.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל אֳכָלִין טְמֵאִין וְלִשְׁתּוֹת מַשְׁקִין טְמֵאִים, חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ אוֹכְלִין חֻלִּין בְּטָהֳרָה וְנִזְהָרִין מִן הַטֻּמְאוֹת כֻּלָּן כָּל יְמֵיהֶם, וְהֵן הַנִּקְרָאִים פְּרוּשִׁים. וְדָבָר זֶה קְדֻשָּׁה יְתֵרָה הִיא וְדֶרֶךְ חֲסִידוּת, שֶׁיִּהְיֶה נִבְדָּל אָדָם וּפוֹרֵשׁ מִשְּׁאָר הָעָם, וְלֹא יִגַּע בָּהֶם וְלֹא יֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עִמָּהֶם. שֶׁהַפְּרִישׁוּת מְבִיאָה לִידֵי טָהֳרַת הַגּוּף מִמַּעֲשִׂים הָרָעִים, וְטָהֳרַת הַגּוּף מְבִיאָה לִידֵי קְדֻשַּׁת הַנֶּפֶשׁ מִן הַדֵּעוֹת הָרָעוֹת, וּקְדֻשַּׁת הַנֶּפֶשׁ גּוֹרֶמֶת לְהִדַּמּוֹת בַּשְּׁכִינָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים, כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם[58].

~ נקודות משיחות קודש ~

בהל' ח' כתב ש"כל הכתוב בתורה מהלכות הטומאות והטהרות אינו אלא לעניין המקדש וקדשיו... אבל החולין אין בהם איסור ומותר לאכול חולין טמאין כו'". ובהלכה י"ב כתב "אע"פ שמותר כו' חסידים הראשונים היו אוכלים חולין בטהרה... ודבר זה קדושה יתרה היא... וטהרת הגוף מביא לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות וגורמת להדמות לשכינה וכו'" ולכאורה קשה הלא אם אכילת חולין בטהרה מביאה לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות מדוע מותר לכתחילה לאוכל חולין בטומאה ולטמא חולין. אלא שסדר עבודתו של יהודי הוא באופן של "ילכו מחיל אל חיל". תחילת העבודה היא באופן ש"דייך מה שאסרה לך התורה", אבל אין לו להסתפק בזה אלא להגיע לעבודת הבדלה ופרישות שאז נשללת בכלל האפשרות למעשים הרעים ודעות הרעות, וזהו גם סדר ההלכות ברמב"ם שתחילה לומדים ההלכה שמותר לאכול חולין טמאים ומכיוון שזוהי הלכה בתורה הרי זה כבר חיל ואח"כ הולכים מחיל אל חיל ומגיעים להלכה המבארת את מעלת הפרישות.

וכפתגם הידוע אצל חסידים שדעת העולם שמה שמותר מותר ומה שאסור אפשר לפעמים למצוא היתר, אבל

שיטת החסידות שמה שאסור בוודאי אסור ומה שמותר צריך לחשוב אם אפשר להסתדר בלעדיו שעניין זה אינו הידור מצווה כי אם הלכה מפורשת ברמב"ם שאע"פ שיש עניינים המותרים בכל זאת יש להתנהג בפרישות.

(יין מלכות סי' קמח)

58) רבינו הקפיד לסיים כל ההלכות שבספר טהרה בלשון קדושה וטהרה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת כֵּלִים

עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת לֵידַע כֵּלִים שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת וְכֵלִים שֶׁאֵינָן מִתְטַמְּאִין, וְכֵיצַד מִתְטַמְּאִין וּמְטַמְּאִין.
וּבְאֵיזֶה עִנְיָן זֶה בְּפֶרֶק אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר ששה מיני כלים שמקבלים טומאה מן התורה. ודין כלים העשויים מעצמות העוף או מחיות שבים. כלי זכוכית מקבלים טומאה, ודין כלי גללים אבנים ואדמה. פשוטי כלי חרס ופשוטי כלי מתכות ומקבליהם. פשוטי כלי עץ עור ועצם ומקבליהם ומה שהוא בכללם.

א. שִׁבְעָה מִינֵי כֵּלִים הֵן שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה, וְאֵלּוּ הֵן[2]: הַבְּגָדִים, וְהַשַּׂקִּין, וּכְלֵי עוֹר, וּכְלֵי עֵצֶם, וּכְלֵי מַתָּכוֹת, וּכְלֵי עֵץ, וּכְלֵי חֶרֶשׂ. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: מִכָּל כְּלִי עֵץ אוֹ בֶּגֶד אוֹ עוֹר אוֹ שָׂק[3]. וּבִכְלִי מַתָּכוֹת נֶאֱמַר: אַךְ אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַכֶּסֶף[4]. וּבִכְלֵי חֶרֶשׂ נֶאֱמַר: וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תִּשְׁבֹּרוּ.

2) כל אלה הנמנים למטה, שווים רק לענין זה שכולם מקבלים טומאה, אבל חלוקים הם בפרטי דיני טומאתם כמו שיתבאר לקמן. 3) ולמעלה מזה כתוב: "וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא". 4) והכתוב ממשיך: "את הנחושת את הברזל את הבדיל ואת העופרת". מנה הכתוב כל מיני המתכות שהיו ידועים אז לישראל. והפסוק הבא אחריו אומר: "אך במי נדה יתחטא", פירוש, כל אלה צריכים טהרה מטומאתם.

ב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[5] לָמְדוּ[6], שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים - לְרַבּוֹת כֵּלִים הָעֲשׂוּיִין מִן הַקְּרָנַיִם וּמִן הַטְּלָפַיִם וּמִן הָעֲצָמוֹת שֶׁל עִזִּים[7]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר מִינֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה[8]. אֲבָל כֵּלִים הָעֲשׂוּיִין מֵעֲצָמוֹת מִכְּנָף הָעֲזָנְיָה[10] בִּלְבַד וּבֵיצַת הַנַּעֲמִית[11] הַמְצֻפָּה[12] - הוֹאִיל וְהֵן דּוֹמִין לְעֵצֶם, מְקַבְּלִין טֻמְאָה כִּכְלֵי עֵצֶם. וְקָרוֹב בְּעֵינַי, שֶׁטֻּמְאָתָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[13].

5) איש מפי איש עד משה רבינו. 6) במסכת חולין כה, ב (כל דרשות חז"ל בפסוקי התורה, שאינן מובנות מתוך פשוטו של מקרא, מוגדרות על־ידי רבינו "מפי השמועה", מפני שאינן כתובות בתורה בפירוש, אלא שמענו מפי משה רבינו לדרוש כך. ראה הקדמת רבינו לפירוש המשניות שלו, ד"ה "החלק הראשון; פירושים מקובלים"). 7) "מעשה עזים" משמעותו הדברים שנעשים מן העזים. 8) למדו שם מן המלה "וכל" המיותרת, שאפשר היה לכתוב "ומעשה עזים". 9) הברייתא שם מסיימת: "אם כן (פירוש, אם אתה מרבה כל בהמה וחיה), מה תלמוד לומר "עזים"? פרט לעופות". 10) כלים פי"ז, מי"ד. שם כתוב "העוז", ומפרש רבינו שהכוונה לעזניה. עוף זה נמנה בתורה (ויקרא יא, יג) בין העופות הטמאים, והוא גדול ורגילים לעשות כלים מכנפיו (ר"ש). 11) "בת היענה" מתרגם אונקלוס "בת נעימתא" (רב האי גאון). 12) בדבר המחזק ומעמיד את הכלי, שנעשה מקליפת הביצה (ראה השלמות). רבינו סובר שכלים העשויים מכנף העזניה, מקבלים טומאה גם בלי ציפוי. ולזה התכוון באמרו "בלבד", כלומר, בלי ציפוי. ולדעתו, מה שנאמר במשנה "המצופה" נמשך לביצת הנעמית בלבד. וב'תוספות יום טוב' למשנתנו מביא בשם מהר"ם (מרוטנבורג) שהמלה "המצופה" שבמשנה נמשכת גם לעזניה. 13) גזרו עליהם טומאה, מפני שהם דומים לכלי עצם אחרים.

ג. כֵּלִים[14] הָעֲשׂוּיִין מֵעֲצָמוֹת חַיָּה שֶׁבַּיָּם וּמֵעוֹרָהּ - טְהוֹרִים. כֹּל שֶׁבַּיָּם - טָהוֹר, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה מִן הַטֻּמְאוֹת וְלֹא טֻמְאַת מִדְרָס[15]. אַף הָאוֹרֵג בֶּגֶד מֵעֶצֶם הַגָּדֵל בַּיָּם - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בֶגֶד אוֹ עוֹר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[16] לָמְדוּ[17]: מַה בֶּגֶד - מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ, אַף עוֹר - מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ. חִבּוּר[18] מִן הַגָּדֵל בַּיָּם עִם הַגָּדֵל בָּאָרֶץ[19] אֲפִלּוּ חוּט אוֹ מְשִׁיחָה, אִם חִבְּרוּ חִבּוּר עַד שֶׁמְּשִׁים אֶת שְׁנֵיהֶן כְּאִלּוּ הֵן אֶחָד לְטֻמְאָה[20], שֶׁאִם נִטְמָא זֶה יִטְמָא זֶה[21] - הַכֹּל[22] מְקַבֵּל טֻמְאָה.

14) שם מי"ד. 15) זב וזבה, נדה, יולדת ומצורע מטמאים את הכלים ששכבו, ישבו, רכבו או עמדו עליהם, וטומאה זו "מדרס" שמה (דיניה מפורשים בהלכות מטמאי משכב ומושב). רבינו מדגיש במיוחד טומאת מדרס, מפני שישנם דברים שאינם נטמאים בשום טומאה אלא בטומאת מדרס בלבד, כגון פשוטי כלי עץ, כלי עור וכלי עצם (ראה לקמן ה"י). 16) ראה ה"ב אות ד. 17) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ו, ה"י. 18) משנה שם, ו'תורת כהנים' שם. 19) בתוספתא כלים בבא מציעא פ"ז ה"ב, נחלקו ר' מאיר ור' יהודה בדין חיבר לגדל בים דבר הגדל בארץ שאינו מקבל טומאה, כגון כלי אבנים וכדומה. ר' מאיר אומר שאינו מקבל טומאה, ר' יהודה אומר (לפי גירסת הגר"א בביאורו שם) "כלי ים ראויים לקבל טומאה, וטיהרום (מגזירת הכתוב), לכשתימצא להם עילה (נימוק כל שהוא) יהיו טמאים". פירוש, אפילו חיבר להם דבר שאינו מקבל טומאה. ואף־על־פי שבכל מקום הלכה כר' יהודה נגד ר' מאיר, כתב רבינו כאן "חוט או משיחה" שהם מהדברים שמקבלים טומאה כשיש בהם השיעור הקבוע, ומשמע שכלי אבנים והדומים להם שאינם מטמאים כלל, אינם

מועילים לטמא. וטעמו, מפני שסתם משנה כאן ובנגעים שם, בשיטת ר' יהודה נשנו, וכל סתם במשנה ומחלוקת בברייתא - הלכה כסתם. 20) פירוש, אם חיבור שכזה בבגדים ששניהם מקבלים טומאה, עושה אותם כבגד אחד לענין טומאה. 21) שאם נגעה טומאה באחד, נטמא גם השני כאילו נגע בטומאה עצמה (ולא משום נגיעה בבגד שנטמא). 22) הגדל בארץ והגדל בים. ראה השלמות.

1 **ד. יֵרָאֶה לִי, שֶׁהַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִים מֵעוֹר הָעוֹף אֵין**
2 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, כְּמוֹ עַצְמוֹתָיו[23]. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲרֵי**
3 **הוּא כָּשֵׁר לִכְתֹּב עָלָיו תְּפִלִּין[24] כְּעוֹר בְּהֵמָה וְחַיָּה?**
4 **הִנֵּה עוֹר הַדָּג אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְלוּלֵא זֶהֶמָתוֹ**
5 **שֶׁאֵינָהּ פּוֹסֶקֶת[25] הָיָה כָּשֵׁר לִתְפִלִּין[26]. הִנֵּה לָמַדְתָּ[27],**
6 **שֶׁאַף דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כָּשֵׁר לִתְפִלִּין, אִם**
7 **אֵין לוֹ זֶהֶמָא[28].**

23) ראה למעלה ה"ב. 24) שבת קח, א וכן פסק רבינו בפ"א מהלכות תפילין ה"י. 25) אינה עוברת ע"י עיבוד העור כמו זוהמא של עורות אחרים. 26) גמרא שם. 27) מזה יש ללמוד. 28) ועור העוף אין לו זוהמא.

8 **ה. כְּלֵי זְכוּכִית אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִדִּבְרֵי**
9 **תּוֹרָה[29], וַחֲכָמִים גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן שֶׁיְּקַבְּלוּ טֻמְאָה[30];**
10 **הוֹאִיל וּתְחִלַּת בְּרִיָּתָן[31] מִן הַחוֹל כְּכְלֵי חֶרֶס - הֲרֵי**
11 **הֵן כִּכְלֵי חֶרֶס[32]. וּמִפְּנֵי שֶׁתּוֹכָן נִרְאֶה כְּבָרָן, לֹא**
12 **גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן שֶׁיִּטַּמְּאוּ מְאֲוִירָן[33], אֶלָּא עַד שֶׁתִּגָּע**
13 **הַטֻּמְאָה בָּהֶן, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מִגַּבָּן, כִּכְלֵי מַתָּכוֹת.**
14 **וְלֹא גָּזְרוּ טֻמְאָה[34] עַל פְּשׁוּטֵיהֶן[35], אֶלָּא עַל**
15 **מְקַבְּלֵיהֶן[36]. וְאֵין לָהֶם טָהֳרָה בְּמִקְוֶה[37]. וְאֵין**
16 **שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[38], שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן**
17 **אֶלָּא לִתְלוֹת[39].**

29) לא נמנו בתורה בין סוגי המקבלים טומאה. 30) בשבת יד, ב אמרו: יוסי בן יועזר איש צרידה ויסי בן יוחנן איש ירושלים (נשיא הסנהדרין ואב בית־הדין) גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכוכית. 31) החומר הגלמי שממנו עושים זכוכית. 32) ר' יוחנן שם, א־ב. 33) הראב"ד משיג, הלא בגמרא שם טז, ב נימקו בסברא זו למה מיטמאים מגבם. והוא מוסיף: "ואם תשאל למה לא יטמא מאווירו ככלי חרס? ומשיב, שאם כן יהיו חמורים מכל הכלים, שאין כלי המטמא גם מגבו וגם מאווירו בלי נגיעה, ומפני שהוכרחו למעט טומאה אחת, העדיפו למעט טומאת אויר שהיא חידוש. ויש להניח, שגם רבינו התכוון לכך, אלא שקיצר בלשונו, כדרכו. 34) שם טז, א. 35) שאין להם בית קיבול. 36) כלים שיש להם בית קיבול. 37) כמו כלי חרס (שם טו, ב). 38) תרומה וקדשים שנטמאו צריך לשורפם. ומשמיענו רבינו, שאם נטמאו ע"י נגיעה בכלי זכוכית טמא, אין שורפים אותם (שם טז, א). 39) אסורים באכילה ואסור לשורפם, אלא מניחים אותם עד שיירקבו. המלה "לתלות", פירושה, כעין דבר התלוי באויר בין השמים ובין הארץ.

18 **ו. כְּלֵי גְלָלִים[40] וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה[41] - לְעוֹלָם**

19 **טְהוֹרִין[42], וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַטֻּמְאוֹת וְלֹא**
20 **טֻמְאַת מִדְרָס[43], לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,**
21 **בֵּין פְּשׁוּטֵיהֶן בֵּין מְקַבְּלֵיהֶן.**

40) כלים עשויים מרפש בקר שנתייבש ונתקשה (רבינו בפירושו למשנה כלים פ"י, א). רש"י בשבת נח, א מפרש "גללים" - שיש, אולם שם טז, ב פירש כרבינו. 41) שלא הוסקו באש, ואם הוסקו - הם כלי חרס. 42) שבת שם. 43) ביארנו למעלה בהלכה ג.

22 **ז. פִּיל שֶׁבַּצַּלַּע[44] הוּצִין[45] וְהֶקִּיאָן[46] דֶּרֶךְ הָרְעִי[47],**
23 **הָעוֹשֶׂה מֵהֶן כֵּלִים - הֲרֵי הֵן סָפֵק[48] אִם הֵם כִּכְלֵי**
24 **גְּלָלִים[49] אוֹ כִּכְלֵי עֵץ כְּשֶׁהָיוּ. אֲבָל כְּפִיפָה[50] שֶׁנִּטְמֵאת**
25 **וּבְלָעָה פִּיל וְהֶקִּיאָהּ דֶּרֶךְ בֵּית הָרְעִי - הֲרֵי הִיא**
26 **בְּטֻמְאָתָהּ[51].**

44) בעיא במנחות סט, ט. 45) שבטים דקים. 46) הוציאם. 47) דרך שהרעי יוצאת. 48) בעיא שלא נפשטה. 49) ואינם מקבלים טומאה. 50) סל קלוע משבטים דקים. 51) שם. דבר שנטמא אינו יוצא מטומאתו אלא על־ידי שינוי ממש בגופו, וכאן המדובר כשיצאה שלימה, אבל אין מורידים טומאה לדבר שיש בו עיכול ואפילו הוא שלם (פיל שאמרו - לאו דוקא, ונקט פיל לדוגמא, שהוא גדול ואפשר לו לבלוע סל ולהוציאו כשהוא שלם).

27 **ח. פְּשׁוּטֵי כְּלֵי חֶרֶס[52], כְּגוֹן מְנוֹרָה וְכִסֵּא וְשֻׁלְחָן שֶׁל**
28 **חֶרֶס וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַטֻּמְאוֹת**
29 **וְלֹא טֻמְאַת מִדְרָס[53], לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי**
30 **סוֹפְרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ יִטְמָא;**
31 **כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹךְ[54] בִּכְלֵי חֶרֶס - מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְשֶׁאֵין**
32 **לוֹ תּוֹךְ - טָהוֹר.**

52) כלים שם מ"ג. 53) ברייתא שבת פד, א. 54) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ז ה"ד.

33 **ט. כְּלֵי מַתָּכוֹת[55], אֶחָד פְּשׁוּטֵיהֶן, כְּגוֹן הַסַּכִּינִים**
34 **וְהַמַּסְפָּרַיִם, אוֹ מְקַבְּלֵיהֶן, כְּגוֹן הַיּוֹרוֹת**
35 **וְהַקּוּמְקוּמוֹסִין - הַכֹּל מְקַבְּלִין טֻמְאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל**
36 **דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ[56] - בֵּין מְקַבֵּל בֵּין פָּשׁוּט. אַפְלוּ**
37 **תֵּבָה אוֹ מִגְדָּל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁל מַתֶּכֶת, שֶׁהֵן מְקַבְּלִין**
38 **אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח[57] אוֹ יָתֵר - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[58];**
39 **שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ[59].**

55) כלים פי"א, מ"א. 56) 'ספרי' מטות פיסקא קנח. 57) שהן ששים סאה ביבש. כל כלי מקבל דברים יבשים כשליש יותר מנוזלים, מפני הגודש. 58) בשבת פג, ב דרשו: "מה שק מיטלטל מלא וריקן, אף כל מיטלטל מלא וריקן", אבל כלים גדולים שאי־אפשר לטלטל אותם כשהם מלאים, אינם מקבלים טומאה מפני שאינם דומים לשק. ומשמיענו שהגבלה זו אינה נוהגת בכלי מתכת. 59) המלה "כל" מרבה כלים גדולים.

40 **י. כְּלֵי עֵץ[60] וּכְלֵי עוֹר וּכְלֵי עֵצֶם: מְקַבְּלִיהֶן, כְּגוֹן**

הָעֲרֵבָה[61] וְהַחֻמֶּת[62] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה; אֲבָל פְּשׁוּטֵיהֶן, כְּגוֹן הַלּוּחוֹת וְהַכַּפָּא וְהָעוֹר שֶׁאוֹכְלִין עָלָיו וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[63]. שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל כְּלִי עֵץ[64]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: מַה שַּׁק - שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית קִבּוּל[65], אַף כֹּל[66] - שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית קִבּוּל. וּכְלֵי עֵצִּם כְּכָל כְּלֵי עֵץ לְכָל דָּבָר[67]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[68] שֶׁטַּמֵּאת פְּשׁוּטֵיהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים?[69] בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת חוּץ מִטַּמֵּאת מִדְרָס, אֲבָל בִּמְדַרס הַזָּב וַחֲבֵרָיו[70] מִתְטַמְּאִין מִן הַתּוֹרָה[71]; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב - כָּל הָעֲשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72]. וְכֵן כְּלֵי זְכוּכִית הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס מִדִּבְרֵיהֶן.

60) כלים פ"ב, מ"א. 61) של עץ. 62) נוד עשוי מעור בהמה. 63) לקמן בפ"ד ה"א מונה רבינו סוגי כלי עץ שאינם מטמאים כלל, אפילו מדברי סופרים. 64) והכתוב מסיים: "או בגד או עור או שק . . . וטמא עד הערב". 65) מקום לקבל בו כלים ואוכלין. 66) כל הכלים האמורים בפסוק זה אינם מטמאים כשאין להם בית קיבול (שבת פו, ב). 67) מפני שטומאתם למדנו מהכתוב "וכל מעשה עזים" (ראה למעלה ה"ב), והכתוב ממשיך: "וכל כלי עץ", ולפיכך הוקשו (הושוו) לכלי עץ. 68) בבא בתרא סו, א. 69) זבה נדה ויולדת. 70) בכורות לח, א. 71) בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"ז ה"א. 72) גזרו עליהם שיטמאו כלי מתכת.

יא. כֹּל שֶׁהוּא אָרוּג[73], בֵּין מִצֶּמֶר וּפִשְׁתִּים בֵּין מִקַּנָּבּוֹס, אוֹ מִמֶּשִׁי אוֹ מִשְּׁאָר דְּבָרִים הַגְּדֵלִים בַּיַּבָּשָׁה - הוּא הַנִּקְרָא בֶּגֶד לְעִנְיַן טֻמְאָה. וְהַלְּבָדִים[74] כִּבְגָדִים לְכָל דָּבָר[75].

73) שבת סד, א. 74) חתיכות בד. 75) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ו ה"ח, דרשו: "או בגד" לרבות את הלבדין. המלה "או" נדרשת לריבוי.

יב. הַשַּׂק הוּא חוּטֵי שְׂעָר הַגְּדֵלִין[76] כְּשַׁלְשֶׁלֶת[77] אוֹ הָאֲרוּגִין כִּבְגָדִים. אֶחָד הֶעָשׂוּי[78] מִן הָעִזִּים אוֹ מִצֶּמֶר גְּמַלִּים אוֹ מִזְּנַב הַסּוּס וְהַפָּרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאֶחָד הָאָרִיג מֵהֶן כְּמוֹ הַמַּרְצוּפִין[79], אוֹ הַגָּדֵל כְּמוֹ חֶבֶק[80] שֶׁל חֲמוֹר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. אֲבָל הַחֲבָלִים וְהַמְּשִׁיחוֹת הַשְּׁזוּרִין, בֵּין מִן הַשַּׂעַר בֵּין מִצֶּמֶר וּפִשְׁתִּים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָן[81].

76) שזורים, קלועים, מלשון הכתוב (דברים כב, יב) "גדילים תעשה לך". 77) בד לעשיית בגדים, ארוג חוטי שתי וחוטי ערב, ושקים קלועים בצורה של טבעות אחוזות זו בזו. 78) תנא דבי ר' ישמעאל שבת כז, א. 79) שקים גדולים וחזקים שאורזים בהם משאות גדולים להעבירם בספינות. 80) איזור רחב הכרוך ומהודק סביב בטן הבהמה ('תורת כהנים' שם פ"ח ה"א). 81) אבל כשהם מחוברים בדבר המקבל טומאה - מתטמאים (שם).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר העושה כלי קיבול אפילו כל שהוא מדבר של קיימא. ודין בית קיבול העשוי למלאותו. שפופרת הקש והקנה וכיוצא בהן אם דינן ככלי קבלה.

א. הָעוֹשֶׂה[2] כְּלִי קִבּוּל מִכָּל מָקוֹם[3] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה בְּכָל שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה. וְאֵין לִכְלִי קִבּוּל שִׁעוּר. וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה דָּבָר שֶׁל קַיָּמָא, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲמֹד. כֵּיצַד? הָעוֹשֶׂה כְּלִי מִן הָעוֹר הַמֻּצָּה[4] שֶׁלֹּא נִתְעַבֵּד כְּלָל, אוֹ מִן הַנְּיָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַנְּיָר מְקַבֵּל טֻמְאָה, אוֹ מִקְּלִפַּת הָרִמּוֹן וְהָאֱגוֹז וְהָאַלּוֹן[5], אֲפִלּוּ חֲקָקוּם הַתִּינוֹקוֹת לָמֹד בָּהֶן אֶת הָעָפָר אוֹ שֶׁהִתְקִינוּם לְכַף מֹאזְנַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה; שֶׁתִּינוֹק חֵרֵשׁ[6] שׁוֹטֶה וְקָטָן יֵשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה[7], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהֶן מַחְשָׁבָה[8]. אֲבָל הָעוֹשֶׂה כֵּלִים[9] מִן הַלֶּפֶת וְהָאֶתְרוֹג וְהַדְּלַעַת הַיְבֵשִׁים, שֶׁחָקָקָן לָמֹד בָּהֶן, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, לְפִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר שֶׁיַּעַמְדוּ אֶלָּא זְמַן מוּעָט.

2) כלים פי"ז מט"ו. 3) לרבות עור המצה והנייר ומשחקי תינוקות האמורים למטה (רבינו בפירושו למשנתינו, וכן

יג. כָּל הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִין מִן הַגֹּמֶא[82] וּמִן הָעֲרָבָה וּמִן הַקָּנִים[83] וּמִפַּפּוֹת תְּמָרִים וּמִן הָעֲלִים וְהַשָּׁרִיגִין[84] וּקְלִפֵּי אִילָנוֹת וּמִן הַחֶלֶף[85], כְּגוֹן הַכְּפִיפוֹת[86] וְהַטַּרְסְקָלִין[87] וְהַמַּחֲלָצוֹת[88] וְהַמַּפָּצוֹת[89] - הַכֹּל בִּכְלַל כְּלֵי הָעֵץ, שֶׁהַכֹּל גָּדֵל מִן הָאָרֶץ כָּעֵץ. אֶחָד כְּלֵי חֶרֶס וְאֶחָד כְּלֵי נֶתֶר[90] לְכָל דָּבָר[91]. כָּל כְּלֵי הָעֲשׂוּי מֵהֶעָפָר מִן הָעֲפָרוֹת[92] וְאַחַר כָּךְ שׂוֹרְפִין אוֹתָן בַּכִּבְשָׁן - הֲרֵי זֶה כְּלֵי חֶרֶס. וְהַתַּנּוּר[93] וְהַכִּירַיִם[94] וְהַכַּפָּח[95] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר הַבִּנְיָנוֹת[96] שֶׁאוֹפִין בָּהֶן אוֹ מְבַשְּׁלִין בָּהֶן - הַכֹּל מְקַבְּלִין טֻמְאָה דִּין תּוֹרָה[97], וְטֻמְאָתָן וְטָהֳרָתָן כִּכְלֵי חֶרֶס שָׁוָה.

82) מין עשב. 83) הגדלים על שפת הנהרות. 84) ענפי עץ הגפן. 85) בערבית אל פלחר (רבינו בפירוש למשנה), מין עשב. 86) סלים קטנים קלועים מגידולי קרקע. 87) סלים גדולים קלועים. 88) שטיחים גדולים, קלועים מקנים או שבטים דקים. 89) שטיחים רכים, קלועים מעשבים. 90) במסכת עבודה זרה לג, ב פירשו - מחפורת של צריף. ופירש רבינו (בכלים פ"ב מ"א) אבן רכה מאוד הנמסת בקלות במים. 91) משנה שם. 92) כל מין עפר שהוא, בין טיט בין חול, ובין אדמה רכה או קשה. 93) הוא רחב מלמטה וצר מלמעלה. 94) תנור שדפנותיו מאונכים, ויש בו מקום להעמיד שתי קדירות. 95) תבניתו ככירה, ויש בו מקום לקדירה אחת בלבד (ראה שבת פרק ג מ"א, וב). ושלשתם עשויים מחרס. 96) מיני תנורים גדולים. רבינו קורא להם בנינות מפני שמחברים אותם בטיט לאדמה. 97) אף־על־פי שהם מחוברים לקרקע, וכל מחובר לקרקע אינו מקבל טומאה. והטעם, מפני שהתורה אמרה (ויקרא יא, לה): תנור וכיריים יותץ.

פירשו הרא"ש ו'תוספות יום־טוב'. והברטנורא מפרש "מכל מקום" היינו אפילו בית קיבול זעיר), אבל עצמות הדג ועורו אינם מיטמאים אפילו כשיש להם בית קיבול, שהתורה מיעטה אותם מטומאה. 4) עור שאינו מעובד כלל, כמו מצה שאין בה כל תיקון או תערובת כדי לשפרה. ב'תורת כהנים' פרשת שמיני, פרשתא ו הי"א, שנינו: "יכול אף המצה ועור החיפה שלא נעשה בהם מלאכה? תלמוד־לומר (ויקרא יא, לב): אשר יעשה מלאכה בהם". ומדרשה זו נתמעט עור שלא נגמרה מלאכתו. וסובר רבינו, שאם עשה לעור זה בית קיבול, כגון תרמיל או כיס - נגמרה מלאכתו ומקבל טומאה, ונתמעטו פשוטי כלי עור בלבד (ראה משנה־למלך). 5) פרי עץ האלון שקליפתו וגם תוכו קשים. 6) אינו שומע ואינו מדבר, אבל אילם השומע - דינו כגדול. 7) מעשיהם מועילים כמו מעשה בן דעת. 8) בכל הדברים שמחשבתו של אדם מכריעה לכאן או לכאן – אין למחשבתם כל ערך. 9) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ז ה"ג.

ב. קָנֶה מֹאזְנַיִם[10] וְהַמָּחָק[11] שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בֵּית קִבּוּל מַחֲכֶת, וְהָאֶסֶל[12] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מָעוֹת, וְקָנֶה שֶׁל עֵץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מַיִם[13], וּמַקֵּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מְזוּזָה[14] אוֹ מְקוֹם מַרְגָּלִית[15], וּמַשְׁחֵזֶת שֶׁל עֵץ[16] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל שֶׁמֶן[17], וְלוּחַ פִּנְקָס[18] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל שַׁעֲוָה[19] - כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בֵּית קִבּוּל כָּל שֶׁהוּא, מְקַבְּלִין טֻמְאָה דִּין תּוֹרָה. וְאֵין טָמֵא מִן הַתּוֹרָה[20] אֶלָּא בֵּית קִבּוּל לְבַדּוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן וְהַמְשַׁמֵּשׁ אֶת בֵּית הַקִּבּוּל מִשְׁאָר הַכְּלִי שֶׁבֵּית הַקִּבּוּל צָרִיךְ לוֹ[21]; אֲבָל הַיָּתֵר עַל הַצָּרִךְ מִשְׁאָר הַכְּלִי הַפָּשׁוּט - טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה וְטָמֵא מִדִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22].

10) החלק האמצעי שכפות המאזניים תלויים בו (משנה, שם פי"ז, מ"ט). 11) חתיכת עץ מהוקצעת, שמוחקים בה את המידות. כיצד? מעבירים את המחק על כל שפת המידה ונופל על הגודש, ואם המחק כבד, הוא נדחק קצת לתוך הכלי ומפיל יותר. הקנה של מאזניים והמחק הם מעץ, והרמאים עושים להם בית קיבול ומכניסים בהם מתכת בצד אחד, וכשהם קונים מניחים את המשקלות בצד שהמתכת בו, וכשמוכרים מניחים שם את הדבר הנמכר. באופן דומה הם משתמשים גם במחק, בקניה מוחקים בצד הקל ובמכירה בצד הכבד. 12) מוט שתולים בו הסחורה הנמכרת, וחנוני רמאי עושה בו בית קיבול וטומן בו מקצת הכסף שקיבל, ואומר לקונה שטעה במנין ונתן פחות ממה שהיה עליו לשלם. 13) עני רמאי מעמיד פנים כאילו הוא יושב בתענית כדי שיחמלו עליו, ושותה מים מן הקנה מבלי שירגישו בזה העוברים ושבים. 14) כדי לקבעו בפתח הבית (ע"פ פירוש רבינו למשנתינו. ראה השלמות). 15) כדי להסתירה שם ולהבריח המכס (המשנה מסיימת: "ועל כולן אמר רבן יוחנן בן זכאי: אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר". פירוש, אם אומר - אפשר שילמדו אנשים רעים את התחבולות הללו לרמות, ואם לא אומר - יחשבו הרמאים, שאין אנו בקיאים בתחבולותיהם וגם התלמידים לא יהיו בקיאים בדינים אלה. בבבא־בתרא סט, ב - אמרו, שרבן יוחנן בן זכאי גילה את כל התחבולות בהסתמכו על הכתוב (הושע יד, ו): כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם). 16) שם מי"ז. במשנה כתוב סתם "משחזת", ורבינו הוסיף "של עץ", שאם היא של מתכת הרי היא מיטמאה אף־על־פי שאין בה בית קיבול, ואם היא של אבן אפילו כשיש בה בית קיבול אינה מקבלת טומאה כמו שנתבאר בפ"א ה"ו (רבינו בפירושו). 17) כדי להחליק יפה את חוד הסכין מטפטפים קצת שמן על המשחזת, ולפיכך עושים בה חקיקה קטנה לקבלת השמן. 18) לוח עץ שמניחים עליו שעווה, והחנוונים חורטים עליו בחרט של מתכת או של עץ קשה, את חשבונותיהם. [ולא השתמשו בקלף או בנייר מפני מחירם הגבוה]. וכשלא היו צריכים יותר לאותם החשבונות – החליקו את השעווה כדי להשתמש בה שנית. 19) יש עושים בלוחות בית קיבול לשעווה. 20) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ז ה"ד. 21) שבלי חלק זה לא יהיה הכלי ראוי להשתמש בו. לשון התוספתא: אינו מטמא אלא המשמש את הצורך. 22) פ"א ה"א, שפשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מגזירת חכמים.

ג. בֵּית קִבּוּל[23] הֶעָשׂוּי לְמַלֹּאתוֹ - אֵינוֹ בֵּית קִבּוּל. כֵּיצַד? בְּקַעַת[24] שֶׁל עֵץ שֶׁחוֹקְקִין בָּהּ בֵּית קִבּוּל וְתוֹקְעִין בּוֹ הַסַּדָּן שֶׁל בַּרְזֶל[25]: אִם שֶׁל נְפָחִים הִיא - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית קִבּוּל, לֹא נַעֲשָׂה אֶלָּא לְמַלֹּאתוֹ[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם הָיְתָה שֶׁל צוֹרְפִין[27] - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַגְבִּיהִין אֶת הַבַּרְזֶל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה וּמְקַבְּצִין אֶת שְׁפוּת[28] הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף הַמִּתְקַבְּצֶת שָׁם תַּחַת הַסַּדָּן[29], וַהֲרֵי נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ.

23) משנה, שם. 24) חתיכת עץ פשוטה. 25) ועליו מניחים את המתכת, כשמעבדים אותו. 26) מלשונו משמע שאפילו לפני שתקעו את הסדן בבית הקיבול אין העץ מקבל טומאה מפני שהחור נעשה בכוונה תחילה למלאות אותו מילוי קבוע. 27) צורפי מתכות יקרות, כגון זהב וכסף. 28) נסורת דקה שנושרת מן המתכת כשמחליקים אותה בפצירה ששיניה זעירות (מלשון המשנה, כלים פ"ל, מ"א: "שפן בשופין"). 29) אבל נסורת הברזל אין לה כל ערך ואין מאספים אותה (תוספתא, שם).

ד. הַפַּךְ[30] הֶחָקוּק שֶׁתַּחַת רַגְלֵי הַמִּטּוֹת[31] וְהַמִּגְדָּלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַבֵּל - טָהוֹר, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם כְּלִי קִבּוּל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְקִבּוּל אֶלָּא לְסָמֹךְ בּוֹ בְּלִבַּד. שְׁפוֹפֶרֶת[32] הַנַּשׁ[33] - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה כְּכָל כְּלֵי הָעֵץ שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה, אֲפִלּוּ אֵינָהּ יְכוֹלָה לְקַבֵּל אֶלָּא טִפָּה אַחַת[34]. וּשְׁפוֹפֶרֶת הַקָּנֶה[35] שֶׁחֲתָכָהּ לְקַבָּלָה - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל הַלָּבָן שֶׁבְּתוֹכָהּ. וְאִם לֹא נֶחְתְּכָה לְקַבָּלָה - הֲרֵי הִיא כִּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ. אֲבָל שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל פַּקּוּעוֹת[36] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינָן כֵּלִים, אֶלָּא כָּאֲבָנִים הֵן חֲשׁוּבִין.

30) תוספתא, שם פ"ח ה"א. 31) כדי לכוון עמידת רגלי המיטות, והמגדלות הניחו תחתיהן חתיכות קרש עבות, שחקקו בהן בתי קיבול מתאימים לרגלים. 32) משנה, שם פי"ז מי"ז. 33) של תבואה והיא חלולה. 34) שבית קיבול מיטמא בכל שהוא. 35) קנה סוף חלול, וחללו מלא חומר ספוגי לבן, ונקרא במשנה "בכיי". 36) מין צמח־שדה רך שטעמו מר, ואחר שכובשים אותו זמן רב הוא מתמתק ונעשה ראוי למאכל אדם (במלכים־ב, ד, לט: "וילקט ממנו פקעות שדה"), ויש לו קנים שנאכלים כפריו.

1 **ה. שְׁפוֹפֶרֶת[37] שֶׁחֲתָכָהּ וְנָתַן בָּהּ אֶת הַמְּזוּזָה[38] וְאַחַר**
2 **כָּךְ נְתָנָהּ בַּכֹּתֶל[39], אֲפִלּוּ נְתָנָהּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ קַבָּלָתָהּ[40]**
3 **- מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[41]. קְבָעָהּ בַּכֹּתֶל[42]: אִם קְבָעָהּ כְּדַרְכָּהּ**
4 **קַבָּלָתָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[43]: שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ**
5 **קַבָּלָתָהּ - טְהוֹרָה[44]. נָתַן הַשְּׁפוֹפֶרֶת בַּכֹּתֶל[45] וְאַחַר כָּךְ**
6 **נָתַן בָּהּ הַמְּזוּזָה[46]: אִם הָיְתָה כְּדַרְכָּהּ קַבָּלָתָהּ - הֲרֵי זוֹ**
7 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[47]; שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ קַבָּלָתָהּ[48] - טְהוֹרָה[49].**
8 **קְבָעָהּ בַּכֹּתֶל, אֲפִלּוּ כְּדַרְכָּהּ קַבָּלָתָהּ - טְהוֹרָה[50].**

37) תוספתא, שם ה"ג. 38) ובזה גילה דעתו שעשאה לקבלה וראויה לקבל טומאה. 39) חיבור עראי, שקל לנתקו. 40) חיבר את צידה הפתוח למזוזת הפתח, ובמצב זה אינה ראויה לקבל. 41) מכיוון שלפני נתינתה בכותל ירדה עליה תורת קבלת טומאה, אין הטומאה מסתלקת אלא על־ידי שינוי מעשה, וחיבור עראי אינו נקרא שינוי מעשה. 42) חיבור של קבע במסמרים. 43) לפי שעודה ראויה לקבלה. 44) לפי שעל־ידי קביעתה אינה ראויה לקבל, הרי קביעתה שינוי מעשה גמור והועילה לעשותה כמחובר לקרקע, שאינו מקבל טומאה, מה־שאין־כן כשקבעה דרך קבלתה ונשארה ראוייה למלאכתה הקודמת להכניס לתוכה מזוזה. 45) חיבור ארעי. 46) וגילה אז דעתו שלקבלה הוא מתכוון, אבל לפני הכנסת המזוזה לא גילה כוונה כזו. 47) כוונתו שלאחר הנתינה בכותל מועילה לעשות כלי, מפני שאינה קבועה בכותל. 48) והכניס בה המזוזה על ידי לחיצה בכוח. 49) כשחיבר את השפופרת לכותל לא היתה כלי, שהרי לא הוכיח שלקבלה התכוון, ולכן בטלה לגבי הכותל אפילו בחיבור בלתי מהודק, והכוונה שבאה לאחר מכאן אינה מועילה. 50) בחיבור של קבע אין מחשבתו מועילה (פירושנו זה מיוסד על פירוש בעל סדרי טהרות לתוספתא, כלים שם).

9 **ו. כְּלִי[51] שֶׁאוֹרְגִין אוֹתוֹ מִן הַנְּסָרִים[52] אוֹ מִן הַשַּׁעַם[53]**
10 **כְּדֵי שֶׁיִּשְׁטְחוּ עָלָיו הַבְּגָדִים וְהַמַּגְמָר[54] מִלְמַטָּה כְּדֵי**
11 **שֶׁיִּתְבַּסְּמוּ: אִם הָיָה עָשׂוּי כְּכַוֶּרֶת שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע[55] -**
12 **טָהוֹר, וְאִם הָיָה בּוֹ בֵּית קִבֻּלֶת כִּסּוּי[56] - הֲרֵי זֶה**
13 **מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

51) כלים פכ"ב מ"י. 52) פירוש, שבבי עץ דקים מאוד. 53) מין גמי (בזמנו ניתן שם "שעם" לעץ רך וקל שעושים ממנו פקקים, אולם רבינו התכוון לגמי). 54) כלי שבו מקטירים בושם על גחלים לוחשות. 55) שוליים, אלא דפנות בלבד ושוטחים את הבגדים מלמעלה. 56) שטח ארוג למעלה מן המוגמר העומד על הקרקע ועל הכיסוי מניחים את הבגד שרוצים לבסמו.

14 **ז. סַנְדָּל[57] שֶׁל בְּהֵמָה: שֶׁל מַתֶּכֶת - טָמֵא[58], וְשֶׁל**
15 **שַׁעַם - טָהוֹר, שֶׁאֵין זֶה חָשׁוּב מִכְּלֵי הַקַּבָּלָה[59].**

57) שם פי"ד מ"ה. רגילים היו להנעיל על רגלי הבהמות סנדלי מתכת להגן על הרגלים מפני הקוצים. 58) כל משמשי בהמה (הכלים העשויים לצרכי הבהמה עצמה) אפילו של מתכת אינם מקבלים טומאה, אבל סנדל מקבל טומאה. במס' שבת נט, א - מנמק רב, מפני שבמלחמה שותים החיילים בו מים, כשאין להם כלי אחר, ולכן דינו כמשמשי בהמה ואדם. 59) בסנדל של גמי אי־אפשר לשתות מים, ואם כן הוא משמש רק את הבהמה (מלשונו של רבינו אפשר להבין שאינו נידון כבית קיבול, אולם מגמרא שבת הנ"ל משתמעת הכוונה שאמרנו).

16 **ח. הַצּוֹרֵר[60] מַרְגָּלִית בְּעוֹר וְהוֹצִיאָהּ וְנִשְׁאַר מְקוֹמָהּ**
17 **עָמֹק[61] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּפְשַׁט[62]; שֶׁכָּל**
18 **כְּלֵי קִבּוּל מְקַבְּלִין בְּכָל שֶׁהֵן, וַהֲרֵי מְקוֹמָן כְּמוֹ כִּיס**
19 **קָטָן. אֲבָל צְרוֹר הַמָּעוֹת אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁאֵין**
20 **עָלָיו צוּרַת כְּלִי[63].**

60) שם פכ"ו מ"ב. 61) מפני שאין דרכו של אדם לפתוח תכופות את הצרור, נשארה תבנית הכיס, ומפני כך חשוב בית קיבול. 62) שיתפשטו הקמטים ויחזור העור לצורתו הטבעית. 63) אדם רגיל לפתוח ולסגור צרור מעותיו, ומתוך כך הוא מתפשט מהר ואין עליו תורת בית קיבול אפילו לפני שנפשט (ב'הגהות מים טהורים' במשנתינו מפרש כך את נימוקו של רבינו בפירושו שם).

יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר כלי עץ העשוי לנחת או להיטלטל מלא וריקן או סתם. ומה הם הכלים העשויים לטלטל במילואן. וכיצד מודדים הכלי לידע אם מחזיק מ סאה ומה נמדד עמו. כלי עץ שאינו מחזיק ארבעים סאה כדרכו אלא אם כן הטהו על צדו.

21 **א. כָּל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת[2], אֲפִלּוּ אֵינוֹ מְקַבֵּל אֶלָּא**
22 **דָּבָר מוּעָט[3] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[4] לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא**
23 **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכָל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְהִתְטַלְטֵל מָלֵא**
24 **וְרֵיקָן כְּשֵׁק, אֲפִלּוּ הָיָה מַחֲזִיק מֵאָה סְאָה, וְאַף עַל**
25 **פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שׁוּלַיִם, הוֹאִיל וְאֵינוֹ עָשׂוּי לְנַחַת - הֲרֵי**
26 **זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה דִּין תּוֹרָה כְּשְׂאָר כְּלֵי קִבּוּל. וְכָל**
27 **כְּלֵי עֵץ שֶׁהוּא סְתָם[5], אִם הָיוּ לוֹ שׁוּלַיִם לֵישֵׁב**
28 **עֲלֵיהֶם עַל הַקַּרְקַע[6] כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹחַ לְהִתְגַּלְגֵּל,**
29 **וְהָיָה מַחֲזִיק אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח שֶׁהֵן כּוֹרִים בְּיָבֵשׁ -**
30 **אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּלָל, לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי**
31 **סוֹפְרִים, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתוֹ[7] שֶׁעָשׂוּי לְנַחַת. וּדְבָרִים אֵלּוּ**
32 **דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[8]: מַה שַּׁק -**

1 שֶׁהוּא מִתְטַלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן, אַף כְּלִי עֵץ לֹא יִטַּמֵּא
2 אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מְטַלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן; לְהוֹצִיא כְּלִי
3 עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת.

2) עשוי להיות מונח במקום אחד ולא לטלטלו ממקום למקום. 3) ואפשר לטלטלו כשהוא מלא. 4) בחגיגה כו, ב אמרו גבי שולחן שבבית המקדש, שאילמלא היו מוציאים אותו להראותו לעולי רגלים לא היה מקבל טומאה מפני שהוא עשוי לנחת במקום אחד. וטעמו של דבר: כלי עץ הוקשו (הושוו) לשק, ששניהם נכתבו בפסוק אחד (ויקרא יא, לב) ודרשו: כלי עץ מטמא רק כשהוא דומה לשק שהוא מיטלטל, וזה אינו מיטלטל כלל (רבינו בסוף הלכה זו). 5) לא נקבע אופן שימושו. 6) להוציא שוליים עגולים או משופעים. 7) הנחה מתקבלת מאוד על הדעת. 8) בתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ו הלכה ה שנינו: מה שק מיוחד שהוא מיטלטל במילואו, אף אני ארבה ... שהם מיטלטלים במילואם.

4 **ב.** הַכֵּלִים שֶׁחֻזְקָתָן שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לְנַחַת, כְּגוֹן שְׂדֵה[9]
5 תֵּבָה וּמִגְדָּל[10] וְכַוֶּרֶת הַסַּשׁ[11] וְכַוֶּרֶת הַקָּנִים[12] וּבוֹר
6 סְפִינָה[13] גְּדוֹלָה[14] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, אִם הֵן מַחֲזִיקִין
7 אַרְבָּעִים סְאָה - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה[15]. וְאֵלּוּ הֵן
8 הַכֵּלִים שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין[16] לְהִתְטַלְטֵל בְּמִלּוֹאָן:
9 דַּרְדּוּר[17] שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ עַל הָעֲגָלָה, וְקוּסְטוֹת
10 הַמְּלָכִים[18], וַעֲרֵבַת הָעַבְדָּן[19], וּבוֹר סְפִינָה קְטַנָּה
11 שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ בְּאֶמְצַע הַיָּם הַגָּדוֹל[20], וְהָאָרוֹן.
12 כָּל אֶחָד מֵחֲמִשֶּׁת כְּלֵי עֵץ אֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן
13 מְקַבְּלִין יוֹתֵר מֵאַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין
14 טֻמְאָה, שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּתָן אֶלָּא לְהִטַּלְטֵל מְלֵאִין[21].
15 וּשְׁאָר כָּל כְּלֵי עֵץ[22], אִם הָיוּ מְקַבְּלִין אַרְבָּעִים סְאָה
16 וְיֵשׁ לָהֶם שׁוּלַיִם - חֶזְקָתָן שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְהִתְטַלְטֵל
17 בְּמִלּוֹאָן, וּלְפִיכָךְ אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכֵן כְּלֵי עֵצִים[23]
18 וּכְלֵי הָעוֹר הַמְקַבְּלִין אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח - אֵין
19 מְקַבְּלִין טֻמְאָה, אֶלָּא אִם כֵּן נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּתָן
20 לְהִתְטַלְטֵל כְּשֶׁהֵן[24] מְלֵאִין.

9) מרכבה שמסיעים בה נשים והיא נישאת בידי אדם. 10) ארון גדול עשוי בתבנית מגדל ומניחים בו כלים ומזון. 11) כוורת קלועה מקש. 12) עשוייה מקני סוף. 13) הספינות המפליגות בים מוליכות כלי גדול מאוד של עץ מלא מים לשתייה וקוראים לו "בור ספינה". 14) המפליגה בים הגדול. במשנה: "ספינה אלכסנדריה" ופירש שם רבינו, הספינות המפליגות לאלכסנדריא של מצרים ונכנסות לים הגדול. ויש מפרשים שהכוונה לספינות של תגרי אלכסנדריא שעומדים בקשרי מסחר עם ארצות רחוקות, פרט לספינות קטנות שאינן מתרחקות מן החוף ומשמשות את התחבורה בין המקומות שעל חוף הים. בורות אלו עשויות לנחת מבלי להורידן מן הספינות, מפני שממלאים אותן מים שיספיקו לזמן רב, ואם אינן מחזיקות ארבעים סאה מוכרחים להורידן בכל פעם ולמלאותן כשאפסו מי השתייה. 15) משמע שאם אינם מחזיקים ארבעים סאה - מקבלים טומאה. 16) נעשו לכתחילה לשם זה. 17) חבית עץ גדולה מוטלת על עגלה ומובילים בה מים. חבית כזו נעשתה כדי להובילה בעגלה ולפיכך נידונית כדבר המיטלטל מלא וריקן. 18) תיבה גדולה עשוייה תאים תאים להניח בהם מזון ומשקין והמלכים היוצאים לדרך מובילים בה צידה מספיקה לכמה ימים. 19) עריבה גדולה, שהאומנים שורים בה את העורות העומדים לעיבוד. 20) אין דרכם של המלחים למלאות בהן הרבה מים, אלא כדי שיספיקו עד למקום התחנות הקרובות, שבהן יורידו אותן וימלאון מים טריים, ואם כן הן מיטלטלות מלאות. 21) דבריו אלה באים לנמק למה כלים אלה, שהם גדולים יותר מן השיעור הקבוע (40 סאה) וקשה לטלטלם מפני כובדם נידונים כמטלטלים, ומבאר רבינו, שאין להגדירם כבלתי מיטלטלים מלאים, מפני שנעשו לכתחילה לשם טלטול כשהם מלאים על ידי עגלה או על ידי כמה בני אדם. 22) לשון המשנה. הכוונה לסתם כלים שנאמר דינם בהלכה הקודמת. וכפל דינם, מפני שכך הוא סיום דברי רבי יהודה במשנתינו שרבינו פסק כמותו. 23) דינו ככלי עץ לכל דבר. סיכום עיקרי שיטתו של רבינו בדיני כלי עץ יסבירו היטב את שתי ההלכות האלו: א. הגורם הקובע בטומאת כלי עץ הוא מידת טילטולם. המיטלטלים מקבלים טומאה. ושאינם מיטלטלים, אלא דרכם להיות מונחים במקום אחד, מוגדרים ככלי עץ העשוי לנחת ואינם מיטמאים. ב. טלטול שאמרו פירושו טלטול כשהכלי מלא [בתורת כהנים שם דרשו: מה שק שהוא מיטלטל במילואו, אף אני ארבה ... שהם מיטלטלים במילואם]. ג. הטלטול כשהכלי ריק אינו גורע מהכשירו לקבל טומאה [בניגוד לדעת הראב"ד בהשגותיו כאן, שכלי שדרכו להיטלטל גם מלא וגם ריקן ויש בו ארבעים סאה אינו מטמא]. ד. שיערו חכמים, שאין דרכם של בני אדם לטלטל משאוי כבד יותר מארבעים סאה ולפיכך קבעו שיעור זה כמכריע בסתם כלים לעניין טלטול. ומארבעת עיקרים אלה מסתעפים כמעט מאליהם כל הדינים שהשמיענו רבינו כאן. נחזור על דינים אלה בקצרה: 1. כלי עץ "העשוי לנחת" אפילו מחזיק פחות מהשיעור אינו מקבל טומאה, מפני שאינו מיטלטל ואינו דומה לשק, ומשקל המשאוי אינו משנה כאן כלום. 2. כלי העשוי להתטלטל בין מלא ובין ריקן - מטמא אפילו מחזיק מאה סאה, שהרי הוא עשוי להיטלטל למרות כובדו והטלטול הוא הגורם המכריע. 3. כלי עץ שלא הייתה כוונה קבועה בעשייתו, אם תשמישו להיטלטל או לנחת - מכריעה בו מידתו, אם היא למעלה מארבעים סאה מתקבל על הדעת (חזקתו) שלנחת עשוי, שהרי אין דרכם של בני אדם לטלטל משאוי כבד שכזה, ואם היא פחות משיעור זה חזקתו שנעשה לטלטול ומקבל טומאה. 24) צריך להיות מתחילתם להיטלטל כשהם (דפוס רומא ר"מ).

21 **ג.** הַשִּׁדָּה וְהַתֵּבָה וְהַמִּגְדָּל שֶׁל זְכוּכִית הַבָּאִים בַּמִּדָּה[25]
22 - טְהוֹרִין; וּשְׁאָר כְּלֵי זְכוּכִית, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבְּלִין
23 אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי הֵן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[26]. וְזֶה חֹמֶר
24 בִּכְלֵי זְכוּכִית מִבִּכְלֵי עֵץ.

25) שיש בהם המידה שקבעו חכמים; ארבעים סאה בלח,

שהם כוריים ביבש. 26) הראב"ד מנמק דין זה, מפני שכלים אלו נעשים מזכוכית עבה ולפיכך הם כבדים מאוד ואינם עשויים להיטלטל, והכלים האחרים אינם עבים כל כך.

ד. כָּל כְּלִי שֵׁשׁ בְּשִׁבּוּרוֹ[27] אַמָּה עַל אַמָּה[28] בְּרוּם שָׁלֹשׁ[29] - הֲרֵי הוּא מַחֲזִיק אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח. וּכְשֶׁמּוֹדְדִין אֶת הַכְּלִי - מוֹדְדִין אוֹתוֹ מִבַּחוּץ; אִם הָיָה בּוֹ אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם שָׁלֹשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין תּוֹכוֹ אֶלָּא פָּחוֹת מִזֶּה[30] - הֲרֵי הוּא טָהוֹר, שֶׁאֵין עֲבִי הַדְּפָנוֹת מְמַעֵט[31]. אֲבָל עֲבִי הָרַגְלַיִם[32] וַעֲבִי הַזֵּר[33], אִם הָיָה לוֹ זֵר - אֵין נִמְדָּדִין עִמּוֹ[34].

27) בחשבון תישבורת של תכולתו. 28) אמה באורך ואמה ברוחב. 29) גובה שלוש אמות. כלי שכזה מחזיק שלוש מידות מעוקבות של אמה על אמה. רבינו דייק ואמר "בשיבורו", שלא תטעה לומר ששיעורי האורך, הרוחב והגובה מעכבים ואם אחד מהם פחות מאמה אין היתרון של הממד השני משלים (מצאנו שיעורים מעכבים כאלה בטומאת צרעת). 30) מקום עובי דפנות הכלי. 31) כלומר, להלכה אינו ממעט, מפני שקובע הכובד, והרי הדפנות מוסיפים כובד. מחלוקת בית שמאי ובית הלל שם ופסק כבית הלל, שהלכה כמותם בכל מקום. 32) המדובר אפילו בתיבה שרגליה מחוברות לדפנות או עשויות מעץ אחד עם הדפנות, אבל הן עבות מהדפנות וחלק מהן בולט מחוץ לריבוע של הארון, תוספת זו אינה נמדדת. 33) הזר נמצא למעלה משפת הכלי ומחובר מבחוץ. 34) במשנה אמרו, שבזה גם בית הלל מודים שאינם נמדדים.

ה. הָיָה בְּתוֹךְ הַכְּלִי תֵּבָה קְטַנָּה[35], כְּגוֹן מוּכְנֵי שֶׁבְּתוֹךְ הַשְּׁדֵה: בִּזְמַן שֶׁהִיא נִשְׁמֶטֶת[36] - אֵינָהּ נִמְדֶּדֶת עִמָּהּ[37], וְאֵינָהּ חִבּוּר לָהּ[38], וְאֵינָהּ מַצֶּלֶת עִמָּהּ בְּאֹהֶל הַמֵּת[39]; וְאִם אֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת - נִמְדֶּדֶת עִמָּהּ[40], וַהֲרֵי הֵן כִּכְלִי אֶחָד[41].

35) במשנה כתוב "מוכני שלה" ורבינו שם מפרש "אופן", כנראה התכוון לאופן כעין אופני העגלה, שהשידה מונחת עליה. וכן פירש הר"ש שם. אולם כאן חזר בו ופירש תיבה קטנה שבתוך השידה. 36) אינה קבועה בשידה ואפשר לשומטה ולהוציאה. 37) אם השידה עצמה אינה מחזיקה ארבעים סאה, והמשקין הנכנסים לתיבה בחלקה הבולט משפת השידה משלימים לשיעור זה - אינם נמדדים, ודין השידה ככלי רגיל המקבל טומאה. 38) אם נטמאה השידה לא נטמאה התיבה וכן להיפך. 39) לשון המשנה. ורבינו מפרשה כרש"י שבת מד, ב, שהמדובר כשנכנסה לבית הקברות. השידה שיש בה ארבעים סאה ואינה מקבלת טומאה - חוצצת בפני הטומאה (רבינו בהלכות טומאת מת פרק י"ג הלכה ג), ולפיכך היא מצילה על הכלים שבתוכה ולא נטמאו, אבל הכלים הנמצאים בתיבה שאין בה עצמה ארבעים סאה ודפנותיה גבוהים מדפנות השידה - נטמאו, מפני שהיא כלי בפני עצמו; אין השידה מצילה על הכלים שבתוכה. 40) מידת החלק של התיבה העודף על שפת השידה משליחה לארבעים סאה, כמבואר למעלה. 41) לכל הדינים האמורים למעלה בנשמטת.

ו. הָיָה לַכְּלִי[42] כִּסּוּי קָמוּר[43]: בִּזְמַן שֶׁהוּא קָבוּעַ - נִמְדָּד עִמּוֹ[44]; אֵינוֹ קָבוּעַ - אֵינוֹ נִמְדָּד עִמּוֹ. הָיוּ בּוֹ מְגוּרוֹת[45] מִבִּפְנִים - נִמְדָּדוֹת עִמּוֹ; וְאִם הָיוּ מְבֻחָּצוֹת[46] - אֵינָן נִמְדָּדוֹת עִמּוֹ[47].

42) הכוונה לשידה האמורה בהלכה הקודמת. 43) כעין כיפה. 44) דינו כחלק מן השידה. 45) מגירות. 46) המגירות נפתחות מבחוץ ודופנן החיצון בולט קצתו, כרגיל במגירות שלנו. 47) כשמודדים את הכלי מבחוץ, אין העודף הזה נמדד (מנחת ביכורים לתוספתא).

ז. כְּלִי עֵץ שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל אַרְבָּעִים סְאָה כְּדַרְכּוֹ[48] אֶלָּא אִם כֵּן הִטָּהוּ עַל צִדּוֹ אוֹ סְמָכוֹ בְּדָבָר אַחֵר, הוֹאִיל וּמְקַבֵּל אַרְבָּעִים סְאָה מִכָּל מָקוֹם - טָהוֹר.

48) אם הוא עומד על שוליו או על רגליו.

ח. הַשִּׁדָּה וְהַתֵּבָה שֶׁנִּטְלָה אַחַת מֵרַגְלֶיהָן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְּבוּ[49] אֶלָּא הֲרֵי הֵן מְקַבְּלִין[50] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין, וַעֲדַיִן[51] יֵשׁ לָהֶם שׁוּלַיִם, וְחֶזְקָתָן שֶׁהֵן לְנַחַת כְּשֶׁהָיוּ.

49) השידה והתיבה והמגדל לא ניקבו במקום השבר. 50) את הדברים שנותנין לתוכן. 51) פירוש, מפני שעדיין.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר כלי העשוי לתשמיש אדם או לתשמיש כלים ואדם או לתשמיש כלים לבד. ודין המשמש כלים בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה. ודין חיפויי הכלים, והעושה כלי מקצתו מן העץ ומקצתו ממתכת.

א. שָׁלֹשׁ מִדּוֹת[2] בִּכְלֵי עֵץ שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְקַבָּלָה[3]: כָּל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ אָדָם בִּלְבַד, כְּגוֹן הַסֵּלָם - טָהוֹר, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּלָל, וְלֹא רִבּוּהוּ חֲכָמִים[4] לְטֻמְאָה. וְכָל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ הַכֵּלִים וְהָאָדָם[5], כְּגוֹן הַשֻּׁלְחָן[6] וְהַטַּבְלָא[7] וְהַמִּטָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וּמִנַּיִן שֶׁהֵן לְתַשְׁמִישׁ אָדָם וְתַשְׁמִישׁ מְשַׁמְּשָׁיו?[8] שֶׁהֲרֵי מַנִּיחַ הַקְּעָרוֹת עַל הַשֻּׁלְחָן, וְהַכּוֹסוֹת עַל הַטַּבְלָא, וְהַמַּצָּעוֹת עַל הַמִּטָּה. וְכָל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ הַכֵּלִים בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי הוּא מְשַׁמֵּשׁ מְשַׁמְּשֵׁי אָדָם[9]: אִם לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֵּלִים אֶלָּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה טָהוֹר מִכְּלוּם. כְּגוֹן מְנוֹרָה שֶׁל עֵץ שֶׁמְּשַׁמֶּשֶׁת הַנֵּר בִּשְׁעַת הַדְלָקָה[10], וְכֵן, וְהוּא כְּלִי שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַכֵּלִים בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וְהַדְּפוּסִין כֻּלָּן[11]. וְאִם הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֵּלִים בִּשְׁעַת מְלָאכָה וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. כְּגוֹן כִּסּוּי הַקֻּפְצָה[12] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְתִיק הַסַּיִף[13] וְהַסַּכִּין וְהָרֹמַח וְהַמִּסְפָּרַיִם וְהַתַּעַר וְהַמִּכְחוֹל[14] וְהַמַּכְתֵּב[15], וּבֵית הַכַּחַל[16], וְתִיק טַבְלָא

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41

1 **וּסְקוּרְטְיָא[17], וּבֵית הַחִצִּים[18] וּבֵית הַפָּגוֹזוֹת[19], וְתִיק**
2 **חֲלִילִים[20]. כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן**
3 **אֶלָּא מְשַׁמְּשֵׁי בֵּלִים - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי הַכְּלִי**
4 **צָרִיךְ לָהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה[21] וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה.**
5 **אֲבָל כְּסוּי קַמְטָרָא[22] וְכִסּוּי תֵּבָה[23] וְכִסּוּי טָנִי[24],**
6 **וְהַמַּכְבֵּשׁ שֶׁל חָרֶשׁ[25], וְהַכִּפָּא שֶׁתַּחַת הַתֵּבָה**
7 **וְהַקַּמְתִּין[26] שֶׁלָּהּ, וְהַקֹּלֶב[27] שֶׁבּוֹנִין עָלָיו תִּיק הַסֵּפֶר,**
8 **וּבֵית הַנֶּגֶר[28] וְהַמַּנְעוּל[29] וְהַמְּזוּזָה[30], וְתִיק נְבָלִים**
9 **וְהַכִּנּוֹרוֹת, וְהַקֹּלֶב שֶׁל גּוּדְלֵי מְצַנֶּפֶת, וּדְפוּס שֶׁל**
10 **תְּפִלִּין, וְסוּס שֶׁל עֵץ שֶׁל זַמָּר[31] שֶׁמְּשַׁחֲקִין בּוֹ,**
11 **וּרְבִיעִית הַמְקוֹנֶנֶת[32], וּגְנוֹנֶת הֶעָנִי[33], וְסָמוֹכוֹת**
12 **הַמִּטָּה[34], וְנַקְלִיטֵי הַמִּטָּה[35], וַחֲמוֹר שֶׁתַּחַת הַמִּטָּה[36]**
13 **- כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְשַׁמְּשֵׁי**
14 **הַבֵּלִים בִּשְׁעַת מְלָאכָה בִּלְבַד[37].**

2) תוספתא כלים, בבא מציעא פרק ו הלכה ג. 3) שאין להם בית קיבול, למעלה בפ"א ה"ג אמרנו, שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה מדין תורה, ומקבלים טומאה מדברי סופרים. ומלמדנו רבינו כאן, שישנם סוגים שונים של פשוטי כלי עץ, ואין דיניהם שווים. 4) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ו ה"ד, דרשו: "מה שק מיוחד שהוא משמש את האדם ואת משמשי האדם (דברים שהאדם משתמש בהם), אף אני מרבה השולחן . . . שהם משמשים את האדם ואת משמשי האדם, ומוציא את הסולם . . . ואינו משמש משמשי האדם". דרשה זו משמשת יסוד לכל הדינים שבשלוש ההלכות הראשונות בפרק זה, ופירושה יבואר מתוך הערותינו הבאות. [מלשונו של רבינו "ולא ריבוהו חכמים" משמע שכל הטומאות שנלמדו בפשוטי כלי עץ מדרשה זו, הן טומאות דרבנן, והדרשה היא "אסמכתא". וכן פירש המבי"ט בקרית ספר, וכן דעת ה'תוספות' בבבא בתרא סו, א ד"ה שאני]. 5) שמשתמשים בו בין לצורך כלים ובין לצורך האדם עצמו. 6) מעמידים עליו כלים, והאדם משתמש בו גם שלא באמצעות הכלים לאכול עליו ולהשעין גופו. 7) שולחן קטן. 8) כלים הם משמשי אדם, ולפיכך משמשי כלים נקראים משמשי משמשיו של האדם. 9) בלבד, אבל לא את האדם עצמו שלא באמצעות הכלים. 10) כשהוא דולק, אבל אחר שכבה - אין הנר צריך לה. 11) כגון דפוס שמשתמשים בו עושי בתים לתפילין, וכן דפוס המשמש מידה לשוזרי מצנפות המותחים עליו את המצנפת בשעת שזירה (משנה כלים פט"ז, ז. כל שמות הכלים המפורטים בפרק שלפנינו, מבוארים על־פי רבינו בפירוש המשניות שלו למסכת כלים). 12) כיסוי של קופסה. 13) התיבה "תיק" נמשכת לכל הדברים המפורטים לקמן, עד (ועד בכלל) "ובית הכוחל". 14) כף קטנה, שבה מכניסים את הכוחל לתוך העין. 15) חרט של מתכת שחורטים בו על לוחות של שעוה (רבינו בפירושו לכלים פרק יג משנה ב). 16) הכלי שבו מונח הכוחל. 17) "כלי מעור, שאוכלין עליו" (רבינו שם פט"ז מ"ד). 18) תרמיל מיוחד להשים בו חצים, ויש כורכים את התרמיל בעור, ועור זה נקרא בית החצים. [התרמיל עצמו יש לו בית קיבול, ואינו שייך לסוג כלים הנידונים כאן. ויש מפרשים, עור שכורכים בו את החיצים עצמם]. 19) חיצים רחבים. במשנתנו הגירסא: "הפגושות". ורבינו מפרש שם כמו שכתבנו, ומסתמך על הכתוב (יחזקאל כו, ט) "ומחי קבלו", ותרגומו: "ומחת פגשוהי". 20) כלי זמר ידוע. כל הכלים המנויים למעלה אין להם בית קיבול, אבל כשיש להם בית קיבול מקבלים טומאה, אפילו עשויים לתשמיש אדם בלבד, וכן המשמשים בשעת מלאכה בלבד. 21) אינני יודע לפרש כיצד תיק של סכין וסייף וכדומה משמשים בשעת מלאכה. ולא מצאתי ביאור מתקבל על הדעת. 22) תיבה גדולה שמצניעים בה בגדים. 23) תיבה קטנה מקמטרא. 24) סל, מלשון "טנא". 25) נגר. 26) במשנתנו כתוב "והקמרין", ופירש רבינו כיסוי העשוי כעין כיפה שגבה קמור. 27) רבינו מפרש, שקולב הוא דפוס שמותחים עליו עור לעשות תיק לספר תורה. 28) יתד של עץ גדול שסוגרים בו את הדלת, ו"בית הנגר" פירושו תיק של הנגר. 29) תיק המנעול. 30) תיק לכרוך בו את המזוזה. [אין זה דומה לשפופרת שחתכה למזוזה שבפרק ב הלכה ה, מפני ששפופרת יש לה בית קיבול. ראה כסף־משנה שם]. 31) הזמרים משחקים בו כדי לבדח את המסתכלים. 32) במשנה: "ורביעית של סוליית", ומפרש רבינו: "שני עצים אורך כל אחד יותר מאמה, יהיו שני העצים ביד המצחק, ומכה אחד מהם באחד לפי הניגון (לפי קצב הניגון). ותרגום ובנענעים "וברביעין", וייחס אותו למקוננת (אילת = מקוננת, ראה כלים פרק טו משנה ו) לפי שיקוננו בו המתים אצלם". 33) בעל מלאכה עני העושה מלאכתו בחוץ, ועושה לו סוכך להגן על עצמו בפני השמש, ונקרא "גנונת" מפני שנועד להגנה. 34) קורות קטנות שסומכים בהן את המיטה. 35) שני מוטות ניצבים על יד המיטה, אחד למראשותיה והשני למרגלותיה, ועליהם משעינים מקל ארוך ותולים עליו וילון להגן על השוכב במיטה מפני הזבובים. 36) עץ המונח תחת המיטה, והיא נשענת עליו. 37) נימוק זה מתאים לרוב הדברים שנימנו למעלה ולא לכולם. ראה ראב"ד. [מלשונו של הכסף־משנה משמע, שכל הנמנים כאן הם משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד].

15 **ב. מַלְבֵּן[38] הַמִּטָּה[39], אִם הָיָה מְלֻבָּשׁ בְּפִקּוֹת[40] וְיֵשׁ**
16 **לוֹ[41] רַגְלַיִם שֶׁמְּחַבְּרָן עִם הַמִּטָּה[42] - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא**
17 **עִם הַמִּטָּה[43], שֶׁהֲרֵי נוֹתְנִין אוֹתוֹ בִּפְנֵי הַמִּטָּה[44] וַהֲרֵי**
18 **הוּא כְּאֶחָד מֵאֲבָרֶיהָ. נָתָנוֹ[45] עַל שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת[46] וַהֲרֵי**
19 **הוּא גָּבוֹהַּ עַל הַמִּטָּה[47], אַף עַל פִּי שֶׁמְּסֹרָג בַּחֲבָלִים,**
20 **הוֹאִיל וְאֵין לוֹ רַגְלַיִם[48] - טָהוֹר[49], מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
21 **מְמַשְׁמְשֵׁי הַבֵּלִים בִּשְׁעַת מְלָאכָה בִּלְבַד[50]. כְּמַלְבְּנֵי**
22 **בְּנֵי לֵוִי[51], שֶׁתּוֹלִין בָּהֶם כְּנוֹרוֹתֵיהֶן וּכְלֵי הַשִּׁיר, שֶׁהֵן**
23 **טְהוֹרִין.**

38) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ח ה"ב. 39) שלד המיטה מורכב משני קרשים ארוכים (ארוכות המיטה), ומשנים קצרים (קצרות המיטה). בארבע זוויותיה בפנים עומדים ארבעה מוטות של עץ מרובעים, שגובהם עולה על גובה דפנות המיטה, והן הלשונות של המיטה. בכל לשון ישנם שני חריצים שבהם מכניסים ראש ארוכה וראש קצרה

הסמוכות זו לזו, ומתוך כך מתחברות הארוכות והקצרות למסגרת מרובעת, שהיא שלד המיטה. מוספים עוד קרש אחד (=מלבן) מורכב על ארוכה אחת בין שתי הלשונות. דופן ארוך זה עם המלבן שעל גביו נקרא "פני המיטה", פירוש, חזית המיטה. ועושים למיטה רגלים (כרעים) להרימה מעל הקרקע. ורגילים היו לחבר את הרגלים ללשונות. ויש מניחים את המלבן על גבי שתי לשונות וקושרים אותו בחבלים למיטה, ונשאר רווח בינו לבין הארוכה בהתאם לחלק הלשונות הנמצא למעלה מן הארוכה. 40) כעין טבעות , שתפקידן לחזק את המלבן (מנחת ביכורים לתוספתא שם). 41) למלבן. 42) הרגלים מורכבות במיטה, ונמצא המלבן מחובר במיטה (כסף־משנה). 43) אם נגעה טומאה באיזה חלק שהוא של המיטה, נטמא גם המלבן. 44) בחזית המיטה. 45) משנה כלים פי"ח, ד. כר' יוסי ור' שמעון. 46) ראה למעלה הערה לח. תיאור חלקי המיטה. 47) למעלה מדפנות המיטה. ראה שם. 48) מורכבות במיטה. 49) אינו מקבל טומאה כלל, אפילו אם נגעה טומאה בו בעצמו. 50) מלבן זה משמש לתלות עליו את הבגדים בלבד, וכשהאדם מלובש אינו צריך לו יותר. למעלה בהלכה א נתבאר, שפשוטי כלי עץ משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד - אינם מקבלים טומאה. 51) הלויים המנגנים בבית המקדש, היו תולים את כלי השיר שלהם על מוט מונח על שני ניצבים (מוטות עבים). [פירוש על הלכה זו, מיוסד על דברי רבינו בפירושו לכלים פי"ח מ"ג וד'].

1 **ג. מַכְבֵּשׁ[52] שֶׁל שַׁכָּף[53] שְׁמוּתֵחַ עָלָיו אֶת הָעוֹר - טָהוֹר,**
2 **מִפְּנֵי שֶׁמַּנִּיחַ עָלָיו אֶת הָאֶבֶן בַּמָּקוֹם הֶחָקוּק שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
3 **וּמְשַׁמֵּשׁ עָלָיו, וְנִמְצָא עָשׂוּי לְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֵּלִים בִּשְׁעַת**
4 **מְלָאכָה[54]. וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם קִבּוּל[55], שֶׁהֲרֵי הַחֶקֶק**
5 **שֶׁבּוֹ עָשׂוּי לְהִתְמַלְּאוֹת בָּאֶבֶן[56].**

52) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ב. 53) עושה אושכפים, והוא משתמש במכבש שיש בו חקיקה, כדי לקבל את האבן שעליה הוא מותח את העור. 54) בלבד. אבל שלא בשעת מלאכה, אינו צריך כלל למכבש. 55) שהרי החקיקה היא בית קיבול. 56) רבינו לשיטתו (בפרק ב הלכה ג) שבית קיבול העשוי למלאותו, אינו נידון כבית קיבול. [מדברי רבינו כאן יוצא ברור, שכלי עץ שיש לו בית קיבול, מקבל טומאה אפילו הוא משמש רק בשעת מלאכה בלבד, בניגוד לדעת כמה מפרשים].

6 **ד. חִפּוּיֵי הַמִּטָּה[57] - טְהוֹרִין[58]. וְכֵן כָּל הַחִפּוּיִין, בֵּין**
7 **שֶׁהָיוּ שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל עֶצֶם אוֹ שֶׁל עוֹר אוֹ שֶׁל מַתֶּכֶת**
8 **- טְהוֹרִין; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם - פְּרָט**
9 **לְחִפּוּיֵי הַכֵּלִים[59]. וְכֵן כְּלֵי עֵץ אוֹ עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בֵּית**
10 **קִבּוּל שֶׁצָּפָם בְּמַתֶּכֶת - טְהוֹרִים[60] וְאֵין מְקַבְּלִין**
11 **טֻמְאָה; מֵאַחַר שֶׁצָּפָם בְּטִלָּן[61], וְהַצִּפּוּי עַצְמוֹ טָהוֹר**
12 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[62].**

57) אם ציפה את חלקי העץ של המיטה בטסים של חומר אחר. 58) משנה שם פט"ז ז. 59) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ח ה"ז, ורבינו מפרש שהכוונה לציפויים. [בקרבן אהרן על התוספתא, מפרש חיפויי כלים - כיסויי כלים, וכן מפרש גם בעל 'חפץ חיים' (בפירושו ל'תורת כהנים'), אולם דעת רבינו כמו שכתבנו. ודיני כיסוי, מבוארים למעלה בה"א, ונמעטו מן ההיקש לשק]. 60) סובר רבינו, שהציפוי הוא גורם טהרה לכלי שמקבל טומאה בלי ציפוי, וגם הציפוי עצמו אינו מקבל טומאה. 61) ביטל את כלי העץ, מפני שהחיפוי הוא יותר חשוב מהעץ. 62) שחכמים דרשו זאת מהכתוב. ונימוק זה כתב רבינו גם בפירושו למשנה (כלים יא, ד) גבי קליסטרא. ומסתמך שם על המשנה חגיגה כו, ב כחכמים שאמרו אין המזבחות מקבלים טומאה מפני שהם מצופים. [הראב"ד משיג ואומר, שמגמרא שם (כז, א) מוכח שהציפוי הוא גורם לטומאה. אמנם לפי פירוש רש"י יפה השיג, אבל רבינו קיבל התירוץ השני שם בגמרא. והוא מפרשו, שהחכמים באמרם מפני שהם מצופים, התכוונו לומר לר' אליעזר אין אתה צריך לנמק טהרת המזבח מפני שהוא כקרקע והתורה קראה לו מזבח אדמה, כי גם לולא נימוק זה אינם מקבלים טומאה מפני שכל הציפויים אינם מקבלים טומאה (לשון הגמרא: "מיבטל בטל ציפויין לגבייהו"). התירוץ הזה דוחה איפוא סברת המקשה שציפוי גורם טומאה (על־פי הכסף־משנה). ראה למעלה פ"א ה"ב].

13 **ה. הָעוֹשֶׂה[63] כְּלִי מִקְצָתוֹ מִן הָעֵץ וּמִקְצָתוֹ מִן**
14 **הַמַּתֶּכֶת: אִם הָיָה הָעֵץ מְשַׁמֵּשׁ הַמַּתֶּכֶת - מְקַבֵּל**
15 **טֻמְאָה[64], וְאִם הָיְתָה הַמַּתֶּכֶת מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָעֵץ -**
16 **הַכֹּל טָהוֹר[65]. כֵּיצַד? מַפְתֵּחַ שֶׁל עֵץ וְשִׁנָּיו מִמַּתֶּכֶת,**
17 **אֲפִלּוּ שֵׁן אַחַת - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה; הָיְתָה הִיא**
18 **מִמַּתֶּכֶת וְשִׁנַּיִם שֶׁלּוֹ מֵעֵץ - הַכֹּל טָהוֹר.**

63) כלים פרק יג משנה ו: "עץ המשמש את המתכת - טמא, והמתכת המשמש את העץ - טהורה". [המדובר, כשהמשמש אינו כלי בפני עצמו, וגם אינו מעמיד ומקיים את המתכת, אלא מסייע לכלי העושה את המלאכה, אבל כשהוא כלי בפני עצמו ואינו צריך למתכת והמתכת צריכה לו שישמשה - המשמש עיקר (סדרי טהרות למשנתנו). ולפיכך בטבעת אין החותם קובע אע"פ שהוא עושה המלאכה]. 64) אפילו אם נגעה טומאה בעץ, נטמא כל המפתח. 65) אפילו נגעה טומאה במתכת. החלק העיקרי של המפתח הן השיניים שהן פותחות וסוגרות, וחלקו השני משמש רק בית יד להן. [נראה שרבינו מפרש "פותחת" שבמשנתנו היינו מפתח, וכן פירש הברטנורא, אולם בסיפא משמע שפותחת אינה מפתח, שהרי אמרה: "שבפותחת ושבמפתח". אולם, כנראה, הברטנורא וגם ה'תוספות יום טוב' אינם גורסים "ושבמפתח", שהרי כתבו, שהשן אינה מיטמאה בפני עצמה (כשאינה נתונה בעץ המפתח), והרי כאן שנינו שמיטמא בפני עצמה, וכן פסק רבינו בהלכה ז. ובשבת פא, א משמע שפותחת קבועה בדלת (לפי פירוש רש"י) וצע"ג].

19 **ו. טַבַּעַת[66] שֶׁל מַתֶּכֶת וְחוֹתָמָהּ שֶׁל אַלְמוֹג[67] -**
20 **טְמֵאָה[68]. הָיְתָה שֶׁל אַלְמוֹג וְחוֹתָמָהּ שֶׁל מַתֶּכֶת - הֲרֵי**
21 **זוֹ אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[69].**

66) שם. 67) קורל בלע"ז, והוא גדל בימים וקשה כאבן (רבינו בפירושו, וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא פא, א). רגילים היו לשבץ אלמוג בטבעות וחרתו בו אותיות והשתמשו בו לחתום איגרות. [הר"ש, וכן הרא"ש מפרשים שאלמוג הוא מין ארז]. האלמוג אינו מקבל טומאה מפני שהוא כפשוטי כלי עץ. [ואין לנמק מפני שהוא גדל בים, ואמרנו למעלה (פ"א ה"ג) שכל הגדל בים טהור, שהרי למדנו שם: "חיבר מן הגדל בים עם הגדל בארץ וכו' הכל מקבל טומאה". ובסדרי טהרות מנמק למה האלמוג מטמא: מפני שהכתוב קראו עץ, שנאמר (מלכים־א, י, יא): "עצי אלמוגים", וגם אינו גדל מן המים אלא בקרקע הים הוא גדל]. 68) מפני שהטבעת היא כלי בפני עצמו (ראה ההערה בראש הלכה ה). 69) ואף־על־פי שיש בטבעת בית קיבול לשבץ את המתכת. והטעם, מפני שעתיד להתמלאות. ['תוספות' שבת נב, ב ד"ה טבעת. בהגהות ר' עקיבא איגר הקשה מגמרא סוכה יב, ב שבית קיבול העשוי להתמלאות דינו כבית קיבול. ראה מה שכתבנו בהשלמות למעלה פ"ב ה"ג, בישוב הסתירה שבין שתי הלכות של רבינו, ובזה מסולקת גם קושייתו של רע"א].

1 **ז. הַשֵּׁן[70] שֶׁל מַתֶּכֶת[71] אוֹ הַחוֹתָם[72] מְקַבֵּל טֻמְאָה**
2 **בְּפְנֵי עַצְמוֹ, אִם לֹא הָיָה מְחֻבָּר לָעֵץ. וְכֵן[73] הַמַּעְבֶּדֶת[74]**
3 **וְהַמִּזְרֶה וְהַמַּגּוֹב[75] וְהַמַּסְרֵק שֶׁל רֹאשׁ[76] שֶׁנִּטְּלָה אַחַת**
4 **מִשְּׁנֵיהֶן וַעֲשָׂאָהּ שֶׁל מַתֶּכֶת - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין**
5 **טֻמְאָה[77].**

70) משנה שם. 71) שן של מפתח שאינה קבועה בעץ. 72) של מתכת. 73) שם. 74) במשנה: "המעבר". 75) שלושת כלים אלה משמשים לניקוי גרגירי התבואה שבגורן. בתחילה מנקים במעבר שיש לו שלש שיניים, והוא מעכב את התבן הגס ומוציא את החיטים ואת הפסולת שאינה גסה כל־כך, אחר בירור זה מנקים במזרה ששיניו מרובות וצפופות, והן מעכבות פסולת בגודל בינוני, ולבסוף מנקים במגוב בעל שיניים רבות והרווח שביניהם קטן, ומתוך כך נופלים רק הגרעינים וקצת פסולת דקה מן הדקה (רבינו בפירושו למשנה). 76) ארבעת הכלים הללו עשויים מעץ. 77) כל הכלי מקבל טומאה. המשנה מסיימת: "ועל כולן אומר ר' יהושע דבר חידוש חידשו סופרים, ואין לי מה להשיב". פירוש, דין זה נראה לי תמוה מאד, אבל הסופרים אמרו ואינני יכול לדחותו (רבינו בפירושו). התמיהה היא: כיצד תגרום שן אחת טומאה לכל הכלי ששיניו מרובות.

6 **ח. מַקֵּל[78] שֶׁעָשָׂה בְּרֹאשׁוֹ מַסְמֵר[79] כְּמִין רִמּוֹן[80] כְּדֵי**
7 **שֶׁיִּהְיֶה אוֹחֵז בּוֹ[81] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[82]. עֲשָׂאָהוּ**
8 **שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הָאָרֶץ אוֹכֶלֶת[83] אֶת הָעֵץ - מְקַבֵּל**
9 **טֻמְאָה[84].**

78) תוספתא בבא מציעא פ"ד ה"ב. 79) של מתכת. 80) מסמר של מתכת שראשו מעוגל כתבנית רימון. 81) בידו, ויישען עליו כשהוא הולך על קרקע קשה. 82) מכיוון שהמתכת היא לצורך הכלי, לחזק את פעולת המקל, הרי היא משמשת את העץ (ראה הלכה ה).

83) מרקיבה או מפצלת את העץ על ידי הלחץ התמידי. בבבא זו המדובר במסמר הקבוע בראשו התחתון של המקל. 84) אף־על־פי שתפקידו לשמור על העץ. וטעמו של דבר מבאר הר"י קורקוס (מובא בכסף־משנה כאן), שבלי המסמר סופו של המקל להתקלקל כולו - הרי היא כדבר המקיים ומעמיד, שנידון כעיקר הכלי.

10 **ט. וְכֵן מַקֵּל[85] שֶׁקָּבַע בּוֹ מַסְמְרִים כְּדֵי לְהַכּוֹת בּוֹ -**
11 **מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁנִּמְצָא הָעֵץ מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַמַּתֶּכֶת[86].**
12 **עֲשָׂאָן לְנוֹי[87] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי הַמַּתֶּכֶת**
13 **מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָעֵץ.**

85) משנה שם פי"ד, ב. 86) המקל משמש לחזק את כוח הכאת המסמרים, והם אינם משמשים כלל את המקל. 87) קבע במקל מסמרים דקים מצויירים, כדי לייפותו (רבינו במשנה).

14 **י. וְכֵן מְנַקְּיוֹת[88] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁקְּבָעָן בְּמַקֵּל[89] אוֹ בְּדֶלֶת**
15 **לְנוֹי - טְהוֹרוֹת[90]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְׁאָר הַכֵּלִים.**

88) שפופרת חתוכה לארכה, מלשון המקרא (שמות כה, כט): "ומנקיותיו". 89) אנשים אמידים נוהגים היו לקשט את מקלותיהם בשפופרות של כסף וזהב. 90) מפני שהן משמשות את העץ.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שכל הכלים אין מקבלין טומאה עד שתיגמר מלאכתם. מאימתי כלי עץ מקבלים טומאה. העשוי לקבלה או ליכנס בה או לסייע בשעת מלאכה. נבלי המשוררים או בני לוי המזמרים במקדש. כלי שניטל ורגליו ניטלות עמו או בהיפך.

16 **א. כָּל הַכֵּלִים[2] אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שְׁתִּגָּמֵר**
17 **מְלַאכְתָּן. וּכְלֵי עֵץ מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טֻמְאָה? הַמִּטָּה**
18 **וְהָעֲרִיסָה - מְשֻׁיְּשׁוּפֵם בְּעוֹר הַדָּג[3]. גָּמַר[4] שֶׁלֹּא לָשׁוּף**
19 **- מְקַבְּלִין טֻמְאָה[5]. הַסַּלִּים שֶׁל עֵץ[6] - מְשֻׁיַּחְסָם**
20 **שִׁפְתוֹתֵיהֶן[7] וְיִכְרֹת עָקְצֵי הַשָּׂרִיגִים וְהָעֲצִים הַקְּטַנִּים**
21 **הַיּוֹצְאִים עַל גַּבֵּי הַסַּל. הָיוּ הַסַּלִּים שֶׁל תְּמָרָה, אַף**
22 **עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּרַת הַהוֹצִין[8] מִבִּפְנִים - מְקַבְּלִין טֻמְאָה,**
23 **שֶׁכָּבָר מְקַיְּמִין אוֹתָן[9]. הַכַּלְכָּלָה[10] - מְשֻׁיַּחְסָם פִּיהָ**
24 **וְיִכְרֹת הַהוֹצִים וְיִגְמֹר אֶת הַתְּלוּיוֹת[11]. בֵּית הַכּוֹסוֹת[12]**
25 **וְהַלְּגִינִין[13], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּרַת מִבִּפְנִים - מְקַבְּלִין**
26 **טֻמְאָה, שֶׁכָּבָר מְקַיְּמִין אוֹתָם[14]. הַקְּנוֹנִים[15] הַקְּטַנִּים**
27 **וְהַקַּלָּתוֹת[16] - מְשֻׁיַּחְסָם שִׁפְתוֹתֵיהֶן וְיִכְרֹת הַהוֹצִין**
28 **הַיּוֹצְאִים. הַקְּנוֹנִים הַגְּדוֹלִים[17] וְהַסִּיּוּגִים[18] הַגְּדוֹלִים -**
29 **מְשֻׁיְּעֲשָׂה שְׁנֵי דוּרִים[19] לְרֹחַב שֶׁלָּהֶן[20]. הַנָּפָה[21]**
30 **וְהַכְּבָרָה וְכָךְ מֹאזְנַיִם - מְשֻׁיְּעֲשָׂה דּוּר אֶחָד לָרֹחַב**
31 **שֶׁלָּהֶן[22]. הַקֻּפָּה[23] - מְשֻׁיְּעֲשָׂה שְׁתֵּי צְפִירוֹת[24] לָרֹחַב**
32 **שֶׁלָּהּ; וְהָעֲרָק[25] - מְשֻׁיְּעֲשָׂה בּוֹ צְפִירָה אַחַת. אַף עַל**
33 **פִּי שֶׁלֹּא גָמַר גַּבֵּיהֶן[26] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי נִרְאוּ[27]**
34 **לְמַה שֶּׁנַּעֲשׂוּ וְצוּרַת הַכְּלִי עֲלֵיהֶן. הָא לָמָּה זֶּה דּוֹמֶה?**
35 **לְבֶגֶד שֶׁנֶּאֱרַג מִקְצָתוֹ[28]. הַמַּחְצֶלֶת - מְשֻׁיִּכְרֹת הַהוֹצִין,**

1 וְזֶהוּ גְּמַר מְלַאכְתָּהּ. וְכָל כְּלֵי הַנְּסָרִים[29] אֵינָן מְקַבְּלִין
2 טֻמְאָה עַד שֶׁיִּתְחַסְּמוּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן. גָּלְמֵי כְּלֵי עֵץ[30]
3 מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִשֶּׁנַּעֲשָׂה הַכְּלִי בְּצוּרָתוֹ. אַף עַל פִּי
4 שֶׁעֲתִיד לְתָאֲרוֹ בְּשֶׁרֶד[31] אוֹ לְהַשְׁוּתוֹ בְּמִחוּגָה אוֹ
5 לְיַפּוֹתוֹ בְּמַעֲצָד וְכַיּוֹצֵא בְּמַעֲשִׂים אֵלּוּ וַעֲדַיִן הוּא
6 גֹּלֶם, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְחֻסָּר חֲקִיקָה וַהֲרֵי הִשְׁלִים
7 חֲפִירָתוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[32]. וְכָל גָּלְמֵי כְּלֵי עֵץ
8 מְקַבְּלִין טֻמְאָה, חוּץ מִשֶּׁל אֶשְׁפְּרוֹעַ[33], שֶׁאֵין הַכְּלִי
9 מְמֻנּוּ חָשׁוּב כְּלִי עַד שֶׁיִּתְיַפֶּה. וְקָרוֹב בְּעֵינַי, שֶׁכְּלֵי
10 עֶצֶם כִּכְלֵי אֶשְׁפְּרוֹעַ[34], וְאֵין גָּלְמֵיהֶן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.
11 כְּלִי עֵץ שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי[35], אַף עַל פִּי
12 שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. אֲרוּבוֹת[36] שֶׁל
13 נַחְתּוֹמִין[37] שֶׁפּוֹדְרִים עֲלֵיהֶן הַחַלּוֹת כְּשֶׁהֵן בָּצֵק -
14 מִתְטַמְּאוֹת, שֶׁהֲרֵי צוּרַת הַכְּלִי עֲלֵיהֶן[38]; וְשֶׁל בַּעֲלֵי
15 בָּתִּים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[39]. וְאִם צָבָעָן בְּסִקְרָא אוֹ
16 בְּכַרְכּוֹם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מִתְטַמְּאוֹת, שֶׁהֲרֵי נַעֲשֹׂית לָהֶן
17 צוּרַת כְּלִי. סְרוֹד[40] שֶׁל נַחְתּוֹמִין שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ הַמַּיִם
18 שֶׁמְּקַטְּפִין בּוֹ[41] - טָמֵא; וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טָהוֹר[42].
19 וְאִם גִּפְּפוֹ[43] מֵאַרְבַּע רוּחוֹתָיו - מִתְטַמֵּא[44]; נִפְרַץ
20 מֵרוּחַ אַחַת - טָהוֹר[45]. וְהַלּוּחַ שֶׁעוֹרְכִין עָלָיו[46] -
21 מִתְטַמֵּא. כְּלִי עֵץ שֶׁהַסַּלָּתִים[47] מְרַקְּדִין[48] עָלָיו אֶת
22 הַסֹּלֶת - מִתְטַמֵּא; וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים[49] - טָהוֹר[50]. רַחַת[51]
23 הַגְּרוֹסוֹת[52] - מִתְטַמְּאָה, שֶׁל אוֹצָרוֹת[53] - טְהוֹרָה; שֶׁל
24 גִּתּוֹ[54] - מִתְטַמְּאָה[55], וְשֶׁל גְּרָנוֹת[56] - טְהוֹרָה. זֶה
25 הַכְּלָל: הֶעָשׂוּי לְקַבָּלָה - מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְהֶעָשׂוּי לְכַנֵּס
26 בּוֹ - טָהוֹר.

2) כלים פט"ו מ"א. 3) רגילים היו לשפשף את המיטות והעריסות בעור של דג, כדי להחליקן ולצחצחן. 4) בדעתו. 5) שהרי נגמרה מלאכתן. 6) סלים קלועים מענפים דקים, מעשבים מיובשים או מעלי דקלים וכדומה – נקראים כלי עץ. 7) יקשור את השפה, כדי שלא תתפרק הקליעה, מלשון המקרא (דברים כה, ד): "לא תחסום שור בדישו". 8) ראשי העלים. 9) משאירים אותם כמו שהם. 10) סל שמחובר לו בית יד של גמי, ובית היד נקרא "תלויה", מפני שתולים בו את הסל. 11) כל זמן שלא גמר את התלויות, לא נגמרה מלאכתה של הכלכלה. 12) סל גדול מיועד להניח בו כוסות. 13) פירוש, בית הלגינין. 14) כדים קטנים שממלאים בהם יין ושמן מן החביות. 15) סלים עשויים מענפי ערבה דקים בתבנית קערה. 16) סלים זעירים, שהנשים נותנות בהן את החוטים והמחטים. 17) קופות גדולות. 18) קופות גדולות מאוד, שנותנים לתוכם קמח או מלאכת אריגה. רבינו בפירושו למשנה, מבאר: "ומלאכת אריגת אלו הכלים הגדולים, יקחו תחילה את הגמי או הערבה או הדבר אשר יארגו ממנה ויחברו אותן בידיהן חבל ארוך עד שיהיה ארכו ק' אמות או יותר, אז יחזרו אותן זה אל זה ויתפרו מזה החבל או החוט איזו תמונה שירצו". ואחר־כך הוא מוסיף ומפרש, שמתחילה עושים את השוליים באופן האמור, וכשהגיע לרוחב שהוא רוצה בו הוא עולה ומקיף את החבל לרוחב השוליים שורות אחדות ועושה הדפנות. 19) שני היקפים. 20) מפני שאז הם ראויים למלאכתם. 21) שם במשנה ג: "ים נפה". ופירש רב האי גאון, מובא ברש"י שם, אריגה של שיער שמנפים בה קמח, ומפני המסגרת של עץ שסביבותיה - נקראת ים, כמו ים שהיבשה סובבת אותו. ורבינו פירש שם באופן אחר, וכאן קיבל, כנראה, פירושו של הגאון, ולפיכך כתב "נפה" סתם כפי שנקראה בזמנו. 22) זר נמוך מספיק לצורך מלאכתן. 23) קופה וערק הם מיני סלים, שונים זה מזה בצורתם ובאופן תשמישם. 24) שני עיגולים. ההבדל בין דורות לצפירות הוא, שהדורות נעשו על־ידי אותו החבל שממנו נעשו השוליים, ומתוך כך אין העיגולים שלמים, וצפירות הן עיגולים שלמים ומונחים זה על גבי זה. 25) קופה ארוכה וצרה. 26) ובדעתו להוסיף עליהם. 27) נעשו ראויים. 28) יתבאר לקמן בפכ"ב ה"א, שמקבל טומאה בכל שהוא. 29) שם פ"כ מ"ב. במשנה שם כתוב "נצרים", פירוש קנים דקים. ונראה שגם כאן יש לגרוס כך. 30) פירוש, כלים שנחקק כבר בית קיבול שלהם, אבל זקוקים עוד לתיקונים קלים, כגון לשוף אותם, להחליקם ולהטביע את התבנית הרצויה (ראה לקמן פ"ח דין כלי מתכת). 31) מלשון המקרא (ישעיה מד, יג): "יתארהו בשרד". שרד, מחוגה ומעצד - הם כלים שהנגר משתמש בהם. 32) מפני שאין מפקידים עליהם לייפותם ולשכללם. בחולין כה, ב - מנמק רבי יוחנן מפני שהשימוש בהם אינו דרך כבוד, ורב נחמן אומר מפני שמחירם נמוך. 33) כלים פי"ב מ"ח. אשכרוע – מין ארז שקליפתו עבה. בתוספתא שם בבא־מציעא פ"ב ה"ו כתוב: חוץ משל פירשע, מפני שמחוסרים שליקה. 34) בחולין שם כה, ב - אמרו, שלפי נימוקו של רבי יוחנן כלי עצם דינם ככלי עץ, ולרב נחמן נידונים ככלי מתכת, שגולמם אינו מקבל טומאה. ורבינו קיבל דעתו של רב נחמן (ראה השלמות). 35) שאין לו בית קיבול. 36) שם פט"ו מ"ב. 37) של אופים מקצועיים, והארובות שלהם עשויות בתבנית מיוחדת. 38) וגזרו עליהן חכמים טומאה אף־על־פי שאין להם בית קיבול, כמו שגזרו על פשוטים שהם משמשי אדם וכלים. 39) בעלי בתים עורכים חלותיהם על דף פשוט, שלא טרחו לתת לו צורת כלי. 40) שם. 41) טחים פני הלחם באותם מים. 42) נראה שנחתומים שצריכים לקטף הרבה חלות השתמשו בכלי שיש לו בית קיבול, ובעלי בתים השתמשו בדף חלק ששפכו עליו קצת מים והרטיבו בהם את הידים וקטפו את פני החלות (ראה כסף־משנה). 43) עשה לדף זה מסגרת. 44) שהרי יש לו בית קיבול. 45) אף־על־פי שיכול לקבל קצת מים כשיעמידוהו בשיפוע. 46) במשנה "מעריך". ופירש רבינו שם, דף שעורכים עליו הלחם האפוי בשתי מערכות (שתי שורות), והוא עשוי בתבנית מיוחדת. ורב האי גאון מפרש שהכוונה לעץ שמרדדים בו את העיסה לעשות רקיקים (ר"ש שם). ואף־על־פי שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה, הוא מתטמא, מפני שצורת כלי עליו והותאמה במיוחד לצורך תשמישו (ראה למעלה בהלכה זו, בדין ארובות של נחתומים). 47) עושי סולת למכירה. 48) מנפים. הכלי לנפות סולת, עשוי היה בצורה מיוחדת ואינו דומה לנפה

וכברה שמשתמשים בהם לניפוי קמח רגיל. נראה שהכוונה ללוח עץ מנוקב ככברה והנחתומים מרקדים בו, והקמח הדק יצא דרך הנקבים והסולת נשארת, מפני שגרגיריה יותר עבים, ומקבל טומאה מפני שהוא עשוי בתבנית מיוחדת מתאימה למלאכתו. [בתוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ה ה"ג, אמרו: "מפני מה של סלתין טמא? מפני שהוא מחזירו לכלי, ושל בעלי בתים טהור עד שיחזירו לכלי". ופירש ב'סדרי טהרות' (כלים דף קמה, ב) שמדובר כשיש ללוח מסגרת בלתי קבועה בו, וכשרוצים לרקד את הסולת נותנים הלוח לתוך המסגרת, ומפני שהסלתים מרקדים תדיר, לא בטל הלוח מתורת כלי אפילו כשהוציאו, שהרי עתיד להחזירו אחר שעה קלה, מה־שאין־כן בכלי של בעלי בתים]. 49) בעלי בתים אינם מרקדים תדיר אלא בהפסקות ארוכות, וגם אין לו תבנית מיוחדת למלאכתו. 50) כפשוטי כלי עץ. 51) שם מ"ה. כעין כף של עץ רחבה עם בית יד ארוך, וזורים בה את התבואה. 52) שברי גרעיני תבואה וקטניות. רחת זו משמשת לקבל את הגרוסות ויש לה בית קיבול. 53) שמכנסים בה למקום אחד את הגרגירים הפזורים. 54) מוציאים בה את הפסולת להשליכה מחוץ לגת. 55) מפני שתשמישה לקבץ בה את הפסולת. 56) שתשמישה לקבץ את התבואה או את התבן והמוץ.

1 **ב.** כָּל[57] הַתְּלוּיִין[58] טְהוֹרִין[59], חוּץ מִתְּלוּיֵי נָפָה שֶׁל
2 סַלָּתִין, וּתְלוּי כְּבָרָה שֶׁל גְּרָנוֹת[60], וּתְלוּי מַגַּל יָד,
3 וּתְלוּי מַקַּל הַבַּלָּשִׁין[61], מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְסַיְּעִין בִּשְׁעַת
4 מְלָאכָה[62]. זֶה הַכְּלָל: הֶעָשׂוּי לְסַיְּעוֹ בִּשְׁעַת מְלָאכָה
5 - מִתְטַמֵּא[63]; לְתְלוֹת בּוֹ הַכְּלִי בִּלְבַד - טָהוֹר.

57) שם מ"ד. 58) בתי יד של הכלים נקראים תלויים או תלויות, מפני שתולים בהם את הכלים. 59) מפני שמשתמשים בהם רק כדי לתלות את הכלים בלבד. ואפילו אם נטמא הכלי לא נטמא בית היד. ומדובר בבתי יד שאינם מחוברים חיבור של קבע לכלי, אבל המחוברים חיבור של קבע - דינם כחלק מן הכלי. 60) כברה גדולה, שמשתמשים בה בגרנות, כדי לנקות את התבואה מהתבן המעורב בו. 61) בלשי המכס תוחבים מקל מחודד בראשו לתוך הכרי, כדי לבדוק אם לא נטמנו שם חפצים או סוגי פירות יקרים כדי להבריח המכס. 62) האנשים מכניסים יד לתלויה בשעת הניפוי או הבילוש, כדי להקל עליהם את העבודה שאינה קלה כל־כך. 63) שהרי הוא משמש בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה (לתלות בו את הכלי). ולמדנו למעלה (פ"ד ה"א) שפשוטי כלי עץ כאלה מקבלים טומאה. [נראה, שמקל של בלשים יש לו בית קיבול קטן למטה, ובו מוציא הבלש דברים הנמצאים בעומק הערימה הנבדקת].

6 **ג.** נִבְלֵי הַמְּשׁוֹרְרִים[64] - מִתְטַמְּאִין[65]; נִבְלֵי בְּנֵי לֵוִי
7 שֶׁמְּזַמְּרִין בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ - טְהוֹרִין[66]. הַבִּטְנוֹן[67]
8 וְהַנְּקְטוֹן[68] וְהָאִירוֹס[69] - מִתְטַמְּאִין.

64) כלי שיר דומה לכינור (שם מ"ו). 65) מפני חשיבותם גזרו עליהם שיקבלו טומאה אף־על־פי שאין להם בית קיבול עשוי לקבלה. 66) בבית־המקדש לא גזרו טומאה (ר"ש ורא"ש במשנתינו). 67) כלי ניגון גדול, שהמנגן משעינו על בטנו. 68) כלי ניגון עשוי בתבנית קב של אדם קטוע רגל. 69) כעין תוף קטן שהמקוננת מכה עליו בידה, אגב השמעת דברי קינה (רבינו בפירושו).

9 **ד.** מְצוֹדַת[70] הַחֻלְדָּה[71] - מִתְטַמְּאָה; וְשֶׁל עַכְבָּרִים[72]
10 - טְהוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהּ בֵּית קִבּוּל וְאֵין עָלֶיהָ צוּרַת
11 כְּלִי.

70) שם. 71) המצודות המיועדות לצידת חולדות עשויות בתבנית מיוחדת, שמטביעה עליהן צורת כלי, ולפיכך מקבלות טומאה. 72) העשויה בתבנית אחרת.

12 **ה.** קוֹצִין[73] שֶׁאוֹרְגִין בָּהֶן כְּמוֹ כְּפִיפָה[74] שֶׁמַּנִּיחִין בָּהּ
13 הַתְּאֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מִתְטַמְּאִין; וְשֶׁאוֹרְגִין בָּהֶן
14 כְּתַבְנִית מְגוּרָה גְּדוֹלָה[75] שֶׁאוֹצְרִין בָּהֶן הַחִטִּין -
15 טְהוֹרָה, שֶׁאֵין תּוֹרַת כְּלִי עָלֶיהָ[76].

73) שם פט"ז מ"ה. 74) קופה גדולה קלועה מערבה (קוצים – ענפים דקים). במשנה כתוב "פטיליא", ומפרש רבינו – קופה קלועה מערבה ופיה צר, ונותנים בה תאנים מיובשות על־מנת להחזיקן שם זמן רב. 75) במשנה: "חסינה", והיא משמשת לאחסן בה חטים. 76) שהיא דומה לבית, ואינה עשויה להיטלטל ממקום למקום כשהיא מליאה.

16 **ו.** עָלִין[77] שֶׁמְּסָרְגִין[78] אוֹתָן כְּמִין סְיָג סָבִיב לַפֵּרוֹת -
17 טְהוֹרִין[79]. וְאִם עָשׂוּ סְיָג שֶׁל נְסָרִין[80] - מִתְטַמְּאִין.

77) שם. 78) שקולעים אותם מעשה סריגה. 79) מפני שסריגה זו אינה בת קיימא, ותתפרק במשך זמן קצר. 80) במשנה: "נצרים", פירוש, שבטים או הוצים דקים.

18 **ז.** חוֹתָל[81] שֶׁל הוּצִין[82] שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָרֹטֶב[83] וְכַיּוֹצֵא
19 בּוֹ: אִם הוּא נוֹתֵן לְתוֹכוֹ וְנוֹטֵל מִתּוֹכוֹ[84] - מִתְטַמֵּא;
20 וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ עַד שֶׁיְּקָרְעֶנּוּ אוֹ
21 יַתִּירֶנּוּ, אוֹ שֶׁחָשַׁב[85] לֶאֱכֹל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ וּלְזָרְקוֹ -
22 טָהוֹר[86]. וְכֵן הַקֶּרֶן[87] שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ[88] וּמַשְׁלִיכָהּ[89]
23 - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[90]; וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ[91] - מְקַבֶּלֶת
24 טֻמְאָה.

81) שם. 82) כלי קטן קלוע מסיבי דקלים. 83) פירות רטובים. 84) אם הקליעה חזקה ואפשר לתת לתוך הכלי פירות ולהוציאם מבלי לקרעו או להתיר הקליעה. 85) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ו ה"א. 86) שהרי אינו כלי קבע. 87) שם. 88) כגון שהוצא זכרותה. 89) משתמש בה באקראי פעם אחת. 90) אין דרכם של בני אדם להשתמש בקרן מפני מאיסותה. 91) להשתמש בה בקביעות.

25 **ח.** הַשּׁוֹפָר - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. חֲתָכוֹ לִהְיוֹת קֶרֶן
26 תַּשְׁמִישׁ - מְקַבֵּל טֻמְאָה.

27 **ט.** קְעָרָה[92] [93] שֶׁקְּבָעָהּ בְּשָׂדֶה תֵּבָה וּמִגְדָּל[94]: אִם הִיא

כְּדֶרֶךְ קַבָּלָתָהּ[95] - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; וְאִם קִבְּעָהּ בַּדֹּפֶן, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת עַד שֶׁמַּטִּים שְׁדָּהּ עַל צַדָּהּ - הֲרֵי זוֹ מִכְּלַל הַשְּׁדָּה[96] וּטְהוֹרָה[97].

92) שם. 93) משנה, שם פ"כ, ה. 94) ראה למעלה פ"ג ה"ב. 95) כגון שקבעה בקרקעות השידה, ואפשר לתת לתוכה אוכלין. 96) חלק מן השידה, ואינה כלי בפני עצמו. 97) מדובר בשידה תיבה ומגדל המחזיקים ארבעים סאה בלח ואינם מקבלים טומאה. [נראה שאם קבע הקערה בדופן, ופיה למעלה – מקבלת טומאה, שהרי אפשר להשתמש בה מבלי להטות את השידה על צידה].

י. הָאַקוּן[98] וְהָרֶטוֹב[99] וְהַכְּלוּב שֶׁל עֵץ - טְהוֹרִין.

98) סל שצדים בו דגים (שם פכ"ג מ"ה). 99) מלכודת לעופות עשויה מעץ.

יא. הַמַּדָּף[100] וְהַפַּלְצוּר[101] וּמְצוּדַת סָרָכִים[102] - מִתְטַמְּאִין, שֶׁהֲרֵי צוּרַת כְּלֵי עֲלֵיהֶם.

100) דף של עץ ודבר כבד מונח עליו, וחוט אחוז בידי הצייד מחובר אליו, וכשיושב עוף על הדף, הצייד משמיט מידו את החוט והאבן נופלת על העוף. 101) מין רשת לצוד עופות. 102) כעין סכר בים או בנהר, המפסיק את זרימת המים לשטח מסויים ושואבים את המים שבאותו שטח ונוטלים את הדגים שניצודו שם מאליהם.

יב. הַסַּפְסָלִין[103] שֶׁבַּפַּנְדְּקָאוֹת[104] וְשֶׁל מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן נְקוּבִין וּמַכְנִיסִין בָּהֶן אֶת הָרַגְלַיִם - טְהוֹרִים[105]. קָבְעוּ בָּהֶן רַגְלַיִם בְּמַסְמֵר - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁנּוֹטֶל וְאֵין רַגְלָיו נְטָלוֹת עִמּוֹ - טָהוֹר; וְכֹל שֶׁנּוֹטֶל וְרַגְלָיו נְטָלוֹת עִמּוֹ - טָמֵא. וְאִם הָיוּ כֻּלָּן[106] שֶׁל עֵץ אוֹ עֶצֶם[107] - מְקַבֵּל טֻמְאָה; הָיְתָה אַחַת מֵרַגְלָיו שֶׁל אֶבֶן - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[108].

103) תוספתא, שם בבא־בתרא פ"א ה"ג. 104) בעלי הפונדקאות לא היו רגילים להעמיד ספסלים קבועים, אלא הכינו קרשים ובהם חורים לתחוב בהם רגליים, וכשבאו אורחים תחבו את הרגליים באותם החורים, וכשיצאו – פירקו את הספסלים. וכן היתה גם דרכם של מלמדי תינוקות. אלה ואלה כוונתם, שלא ימעטו הספסלים את שטח החדר שלא לצורך. 105) שאין זה חיבור של קבע, והדף בפני עצמו וכן הרגליים בפני עצמן אינם כלי. 106) כל רגלי הספסל. 107) פירוש, במה דברים אמורים שאם רגליו ניטלות עמו טמא? כשכולן של עץ או עצם. 108) כלים פכ"ב מ"י בדין ספסלים שבמרחץ. נתבאר כמה פעמים, שכלי אבן אינו מקבל טומאה, ומכיוון שספסל זה אינו יכול לעמוד בלי הרגל של אבן – דינו ככלי אבן. ראה לקמן פכ"ה ה"ה.

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר כלי שנטמא ונשבר אחר שנטמא. כמה שיעור השבר בכלי עץ או עצם ויהיה טהור. ניקב הכלי במוציא זית וסתמו וחזר וניקב עד שהשלימו למוציא רימון. ודין כלים שעשאם מתחלה נקובים כמוציא רימון. כל כלי שנחלק לשנים וכו'.

א. כָּל כְּלִי[2] שֶׁנִּטְמָא וְנִשְׁבַּר אַחַר שֶׁנִּטְמָא וְנִפְסְדָה צוּרָתוֹ וְתַשְׁמִישׁוֹ[3] - טָהוֹר בִּשְׁבִירָתוֹ. וְכֵן כֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ כְּשֶׁהֵן טְהוֹרִין - שִׁבְרֵיהֶן אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

2) כלים פרק ב משנה א. 3) אינו ראוי לשימושו שלפני שבירתו, ואף על פי שעודנו ראוי לתשמיש אחר.

ב. כַּמָּה שִׁעוּר הַשֶּׁבֶר שֶׁיִּשָּׁבֵר בִּכְלֵי עֵץ אוֹ כְּלֵי עֶצֶם[4] וְיִהְיֶה טָהוֹר? כָּל כְּלֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים - שִׁעוּרָן בְּרִמּוֹנִים. כֵּיצַד? מְשַׁיְּפִין הַכְּלִי בְּמוֹצִיא רִמּוֹן[5] - טָהוֹר[6]. וְהָרִמּוֹן שֶׁאָמְרוּ - בֵּינוֹנִי, לֹא גָדוֹל וְלֹא קָטָן, לְפִי דַּעַת הָרוֹאֶה[7], וְיִהְיוּ בַּכְּלִי שְׁלֹשָׁה רִמּוֹנִים אֲחוּזִים זֶה בָּזֶה[8]. נִקַּב הַכְּלִי[9] בְּמוֹצִיא זַיִת[10] וּסְתָמוֹ, וְחָזַר וְנִקַּב[11] בְּמוֹצִיא זַיִת וּסְתָמוֹ, [עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ[12] לְמוֹצִיא] רִמּוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָתוּם[13] - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי נַעֲשׂוּ לוֹ פָּנִים חֲדָשׁוֹת[14].

4) במשנתנו כתוב: "כל כלי בעלי בתים שיעורן כרימונים". ופירש רבינו, שהמדובר בכלי עץ ועצם. ודיני כלי מתכת שנשברו יבוארו לקמן בפרק י"א ושל כלי חרס בפרק י"ט. 5) הנקב גדול כל כך שרימון יפול דרכו מתוך הכלי. 6) במשנתנו כתוב: "שיעורן כרימונים", ופירשו במסכת שבת קיב ב, שהכוונה לכלי טמא שניקב כמוציא רימון. 7) לפי אומד דעת החכם הנשאל. רבי יוסי בכלים שם משנה ז אומר כך גבי שיעור ביצה בינונית, וסובר רבינו שגם ברימון דעתו כך, ופסק כמותו. 8) לשון המשנה. פירוש, שלושה רימונים יוצאים מבד אחד וכובדם של שניים מהם לוחץ על השלישי שיצא דרך הנקב ולולא לחץ זה לא היה יוצא ואף על פי כן נטהר הכלי. 9) בעיא בשבת שם ונפשטה לקולא. 10) שהוא קטן מרימון. 11) על יד הסתימה. 12) השלים את הנקב - הסתום והפתוח יחד. 13) ואפילו כולו סתום. 14) הכלי הראשון נפסד מפני הנקב הגדול - ונטהר, ועכשיו, שהנקב סתום, יש לפנינו כלי חדש שלא נטמא.

ג. כֵּלִים שֶׁעָשָׂאָן מִתְּחִלָּה נְקוּבִין בְּמוֹצִיא רִמּוֹן, כְּגוֹן הַסַּל וְהַפַּחְלָץ[15] שֶׁל גְּמַלִּים וְהָאַפִּיפְיוֹרוֹת[16] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיִּקָּרַע רֻבָּן.

15) כעין שבכה עשוייה מחבלים שמניחים על גבי גמלים. 16) אריגה של קנים לדלות עליה את הגפנים.

ד. אַפִּיפְיוֹרוֹת[17] שֶׁעָשָׂה לָהֶן קָנִים[18] לְמַעְלָה וּלְמַטָּה לְחַזֵּק - טְהוֹרוֹת[19]. עָשָׂה לָהֶן גַּפַּיִם[20] כָּל שֶׁהֵן, אַף עַל פִּי שֶׁכְּלָתָה נְקוּבָה כְּמוֹצִיא רִמּוֹן - מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה.

17) שם פרק י"ז משנה ג. רבינו שם מפרש: כלי ארוג מקנים שמדלים עליו את השריגים שהאריכו. וכן פירש בכלאיים

פרק ו משנה ג וכן הבין דבריו גם הכסף משנה כאן. 18) חיבר להם קנים. 19) המדובר כשנפתחו ברובם ולא היו ראויים לקבל טומאה לפני חיבור הקנים, שאם לא נפתחו - הרי הם טמאים אפילו לא חיזקם בקנים. 20) כעין מסגרת.

1 **ה. כָּל הַכֵּלִים שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל רִמּוֹנִים[21], כְּגוֹן**
2 **הָרַבָּע[22] וַחֲצִי רַבָּע וְהַקְּטַנִּים[23] הַקְּטַנִּים - שִׁעוּרָן**
3 **בְּמוֹצִיא זַיִת. נִגְמְמוּ[24] שִׁפְתוֹתֵיהֶן, אִם נִשְׁאַר בָּהֶן כְּדֵי**
4 **לְקַבֵּל כָּל שֶׁהוּא[25] - טְמֵאִין.**

21) כלים קטנים שרימון אינו נכנס לתוכם. 22) רובע הקב. הקב = ארבעה לוגים. 23) מין סל. 24) נקרעו, ניטלו. 25) אם נשאר חלק קטן מהשפה.

5 **ו. הַסַּלִּין שֶׁל גַּת - שִׁעוּרָן כְּכַרְכָּרוֹת שֶׁל גַּת[26].**

26) אם אין כיכר נופל דרך הנקב - הסל מקבל טומאה. שיעור זה גדול ממוציא רימון, ומפני שהסל עשוי במיוחד לכיכרות לא בטל מתורת כלי כל זמן שהוא ראוי למלאכתו זו.

6 **ז. קֻפַּת הַגַּנָּנִים[27] - מִשְׁתּוֹצִיא אֲגֻדּוֹת שֶׁל יָרָק[28]**
7 **טְהוֹרָה; וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים[29] - בְּמוֹצִיא תֵּבֶן[30]; שֶׁל**
8 **בַּלָּנִין - בִּגְבָבָא[31].**

27) שהגננים מכניסים בהם ירקות העומדים למכירה. 28) שיעור זה גדול ממוציא רימון. 29) החסים על כליהם. 30) שיעור גדול ממוציא אגודת ירק. כשנפתחו שולי הסל המוציא ירק מניח בעל הבית תבן בתוך הקופה ועליו את הירקות. 31) תבן דק מעורב בזבל ומסיקים בו את המרחצאות.

9 **ח. בֵּית קְעָרוֹת[32] שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל קְעָרוֹת[33], הוֹאִיל**
10 **וּמְקַבֵּל הַתַּמְחוּיִין[34] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[35]. וְכֵן**
11 **בֵּית הָרְעִי[36] שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל מַשְׁקִין, הוֹאִיל וּמְקַבֵּל אֶת**
12 **הָרְעִי - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

32) כלי גדול המיועד להעמיד עליו קערות. 33) ניקב כמוציא קערה. 34) קערות גדולות. 35) מפני שהוא ראוי למלאכתו. 36) כלי שילדים עושים בו צרכיהם.

13 **ט. כָּל כְּלִי עֵץ שֶׁנֶּחֱלַק לִשְׁנַיִם - טָהוֹר, וְאַף עַל פִּי**
14 **שֶׁמְּקַבְּלִין עַל דָּפְנוֹתֵיהֶן בְּאִלְפָּסִין[37], חוּץ מִכֵּלִים שֶׁל**
15 **עֵץ שֶׁחֲצָנָן אוֹ מִקְצָתָן כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ מִתְּחִלַּת**
16 **עֲשִׂיָּתָן. כְּגוֹן הַשֻּׁלְחָן הַכָּפוּל, שֶׁמִּתְּחִלָּה נַעֲשָׂה שְׁנֵי**
17 **חֲלָקִים וַהֲרֵי הוּא נִכְפָּל וְנִפְשָׁט[38], וּכְגוֹן הַתַּמְחוּי**
18 **הַמְּזֻנּוֹן[39], שֶׁהוּא קְעָרוֹת קְעָרוֹת וַהֲרֵי בְּכָל חֵלֶק**
19 **מֵחֲלָקָיו קְעָרוֹת שְׁלֵמוֹת, וּכְגוֹן הַכִּפָּא הַכָּפוּל, וְכֹל**
20 **כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכֵן בֵּית לְגִינִין[40] וּבֵית הַכּוֹסוֹת[41] שֶׁל**
21 **עֵץ שֶׁנִּפְחַת אֶחָד מֵהֶן[42] - זֶה שֶׁנִּפְחַת טָהוֹר וְאֵינוֹ**
22 **חִבּוּר לְשֶׁאָר הַבָּתִּים[43]. נִפְחַת הַשֵּׁנִי - טָהוֹר וְאֵינוֹ**
23 **חִבּוּר לוֹ[44]. נִפְחֲתוּ שְׁלָשְׁתָּן - כֻּלָּן טְהוֹרִין. וְכֵן כֹּל**
24 **כַּיּוֹצֵא בִּכְלִים כָּאֵלּוּ.**

37) אילפס = כלי גדול שטוח כמחבת בלי בית יד. 38) אפשר לכפלו כשאינו צריך לשולחן גדול, ולפשטו ולחבר את שני חלקיו בצירים. 39) קערה גדולה עשוייה תאים תאים ונותנים בכל תא מין תבשיל אחר (אונקלוס מתרגם: "למינהו" - "לזנוהי" ומזה "מזנון" כלי קיבול למינים הרבה. רבינו בפירושו למשנה). 40) כלי שמעמידים עליו כדים קטנים ויש בו בית קיבול לכל כד וכד. 41) שיש בו בית קיבול לכל כוס וכוס. 42) אחד מבתי הקיבול. 43) אין אנו אומרים שהנפחת הוא חלק משאר בתי הקיבול שלא נפחתו ואם נטמאו אלה נטמא גם הוא. 44) לכלי.

25 **י. מַשְׁפֵּלֶת[45] שֶׁאָמְצָעִיתָהּ גְּבוֹהָה[46] וְזָוִיּוֹתֶיהָ יוֹרְדוֹת[47]**
26 **וְנִפְחֲתָה מִצַּד אֶחָד - טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת מִצַּד**
27 **הַשֵּׁנִי[48]. נִפְחֲתָה מִצַּד הַשֵּׁנִי - טְהוֹרָה. הַשֻּׁלְחָן**
28 **וְהַדֶּלְפְּקִי[49] שֶׁנִּפְחֲתוּ - מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיֵּחָלְקוּ**
29 **וְיִבָּדֵל כָּל חֵלֶק מֵחֲבֵרוֹ. נִטְלָה[50] אַחַת מֵרַגְלֵיהֶן -**
30 **טְהוֹרָה[51]. וְכֵן אִם נִטְלָה הַשֵּׁנִיָּה. נִטְלָה הַשְּׁלִישִׁית[52]:**
31 **אִם חִשֵּׁב[53] עֲלֵיהֶם שֶׁיֹּאכַל עַל שֻׁלְחָן זֶה אוֹ עַל**
32 **דֶּלְפְּקִי זוֹ כְּמוֹ אוֹכֵל בַּטַּבְלָא - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וְאִם**
33 **לָאו - טְהוֹרִין.**

45) שם. קופה גדולה, שמובילים בה זבל לשדות ובהמה מושכת אותה. 46) באמצע הקופה יש מקום ישיבה לנהג, ומקום זה הוא גבוה מהדפנות, כדי שהנהג לא יתלכלך. והמדובר, כשמקום זה תופס כל רוחב הקופה ומחלקה לשני חלקים. 47) דופנותיה נמוכות. 48) שיש לו ארבע דפנות שלא נפחתו. 49) שולחן קטן להעמיד עליו הכוסות. 50) שם משנה ב. המדובר בשולחן ודולפקי בעלי שלוש רגליים. 51) צריך להיות טהור. פירוש, השולחן או הדולפקי טהור מפני שאינו יכול לעמוד ואי אפשר להשתמש בו. 52) ונשארה טבלא ויש אנשים שאוכלים על גבי טבלא. 53) מחשבתו עושה אותה כלי. פסק כתנא קמא.

34 **יא. כְּלֵי נְסָרִים[54] שֶׁנָּפְלוּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן - טְהוֹרִין[55]. וְאִם**
35 **נִשְׁאַר מֵחְסוֹם שִׁפְתוֹתֵיהֶן כָּל שֶׁהוּא - מְקַבְּלִין**
36 **טֻמְאָה[56].**

54) צריך להיות "נצרים" (כך כתוב במשנה ובפירוש רבינו שם). פירוש, כלים קלועים מקנים דקים. 55) מפני שהקליעה תתפרק מאליה. 56) בכלי חדש אמרנו (למעלה פרק ה הלכה א) שאינם מקבלים טומאה עד שיחסום כל השפה ויכרות ההוצים, אבל כלי שנגמרה מלאכתו וניטלה השפה - מקבל טומאה אם נשאר ממנה כל שהוא. המשנה מעירה על זה ואומרת: "זה חומר בשיירי כלי עץ מבתחילתן".

37 **יב. טַבְלָא שֶׁמִּלְאָהּ עֲצִים[57] וּתְקָעָהּ[58] - טְהוֹרָה[59].**
38 **חֻפָּהּ בִּנְסָרִים[60] - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[61].**

57) הניח עצים על פני כולה. 58) נראה לפרש, שנעץ בה יתידות וחיברה לגזרי העצים, מלשון הכתוב (שופטים ד,

כב) "ותתקע היתד ברקתו". וכן יש לפרש את הכתוב (בראשית לא, כה): "ויעקב תקע את אהלו בהר" - תקע יתדות האוהל בהר. 59) לפי שביטלה ואינה ראוייה למלאכתה. 60) קרשים מהוקצעים. 61) שהרי היא ראוייה למלאכתה לאכול עליה.

יג. סַפְסָל שֶׁנִּתְפָּרֵק[62] - טָהוֹר. סַרְגְּלוֹ[63] בְּמִשִּׁיחוֹת אוֹ בַּחֲבָלִים - מְקַבֵּל טֻמְאָה.

62) הספסל הוא קרש ארוך ושני קרשים קטנים מחוברים לשתי קצותיו במסמרים. ואם נתפרק הספסל, פירוש, נשמטו הקרשים הקטנים מן הקרש הארוך - טהור, כמו ששנינו (כלים פרק כ"ב משנה ג) "ספסל שניטל אחת מראשיו טהור". 63) קשרו.

יד. הַסְּלִים שֶׁל גְּמַלִּים[64], הַתִּירָן - טְהוֹרִין, חָזַר וּקְשָׁרָן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. נִמְצְאוּ מִתְטַמְּאִין וּמִתְטַהֲרִין אֲפִלּוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים בַּיּוֹם.

64) מוליכי גמלים משתמשים בסלים שאין להם שוליים וכשרוצים להשתמש בהם קושרים אותם מלמטה וכשרוצים להוציא את המונח בתוכם - מתירים את הקשר והכל נופל מאליו.

טו. הַשַּׁלְחָן[65] אוֹ הַדֹּלְפְּקִי שֶׁחִפָּן בְּשַׁיִשׁ וְשִׁיֵּר בָּהֶם מְקוֹם הַנָּחַת הַכּוֹסוֹת - מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וְאִם חִפָּה הַכֹּל - טָהוֹר[66]. בֵּין בְּצַפּוּי עוֹמֵד[67] בֵּין בְּצַפּוּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד, בֵּין שֶׁחִפָּה אֶת לִבְזְבָזָיו[68] בֵּין שֶׁלֹּא חִפָּן, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל עֵצִים חֲשׁוּבִים, כְּגוֹן אֶשְׁכְּרוֹעַ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל שְׁאָר עֵצִים, הוֹאִיל וְחִפָּן כֻּלָּן - טְהוֹרִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

65) משנה שם פרק כב, א. 66) רבינו בפירושו למשנה מבאר, מפני שכלים מצופים נתמעטו מטומאה מן הכתוב: "אשר יעשה מלאכה בהם". והר"ש מפרש, מפני שכלי אבנים אינם מקבלים טומאה. 67) מחובר במסמרים. 68) המסגרות.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר כלי עור מאימתי מקבלים טומאה. וכמה שיעור הנקב שיינקב כלי העור וייטהר. ודין תפילה של ראש שנטמאה במת והתיר קציצה ראשונה ותיקנה וכו'. תפילה שנטמאה מאימתי טהרתה.

א. כְּלֵי עוֹר[2] מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טֻמְאָה? הַתּוֹרְמָל[3] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - מִשֶּׁיַּחְסֹם שִׁפְתוֹתָיו[4] וְיִכְרֹת הַקּוֹפִין[5] הַקְּטַנִּים הַיּוֹצְאִין עַל גַּבֵּי הָעוֹר וְיַעֲשֶׂה קִיחוֹתָיו[6]. סְקוּרְטִיָּה[7] - מִשֶּׁיַּחְסֹם וְיִכְרֹת וְיַעֲשֶׂה צִיצָתָהּ[8]. קְטָבּוּלִיָּה[9] - מִשֶּׁיַּחְסֹם וְיִכְרֹת. הַכַּר וְהַכֶּסֶת שֶׁל עוֹר - מִשֶּׁיַּחְסֹם שִׁפְתוֹתֵיהֶן וְיִכְרֹת הַקּוֹפִין הַיּוֹצְאִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. הַתְּפִלִּין - מִשֶּׁיִּגְמֹר הַקְצָיָתָהּ[10], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עָתִיד לָתֵת בָּהּ אֶת הָרְצוּעָה, מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[11]. עוֹר הָעֲרִיסָה[12] שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת לוֹ טְבוּר[13] - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂנּוּ לוֹ. הַסַּנְדָּל - מִשֶּׁיַּקְמִיעַ[14]. הַמִּנְעָל - מִשֶּׁיִּגּוֹב [עַל] הָאִמּוּם[15]. וְאִם עָתִיד לְכַרְכֵּם[16] וּלְשַׁרְטֵט[17] - עַד שֶׁיְּכַרְכֵּם וִישַׁרְטֵט[18].

2) כלים פט"ז מ"ד. 3) ילקוט שהרועים נותנים בו את המזון, ותולים אותו בצוארם. 4) שיכפול את השפה ויתפור. 5) חתיכות זעירות הבולטות מן השפה. 6) רצועות עור לסגור בהן את פי הילקוט. 7) טבלא של עור שאוכלים עליה. 8) טס של מתכת שתופרים באמצעה לנוי. 9) עור שמכסים בו את המיטה. 10) הבית של עור שמכניסים בו את הפרשיות. 11) מפני שנגמרה מלאכת הכלי, והרצועה הוא דבר בפני עצמו לצורך קיום המצוה. 12) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ו ה"א. 13) רגילים לחבר לעור העריסה חתיכת עור קטנה להעמיד עליה את רגל העריסה (מנחת ביכורים). 14) שם. הגר"א גורס בתוספתא "משיקמט", פירוש, משיעשה בעור את הקמטים. 15) משעה שנתנו על האימום (אימום = דפוס של עץ שנותנים עליו את הנעל) לייבוש ונתייבש (מנחת בכורים). 16) לצבוע בכרכום. 17) לעשות ציורים לנוי על־ידי שריטות. 18) לא נגמרה מלאכתו עד שיכרכם וישרטט.

ב. עוֹר שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. לְפִיכָךְ, כַּף שֶׁל עוֹר[19] שֶׁקּוֹשְׁרִין לוֹקְטֵי קוֹצִים עַל כַּפּוֹתֵיהֶן כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכֵּם קוֹץ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹר פָּשׁוּט וְאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי. וְכֵן הָעוֹר שֶׁמְּלַקְטִין בּוֹ גְּלָלֵי הַבָּקָר[20], וְעוֹר שֶׁחוֹסְמִין בּוֹ פִּי הַבְּהֵמָה, וְעוֹר שֶׁמּוֹשִׁיבִין[21] בּוֹ הַדְּבוֹרִים בְּשָׁעָה שֶׁלּוֹקְחִין הַדֶּבַשׁ, וְעוֹר שֶׁמְּנַפִּין בּוֹ אֶת הָרוּחַ מִפְּנֵי הַחֹם - טְהוֹרִין וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

19) כלים פכ"ו מ"ג. המדובר כשאינו תפור כלל, והאדם כורכו על כף ידו או מניחו וקושרו. ואין זה דומה לקסייה האמורה במשנה כלים טז ו, ויבואר לקמן בהלכה ה. 20) שם משנה ז. 21) צ"ל שמשיבים (כן הוא בדפוס רומא ובכת"י תימן), פירוש מגרשים. וביאר רבינו במשנתנו, שנותנים עליו אש וגללי בקר, והדבורים בורחות מפני העשן.

ג. כָּל בֵּית[22] הָאֶצְבָּעוֹת[23] שֶׁל עוֹר - טְהוֹרוֹת; חוּץ מִשֶּׁל קַיָּצִין[24], מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת אֶת הָאוֹג[25] - טְמֵאָה. נִקְרְעָה, אִם אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת אֶת רֹב הָאוֹג - טְהוֹרָה.

22) שם פכ"ו מ"ג. 23) כסיות להכניס בהן את האצבעות. 24) קוטפי פירות. 25) מין פרי אדום קטן, והקוטפים מניחים לפעמים את הפרי בתוך בית האצבעות.

ד. הָאַבְנֵט[26] שֶׁל עוֹרוֹת וְעוֹרוֹת שֶׁתּוֹפְרִין הַקְּטָעִים[27] עַל אַרְכֻּבּוֹתֵיהֶן כְּדֵי שֶׁיִּתְגַּלְגְּלוּ[28] בָּהֶן עַל הַקַּרְקַע - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי צוּרַת כְּלִי עֲלֵיהֶן. וְכֵן הָעוֹרוֹת הָעֲשׂוּיוֹת כְּעֵין טַבָּעוֹת שֶׁמַּכְנִיסִין אוֹתָן הָאֻמָּנִין בְּזִרּוֹעוֹתֵיהֶן כְּדֵי לְהַגְבִּיהַּ בִּגְדֵיהֶן מֵעֲלֵיהֶם בִּשְׁעַת מְלָאכָה[29] - מִתְטַמְּאִין[30] כִּשְׁאָר כְּלֵי עוֹר הַפְּשׁוּטִים[31].

26) שם. 27) אנשים שנקטעו רגליהם עד הברכיים,

ונותנים מטליות של עור והולכים על ברכיהם או זוחלים על ארבע, ותופרים עור של בגדיהם לשמור על הברכיים. 28) הליכה בלתי טבעית זו עושה רושם של גלגול על הקרקע. במשנה: "הבורכייר". 29) שלא יפלו על הידיים ויפריעו. במשנה: השרוולין. 30) כל אלה שנימנו למעלה - יש עליהם תורת מלבוש. 31) שמקבלים טומאה מדברי סופרים, כמבואר למעלה פ"א ה"י. ולא על כל כלי עור הפשוטים גזרו טומאה, כמבואר למעלה בפ"ד (ראה סיום פירוש רבינו למשנתנו).

1 **ה. עוֹר[32] שֶׁתּוֹפְרִין מִמֶּנּוּ כְּסוּי לַיָּד וְלַזְּרוֹעַ: שֶׁל**
2 **זוֹרְעֵי גְּנוֹת[33] וְשֶׁל הוֹלְכֵי דְּרָכִים וְשֶׁל עוֹשֵׂי פִּשְׁתָּן[34]**
3 **- מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וְאִם הָיָה שֶׁל צַבָּעִים וְשֶׁל**
4 **נַפָּחִים[35] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. זֶה הַכְּלָל: כָּל הֶעָשׂוּי**
5 **לְקַבָּלָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכְהוּ קוֹץ וּכְדֵי שֶׁיֹּאחַז יָפֶה יָפֶה[36]**
6 **- מְקַבֵּל טֻמְאָה; וְהֶעָשׂוּי מִפְּנֵי הַזֹּעָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּסֵד**
7 **הַדָּבָר שֶׁמִּתְעַסֵּק בּוֹ בְּזֵעַת יָדוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

32) שם פט"ז מ"ו. 33) במשנה: "זורי גרנות". וגם רבינו גורס שם כך, פירוש, אנשים המנקים את התבואה בגרנות, ודרכם לכסות בעור את היד האוחזת ברחת. [רבינו בפירושו אומר, שהמדובר בעור תפור שמכניסים בו את היד, ונראה שפירש כך, כדי להסביר מה בין זה ללוקטי קוצים שבהלכה ג]. 34) חובטין את הפשתן במקל, ולובשים כסיה של עור על היד שלא תינזק מן החבטות, ולא ייכנסו בה פירורי עץ מן המקלות. 35) שלובשים, כדי שזיעת היד לא תקלקל את הצבע ושלא יתחלק מידו הכלי שהוא אוחז בו. 36) כגון מקל של עוברי דרכים.

8 **ו. כַּמָּה[37] שְׁעוּר הַנֶּקֶב שֶׁיְּנַקֵּב כְּלִי הָעוֹר וְיִטָּהֵר?**
9 **הַחֻמֶּת[38] - מְשֻׁתָּנֶקֶב כְּמוֹצִיא פַּקָּעִיּוֹת[39] שֶׁל שְׁתִי[40].**
10 **וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לְקַבֵּל שֶׁל שְׁתִי[41], הוֹאִיל וּמְקַבֶּלֶת**
11 **שֶׁל עֵרֶב[42] - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁתְּנַקֵּב רֻבָּהּ[43].**

37) שם פרק יז משנה ב. 38) נוד. 39) כדור. 40) חוטי האורך של האריג, והם דקים מחוטי הרוחב. 41) שהם נופלים דרך הנקב. 42) כדורי חוטי הרוחב. 43) בבא זו סותרת את הקודמת, ומתקבל על הדעת פירושו של בעל 'סדרי טהרות' לבבא שניה, והוא: אם החמת נעשתה נקובה מתחילה ואינה מקבלת של שתי, הואיל ומקבלת של ערב - מקבלת טומאה, והחמירו בה עוד יותר, שאינה נטהרת בכמוציא ערב אלא בנקיבת רובה.

12 **ז. הַתּוּרְמִיל[44] שֶׁנִּפְחֵת הַכִּיס שֶׁבְּתוֹכוֹ - עֲדַיִן**
13 **הַתּוּרְמִיל מְקַבֵּל טֻמְאָה[45], וְאֵינוֹ חִבּוּר לוֹ[46].**

44) שם פי"ט מ"ט. ילקוט רועים, ובתוכו כיסים קטנים להניח בהם חפצים קטנים. 45) שהרי ראוי הוא עדיין למלאכתו להניח בו החפצים הגדולים. 46) ואין דין התורמיל כמחובר לכיס הקטן, ואם נגעה בו טומאה לא נטמא התורמיל.

14 **ח. הַחֻמֶּת[47] שֶׁהַבֵּיצִים שֶׁלָּהּ[48] מְקַבְּלוֹת עָמָּהּ[49]**
15 **וְנִפְחֲתוּ - טְהוֹרוֹת[50], שֶׁאֵינָן מְקַבְּלוֹת כְּדַרְכָּן[51].**

47) שם. 48) החמת היא עור כבש או עז שלא נפתח לארכו, אלא נחתך בעיגול באחורי הבהמה והופשט עד הצואר כשהוא שלם, ומתוך כך נשארו כיסי הביצים של הזכר שלימים בתוך הנוד. 49) כשממלאים את הנוד, מתמלאים גם הכיסים. 50) הכיסים. 51) אף-על-פי שהם מקבלים כששופכים דרך מקום הפיחות, הואיל ואינם מקבלים דרך פיהם כמו לפני הפיחות - דינם כבלתי ראויים למלאכתם. והנוד עצמו מקבל טומאה. [במלאכת שלמה מפרש, שכל הנוד נטהר. ולשון רבינו בפירושו מסייעת לו, אולם כאן כתב "טהורות" בלשון רבים, משמע שתי הביצים].

16 **ט. כְּלֵי עוֹר[52] שֶׁיֵּשׁ לוֹ לוּלָאוֹת[53] וּשְׁנָצוֹת, כְּגוֹן סַנְדָּל**
17 **עִמְקִי[54] וְכִיס שֶׁל שְׁנָצוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁהֵן מֻתָּרִין[55]**
18 **אֵין עֲלֵיהֶן צוּרַת כְּלִי - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה**
19 **כְּשֶׁהֵן מֻתָּרִין, הוֹאִיל וְהַהֶדְיוֹט[56] יָכוֹל בְּמְהֵרָה**
20 **לְהַכְנִיס הַשְּׁנָצוֹת בַּלּוּלָאוֹת וְיַחֲזֹר כְּלִי קִבּוּל כְּשֶׁהָיָה.**
21 **וְכֵן[57] אִם נִטְמְאוּ וְהֵסִיר הַשְּׁנָצוֹת מֵהֶן וְנִפְסְדָה צוּרָתָן**
22 **- הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[58], אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַחֲזִירָן**
23 **שֶׁלֹּא בְּאֻמָּן.**

52) שם פכ"ו מ"א. 53) תפרו לולאות בשפת הכלי להכניס בהן רצועות או משיחות, וכשמושכין את הרצועות נסגר הכלי. רצועות אלו נקראות "שנצות". 54) נועלים אותו ההולכים בקרקע עמוקה ולחה. 55) אינם קשורים, ואפילו הוציא לגמרי את השנצות מתוך הלולאות. והמדובר כשהשנצות תפורות לעור הכיסים. 56) מי שאינו אומן. 57) לא נתבאר פירוש מלה זו. 58) עכשיו אינו כלי, ואם יחזור ההדיוט ויכניס את השנצות ויעשה בית קיבול, הרי זה כלי חדש. ראה השלמות.

24 **י. כִּיס שֶׁל שְׁנָצוֹת שֶׁנִּטְלוּ שְׁנָצָיו - עֲדַיִן הוּא מְקַבֵּל**
25 **טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי הוּא מְקַבֵּל. נִפְשַׁט וְחָזַר עוֹר פָּשׁוּט -**
26 **טָהוֹר. טָלָה עָלָיו אֶת הַמַּטְלִית מִלְמַטָּה - מְקַבֶּלֶת**
27 **טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּשׁוּט, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עָלָיו**
28 **צוּרַת כְּלִי.**

29 **יא. עוֹר שֶׁכָּרַךְ בּוֹ אֶת הַקָּמֵיעַ[59] - מְקַבֵּל טֻמְאָה[60];**
30 **פִּשְׁטוֹ - טָהוֹר[61]; חָזַר וְכָרַךְ בּוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה.**
31 **מִתְטַמֵּא וּמִתְטַהֵר אַפִלּוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְעוֹר**
32 **שֶׁכָּתַב עָלָיו אֶת הַקָּמֵיעַ - טָהוֹר. וְאִם כָּרַת מִמֶּנּוּ[62]**
33 **וְעָשָׂה חֵלְיָא[63] לְתַכְשִׁיט - מְקַבֵּל טֻמְאָה[64].**

59) קלף שכותבים עליו פסוקים או שמות קדושים, וכורכים עליו עור, ותולים בצואר לסגולה נגד מחלות ופגעים. 60) מפני שהוא עשוי לקבלה (ראה למעלה פ"ד ה"א). 61) שבמצב זה אינו ראוי לקבלה. 62) מן הקמיע. 63) חלק משרשרת (תוספתא כלים, בבא מציעא פ"א ה"ד) 64) בשבת סג, ב למד ר' יוחנן מציץ הזהב של כהן גדול, שתכשיט מקבל טומאה בכל שהוא.

34 **יב. הַתְּפִלָּה[65] שֶׁל רֹאשׁ[66] אַרְבָּעָה כֵּלִים הִיא[67]. הֲרֵי**

שֶׁנִּטְמֵאת בְּמֵת[68] וְהִתִּיר קְצִיצָה[69] הָרִאשׁוֹנָה וְתִקְּנָהּ[70] - הֲרֵי הִיא[71] אַב טֻמְאָה כְּשֶׁהָיְתָה[72]. וְכֵן אִם הִתִּיר הַשְּׁנִיָּה וְתִקְּנָהּ, וְאִם הִתִּיר אַף הַשְּׁלִישִׁית וְתִקְּנָהּ, וְהִתִּיר אַף הָרְבִיעִית וְתִקְּנָהּ - נַעֲשֵׂית כֻּלָּהּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[73]; שֶׁהֲרֵי הִתִּיר כָּל אַחַת וְאַחַת וְחָזַר וְתִקְּנָם כֻּלָּם, וּכְאִלּוּ זוֹ תְּפִלִּין אַחֲרוֹנוֹת שֶׁנָּגְעוּ בָּרִאשׁוֹנוֹת. חָזַר וְהִתִּיר אֶת הָרִאשׁוֹנָה פַּעַם שְׁנִיָּה וְתִקְּנָהּ - הֲרֵי הִיא רִאשׁוֹן כְּשֶׁהָיְתָה[74]. וְכֵן אִם הִתִּיר אֶת הַשְּׁנִיָּה וְאֶת הַשְּׁלִישִׁית. חָזַר וְהִתִּיר אַף הָרְבִיעִית וְתִקְּנָהּ - הֲרֵי כֻּלָּהּ טְהוֹרָה; שֶׁאֵין הָרִאשׁוֹן מְטַמֵּא כֵּלִים[75], מִפְּנֵי שֶׁהוּא וָלָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76]. וְכֵן סַנְדָּל[77] שֶׁהוּא טָמֵא מִדְּרָס[78] וְנִפְסְקָה אַחַת מֵאָזְנָיו וְתִקְּנָהּ - טָמֵא מִדְּרָס[79]. נִפְסְקָה שְׁנִיָּה וְתִקְּנָהּ - הֲרֵי הוּא טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס[80], שֶׁהֲרֵי נַעֲשׂוּ לוֹ אָזְנַיִם חֲדָשׁוֹת[81], אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְרָס[82]. לֹא הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּפְסְקָה הַשְּׁנִיָּה[83] אוֹ שֶׁנִּפְסַק עֻקְבּוֹ אוֹ נִטַּל חָטְמוֹ אוֹ נֶחֱלַק לִשְׁנַיִם - טָהוֹר.

65) שם פי"ח מ"ח. 66) המחוברת מארבעה בתים, ובכל בית פרשה אחת מארבעת הפרשיות של תפילין. 67) אף־על־פי שארבעתן מחוברות למטה. 68) ונעשית אב הטומאה. בתפארת ישראל מפרש, כגון שנגעה בכלי שנטמא במת, שאם נגעה במת ממש הרי נעשית אבי אבות הטומאה, ראה הלכות טומאת מת פ"ה ה"ג. 69) רבינו קורא לכל בית "קציצה". 70) את התפילה, כלומר חיבר לה קציצה אחרת. 71) כל התפילה. 72) גם הקציצה החדשה היא אב הטומאה, מפני שנעשית חלק מכל התפילה. 73) מפני שלא נשאר כלום מהטומאה הראשונה, פקעה טומאה זו לגמרי. אולם כולם ראשון לטומאה, שהרי שלש הראשונות נגעו ברביעית שהיא אב הטומאה והרביעית טמאה, מפני שהיא חלק מהתפילה הטמאה. [לפי הגירסא שלפנינו בדפוסים החדשים, לא נתברר מה הוא הדין כשהתיר את השלישית ולא את הרביעית. ובדפוס רומא (ר"מ) וקושטא, הגירסא לקויה בחסר. ונראה לתקן את הגירסא ולהתאימה לגירסא שבמשנתנו: "וכן אם התיר אף השלישית ותיקנה, ואם התיר אף את הרביעית וכו'". ופירושה: אם התיר השלישית והביא אחרת במקומה, ונשארה כל התפילה אב הטומאה כמו בהתיר ראשונה ושניה, מפני שכולן מחוברות לרביעית שנטמאה במת]. 74) הקציצה החדשה שבאה במקום הראשונה לא נטמאה כלל במגע, מפני שכלי אינו מקבל טומאה מראשון, וטומאתה היא כחלק מהתפילה שכולה ראשון, כמו שנתבאר בדין הקודם. 75) ומאלו שנגעו באב הטומאה לא נשאר כלום. 76) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ז. 77) שם פכ"ו מ"ד. 78) כגון שדרך עליו הזב, ונעשה אב הטומאה. 79) מפני שאפשר להשתמש בו כמו שהוא, לא פקעה טומאתו. ונראה שאפילו לא תיקנה עדיין - הסנדל בטומאתו. 80) כשנפסקו שתי אזניו אינו ראוי למלאכתו, ואף־על־פי שתיקן בינתיים את האוזן הראשונה. 81) והרי הוא ככלי חדש שלא דרס עליו הזב. 82) כשהחליף את האוזן הראשונה, נגעה החדשה בסנדל טמא מדרס, וירדה עליה טומאת מגע מדרס, ולפיכך כל הסנדל המחובר לה - כמותה. ואע"פ שפקעה טומאת מדרס - טומאת מגע מדרס לא פקעה. [רש"י בשבת קיב, ב, מפרש מפני שהסנדל נגע בעצמו. ראה תוספות שם, ומשנה־למלך כאן]. 83) בטלה מתורת כלי לגמרי. סנדל עשוי מעור קשה, ויש לו סוליים וקצת עור זקוף על יד העקב, וכן קצת עור המכסה את האצבעות, וכל הרגל שבאמצע מגולה, ותופרים לו שתי אזנים משני צידי הרגל להכניס בהן רצועות או משיחות לקושרן כדי שלא יפול הסנדל מעל הרגל.

יג. מִנְעָל[84] שֶׁנִּפְחַת, אִם אֵינוֹ מְקַבֵּל רֹב הָרֶגֶל - טָהוֹר[85].

84) עשוי מעור רך, ומכסה את כל הרגל. 85) מפני שאינו ראוי לשימוש (שם).

יד. תְּפִלָּה[86] שֶׁנִּטְמֵאת מֵאֵימָתַי טְהֳרָתָהּ? שֶׁל יָד - מִשֶּׁיַּתִּיר אוֹתָהּ[87] מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹת; וְשֶׁל רֹאשׁ[88] - מִשֶּׁיַּתִּיר מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹת[89] וּבֵין קְצִיצָה לַחֲבֵרְתָּהּ.

86) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. 87) יחתוך אותה במקום קביעתה בדף של עור (תיתורא), שעליו היא עומדת (מנחת ביכורים). 88) שיש לה ארבע קציצות. 89) משיחתוך שלוש הזוויות, מלמעלה ומשני הצדדים של דופן הקציצה (חזון איש).

טו. הַבַּדּוּר[90] וְהָאֲמוּם[91] וְהַקָּמִיעַ[92] וְהַתְּפִלִּין שֶׁנִּקְרְעוּ אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ, הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן - טָמֵא, וּבַמֶּה שֶׁבְּתוֹכָן - טָהוֹר[93]. הָאָפוּף[94] שֶׁנִּקְרַע, הַנּוֹגֵעַ בְּמַה שֶׁבְּתוֹכוֹ - טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהַתֶּפֶר מְחַבְּרוֹ[95] וְנַעֲשָׂה כֻּלּוֹ כְּגוּף אֶחָד.

90) משנה כלים כג, א. 91) דפוס שנותנים עליו את המנעל, והוא עשוי ככיס עור ממולא סובים או שאריות זעירות של בד, וכן עושים גם את הכדור לשחק בו. 92) נתבאר בהלכה יא. 93) אם נגע אדם במה שבתוך הכלים הטמאים האלה - לא נטמא, מפני שאינם מעצם הכלי, וגם אינם מחוברים לו (רבינו בפירושו למשנה, ראה ר"ש שם). 94) אוכף שרוכבים עליו. 95) האוכפים נתפרים מעבר לעבר, ומתחבר העור החיצון עם כל מה שבתוכם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר שכלי מתכות אין מקבלים טומאה עד שתיגמר כל מלאכתם. ומה הן גולמי כלי מתכות וכלי המלחמה ותכשיטי האדם אם מקבלין טומאה. תכשיטי הבהמה והכלים חותמות וטבעות. אם הכלים יורדים לטומאה במחשבה או עולים במחשבה. אומן שעושה ומניח זוגין לבהמה ולדלתות, וזוגים הנמצאים.

א. כָּל כְּלֵי מַתָּכוֹת[2] אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן כֻּלָּהּ וְלֹא יִהְיֶה הַכְּלִי מְחֻסַּר מַעֲשֶׂה כְּלָל. אֲבָל גְּלְמֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

2) ברייתא, חולין כה, א.

ב. וְאֵילּוּ הֵן[3] גָּלְמֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת? כֹּל שֶׁעָתִיד לָשׂוּף[4] אוֹתוֹ אוֹ לְשַׁבֵּץ[5] אוֹ לְגָרֵר[6] אוֹ לְכַרְכֵּב[7] אוֹ לְהַקִּישׁ בְּקוֹרְנָס[8], אוֹ שֶׁהָיָה מְחֻסַּר אֹזֶן אוֹ אֹגֶן[9] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיְּתַקְּנֶנּוּ וְיַפְּהוּ וְלֹא תִּשָּׁאֵר בּוֹ מְלָאכָה כְּלָל. כֵּיצַד? הַסַּיִף[10] אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיְּשׂוּפֶנּוּ[11], וְהַסַּפִּין - עַד שֶׁיַּשְׁחִיזֶנָּה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּמַעֲשִׂים אֵלּוּ. לְפִיכָךְ, הָעוֹשֶׂה כֵּלִים[12] מִן הָעֵשֶׂת שֶׁל בַּרְזֶל[13] אוֹ מִן הַחֲרָרָה[14] שֶׁל מַתֶּכֶת, וּמִן הַסּוֹבֵב שֶׁל גַּלְגַּל[15], וּמִן הַטַּסִּין וּמִן הַצְּפוּיִין[16], וּמַכַּנֵי[17] הַכֵּלִים וּמֵאָגְנֵי הַכֵּלִים[18] וּמֵאָזְנֵי הַכֵּלִים, וּמִן הַשְּׁחוֹלָה[19] וּמִן הַנְּדוֹדָת[20] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים[21], מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ גָּלְמֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת הֵן[22]. אֲבָל הָעוֹשֶׂה כְּלֵי מִשְׁבְּרֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת וּמִן הַכֵּלִים[23] שֶׁנִּשְׁחֲקוּ מֵרֹב הַזְּמַן וּמִן הַמַּסְמְרוֹת שֶׁיָּדוּעַ שֶׁנַּעֲשׂוּ מִן הַכֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה, לְפִי שֶׁאֵינָם גְּלָמִים[24]. אֲבָל מַסְמְרוֹת שֶׁאֵין יָדוּעַ אִם נַעֲשׂוּ מִן הַכֵּלִים אוֹ מִן הָעֵשֶׂת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין. אֲפִלּוּ הִתְקִין אוֹתָם לִכְלִי[25] - אֵינָם מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

3) שם. 4) לשפשף בשופין כדי להחליקו. 5) להסיר "הקליפה אשר יתרועע (מלשון רעוע) אצל השיפה" (לשון רבינו בפירושו למשנה, כלים פי"א מ"ג). 6) בברייתא: "לגרד". פירוש, אחרי השיפה נשארות בליטות ושקיעות זעירות ומגרדים אותן בכלי מיוחד לכך. 7) ללטוש כדי שיבריק. 8) לדפוק עליו בפטיש כדי ליישר את הקמטין הקטנים. 9) שפה. 10) כלים פי"ד מ"ה. 11) ימרח אותה בשמן אחר הליטוש (רבינו בפירושו למשנה. ראה למעלה בפירוש המילה לשוף). 12) כלים פי"א מ"ג. 13) גוש ברזל שהוצא מן המחצבה לפני היתוכו, ומעורבים בו גושי עפר. 14) אחרי ההיתוך והפרדת העפר, עושים גושים גושים בצורת עוגה גדולה (חררה) וממנה עושים כלים. 15) הגלגל הוא של עץ, ונותנים סביבו חישוק של מתכת לחזקו. 16) הסיר מתכת מכלי עץ שהוא מצופה במתכת ועשה ממנה כלים [לפני שהסירה גם כן אינה מקבלת טומאה מפני שהיא בטלה לגבי הכלי]. 17) בסיסים שמעמידים עליהם את הכלים. 18) שפה שאינה מגוף הכלי, ומשימים אותה על פי הכלי. 19) אחר עשיית הכלים, נשארים עוקצים בולטים מן השפה ומורידים אותם, ופירורים אלה נקראים "שחולה". 20) צ"ל הגרודת (וכן הוא בדפוס רומא (ר"מ) וכן הגירסא במשנתינו). פירוש, הפירורים הנופלים כשגורדים את הכלי. 21) כדי לבאר שיטת רבינו בהלכה זו שלכאורה היא תמוהה מאוד (ראה ראב"ד וכסף-משנה) עלינו להקדים ולהביא את המשניות, שהן הן המקור לשיטתו, ולפרשן. במשנה א שנינו: "כלי מתכת, פשוטיהם ומקבליהם טמאין. נשברו – טהרו. חזר ועשה מהם כלים – חזרו לטומאתם הישנה" (בשבת טז, ב אמרו: שמעון בן שטח גזר על טומאה ישנה). ובמשנה ג שם: "העושה כלים מן העשת וכו' טהורין. משברי כלים מן הגרוטים ומן המסמרות שידוע שנעשו מכלים – טמאין". ופירשו הראב"ד והר"ש שמשנה ג עוסקת בענין טומאה ישנה כהמשך למשנה א. ובכן, בבא ראשונה אומרת, שאם עשה כלים מהדברים שנמנו שם – הכלים טהורים, מפני שאלה אינם מקבלים טומאה כלל, וממילא אין על הכלים חשש טומאה ישנה. ובבא שניה מלמדת, שאם עשה כלים משברי כלים שהיו ראויים לקבל טומאה לפני שבירתם – הרי אלו טמאים, שמא היו הכלים הראשונים טמאים, וחזרו החדשים לטומאתם הישנה. אולם רבינו הוכרח להתנגד לפירוש זה לפי שיטתו במס' טהרות פ"ג מ"ה, שאם נמצאה מחט שבורה או חלודה באופן שבמצבה בשעת מציאתה אינה ראויה לקבל טומאה, ולפני שנשברה או נחלדה היתה טמאה מספק – הרי היא טהורה לגמרי ואינה חוזרת לטומאתה כשיעשה ממנה כלי חדש, מפני שכל הטומאות כשעת מציאותן, וזו שנמצאה בטהרה – חזקתה טהורה. [מלשונו של רבינו בהל' אבות הטומאה פט"ו ה"ו בדין מחט שנמצאה שבורה, אמנם משמע, שהוא מפרש את המשנה טהרות פ"ג שלא כפירושו הנ"ל, אבל אין להסיק מזה שחזר בו גם מהסברא עצמה שהיא הגיונית]. לפי שיטה זו, אין לטמא כלים שנעשו משברי כלים מחשש טומאה ישנה, ולפיכך הוא מפרש שמדובר בקבלת טומאה מכאן ולהבא. [אמנם אפשר לפרש בדוחק, שמדובר בכלים שלימים שנמצאו שהם טמאים מגזירת כלים הנמצאים (ראה הל' אבות הטומאות פי"ג ה"ג) ונשברו אחר שנמצאו, אבל לא נוח היה לרבינו לקבל פירוש דחוק זה, כי המשנה כותבת סתם "משברי כלים". ועוד קשה היה לו מה משמיעה הבבא הראשונה? הלא זה מובן מאליו שאם עשה כלים מדברים שאינם מקבלים טומאה הם טהורים?] ושיטתו היא, שהמשנה מחלקת בין גולמי כלים שנעשו מדבר הראוי לקבל טומאה, לבין נעשו מדבר שאינו ראוי לכך. האחרונים אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נגמרה כל מלאכתם, כאמור בראש הלכה זו, אבל אלה שנעשו מדבר המקבל טומאה ונשברו ופקעה מהם תורת קבלת טומאה – הרי הם חוזרים לתורת כלי ממש לענין קבלת טומאה כאשר אך נגמרה צורת הכלי, אף-על-פי שהוא מחוסר עדיין השיפורים שמטרתם לייפותו ולהחליקו. ואפשר להתאים גם את דברי רבינו בפירושו למשנתינו לפירושנו זה. [והדעת נוטה שגם לענין טומאה ישנה מספיק גמר מלאכת הכלי עצמה בלי השיפורים], ומשנתינו תתפרש בדין קבלת טומאה של גולמי כלי מתכת, ומה שכתבה "טהורין" הכוונה שאינם מקבלים טומאה (כמו שמצאנו עשרות פעמים במשנה), וכן תתפרש גם מילת "טהורים" שבדברי רבינו בהלכה שבה אנו עומדים. 22) שהרי לא נגמרה מלאכתם, והם נעשו מדברים שאינם מקבלים טומאה. 23) ולפיכך דינם כחלק מגוף הכלי, ומקבלים טומאה, אבל מסמרות שלא היו חלק מכלי - אינם מקבלים טומאה. 24) מכיוון שנעשו מכלים שנגמרה כל מלאכתם, חזרה להם תורת כלים עם גמר צורת הכלי, כמבואר למעלה. [אפשר גם לפרש, שהדברים שמהם נעשו הכלים החדשים אינם גולמים]. 25) עשה מהם מרצע או שפוד, אבל חסרים עוד התיקונים האחרונים. ובזה מסולקות כל התמיהות על רבינו. [ראה כסף-משנה, וקשה מאד לקבל פירושו. כיצד אפשר לחבר שחולה וגרודת ולעשות מהן כלי ללא התכה].

ג. כְּלִי מַתָּכוֹת שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא כְּסוּי - מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁאֵין הַכְּסוּי חָשׁוּב מִגּוּף הַכְּלִי.

ד. מַחַט[26] שֶׁלֹּא נִקְּבָה אֶלָּא שָׁפָה[27] וְתִקְּנָהּ לְכָךְ[28] מִתְּחִלָּתָהּ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹצִיאִין בָּהּ אֶת הַקּוֹץ[29]. אֲבָל אִם עָתִיד לְנַקְּבָהּ - חֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר גֻּלְמֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[30].

26) שבת קכג, א - אביי אליבא דרבא. ראה לקמן פי"א הי"ד. 27) החליקה. 28) להשאירה כמות שהיא בלי חור. 29) שנתחב בבשר האדם. 30) שהרי אינה ראויה עדיין למלאכה שהתכוון לה.

ה. מֵאַחַר שֶׁבֵּאַרְנוּ, שֶׁגֻּלְמֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת טְהוֹרִים וְגֻלְמֵי כְּלֵי עֵץ טְמֵאִים[31], וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת טְמֵאִים[32] וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ טְהוֹרִים[33] דֵּין תּוֹרָה, נִמְצָא[34]: הַטָּמֵא[35] בִּכְלֵי עֵץ - טָהוֹר בִּכְלֵי מַתָּכוֹת, טָמֵא בִּכְלֵי מַתָּכוֹת - טָהוֹר בִּכְלֵי עֵץ.

31) נתבאר למעלה פ"ה ה"א. 32) נתבאר למעלה פ"א ה"ט. 33) שם ה"י. 34) יוצא מזה. 35) חולין כה, א.

ו. כָּל כְּלֵי הַמִּלְחָמָה[36], כְּגוֹן הַסַּיִף וְהָרֹמַח וְהַכּוֹבַע[37] וְהַשִּׁרְיוֹן וְהַמַּגָּפַיִם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכָל תַּכְשִׁיטֵי הָאָדָם, כְּגוֹן הַקַּטְלָה[38] וְהַנְּזָמִים[39] וְהַטַּבָּעוֹת[40], בֵּין שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן חוֹתָם[41] בֵּין שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם חוֹתָם, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. אֲפִלּוּ דִינָר[42] שֶׁנִּפְסַל[43] וְהִתְקִינוֹ לְתַלּוֹתוֹ בְּצַוָּאר קְטַנָּה - מְקַבֵּל טֻמְאָה[44]. וְכֵן קֶמֵיעַ שֶׁל מַתֶּכֶת[45] - מִתְטַמֵּא כְּכָל תַּכְשִׁיט אָדָם[46].

36) כלים פי"א מ"ח. 37) של מתכת. וכן המגפיים, שהם עשויים להגן מפני החיצים ומכת חרב. 38) רביד של זהב שתולים על הצואר. 39) כולל נזמי האוזן (עגולים) ונזמי האף ששימשו תכשיטים בעמים העתיקים. 40) שמשימים על האצבע, אבל טבעות גדולות שחוגרים סביב המתניים אינן מקבלות טומאה (תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ב ה"א). והטעם, מפני שחוגרים אותן על הבגדים, ולכן נידונים כתכשיטי כלים (ראה לקמן ה"ז). 41) רגילים היו לחרות אותיות או צורה על הטבעות, וחותמים בהן מכתבים ומסמכים. 42) מטבע רומית עתיקה. 43) השלטון ביטל את ערכו כמטבע עובר לסוחר, או שניטל חלק ממנו. 44) שם פי"ב מ"ז. 45) תוספתא פ"א ה"ד. 46) ב'ספרי זוטא' (מובא בר"ש למשנתנו) מרבה תכשיטי אדם לקבלת טומאה, מן הכתוב (במדבר לא כד): "וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים".

ז. כָּל תַּכְשִׁיטֵי הַבְּהֵמָה וְהַכֵּלִים[47], כְּגוֹן הַטַּבָּעוֹת שֶׁעוֹשִׂין לְצַוָּאר הַבְּהֵמָה וּלְאָזְנֵי הַכֵּלִים - טְהוֹרִין וְאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[48] בִּפְנֵי עַצְמָן[49]; חוּץ מִזּוּג[50] שֶׁל בְּהֵמָה וְכֵלִים הַמַּשְׁמִיעַ קוֹל לָאָדָם[51]. כֵּיצַד? הָעוֹשֶׂה[52] זוּגִין[53] לְמַכְתֶּשֶׁת[54] וְלַעֲרִיסָה[55], לְמִטְפָּחוֹת סְפָרִים[56] וְתִינוֹקוֹת[57] - טְהוֹרִים[58]. עָשָׂה לָהֶן עִנְבּוֹלִין - מְקַבְּלִים טֻמְאָה; הוֹאִיל וְנַעֲשׂוּ לְהַשְׁמִיעַ קוֹל לָאָדָם, חֲרֵי הֵן כְּתַכְשִׁיטֵי אָדָם. וַאֲפִלּוּ נִטְלוּ עִנְבּוֹלֵיהֶן[59] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[60], שֶׁחֲרֵי הוּא רָאוּי לְהַקִּישׁוֹ עַל הַחֶרֶס[61].

47) כלים פי"ב מ"א. 48) לא ריבו חכמים לטומאה אלא תכשיטי אדם בלבד ולא תכשיטי בהמה וכלים (ר"ש במשנתנו). 49) אבל מתטמאים לפעמים כחלק מכלי אחר. 50) פעמון קטן. 51) לצורך האדם. הצלצול של הפעמון מודיע לרועה את מקומה של הבהמה. במס' שבת נח, ב - אמרו בשם רבי יונתן: "מנין למשמיע קול בכלי מתכת שהוא טמא? (פירוש שמקבל טומאה), שנאמר (במדבר לא, כד) "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר", אפילו דיבור (כלי ועשוי להשמעת קול בלבד) "יבא באש". [הכתוב הזה אמנם לא נאמר לענין טומאה, אלא לענין הגעלה משום בליעת דברים אסורים, אבל כבר הסבירו ב'תוספות' שם ד"ה כל דבר, שנלמד מ"אם אינו ענין לאיסורין, תנהו ענין לטומאה" [מידה מקובלת בדרשות חז"ל]. 52) תוספתא, כלים שם. 53) ולא תלה בהם את הענבל ואינם מקשקשים כשמנענעים אותם. 54) שכותשים בה בשמים, ותולים בה פעמון שישמיע קול בשעת הכתישה. מקובל הוא אצל חכמינו ז"ל "שהקול יפה לבשמים" (כריתות ו, ב). 55) שיצלצלו בשעת נענועה. 56) כששומעים הילדים הצלצול, הם נכנסים לבית הספר (רש"י שבת נח, ב). 57) פירוש, למטפחות של התינוקות (רש"י שם). 58) שלא נגמרה עדיין מלאכתם לפי שאין להם ענבל. 59) אחר שתלאום בתוך הזוג. 60) מכיון שירדה עליהם תורת כלי לענין קבלת טומאה, אינם יוצאים מזה כל זמן שהם ראויים קצת למלאכתם, וכך מסיים רבינו: "שהרי הוא ראוי להקישו (לדפוק) על החרס", פירוש, וישמיע צלצול, ואם כן לא נפסל עדיין לגמרי משימוש המיועד לו. 61) כדי להשמיע קול, ואם כן הוא ראוי למלאכתו הראשונה.

ח. זוּג[62] הֶעָשׂוּי לְאָדָם: אִם נַעֲשָׂה לְקָטָן - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אֶלָּא בָּעִנְבּוֹל שֶׁלּוֹ, שֶׁחֲרֵי לְקוֹל נַעֲשָׂה[63]; נַעֲשָׂה לְגָדוֹל[64] - חֲרֵי זֶה כְּתַכְשִׁיט וּמְקַבֵּל טֻמְאָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עִנְבּוֹל.

62) שבת, שם. 63) ולא נגמרה מלאכתו. 64) ישנם אנשים שתולים בצואריהם זוג בלי ענבל עשוי מכסף או זהב.

ט. כָּל[65] הַפְּרָצוּפוֹת[66] מְקַבְּלוֹת[67] טֻמְאָה, וְכָל הַחוֹתָמוֹת טְהוֹרִין, חוּץ מֵחוֹתָם שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁבּוֹ חוֹתְמִין בְּלִבְדּ[68]. וְכָל הַטַּבָּעוֹת טְהוֹרוֹת, חוּץ מִטַּבַּעַת אֶצְבַּע; אֲבָל טַבַּעַת שֶׁחוֹגֵר בּוֹ אֶת מָתְנָיו, שֶׁקּוֹשְׁרָהּ בֵּין כְּתֵפָיו - טְהוֹרָה. טַבַּעַת הַשִּׁיר[69] שֶׁל בְּהֵמָה, הוֹאִיל וְהָאָדָם מוֹשֵׁךְ בָּהּ אֶת הַבְּהֵמָה - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[70]. וְכֵן מַקֵּל[71] שֶׁל בְּהֵמָה שֶׁל מַתֶּכֶת, הוֹאִיל וְאָדָם רוֹדֶה אוֹתָהּ בּוֹ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.

65) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"א ה"ד. 66) מסכות שנותנים על הפנים. 67) בתוספתא כתוב: "טמאין", ומפרש רבינו שמקבלות טומאה. 68) המילה "בלבד" נמשכת למילה "מתכת", פירוש רק חותם של מתכת מקבל טומאה, אבל לא חותמות עשויים מחמרים אחרים. 69) במשנה, שבת פא, א - מפרש רבינו: שיר הוא מתג וטבעת קבועה בו, וקושרים רצועה בטבעת ומושכים בה את הבהמה. 70) שבת נב, ב. 71) שם.

1 **י. כָּל הַכֵּלִים[72] יוֹרְדִים לְטֻמְאָה[73] בְּמַחֲשָׁבָה[74], וְאֵין**
2 **עוֹלִין מִיָּדֵי טֻמְאָה[75] אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה. וְהַמַּעֲשֶׂה**
3 **מְבַטֵּל מִיַּד הַמַּעֲשֶׂה[76] וּמִיַּד הַמַּחֲשָׁבָה[77], וְהַמַּחֲשָׁבָה**
4 **אֵינָהּ מְבַטֶּלֶת לֹא מִיַּד הַמַּעֲשֶׂה וְלֹא מִיַּד הַמַּחֲשָׁבָה.**
5 **כֵּיצַד? טַבַּעַת בְּהֵמָה אוֹ כֵלִים שֶׁחָשַׁב עָלֶיהָ**
6 **לְהַחֲזִירָהּ טַבַּעַת אָדָם - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**
7 **בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ, וּכְאִלּוּ נַעֲשֵׂית לְאָדָם מִתְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָהּ[78].**
8 **חָזַר וְחָשַׁב עָלֶיהָ לְהַנִּיחָהּ טַבַּעַת בְּהֵמָה כְּשֶׁהָיְתָה,**
9 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְקַשֵּׁט בָּהּ הָאָדָם[79] - הֲרֵי זוֹ**
10 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה מְבַטֶּלֶת מִיַּד**
11 **הַמַּחֲשָׁבָה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁיְּשַׁוֵּף אוֹתָהּ אוֹ**
12 **יִתְקָעָהּ[80] בְּמַעֲשֶׂה שֶׁל בְּהֵמָה. הָיְתָה הַטַּבַּעַת לְאָדָם**
13 **וְחָשַׁב עָלֶיהָ לִבְהֵמָה - עֲדַיִן הִיא מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**
14 **כְּשֶׁהָיְתָה; שֶׁאֵין הַכֵּלִים עוֹלִין מִיְּדֵי טֻמְאָתָן**
15 **בְּמַחֲשָׁבָה. עָשָׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה וְשִׁנָּהּ לִבְהֵמָה - אֵינָהּ**
16 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁהַמַּעֲשֶׂה מְבַטֵּל מִיַּד הַמַּעֲשֶׂה.**

72) משנה, כלים פכ"ה מ"ט. 73) נעשים ראויים לקבל טומאה. 74) מחשבתו של האדם גורמת לכך. לקמן מביא רבינו דוגמאות. 75) כלי שהוא ראוי לקבל טומאה, אין מחשבה מועילה לבטל הכשרתו לכך. 76) אפילו אם עשה בכלי מעשה שהביא לו הכשירו לקבל טומאה. 77) וגם חישב להשתמש בו שימוש כלי המקבל טומאה, אף־על־פי־כן יפה כוחו של שינוי מעשה לבטל את הכשירו. 78) דוגמא ל"יורדים לטומאה במחשבה". 79) ואם כן לא השתמשו בה מעולם לצרכי האדם עצמו. 80) נראה שצ"ל יתקנה.

17 **יא. חֵרֶשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - יֵשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה[81] וְאֵין לָהֶן**
18 **מַחֲשָׁבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְמַעְלָה בְּעִנְיַן הֶכְשֵׁר**
19 **אֳכָלִין[82].**

81) מעשיהם מועילים כמו מעשהו של גדול ובריא. 82) פי"ד ה"ב. ושם נתבאר שהמעשה מועיל רק כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשהו. ראה שם.

20 **יב. זוֹג[83] שֶׁל דֶּלֶת[84] שֶׁחָשַׁב עָלָיו לִבְהֵמָה - מְקַבֵּל**
21 **טֻמְאָה[85]; וְשֶׁל בְּהֵמָה שֶׁעָשָׂאוּהוּ לְדֶלֶת, אֲפִלּוּ חִבְּרוּ**
22 **בַּקַּרְקַע וַאֲפִלּוּ קָבְעוּ בְּמַסְמֵר - מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּשֶׁהָיָה,**
23 **עַד שֶׁיְּשַׁנֶּה בּוֹ מַעֲשֶׂה בְּגוּפוֹ[86].**

83) שבת נח, ב. 84) שאינו מקבל טומאה מפני שהוא בטל לגבי הבית ואינו כלי כלל. 85) נתבאר למעלה ה"ז שזוג של בהמה מקבל טומאה. 86) בזוג.

24 **יג. אֶמֶן[87] שֶׁעוֹשֶׂה וּמַנִּיחַ[88] זוּגִין לִבְהֵמָה**
25 **וְלִדְלָתוֹת[89]: אִם רֹב הֶעָשׂוּי לְדָבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה[90] -**
26 **הֲרֵי הַכֹּל מְקַבֵּל טֻמְאָה, עַד שֶׁיְּפָרִישׁ מִקְצָתָן לְדָבָר**
27 **שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[91]; וְאִם רֹב הֶעָשׂוּי לְדָבָר שֶׁאֵין**
28 **מְקַבֵּל טֻמְאָה - הֲרֵי הַכֹּל טָהוֹר, עַד שֶׁיְּפָרִישׁ מִקְצָתָן**
29 **לְדָבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה.**

87) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"א ה"ד. 88) מכין מלאי של זוגים על־מנת למכרם. 89) הזוגים מתאימים גם לבהמה וגם לדלתות. 90) הוא מתכוון למכור רוב הזוגים לצרכי בהמה. 91) ואלה שהפריש לא יקבלו טומאה.

30 **יד. זוּגִין[92] הַנִּמְצָאִין בְּכָל מָקוֹם - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[93];**
31 **חוּץ מֵהַנִּמְצָאִים בַּכְּרַכִּים, מִפְּנֵי שֶׁרַבָּן לִדְלָתוֹת[94].**

92) שם. 93) רוב הזוגים עשויים בשביל בהמות. 94) תושבי כרכים נוהגין לקבוע זוגים בדלתותיהם. ועוד, שאין דרכם לגדל בהמות.

32 **טו. אָמַר לְאֶמֶן[95]: עֲשֵׂה לִי שְׁנֵי זוּגִים, אֶחָד לְדֶלֶת**
33 **וְאֶחָד לִבְהֵמָה; עָשָׂה לִי שְׁתֵּי מַחְצָלָאוֹת, אַחַת**
34 **לִשְׁכִיבָה[96] וְאַחַת לְאֹהָלִים[97]; עָשָׂה לִי שְׁנֵי סְדִינִים,**
35 **אֶחָד לְצוּרוֹת[98] וְאֶחָד לְאֹהָלִים[99] - שְׁנֵיהֶן מְקַבְּלִין**
36 **טֻמְאָה, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ וְיֹאמַר: זֶה לְכָךְ וְזֶה לְכָךְ[100].**

95) שם. 96) שהיא מקבלת טומאה. 97) שאינה מקבלת טומאה. 98) מצויירות בהם צורות שונות המשמשות דוגמאות לרוקם המסתכל בהן ועושה כמותן. סדינים אלה אין עליהם תורת בגד, שהרי משמשים רק לדוגמא בלבד, ולכן אינם מקבלים טומאה (רבינו בפירושו למשנה, כלים פכ"ד מי"ג). 99) במשנה, אמרו: לוילון – טמא טומאת מת. 100) ואז הראוי לקבל טומאה – יקבל, ושאינו ראוי – לא יקבל.

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר כלי מתכות שיש להם שם בפני עצמם או שם לווי. שתי טבעות שמשימות הבנות ברגליהן.

37 **א. כָּל כְּלֵי מַתָּכוֹת[2] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן -**
38 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, חוּץ מִן הַדֶּלֶת וְהַנֶּגֶר[3] וְהַמַּנְעוּל**
39 **וְהַפּוֹתָהּ[4] שֶׁתַּחַת הַצִּיר וְהַצִּיר וְהַקּוֹרָה וְהַצְּנוֹר[5]; מִפְּנֵי**
40 **שֶׁאֵלּוּ עֲשׂוּיִין לַקַּרְקַע[6] אוֹ לְשַׁמֵּשׁ אֶת הָעֵץ[7] אֵינָן**
41 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ קֹדֶם שֶׁיְּקָבְעוּ[8]. וְכָל כְּלֵי**
42 **מַתָּכוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לָוִי - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ,**
43 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּמִקְצָת כְּלִי. כֵּיצַד? עֵקֶב שֶׁל פֶּרְמְבִּיא[9]**
44 **- טֻמְאָה[10], וּלְחָיַיִם שֶׁלָּהּ שֶׁעַל לְחָיֵי הַבְּהֵמָה מִכָּאן**
45 **וּמִכָּאן - טְהוֹרִין, וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָן,**

מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן. וּבִשְׁעַת חִבּוּרוֹ[11] - הַכֹּל מְקַבֵּל טֻמְאָה[12].

2) כלים פרק י"א משנה ב. 3) מוט של ברזל המשמש בריח לשער של עץ. 4) כעין כוס של מתכת שמשקיעים בקרקע ובה משימים את ציר הדלת (במלכים־א ז, ט: "והפותות לדלתות הבית"). 5) העשוי להניח בקרקע. 6) כלל הוא בידינו: המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. 7) נגר ומנעול. 8) מפני שנעשו מלכתחילה כדי לקבעם בקרקע. 9) פרומביא הוא רסן שנותנים על פי הבהמה ובו חתיכת ברזל שמכניסים לתוך פיה. ברזל זה נקרא עקרב. 10) מפני שהוא לצורך האדם, כדי לכוון הילוך הבהמה ויש לו שם בפני עצמו. 11) כשהם מחוברים לרסן. 12) ואם נגע טמא באחד מחלקי הרסן - נטמאו כל חלקיו.

בּ. טַסִּין שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁמַּנִּיחִין עַל לְחָיֵי הָאָדָם[13] בִּשְׁעַת מִלְחָמָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן[14]. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן בֵּית קִבּוּל מַיִם[15] - מִתְטַמְּאִין כְּכָל כְּלֵי קִבּוּל[16].

13) להגן עליו. במשנתנו מפרש רבינו לוחות ברזל לכסות את החזה. 14) טסים אלה הם חלק מכובע הברזל המכסה את הראש. 15) לשתות במלחמה. 16) למדנו מזה, שכלי שיש לו בית קיבול - מקבל טומאה אף על פי שאין לו שם בפני עצמו.

גּ. נֶזֶם הֶעָשׂוּי כְּקִדְרָה[17] מִלְמַטָּה וְכַעֲדָשָׁה מִלְמַעְלָה וְנִפְסַק - הַקְּדָרָה שֶׁלּוֹ[18] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ בֵּית קִבּוּל, וְהָעֲדָשָׁה[19] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְהַצְּנִירָה[20] שֶׁלָּהּ שֶׁהִיא נִכְנֶסֶת בְּאֹזֶן אוֹ בָאַף אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[21]. הָיָה הַנֶּזֶם עָשׂוּי כְּמִין אֶשְׁכּוֹל[22] וְנִפְרַךְ[23] - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ בֵּית קִבּוּל, וְאֵין לְכָל גַּרְגִּיר מִמֶּנּוּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וַהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי לְתַכְשִׁיט[24] מִשֶּׁנִּפְרַךְ.

17) מורכב משני חלקים, החלק העליון עשוי בצורת עדשה ובו הצינורא הנכנסת לנקב שבאלית האוזן, והחלק התחתון תבניתו כקדירה חלולה. 18) שאין לה שם בפני עצמה. 19) שאין לה בית קיבול. 20) שאין לה בית קיבול ולא שם בפני עצמו. 21) אבל כשהיא מחוברת לנזם הרי היא כחלק מכלי שלם. 22) גרגירי מתכת דבוקים יחד בתבנית אשכול ענבים. 23) נפרדו הגרגירים זה מזה. 24) למעלה פרק ח הלכה ו נתבאר שתכשיט אדם מקבל טומאה.

דּ. טַבַּעַת אַחַת שֶׁמַּנִּיחִין הַבָּנוֹת בְּרֶגֶל אַחַת - הִיא הַנִּקְרֵאת בְּירִית, וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין עָלֶיהָ צוּרַת כְּלִי תַּכְשִׁיט, אֶלָּא כְּמוֹ טַבַּעַת הַכֵּלִים אוֹ טַבַּעַת שֶׁקּוֹשֶׁר בָּהּ בֵּין כְּתֵפָיו. אֲבָל שְׁתֵּי טַבָּעוֹת שֶׁמְּשִׁימוֹת הַבָּנוֹת בְּרַגְלֵיהֶן וְשַׁלְשֶׁלֶת מַטֶּלֶת בֵּינֵיהֶן מְזוּ לָזוֹ[25] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תַּכְשִׁיטֵי הַבָּנוֹת. וְהֵן הַנִּקְרָאִין קְבָלִים.

25) בגמרא שם מפרש, שהשלשלת מעכבת עליהן מלפסוע פסיעות גסות. נאה לבנות לפסוע פסיעות מדודות.

הּ. קַטְלָא שֶׁל חֻלְיוֹת[26] שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהֵם בְּחוּט שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתָּן, וְנִפְסַק הַחוּט - הַחֻלְיוֹת מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ[27]. הָיָה הַחוּט שֶׁלָּהּ שֶׁל מַתֶּכֶת וְהַחֻלְיוֹת שֶׁל אֲבָנִים טוֹבוֹת וְשֶׁל מַרְגָּלִיּוֹת אוֹ שֶׁל זְכוּכִית, וְנִשְׁבְּרוּ הַחֻלְיוֹת וְהַחוּט קַיָּם - הֲרֵי זוֹ מִתְטַמֵּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ[28]. שְׁרֵי קַטְלָא[29] - כְּמִלְא צַוַּאר קְטַנָּה[30].

26) גרגירי זהב וכסף נקובים, ותכשיט זה קושרות הנשים בצווארן. 27) ראוייה לתכשיט לתלותה על הצוואר, ישנן נשים התולות על צווארן חולייא אחת של זהב או כסף. 28) לפעמים קושרות חוט זהב או כסף על הצוואר לקישוט. 29) קטלא שנקרעה. 30) אם נשאר כדי לקשור סביב צווארה של ילדה קטנה בגיל מתאים לקישוט. המדובר בחוט כסף וזהב שהם עצמם תכשיט.

וּ. כָּל הַכְּסוּיִין שֶׁל מַתֶּכֶת טְהוֹרִין וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן[31], חוּץ מִכְּסוּי הַמֵּחַם[32] וּמִכְסוּי טְנִי[33] שֶׁל רוֹפְאִין[34]; מִפְּנֵי שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הָאִסְפְּלָנִית[35], נַעֲשָׂה כְּלִי קִבּוּל.

31) ומיועדים רק לכסות את הכלים בלבד ולפיכך דינם כמשמשי כלים. 32) קומקום גדול. ידעו חכמים שרגילים להשתמש בכיסוי מיחם ככלי בפני עצמו. 33) טנא = סל. 34) הרופאים רוקחים את התרופות בכלי גדול של מתכת. 35) רטייה ותרופות אחרות מוכנות לשימוש.

זּ. כְּסוּי שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁשָּׁפוּ וּלְטָשׁוֹ וְעָשָׂהוּ מַרְאָה - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[36].

36) שהמראה משמשת את האדם ויש עליה תורת כלי. פסק כחכמים שם.

חּ. כָּל הַמִּשְׁקוֹלוֹת[37] שֶׁל מַתָּכוֹת מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה. וְהֵן הַנִּקְרָאִין אוּנְקְיוֹת. קְנֵה מֹאזְנַיִם שֶׁל עֵץ שֶׁהָיוּ אוּנְקְיוֹת שֶׁל בַּרְזֶל תְּלוּיוֹת בּוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה[38], מִפְּנֵי הָאוּנְקְיוֹת הַתְּלוּיוֹת בּוֹ[39]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמֹאזְנַיִם שֶׁל מוֹכְרֵי פִּשְׁתָּן וּמוֹכְרֵי צֶמֶר[40]; אֲבָל שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיוּ הָאוּנְקְיוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ[41].

37) מאזניים עשויים מקנה רחב קצת של עץ, ומשני צדדיו תלויים ווים של מתכת כפופים כלפי מעלה לתלות בהם הדברים הנשקלים, ו"משקולת" שנאמר כאן - הכוונה לאותם הווים. 38) ואף על פי שהוא כלי עץ פשוט. 39) הקנה נעשה חלק מכלי מתכת. 40) מאזניים שלהם גדולים, ודרכם להסיר את האונקיות אחר שגמרו לשקול ולהחזירן בעת הצורך, כי לא ישקלו בלי האונקיות. ואומר רבינו, שבזמן שהן תלויות בעץ הוא מקבל טומאה כחלק מן הכלי. 41) בעלי בתים ששוקלים לצרכי עצמם, אינם מדקדקים כל כך במשקל ולכן הם שוקלים לפעמים בלי

האונקיות, ותולים את הדבר הנשקל על העץ עצמו, ואם כן העץ אינו חלק קבוע של הברזל, אלא כלי עץ פשוט בפני עצמו, ולפיכך אפילו כשתולים לפעמים את האונקיות לא בטל העץ לגביהם אלא אם הן קבועות בו, אבל השוקלים כדי למכור מקפידים על משקל מדוייק ומשתמשים תמיד באונקיות הניתלות במקום המיוחד להן בעץ ולפיכך הכל ככלי אחד, כל זמן שהן תלויות. [הר"ש מפרש שאונקיות היינו כפות המאזניים שנותנים בתוכן את הדברים הנשקלים. פירושנו הוא על פי ביאורו של רבינו במשנה].

1 **ט. מִשְׁקָלוֹת[42] שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִירָן[43]**
2 **וְשׁוֹקֵל בָּהֶן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[44]. יְחֵד מֵהֶן[45]**
3 **חֲצָאֵי לִיטְרִין, שְׁלִישֵׁי לִיטְרִין, רְבִיעֵי לִיטְרִין - הֲרֵי**
4 **אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה[46].**

42) משקלות ממש (לא אונקיות) ששוקלים כנגדם את המשאות. 43) צירף יחד את שבריהם. 44) שאינם ראויים למלאכתם כמו לפני השבירה. 45) קבע חתיכה שמשקלה חצי ליטרא שתשמש משקל של חצי ליטרא וכן שליש או רביע הליטרא. 46) לפי שהם משקלות חדשים בלתי שבורים.

5 **י. סֶלַע[47] שֶׁנִּפְסְלָה וְהִתְקִינָהּ[48] לִהְיוֹת שׁוֹקֵל בָּהּ -**
6 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.**

47) מטבע של כסף עתיק, שווה ארבעה דינרים רומיים. 48) המדובר כשהסלע אינו ראוי למשקל בלי תיקון על ידי מעשה בגופו, כגון אם נשחק או נשבר וצריך לתקנו ולכוון את משקלו, אבל אם אינו מחוסר מעשה - מספיקה מחשבה לעשותו כלי לעניין קבלת טומאה, כמו שנאמר למעלה בפרק ח הלכה י: "כל הכלים יורדים לטומאה במחשבה". [כתב הר"ש שהכוונה לשקול נגדו כסף וזהב וכדומה, אבל אסור לשקול בו דברים הנדבקים כגון שמן, כמו שאמרו בבבא בתרא פט ב: "אין עושין משקלות של מתכת". והטעם, מפני שהשמן נדבק במתכת ומכביד את משקלן].

7 **יא. אוּנְקְלֵי שֶׁל כַּתָּפִים[49] - טְהוֹרָה[50], וְשֶׁל רוֹכְלִים[51]**
8 **- מִתְטַמְּאָה[52]. אוּנְקְלֵי שֶׁל נַקְלִיטֵי הַמִּטָּה[53] -**
9 **טְהוֹרָה[54], וְשֶׁל דַּרְגֵּשׁ[55] - מִתְטַמְּאָה[56]. אוּנְקְלֵי שֶׁל**
10 **כַּוֶּרֶת הַצַּיָּדִים שֶׁצָּדִין בָּהּ הַדָּגִים[57] - טְהוֹרָה[58], וְשֶׁל**
11 **שְׁדָּה[59] - מִתְטַמְּאָה. אוּנְקְלֵי שֶׁל מְנוֹרוֹת הָעֵץ -**
12 **טְהוֹר[60], וְשֶׁל שֻׁלְחָן - מִתְטַמֵּא[61]. זֶה הַכְּלָל: כָּל כְּלֵי**
13 **שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ מִן הַתּוֹרָה[62] - הֲרֵי**
14 **הָאוּנְקְלֵי שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁלּוֹ וְשַׁלְשֶׁלֶת שֶׁלּוֹ מְקַבֶּלֶת**
15 **טֻמְאָה; וּכְלֵי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּגוֹן פִּשּׁוּטֵי כְּלֵי**
16 **עֵץ וּכְלֵי עֵץ הַבָּאִים בְּמִדָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אוּנְקְלֵי**
17 **שֶׁל מַתֶּכֶת וְהַשַּׁלְשֶׁלֶת שֶׁלּוֹ אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה.**
18 **וְכָל אַחַת וְאַחַת[63] בִּפְנֵי עַצְמָהּ[64] טְהוֹרָה, שֶׁאֵין**
19 **הָאוּנְקְלֵי אוֹ הַשַּׁלְשֶׁלֶת כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא הֲרֵי**
20 **הֵן כְּמִקְצָת כְּלִי[65]. וַאֲפִלּוּ אוּנְקְלֵי שֶׁבַּכְּתָלִים[66]**
21 **שֶׁתּוֹלִין בָּהּ הַכֵּלִים וְהַבְּגָדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן -**
22 **טְהוֹרָה[67].**

49) מוט עץ ארוך ואונקלאות תלויות בו בשני ראשיו, והכתפים (=סבלים הנושאים משאות על כתפיהם) שמים את העץ על הכתף ותולים שק אחד לפניהם ואחד לאחוריהם. 50) מפני שעיקר הכלי הוא העץ המונח על הכתף, והאונקלי משמשת את כלי העץ. 51) מוכרי בושם. 52) הרוכלים חוקקים כעין קערה במוט ונותנים בה את סחורתם, ואם כן יש לו בית קיבול ומקבל טומאה. ויש מפרשים שלאונקלי עצמה יש בית קיבול, ואמרנו למעלה (בהלכה ב) שכלי מתכות שיש לו בית קיבול מקבל טומאה, אף על פי שאין לו שם בפני עצמו. 53) שני עמודים של עץ העומדים אחד למראשותי המטה ואחד למרגלותיה. בראשי העמודים קבועים ווי מתכת שעליהם מניחים מוט ארוך ופורסים עליו סדין. 54) הנקליטים והמוט הם עיקר והווים (האונקלות) בטלים לגביהם כמשמשים פשוטי כלי עץ. 55) מיטה של עור. בארוכות המיטה תחובות אונקלאות של ברזל וקושרים בהן את הרצועות הקבועות בעור ששוכבים עליו. 56) מפני שמצע העור עצמו מקבל טומאה. רבינו מפרש במשנה שדרגש היינו ערש קטן, אבל לא פירש טעם ההבדל בין מיטה לדרגש. ואולי התכוון גם כן לערש ששוליו הם של עור. 57) במשנה: "של אקון", ומפרש רבינו תיבה של עץ ואונקלאות מחוברות בה וקושרים בהם חבלים ומשלשלים את התיבה לים. תיבה זו עשוייה כמלכודת שהדגים נכנסים לתוכה ואינם יכולים לצאת. 58) כוורת הציידים היא גדולה ומקבלת ארבעים סאה ואינה מקבלת טומאה (ראה למעלה פרק ג הלכה ב) ולפיכך גם האונקלי שלה, אף על פי שהיא של מתכת, אינה מקבלת טומאה, שהרי היא טפלה לגבי הכוורת. 59) תיבה שאינה מחזיקה ארבעים סאה. [בתוספתא כלים בבא מציעא פרק ב הלכה ד אמרו: אונקלי של שידה טמאה ואם הייתה באה במידה - טהורה]. 60) המנורה עצמה אין לה בית קיבול ומעמידים עליה את הנר, שבו השמן והפתילה, נתבאר למעלה פרק ד הלכה א שאינה מקבלת טומאה מפני שהיא כלי עץ פשוט, ולפיכך גם האונקלי שלה אינה מקבלת טומאה. 61) נתבאר שם ששולחן מקבל טומאה, מפני שהוא משמש את האדם ואת הכלים. 62) במשנה כתוב סתם: "המחובר לטמא - טמא, והמחובר לטהור - טהור", ורבינו הוסיף את המלים "מן התורה". ומשמע שהמחובר לכלי שמקבל טומאה מדרבנן אינו מתטמא. 63) שלשלת ואונקלי של כלי המקבל טומאה ושאינו מקבל טומאה. 64) בזמן שאינה מחוברת בכלי. 65) כחלק מכלי. 66) שאינה חלק מכלי. 67) מפני שהיא מחוברת לקרקע וכל המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה.

23 **יב. שַׁלְשֶׁלֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית נְעִילָה[68] - מִתְטַמְּאָה[69],**
24 **וְהָעֲשׂוּיָה לְכָפִיתָה[70] - טְהוֹרָה[71].**

68) כעין מנעול לסגור שני ראשיה. שלשלת כזו נותנים ברגלי הסוס, כדי שלא יוכל לברוח ושלא יגנבוהו. 69) שהוא כלי לצורך האדם. 70) שקושרים בצוואר הקופים הקטנים והכלבלבים לנוי. 71) מפני שהיא תכשיט של בהמה וחיה.

25 **יג. שַׁלְשֶׁלֶת שֶׁל סִיטוֹנוֹת[72] - מִתְטַמְּאָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן**

נוֹעֲלִין בָּהּ אֶת הַחֲנֻיּוֹת; וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טְהוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְנוי[73].

72) לסגור בהם את דלתות החנויות. 73) באליהו רבא מנמק, מפני שבעלי בתים רגילים להשאיר את השלשלת כשראשה אחד קבוע בדלת ולכן דינה כמחובר לקרקע.

יד. שַׁלְשֶׁלֶת שֶׁל מוֹשְׁחֵי קַרְקַע[74] וְיִתְּדוֹתֶיהָן שֶׁתּוֹקְעִין בַּקַּרְקַע בְּשָׁעָה שֶׁמּוֹשְׁחִין - מְקַבֶּלוֹת טֻמְאָה[75]; וְשֶׁל מְקוֹשְׁשֵׁי עֵצִים[76] - טְהוֹרָה, לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָעֵץ[77].

74) מודדי קרקע, מהנדסים. 75) שהרי הן משמשות את האדם ויש להן שם בפני עצמן. 76) לקשור בה חבילת עצים. 77) והעץ עיקר.

טו. שַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי גָּדוֹל - אַרְבָּעָה טְפָחִים[78] מִמָּנָּה סָמוּךְ לַדְּלִי מִתְטַמְּאָה עִם הַדְּלִי, מִפְּנֵי שֶׁהִיא צָרִךְ הַדְּלִי; וְהַשְּׁאָר טָהוֹר, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְשַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי קָטָן - עֲשָׂרָה טְפָחִים[79].

78) ארבעה טפחים הסמוכים לדלי מקבלים טומאה, מפני שהם כיד לדלי, וידות הכלים דינן ככלים. אבל למעלה מארבעה טפחים אינה לצורך הכלי. 79) שלשלת של דלי גדול אוחזים במקום קרוב לדלי ושל קטן מרחיקים את היד מן הדלי.

טז. הַכַּדּוּר שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהַסַּדָּן, וְהַקַּנְטָר[80] שֶׁל בַּנַּאי, וְהַדֶּקֶר[81] שֶׁל חָרָשׁ[82], וַחֲמוֹר שֶׁל נַפָּח[83], וְהַמַּטְלְטֶלֶת[84] וְהַמִּשְׁקוֹלוֹת שֶׁל בַּנָּאִים, וְהַכִּירַיִם שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁחוֹבְטִין בָּהֶם הַזֵּיתִים, וְהָאַסַּרְכֶּס[85] שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהָאוֹלָן שֶׁפּוֹרְתִין בּוֹ הַסּוֹפְרִים רֹאשׁ הַקֻּלְמוֹס שֶׁל קָנֶה, וְהַקֻּלְמוֹס שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהַכַּנָּא שֶׁמְּשַׂרְטְטִין בּוֹ הַסּוֹפְרִים - כָּל אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

80) משנה שם פרק י"ד ג: "קנה מברזל מרובע ואורכו כמו אמה ולו יד מעץ יפסלו (יגזרו) בו העץ. 81) יתד חדה. 82) נגר. 83) חתיכת ברזל בתבנית חמור והנפח רוכב עליו ומכה בפטיש על המתכת המונחת לפניו. 84) חתיכת מתכת תלוייה בחוט והבנאים משתמשים בה, כדי ליישר את הכותל. וכן היא המשקולת, אלא שהיא עשוייה בצורה אחרת קצת. 85) כלי של ריחיים רחב מלמעלה והולך ומשתפע כלפי מטה והוא פתוח משני ראשיו ומעמידים את הראש הצר על האבנים הטוחנות. לכלי זה שופכים את החיטה הנופלת קימעא קימעא על האבנים הטוחנות. 86) כשמשרטטים מניחים לוח תחת הקלף ועליו את הסרגל ליישר את הקו. הלוח נקרא "כן" והסרגל "כנא".

פֶּרֶק עֶשְׂרִי[1]

1) יבאר מסמרות העשויים לתקוע אותם בעצים. המסמרים שמקבלים טומאה או אין מקבלים. כלי מתכות המתטמאים בעגלה או הטהורות. חצוצרות וכל כלי מתכת שמקבלים טומאה ושאינם מקבלים.

א. מַסְמְרוֹת[2] שֶׁמַּחֲזִיקִין בָּהֶן הַתִּקְרָה, הָעֲשׂוּיִין לִתְקֹעַ אוֹתָן בָּעֵצִים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכֵן הַמַּסְמְרוֹת שֶׁתּוֹקְעִין אוֹתָן בַּכְּתָלִים לִתְלוֹת בָּהֶן. וְאִם הִתְקִינוֹ לִהְיוֹת כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ[3] - מְקַבֵּל טֻמְאָה. כֵּיצַד? מַסְמֵר שֶׁהִתְקִינוֹ לִהְיוֹת פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בּוֹ[4] אוֹ לְהוֹצִיא אֶת הַפְּתִילָה, אוֹ שֶׁנָּתָנוֹ בְּרֹחַמִּים שֶׁל יָד אוֹ שֶׁל חֲמוֹר - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. הִתְקִינוֹ לִפְתֹּחַ בּוֹ אֶת הֶחָבִית - טָהוֹר, עַד שֶׁיְּצָרְפֶנּוּ[5].

2) כלים פי"ב מ"ה. 3) לתלות עליהם בגדים. נתבאר למעלה בפ"ט הי"א. 4) וכפף את ראשו בתבנית מתאימה לתשמיש זה. 5) יכה עליו בפטיש, ויתאימו לכך (ע"פ פירוש רבינו במשנה. והראב"ד והר"ש מפרשים שיצרפנו באש ובמים כדי לחזקו, ובלי צירוף הוא רך ואינו מתאים לפתיחת חבית. כל זמן שלא תוקן להיות ראוי לתשמיש שהאדם רוצה בו - לא נגמרה מלאכתו, והרי הוא גלם כלי מתכת.

ב. מַסְמֵר[6] הֶעָשׂוּי בְּסִימָן לִשְׁמִירַת הַפֶּתַח[7] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְכֵן מַסְמֵר שֶׁל שֻׁלְחָנִי שֶׁתּוֹלֶה בּוֹ הַמַּאֲזְנַיִם וְהַכִּיס - טָהוֹר[8]. וְכֵן תְּלוּיֵי הַמַּגְרֵדוֹת[9] - טְהוֹרוֹת[10]. אַף עַל פִּי שֶׁמַּסְמְרִין אֵלּוּ מִשֶּׁנִּין בְּצוּרָתָן מִשְּׁאָר מַסְמְרוֹת הַתִּקְיָעָה.

6) שם. 7) מניחים את המסמר במקום כזה, שהפותח את הדלת יזיז אותו ממקומו, ואם בא בעל הבית ומצאו שלא במקומו, יודע הוא שמי שהוא פתח את הדלת. 8) מפני שהוא מחובר לעמוד עץ שלפני השולחן, שאינו מקבל טומאה ואין לו שם בפני עצמו. 9) הבלנים מגרדים את רגלי המתרחצים בטס מתכת, ובו אזניים לתלותם על מסמרים התקועים בכתלי בית המרחץ. מסמרים אלה נקראים תלויי־מגרדות. 10) כחכמים במשנה, מפני שהם מחוברים לקרקע. ואף־על־פי שדרכם של הבלנים להוציאם ממקום זה ולתוקעם במקום אחר (תפארת ישראל).

ג. מַסְמֵר[11] הַגָּרָע[12], וְהוּא הַכְּלִי שֶׁמַּקִּיזִין - מְקַבֵּל טֻמְאָה. וּמַסְמֵר שֶׁל אֶבֶן הַשָּׁעוֹת[13] - טָהוֹר[14].

11) שם מ"ד. 12) סכין שהחובש (גרע) משתמש בו להקזה. 13) שעון שמש עשוי מאבן עגולה שרשומים בה מספרי השעות, ובאמצעיתה תקוע מסמר, וצילו מורה את השעה. 14) מפני שהוא מחובר לאבן, שהיא עיקר הכלי, והמסמר טפל לה (בתפארת ישראל למשנתנו מפרש שהאבן מהודקת יפה לקרקע, ולפיכך כל הכלי דינו כמשמש את הקרקע).

ד. מַסְמֵר[15] הַגַּרְדִּי[16], וְהוּא הַמַּסְמֵר הָאָרוּךְ כְּעֵין שַׁפּוּד שֶׁמַּכְנִיס בּוֹ הָאוֹרֵג[17] שְׁפוֹפֶרֶת הַקָּנֶה אוֹ הָעֵץ וְלוֹפֵף[18] עָלֶיהָ חוּטִים - מְקַבֵּל טֻמְאָה[19].

15) שם. 16) של האורג. 17) הסגנון אינו ברור. והכוונה

היא שהאורג מכניס את השפוד בשפופרת הקנה. 18) כורך. 19) מפני שהמסמר הוא עיקר הכלי (סדרי טהרות).

1 **ה. אֵלּוּ[20] כְּלֵי מַתֶּכוֹת הַמִּתְטַמְּאוֹת בָּעֶגְלָה: הָעֹל[21]**
2 **שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהַקָּטֹרֶב[22], וְהַכְּנָפַיִם[23] הַמְקַבְּלוֹת אֶת**
3 **הָרְצוּעוֹת, וּבַרְזֶל שֶׁתַּחַת צַוְּארֵי הַבְּהֵמָה[24], וְהַסּוֹמֶךְ[25],**
4 **וְהַמַּחְגֵּר[26], וְהַתַּמְחוּיוֹת[27], וְהָעִנְבּוֹל[28], וְהַצִּנֹּרָה[29],**
5 **וּמַסְמֵר הַמְחַבֵּר אֶת כֻּלָּם[30]. וְאֵלּוּ טְהוֹרִים בָּעֶגְלָה[31]:**
6 **הָעֹל שֶׁל עֵץ הַמְצֻפֶּה[32], וּכְנָפַיִם הָעֲשׂוּיִין לְנוֹי,**
7 **וְהַשְּׁפוֹפְרוֹת הַמַּשְׁמִיעוֹת אֶת הַקּוֹל, וְהָאֲבָר[33] שֶׁבְּצַד**
8 **צַוְּארֵי בְּהֵמָה[34], וְהַסּוֹבֵב שֶׁל גַּלְגַּל[35], וְהַטַּסִּין[36]**
9 **וְהַצִּפּוּיִין[37]. וּשְׁאָר כָּל הַמַּסְמְרוֹת שֶׁבָּהּ - טְהוֹרִין.**

20) שם פי"ד מ"ד. 21) רבינו מפרש, העץ הקבוע בעגלה ונמשך בין שתי הבהמות, ואם עשאו ממתכת - מקבל טומאה. 22) העץ המונח על צוארי הבהמות המושכות את העגלה. 23) בשני ראשי הקטרב של עץ, מחוברות קצוות של מתכת נקובים, ומכניסים רצועות של עור בנקבים וקושרים אותן בעגלה. 24) משמש הגנה על הבהמה שלא תיחנק בחבל או ברצועה המתמחים כשהעגלה נמשכת. 25) "יתד מברזל ונעשה בקצה העגלה" (רבינו בפירושו למשנה). ורב האי גאון מפרש, כעין טבעת שמכניסים בה ראש העגלה וראש המחרישה. 26) גם כן יתד מברזל יהיה בקצה העול (שם). 27) מקום בעגלה מיוחד להניח בו אבנים וכדומה, ומקום זה הוא קערורי, כדי שלא תיפולנה האבנים. 28) לשון הפעמון, ומקבל טומאה מפני שראוי להקישו על גבי חרס וישמיע קול, וכל המשמיע קול - טמא (למעלה פ"ח ה"ז). בשבת נח, ב נימק רבא כך טומאת זוג שניטלו עינבלו, ונראה שגם העינבל ראוי לכך. 29) האונקלי (וו) אשר יתקעו במשא אשר על העגלה כדי שלא יפול (שם). 30) את כל חלקי העגלה. 31) שם מ"ה. 32) המחופה במתכת. ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ז ה"ח דרשו מן המקרא, שכל חיפויי כלים אינם מקבלים טומאה. 33) עופרת. 34) התלויים לנוי, למעלה בפ"ח ה"ז נתבאר שתכשיטי בהמה אינם מקבלים טומאה. 35) חישוק של ברזל שעל גבי גלגל עץ. הסובב משמש את הגלגל. 36) לוחות מתכת דקים, ותולים אותם לנוי. 37) כל חלקי העגלה של עץ המחופים מתכת.

10 **ו. עֲקֵרַב[38] בֵּית הַבַּד[39] - מְקַבֵּל טֻמְאָה. אָרוֹן[40] שֶׁל**
11 **גְּרוֹסוֹת[41], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר[42], אִם הָיְתָה**
12 **תַּחְתָּיו עֶגְלָה שֶׁל מַתֶּכֶת - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[43].**

38) שם פי"ב מ"ג. 39) ברזל שבקורה שכותשים בה הזיתים. 40) שם מ"ד. 41) ארון של מוכרי גריסים. 42) התיבה שמוכרי גריסים נותנים בה את סחורתם היא כבידה מאד ואינה עשויה להיטלטל, ולפיכך אינה מקבלת טומאה. 43) ואין אנו אומרים שהיא טפילה לארון ומשמשת אותו.

13 **ז. רֵיחַיִם[44] שֶׁל פִּלְפְּלִין[45] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִשּׁוּם**
14 **שְׁלֹשָׁה כֵּלִים: מִשּׁוּם כְּלֵי מַתֶּכוֹת[47], וּמִשּׁוּם כְּלֵי**
15 **קִבּוּל[48], וּמִשּׁוּם כְּבָרָה[49].**

44) משנה ביצה כג, ב. 45) הריחיים ששוחקים בהם פלפלים, מורכבים משלושה חלקים: בחלק העליון טוחנים את הפלפלים, ועיקר כלי זה הוא של מתכת; החלק האמצעי העשוי ככברה, מקבל את כל הפלפל הטחון ומנפה אותו; והחלק התחתון היא קערה קטנה, ולתוכו נופל הפלפל הדק. 46) כלומר, כל חלק משלושת החלקים האלה מקבל טומאה בפני עצמו. 47) החלק העליון מקבל טומאה מפני שהוא כלי מתכת, ואף-על-פי שאין לו בית קיבול, שהרי כל הפלפל נופל למטה. 48) התחתון שכולו עץ מקבל טומאה ככל כלי עץ שיש לו בית קיבול. 49) החלק האמצעי. גזרו טומאה על כברה משום אריג (רש"י שם). והמדובר כשהשוליים המנוקבים אינם של מתכת, שאם הם של מתכת מקבלת טומאה בלי גזירת אריג. [בגמרא שם אמרו: "תנא, תחתונה משום כלי קיבול, אמצעית משום כלי כברה, עליונה משום כלי מתכת". ורבינו קיצר בלשונו].

16 **ח. הַדֶּלֶת[50] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁבַּמִּגְדָּל[51] שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים -**
17 **אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[52]; וְשֶׁל רוֹפְאִים - מְקַבֶּלֶת**
18 **טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּנִּיחִים בָּהּ אֶת הָאִסְפְּלָנִית[53] וְתוֹלֶה**
19 **בָּהּ אֶת הַמִּסְפָּרַיִם[54].**

50) כלים פי"ב מ"ג. 51) ארון גדול. 52) מפני שאינה כלי אלא משמשת את הארון ואין לה שם שפני עצמו, כי סתם דלת היא דלת של בית, וזו - "דלת של ארון" שמה. [ואפשר גם לפרש, שהמדובר במגדל של עץ העשוי לנחת (ראה למעלה פ"ג ה"א), ואינו מקבל טומאה, והדלת בטילה לגבי המגדל]. 53) תחבושת. 54) ולפיכך היא כלי בפני עצמו (ראה למעלה פ"ט ה"ו).

20 **ט. טַסִּין[55] שֶׁל מַתֶּכֶת[56] שֶׁמְּנַעֲרִין בָּהֶן אֶת הַקְּדֵרָה[57]**
21 **- מְקַבְּלִין טֻמְאָה[58], וְהַקְּבוּעִין בַּכִּירָה[59] - טְהוֹרִין[60].**

55) משנה שם, ותוספתא שם בבא מציעא פ"ב ה"ה. 56) במשנה: "הייתוכין טמאים, והפרכין טהורים" ובתוספתא: אלו שהחנוונין מנער בהן את הקדירה, והפרכים - הקבועים בכירה (גירסת רבינו). 57) רבינו השמיט כאן את המילה "החנוונין" וכנראה כוונתו לקדירה שיש בה תבשיל חם, ואי אפשר להחזיקה ביד ולנערה לקערה אלא על-ידי טסים העשויים כעין צבת (וכן פירש הר"ש, והוא מקיים את הגירסא "שהחנוונין", ומבאר שהמדובר בקדירה שיש בה כסף מהותך ומריקים אותו לכלי אחר בעזרת מלקחיים. ומכאן השם "ייתוכין"). 58) שהרי הם כלים. 59) משתמשים בהם לשמור שלא ישרף במהירות בלתי רצויה (רבינו בפירושו למשנתנו. ראה כסף-משנה). והמדובר בכיריים קבועים בבנין. 60) מפני שהם קבועים במחובר לקרקע.

22 **י. הַמַּלְקָחַיִם[61] שֶׁמְּמַעֲכִין בָּהֶן אֶת הַפְּתִילָה[62] - מְקַבְּלִין**
23 **טֻמְאָה; וְהַצַּנּוֹרוֹת[63] שֶׁתּוֹפְסוֹת אֶת הָרֵחַיִם מִלְּמַעְלָה**
24 **- אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיוֹת אֶלָּא**
25 **לְחַזֵּק[64].**

61) צבת. 62) כשמתקבץ פחם בראש הפתילה הדולקת, דועך אורה קצת, והשתמשו בצבתות של מתכת מיוחדת

למחוט את הפתילה. 63) ברזלים. 64) תוספתא שם ה"ו.

1 **יא. קְלוֹסְטְרָא[65] שֶׁנּוֹעֲלִין בָּהּ הַדְּלָתוֹת: אִם הָיְתָה**
2 **שֶׁל מַהֶכֶת - מִתְטַמְּאָה; הָיְתָה שֶׁל עֵץ וּמְצֻפָּה מַהֶכֶת**
3 **- טְהוֹרָה[66].**

65) בריח שראשו אחד עבה. בפתח שיש לו שתי דלתות קובעים טבעת בכל אחת מהן, וכשרוצים לסוגרן מכניסים את הקלוסטרא בטבעות (שם פי"א מ"ד). 66) נתבאר למעלה הלכה ה, ובכמה מקומות אחרים, שכלים מצופים אינם מקבלים טומאה.

4 **יב. הַפִּין[67] וְהַפּוּרְנָא[68] - טְמֵאִים.**

67) שם. 68) פורנא הוא המנעול, ופין הן השיניים הנכנסות לתוך המנעול (הפורנא) וסוגרות אותו.

5 **יג. פְּקָק[69] שֶׁל מַהֶכֶת - טָהוֹר, לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת**
6 **אֶת הָעֵץ[70].**

69) חצי כדור נקוב שנותנים אותו בראש הפלך בשעת טוויה, והחוטים נמשכים דרך הנקב (רבינו בפירושו למשנתנו). 70) הפלך הוא של עץ, והוא עיקר הכלי, והפיקה היא תוספת להקל את הטווייה.

7 **יד. הַפּוֹשׁ[71] וְהַפִּימָא[72] וְהַמַּקֵּל וְסִמְפּוֹנְיָא וְחָלִיל[73]**
8 **שֶׁל מַהֶכֶת - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. הָיוּ שֶׁל עֵץ וּמְצֻפִּין**
9 **מַהֶכֶת - טְהוֹרִין[75]; חוּץ מִן הַסִּמְפּוֹנְיָא, שֶׁאִם הָיָה**
10 **בָּהּ בֵּית קִבּוּל כְּנָפַיִם[76], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְצֻפָּה -**
11 **טְמֵאָה[77].**

71) פלך (שם מ"ו). 72) במשנה (שם) הגירסא "והאימה". העץ שכורכים עליו את החוטים, וממנו טווים אותם בפלך. 73) כלי נגינה. 74) נמשך לכל הדברים המנויים למעלה. 75) שיטת רבינו, שכל דבר מצופה אינו מקבל טומאה, ואפילו הוא ראוי לקבל טומאה בלי הציפוי, כי הציפוי גורם טהרה מגזירת הכתוב. ורבים חולקים עליו. 76) לוחות דקים של מתכת שמכניסים אותם לתוך הסימפוניא, וכשנופחים בסימפוניא הם נרעדים ומשמיעים קול. 77) מפני שבית הקיבול אינו מצופה, כי המקום צר מאד ואין אפשרות טכנית לצפותו (תוספות יום טוב). ונראה להוסיף שנמנעו מלצפות מפני שהציפוי משפיע לרעה על צליל הכנפים). [כלי הנגינה "סימפוניא", מובאת במקרא (דניאל ג, ה)].

12 **טו. הַחֲצוֹצְרֹת[78] שֶׁמְּפֻצָּלֹת חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת[79]: אִם אֵין**
13 **יוֹדֵעַ לְהַחֲזִירָהּ אֶלָּא אֻמָּן[80] - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**
14 **כְּשֶׁהִיא מְחֻבֶּרֶת[81]; וְאִם יְכוֹלִין[82] הַכֹּל לְפָרְקָהּ**
15 **וּלְהַחֲזִירָהּ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[83].**

78) שנינו שם (מ"ד): "קרן עגולה טמאה ופשוטה טהורה, אם היתה מצופית שלה של מתכת - טמאה. הקב שלה, ר' טרפון מטמא וחכמים מטהרין, ובשעת חיבורן הכל טמא". ומבאר שם רבינו, שהכוונה לחצוצרת מורכבת מהרבה חלקים, ולא לקרן של בהמה (כלי נגינה זה כתוב במקרא (דניאל שם): "קל קרנא משרוקיתא"), וכל חלק בפני עצמו אין עליו תורת כלי. וישנם שני סוגים של כלי זה: קרן עגולה וקרן פשוטה, העגולה רק אומן יכול להרכיב את חלקיה, ואת הפשוטה יכול כל אדם לפרקה ולהרכיבה, ולפיכך אמרו (שבת מז א): המחזיר קרן עגולה בשבת חייב חטאת (מפני שעשה מלאכה), פשוטה - פטור. ודעת רבינו שחלקי הפשוטה אפילו כשהם מחוברים אינם חיבור לטומאה, מפני שהם מתפרקים ללא כל טירחה ובלי ידע אומנות, ומתוך ביאור זה תתפרש הלכה זו והבאה אחריה. 79) של עץ או עצם שאין להן בית קיבול. 80) ואם כן היא מסוג קרן עגולה. 81) מפני שהוא כלי שלם. 82) שהיא קרן פשוטה. 83) חיבור חלש כזה אינו חיבור לטומאה, והחוליות נידונות כמפורקות (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

16 **טז. הַקָּצָה[84] שֶׁמַּנִּיחִין הַפֶּה עָלָיו בִּשְׁעַת תְּקִיעָה[85] -**
17 **מְקַבֵּל טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[86]; וְהַקָּצָה הָאַחֵר הָרָחָב[87]**
18 **- אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[88]; וּבִשְׁעַת חִבּוּר -**
19 **הַכֹּל טָמֵא[89]. כֵּיצַד בּוֹ[90]: קְנֵי מְנוֹרָה[91] בִּפְנֵי עַצְמָן -**
20 **אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שֵׁם לְוַי[92];**
21 **הַפֶּרַח שֶׁלָּהּ[93] וְהַכָּסִיס - מִתְטַמְּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן[94];**
22 **וּבִשְׁעַת חִבּוּר - הַכֹּל טָמֵא.**

84) שם. 85) הכוונה ל"מצופית" שנאמרה במשנה. 86) אפילו כשאינו מחובר לחצוצרה. והטעם, מפני שהיא של מתכת ויש לה שם בפני עצמו. במשנה כתוב בפירוש: "אם היתה מצופית שלה של מתכת טמאה". ותמוה הדבר, שרבינו השמיט את המילים: אם היתה של מתכת. 87) במשנה: "הקוו שלה". פירוש, החלק התחתון של החצוצרה. 88) אפילו אם הוא מתכת, מפני שאין לו שם בפני עצמו (ראה למעלה פ"ט ה"א). 89) כל החצוצרה נידונית ככלי אחד, והמצופית היא עיקר. ולפיכך הכל טמא, ואפילו אם הקוו הוא של עץ או עצם. 90) דומה לזה. 91) שאינם מחוברים חיבור של קבע לגוף המנורה. 92) נקראים: "קני מנורה", ולא "קנה" סתם. 93) שקע בראש המנורה, שבו מכניסים את הנר (נר = כלי שנותנים בו השמן והפתילה). 94) אפילו כשהם מפורקים מגוף המנורה, ואף־על־פי שאין להם שם בפני עצמם. והטעם, מפני שיש להם בית קיבול. למעלה פ"ט ה"ב נתבאר שכלי מתכת שיש לו בית קיבול מקבל טומאה, אפילו אין לו שם בפני עצמו.

23 **יז. קוֹרַת הַחִצִּים[95], שֶׁהִיא הַמַּטָּרָה[96], שֶׁיֵּשׁ בָּהּ**
24 **לְשׁוֹנוֹת שֶׁל מַהֶכֶת - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; וְשֶׁמַּנִּיחִים**
25 **אוֹתָהּ בְּרַגְלֵי הָאֲסוּרִים[97] - טְהוֹרָה[98]. וְהַקּוֹלָר[99] -**
26 **מְקַבֵּל טֻמְאָה. מְגֵרָה[100] שֶׁעָשָׂה שִׁנֶּיהָ לְחוֹר הַדֶּלֶת[101],**
27 **אַף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ[102] - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת**
28 **טֻמְאָה[103]. וְאִם מִשְּׁנִטְמֵאת עֲשָׂאָהּ לְחוֹר הַדֶּלֶת - הֲרֵי**
29 **זוֹ בְּטֻמְאָתָהּ עַד שֶׁיִּקְבָּעֶנָּה בְּמַסְמֵר[104]. הֶפְסֵדָהּ[105], בֵּין**
30 **מִלְמַעְלָה בֵּין מִלְמַטָּה[106] בֵּין מִן הַצְּדָדִים -**
31 **טְהוֹרָה[107].**

95) שם פי"ב מ"א. 96) לוח שקולעים אליו את החיצים. 97) גוש ברזל ובו פגימה רחבה, ומכניסים לתוכה רגל האסיר, ולמעלה מניחים קורה וקושרים אותה אל הברזל. מכשיר זה שמו "סד" במקרא (איוב יג, כז). 98) מפני שאינה כלי כלל. 99) שעל צוארי האסירים, דומה לעול שעל צואר הבהמה. 100) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ד ה"ה. 101) עשה חריץ במשקוף, והכניס בחריץ את המגירה, ושיניה בולטות לחלל הפתח. [מגירה = משור, מלשון הכתוב (שמואל־ב יב, לא) וישם במגירה]. 102) כשהיא מחוברת. 103) מפני שהיא מחוברת לקרקע. [במשנה שם פי"ד ג, אמרו: "מגירה שעשה שיניה בתוך החור טמאה", ופירשו הרא"ש והברטנורא שבמשנה המדובר במגירה שנטמאה לפני שקבעה, ואינה יוצאת מידי טומאתה על ידי קביעה בלי מסמר, מפני שהנכנסים ויוצאים ניזוקים בה יש להניח שיסירה ממקומה, ולפיכך אינה נידונית כקבועה בקרקע, וכך שנינו גם בתוספתא. אבל למנוע הורדת טומאה, מועילה קביעה זו]. 104) כשקבעה במסמר, הוכיח שאין בדעתו להסירה. 105) באופן שהשיניים אינן בולטות לתוך החלל. 106) במשנה כתוב: "מלמטן למעלן" פירוש, הכניס את השיניים לתוך החריץ שבמשקוף ואינן בולטות לחוץ, ומתוך כך אי־אפשר לנסר בהן. ונראה שגם כאן וגם בתוספתא יש לגרוס כך. הגירסא שלפנינו אינה מובנת. [בדוחק אפשר לפרש שהתכוון לאסקופה ולמזוזות]. 107) יצאה מטומאתה, מפני שביטלה לגמרי מתשמישה המיוחד לה. ועוד, מפני שאינה מזיקה לנכנסים ויוצאים אין בדעתו להסירה. [רבינו חזר בו כאן מפירושו במשנה הנ"ל (סדרי טהרות)].

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר כמה שיעור השבר שיישבר כלי מתכת ולא יקבל טומאה. ודין כלי מתכת שניקבו.

1 **א. כַּמָּה שִׁעוּר הַשֶּׁבֶר[2] שִׁישָּׁבֵר כְּלִי מַתֶּכֶת וְלֹא יְקַבֵּל**
2 **טֻמְאָה אוֹ יִטְהַר מִטֻּמְאָתוֹ?[3] הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא[4].**

2) כלים פי"ד מ"א. 3) שירדה עליו לפני שנשבר. 4) אין שיעור אחיד לכל הכלים, השיעורים השונים יתבארו בהלכות הבאות.

3 **ב. כָּל זְמַן[5] שֶׁהַכְּלִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ[6] -**
4 **עֲדַיִן הוּא כְּלִי וְחָשׁוּב כְּלִי שָׁלֵם. כֵּיצַד? כְּלִי שֶׁל**
5 **מַתֶּכֶת[7] שֶׁנִּשְׁבַּר וַהֲרֵי הוּא יָכוֹל לְמַלּאוֹת בּוֹ - הֲרֵי**
6 **הוּא כְּלִי כְּשֶׁהָיָה. הַקֻּמְקוּם - כְּדֵי לָחֹם בּוֹ חַמִּין.**
7 **הַמַּחַם[8] - כְּדֵי לְקַבֵּל סְלָעִים[9]. הַלֶּפֶס[10] - כְּדֵי לְקַבֵּל**
8 **קִיתוֹנוֹת[11] שֶׁל מַתֶּכֶת. הַקִּיתוֹן - כְּדֵי לְקַבֵּל**
9 **פְּרוּטוֹת[12]. מִדּוֹת הַיַּיִן[13] - כְּדֵי לָמֹד בָּהֶן הַיַּיִן[14]. וְכֵן**
10 **מִדּוֹת הַשֶּׁמֶן[15] - כְּדֵי לָמֹד בָּהֶן הַשֶּׁמֶן. מְסַנֶּנֶת שֶׁל**
11 **חַרְדָּל[16] שֶׁנִּפְרְצוּ בָּהּ שְׁלֹשָׁה נְקָבִים מִלְמַטָּה[17] זֶה**
12 **לְתוֹךְ זֶה[18] - טְהוֹרָה[19], לְפִי שֶׁאֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת מֵעֵין**
13 **מְלַאכְתָּהּ. מַגֵּרָפָה[20] שֶׁנִּטְלָה בַּפָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
14 **כְּקוּרְנָס - טְהוֹרָה; שֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה מֵעֵין מְלַאכְתָּהּ**
15 **אֶלָּא מֵעֵין הַקּוּרְנָס, וְהִיא לֹא נַעֲשֵׂית לְתִקְעַ בָּהּ**
16 **כְּקוּרְנָס. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[21].**

5) שם. 6) שלפני שבירתו. 7) במשנה: "דלי". וגם רבינו מתכוון לדלי שמלאכתו הקבועה היא מילוי מים. 8) שהוא גדול יותר מקומקום. 9) ולא יפלו דרך הנקב. סלע = מטבע כסף עתיק (ראה פ"ט ה"י). מפני שהוא כלי גדול נתנו לו שיעור גדול, נראה שרגילים היו להשתמש לפעמים במיחם להניח בו סלעים, שאם לא כן - הרי אינו ראוי למלאכתו הראשונה ('תפארת ישראל'). 10) כלי גדול מאוד שמחממים בו מים ומנקים בו כלים קטנים. 11) כדים. 12) גם כשהוא שלם הניחו בו מטבעות קטנות. [הר"ש מפרש שבדלי וקומקום מדובר כשנתרועעו, פירוש שנשחקו ונחלשו, וממיחם ואילך - בניקבו. ומסתמך בפירושו זה על התוספתא, שם פ"ד ה"א. וגם בהלכה שלפנינו אין לפרש את כל הכלים באותו קלקול עצמו, שהרי רבינו מתחיל "שנשבר" ונותן שיעורים מתאימים לכלי שבור בדלי וקומקום, ואחר מכאן הוא קובע שיעורים של קיבול מטבעות, שהם מתאימים לכלים שניקבו. ונראה שרבינו מפרש דלי וקומקום שנשברו, ונשאר בדלי מקום לשאוב מים, ובקומקום כדי לחמם בו מים, ובכלים האחרים מדובר כשניקבו (ראה 'תפארת ישראל')]. 13) כלים המיוחדים למדידת יין שניקבו. 14) אם אין היין יוצא דרך אותו הנקב, הכלי מקבל טומאה. ['יש מפרשים, שאפילו אם טיפות זעירות מתמצות לאט לאט דרך הנקב - הכלי מקבל טומאה, מפני שאינו מפריע למדידה שהיין מתעכב בכלי זמן קצר]. 15) שמן הוא יותר סמיך מיין, ואינו יוצא אלא דרך נקב יותר גדול. 16) רגילים היו לשרות את החרדל במים או בחומץ ולהעבירו דרך מסננת ששוליה אריגה של חוטי מתכת. 17) נקרעו חוטי האריגה בשלושה מקומות סמוכים זה לזה. 18) שלושת הנקבים התלכדו לחור גדול אחד, והחרדל נופל דרך החור. 19) אע"פ שיכולה לקבל דברים גסים יותר מחרדל. 20) כלים פי"ג מ"ד. ופירש רבינו, תרווד גדול שבוחשים בו את התבשיל, ובית יד שלו עשוי בתבנית קורנס (פטיש) ואפשר להשתמש בו לתקוע מסמרים. 21) כל הדומה לזה, כל כלי שנשבר ואינו ראוי למלאכתו הראשונה אינו מקבל טומאה, אף־על־פי שהאדם משתמש בו למלאכה אחרת.

17 **ג. מַסְרֵק[22] שֶׁל עֶמֶר[23] שֶׁנִּטְּלוּ שִׁנָּיו, אִם נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ**
18 **שָׁלֹשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד[24] - טָמֵא. הָיְתָה הַחִיצוֹנָה[25] אַחַת**
19 **מִן הַשָּׁלֹשׁ - טָהוֹר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִסְרֹק בּוֹ**
20 **פִּשְׁתָּן[26], שֶׁהַחִיצוֹנָה אֵינָהּ מוֹעֶלֶת לִסְרֹק, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ**
21 **עוֹשֶׂה מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ בִּכְלִי מַתֶּכֶת - טָהוֹר. נִטְּלוּ מִן**
22 **הַמַּסְרֵק שְׁתַּיִם וַעֲשָׂאָן[27] לְמַלְקֶטֶת[28] - טְמֵאוֹת. אַחַת[29]**
23 **וְהִתְקִינָהּ לַגֵּר[30] אוֹ לִלְפּוֹף[31] עָלֶיהָ הַחוּט לִרְקוֹם -**
24 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. וְאִם הָיְתָה הַשֵּׁן עֲבָהּ וּגְדוֹלָה, אַף**
25 **עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְקִינָהּ - הֲרֵי זוֹ מִתְטַמֵּאת בִּכְנֵי**
26 **עַצְמָהּ[32].**

22) שם פי"ג מ"ח. 23) שסורקים בו את הצמר. בית היד של המסרק עשוי מעץ, ומחטים של ברזל תחובות בו.

24) ראוי הוא עדיין לסרוק בו. 25) השן החיצונה שהיא רחבה ואינה ראויה לסרוק בה. 26) תיבה זו נשתרבבה לכאן בטעות ויש למוחקה. מסרק של צמר שמחטיו דקות, אינו ראוי כלל לסרוק בו פשתן. 27) את שתי המחטים. 28) כעין מלקחיים להוריד בהן את השיער מן הגוף. 29) ניטלה שן אחת. 30) כפף קצה אחד בתבנית מתאימה להוציא בה את הפתילה מהנר. 31) לכרוך. 32) מפני שהיא ראויה לכתוב בה על לוח של שעווה. כרב פפא ביבמות מג, א (ראה כסף־משנה).

1 **ד. מַסְרֵק[33] שֶׁל פִּשְׁתָּן[34] שֶׁנִּטְּלוּ שִׁנָּיו וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ**
2 **שְׁתַּיִם - טָמֵא[35]; נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ אַחַת - טָהוֹר[36].**

33) שם. 34) חוטי הפשתן הם יותר עבים, ושיני המסרק עבות ומרווחות זו מזו יותר מבמסרק של צמר. 35) ראוי הוא עדיין לסרוק בו פשתן. 36) שתי הלכות אלו ג' ו־ד' מנוגדות לשיטת הסוגיא ביבמות (שם. העיר על זה ב'כסף משנה' בהלכה הקודמת. ראה שם).

3 **ה. הַכְּדוּמִים[37] שֶׁנִּשְׁבְּרוּ וְאוּנְקְלִי[38] שֶׁלָּהֶן קַיֶּמֶת -**
4 **טְמֵאִין[39], שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיא בָּהֶן הַדְּלִי מִן**
5 **הַבְּאֵר[40] כְּשֶׁהָיוּ מְקֻדָּם.**

37) שם מ"ז: הכדומים האשקלוניים. 38) השלשלת עם הווים. 39) באשקלון היו רגילים להשתמש בכלי זה המורכב ממוט עץ ארוך, ובו קבועות שלשלאות של ברזל שבראשיהן ווים כפופים, בכלי זה מוציאים כלים שנפלו לבור. והוא מקבל טומאה אף־על־פי שהמוט הוא עץ פשוט, מפני שהשלשלאות והווים הם עיקר הכלי, והעץ משמש אותם. 40) כשהבאר אינה עמוקה או אם יקשור בה חבל.

6 **ו. מְגֵרָה[41] שֶׁנִּטְּלָה שֵׁן אַחַת מִבֵּינְתַיִם[42] - טְהוֹרָה[43].**
7 **נִשְׁתַּיֵּר בָּהּ[44] מִלֹּא הַסִּיט[45] בְּמָקוֹם אֶחָד - טְמֵאָה,**
8 **שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לָגֹר[46] בַּנִּשְׁאָר.**

41) משור (שם מ"ד). 42) מבין כל שתי שיניים ניטלה אחת [כל שן שנייה ניטלה, ולא נשארו שתי שיניים בלי הפסק ביניהן]. 43) כי אי־אפשר לנסר בה. 44) מקום שלא ניטלו שיניה. 45) כשיעור ארבעה אגודלים. רבינו בפירושו למשנתינו מבאר, שיש הבדל בין מלוא הסיט לרוחב הסיט, מלוא הסיט שיעורו כמו שאמרנו, ורוחב הסיט הוא המרחק בין ראש האגודל וראש האצבע כשמרחיקים אותן זה מזו עד קצה האפשרות. [בפירושו למשנה שבת קה, ב - כותב רבינו, שמלוא הסיט הוא שתות הזרת, ושיעור זה הוא פחות מחצי השיעור האמור כאן, שהרי הזרת הוא חצי אמה = שתים עשרה אצבעות (לא אגודלים), וצע"ג, ראה פירושו לערלה פ"ג מ"ב]. 46) לנסר.

9 **ז. הַמַּעֲצָד[47] וְהָאִזְמֵל[48] וְהַמַּפְסֶלֶת[49] וְהַמַּקְדֵּחַ[50]**
10 **שֶׁנִּפְגְּמוּ[51] - עֲדַיִן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[52]. נִטַּל חִסּוּמָן[53] -**
11 **טְהוֹרִין[54]. וְכֻלָּן שֶׁנִּטְּלוּ לִשְׁנַיִם[55] - טְמֵאִין[56]; חוּץ**
12 **מִן הַמַּקְדֵּחַ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לִנְקֹב בּוֹ[57]. וְהָרוּנְקִי[58]**
13 **בְּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
14 **מְקֻצָּת כְּלִי.**

47) כלים, שם. גרזן שמשתמשים בו נגרים. 48) רבינו במשנה מפרש: ברזל ארוך מחודד בקצהו התחתון, והנגר אוחז אותו בשתי ידיו וחותך בו את העצים. 49) סכין חדה מורכבת בבית יד של עץ, ומחליקים בה את הקרשים. 50) כלי שהנגרים קודחים בו נקבים בעץ, ראה לקמן הערה נו. [פירשנו כל הכלים האמורים למעלה ע"פ פירוש רבינו במשנה, אולם כיום משתמשים במונחים אלה לכלים אחרים]. 51) נסדקו. 52) מפני שהם עדיין ראויים למלאכתם. רבינו שם מפרש, שכל הכלים האלה עשויים משני חלקים מרותכים זה לזה, האחד הוא ברזל פשוט, והשני – החלק שבו יחתכו וינקבו – עשוי מברזל יותר קשה ויותר חזק (כנראה הכוונה לפלדה). ואם נסדק החלק שאינו חזק כל־כך אין הסדק עובר את גבול הברזל הקשה, כאילו זה חוסם את המעבר, ולפיכך נקרא חלק זה "חיסום". 53) הברזל הקשה. 54) חלק זה הוא עיקר הכלי. 55) לארכן. 56) שהרי נשאר כלי קטן שהוא עדיין ראוי למלאכתו הראשונה. 57) בדפוסים שלנו בפירוש המשניות, כתוב: "ומקדח שם המקבת", אולם מכאן הוכחה שטעות הדפוס או המעתיק היא, וצ"ל "מנקבת". 58) ה'ערוך' מפרש שהוא הכלי שמחליקים בו העצים, אולם רבינו פירש כך "מפסלת" שנאמרה במשנתינו, ולא ביאר כאן רונקי מה הוא, וכתב רק שהוא כלי מורכב משני חלקים וכל חלק בפני עצמו אינו כלי שלם ולכן אינו מקבל טומאה.

15 **ח. הַסַּיִף[59] וְהַסַּכִּין, וְהַסַּכִּין הָעָקֹם כְּמוֹ מַגָּל[60],**
16 **וְהָרַמַּח וּמַגַּל יָד[61] וּמַגַּל קָצִיר[62] וְזוּג מִסְפָּרַיִם קְטַנִּים**
17 **שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים וְזוּג מִסְפָּרַיִם גְּדוֹלִים שֶׁל סַפָּרִים[63]**
18 **שֶׁנִּחְלְקוּ[64] - כָּל חֵלֶק מֵהֶן מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
19 **עוֹשֶׂה מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ[65].**

59) שם מ"א. 60) רבינו מפרש כך פגיון שנאמר במשנה. והר"ש מפרש סכין שיש לו שני פיות. 61) שמשתמשים לצרכי הבית. 62) שקוצרים בו תבואה. 63) מדובר בכלים של חוליות מחוברות או שיש להם בית יד המחובר בהם. ראה 'משנה אחרונה'. 64) נתפרקו בחלקים ולא נשברו. 65) אפשר לחתוך שערות בכל חלק מהם.

20 **ט. מִסְפָּרַיִם[66] שֶׁנִּחְלְקָה לִשְׁנַיִם[67] - טְהוֹרָה, לְפִי**
21 **שֶׁאֵינָהּ מַעֲבֶרֶת אֶת הַשֵּׂעָר[68] אֶלָּא בְּדֹחַק.**

66) במשנה כתוב "מספרת". כלי זה אינו מורכב משני סכינים. רב האי גאון, מפרש: "ביאו רדיד (טס דק) של ברזל ויחודו אותו משני ראשיו ומכפלים אותו לצד אחד". 67) נשברה. 68) שערות סבוכות. [בתוספתא, שם פ"ג ה"ב, אמרו: "רבי יהודה מטמא, מפני שהוא כבתחילתו, בתחילה חותך בה את הסבך ועכשיו חותך בה את הסבך, וחכמים מטהרים". ופירש שם הגר"א חותך סבכי אילנות, ורבינו מפרש סבכי שערות.

22 **י. שְׁרִיוֹן[69] שֶׁנִּחְלַק לְאָרְכּוֹ - טָהוֹר[70]; לְרָחְבּוֹ[71], אִם**
23 **מִשָּׁמֵשׁ מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ רִאשׁוֹנָה - טָמֵא. מֵאֵימָתַי**
24 **טָהֳרָתוֹ? מִשֶּׁיִּכְלֶה[72] וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ.**
25 **בָּלָה וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֻבּוֹ: אִם מִלְּמַעְלָה[73] - טָמֵא[74], וְאִם**

מִלְמַטָּה - טָהוֹר. קְצָץ מִמֶּנּוּ וְעָשָׂה חֵלְיָא לְתַכְשִׁיט - חֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[75].

69) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ״ג. 70) אינו ראוי להגן, שהרי אינו מכסה כל רוחב הגוף. 71) ונשתייר חלק מכסה חלקו של הגוף לכל רחבו. 72) על־ידי חלידה. 73) החלק העליון נשאר. 74) מפני שהוא מכסה את הלב ואת החזה. 75) כלי חדש בא לכאן – תכשיט אדם שהוא מקבל טומאה (ראה למעלה פ״ח ה״ו).

יא. שְׁפוֹפֶרֶת[76] שֶׁל זֶהָבִים[77] וְשֶׁל זוּגִין[78] וְשֶׁל נַפָּחִים[79] וְשֶׁל עוֹשֵׂי זְכוּכִית[80] שֶׁנִּתְחַלְּקָה לְאָרְכָּהּ - טְהוֹרָה; לְרָחְבָּהּ: אִם מְשַׁמֶּשֶׁת מֵעֵין מְלַאכְתָּהּ רִאשׁוֹנָה - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה.

76) תוספתא, שם ה״ו. 77) מפוח קטן שמנפחים בו הגחלים כדי להתך את הזהב. 78) בתוספתא כתוב: זגגין. 79) מפוח לליבון ברזל. 80) הגר״א גורס בתוספתא ״עושי כלי זכוכית״. נראה שהוא מפרש שזגגים הם המהתכים את הזכוכית ומשתמשים במפוחים גדולים, ועושי כלי זכוכית משתמשים בזכוכית מהותכת או רכה.

יב. כְּלֵבְיָא[81] שֶׁל סַפָּרִים[82] וְשֶׁל רוֹפְאִים וְשֶׁל עוֹשֵׂי זְכוּכִית שֶׁנִּתְחַלְּקָה לִשְׁנַיִם - טְהוֹרָה[83]; וְשֶׁל נַפָּחִים[84] - טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּתְּחִלָּה [חוֹתֶה בָּהּ אֶת הַגֶּחָלִים][85] וְעַכְשָׁו חוֹתֶה בָּהּ אֶת הַגֶּחָלִים.

81) תוספתא, שם. 82) כלי מיוחד להניח בו את הכלים השונים שמשתמשים בהם רופאים, ספרים ועושי זכוכית בשעת מלאכה. 83) עיקר תשמישה הוא לקבץ את הכלים במקום אחד כדי שלא יצטרך לחפשם, ואם נחלקה לשניים - נופלים הכלים מתוכה ומתפזרים. 84) ב׳ערוך השלם׳ מפרש, כלי שתחובים בו מסמרים מעוקמים בראשיהם, ובהם מוציאים הברזל החם מן הכור. 85) כשהנפח רוצה להוציא את הברזל החם מן הכור, הוא חותה את הגחלים שעל גביו ומצדדיו.

יג. מַרְאָה[86] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁנִּשְׁבְּרָה אוֹ שֶׁנִּטַּשְׁטְשָׁה[87]: אִם אֵינָהּ מַרְאָה רֹב הַפָּנִים - טְהוֹרָה; הָיְתָה מַרְאָה רֹב הַפָּנִים - עַדַיִן הִיא כִּלִי כְּשֶׁהָיְתָה[88].

86) משנה, כלים פי״ד, ו. 87) אינה מבריקה ואינה מחזירה תמונה ברורה. 88) מפני שאפשר להשתמש במראה קטנה כזו.

יד. מַחַט[89] שֶׁנִּטַּל קְצָתָהּ הַנָּקוּב אוֹ עֵקְצָהּ - טְהוֹרָה[90]. וְאִם הִתְקִינָהּ[91] לִלְפֹף[92] עָלֶיהָ הַחוּט לִרְקֹם בָּהּ[93] - טְמֵאָה[94]. אֲבָל מַחַט שֶׁל שַׁקִּין[95] שֶׁנִּטַּל קְצָתָהּ - הַנָּקוּב - טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוֹשֶׁם[96] בַּקָּצֶה הַשֵּׁנִי[97].

89) משנה, שם פי״ג מ״ה. 90) אינה ראוייה לתפירה. 91) עשה בה מעשה כדי להתאימה. 92) לכרוך. 93) כשהחוט כרוך על איזה חפץ עגול, נוח יותר לרקום. 94) אע״פ שאינה ראוייה למלאכתה הראשונה - מועיל התיקון. 95) שהיא עבה מאד. 96) חורט בחומר רך. 97) גם לפני שנשבר הקצה הנקוב משתמשים בה לרשום, ואם כן ראויה היא למלאכתה שלפני שבירתה.

טו. הַמַּחַט[98] שֶׁלּוֹפְפִין עָלֶיהָ[99] הַשֵּׁנִי[100] אוֹ הַזָּהָב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן כְּדַרְכּוֹ שֶׁעוֹשִׂין הָרוֹקְמִין, בֵּין שֶׁנִּטַּל הַנָּקוּב שֶׁלָּהּ בֵּין שֶׁנִּטַּל עֵקְצָהּ - טְמֵאָה, שֶׁאֵין מְלַאכְתָּהּ הַתְּפִירָה[101].

98) שם. 99) שנעשתה בעיקרה לשם כך, ולפעמים משתמשים בה גם בחודה ובעוקצה. 100) צמר צבוע אדום. 101) עיקר מלאכתה אינה התפירה אלא הליפוף, ולזה היא ראויה גם אחר השבירה. חוטי שני וחוטי זהב הם דקים מאד, ולכן לופפים אותם על מחטים דקים.

טז. מַחַט[102] שֶׁהֶעֱלָתָה חֲלוּדָה: אִם מְעַכֶּבֶת הַתְּפִירָה - טְהוֹרָה, וְאִם לָאו - טְמֵאָה.

102) שם.

יז. הַסַּיִף[103] וְהַסַּכִּין שֶׁהֶעֱלוּ חֲלוּדָה - טְהוֹרִין; שָׁפָאן[104] וְהִשְׁחִיזָן[105] - חָזְרוּ לְטֻמְאָתָן הַיְשָׁנָה. וְכֵן[106] צִנּוֹרָא[107] שֶׁפִּשְׁפְּשָׁהּ - טְהוֹרָה; כְּפָפָהּ - חָזְרָה לְטֻמְאָתָהּ הַיְשָׁנָה.

103) תוספתא, שם בבא־מציעא פ״ג ה״ו. 104) נמשך לסייף. 105) נמשך לסכין. למעלה פ״ח ה״ב כתב רבינו שגמר מלאכת הסייף הוא משישופנה, ושל הסכין משישחיזנה, ומשום כך אנו מוכרחים לחלק ולבאר כלמעלה. ב׳מנחת ביכורים׳ על התוספתא מבאר, שסייף אינה טעונה השחזה מפני שמכים בה בכוח, אולם סכין אינה ראויה למלאכתה לפני ההשחזה]. 106) משנה, שם פי״ג ה. 107) הברזל שעל ראש הפלך וראשו מעוקם, ואם נפשט העיקום אינו ראוי לטוויה (ע״פ פירוש רב האי גאון. והר״ש מפרש מזלג מעוקם שמהפכים בו את הבשר הניצלה על גחלים).

יח. מַפְתֵּחַ[108] עָקֹם כְּמוֹ אַרְכֻּבָּה[109] שֶׁנִּשְׁבַּר מִתּוֹךְ אַרְכֻּבּוֹתָיו; - טָהוֹר[110]. וְכֵן מַפְתֵּחַ הָעֲשׂוּי כְּמִין גַּם[111] שֶׁנִּשְׁבַּר מִתּוֹךְ גַּמּוֹ - טָהוֹר. שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לִפְתֹּחַ בָּהֶן, וַהֲרֵי אֵינָן מְשַׁמְּשִׁין מֵעֵין מְלַאכְתָּן. הָיוּ בָּהּ[112] שִׁנַּיִם[113] וּנְקָבִים[114] - טְמֵאָה, שֶׁעֲדַיִן הוּא מַפְתֵּחַ[115]. נִטְלוּ הַשִּׁנַּיִם - טְמֵאָה מִפְּנֵי הַנְּקָבִים[116]; נִסְתְּמוּ הַנְּקָבִים - טְמֵאָה מִפְּנֵי הַשִּׁנַּיִם. נִטְלוּ הַשִּׁנַּיִם וְנִסְתְּמוּ הַנְּקָבִים אוֹ שֶׁנִּפְרְצוּ הַנְּקָבִים זֶה לְתוֹךְ זֶה[117] - טָהוֹר.

108) שם פי״ד מ״ח. 109) שמקום העקימה הוא עגול כמו ברך (׳תפארת ישראל׳). 110) אף־על־פי שנשאר קצת עיקום במקום השבירה. והטעם, מפני שהעיקום אינו מגיע עד מקום הבריח ולא יעתיקו ממקומו. 111) אות יוונית שצורתה כך: ? 112) צ״ל בו, פירוש בחלק השבור. 113) בליטות שאפשר לאחוז בהן את הבריח ולהעתיקו. 114) ואפשר להכניס בהם את הבריח ולהעתיקו. היו להם מנעולים שקצה הבריח הסוגר נכנס לנקבי המפתח המסיע אותו ממקומו, וסוג שני נפתח על ידי שיניים שבמפתח

כדוגמת המפתחות שלנו. 115) אפשר לפתוח בו מנעול בדוחק בעזרת השיניים או הנקבים. 116) ראוי עדיין לפתוח בו מנעול מהסוג הראשון שאמרנו. 117) ונעשה חור אחד גדול שאינו ראוי להזיז את הבריח ממקומו.

1 **יט. כְּלִי[118] שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ הָאֶחָד כַּף לְהָרִים בּוֹ**
2 **הַדֶּשֶׁן[119] וּבְרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי מַזְלֵג לְצָלוֹת בּוֹ הַבָּשָׂר:**
3 **נִטְלָה כַּפּוֹ[120] - טָמֵא מִפְּנֵי שְׁנָיו[121]; נִטְלוּ שְׁנָיו -**
4 **טָמֵא מִפְּנֵי כַּפּוֹ. וְכֵן מִכְחוֹל[122] שֶׁנִּטְלָה כַּפּוֹ שֶׁגּוֹרְפִין**
5 **בָּהּ הַכְּחוֹל[123] - טָמֵא מִפְּנֵי הַזָּכָר[124] שֶׁכּוֹחֲלִים בּוֹ**
6 **הָעַיִן; נִטַּל הַזָּכָר - טָמֵא מִפְּנֵי הַכַּף.**

118) שם פי"ג מ"ב. 119) רבינו מפרש כך "קוליגריפון" שנאמר במשנה. 120) ואינו ראוי לגרוף בו את האפר. 121) שאפשר להשתמש בהן לצלות בשר, ועדיין תורת כלי עליו. 122) כלי שתשמישו לצבוע את העיניים, קצהו האחד עגול ככף קטנה ובה נוטלים את הצבע, וקצהו השני ישר. 123) הצבע. 124) הקצה הישר של המכחול, שבו מכניסים את הצבע לתוך העין.

7 **כ. כְּלִי[125] שֶׁבְּרֹאשׁוֹ אֶחָד כַּף כִּסְכָּכָה[126] לִצְלוֹת עָלָיו**
8 **וּבַקָּצֶה הַשֵּׁנִי שְׁנַיִם לְהוֹצִיא מֵהֶן הַבָּשָׂר מִן הַקְּדֵרָה**
9 **אוֹ מֵעַל הָאֵשׁ[127]: נִטְלָה כַּפּוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי שְׁנָיו;**
10 **נִטְלוּ שְׁנָיו - טָמֵא מִפְּנֵי כַּפּוֹ. וְכֵן עֵט שֶׁל מַתֶּכֶת[128]**
11 **שֶׁכּוֹתְבִין בְּרֹאשׁוֹ הָאֶחָד וּבְרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי מוֹחֲקִין[129]:**
12 **נִטַּל הַכּוֹתֵב - טָמֵא מִפְּנֵי הַמּוֹחֵק; נִטַּל הַמּוֹחֵק -**
13 **טָמֵא מִפְּנֵי הַכּוֹתֵב. וְכֵן בַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה**
14 **הַנִּשְׁאָר יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ. כֵּיצַד? עֵט**
15 **שֶׁנִּטַּל הַמּוֹחֵק שֶׁלּוֹ וְנִשְׁאַר הַכּוֹתֵב, אִם נִשְׁאַר מֵאֲרֹכּוֹ**
16 **כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְקִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתָיו[130] - טָמֵא, שֶׁהֲרֵי**
17 **אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאחַז בּוֹ וְיִכְתֹּב בּוֹ. נִטַּל הַכּוֹתֵב וְנִשְׁאַר**
18 **הַמּוֹחֵק, אִם נִשְׁאַר מֵאֲרֹכּוֹ מְלוֹא פַּס יָדוֹ[131] - טָמֵא,**
19 **שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לוֹ לִמְחֹק בּוֹ. נִשְׁאַר פָּחוֹת מִזֶּה -**
20 **טָהוֹר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

125) שם. 126) רשת. מניחים עליה את הבשר ונותנים אותה על גחלי אש. 127) זהו לדעת רבינו "זומא לסטרא" שנאמרה במשנה. [הראב"ד וכן ה'כסף משנה' הסבירו, שהלכה יט היא פירוש של זומא לסטרא, והלכה כ' של "קוליגריפון". כנראה לא הגיע לידם פירוש למשניות אלו, שעליו מסתמך פירושנו כאן]. 128) שכותבים בו על השעווה או חומר רך אחר. 129) ראשו זה הוא רחב קצת ומחליקים בו את השעווה שחרטו בה אותיות. 130) למקום שהאצבעות מחוברות לפס היד. 131) כדי שיוכל לאחוז את המכתב בכף היד ולמחוק בו.

21 **כא. קֶרֶדֹּם[132] שֶׁנִּטַּל עֻקְּצוֹ[133], וְהוּא הַצַּד שֶׁהֶחָרָשׁ**
22 **מְנַגֵּר בּוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי בֵּית בְּקוּעוֹ; נִטַּל בֵּית בְּקוּעוֹ**
23 **- טָמֵא מִפְּנֵי בֵּית עֻקְּצוֹ. נִשְׁבַּר מַקּוֹפוֹ[134] - טָהוֹר[135].**

132) שם מ"ג. 133) הקורדום שני קצותיו מחודדים, האחד רחב מאד ומשתמשים בו הנגרים, והשני קצר ומעוגל קצת ומבקעים בו עצים במשק הבית. הראשון נקרא עושף, מפני שהוא דומה למחרישה ["במחרשתו" (שמואל־א יג, כ) מתרגם יונתן עושפיה], והשני נקרא "בית ביקוע". 134) בית קיבולו של הקת (ראה 'הגהות מים טהורים' לפירוש המשניות, שם). 135) מפני שאינו ראוי למלאכתו.

24 **כב. חַרְחוּר[136] שֶׁנִּפְגַּם[137] - עַדַיִן הוּא כְּלִי עַד שֶׁיִּנָּטֵל**
25 **רֹבּוֹ[138]. נִשְׁבַּר מַקּוֹפוֹ[139] - טָהוֹר.**

136) הברזל שמכניסים בו ראש המרדע ומנערים בו את העפר מן המחרישה וגם חותכים בו שרשים, ראה הלכה כג. 137) נטל חלק מחודו. 138) של החוד. 139) ראה בהלכה הקודמת. [בפירושו למשנתינו, גורס רבינו "קופו"].

26 **כג. הַמַּרְדֵּעַ[140] הוּא הַמַּלְמָד[141], וְהוּא עֵץ אָרֹךְ עָב.**
27 **וּכְמוֹ מַסְמֵר חַד תָּקוּעַ בְּקָצָתוֹ מִלְמַעְלָה, וְזֶה הַבַּרְזֶל**
28 **נִקְרָא דָּרְבָּן. וּבַקָּצֶה הַשֵּׁנִי מִלְמָטָה בַּרְזֶל כְּמוֹ רֹמַח**
29 **וְהָעֵץ נִכְנָס בּוֹ[142], וְזֶה הַבַּרְזֶל נִקְרָא חַרְחוּר.**

140) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ג ה"ה (בדפוס ראם וילנא, כתוב "מרדה". וצ"ל "מרדע"). 141) שנותנים על צואר הבהמה ליישר הילוכה. 142) ע"פ דפוס רומא. בדפוסים מאוחרים, הושמטה המילה "בו".

30 **כד. מְנִיקָת[143] שֶׁל מַתֶּכֶת, שֶׁהִיא כְּמוֹ שְׁפוֹפֶרֶת[144],**
31 **שֶׁנִּטְמְאָה - מְשֻׁיֶּקְבָּעָה בְּמַקֵּל[145] אוֹ בְּדֹלֶת[146]**
32 **וְיִחַבְּרָה[147] עִם הָעֵץ תְּטַהֵר[148]. לֹא נִטְמְאָה וְקָבְעָהּ**
33 **בְּמַקֵּל[149] אוֹ בְּדֹלֶת[150] - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**
34 **בְּמִקּוֹמָהּ[151]; שֶׁכָּל כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁקִּבָּעָם בְּקוֹרָה אוֹ**
35 **בַּכֹּתֶל - מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּשֶׁהָיוּ עַד שֶׁיִּשַּׁנֶּה[152] אֶת**
36 **מַעֲשֵׂיהֶם. לְפִיכָךְ, דַּף שֶׁל נַחְתּוֹמִין[153] שֶׁל מַתֶּכֶת**
37 **שֶׁקִּבָּעוֹ בַּכֹּתֶל - טָמֵא[154]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר**
38 **כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁנִּקְבְּעוּ[155], בֵּין מְקַבְּלֵיהֶן בֵּין פְּשׁוּטֵיהֶן**
39 **- מְקַבְּלִים טֻמְאָה כְּשֶׁהָיוּ.**

143) שם פי"ד מ"ב. 144) שמשתמשים בה לשאוף יין מן החבית. 145) יש אנשים שמרכיבים שפופרת של מתכת קטנה על מקל – לנוי. 146) לנוי, [ויש מפרשים שנותנים אותה תחת הדלת, כדי לשמור על העץ שלא ירקב]. 147) במסמרים (רבינו בפירושו למשנתינו). 148) מפני שהאדם שינה תשמישה במעשה בגופה ממש, שתקע בה מסמרים וניקבה, ועכשיו היא משמשת את העץ. 149) תחב בה את המקל ולא חיברה במסמרים. 150) הכניסה בחריץ שבדלת ולא קבעה במסמרים. 151) ומכל־שכן אם נטמאה, לא פקעה ממנה טומאתה. ומדובר כשלא עשה השפופרת לכתחילה בכוונה לקובעה בדלת או במקל, אבל אם עשאה לכתחילה לשם כך - לא ירד עליה תורת כלי, ולפיכך אינה מקבלת טומאה. 152) ע"י מעשה בגופם. [כל פירוש הלכה זו מיוסד על

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר כלי עץ ועור ועצם שנשברו ועשה משבריהם כלי. ודין חזרת כלי מתכות לטומאתם הישנה. ברזל טמא שבללו עם ברזל טהור וכו'. ודין כלי זכוכית שנטמאו ונשברו אם טהרו בכל הכלים. ושבריהם אם מקבלים טומאה. ודין כל כלי זכוכית המקבלים טומאה ושאין מקבלים.

1 **א. כְּלֵי עֵץ[2] וּכְלֵי עוֹר וּכְלֵי עֶצֶם שֶׁנִּשְׁבְּרוּ - טְהָרוּ**
2 **מִטֻּמְאָתָן. חָזַר וְעָשָׂה כְּלִי[3] מִשִּׁבְרֵיהֶם אוֹ שֶׁקִּבֵּץ אֶת**
3 **שִׁבְרֵיהֶן וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁאָר**
4 **הַכֵּלִים הַטְּהוֹרִים שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ מִקֹּדֶם[4], שֶׁהֵן מְקַבְּלִין**
5 **טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא. וְכֵן כְּלֵי מַתָּכוֹת[5] שֶׁנִּשְׁבְּרוּ אַחַר**
6 **שֶׁנִּטְמְאוּ - טְהָרוּ. הִתִּיכָן וְחָזַר וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים**
7 **אֲחֵרִים[6] - חָזְרוּ לְטֻמְאָה הַיְשָׁנָה. וְאֵין לִכְלֵי מַתָּכוֹת**
8 **טָהֳרָה גְּמוּרָה[7] עַד שֶׁיְּטַבְּלֵם בְּמְקֻוֶה כְּשֶׁהֵם שְׁלֵמִים[8]**
9 **אוֹ יִשָּׁאֲרוּ שְׁבוּרִים.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כלי עץ וכלי עור וכלי עצם שנשברו טהרו מטומאתן חזר ועשה כלי משבריהם .. הכלים טהורים".

כלי עץ, כלי עור וכלי עצם רומזים על כל אחד ואחד מישראל - "כי האדם עץ השדה" ועור שאינו מציאות לעצמו אלא טפל לבשר ומגן עליו מרמז על יהודי ש"אני נבראתי לשמש את קוני", ועצם מרמז על עצמיותו של יהודי - "חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו".

וכולם הם כלים כיהודי שהוא כלי לאלוקות. אלא שירד לעוה"ז ויש לו יצר הרע וכו' ובגלל זה יכול להיות אצלו היפך הטהרה. והעצה לזה שבירת הכלי שהוא ענין "לב נשבר" - עבודת התשובה ואז "טהרו מטומאתן". אמנם אין הכלי צריך להשאר שבור וכל ענייני הקדושה צריכים להיות בכלים שלמים ומלאים וכך גם האדם צריך להיות כלי שלם גם בענייניו הגשמיים - בני חיי ומזונא רויחא ולכן אחרי השבירה: "חזר ועשה כלי משבריהם" חוזר והופך להיות כלי שלם ובאופן נעלה יותר ממה שהיה קודם השבירה כשאר כלים הטהורים שלא נטמאו מקודם.

(יין מלכות סימן קמט)

2) כלים פרק ב משנה א ופרק טו משנה א. 3) כמו שהיה לפני שבירתו. 4) הטומאה הישנה פקעה לחלוטין ואינה חוזרת. 5) המלה "וכן" נמשכת לדין "נשברו טהרו" בלבד ולא לדין "חזר ועשה כלי". 6) אפילו שלא כדוגמת הכלים שנשברו. 7) מוחלטת, שאינה חוזרת לעולמים, אפילו על ידי היתוך ועשיית כלים חדשים. 8) טבילת השברים אינה מונעת חזרת הטומאה, מפני שהם טהורים אין טבילתם מוסיפה ולא גורעת.

ב. וַחֲזָרַת כְּלֵי מַתָּכוֹת לְטֻמְאָתָן הַיְשָׁנָה - מִדִּבְרֵי
סוֹפְרִים[9]. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ עַל כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁיַּחְזְרוּ
לְטֻמְאָתָן הַיְשָׁנָה? גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטָּמֵא לוֹ כְּלִי
וְיַתִּיכֶנּוּ וְיַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ כְּלִי אַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם. אִם יֹאמַר
שֶׁהוּא טָהוֹר כְּדִין תּוֹרָה, יָבוֹא לוֹמַר: הַשְׁבִּירָה
מְטַהֶרֶת וְהַטְבִּילָה מְטַהֶרֶת; כְּשֵׁם שֶׁאִם נִשְׁבַּר
וְהִתִּיכוֹ וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ כְּלִי כְּשֶׁהָיָה - הֲרֵי הוּא טָהוֹר
בּוֹ בַּיּוֹם[10], כָּךְ אִם הִטְבִּילוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא
כְּשֶׁהָיָה - הֲרֵי הוּא טָהוֹר בּוֹ בַּיּוֹם, וְיָבוֹאוּ לוֹמַר
שֶׁאֵין הַכֵּלִים צְרִיכִין הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ. מִפְּנֵי זֶה הַחֲשֶׁשׁ
גָּזְרוּ טֻמְאָה עֲלֵיהֶם[11].

9) גזירת חכמים. 10) לפני הערב שמש. 11) כרבא שם. [לשון רבא: "שמא יאמרו טבילה בת יומה עולה לה", ומפרש רש"י שם, הרואה שמשתמשים בכלי ביום שנטמא ואינו יודע שהתיכוהו יחשוב שהטבילוהו ומשתמשים בו לפני הערב שמש. אולם רבינו במשנתנו פירש כאמור כאן]. בגמרא שם אמרו: מעשה בשלומציון המלכה שעשתה משתה לבנה ונטמאו כל הכלים ושברתם ונתנתן לצורף וריתכן ועשה מהן כלים חדשים ואמרו חכמים יחזרו לטומאתן ישנה.

ג. אֶחָד כְּלִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת אוֹ[12] בְּשְׁאָר הַטֻּמְאוֹת[13],
אִם הִתִּיכוֹ - חָזַר לְטֻמְאָתוֹ הַיְשָׁנָה עַד שֶׁיְּטַבֵּל.
נִטְמָא בְּמֵת וְהִזָּה עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי[14] וְאַחַר כָּךְ הִתִּיכוֹ
וַעֲשָׂאָהוּ כְּלִי אַחֵר וְהִזָּה עָלָיו בַּשְּׁבִיעִי וְהִטְבִּילוֹ -
הֲרֵי זֶה טָמֵא, וְאֵין הַזָּיָה שֶׁקָּדֶם הִתּוּךְ מִצְטָרֶפֶת
לְהַזָּאָה שֶׁאַחַר הִתּוּךְ. וְאֵין לוֹ טָהֳרָה עַד שֶׁיַּזֶּה עָלָיו
שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וְיִטְבֹּל כְּשֶׁהוּא כְּלִי קֹדֶם שְׁבִירָה, אוֹ
יַזֶּה עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וְיִטְבֹּל אַחַר שֶׁהִתִּיכָנּוּ[15].

12) בין ... ובין. 13) כחכמים, שלא גזרו אלא על טומאת מת בלבד, כדי שלא תיבטל הזאת מי אפר פרה אדומה בכלים, כי בעל הכלים שנטמאו במת לא ירצה לחכות שבעה ימים ולטרוח ולהזות פעמיים ויעדיף לשוברם ולהתיכם ולעשות כלים חדשים, וחשש זה אינו בשאר טומאות שאינן צריכות הזאה. 14) כלי שנטמא במת צריך להזות עליו מי אפר פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי. 15) מלשונו משמע, שאם הזה וטבל את השברים המהותכים - ניטהרו. וכן כתב בפירוש בביאורו למשנה (שם פרק י"ד ז): ויצטרך הזאת שלישי ושביעי על הכלי או על הנתך, וזה מנוגד לדבריו בהלכה א: "שיטבילם במקווה כשהם שלמים". ונראה שכוונתו כאן עד שיתיכנו ויעשה כלים חדשים וזה יתאים ללשונו של רבי יהושע במשנה (שם משנה ז) "אין מיטהרין אלא שלמים" וכן תתפרש המלה "נתך" שהבאנו למעלה.

ד. בַּרְזֶל טָמֵא שֶׁבְּלָלוֹ עִם בַּרְזֶל טָהוֹר[16]: אִם רֹב מִן הַטָּמֵא - טָמֵא; וְאִם רֹב מִן הַטָּהוֹר - טָהוֹר; מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה - טָמֵא[17]. וְכֵן טִיט[18] שֶׁבְּלָלוֹ בִּגְלָלִים[19] וְשָׁרַף הַכֹּל בְּכִבְשָׁן וַעֲשָׂאָהוּ כְּלִי: אִם רֹב מִן הַטִּיט - הֲרֵי הוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי חֶרֶס; וְאִם רֹב מִן הַגְּלָלִים - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

16) התיכם יחד ועשה מהם כלי. 17) אף על פי שהברזל הטמא נטהר מן התורה על ידי התכתו, גזרו חכמים טומאה ישנה גם על מחצה למחצה. 18) כלי העשוי מטיט שרוף בכבשן הוא כלי חרס ומקבל טומאה. 19) צפיעי בהמה. נתבאר למעלה (פרק א הלכה ו), שכלי גללים אינם מקבלים טומאה.

ה. כְּלֵי מַתָּכוֹת הַטְּהוֹרִין שֶׁאָנָכָן[20] בְּאָנָךְ[21] טָמֵא - טְמֵאִים. אֲבָל הָעוֹשֶׂה כֵּלִים מִן הָאָנָךְ הַטָּמֵא - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[22].

20) ציפה אותם. 21) מתכת מתוקנת למלאכת ציפוי. 22) בתוספתא מוחלפת הגירסא: ברישא כתוב "טהורין" ובסיפא "טמאין", ויש להתאים את דברי רבינו כאן לגירסת התוספתא. וביאור הדברים: אנכם - הם טהורים לשיטת רבינו, שכלים מצופים אינם מקבלים טומאה. ובסיפא מלמדת התוספתא, שמתכת שבעיקרה עומדת לציפוי ולא לעשות ממנה כלים, גם כן חוזרת לטומאתה הישנה אם עשה ממנה כלי.

ו. קֶרְדֹּם שֶׁעֲשָׂאָהוּ מִן הַבַּרְזֶל הַטָּהוֹר וְעָשָׂה עָשְׂפוֹ מִן הַטָּמֵא - הֲרֵי זֶה טָמֵא. עָשָׂה עָשְׂפוֹ מִן הַטָּהוֹר וְהַקֶּרְדֹּם מִן הַטָּמֵא - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר עוֹשֶׂה הַמְּלָאכָה.

ז. קֶרְדֹּם טָהוֹר שֶׁחִסְּמוֹ[23] בְּבַרְזֶל טָמֵא - טָהוֹר[24].

23) ציפה את חודו בברזל קשה (=פלדה). 24) ציפוי דק זה בטל לגבי הכלי.

ח. קִיתוֹן[25] שֶׁעֲשָׂאָהוּ מִן הַטָּמֵא וְשׁוּלָיו מִן הַטָּהוֹר - טָהוֹר. עֲשָׂאָהוּ מִן הַטָּהוֹר וְשׁוּלָיו מִן הַטָּמֵא - טָמֵא. שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַמְקַבֵּל[26] הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה[27].

25) כוס גדולה. 26) השוליים הם המקבלים העיקריים. 27) מלאכת הקיבול.

ט. כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁנִּטְמְאוּ בְּטֻמְאָה שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָא בַּעֲבוֹדָה זָרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, וְנִשְׁבַּר וְהִתִּיכוֹ וְחָזַר וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ כְּלִי אַחֵר - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חָזַר לְטֻמְאָתוֹ הַיִּשָּׁנָה אוֹ לֹא חָזַר.

י. כְּלֵי זְכוּכִית שֶׁנִּטְמְאוּ וְנִשְׁבְּרוּ - טָהֲרוּ כְּכָל הַכֵּלִים. וַאֲפִלּוּ הִתִּיכָן וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים אֲחֵרִים - אֵינָם חוֹזְרִים לַטֻּמְאָה הַיִּשָּׁנָה; לְפִי שֶׁעִקַּר טֻמְאָתָם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[28], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן בְּטֻמְאָה יְשָׁנָה. וְכֵן כְּלֵי זְכוּכִית שֶׁנִּשְׁבְּרוּ, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁבְרֵיהֶן כֵּלִים[29] וּרְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ, הוֹאִיל וְהֵם שִׁבְרֵי כֵּלִים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[30], לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִין לִכְלֵי חֶרֶס[31]. כֵּיצַד? קְעָרָה שֶׁל זְכוּכִית שֶׁנִּשְׁבְּרָה וְהִתְקִין שׁוּלַיִם[32] לְתַשְׁמִישׁ - אֵין הַשּׁוּלַיִם מְקַבְּלִין טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כִּקְעָרָה. וְאִם קִרְסֵם[33] אֶת מְקוֹם הַשֶּׁבֶר וְשָׂפוֹ בְּשׂוֹפִין[34] - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[35].

28) כלומר, עיקר טומאת כלי זכוכית היא גזירת חכמים, שאפילו אם נגעו בשרץ או במת אינם מקבלים טומאה מן התורה. באמרו "שעיקר" התכוון רבינו להסביר את ההבדל בין ההלכה הקודמת ובין זו, ואומר שכלי מתכת עיקר טומאתם היא מן התורה, אלא שכאן המדובר כשנטמאו בטומאה דרבנן ולפיכך אפשר שגזרו בהם חכמים על טומאה ישנה, מה שאין כן בכלי זכוכית (וכן הסבירו גם התוספות עבודה זרה שם דיבור המתחיל תיבעי ושבת טז, א דיבור המתחיל בטומאה). 29) שאפשר להשתמש בהם כמו בכלים שלמים, כגון כד שנשבר דופנו וחלק ממנו נשאר וראוי הוא לקבל משקין, אמנם לא כשיעורו שלפני שבירתו. 30) שלא כדין כלי חרס. 31) אין דרכו של אדם להשתמש בכלי זכוכית שבור משום שמקום השבר חד ועלול לפצוע את היד האוחזת בו. 32) המדובר בשוליים שלהם שפה סביב וכשהופכים את הכלי על פיו אפשר להשתמש בבית הקיבול שלהם. 33) הוריד את הגבשושיות שבמקום השבר. 34) החליקו בפצירה דקה. 35) מפני שאפשר להשתמש בשוליים ללא סכנת פציעה.

יא. צְלוֹחִית[36] קְטַנָּה הַנִּטֶּלֶת בְּיָד אַחַת שֶׁנִּטַּל פִּיהָ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַכְנִיסִין הַיָּד לְתוֹכָהּ אֶלָּא יוֹצֵק מִמֶּנָּה[37]. אֲבָל גְּדוֹלָה הַנִּטֶּלֶת בִּשְׁתֵּי יָדַיִם שֶׁנִּטַּל פִּיהָ - טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חוֹבֶלֶת בַּיָּד בְּשָׁעָה שֶׁמַּכְנִיס יָדוֹ לְתוֹכָהּ. וְכֵן צְלוֹחִית שֶׁל פַּלְיָטוֹן[38], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטַנָּה, אִם נִטַּל פִּיהָ - טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁחוֹבֶלֶת בְּאֶצְבָּעוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמּוֹצִיא הַבֹּשֶׂם מִתּוֹכָהּ.

36) בקבוק. 37) ואפשר להשתמש בה ללא חשש פציעה. 38) מין בושם סמיך ואינו נשפך מעצמו וצריך להוציאו באצבע.

יב. לְגִינִים הַגְּדוֹלִין שֶׁנִּטַּל פִּיהֶן - עֲדַיִן הֵן כֵּלִים, מִפְּנֵי שֶׁמַּתְקִינָם הוּא לְכִבְשָׁנִים[39].

39) משתמש בהם לכבוש ירקות ופירות והם נשארים שם זמן רב ללא כל טיפול.

יג. כּוֹס[40] שֶׁנִּפְגַּם רֻבּוֹ[41] - טָהוֹר. נִפְגַּם בּוֹ שְׁלִישׁ הֶקֵּפוֹ בְּרֹב גָּבְהוֹ - טָהוֹר[42]. נִקַּב וְסָתָמוֹ, בֵּין בְּבַעַץ בֵּין בְּזֶפֶת - טָהוֹר. וְהַכּוֹס וְהַצְּלוֹחִית שֶׁנִּקְּבוּ, בֵּין מִלְמַעְלָה בֵּין מִלְמַטָּה - טְהוֹרִין.

40) של זכוכית. 41) רוב היקף השפה. 42) אין אדם משתמש בכלי פגום שכזה.

יד. הַמַּחְוִי[43] וְהַקְּעָרָה שֶׁנִּקְּבוּ: מִלְמַעְלָה - טְמֵאִין[44], מִלְמַטָּה - טְהוֹרִין. נִסְדְּקוּ: אִם יְכוֹלִין לְקַבֵּל אֶת הַחֹמֶץ כַּצּוֹנְנִין[45] - טְמֵאִין, וְאִם לָאו - טְהוֹרִין.

43) קערה גדולה. 44) שהרי אפשר להשתמש בחלק השלם. 45) אם יש ביקוע בכלי ונותנים לתוכו חמים מתרחב הסדק ולפעמים הוא מתפוצץ ולכן אינו מקבל טומאה, אלא אם כן הכלי עבה או חזק וראוי לקבל חמים.

טו. הַכּוֹסוֹת הַחֲתוּכִין[46], אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁפוֹתֵיהֶם סוֹרְכִין[47] אֶת הַפֶּה - מְקַבְּלִים טֻמְאָה[48].

46) השפה חתוכה ואינה חלקה כל כך. 47) מסרטים קצת. 48) ראויות הן לשימוש, מפני שאינן גורמות חבלה ממשית.

טז. הָאַפַּרְכֵּס[49] שֶׁל זְכוּכִית - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמוֹ מַחַץ שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל.

49) משפך גדול רחב מלמעלה וצר מלמטה.

יז. זְכוּכִית שֶׁעוֹשִׂין אוֹתָהּ לְמַרְאָה[50] - טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת[51], לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית לְקַבָּלָה. הַתַּרְוָד שֶׁל זְכוּכִית שֶׁהוּא מְקַבֵּל, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁכְשְׁכַּנִּיחוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן נֶהְפַּךְ עַל צִדּוֹ[52] וְאֵינוֹ מְקַבֵּל - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.

50) נעשתה מלכתחילה לשם כך. 51) אינה שטוחה לגמרי אלא יש בה שקערורה, והיא מקבלת מה שנותנים לתוכה. 52) מפני שהוא עגול.

יח. תַּמְחוּי שֶׁל זְכוּכִית שֶׁעָשָׂאוּ מַרְאָה[53] - מְקַבֵּל טֻמְאָה[54]. וְאִם מִתְּחִלָּה עֲשָׂאָהוּ לְמַרְאָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרִים שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ נִרְאִין מֵאֲחוֹרָיו[55] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכָל כְּלֵי זְכוּכִית אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁתְּגֻמַּר מְלַאכְתָּן, כְּכָל הַכֵּלִים.

53) מתחילה נעשה לתבשיל ואחר־כך ייחדו להשתמש בו כבמראה. 54) לא יצא מתורת כלי, שהרי לא עשה שינוי בגופו ממש ודבר המקבל טומאה אינו יוצא מידי קבלת טומאה על ידי מחשבה. 55) במשנה כתוב "אספקלריא" ורבינו מפרש שם: זכוכית שקופה ומפני ששיטחה מעוגל רואים את הדברים שמאחריה בתבנית מוגדלת או מוקטנת ושלא במקומם, ואין מראה זו דומה למראות הצובאות (שמות לח, ב) המחזירות את התמונה כמו שהיא.

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שהטמא בכלי חרס טהור בכל הכלים, והטהור בכל הכלים טמא בכלי חרס. ודין אם כלי חרס מטמא כלים מאוירו ואם היו משקין בתוך הכלים. כלי חרס שנגע במשקין טמאים מאחוריו. כלי חרס שכפאו על הטומאה המונחת בארץ. גומא שהיה השרץ מונח בתוכה וכפה כלי חרס עליה. השרץ שנמצא בעין של תנור, בעין של כירה, בעין של כופח. כלי חרס שהיו לו שלוש שפיות זו לפנים מזו וכו'. אילפסים זה בתוך זה ושפתותיהם שוות ושרץ בעליון וכו'. הנקרא חיבור לטומאה ולא להזייה, לא לטומאה ולא להזייה או לזה ולזה.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶס מִתְטַמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ[2] אוֹ בְּהֶסֵּט הַזָּב[3]; וּשְׁאָר כָּל הַכֵּלִים שֶׁנָּגְעָה בָּהֶן הַטֻּמְאָה - נִטְמְאוּ, וְאִם נִכְנְסָה טֻמְאָה לַאֲוִירָן וְלֹא נָגְעָה בָּהֶן - הֲרֵי הֵם טְהוֹרִין. נִמְצָא[4] הַטָּמֵא בִּכְלִי חֶרֶס - טָהוֹר בַּכֵּלִים[5], וְהַטָּמֵא בְּכָל הַכֵּלִים - טָהוֹר בִּכְלִי חֶרֶס. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶס מִתְטַמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ וְגוֹמֵר - מִתּוֹכוֹ הוּא מִתְטַמֵּא, לֹא מֵאֲחוֹרָיו[6].

2) אם נכנסה הטומאה לתוך הכלי, ואפילו לא נגעה בדופן הכלי. 3) אם הזיזו הזב ממקומו, שהרי הזיז גם את אוירו. 4) חולין כד ב. 5) בכל הכלים האחרים. 6) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ז ה"ה. בחולין כה, א למדו דין זה מן הכתוב (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח", ורבינו העדיף דרשת ה'תורת כהנים' שהיא יותר פשוטה.

ב. וּכְשֶׁם שֶׁמִּתְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ, כָּךְ מְטַמֵּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין מֵאֲוִירוֹ. כֵּיצַד? כְּלִי חֶרֶס שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנְסוּ אֲכָלִין וּמַשְׁקִין לַאֲוִירוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגְעוּ בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין; שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא[7]. אֲבָל שְׁאָר הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין אֵינָן מְטַמְּאִין אֲכָלִין וּמַשְׁקִין עַד שֶׁיִּגְּעוּ בָּהֶן.

7) בחולין שם מבאר ר' יונתן "התורה העידה על כלי חרס, ואפילו מלא חרדל". פירוש, התורה אמרה, שכל הנמצא בכלי חרס טמא - נטמא, אפילו גרעינים קטנים כחרדל, שרק חלק קטן מהם נוגע בכלי.

ג. אֵין כְּלִי חֶרֶס[8] מְטַמֵּא כֵּלִים מֵאֲוִירוֹ[9], בֵּין כְּלֵי חֶרֶס בֵּין שְׁאָר כֵּלִים. כֵּיצַד? כְּלִי חֶרֶס גָּדוֹל שֶׁהָיוּ בְּתוֹכוֹ כֵּלִים וְנִכְנְסָה טֻמְאָה בַּאֲוִירוֹ - הוּא טָמֵא וְכָל הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין. הָיוּ מַשְׁקִין בַּכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ - נִטְמְאוּ הַמַּשְׁקִין מֵאֲוִירוֹ, וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין אֶת הַכֵּלִים[10]. וַהֲרֵי זֶה אוֹמֵר[11]: מְטַמְּאֶיךָ[12] לֹא טִמְּאוּנִי, וְאַתָּה טִמֵּאתָנִי.

8) כלים פ"ח מ"ד. 9) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ט ה"א, דרשו: יכול (אפשר לחשוב) אף הכלים מיטמאים באויר כלי חרס? תלמוד לומר: "האוכל" (אחר שנאמר "כל אשר בתוכו יטמא", ממשיך הכתוב ואומר: מכל האוכל אשר יאכל), אוכלים מיטמאין באוויר כלי חרס, ואין כלים מיטמאין באויר כלי חרס. 10) גזרו חכמים שמשקין יטמאו כלים (ראה הלכות אבות הטומאות פ"ז ה"ב). 11) הכלי אומר למשקין. 12) הכלי שטימא אותך.

ד. כְּלִי חֶרֶס[13] שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בַּאֲחוֹרָיו כִּלְבַד - נִטְמְאוּ אֲחוֹרָיו, כְּשְׁאָר כָּל הַכֵּלִים[14]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה לוֹ תּוֹךְ; אֲבָל אִם אֵין לוֹ תּוֹךְ

1 וְנִגְעוּ בּוֹ מַשְׁקִין טְמֵאִין - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[15]; שֶׁכֹּל
2 שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי חֶרֶס - אֵין אֲחוֹרָיו מִתְטַמְּאִין
3 בְּמַשְׁקִין. נָגְעוּ אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין בַּאֲחוֹרֵי כְּלִי חֶרֶס
4 הַטְּמֵא - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין[16]. וְאֶחָד כְּלִי חֶרֶס וְאֶחָד
5 שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים בְּדָבָר זֶה. שֶׁכָּל הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין
6 שֶׁנִּגְעוּ אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין בָּהֶן, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין
7 מֵאֲחוֹרֵיהֶן - נִטְמְאוּ.

13) ראה פ"ז מהלכות אבות הטומאות ה"ב וה"ג, ובהערותינו שם. 14) אבל תוכו לא נטמא. 15) ב'תורת כהנים' של פרשתא ז ה"ד, אמרו בשם רבן גמליאל: "כל שאין לו תוך בכלי חרס, אין לו אחוריים". פירוש, כלי חרס שאין לו תוך אינו מקבל טומאה כלל, אפילו כשנגע במשקין טמאים. 16) בכלים פ"ב מ"א אמרו, שכלי חרס "מטמאים מאחוריהם", ומפרש רבינו, שכלי חרס שנטמאו מאוירם מטמאים גם את הנוגע בהם מאחוריהם. [הר"ש שם מפרש, שהכוונה לבית קיבול שבאחורי הכלי, כגון ששולי הכלי מוקפים שפה מבחוץ].

8 ה. אֶחָד כְּלִי חֶרֶס שֶׁנִּכְנְסָה טֻמְאָה לַאֲוִירוֹ אוֹ שֶׁנָּפְחוּ
9 עַל הַטֻּמְאָה הַמְּנַחַת עַל הָאָרֶץ וְנַעֲשָׂה אֹהֶל עָלֶיהָ[17],
10 שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[18] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה
11 שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל תּוֹכוֹ[19] - לְרַבּוֹת אֶת הָאֹהָלִים.

17) 'תורת כהנים' שם ה"א. 18) איש מפי איש עד משה רבינו. 19) ב'תורת כהנים' שם למדו מן "וכל כלי חרס".

12 ו. גֻּמָּא[20] שֶׁהָיָה הַשֶּׁרֶץ מֻנָּח בְּתוֹכָהּ וְכָפָה כְּלִי חֶרֶס
13 עַל הַגֻּמָּא - לֹא נִטְמָא; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל תּוֹכוֹ - עַד
14 שֶׁתְּכָנֵס עַצְמָהּ שֶׁל טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ[21]. לְפִיכָךְ, הַשֶּׁרֶץ
15 שֶׁנִּמְצָא לְמַטָּה מִנְּחֶשְׁתּוֹ שֶׁל תַּנּוּר[22], שֶׁהִיא קַרְקָעִית
16 - הַתַּנּוּר טָהוֹר; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חַי נָפַל, וְעַכְשָׁו מֵת
17 בְּתוֹךְ גֻּמָּא זוֹ[23]. וְכֵן אִם נִמְצֵאת מַחַט אוֹ טַבַּעַת
18 לְמַטָּה מִנְּחֶשְׁתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים[24]
19 - טְמֵאִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25], הֲרֵי הַתַּנּוּר טָהוֹר[26]; שֶׁאֲנִי
20 אוֹמֵר: שָׁם הָיוּ עַד שֶׁלֹּא בָּא הַתַּנּוּר, וְהַתַּנּוּר נִבְנָה
21 עֲלֵיהֶן, וְלֹא נָפְלוּ בְּתוֹכוֹ. נִמְצְאוּ בַּדֶּשֶׁן[27] - הֲרֵי
22 הַתַּנּוּר טָמֵא, שֶׁאֵין לוֹ בְּמָה יִתְלֶה[28]. נִמְצְאוּ
23 בְּנִחֶשְׁתּוֹ[29] שֶׁל תַּנּוּר[30] נִרְאִין אֲבָל אֵינָן יוֹצְאִין
24 לַאֲוִירוֹ: אִם אוֹפֶה אֶת הַבָּצֵק וְהוּא נוֹגֵעַ בָּהֶן[31] -
25 נִטְמָא הַתַּנּוּר כְּאִלּוּ הָיוּ בְּתוֹךְ אֲוִירוֹ; וְאִם לָאו -
26 הַתַּנּוּר טָהוֹר כְּאִלּוּ הָיוּ לְמַטָּה מִנְּחֶשְׁתּוֹ. בְּאֵי זֶה בָּצֵק
27 אָמְרוּ? בְּבָצֵק הַבֵּינוֹנִי, שֶׁאֵינוֹ רַךְ בְּיוֹתֵר וְלֹא קָשֶׁה[32].

20) כלים פ"ט מ"ג. 21) וכאן הטומאה מונחת למטה מדופני הכלי ולא באווירה. 22) המדובר בתנור שאין לו שוליים ועומד על הקרקע, והמקום שהתנור עומד עליו נקרא "נחושתו של תנור". 23) שאם נפל מת, הרי היה באוויר התנור בשעת נפילה. 24) ואין אנו יודעים אם טהורים או טמאים. 25) בפי"ג מהלכות אבות הטומאות הי"ג. 26) ולא נטמא מן המחט והטבעת. 27) המונח על קרקעית התנור. 28) לומר, שמעולם לא נכנסו לאויר התנור. 29) שם מ"א. 30) תחובות בקרקע התנור, ואינן בולטות למעלה משטחו. 31) הבצק הוא רך, ונדחק לתוך הגומא הזעירה שעל המחט והטבעת. 32) ונדחק בסדק דק.

28 ז. הַשֶּׁרֶץ[33] שֶׁנִּמְצָא בָּעַיִן שֶׁל תַּנּוּר[34], בָּעַיִן שֶׁל כִּירָה,
29 בָּעַיִן שֶׁל כֻּפָּה, אִם נִמְצָא מִן הַשָּׂפָה הַפְּנִימִית
30 וְלַחוּץ[35] - טָהוֹר. וְכֵן אִם נִמְצָא בַּאֲוִיר הָעַיִן[36] -
31 טָהוֹר; שֶׁהֲרֵי לֹא נִכְנַס לַאֲוִיר הַתַּנּוּר אוֹ הַכִּירָה אוֹ
32 הַכֻּפָּה, אֶלָּא תַּחַת עֻבְיֵ דָּפְנוֹתֵיהֶן הוּא תָּלוּי. וַאֲפִלּוּ
33 הָיָה שָׁם כְּזַיִת מִן הַמֵּת - טְהוֹרִין[37]; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה
34 בָּעֲבִי הָעַיִן פּוֹתֵחַ טֶפַח[38], שֶׁהֲרֵי מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה
35 לַאֲוִיר הַתַּנּוּר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר[39] בְּעִנְיַן טֻמְאַת מֵת.

33) שאינו נכנס אלא לגומא רחבה. 34) שם פ"ח מ"ז. 35) חור שבתנור, שדרכו יוצא העשן, וסותמים אותו מבפנים בשעת אפיה כדי שיישמר החום. 36) דופן התנור הוא עבה, וכשסותמים את העין מבפנים, נשאר שטח מסויים של קירות התנור מחוץ לסתימה, ואומר רבינו שאם נמצא שרץ באותו שטח - לא נטמא התנור (ראה לקמן ה"ט). תנור כירה וכופח, שלשתם תנורים עשויים בתבניות שונות (ראה ספר זמנים הלכות שבת פ"ג). 37) לא נתבארה לי כוונתו, הרי בנמצא שם השרץ הוא גם כן באויר הכלי? (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 38) התנור ומה שבתוכו, עובי דופן החור נידון ככלי בפני עצמו, ולפיכך לא נטמא התנור מנגיעה זו. ואפילו אם נאמר שחלק זה נטמא, אין בכוחו לטמא את התנור, מפני שכלי חרס אינו מטמא כלים אפילו מאוירו, שהרי הוא ראשון לטומאה אפילו נגע במת (ראה הלכות אבות הטומאות פ"י ה"ח). 39) טפח על טפח ברום טפח.

36 ח. נִמְצָא[40] הַשֶּׁרֶץ בְּמָקוֹם הַנָּחַת הָעֵצִים[41] מִן הַשָּׂפָה
37 הַפְּנִימִית וְלַחוּץ - טָהוֹר[42]. נִמְצָא בְּמָקוֹם יְשִׁיבַת
38 הַבָּלָן[43], בְּמָקוֹם יְשִׁיבַת הַצַּבָּע, בְּמָקוֹם יְשִׁיבַת שׁוֹלְקֵי
39 הַזֵּיתִים[44] - הַכֹּל טָהוֹר.

40) בפי"ב מהלכות טומאות מת. ודין זה נאמר בטומאת מת בלבד, אבל טומאת שרץ וכדומה אינה נכנסת אפילו בפותח טפח. 41) שם מ"ח. 42) בתנורים גדולים, היה מקום זה משוך מחוץ לחלל התנור. 43) כחכמים שם. דינו כדין עיין, ולמה לא כלל רבינו שני הדינים בבת אחת? מפני שבעיין אין כל מחלוקת, אבל במקום הנחת עצים חולק ר' יהודה, ומטמא מן השפה החיצונה ולפנים. 44) המחמם את המים בבית המרחץ.

40 ט. אֵין הַתַּנּוּר[45] וְלֹא הַכִּירָה וְלֹא שְׁאָר מְקוֹמוֹת
41 הַיְקוּד[46] מִתְטַמְּאִין אֶלָּא אִם כֵּן נִמְצֵאת הַטֻּמְאָה מִן
42 הַסְּתִימָה[47] וְלִפְנִים[48].

45) תנורים אלה רחבים מאוד מלמטה, ויש מקום מספיק לאומנים לשבת ולא להיכוות. 46) סיום המשנה שם. 47) מקומות שהאש יוקדת. 48) התפארת ישראל מפרש,

שקירות התנורים האלה הם עבים מאוד, ועושים שקע במזוזותיהם כרחבו של אדם, ושקע זה הוא מקום ישיבת האומנים.

1 **י. כְּלִי חֶרֶס[49] שֶׁשּׁוֹתִין בּוֹ בַּעֲלֵי בָּתִּים הַמַּיִם,**
2 **שֶׁבְּאֶמְצָעוֹ[50] כְּמוֹ רֶשֶׁת שֶׁל חֶרֶס וּשְׁפָתוֹ שֶׁלְּמַעְלָה מִן**
3 **הָרֶשֶׁת כְּמוֹ מַסְרֵק[51], וְזֶהוּ הַנִּקְרָא צַרְצוּר, אִם נִכְנְסָה**
4 **הַטֻּמְאָה לָאֲוִיר הַמַּסְרֵק לְמַעְלָה מִן הָרֶשֶׁת - נִטְמָא**
5 **כֻּלּוֹ[52], שֶׁזֶּהוּ תּוֹכוֹ שֶׁל כְּלִי זֶה.**

49) ונטמא התנור, ונטמאו גם החלקים שמן השפה הפנימית ולחוץ (ראה השלמות). 50) שם פ"ב מ"ח. 51) נראה שהכוונה לפי הכלי, וכן פירשו הר"ש והברטנורא. 52) פגימות רבות סביב כל השפה, ונראית כמו מסרק. הפגימות האלו נעשו בכוונה לנוי.

6 **יא. כְּלִי חֶרֶס[53] שֶׁהָיָה לוֹ שָׁלֹשׁ שְׁפָיוֹת[54] זוֹ לִפְנִים**
7 **מִזּוֹ: הָיְתָה הַפְּנִימִית עוֹדֶפֶת[55] וְנִכְנְסָה טֻמְאָה לָאֲוִיר**
8 **הַפְּנִימִית[56] - כָּל הָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבָּאֲוִיר שֶׁבֵּין**
9 **הַשָּׁפָה הַפְּנִימִית וּבֵין הָאֶמְצָעִית וְהַחִיצוֹנָה טְהוֹרִין[57].**
10 **הָיְתָה הָאֶמְצָעִית עוֹדֶפֶת וְנִטְמָא אֲוִירָהּ[58] - מְמֻנֶּה**
11 **וְלִפְנִים[59] טָמֵא[60], מְמֻנֶּה וְלַחוּץ טָהוֹר[61]. הָיְתָה**
12 **הַחִיצוֹנָה עוֹדֶפֶת וְנִטְמָא אֲוִירָהּ - הַכֹּל טָמֵא[62]. הָיוּ**
13 **שָׁווֹת - כֹּל שֶׁנִּטְמָא אֲוִירָהּ טָמֵא, וְהַשְּׁאָר טָהוֹר[63].**

53) כחכמים שם. 54) שם פ"ד מ"ד. 55) דפנות, וביניהם ריווח כזה: כאן יש ציור (הציור שבפירוש רבינו למשנה הוצאת ראם אינו מדוייק, כי הוא מדגים שלוש קדירות זו בתוך זו). 56) גבוהה יותר משתי השפיות האחרות. 57) לאוויר הקדירה. 58) מקומות אלה נידונים כגב הכלי, וכלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו. 59) נכנסה טומאה לרווח שבינה ובין הפנימית. 60) כל הנמצא במקום הרווח הזה, וכן הנמצא בקדירה עצמה. 61) מפני שכל זה נמצא בתוך אווירה של שפה זו. 62) מפני שזה גב הכלי שהטומאה בתוכו. 63) מפני שאוויר כל הקדירה עולה עד לגובהה, והשרץ מטמא את כולו.

14 **יב. אִלְפָּסִים[64] זוֹ בְּתוֹךְ זוֹ וְשִׁפְתוֹתֵיהֶן שָׁווֹת וְהַשֶּׁרֶץ**
15 **בָּעֶלְיוֹנָה[65] אוֹ בַּתַּחְתּוֹנָה[66] - זוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַשֶּׁרֶץ טֻמְאָה,**
16 **וּשְׁאָר הָאִלְפָּסִין טְהוֹרִין הֵן וְכָל הָאֳכָלִין שֶׁבָּהֶן[67]. הָיָה**
17 **כָּל אִלְפָּס מֵהֶן נָקוּבָה בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה[68] וְהַשֶּׁרֶץ**
18 **בָּעֶלְיוֹנָה - כָּל הָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּכָל הָאִלְפָּסִים**
19 **טְמֵאִים[69]; שֶׁהַטֻּמְאָה בָּאֲוִיר כֻּלָּן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[70].**
20 **הָיָה הַשֶּׁרֶץ בַּתַּחְתּוֹנָה[71] - הִיא טְמֵאָה וְכֻלָּן טְהוֹרוֹת;**
21 **שֶׁהֲרֵי לֹא נִכְנַס שֶׁרֶץ לָאֲוִיר הָעֶלְיוֹנָה[72], וְאֵין שִׁפַּת**
22 **הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת כְּדֵי לְטַמֵּא כָּל הָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין**
23 **שֶׁבְּתוֹכָהּ[73]. הָיָה הַשֶּׁרֶץ בָּעֶלְיוֹנָה[74] וְהָיְתָה שִׁפַּת**
24 **הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת - הָעֶלְיוֹנָה טְמֵאָה, שֶׁהַשֶּׁרֶץ**
25 **בְּתוֹכָהּ; וְכֵן הַתַּחְתּוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁפָּתָהּ עוֹדֶפֶת הֲרֵי**
26 **הַשֶּׁרֶץ בַּאֲוִירָהּ; וּשְׁאָר הָאִלְפָּסִין[75] שֶׁבְּתוֹךְ הַתַּחְתּוֹנָה**
27 **טְהוֹרִין, שֶׁאֵין[76] כְּלִי חֶרֶס מִטַּמֵּא כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ[77].**
28 **וְאִם הָיָה בֵּינֵיהֶן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[78] - כֹּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַשְׁקֶה**
29 **טוֹפֵחַ טְמֵאָה[79]; שֶׁהַמַּשְׁקֶה מִתְטַמֵּא מֵאֲוִיר הַתַּחְתּוֹנָה**
30 **הָעוֹדֶפֶת וְחוֹזֵר וּמְטַמֵּא אֶת הָאִלְפָּס.**

64) כחכמים במשנה שם. 65) שם פ"י מ"ח. קערות גדולות. 66) הפנימית. 67) שהיא החיצונה. 68) האילפסים עצמם טהורים, מפני שכלי - אפילו כלי חרס - אינו מיטמא מאוויר כלי חרס, והרי השרץ אינו נמצא באווירם, והאוכלין טהורים, מפני שאינם נמצאים בתוך כלי שהטומאה בתוכו אלא בכלי הנמצא בו, והתורה אמרה "אל תוכו . . . יטמא" (ויקרא יא, לג), ודרשו חכמים ('תורת כהנים' שמיני פרשתא ז ה"ז): "אל תוכו" ולא תוך תוכו. 69) אם יתנו מקום הנקב על משקה, ייכנס לכלי דרך נקב זה. 70) אבל האילפסים עצמם טהורים, מפני שיצאו מתורת כלי. [רבינו מפרש שהמדובר בכלים שהנקב מטהר אותם]. 71) לקמן בפי"ד ה"ט, שכלי נקוב אינו מציל על האוכלין והמשקין שבתוכו, והרי הם כאילו מונחים בכלי שהשרץ בתוכו. 72) שהיא החיצונה. 73) הטומאה אינה נכנסת דרך השוליים אלא דרך פי הכלי. 74) אילמלי היתה החיצונה עודפת, היה כל הנמצא באילפסים שדפנותיהם נמוכים, כאילו הוא מונח באוויר של הדפנות הגבוהים, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. 75) מכאן ואילך המדובר בכלי שלם. 76) אם שפתם שוה לשפת העליונה. 77) כמבואר למעלה בהלכה ג, ואף־על־פי שהכלים לא נטמאו - נטמאו האוכלין והמשקין שבתוכם. ואינם ניצולים מכוח תוך תוכו, מפני שהתחתונה עודפת, רואים אותם כאילו הם מונחים באוירה ממש. 78) מרטיב את האצבע הנוגעת בו. 79) והוא־הדין לאילפס המונח בו ושוליו נוגעים במשקה, שהרי משקין מטמאים כלי חרס מגבו, לדעת רבינו בפ"ז מהלכות אבות הטומאות ה"ג. ראה ראב"ד והשלמות.

31 **יג. טַבְלָא[80] שֶׁל חֶרֶס שֶׁהָיוּ קְעָרוֹת דְּבוּקוֹת בָּהּ**
32 **בִּתְחִלַּת מַעֲשֶׂיהָ[81] וַהֲרֵי הַכֹּל כְּלִי אֶחָד, וְנִטְמְאַת אַחַת**
33 **מֵהֶן - לֹא נִטְמְאוּ כֻּלָּן[82]. וְאִם הָיָה לַטַּבְלָא דֹּפֶן**
34 **עוֹדֵף[83], שֶׁנִּמְצְאוּ כָּל הַקְּעָרוֹת בְּתוֹכוֹ, וְנִטְמְאַת אַחַת**
35 **מֵהֶן - נִטְמְאוּ כֻּלָּן[84]. וְכֵן הַדִּין בְּבֵית הַתְּבָלִין[85] שֶׁל**
36 **חֶרֶס, וְקַלְמִירִין הַמַּתְאִימוֹת זֶה לָזֶה.**

80) שם פ"ב מ"ז. 81) לפעמים עושים טבלא מטיט ושורפים אותה, ואחר־כך מדביקים לה קערות קטנות, אולם כאן המדובר כשהאומן עשה מלכתחילה מטיט טבלא עם קערות דבוקות בה ונשרפו יחד בכבשן. 82) כל קערה נידונית ככלי בפני עצמו. 83) שפה גבוהה עודפת על שפת הקערות הדבוקות בה. 84) השפה עושה כולן כלי אחד. 85) טבלא עם בתי קיבול רבים, שנותנים בהם תבלינים שונים.

37 **יד. בֵּית הַתְּבָלִין שֶׁל עֵץ שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מִבָּתָּיו**
38 **בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמְאוּ שְׁאָר הַבָּתִּים[86]. וְאִם יֵשׁ לוֹ**
39 **דֹּפֶן עוֹדֵף, שֶׁנִּמְצְאוּ כָּל הַבָּתִּים בְּתוֹכוֹ, וְנִטְמָא אֶחָד**
40 **מִבָּתָּיו בְּמַשְׁקִין - נִטְמְאוּ כֻּלָּן; שֶׁהַכֹּל[87] כִּכְלִי אֶחָד[88],**
41 **וּכְלִי שֶׁנִּטְמָא תּוֹכוֹ בְּמַשְׁקִין - נִטְמָא כֻּלּוֹ. הָיוּ בָּתָּיו**

קְבוּעִין בְּמַסְמֵר[89] - חֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר זֶה לָזֶה לְטַמְאָה וּלְהַזִּיָּה[90]. הָיוּ תְּקוּעִין בִּלְבַד[91] - חֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטַמְאָה וְלֹא לְהַזִּיָּה. וְאִם הָיוּ בָּתָּיו נְטָלִין וְנִתָּנִין[92] - אֵינָן חִבּוּר לֹא לְטַמְאָה וְלֹא לְהַזִּיָּה.

86) ודווקא כשנטמא במשקין טמאים. אבל אם נטמא בשרץ, נטמאו כולם, אפילו כשאין שם דופן עודף. בטבלא של חרס (בהלכה יג) כתב סתם "ונטמאת", ולא הגביל את הדין לטומאת משקין בלבד, משמע שאפילו שרץ אינו מטמא את כולן. וטעם ההבדל הזה נתבאר בפירוש רבינו למשנתנו, כלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו, וכאשר נגעה הטומאה - אפילו שרץ שטומאתו מן התורה - בתוכו של בית אחד הרי לגבי שאר הבתים יש לדון נגיעה זו כנגיעה בגבם, ולפיכך לא נטמאו, אלא־אם־כן יש לטבלא לבזבז עודף על שפת הכלים, שאז תוכה של הטבלא משמשת תוך משותף לכל הכלים. וכל זה בטבלא של חרס, אבל בכלי עץ שהוא מטמא מגבו, נטמאו כל הבתים ע"י נגיעת השרץ באחד מהם כאילו נגע בגבם. וכל זאת בטומאת שרץ, אולם כשנטמאו במשקין טמאים, נתבאר כבר (בפ"ז מהלכות אבות הטומאות ה"ג) שאם נגעו באחורי כלים - לא נטמא תוכם. ומכיון שאמרו, שתוכו של זה (הבית שנגע בטומאה) נעשה גב לחבירו, הרי שאר הבתים לא נטמאו במשקין אלה כלל. 87) כל הבתים, וגם חלקי הטבלא שבין הבתים. 88) וכל בית נטמא מנגיעה בטומאה עצמה. 89) ללא חיבור טבעי מתחילת עשייתם. 90) אם נטמאו במת, והזה מי אפר פרה על אחד מהם - נטהרו כולם. והמדובר בדופן עודף. 91) בלי חיבור מסמרים. 92) לפרקים מוציאים אותם מהחורים שהם תקועים בהם, ולפעמים מחזירים אותם.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שכל המציל בצמיד פתיל באוהל המת – מציל בכלי חרס. ודין כשם שאין טומאת צמיד פתיל לטומאת אוהל כך הוא באויר כלי חרס. ודין הבלועים בחי אם מצילים מיד כלי חרס ובאי זה מקום הם כבלועים. ודין תוכו ולא תוך תוכו והדבר שמציל בסתימת זפת מיד כלי חרס.

א. כָּל הַמַּצִּיל[2] בְּצָמִיד פָּתִיל[3] בְּאֹהֶל הַמֵּת[4] - מַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס[5]. אִם הִצִּיל בְּמֵת הֶחָמוּר[6], דִּין הוּא שֶׁיַּצִּיל בִּכְלִי חֶרֶס[7] הַקַּל[8]. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מַצִּיל בְּאֹהֶל הַמֵּת - אֵינוֹ מַצִּיל בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס.

2) כלים פ"ח מ"א. 3) כיסוי מחובר ומהודק. 4) בטומאת אוהל המת, אמרה תורה (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא", ומכאן שאם יש עליו צמיד פתיל – הוא וכל מה שבתוכו טהורים. 5) אוכלין ומשקין הנמצאים בכלי חרס צמיד פתיל המוטל בתוך כלי חרס גדול שטומאה בתוכו – לא נטמאו. 6) שמטמא טומאת שבעה ימים. 7) בטומאת תוכו של כלי חרס. 8) טומאת יום אחד. נתבאר כבר כמה פעמים, שכלי חרס אינו נעשה אב הטומאה אפילו אם נגע במת.

ב. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין צָמִיד פָּתִיל לַטֻּמְאָה[9] בְּאֹהֶל הַמֵּת[10], כָּךְ אֵין צָמִיד פָּתִיל לַטֻּמְאָה בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס. כֵּיצַד? קְדֵרָה שֶׁהִיא מְלֵאָה אֲכָלִין וּמַשְׁקִין וּמֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וּנְתוּנָה בְּתוֹךְ הַתַּנּוּר[11] הַטָּמֵא - חֲרֵי הַקְּדֵרָה וְכֹל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ טְהוֹרִין[12]. הָיָה הַשֶּׁרֶץ אוֹ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹכָהּ וּמֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וּנְתוּנָה בַּאֲוִיר הַתַּנּוּר - נִטְמָא הַתַּנּוּר[13]. [וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

9) צמיד פתיל מציל שלא תיכנס הטומאה לתוכו ותטמא את הדבר הטהור הנמצא בו, אבל אינו מעכב על הטומאה הנמצאת בו מלצאת. 10) כזית מן המת סגור בכלי צמיד פתיל המוטל באוהל, טומאתו חודרת ומטמאה כל הנמצא באוהל. 11) של חרס. 12) הכלי הסגור עיכב על הטומאה מלהיכנס. 13) הטומאה יצאה מהצמיד פתיל וטימאה את התנור וגם את כל מה שבתוכו (תוספתא, כלים פ"ו ה"ו).

ג. טַבַּעַת[14] טְמֵאָה שֶׁמִּבְלַעַת בְּתוֹךְ הַלְּבֵנָה אוֹ מַחַט טְמֵאָה שֶׁמִּבְלַעַת בְּתוֹךְ הָעֵץ וְנָפְלוּ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס - נִטְמָא[15]. אַף עַל פִּי שֶׁאִם נָגַע כִּכַּר תְּרוּמָה בְּעֵץ זֶה אוֹ בִּלְבֵנָה זוֹ - טָהוֹר[16], חֲרֵי הֵן מְטַמְּאִין כְּלִי חֶרֶס מֵאֲוִירוֹ[17].

14) משנה, שם פ"ט, מ"ו. 15) כלי החרס וכל שבתוכו. 16) מפני שרק נגיעה ישירה, כשאין דבר חוצץ בין הטמא לטהור – מטמאה. 17) מפני שכלי חרס מיטמא כשטומאה נמצאת באווירו, בלי נגיעה כלל, והרי כאן הטומאה נמצאת באווירו, מה־שאין־כן בטומאת נגיעה.

ד. תַּרְנְגוֹל[18] שֶׁבָּלַע שֶׁרֶץ אוֹ בְּשַׂר מֵת וְנָפַל לַאֲוִיר הַתַּנּוּר[19] - חֲרֵי זֶה טָהוֹר[20]. וְאִם מֵת שָׁם הַתַּרְנְגוֹל - נִטְמָא הַתַּנּוּר[21]. שֶׁהַבְּלוּעִין בַּחַי מַצִּילִין מִיַּד כְּלִי חֶרֶס[22], כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּצִּילִין בְּאֹהֶל הַמֵּת[23].

18) שם פ"ח מ"ה. 19) ויצא כשהוא חי. 20) מבואר בסוף ההלכה, שטומאה בלועה בגוף חי אינה מטמאה. 21) מן הטומאה שבמעי התרנגול. התרנגול עצמו אינו מטמא, כי נבלת עוף טהור מטמאה רק בבית הבליעה של האדם האוכלה (ראה הל' אבות הטומאות פ"ג ה"א). 22) מטומאת אוויר כלי חרס שמטמא אפילו בלי נגיעה. וכל־שכן שנגיעתה אינה מטמאה. 23) ראה הל' טומאת מת פ"כ ה"א־ב.

ה. דְּבָרִים[24] שֶׁבְּתוֹךְ הַפֶּה אוֹ בְּתוֹךְ הַקֶּמֶטִין[25] - אֵינָן כִּבְלוּעִין. כֵּיצַד? אָדָם שֶׁהָיוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ פִּיו וְקַצָּץ[26] פִּיו וְהִכְנִיס רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס - טְמֵאָהוּ. וְכֵן טָהוֹר שֶׁהָיוּ אֲכָלִין וּמַשְׁקִין לְתוֹךְ פִּיו וְהִכְנִיס רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר תַּנּוּר טָמֵא - נִטְמְאוּ אֲכָלִים שֶׁבְּפִיו. הָיָה לוֹ בְּתוֹךְ קֶמְטוֹ כַּעֲדָשָׁה[27] מִן הַשֶּׁרֶץ וְהִכְנִיסוֹ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר - נִטְמָא הַתַּנּוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ הַקֶּמֶט[28].

24) שם מ"י. 25) שבגוף בעל חי (נדה מב, ב). 26) סגר.

27) בשר השרץ כעדשה – מטמא. 28) כרבא שם, שקמט נידון כבית הסתרים שמטמא באוויר כלי חרס, ולא כבלוע בבעל חי.

1 **ו. סְפוּג[29] שֶׁבָּלַע מַשְׁקִין טְמֵאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
2 **נָגוּב מִבַּחוּץ, אִם נָפַל לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס - טִמְאָהוּ,**
3 **שֶׁסּוֹף מַשְׁקֶה לָצֵאת[30]. וְכֵן חֲתִיכָה שֶׁל לֶפֶת[31] וְשֶׁל**
4 **גֻּמִּי[32]. חֲרָסִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן מַשְׁקִין טְמֵאִין וְנִגְּבוּ**
5 **וְנָפְלוּ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס - לֹא טִמְּאוּהוּ[33]. נָפְלוּ לַתַּנּוּר[34]**
6 **וְהֶסֵּפֶק - נִטְמָא, שֶׁסּוֹף מַשְׁקֶה לָצֵאת[35]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
7 **אֲמוּרִים?[36] בְּמַשְׁקִין קַלִּין[37]; אֲבָל בַּחֲמוּרִין, כְּגוֹן דָּם**
8 **הַנִּדָּה וּמֵימֵי רַגְלֶיהָ[38], אִם הָיוּ יְכוֹלִין לָצֵאת[39]**
9 **וְהִקְפִּיד עָלָיו שֶׁיֵּצֵא - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא הַתַּנּוּר אַף עַל**
10 **פִּי שֶׁלֹּא הֵסַּק; וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו - אֵינוֹ מְטַמֵּא**
11 **עַד שֶׁיֵּסַּק וְיֵצֵא הַמַּשְׁקֶה[40]. וְכֵן בְּגֶפֶת[41] חֲדָשָׁה[42]**
12 **הַבָּאָה מִמַּשְׁקִין טְמֵאִין שֶׁהֵסַּק בָּהּ הַתַּנּוּר - נִטְמָא,**
13 **שֶׁסּוֹף מַשְׁקֶה לָצֵאת; אֲבָל בִּישָׁנָה - טָהוֹר[43]. אֵיזוֹ**
14 **הִיא יְשָׁנָה? לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם יָדוּעַ**
15 **שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנָּה מַשְׁקֶה בְּשָׁעַת הֶסֵּק[44] אֲפִלּוּ לְאַחַר**
16 **שָׁלֹשׁ שָׁנִים[45] - נִטְמָא הַתַּנּוּר כְּשֶׁיֵּסַּק.**

29) שם פ"ט מ"ד. 30) הספוג עומד לסחיטה. ועוד, שהמשקין יוצאים מאליהם טיפה אחר טיפה. [בתוספתא, שם פ"ו ה"י, אמרו: "מפני שעשוי להכניס ולהוציא". ונראה ששני הנימוקים משלימים זה את זה]. 31) הראב"ד בהשגותיו כאן מפרש שסוחטים את הלפת ומוציאים את המשקה ומניחים את הלפת היבש על המכה והוא מוצץ את הליחה. 32) בתוספתא שם מנמק תנא־קמא, מפני שעושי יין נותנים גמי ביין וסוחטים את הנבלע בו, כדי לבדוק את טיב היין. 33) אף־על־פי שלדעת רבינו, טומאה בלועה בכלי מטמאה. וטעמו של דבר, מפני שלא אמרו בלועים אינם מצילים אלא כשהטומאה הבלועה נשארה כמו שהיתה לפני שנבלעה, אלא שהיא מחופה מכל צד, אבל משקין שנבלעו בחרסים מתלכדים עמהם ובטלה לגמרי עמידתם העצמית, כזה מציל אפילו בכלים. 34) שם מ"ה. 35) על ידי החום. 36) שאין מטמאים בלי היסק התנור. 37) שטומאתם קלה. 38) שהם אב הטומאה. 39) אם אפשר להוציאם על ידי היסק. 40) בנידה סב, ב - נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בפירוש המשנה. ריש לקיש אומר: "לא שנו אלא משקין קלים, אבל משקין חמורים אף־על־פי שלא הוסק התנור טמא". ורבי יוחנן אמר: "אחד משקין קלים ואחד משקין חמורים, אם הוסק התנור – אין (כן), אי לא – לא". ובמסקנא שם אמר רב פפא "יכול לצאת והקפיד עליו, דברי־הכל טמא, כי פליגי (במה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש) ביכול לצאת ולא הקפיד עליו, מר סבר (דעת ריש לקיש), כיוון דיכול לצאת אף־על־פי שלא הקפיד – טמא, ומר סבר (דעת רבי יוחנן) אף־על־גב דיכול לצאת, אם הקפיד – אין (כן, פירוש טמא, אפילו בלי היסק) אי לא – לא". מדובר שם במשקין חמורים, ופסק רבינו כרבי יוחנן. 41) פסולת זיתים אחר שנסחט שמנם. 42) שלא נתייבשה. 43) מפני שכבר נתייבש כל המשקה שבה. 44) רואים שיש בה עוד לחלוחית בכמות שהחום מסוגל להוציא. 45) כלומר לאחר זמן רב, ואפילו יותר משלוש שנים.

17 **ז. כְּלִי חֶרֶס[46] שֶׁחִלְקוֹ בְּמַחְיצָה מִשְׁפָּתוֹ עַד**
18 **קַרְקָעִיתוֹ, וְנִכְנְסָה טֻמְאָה בַּאֲוִיר אֶחָד מִשְּׁנֵי הַחֲלָקִים**
19 **- נִטְמָא הַכְּלִי כֻּלּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְחַלֵּק**
20 **כְּלֵי חֶרֶס[47] כְּדֶרֶךְ שֶׁחוֹלְקִין הָאֹהָלִים[48]. לְפִיכָךְ, תַּנּוּר**
21 **שֶׁחָצָהוּ בִּנְסָרִים אוֹ בִּירִיעוֹת, וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בְּמָקוֹם**
22 **אֶחָד - הַכֹּל טָמֵא.**

46) כלים פ"ח מ"א. 47) נימוקו של תנא־קמא במשנה, שם. 48) כלומר, אף־על־פי שבאוהל המת מועילה מחיצה שכזו, ומת הנמצא מצד זה של המחיצה אינו מטמא מה שמעבר למחיצה, בכלים שאין דרכם של בני אדם להעמיד בתוכם מחיצה – אינה מועילה.

23 **ח. כְּלִי שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ, וְהִכְנִיס הַכְּלִי לַאֲוִיר**
24 **כְּלִי חֶרֶס[49], וּשְׁפַת הַכְּלִי הַטָּמֵא חוּץ לִכְלִי חֶרֶס, אַף**
25 **עַל פִּי שֶׁהַטֻּמְאָה מְכֻוֶּנֶת בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס[50] - הֲרֵי זֶה**
26 **טָהוֹר[51]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל תּוֹכוֹ - לֹא אֶל תּוֹךְ תּוֹכוֹ[52].**

49) טהור. 50) הטומאה שבכלי הפנימי נמצאת בחלק השקוע בין דפנות כלי החרס. 51) כלי החרס לא נטמא. 52) 'תורת כהנים' פרשת שמיני, פרשתא ז ה"ח.

27 **ט. וְכֵן[53] אִם הָיָה כְּלִי חֶרֶס טָמֵא וְהִכְנִיס לַאֲוִירוֹ כְּלִי**
28 **אַחֵר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֳכָלִים וּמַשְׁקִין, וּשְׁפַת הַכְּלִי הָאַחֵר**
29 **חוּץ לִכְלִי חֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁהָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין**
30 **מְכֻוָּנִין בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא[54] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין;**
31 **שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא - וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ**
32 **תּוֹכוֹ[55]. כֵּיצַד? כַּוֵּרֶת אוֹ קֻפָּה[56] אוֹ קְדֵרָה אוֹ חֻמֶּת[57]**
33 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיָה הַשֶּׁרֶץ בְּתוֹכָהּ, וְשִׁלְשֵׁל הַקֻּפָּה**
34 **לַאֲוִיר הַחֻבִּית אוֹ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהַשֶּׁרֶץ**
35 **מְכֻוָּן בְּתוֹךְ אֲוִיר הַחֻבִּית, הוֹאִיל וּשְׁפַת הַקֻּפָּה אוֹ**
36 **הַחֻמֶּת לְמַעְלָה מִשְׁפַת הַחֻבִּית אוֹ מִשְׁפַת הַתַּנּוּר -**
37 **הֲרֵי אֵלּוּ[58] טְהוֹרִין. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ הַחֻמֶּת אוֹ בְּתוֹךְ**
38 **הַקְּדֵרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֳכָלִין אוֹ מַשְׁקִין וְשִׁלְשְׁלָן**
39 **לַאֲוִיר הַתַּנּוּר אוֹ לַאֲוִיר הַחֻבִּית הַטְּמֵאִין[59] - הֲרֵי הֵן**
40 **טְהוֹרִין. הָיְתָה הַכַּוֵּרֶת אוֹ הַקֻּפָּה אוֹ הַחֻמֶּת וְכַיּוֹצֵא**
41 **בָּהֶן נְקוּבִין - אֵינָן מַצִּילִין[60]; אֶלָּא אִם הָיָה הַשֶּׁרֶץ**
42 **לְתוֹכָן וְשִׁלְשְׁלָן לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס הַטָּהוֹר - נִטְמָא,**
43 **וְאִם הָיוּ אֳכָלִין אוֹ מַשְׁקִין לְתוֹכָן וְשִׁלְשְׁלָן לַאֲוִיר**
44 **כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא - נִטְמְאוּ. וְכַמָּה יִהְיֶה בַּנֶּקֶב? אִם**
45 **הָיָה בִּכְלִי שֶׁטֶף[61] - בְּמוֹצִיא זֵיתִים[62]. וְאִם הָיָה בִּכְלִי**
46 **חֶרֶס: הָעֲשׂוּי לְאֳכָלִין[63] - שְׁעוּרוֹ בְּזֵיתִים; וְהָעָשׂוּי**
47 **לְמַשְׁקִין - שְׁעוּרוֹ בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה; וְהֶעָשׂוּי לְכָךְ וָכָךְ[64]**
48 **- מַטִּילִין אוֹתוֹ לְחֻמְרוֹ, וּכְשֶׁיִּנָּקֵב כְּלִי חֶרֶס זֶה בְּכוֹנֵס**
49 **מַשְׁקֶה - אֵינוֹ מַצִּיל מִיַּד כְּלִי חֶרֶס[65].**

53) כלים פ"ח מ"ב. 54) מונחים במקום שהוא למטה משפת הכלי הטמא. 55) והרי האוכלין ומשקין אינם

מונחים באופן ישר באווירו (בתוכו) של הכלי הטמא אלא בתוך כלי הנמצא בתוכו של הטמא, וזה נקרא תוך תוכו. 56) כלי עץ. 57) נוד – כלי עור. 58) החבית והתנור והאוכלין והמשקין שבהם. 59) גם בבבא זו מדובר, כששפת החבית או התנור נמוכה משפת החמת והקדירה. 60) ב'תורת כהנים' (שם) למדו זה מן הכתוב. 61) כלים שטבילה במקווה מטהרת אותם. 62) נקב שזיתים נופלים דרכו ('תורת כהנים' שם, ראה השלמות). 63) משנה, שם. 64) לאוכלין ולמשקין. 65) ולענין קבלת טומאה קובע השיעור הגדול יותר, ואם ניקב ככונס משקה - עודנו מקבל טומאה כמו העשוי לאוכלין.

1 **י. סָתַם[66] נֶקֶב כְּלִי חֶרֶס בְּזֶפֶת: אִם הָיָה הַשֶּׁרֶץ בִּכְלִי**
2 **זֶה וְשִׁלְשְׁלוֹ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר הַטָּהוֹר - נִטְמָא[67]; שֶׁאֵין**
3 **הַצָּמִיד מַצִּיל עַל הַטֻּמְאָה מִלְּטַמֵּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[68].**
4 **אֲבָל אִם הָיָה בִּכְלִי זֶה אֳכָלִין אוֹ מַשְׁקִין וְשִׁלְשְׁלוֹ**
5 **לַאֲוִיר הַתַּנּוּר הַטָּמֵא - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, שֶׁהֲרֵי הַנֶּקֶב**
6 **סָתוּם[69]. וּשְׁאָר כָּל הַכֵּלִים שֶׁסְּתָמָן בְּזֶפֶת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ**
7 **- אֵינוֹ מַצִּיל[70] מִיַּד כְּלִי חֶרֶס[71].**

66) הלכה זו אינה מדברת בכלים פתוחים ששפתם החיצונה עודפת, אלא בשילשל כלי שלם וסתום ובדין צמיד פתיל. 67) דין זה פשוט, ונאמר כעין מבוא לבבא שלאחריו. 68) למעלה פי"ד ה"ב. [פירושנו זה מיישב השגתו של הראב"ד]. 69) זפת מתחבר יפה עם החרס (ראה לקמן פי"ט הי"ד). 70) הזפת אינו מתחבר יפה עם כלים אלה, ודינם כנקובים. 71) אם שילשל כלי (שאינו חרס) נקוב סתום בזפת שאוכלין ומשקין בתוכו לתוך כלי חרס ששרץ בתוכו – נטמאו האוכלין והמשקין מאוויר כלי החרס.

8 **יא. כַּוָּרֶת[72] פְּחוּתָה[73], אַף עַל פִּי שֶׁסָּתַם הַפְּחָת בְּקַשׁ**
9 **- אֵינָהּ מַצֶּלֶת מִיַּד כְּלִי חֶרֶס[74], שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ כְּלִי.**

72) שם. 73) נפלה חתיכה ממנה ונשאר כעין חלון (רבינו בפירושו). 74) ראה סוף ההלכה הקודמת. [ראה ההערות להלכה יב].

10 **יב. הַחֹמֶת[75] וְהַכְּפִישָׁה[76] שֶׁנִּפְחֲתוּ בְּמוֹצִיא רִמּוֹן, אַף**
11 **עַל פִּי שֶׁבָּטְלוּ מִתּוֹרַת כְּלִי[77] - הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילִין מִיַּד**
12 **כְּלִי חֶרֶס[78]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַפְּחָת לְמַעְלָה מִשְּׁפַת כְּלִי**
13 **חֶרֶס מִבַּחוּץ[79] וְיִהְיֶה בֵּית קִבּוּל שֶׁלָּהֶן מְשֻׁלְשָׁל לְתוֹךְ**
14 **כְּלִי חֶרֶס[80].**

75) תוספתא, כלים בבא־קמא פ"ו ה"ו. 76) באהלות פ"ה מ"ו, פירש רבינו: "כלי אשר לו שפה ניצבת על השטח". 77) לענין קבלת טומאה. 78) אם שלשלו אותם לכלי חרס טמא, לא נטמא מה שבתוכם. 79) ואווירו אינו בתוך הכלי הטמא אלא בתוך תוכו, אבל כשהפחת למטה משפת הכלי - מתחבר אוויר החמת עם אוויר כלי החרס הטמא. 80) כלומר, אף־על־פי שבית הקיבול נמצא בתוך הכלי הטמא. המילה "ויהיה" מתפרשת כאן – אפילו אם יהיה (ראה למעלה ה"ט).

15 **יג. עוֹר[81] פָּשׁוּט[82] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁהָיָה שָׁקוּעַ לַאֲוִיר**
16 **כְּלִי חֶרֶס אוֹ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר וְהַשֶּׁרֶץ בְּתוֹךְ הָעוֹר[83] -**
17 **הֲרֵי הַתַּנּוּר טָמֵא. וְאִם הָיָה הַשֶּׁרֶץ בַּתַּנּוּר - אֳכָלִין**
18 **וּמַשְׁקִין שֶׁבְּתוֹךְ הָעוֹר טְמֵאִין. שֶׁאֵין מַצִּיל מִיַּד כְּלִי**
19 **חֶרֶס אֶלָּא כֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן תּוֹךְ[84], כְּגוֹן הַסַּל וְהַקֻּפָּה**
20 **וְהַחֻמָּת.**

81) שם ה"ב. 82) שאין לו תוך. 83) כרוך ומכוסה מכל צד. 84) דין צמיד פתיל, כתוב בתורה (במדבר יט, טו) בלשון "כלי פתוח". אמנם שם נאמר לענין טומאה, אבל ממנו למדנו להצלה.

21 **יד. כְּלִי חֶרֶס[85] שֶׁהָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ, וְהָיָה כְּלִי חֶרֶס**
22 **טָהוֹר כָּפוּי עַל פִּי הַכְּלִי הַטָּמֵא, אוֹ שֶׁהָיָה הַכְּלִי**
23 **שֶׁהַטֻּמְאָה דְּבוּקָה בְּתוֹכוֹ כָּפוּי עַל פִּי הַכְּלִי הַטָּהוֹר,**
24 **אַף עַל פִּי שֶׁאֲוִיר שְׁנֵיהֶן מְעֹרָב[86] - הַטָּמֵא בְּטֻמְאָתוֹ**
25 **וְהַטָּהוֹר בְּטָהֳרָתוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא נִכְנְסָה הַטֻּמְאָה עַצְמָהּ[87]**
26 **לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס הַטָּהוֹר[88]. לְפִיכָךְ, חָבִית שֶׁהָיְתָה**
27 **מְלֵאָה מַשְׁקִין טְהוֹרִין וּנְתוּנָה לְמַטָּה מִנְּחֻשְׁתּוֹ[89] שֶׁל**
28 **תַּנּוּר, וְנָפַל שֶׁרֶץ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - הֲרֵי הֶחָבִית**
29 **וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין[90], אַף עַל פִּי שֶׁאֲוִיר הַתַּנּוּר מְעֹרָב**
30 **עִם אֲוִיר הֶחָבִית. וְכֵן אִם הָיְתָה הֶחָבִית כְּפוּיָה עַל**
31 **פִּי הַתַּנּוּר וּפִיהָ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר[91] - אֲפִלּוּ הַמַּשְׁקֶה**
32 **שֶׁבְּשׁוּלֵי הֶחָבִית[92] טָהוֹר.**

85) משנה, כלים פ"ח ג. 86) פירוש, האווירים נוגעים זה בזה. 87) המונחת בכלי. 88) בהי"ב למדנו שאם פחת החמת למטה משפת הכלי הטמא – נטמא מה שבחמת, ואין בזה סתירה לנידון כאן, כי שם דפנות הכלי מקיפין את הפחת ונמצא אוירה בתוך הדפנות, ולכן אין זה בכלל תוך תוכו, מה־שאין־כן בהלכה שלפנינו. 89) משולי התנור. 90) התנורים הגדולים לא היו להם שוליים אלא דפנות בלבד, ומעמידים אותם על הקרקע. ומשמיענו כאן, שאם היתה גומא במקום שהתנור עומד עליו, ובאותה גומא מונחת חבית טהורה, וכולה למטה מראשי הדפנות התחתונים של התנור – לא נטמאה החבית. 91) למעלה. 92) המוקפים שפה ויש להם תוך (ראה למעלה פי"ג ה"ו בדין שרץ בגומא).

יום שבת קודש ג' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שאין כלי חרס מקבל טומאה עד שתיגמר מלאכתו, ומאימתי הוא גמר מלאכתו. תנור וכיריים של אבן או של מתכת. כל המקבל טומאה משום תנור או משום כירה. שלש אבנים שחברן בטיט ועשאן שתי כירות וכו'.

33 **א. אֵין כְּלִי חֶרֶס[2] מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתּוֹ.**
34 **וּמֵאֵימָתַי הוּא גָּמַר מְלַאכְתּוֹ? מִשֶּׁיְּצָרְפוּ[3] בַּכִּבְשָׁן[4].**
35 **הַתַּנּוּר - מִשֶּׁיַּסִּיקֶנּוּ[5] כְּדֵי לֶאֱפוֹת בּוֹ סַפְּגָנִין[6]. הַכִּירָה[7]**
36 **- מִשֶּׁיַּסִּיקֶנָּה כְּדֵי לְבַשֵּׁל עָלֶיהָ בֵּיצַת הַתַּרְנְגוֹלִין[8]**
37 **טְרוּפָה[9] וּנְתוּנָה בְּאִלְפָּס[10]. הַכֻּפָּח[11]: אִם עֲשָׂאָהוּ**

1 **לַאֲפִיָּה - שֶׁעוּרוֹ כְּתַנּוּר; עֲשָׂאָהוּ לְבִשּׁוּל - שֶׁעוּרוֹ**
2 **כְּכִירָה.**

2) כלים פרק ד משנה ד. 3) כלי חרס עשויים מטיט ושרופים בכבשן, כדי לחזקם. השריפה בכבשן נקראת "צירוף". 4) ואף על פי שלא נגמרה עדיין כל מלאכתו, שהרי האומן משפשף ומחליק וגם מסיר את הבליטות שבשפת הכלי לפני שמוציאו למכירה. 5) מלמדנו, אף על פי שהצירוף מספיק בשאר כלי חרס - בתנור, כירה וכופח אינו מספיק. 6) ואינו צריך צירוף לפני ההיסק. 7) משמשת לבישול ויש בה מקום המעמיד שתי קדרות. 8) במשנה כתוב: "ביצה קלה שבביצים" ובגמרא שבת פ, ב פירשו שהכוונה לביצת תרנגולת שמתבשלת מהר. 9) מעורבבת. 10) מרוחה בשמן. 11) קטן מכירה ויש בו מקום לקדירה אחת בלבד.

3 **ב. תַּנּוּר שֶׁהִתְחִיל לִבְנוֹתוֹ[12]: אִם הָיָה גָּדוֹל -**
4 **מְשַׁיֵּתְחִיל בּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים[13] וְיַסִּיקֶנּוּ מְקֻבָּל**
5 **טֻמְאָה; וְאִם הָיָה קָטָן[14] - מְשַׁיַּתְחִיל בּוֹ טֶפַח[15]**
6 **וְיַסִּיקֶנּוּ. הַכִּירָה - מְשַׁיַּתְחִיל בָּהּ שָׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת**
7 **וְיַסִּיקֶנָּה. הַכֻּפָּח: אִם עֲשָׂאָהוּ לַאֲפִיָּה - הֲרֵי הוּא**
8 **כְּתַנּוּר, וְאִם לְבַשֵּׁל - הֲרֵי הוּא כְּכִירָה.**

12) התנורים שלהם תבניתם כקדירות גדולות עומדות על הקרקע ומחוברות לו בטיט. והתורה אמרה (ויקר יא, לה): "תנור וכיריים יותץ" ללמד שאף על פי שהם מחוברים בקרקע אינם בטלים לגבו ומקבלים טומאה (שבת קכה, א). 13) כשגבהו מגיע לשיעור זה דינו כתנור שלם אף על פי שבדעתו להוסיף עליו פי כמה. 14) במשנה אמרו חכמים: "אבל בקטן תחילתו בכל שהוא וכו'". ורבינו לא פירש שם ולא כאן, קטן מה הוא, והרי כל תנור לפני שנעשה גדול היה קטן ולמה הצריכו ארבעה טפחים? רש"י בחולין קכד, א מפרש תנור שעושים לתינוקות לשחק בו (הכוונה לאפות בו עוגות קטנות, שאם לא נעשה לאפייה אין עליו דין תנור). והר"ש כאן מפרש שתנורים קטנים נעשו בתבנית מיוחדת. 15) טפח = ארבע אצבעות, במשנה אמרו: "כל שהוא" ובחולין שם: "אמרו דבי רבי ינאי - טפח, שכן עושים תנורים בנות טפח".

9 **ג. תַּנּוּר שֶׁהֶסֵּק מְאֻחוֹרָיו[16] אוֹ שֶׁהֶסֵּק מִבֵּית הָאֻמָּן[17]**
10 **אוֹ שֶׁהֶסֵּק שֶׁלֹּא לְדַעַת[18], הוֹאִיל וְהֶסֵּק מְכֻלָּם מָקוֹם -**
11 **הֲרֵי זֶה מְקֻבָּל טֻמְאָה. מַעֲשֵׂה[19] שֶׁנָּפְלָה דְּלֶקֶת בְּתַנּוּר**
12 **בִּכְפָר מִן הַכְּפָרִים, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי בֵּית דִּין וְאָמְרוּ:**
13 **מְקֻבָּל טֻמְאָה.**

16) לא הכניס אש בפנים אלא הדליק שלהבת סביבו מבחוץ. 17) ולא הוסק כדי לאפות בו. 18) בלי כוונה להסיקו. 19) זה מובא במשנתנו ומסתיים: "וטימאן רבן גמליאל". ורבינו סובר שלא חלקו עליו חבריו.

14 **ד. תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּ לִהְיוֹת צוֹלֶה בּוֹ[20] - הֲרֵי זֶה מְקֻבָּל**
15 **טֻמְאָה. לְלַבֵּן בּוֹ אוֹנִין שֶׁל פִּשְׁתָּן[21] - טָהוֹר; שֶׁאֵין**
16 **זֶה עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּגוּף הַתַּנּוּר[22].**

20) ולא התכוון לאפייה. 21) אגודות פשתן מנופץ. הפשתן מראהו כהה ומתלבן בחום. 22) הפשתן אינו צריך לחומו של תנור, אלא לחום נמוך, ואם יתנוהו לתנור מוסק בלתי מצונן - יישרף.

17 **ה. תַּנּוּר שֶׁחֲצָצוֹ[23] לִשְׁנַיִם וְהִסִּיק אֶחָד מֵחֲלָקָיו**
18 **וְנִטְמָא בְּמַשְׁקִין[24] - הוּא טָמֵא וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר[25]. נִטְמָא**
19 **בְּשֶׁרֶץ וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מִטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה - הַכֹּל טָמֵא[26],**
20 **וְעֲבִי שְׁבִינֵיהֶן[27] טָמֵא. הִסְקוּ שְׁנֵיהֶן וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן**
21 **בְּמַשְׁקִין בָּאֲוִיר - חוֹלְקִין אֶת עָבְיוֹ: הַמְשַׁמֵּשׁ**
22 **לַטָּמֵא[28] - טָמֵא[29], לַטָּהוֹר - טָהוֹר[30]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
23 **אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁחֲצָצוֹ וְאַחַר כָּךְ הִסִּיקוֹ; אֲבָל**
24 **הִסִּיקוֹ וְאַחַר כָּךְ חֲצָצוֹ[31], וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן אֲפִלּוּ**
25 **בְּמַשְׁקִין - נִטְמָא הַכֹּל[32].**

23) חילקו במחיצה. 24) חכמים גזרו על משקין טמאים שיטמאו את הכלים. 25) מפני שלא נגמרה מלאכתו. 26) בטומאה דאורייתא גזרו חכמים טומאה גם על החלק שלא הוסק. 27) עובי המחיצה. 28) חצי העובי הפונה לצד החלק הטמא. 29) חלק זה של המחיצה נידון כדופן התנור הטמא (ראה כסף משנה). 30) למעלה בהסיק אחד מהם, כל המחיצה נגררת אחריו, מה שאין כן כאן. 31) ובשעה שנגמרה מלאכתו על ידי ההסקה היה כולו כלי אחד ומוכשר לקבל טומאה. 32) העמדת המחיצה אחר גמר מלאכה אינה מפקיעה תורת קבלת טומאה שירדה עליו בשעת גמר מלאכה.

26 **ו. תַּנּוּר אוֹ כִּירָה שֶׁל אֶבֶן - טְהוֹרִין לְעוֹלָם[33]. וְשֶׁל**
27 **מַתֶּכֶת - טְהוֹרִין מִשּׁוּם תַּנּוּר וְכִירַיִם[34], שֶׁנֶּאֱמַר: יֵתֵּץ**
28 **- אֵת שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְתִיצָה, וּמִטַּמְּאִין מִשּׁוּם כְּלֵי מַתָּכוֹת.**
29 **כֵּיצַד? אֵין מִתְטַמְּאִין מֵאֲוִירָן וְלֹא בְּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע**
30 **כְּתַנּוּר וְכִירַיִם; וְאִם נָגְעָה בָּהֶן טֻמְאָה, אֲפִלּוּ**
31 **מֵאֲחוֹרֵיהֶן - מִתְטַמְּאִין כִּשְׁאָר כְּלֵי מַתָּכוֹת; וְאִם**
32 **נִטְמְאוּ בְּמֵת - נַעֲשִׂין אַב טֻמְאָה[35] כִּשְׁאָר כְּלֵי**
33 **מַתָּכוֹת; וְיֵשׁ לָהֶן טָהֳרָה בְּמִקְוֶה[36].**

33) אינם מקבלים טומאה בכלל. נתבאר למעלה בפרק א הלכה ו, שכלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה (שלא הוסקו) אינם מתטמאים. 34) נתבאר למעלה בהלכה ב שתנור וכיריים הם מחוברים לקרקע וכל המחובר לקרקע אין זה מקבל טומאה, אלא שחידשה תורה ואמרה שתנור וכיריים הם יוצאים מן הכלל ומטמאין, אף על פי שהם מחוברים לקרקע, ומלמדנו רבינו, שתנור וכיריים האמורים בתורה לעניין טומאה הם כלי חרס, אבל בתנורי מתכת לא חידשה תורה דין מיוחד ודינם ככל כלי מתכת. 35) אבל תנור של חרס אינו נעשה אב הטומאה אפילו נגע במת, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה הלכה ו. 36) טבילתם במקווה שיש בה ארבעים סאה מטהרת אותם מטומאתם מה שאין כן בכלי חרס, שאמרה תורה (ויקרא יא, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשברו".

34 **ז. תַּנּוּר שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁנִּקַּב אוֹ נִפְגַּם[37] אוֹ נִסְדַּק וְסָתָמוֹ**

בְּטִיט אוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ טְפֵלָה[38] שֶׁל טִיט אוֹ מוֹסָף[39] שֶׁל טִיט - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם תַּנּוּר[40]. וְכַמָּה יִהְיֶה בַּנֶּקֶב[41]? כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא בּוֹ הָאוֹר[42]. וְכֵן בְּכִירָה. וְאִם עָשָׂה לַכִּירָה פְּטָפוֹטִים[43] שֶׁל טִיט - מִתְטַמְּאָה מִשּׁוּם כִּירָה. מֵרָחָה בְּטִיט[44], בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ - עֲדַיִן אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[45].

37) שפתו נפגמה ואינו נוח לשימוש. 38) הדביק עליו טיט במקום הנקב או הסדק. [סתימה = הכנסת טיט בתוך הנקב והסדק. אבל מריחת טיט על הדופן במקום הסדק אינה נידונית כסתימה]. 39) הוסיף שכבת טיט על שפת התנור והגדיל את בית קיבולו. 40) מפני שהטיט תיקן את התנור או הגדילו הרי הוא נידון כתנור של טיט. והמדובר כשהסיק את התנור אחר הדבקת הטיט. 41) כדי שסתימתו בטיט תוריד על התנור תורת תנור וכיריים לעניין טומאה. 42) שהאש תצא דרכו וזה גורם להורדת חומו של התנור והסתימה של טיט שומרת על החום. [רבינו מדייק ואומר: "כמה יהיה בנקב" (וכן כתוב גם במשנה) ואינו שואל כמה יהיה בסדק. משינוי לשון זה למד בעל משנה אחרונה, שנסדק הכוונה לכל אורכו של התנור וסתם סדק - כל שהוא, ולפיכך לא שאלו על שיעורו]. 43) בליטות בשפת הכירה, כדי להעמיד עליהן את הקדירה. והמדובר בכירה שלימה. 44) המדובר בכירה שלימה. 45) כירה של מתכת כמות שהיא, חומה מספיק לבישול והמירוח אינו מוסיף תועלת ולפיכך דינה ככלי מתכת.

ח. תַּנּוּר[46] שֶׁאֵינוֹ מְחֻבָּר בָּאָרֶץ, אֲפִלּוּ תָּלוּי בְּצַוָּאר הַגָּמָל - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִשּׁוּם תַּנּוּר[47]; שְׁנֶאֱמַר: טְמֵאִים הֵם - בְּכָל מָקוֹם.

46) של חרס. 47) אף על פי שהוא פתוח מלמטה ובמצב זה אי אפשר לאפות בו, פסק כרבנן במשנה כלים פרק ה ו ולפי המסקנה של עולא בשבת קכה, א, שאפילו אם לא הוסק מעולם כשהוא עומד על הקרקע - הוא מקבל טומאה אחר היסק בכל מקום שהוא, ודבר זה הוא גזירת הכתוב.

ט. כִּיּוֹר שֶׁל צוֹרְפֵי מַתָּכוֹת[48] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית שְׁפִיתָה[49] - מִתְטַמֵּא כְּכִירָה[50]. וְכֵן שֶׁל עוֹשֵׂי זְכוּכִית, אִם יֵשׁ בּוֹ בֵּית שְׁפִיתָה - מְקַבֵּל טֻמְאָה.

48) הצורפים מתיכים את המתכות בחפירה בקרקע ששוליה ודפנותיה טוחים בטיט, חפירה זו נקראת "כור". 49) שקע בדופן הכור, כדי להעמיד בו קדירה ולבשל מה שבתוכה (העמדת קדירה על כירה לצורך בישול נקראה "שפיתה", מלשון המקרא (מלכים־ב ד, לח): "שפות הסיר הגדולה"). 50) השימוש להתכת מתכת אינו מוריד עליו תורת תנור וכיריים, אבל השקע לצורך בישול עושה אותו כירה. והמדובר כשהטיט המרוח על דפנות החפירה יכול לעמוד בפני עצמו, כי החפירה כשהיא לעצמה אינה מקבלת טומאה אלא הטיט ואם אינו יכול לעמוד בפני עצמו הוא בטל לגבי קרקע. ראה שם פרק ה משנה י בדין תנור של בית דינאי. בתוספתא כלים בבא קמא פרק ו הלכה ט אמרו: "ואינו טמא אלא המשמש את הצורך". פירוש, בית השפיתה בלבד מקבל טומאה והחפירה עצמה טהורה.

י. כִּבְשָׁן שֶׁל סַיָּדִין[51] וְשֶׁל זוֹגְגִין[52] וְשֶׁל יוֹצְרִין[53] - טְהוֹרִין[54]. הַפּוּרְנָה[55], אִם יֵשׁ לָהּ דֹּפֶן[56] - מִתְטַמְּאָה[57].

51) ששורפים בו אבנים לסיד. 52) עושי כלי זכוכית או זגוגיות שקופות לחלונות. ["עושי זכוכית" שבהלכה הקודמת הם המתיכים את החומרים הגלמיים שמהם עושים זכוכית, היינו החול וחמרי העזר. התכה ראשונה זו נעשית בכור מוטח בטיט, והיא מפרידה את העפר ושאר הפסולת ונשאר גוש זכוכית נקי, והזוגגים מרככים הגוש הזה בחום גבוה עד שהוא נעשה נוח לטיפול הרצוי. חימום שני זה עושים בתנור בלתי מוטח. 53) עושי כלי חרס. 54) מפני שאינם טוחים בטיט. 55) תנור שפתחו בצידו, כמו תנורים שלנו ומדביקים את הפת ומעמידים את הקדירות על הקרקע. [בתנורים וכירות שבתקופת התלמוד היו מדביקים את הפת על דפנותיהם ושופתים את הקדירות למעלה על פיהם או על בליטות מיוחדות לכך]. 56) במשנה: "לבזבז", ומפרש רבינו דופן עבה עומד על השוליים או על גגה של הפורנא ועל דופן זה מעמידים קדירות ומדביקים פת. 57) בתוספתא שם אמרו שפורנא טהורה "מפני שלא נעשית אלא לשמש עם הקרקע. רבי מאיר אומר בשם רבן גמליאל: אם יש לה ליזבז (לבזבז = מסגרת - דופן נמוך) טמאה".פירוש פורנא בלי לבזבז טהורה, מפני שמשתמשים בשוליה היינו בקרקע ולא בפורנא עצמה, ואומר רבי מאיר, שאם יש לה דופן ואפשר להעמיד עליו את הקדירות ואת הפת מבלי להשתמש בקרקע - טמא. ומפני שאין חולק על דבריו פסק רבינו כמותו.

יא. אֲבָנִים שֶׁחִבְּרָן זוֹ לָזוֹ וַעֲשָׂאָן תַּנּוּר: אִם עָשָׂה לוֹ טְפֵלָה[58] מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ - הֲרֵי זֶה כְּתַנּוּר לְכָל דָּבָר וּמִתְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ[59]; וְאִם טָפְלוֹ מִבַּחוּץ בִּלְבַד - מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע[60] וְלֹא בְּאֲוִיר[61]. חִבֵּר אֲבָנִים לְתַנּוּר וְלֹא חִבְּרָן זוֹ לָזוֹ - מִתְטַמְּאוֹת עִם הַתַּנּוּר[62]. חִבְּרָן זוֹ לָזוֹ וְלֹא חִבְּרָן לַתַּנּוּר - הֲרֵי הֵן כִּטְרָרָה. חָפַר בָּאָרֶץ וְעָשָׂה טְרָרָה - טָהוֹר[63]. וְטִרַּת הַכִּירָה[64] - טְהוֹרָה[65].

58) של טיט. 59) למעלה בהלכה ו למדנו: "תנור או כירה של אבן טהורין לעולם" ומלמדנו כאן שהטפילה של טיט מורידה עליו תורת תנור של חרס. 60) אם נגע שרץ בפנים התנור - נטמא. 61) נתבאר כבר כמה פעמים, שכלי חרס מטמא מאווירו, פירוש, אם נכנסה טומאה לאוויר הכלי נטמא, אף על פי שלא נגעה בדופנותיו, אולם תנור של אבנים שטחוהו מבחוץ בטיט אינו מקבל טומאה עד שתיגע הטומאה בכלי עצמו. דין דומה לזה מצאנו במשנה כלים פרק ה, ג גבי בית הפך ובית התבלין ובית הנר שבכירה. ובשבת מח, ב נימקוהו, מפני שמן התורה אינם חיבור לטומאה אלא מגזירת חכמים, הקילו בטומאתם לשם היכר, כדי שלא יטעו וישרפו תרומה וקדשים שיתטמאו בטומאה זו. ואותו הנימוק כוחו יפה גם בנידון כאן. 62) אם נטמא

התנור - נטמאו גם האבנים ואף על פי שכלי אבנים אינם מקבלים טומאה כלל (ראה למעלה הלכה ו). והטעם, מפני שהן כיד לתנור שהרי משתמשים בהן לטלטול התנור. 63) אינה מקבלת טומאה. קרקע אינו מתטמא אפילו כשהוא משמש את הכלים. 64) שם. במשנה כלים פרק ה ג כתוב: "עטרת הכירה". ונראה שעטרת כירה וטירת כירה אחת הן (ר"ש) היינו בניין קטן על ראש הכירה להעמיד בתוכו את הקדירות, כדי שלא יצטנן התבשיל אחר הסרתן מן האש. לבניין זה קראו "עטרה", מפני שהוא מעוגל ונתון בראש הכירה (רבינו בפירושו). וטירת התנור בנוייה בצידו של התנור. 65) מפני שאין דרכם של בני אדם לעשות טירה לכירה או מפני שאינה צורך בישולו מה שאין כן בתנור שאופים בו פת ואחר הרדייה מניחים אותה בטירה. והמדובר, כשאינה מחוברת לכירה.

1 **יב. שְׁתֵּי חֲבִיּוֹת וּשְׁנֵי[66] אִלְפָּסִין[67] שֶׁעֲשָׂאָן כִּירָה[68] -**
2 **מִתְטַמְּאִין בְּאַוִּיר[69] וּבְמַגָּע[70]. וְתוֹכָן שֶׁל חֲבִיּוֹת[71] -**
3 **טָהוֹר[72]. וְעֲבִי הֶחָבִיּוֹת[73] חוֹלְקִין אוֹתוֹ: הַמְּשַׁמֵּשׁ אֶת**
4 **הַכִּירָה - טָמֵא, וְהַמְּשַׁמֵּשׁ אֶת תּוֹךְ הֶחָבִית - טָהוֹר.**

66) פירוש או שני. 67) קערות גדולות. 68) העמידן זו לא רחוק מזו והדליק אש ביניהן ואת הקדירות השעין על דפנות החביות או האילפסים. 69) אם נכנסה טומאה לאוויר שבין החביות - נטמאו האוכלים הנמצאים שם. 70) אינו צריך להשמיענו טומאת מגע, שהרי אין מגע בתוך הכלי בלי כניסה לאוויר, ומגע בגבו אינו מטמא כלי חרס, אלא מפני שלמדנו כמה הלכות שנאמר בהן: "במגע ולא באוויר", כתב כאן "במגע ובאוויר". 71) שלא נכנסה שם הטומאה. 72) מפני שצידם הפנימי של החביות הוא גב התנור וכלי חרס אינו מטמא מגבו. 73) עובי הדפנות.

5 **יג. הָעוֹשֶׂה שְׁלֹשָׁה פִּטְפּוּטִין[74] בָּאָרֶץ[75] וְחִבְּרָן בְּטִיט**
6 **לְהְיוֹת שׁוֹפֶת עֲלֵיהֶן אֶת הַקְּדֵרָה - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה**
7 **מִשּׁוּם כִּירָה. קָבַע שְׁלֹשָׁה מַסְמְרִין[76] בָּאָרֶץ לִהְיוֹת**
8 **שׁוֹפֶת עֲלֵיהֶן אֶת הַקְּדֵרָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲשָׂה בִּרְאשָׁן**
9 **מָקוֹם בְּטִיט שֶׁתִּשֵּׁב הַקְּדֵרָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[77]**
10 **כְּכִירָה שֶׁל מַתֶּכֶת[78]. וְכֵן אֲבָנִים שֶׁלֹּא מֵרְחָם בְּטִיט**
11 **שֶׁהוּא שׁוֹפֶת עֲלֵיהֶן - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה, כְּאִלּוּ**
12 **הִיא כִּירָה שֶׁל אֶבֶן.**

74) כעין רגליים. 75) העמידם על הארץ בצורת סגול. 76) של מתכת. 77) אינה מקבלת טומאה. 78) שהמסמרות הם עיקר הכלי.

13 **יד. הָעוֹשֶׂה שְׁתֵּי אֲבָנִים כִּירָה וְחִבְּרָן[79] בְּטִיט -**
14 **מִתְטַמְּאָה. חִבֵּר אֶת הָאַחַת בְּטִיט וְהַשְּׁנִיָּה לֹא חִבְּרָהּ**
15 **- אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.**

79) לקרקע. [ויש מפרשים חיברן זו לזו בראשן]. פטפוטים שהם קטנים אין על שניים תורת כירה, אלא על שלושה, אבל אבנים שהן רחבות, מספיקות שתיים.

16 **טו. הָאֶבֶן שֶׁהוּא שׁוֹפֶת עָלֶיהָ[80] וְעַל הַתַּנּוּר[81], עָלֶיהָ**
17 **וְעַל הַכִּירָה, עָלֶיהָ וְעַל הַכַּפָּח - טְמֵאָה[82]. עָלֶיהָ וְעַל**
18 **הַכִּכָּר[83], עָלֶיהָ וְעַל הַסֻּלָּע[84] - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[85].**

80) המדובר באבן המחוברת בטיט. 81) האבן מרוחקת קצת מן התנור והקדירה עומדת על שניהם. 82) כמו שתי אבנים שחיברן בטיט שבהלכה הקודמת. משמיענו שלא תטעה לומר שדווקא שתי אבנים מצטרפות להיות כירה, אבל אבן אינה מצטרפת לכירה הקיימת כבר. 83) הבעיר אש בין הכותל והאבן והושיב את הקדירה על האבן כשהיא שעונה על הכותל. 84) אבן קבועה במקומה מתחילת בריאתה. 85) בתורה (ויקרא יא, לד) כתוב: "תנור וכיריים יותץ" ודרשו בתורת כהנים: "את שיש לו נתיצה - יש לו טומאה, את שאין לו נתיצה - אין לו טומאה", ובכותל וסלע אין דין נתיצה.

19 **טז. כִּירַת הַטַּבָּחִים[86], שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶבֶן בְּצַד אֶבֶן**
20 **וְכֵלָן מְחֻבָּרוֹת בְּטִיט, נִטְמֵאת אַחַת מֵהֶן - לֹא נִטְמְאוּ**
21 **כֻּלָּן[87].**

86) מוכרי בשר מבושל, ודרכם לחבר לקרקע הרבה אבנים מרוחקות קצת זו מזו ומעמידים כל קדירה על שתי אבנים. 87) וזה דומה לטבלא שקערות דבוקות בה.

22 **יז. שָׁלֹשׁ אֲבָנִים שֶׁחִבְּרָן בְּטִיט וַעֲשָׂאָן שְׁתֵּי כִּירוֹת[88],**
23 **בֵּין שֶׁחִבְּרָן זוֹ לָזוֹ וְלֹא חִבְּרָן לַקַּרְקַע בֵּין שֶׁחִבְּרָן**
24 **בַּקַּרְקַע וְלֹא חִבְּרָן זוֹ לָזוֹ, אִם נִטְמֵאת אַחַת מִשְּׁתֵּי**
25 **הַכִּירוֹת - הָאֶבֶן הָאֶמְצָעִית, הַמְּשַׁמֶּשֶׁת מִמֶּנָּה לַכִּירָה**
26 **הַטְּמֵאָה[90] טָמֵא, וְהַמְּשַׁמֶּשֶׁת מִמֶּנָּה לַכִּירָה הַטְּהוֹרָה**
27 **טָהוֹר. נִטְלָה הָאֶבֶן הַחִיצוֹנָה שֶׁל כִּירָה הַטְּהוֹרָה -**
28 **הָחֻלְטָה הָאֶמְצָעִית כֻּלָּהּ לְטֻמְאָה[91]. נִטְלָה הַחִיצוֹנָה**
29 **שֶׁל כִּירָה הַטְּמֵאָה - טְהֲרָה הָאֶבֶן הָאֶמְצָעִית כֻּלָּהּ[92].**
30 **נִטְמְאוּ שְׁתֵּי הַחִיצוֹנוֹת: אִם הָיְתָה הָאֶבֶן הָאֶמְצָעִית**
31 **גְּדוֹלָה - נוֹתֶנֶת מְמֶנָּה לְכִירָה זוֹ כְּדֵי שְׁפִיתָהּ[93] מִצִּדָּהּ**
32 **וְלַכִּירָה הַשְּׁנִיָּה כְּדֵי שְׁפִיתָהּ מִכָּאן[94], וְהַשְּׁאָר[95] טָהוֹר;**
33 **וְאִם הָיְתָה קְטַנָּה[96] - הַכֹּל טָמֵא. נִטְלָה הָאֶמְצָעִית:**
34 **אִם יָכוֹל לִשְׁפּוֹת עַל שְׁתַּיִם חִיצוֹנוֹת יוֹרָה גְּדוֹלָה - הֲרֵי**
35 **הִיא טְמֵאָה; הָיוּ מְרֻחָקִין יָתֵר מִזֶּה[97] - טְהוֹרָה. הֶחֱזִיר**
36 **אֶת הָאֶמְצָעִית[98] - הֲרֵי הַכֹּל טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה[99]. מְרָחָהּ**
37 **בְּטִיט - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא[100]. וְהוּא**
38 **שֶׁיִּסְּקֶנָּה לְכָל אַחַת מֵהֶן כְּדֵי לְבַשֵּׁל עָלֶיהָ אֶת**
39 **הַבֵּיצָה[101].**

88) כל ריווח שבין אבן לאבן ככירה, שהרי אפשר לשפות שם קדירה. 89) כגון שנכנס שרץ לאווירה. 90) חצי עובייה, כלמעלה הלכה י"ב בדין עובי החבית. 91) כל זמן שהאבן החיצונה הטהורה במקומה הרי האמצעית משמשת גם את הכירה הטהורה אבל כשניטלת החיצונה שייכת כל האמצעית לכירה הטמאה. 92) כי היא משמשת את הטהורה בלבד. 93) מקום להעמיד שם קדירה. 94) מצידה השני, ושתי כדי שפיתה אלו טמאות. 95) החלק שנשאר באמצע בין שני מקומות שפיתה. 96) ואין בה כשתי שפיתות ועוד. 97) ואי אפשר להשעין

את היורה על שתיהן. 98) למקומה בין שתי החיצוניות. 99) הכירות נתפרקו ופקעה טומאתן, והחזרת האבן למקומה אינה מביאה טומאה. 100) ככירה חדשה. 101) נתבאר למעלה בהלכה א, שכירה אינה מקבלת טומאה עד שיסיקנה כדי שיעור זה, ומכיוון שזו נידונית ככירה חדשה - צריכה היסק בשיעור הקבוע לכירות חדשות.

1 **יח. שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁעָשָׂאָן כִּירָה וְנִטְמְאוּ, וְסָמַךְ לְאֶבֶן**
2 **זוֹ מִמֶּנָּה[102] אֶבֶן אַחַת מִבָּאן וְלָזוֹ אֶבֶן אַחַת מִבָּאן[103]**
3 **- הֲרֵי חֲצִי כָּל אֶבֶן מִשְּׁתֵּי אֲבָנֵי הַכִּירָה הָרִאשׁוֹנָה[104]**
4 **טְמֵאָה, וַחֲצִי הָאֶבֶן טְהוֹרָה[105]. נִטְלוּ הַשְּׁתַּיִם הַטְּהוֹרוֹת**
5 **שֶׁסָּמַךְ - חָזְרוּ הַשְּׁתַּיִם שֶׁל כִּירָה לְטֻמְאָתָן[106].**

102) מן הכירה. 103) ומירחן בטיט ויש כאן שלוש כירות - האמצעית טמאה ושתי החיצונות טהורות. 104) חצייה החיצון. 105) מפני שהחצאים החיצוניים משמשים כירות טהורות והרי זה דומה לדין האמצעית שלמעלה בהלכה יז. 106) ואין זה דומה לדין החזיר את האמצעית שבסוף ההלכה הקודמת שהכול טהור כשהיה, מפני שכאן לא נותצה הכירה הטמאה, ואפילו לפני שניטלו האבנים החיצוניות לא פקעה הטומאה לגמרי מן האבנים הפנימיות, שהרי חציין נשארו טמאות, ולפיכך עכשיו, כשהן משמשות רק את הכירה הטמאה בלבד, חלה טומאה על כולן, אבל בדין שלוש אבנים הרי נותצה הכירה והכול נטהר, ומהיכן תבוא טומאה לאבנים אחרי החזרתן?

6 **יט. דּוּכָן שֶׁל חֶרֶס[107] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית קִבּוּל הַקְּדֵרוֹת[108]**
7 **וְהָרֶמֶץ[109] נָתוּן בְּתוֹכוֹ - טָהוֹר מִשּׁוּם כִּירָה[110] וְטָמֵא**
8 **מִשּׁוּם כְּלִי קִבּוּל. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה מְחֻבָּר בָּאָרֶץ -**
9 **טָהוֹר כְּשְׁאָר הַכֵּלִים[111], וְאִם נִקַּב - אֵינוֹ מְקַבֵּל**
10 **טֻמְאָה כִּכְלֵי קִבּוּל[112]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּכִירָה. הַצָּדָדִין**
11 **שֶׁלּוֹ, הַנּוֹגְעִין בָּהֶן[113] - אֵינוֹ טָמֵא מִשּׁוּם כִּירָה[114].**
12 **הָרַחַב שֶׁלּוֹ[115] שֶׁיּוֹשְׁבִין עָלָיו בְּשָׁעַת בִּשּׁוּל - מִתְטַמֵּא**
13 **אִם נִטְמָא הַדּוּכָן. וְכֵן הַכּוֹפֶה[116] אֶת הַסַּל[117] וּבָנָה**
14 **כִּירָה עַל גַּבָּהּ[118] - הֲרֵי זוֹ[119] טְמֵאָה מִשּׁוּם כְּלִי**
15 **עֵץ[120], לֹא מִשּׁוּם כִּירָה. לְפִיכָךְ אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**
16 **מֵאֲוִירָהּ כְּכִירָה.**

107) "היו עושים מחרס תמונת מרובע ארוך, לא אורך ורוחב וגובה (פירוש, יש לו דפנות וגג), והוא חלול מתוכו ושטחו העליון נקוב נקבים עגולים אחד לפני השני וימלא מתוכו באפר החם ויריכיב כלים בראשה (פירוש, יעמיד כלים על גבי הנקבים שבגגו) וייקרא דכון, ודכון ודוכן אחת הן". שלדוכן שלושה דפנות ומעמידים אותו ליד הכירה באופן, שדופן הכירה משמש לו דופן רביעי. 108) מעמידים את הקדירות בנקבים שבגגו, כדי שיישמר חומן. 109) אפר חם שמעורבות בו קצת גחלים לוחשות. 110) אינו נידון ככירה לעניין קבלת טומאה. 111) חידוש הוא שחידשה תורה בתנור וכיריים, שייטמאו אף על פי שהם מחוברים לקרקע, מה שאין כן בשאר כלים. 112) שאם ניקב כשיעור הקבוע אינו מקבל טומאה, אבל כירה נקובה מקבלת טומאה. 113) אם נגעה טומאה בהם. 114) אלא משום כלי קיבול כשאינו מחובר לקרקע. 115) של הדוכן, שטח יותר רחב ממנו מחובר אליו וישבו בו בעת הבישול. 116) הופכו על פניו ושוליו למעלה. 117) קלוע מענפי עצים ודינו ככלי עץ. 118) במשנה: "על גביו". רצוי לגרוס גם כאן כן. 119) הכוונה לסל, ולכן יש לתקן ולכתוב "הרי זה" (משנה אחרונה). 120) אם נגעה בו טומאה ואין אנו אומרים שהסל בטל לגבי כירה, אבל הכירה עצמה מיטמאה משום כירה אם נכנסה טומאה לתוכה (משנה אחרונה). כי אין כל נימוק לדבר, שתיבטל לגבי הסל.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שתנור גדול שיריו ארבעה טפחים והקטן שיריו רובו. הכופח שעשאו לאפייה או לבישול. תנור שנטמא ולא רצה לכתתו כיצד מטהרים אותו. תנור שנידה וטהורה אופות והוא טהור. תנור שבא מחותך מבית האומן ויורת הערביים. המביא שברי חרס ודבקם זה בזה. והדבר שראוי לחבר הסדקים. תנור שנתן בו עפר עד חציו וכירה שנחלקה לאורכה או לרוחבה. הקלתות של בעלי בתים שנפחתו קרקעותיהן.

17 **א. תַּנּוּר[2] גָּדוֹל - שִׁיָּרָיו אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְהַקָּטָן -**
18 **שִׁיָּרָיו רֻבּוֹ. כֵּיצַד? אִם נִשְׁאַר[3] בַּגָּדוֹל אַרְבָּעָה[4]**
19 **וּבַקָּטָן[5] רֻבּוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה[6]; פָּחוֹת מִכָּאן - אֵינוֹ**
20 **מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְכֵן אִם נִטְמָא וְנִתָּצוֹ עַד שֶׁשִּׁיֵּר בּוֹ**
21 **פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה בַּגָּדוֹל אוֹ פָּחוֹת מֵרֹב בַּקָּטָן - טָהוֹר[7].**
22 **נִשְׁאַר בּוֹ אַרְבָּעָה אוֹ רֹב בַּקָּטָן - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ.**
23 **וְהַכִּירָה[8] - שִׁיָּרֶיהָ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[9]. הַכֻּפָּח שֶׁעָשָׂאָהוּ**
24 **לַאֲפִיָּה - שִׁעוּרוֹ כְּתַנּוּר; לְבִשּׁוּל - שִׁעוּרוֹ כְּכִירָה[10].**

2) כלים פ"ה מ"א. 3) נראה שצ"ל "נשבר ונשאר". 4) בגבהו. 5) ראה למעלה פט"ו ה"ב. 6) מפני שראוי הוא עדיין למלאכתו. 7) שבירה כזו מועילה לא רק למנוע קבלת טומאה, אלא גם להפקיע טומאה. 8) שם מ"ב. 9) תנור שמלאכתו לאפיית לחם, אינו ראוי למלאכתו בפחות מארבעה טפחים. אבל כירה, שמשתמשים בה לבישול, מספיק גובה של שלוש אצבעות. 10) ראה פט"ו ה"ב.

25 **ב. תַּנּוּר שֶׁנִּטְמָא[11] וְלֹא רָצָה לְכַתְּתוֹ[12], כֵּיצַד מְטַהֲרִין**
26 **אוֹתוֹ? חוֹלְקוֹ[13] לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְגוֹרֵר[14] אֶת**
27 **הַטְּפֵלָה[15] שֶׁעַל הַחֲרָסִים, עַד שֶׁנִּמְצָא כָּל חֶרֶס מֵהֶן**
28 **עוֹמֵד עַל הָאָרֶץ בְּלֹא טִיט עַל גַּבָּיו[16]. חִלְקוֹ לִשְׁנַיִם,**
29 **אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן - הַגָּדוֹל טָמֵא[17] וְהַקָּטָן טָהוֹר.**
30 **חִלְקוֹ לִשְׁנַיִם בְּשָׁוֶה - כָּל אֶחָד מֵהֶן טָמֵא[18], לְפִי שֶׁאִי**
31 **אֶפְשָׁר לְכַוֵּן[19]. אֲבָל טַבְלָא שֶׁל חֶרֶס שֶׁיֵּשׁ לָהּ דֹּפֶן**
32 **שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁנַיִם - טְהוֹרָה[20]. וְאִם הָיָה אֶחָד גָּדוֹל**
33 **וְאֶחָד קָטָן - הַגָּדוֹל טָמֵא.**

11) שם מ"ז. 12) לשברו לרסיסים. 13) מלמעלה למטה. 14) צ"ל וגורד. 15) שכבת טיט שמירחה על התנור מבחוץ, אחר צירופו בכבשן ולפני היסקו לאפייה. 16) נראה שהכוונה לטפילה שבמקום החתכים, שאם לא הסירה הרי הטפילה של טיט שלימה, ומיטמאה כשהיא

יכולה לעמוד בפני עצמה, אבל אם חתך גם את הטפילה לשלושה חלקים - הכל טהור, כי שכבת הטיט אינה עדיפה מהתנור עצמו. 17) מפני שהוא רוב הכלי. 18) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"י ה"ג. 19) לחלק לשני חלקים שווים בהחלט (בלשון הגמרא: "אי אפשר לצמצם"). 20) מחלוקת רבן גמליאל וחכמים במשנה כלים פי"ב, ופסק כרבים. במשנה כתוב סתם "טבלא", ורבינו מפרש שהמדובר בטבלא של חרס, ולא ביאר טעמו של ההבדל בין תנור לטבלא (ראה השלמות). [ב'תוספות יום טוב' שם מצדד לומר, שטבלא קל יותר לחלק בצמצום. אולם דבריו מנוגדים למה שאמרו (בכורות יז, ב) "שאני כלי חרס, הואיל ויש בו גומות". פירוש, מקום החתך אינו חלק כמו בכלי עץ או מתכת, אלא יש בו בליטות ושקיעות, ולפיכך אי אפשר לצמצם, והרי גם בטבלא שבורה יש שקיעות ובליטות. ובתפארת ישראל מפרש, שטבלא שנחלקה טומאתה מדרבנן, אין לה לבזבז מכל צידיה, ומפני שאי־אפשר לצמצם יש להסתפק בכל חלק, שמא הוא הגדול, וספק טומאה דרבנן - טהור.

ג. תַּנּוּר[21] שֶׁחִלְּקוֹ[22] לִשְׁלֹשָׁה וְאֶחָד גָּדוֹל כִּשְׁנַיִם - הַגָּדוֹל טָמֵא[23], וְהַשְּׁנַיִם הַקְּטַנִּים טְהוֹרִין. חָתְכוֹ חֲלִיּוֹת[24] לְרָחְבּוֹ[25], אִם הָיָה גָּבֹהַּ כָּל חֲלָיָא וְחֲלָיָא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים - טָהוֹר[26]. חָזַר וְסִדֵּר הַחֲלִיּוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְהִמְרִיחַ עֲלֵיהֶם בְּטִיט וְהֶחֱזִירוֹ תַּנּוּר כְּשֶׁהָיָה - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה תַּנּוּר אַחֵר[27], וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אֶלָּא מִכָּאן וּלְהַבָּא[28]. וְהוּא שֶׁיְּסִיקֶנּוּ כְּדֵי לֶאֱפוֹת בּוֹ סְפָגְנִין אַחַר שֶׁמֵּרְחוֹ[29]. הֵרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת הַטְּפֵלָה[30] וְנָתַן חוֹל אוֹ צְרוֹרוֹת בֵּין הַחֲלִיּוֹת וּבֵין הַטְּפֵלָה[31] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה לְעוֹלָם[32]. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: הַנִּדָּה וְהַטָּהוֹרָה אוֹפוֹת בּוֹ וְהוּא טָהוֹר. הָיְתָה בּוֹ[33] חֲלָיָא אַחַת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבָּעָה טְפָחִים - הִיא מִתְטַמְּאָה בְּמַגָּע וְלֹא מִתְטַמְּאָה בָּאֲוִיר[34], וּשְׁאָר הַחֲלִיּוֹת טְהוֹרוֹת.

21) טמא. 22) כלים פ"ה מ"ז. 23) ודווקא אם הוא גדול כשניים האחרים, אבל אם השניים ביחד גדולים יותר - גם הגדול טהור. 24) שם מ"ח. 25) ויש כאן כמה תנורים נמוכים. 26) נתבאר בהלכה א, ששיירי תנור גדול טהורים אם הם פחותים מארבעה טפחים. 27) דינו כתנור חדש לגמרי, כי התנור הראשון בטל מתורת כלי. 28) אבל הטומאה הראשונה פקעה ואינה חוזרת. 29) בהתאם להאמור למעלה בהלכה א גבי תנור חדש. 30) את הטיט. לא מרח את הטיט על דופן התנור עצמו, אלא עשה תבנית תנור מטיט סביב התנור החתוך, ואויר מפסיק בין התנור הישן ובין הטיט. 31) ומילא את הרווח שביניהם, ומתוך כך נתחברו לכלי אחד. 32) מפני שהחוליות לא נתחברו בטיט. 33) תוספתא שם ב"ק פ"ד ה"ח. 34) גירסת הגר"א שם "מטמאית במגע ובאוויר", וכן גורס בעל 'סדרי טהרות'. אולם רבינו - כנראה - גורס כמו שכתב כאן, ולא נתברר למה אינה מיטמאית באוויר כשיש בה בעצמה שיעור תנור גדול. [ראה ר"ש במשנתנו, שתמה גם כן, ושאל מה בין מגע לאוויר, ולא מצא יישוב].

ד. תַּנּוּר[35] שֶׁבָּא מְחֻתָּךְ[36] מִבֵּית הָאֻמָּן וְעָשָׂה לוֹ סְמוֹכִין[37] שֶׁמְּקַבְּצִין אוֹתוֹ לְהְיוֹת כְּאֶחָד וּנְתָנָם עָלָיו וְהוּא טָהוֹר[38] וְנִטְמָא[39] - כְּשֶׁיְּסִירֵם אֶת הַסּוֹמְכִין אוֹתוֹ יִטְהַר[40]. וְאַפִלּוּ הֶחֱזִירָן - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[41]. מֵרְחוֹ בְּטִיט - מְקַבֵּל טֻמְאָה לְהַבָּא. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַסִּיקוֹ, שֶׁכְּבָר הֻסַּק[42].

35) משנה שם פ"ה, ט. 36) לארכו. 37) חישוקים כמו אלה שמחברים את דפי חביות של עץ. 38) התנור עודנו טהור, אפילו אם נגעו חלקיו בטומאה לפני שנתן עליהם את החישוקים. 39) מפני שהאומן עשהו מתחילה לשם כך שיחברוהו בחישוקים, הרי זה מקבל טומאה אף־על־פי שלא מירחו בטיט. אבל תנור שנעשה מחתיכה אחת, ובעל הבית חתכו לארכו, אינו מקבל טומאה עד שימרח את חלקיו בטיט, כמבואר בהלכה ג. 40) הסרת החישוקים היא נתיצת התנור. 41) לא חזרה טומאתו, ולא עוד אלא שאינו מקבל טומאה מכאן ולהבא שימרחנו בטיט, כי החישוקים מועילים לדונו כתנור שלם בפעם הראשונה בלבד כשבאו מבית האומן. אבל אחר שהסירם ונותץ התנור, הרי הוא כתנור שחילקו בעל הבית, שנתבאר דינו בהלכה ג. 42) ואינו דומה לחילקו בעל הבית ומירחהו בטיט, שאמרנו בה"ג שצריך היסק חדש. והטעם, מפני שהוסק ע"י האומן כשהוא עשוי דפים דפים ולא נשתנה כלום בגופם.

ה. תַּנּוּר שֶׁחִתָּכוֹ[43] חֲלִיּוֹת וְנָתַן חוֹל בֵּין חֲלָיָא לְחֲלָיָא וְטָח בְּטִיט עַל הַכֹּל מִבַּחוּץ - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[44].

43) שם משנה י. 44) אפילו נחתך לרחבו, וכל החוליות פחותות מארבעה טפחים. במשנה חולק ר' אליעזר ומטהר מפני שהחול מפסיק בין החוליות, אין המירוח מועיל. [בבבא מציעא נט, א מסופר באריכות על המחלוקת העצומה שפרצה בבית־המדרש בבעיא זו, שתוצאותיה היו חמורות מאוד.

ו. יוֹרַת הָעֲרָבִיִּים[45], שֶׁהוּא חוֹפֵר בָּאָרֶץ וְטָח בְּטִיט[46]: אִם יָכוֹל הַטִּיט לַעֲמֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה[47], וְאִם לָאו - טָהוֹר[48].

45) שם. 46) את כותלי הבור. 47) אם נגעה טומאה בטיט. 48) חפירה באדמה אינה מקבלת טומאה.

ז. הַמֵּבִיא[49] שִׁבְרֵי חֶרֶס וְדִבְּקָן זֶה בָּזֶה וַעֲשָׂאָן תַּנּוּר, וְעָשָׂה לוֹ טְפֵלָה מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ וְהִסִּיקוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן כַּשָּׁעוּר[50].

49) תוספתא שם פ"ג ה"א. 50) למעלה, בהלכה ג למדנו, שאם חילק תנור לכמה חלקים, ולאחר מכאן דיבק את אותם

החלקים עצמם ומירחם בטיט - מקבלים טומאה. וכאן מוסיף רבינו ומשמיענו, שאפילו נטל שברי חרס שלא היו מחוברים מעולם ודיבקם ומירחם - דינם כתנור שלם.

1 **ח. פְּטָסּ[51] שֶׁקִּרְזְלוֹ[52] וַעֲשָׂאָהוּ תַּנּוּר וְעָשָׂה לוֹ טְפֵלָה**
2 **מִחוּץ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבֵּל עַל דָּפְנוֹתָיו כַּשָּׁעוּר[53] -**
3 **הֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁכְּלִי חֶרֶס שֶׁטָּהֵר[54] - אֵין לוֹ טֻמְאָה**
4 **לְעוֹלָם, אֶלָּא אִם כֵּן עֲשָׂאָהוּ תַּנּוּר וְעָשָׂה לוֹ טְפֵלָה[55]**
5 **מִבַּיִת וּמֵבַּחוּץ[56].**

51) חבית גדולה של חרס (שם פ"ד ה"ח). 52) שברו (הגר"א), פירוש, חתך את השוליים ואת הגג. פיטס כמו שהוא, אינו מתאים לאפיה אלא אם שבר השוליים והגג. 53) דפנות הפיטס הם שקערורים מבפנים, ואפשר להכניס בהם משקין כשיעור האמור לקמן בפי"ח הי"ג. 54) שהיה ראוי לקבל טומאה, ונשבר ונעשה בלתי ראוי לכך. 55) הדביק עליו שכבת טיט וצירפו בכבשן. 56) וכלי חדש בא לכאן. [לקמן בפי"ח ה"י יתבאר, ששברי כלי חרס מקבלים טומאה אם הם מקבלים, ולמה דפנות הפיטס אינם מקבלים טומאה? נראה, שהפיטס שניטלו שוליו וגגו וכולו שלם, אי־אפשר להשתמש בו לקבלה. אולם תמוה הדבר, שאינו מיטמא כשדופנותיו שלמים, ואם יישברו ויישאר כדי לקבלה - ייטמא. ואולי הכוונה כשיש בית קיבול בדופנותיו מבחוץ, ואעפ"כ אינו מקבל טומאה מפני שלא נעשה לקבלה].

6 **ט. תַּנּוּר[57] שֶׁל סְדָקִין[58] שֶׁעָשָׂה טְפֵלָה לְכָל אֶחָד**
7 **וְאֶחָד[59] וּמְקוֹם הַסְּדָקִין מְגֻלֶּה[60] - אֵינוֹ מְקַבֵּל**
8 **טֻמְאָה[61]. נָתַן טִיט אוֹ סִיד אוֹ גִּפְסִים[62] עַל גַּבֵּי הַסְּדָקִין**
9 **- הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא[63]. נָתַן עֲלֵיהֶן חַרְסִית[64] אוֹ זֶפֶת**
10 **וְגַפְרִית, שַׁעֲוָה וּשְׁמָרִים, בָּצֵק אוֹ גְּלָלִים - טָהוֹר. זֶה**
11 **הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ תַּנּוּר - אֵינוֹ מְחַבֵּר אֶת**
12 **הַסְּדָקִין.**

57) שם ה"ז. 58) תנור העשוי מחתיכות חרס מחוברות זו לזו, ונשארו סדקים בין החתיכות. 59) מרח טיט על כל חתיכה וחתיכה. 60) לא מרח על מקום הסדקים. 61) מפני שחלקי התנור אינם מודבקים. 62) גבס. 63) אף־על־פי שלא מירח על החרסים. 64) חרס כתוש שנילוש במים (רבינו בפירושו לכלים פ"י מ"ב, אולם בפירושו לשבת פ"ח מ"ד כתב: "טיט האדמה, והוא ידוע אצל הרופאים").

13 **י. סֶדֶק[65] תַּנּוּר שֶׁנָּתְנוּ כְּלַפֵּי זָוִית[66] וּמֵרַח בְּטִיט מִן**
14 **הַצְּדָדִין[67] - טָהוֹר[68].**

65) שם. 66) העמיד את התנור בזווית הבית, והוא נוגע בשני הקירות באופן שהסדק נמצא בחלול שבין הקירות והתנור (ביאור הגר"א לתוספתא). 67) במקום שדופנות התנור נוגעים בקירות הבית. 68) אף־על־פי שהמירוח מחזק ומעמיד את התנור שלא יתפרק.

15 **יא. דַּף[69] שֶׁל תַּנּוּר שֶׁנָּתְנוּ בְּזָוִית[70] לְהִיוֹת אוֹפֶה בּוֹ[71]**
16 **- טָהוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ רֹב[72] תַּנּוּר - מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

69) שם. 70) העמיד אותו בזווית הבית, באופן המבואר בהלכה הקודמת. 71) להסיק במקום הפנוי שבין הדף והקירות. 72) להדביק פת בדף.

17 **יב. תַּנּוּר[73] שֶׁנָּתַן בּוֹ עָפָר עַד חֲצִיוֹ: אִם נִטְמָא**
18 **מֵאֲוִירוֹ בִּלְבַד[74] - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא אֶלָּא מֵעָפָר**
19 **וּלְמַעְלָה[75]; וְאִם נִטְמָא בְּמַגָּע וְנָגְעָה טֻמְאָה בּוֹ**
20 **מִתּוֹכוֹ[76] - נִטְמָא כֻּלּוֹ אַף מֵעָפָר וּלְמַטָּה[77].**

73) משנה כלים פ"ה, ו. 74) שרץ נתלה באווירו ולא נגע בתנור. 75) אוכלין ומשקין הנמצאים בתנור למעלה מן העפר מתטמאים, אבל הטמונים בתוך העפר לא נטמאו (רבינו בפירושו למשנה). 76) לא נתבאר אם הכוונה לנגע בתוכו למעלה מן העפר בלבד או אפילו אם נגע בתוכו למטה מן העפר. 77) לקמן בפי"ז ה"ה כותב רבינו, שכל הדברים שנאמר בהם בכלי חרס מטמאים במגע ולא באוויר - טומאתם מגזירת חכמים, ולפיכך הקילו בטומאתם, כדי שלא ישרפו תרומה וקדשים על טומאה זו. שם אמנם המדובר בענין חיבור, אבל יש ללמוד משם לכאן. ויוצא מזה, שלדעת רבינו ביטל העפר את חלק הכלי שהעפר בתוכו, ואינו מקבל טומאה מן התורה כלל, אלא חכמים גזרו על המגע ולא על האוויר. [במשנתנו כתוב: "מעפר ולמטן מטמא במגע, מעפר ולמעלן מטמא באוויר". ומפרש רבינו, "מעפר ולמטן", היינו הדברים הנמצאים בתוך העפר. "ומעפר ולמעלן", פירושו מה שנמצא למעלה מן העפר. ובאליהו רבה מפרש: "מעפר ולמטן", היינו שהשרץ נמצא מעפר ולמטן ונגע בשולי התנור - נטמא כל התנור, ואם לא נגע אינו מטמא כלל; "ומעפר ולמעלן", פירושו השרץ נמצא באוויר הפנוי - מטמא כל הכלי. אגב, הוא מקשה, הלא התנור נטמא מאווירו כשנכנס לתוכו השרץ לפני שהגיע לעפר? ותירץ, שהמדובר, כשהשרץ נמצא בתוך העפר, שהיה מוטל על הקרקע לפני שהעמידו שם את התנור (נתבאר כבר שלתנורים שלהם לא היו שוליים). ראה תפארת ישראל].

21 **יג. הַכִּירָה[78] - מְקוֹם שְׁפִיתַת[79] שְׁתֵּי קְדֵרוֹת; וְהַכֻּפָּח**
22 **- מְקוֹם שְׁפִיתַת קְדָרָה אַחַת. לְפִיכָךְ, כִּירָה שֶׁנֶּחְלְקָה**
23 **לְאָרְכָּהּ[80] - טְהוֹרָה; לְרָחְבָּהּ[81] - עַדַיִן מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.**
24 **הַכֻּפָּח שֶׁנֶּחְלַק, בֵּין לְאָרְכּוֹ בֵּין לְרָחְבּוֹ - טָהוֹר[82].**

78) שם פ"ז מ"ג. 79) העמדת קדירה על הכירה נקראת שפיתה, מלשון "שפות הסיר הגדולה" (מלכים־ב, ד, לח). 80) ונחלקו שני מקומות השפיתה, ואין הכירה ראוייה למלאכתה. 81) ושני מקומות השפיתה נשארו שלמים אלא שאינם מחוברים זה לזה. 82) משום שלא נשאר כל מקום שהוא לשפיתת קדירה.

25 **יד. הַקַּלָּתוֹת[83] שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים שֶׁנִּפְחֲתָה קַרְקָעִיתָהּ:**
26 **אִם הָיָה עֹמֶק הַפְּחָת פָּחוֹת מִשְּׁלִשָּׁה טְפָחִים - הֲרֵי**
27 **זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁאִם יַסִּיק בַּפְּחָת מִלְמַטָּה -**
28 **תִּתְבַּשֵּׁל הַקְּדֵרָה מִלְמַעְלָה. הָיָה הַפְּחָת עָמֹק שְׁלֹשָׁה**
29 **אוֹ יָתֵר - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁהֲרֵי הָאֵשׁ[84] רְחוֹקָה**
30 **מִן הַקְּדֵרָה וְאֵינָהּ בְּשֵׁלָה. נָתַן אֶבֶן אוֹ צְרוֹר עַל פִּי**

הַפְּחָת[85] - עֲדַיִן הִיא בְּטָהֳרָתָהּ[86]. מֵרְחוֹ בְּטִיט - נַעֲשֶׂת הָאֶבֶן קַרְקַע הַכִּירָה וּמְקַבֶּלֶת[87] טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא.

83) בסיס של חרס שמעמידים עליו את הכירה. 84) הנמצאת בקרקעית הפחת. 85) ואפשר להסיק על האבן ותגיע האש לקדירה. 86) מפני שהאבן והצרור אינם קרקעית הכירה. 87) הכירה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי עָשָׂר[1]

1) יבאר ידות הכלים אם הן ככלים. מוסף תנור של בעלי בתים או של נחתומים. חצר הכירה בזמן שהיא גבוהה שלוש אצבעות וכו'.

א. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים[2] - חֲרֵי הֵן כַּכֵּלִים, וְאִם נִטְמָא הַכְּלִי - נִטְמָאָה יָדוֹ הָצָרִיךְ לָהּ[3] בְּתַשְׁמִישׁוֹ[4]; וְשֶׁאֵין צָרִיךְ לָהּ - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[5]. לְפִיכָךְ, הָאֶבֶן[6] הַיּוֹצֵאת מִן הַתַּנּוּר טֶפַח וּמִן הַכִּירָה שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - חִבּוּר[7], וְאִם נִטְמָא הַתַּנּוּר וְהַכִּירָה - נִטְמְאוּ אֲבָנִים אֵלּוּ. וָאֲכָלִין וּמַשְׁקִין הַנּוֹגְעִין בָּאֲבָנִים אֵלּוּ - נִטְמְאוּ. וְאִם נָגְעוּ בְּחוּץ לְטֶפַח שֶׁל תַּנּוּר אוֹ בְּחוּץ לְשָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת שֶׁל כִּירָה - טְהוֹרִין[8].

2) כל דבר המחובר לכלי והוא משמש את הכלי לצורך מלאכתו – נקרא יד הכלי. 3) שהכלי צריך לה. 4) בחולין קיח, א - למדו זה מן הכתוב (ויקרא יא, לח): "טמא הוא לכם" – לכל שבצרכיכם (ראה הל' טומאת אוכלין פ"ה). 5) לקמן בפרק זה. 6) כלים פ"ה מ"ב. 7) נידונות כחלק מן התנור והכירה. 8) חלק האבן המרוחק יותר מטפח מן התנור או יותר משלש אצבעות מן הבירה, אינו מתטמא עמהם, מפני שחלק זה אינו מוסיף כלום לצורך תשמיש התנור והכירה – אינו יד להם.

ב. הַכֶּפַח[9]: עֲשָׂאָהוּ לַאֲפִיָּה - שְׁעוּרוֹ[10] כְּתַנּוּר; עֲשָׂאָהוּ לְבִשּׁוּל - שְׁעוּרוֹ כְּכִירָה.

9) ראה למעלה פט"ז הי"ג. 10) שיעור היד שלו.

ג. מוֹסַף הַתַּנּוּר[11] שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טָהוֹר[12]; וְשֶׁל נַחְתּוֹמִין - טָמֵא בְּטֻמְאַת הַתַּנּוּר, מִפְּנֵי שֶׁסּוֹמֵךְ עָלָיו אֶת הַשַּׁפּוּד[13]. כֵּיוֹצֵא בּוֹ: מוֹסַף יוֹרָה שֶׁל שׁוֹלְקֵי זֵיתִים - טָמֵא[14], וְשֶׁל צַבָּעִים - טָהוֹר[15].

11) שם מ"ה. לפעמים מוסיפים שיכבת טיט על שפת התנור, כדי להגביהו וישמור חומו. שיכבה זו "מוסף התנור" שמה. 12) מוסף זה אינו עוזר למלאכת האפייה, ובדרך כלל מספיק גבהו של התנור עצמו. 13) שצולים בו בשר, והנחתום הצולה בשר בתנור למכירה משעין עליו את השפוד, כדי שלא יצטנן הבשר שעליו, ולפיכך נידון כצריך למלאכתו. 14) דרכם להשתמש גם במוסף היורה, כשיש להם הרבה זיתים לבשל. 15) צבעים נזהרים מלהשתמש במוסף, מפני שהצבע מתקלקל על־ידי־זה.

ד. עֲטֶרֶת[16] הַכִּירָה[17] - טְהוֹרָה[18]. וְטִירַת הַתַּנּוּר, וְהוּא הַמָּקוֹם הַבָּנוּי בְּצִדּוֹ שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הַפַּת בְּעֵת רְדִיָּתָהּ: בִּזְמַן שֶׁהִיא גְּבוֹהָה אַרְבָּעָה טְפָחִים - טְמֵאָה בְּטֻמְאַת הַתַּנּוּר[19]; פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים - טְהוֹרָה[20], לְפִי שֶׁאֵינָהּ חִבּוּר לוֹ[21]. וְאִם חִבְּרָהּ לַתַּנּוּר, אֲפִלּוּ עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[22] - טְמֵאָה.

16) שם מ"ג. 17) בראש הכירה עשו מקום מעוגל להעמיד עליו את הקדירה שהורידו מן האש, ונקרא "עטרת הכירה". 18) אם נטמאה הכירה, לא נטמאה עטרתה. 19) כשנטמא התנור – נטמאה, מפני שהיא משמשת מלאכת האפייה. 20) טירה קטנה אינה ראוייה להניח בה את הפת. 21) טירה רגילה גבהה ארבעה טפחים כתחילת בנין התנור (ראה למעלה פט"ז ה"א) ואינה מחוברת לתנור, ואעפ"כ היא נטמאת בטומאת התנור, מפני שהיא משלימה את האפייה. בנמוכה משיעור זה אין משתמשים, ולפיכך אין דינה כחלק מן התנור כשאינה מחוברת לו. 22) העמיד שלושה אבנים לשלושת צידי התנור ולא חיברן, והעמיד עליהן את הטירה וחיברה לתנור.

ה. בֵּית[23] הַכֶּפַח[24] וּבֵית הַתְּבָלִין[25] וּבֵית הַגֶּר[26] שֶׁבַּכִּירָה: אִם נִטְמֵאת הַכִּירָה בְּמַגָּע[27] - נִטְמְאוּ כֻּלָּן, וְאִם נִטְמֵאת בָּאֲוִיר[28] - לֹא נִטְמְאוּ; לְפִי שֶׁאֵינָן חִבּוּר לָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וּלְפִיכָךְ עָשׂוּ לָהֶן הֶבֵּר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁרְפוּ עַל מַגָּעָן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[29]. וְכֵן כֹּל שֶׁאָנוּ אוֹמְרִין בְּעִנְיָן זֶה שֶׁהוּא מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר - אֵינוֹ חִבּוּר אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, וְעָשׂוּ לוֹ הֶבֵּר זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁרְפוּ עָלָיו קָדָשִׁים, אֶלָּא תּוֹלִין.

23) שם. מחוברים היו לכירה כלים קטנים. 24) מקום להעמיד בו פך השמן. 25) שמשימים בו תבלין לצורך התבשיל. 26) לשום בו נר. כל אלה הכלים אינם משמשים את פעולת הבישול ממש, ולפיכך אינם חיבור לכירה מן התורה, אלא חכמים גזרו שיהא נידונים כמחוברים (שבת מח, ב). 27) כשנגע שרץ בתוכה. 28) נכנס שרץ לאווירה ולא נגע בדופנה. 29) שם. ראה למעלה פט"ו הי"א הערה ע.

ו. חֲצַר[30] הַכִּירָה[31], בִּזְמַן שֶׁהִיא גְּבוֹהָה שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[32] - חֲרֵי זוֹ חִבּוּר; וְאִם נִטְמֵאת הַכִּירָה אוֹ חֲצֵרָהּ, בֵּין בָּאֲוִיר בֵּין בְּמַגָּע - נִטְמֵאת הַשְּׁנִיָּה[33]. הָיְתָה הֶחָצֵר פְּחוּתָה מִכָּאן וְנִטְמֵאת אַחַת מֵהֶן בְּמַגָּע - נִטְמֵאת הַשֵּׁנִיָּה; אֲבָל אִם נִטְמֵאת אַחַת מֵהֶן מֵאֲוִירָהּ בִּלְבַד - אֵין חֲבֶרְתָּהּ טְמֵאָה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ חִבּוּר לָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[34]. הָיְתָה חֲצַר הַכִּירָה מֻפְרֶשֶׁת[35] מִמֶּנָּה[36]: בִּזְמַן שֶׁהִיא גְּבוֹהָה שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - חֲרֵי זוֹ חִבּוּר לָהּ בֵּין לְטֻמְאַת מַגָּע בֵּין לְטֻמְאַת אֲוִיר; הָיְתָה פְּחוּתָה מִכָּאן, אוֹ שֶׁהָיְתָה הֶחָצֵר חֲלָקָה וְאֵין לָהּ שָׁפָה - אֵין חִבּוּר לָהּ; וְאִם נִטְמֵאת הַכִּירָה, בֵּין מֵאֲוִירָהּ בֵּין בְּמַגָּע - הֶחָצֵר טְהוֹרָה, וְכֵן אִם נִטְמֵאת הֶחָצֵר - הַכִּירָה טְהוֹרָה.

30) שם פ"ז מ"ג. 31) חצר – שטח שכנגד פי המוקד. 32) כתחילת בניינה של כירה (ראה למעלה פט"ז ה"א). 33) אם נטמאה הכירה נטמאה החצר, וכן להיפך. 34) נתבאר בהלכה הקודמת גבי טירת התנור. 35) שם מ"ד. 36) אינה מחוברת לכירה. מכאן שבבבות הקודמות מדובר במחוברות, ואף־על־פי־כן אין התנור מועיל אלא לטומאת מגע.

1 **ז. פִּטְפּוּטֵי כִּירָה[37] - שְׁלֹשָׁה[38]. הָיָה גָּבֹהַּ כָּל אֶחָד**
2 **מֵהֶן שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת אוֹ פָּחוֹת, אִם נִטְמְאַת הַכִּירָה,**
3 **בֵּין בְּמַגָּע בֵּין בָּאֲוִיר - נִטְמְאוּ שְׁלָשְׁתָּן[39]. וְכֵן אִם הָיוּ**
4 **אֲרֻבָּעָה. נִטַּל[40] אֶחָד מֵהֶן[41]: אִם נִטְמְאַת הַכִּירָה**
5 **בְּמַגָּע - נִטְמְאוּ שְׁנֵי הַפִּטְפּוּטִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ, וְאִם**
6 **נִטְמְאַת בָּאֲוִיר - לֹא נִטְמְאוּ עִמָּהּ[42]. עָשָׂה לָהּ שְׁנֵי**
7 **הַפִּטְפּוּטִים[43] זֶה כְּנֶגֶד זֶה[44]: אִם נִטְמְאַת הַכִּירָה**
8 **בְּמַגָּע - נִטְמְאוּ, וְאִם נִטְמְאַת בָּאֲוִיר - לֹא נִטְמְאוּ[45].**
9 **הָיוּ הַפִּטְפּוּטִים גְּבוֹהִין[46] מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וּלְמַטָּה[47]**
10 **- מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ בֵּין שֶׁנִּטְמְאַת בְּמַגָּע בֵּין שֶׁנִּטְמְאַת**
11 **בָּאֲוִיר; וּמִשָּׁלֹשׁ וּלְמַעְלָה - מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ אִם**
12 **נִטְמְאַת בְּמַגָּע, אֲבָל אִם נִטְמְאַת מֵאֲוִירָהּ בִּלְבַד - אֵין**
13 **מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ. הָיוּ מְשׁוּכִין מִן הַשָּׂפָה[48] בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ**
14 **אֶצְבָּעוֹת[49] - מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ בֵּין שֶׁנִּטְמְאַת בְּמַגָּע בֵּין**
15 **שֶׁנִּטְמְאַת בָּאֲוִיר; הָיוּ חוּץ לְשָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת -**
16 **מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ אִם נִטְמְאַת בְּמַגָּע, וְאִם נִטְמְאַת**
17 **בָּאֲוִיר בִּלְבַד - אֵין מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ[50]. וְאֵין**

18 **מְדַקְדְּקִין[51] בְּכָל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלּוּ, שֶׁכֻּלָּן הֵן מִדִּבְרֵי**
19 **סוֹפְרִים.**

37) שם. 38) דרך האומנים לעשות שלוש בליטות בראש הכירה מסודרות בצורת סגול, ועליהן מעמידים את הקדירה. [נתבאר כבר שבכירה מקום לשפיתת שתי קדירות, ולפיכך יש להניח שעשו שלוש בליטות לכל מקום שפיתה]. 39) כי הן חלק מהכירה עצמה. 40) שם מ"ה. 41) מדובר בכירה של שלושה פטפוטים. 42) אפשר להשתמש בהם בדוחק, ומן התורה אינם מתטמאים עם הכירה, וחכמים גזרו טומאה על המגע ולא על האוויר (ראה למעלה הל"ה). 43) האומן עשה רק שני פטפוטים. 44) ואפשר לשפות עליהם קדירות. 45) מפני ששינה מדרך העולם, אין הפטפוטים מתטמאים מן התורה אלא מגזירת חכמים ('משנה אחרונה' במשנתינו). [בכל ספרי המשניות שבידינו, הגירסא: "מטמאין במגע ובאוויר". אולם רבינו גורס "ולא באוויר" ('תוספות יום־טוב')]. 46) יותר משלוש אצבעות. 47) חלק הפטפוטים מגובה שלוש עד לכירה (במשנה כתוב: "משלוש אצבעות, משלוש ולמטה". ורצוי להוסיף גם כאן את התיבה "משלוש", וישופר בזה הסגנון). 48) לצד החוץ. 49) המרחק בין הפטפוט לבין השפה, הוא פחות משלוש. 50) כל הדינים שבהלכה זו, החל מ"ניטל אחד מהן", שנויים במחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון, ופסק כרבי מאיר. 51) רבינו לא פירש, עד כמה אפשר לסטות מהשיעורים שנקבעו ובאיזה תנאים [ב'תוספות יום־טוב' כתב, שרבינו מסתמך על דברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתינו, עיי"ש].

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום – כ"ז־סיון־ג' תמוז תשע"ו

יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ו

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר דיני קרבן עולה ויורד.

20 **א. שְׁנוּיִּים יֵשׁ בִּשְׁגָגַת טֻמְאַת מִקְדָּשׁ[2] וְקָדָשָׁיו[3] מַה**
21 **שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר כְּרֻתוֹת. שֶׁכָּל הַכְּרֻתוֹת, כֵּיוָן שֶׁשָּׁגַג**
22 **וְנוֹדַע לוֹ בְּסוֹף שֶׁחָטָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ**
23 **יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת; אֲבָל בְּטֻמְאַת**
24 **מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד עַד**
25 **שֶׁתְּהֶיהָ לוֹ יְדִיעָה לְטֻמְאָה[4] וִידִיעָה לְקֹדֶשׁ[5] אוֹ**
26 **לְמִקְדָּשׁ[6] בַּתְּחִלָּה[7], וִידִיעָה לְטֻמְאָה וִידִיעָה לְקֹדֶשׁ אוֹ**
27 **לְמִקְדָּשׁ בַּסּוֹף, וְהֶעְלֵם בֵּינְתַיִם. כֵּיצַד? נִטְמָא[8] וְנִכְנַס**
28 **לְמִקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ[9], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁנִּטְמָא**
29 **וְשֶׁהָיָה טָמֵא בְּשָׁעָה שֶׁאָכַל אוֹ שֶׁנִּכְנַס, וְשֶׁקֹּדֶשׁ הָיָה**

30 **זֶה שֶׁאָכָלוֹ[10] אוֹ מִקְדָּשׁ הָיָה זֶה שֶׁנִּכְנַס לוֹ - הֲרֵי זֶה**
31 **פָּטוּר מִקָּרְבָּן, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּטְמָא [וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ] וְשֶׁזֶּה**
32 **מִקְדָּשׁ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס אוֹ קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל. כֵּיצַד? נִטְמָא[11]**
33 **וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא וְיָדַע שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ[12] וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ, וְאַחַר**
34 **כָּךְ נֶעֱלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה וְשָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס**
35 **לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל[13] קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ**
36 **וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ; אוֹ שֶׁשָּׁגַג וְשָׁכַח שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ אוֹ שֶׁזֶּה**
37 **בְּשַׂר קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא טָמֵא, וְנִכְנַס אוֹ אָכַל;**
38 **אוֹ שֶׁשָּׁגַג אוֹ שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְשָׁכַח שֶׁזֶּה בְּשַׂר קֹדֶשׁ**
39 **וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, וְנִכְנַס אוֹ אָכַל; וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ**
40 **דְּבָרִים שֶׁנִּתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבַּן עוֹלֶה**
41 **וְיוֹרֵד בְּכָל צַד וָצַד מִשֵּׁשׁ מַחֲלוֹקוֹת אֵלּוּ[14]. וּמִנַּיִן**
42 **שְׁדִּין שְׁגָגַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו כָּךְ הוּא? שֶׁהֲרֵי בִּשְׁאָר**
43 **שְׁגָגוֹת נֶאֱמַר: בַּעֲשָׂתָה אַחַת מִמְּצוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא**
44 **תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם, אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא -**
45 **כֵּיוָן שֶׁיֻּדַּע בַּסּוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע בַּתְּחִלָּה;**

1 וּבְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו נֶאֱמַר: וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא
2 יָדַע וְאָשֵׁם. מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ, מִכְּלָל
3 שֶׁהָיְתָה שָׁם יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה, וְנֶאֱמַר וְהוּא יָדַע.
4 [וְאָשֵׁם] הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהוּא צָרִיךְ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה
5 וִידִיעָה בַּסּוֹף וְהֶעְלֵם בֵּינְתַיִם[15].

2) כלומר, טמא שנכנס למקדש. 3) טמא שאכל קודש, ושניהם חייבים כרת במזיד, ומביאים קרבן עולה ויורד בשוגג (למעלה פ"א ה"ג). 4) ידיעה שהוא נטמא. 5) ידיעה שזהו קודש (באכל את הקודש). 6) ידיעה שזהו מקדש (בנכנס למקדש). 7) לפני ששגג ואכל את הקודש, או לפני שנכנס למקדש. משנה, שבועות ב, א: "ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע וכו' את שיש בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתיים, הרי זה בעולה ויורד". ולדעת רבי (שם יד:) צריך ידיעה גם למקדש. 8) ולא ידע שנטמא. 9) כלומר, נטמא ולא ידע שנטמא ואכל קודש. 10) שידע לפני זה שנטמא, אלא שלא ידע שזה שאכל הוא קודש, ורק עכשיו נודע לו. 11) משנה, שם יד, א. 12) כרבי ורבי ישמעאל, שמחייבין גם על העלם מקדש, במשנה שם יד, ב. ובגמרא שם. 13) כלומר, שנעלמו ממנו שני הדברים גם יחד, ששכח שזה בשר קודש או שזה מקדש, וגם שכח שהוא טמא, או שידע שהוא טמא וחשב שמותר לטמא לאכול קודש וליכנס למקדש. 14) כלומר, שלשה באוכל קודש בטמואה, והם: א. ידע שזהו קודש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו קודש. ג. נעלם ממנו זה וזה. ושלשה בנכנס למקדש בטומאה: א. ידע שזהו מקדש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו מקדש. ג. נעלם ממנו זה וזה. וראה בגמרא שם יד, ב. 15) ברייתא, שם ד, א. כרבי, אבל רבי עקיבא לומד זאת ממה שנאמר פעמים "ונעלם – ונעלם" = "ונעלם ממנו והוא טמא" (ויקרא ה, ב) "ונעלם ממנו והוא ידע" (שם, ג).

6 ב. נִטְמָא וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא [וְיָדַע שֶׁזֶּה קֹדֶשׁ וְשֶׁזֶּה
7 מִקְדָּשׁ] אֲבָל לֹא יָדַע בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא, וְשָׁכַח
8 שֶׁנִּטְמָא וְאַחַר כָּךְ נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ, וְנוֹדַע
9 לוֹ אַחַר שֶׁנִּכְנַס אוֹ אַחַר שֶׁאָכַל בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא[16]
10 - [הֲרֵי זֶה חַיָּב קָרְבָּן][17]; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע
11 בַּתְּחִלָּה בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא, הוֹאִיל וְיָדַע שֶׁהוּא טָמֵא
12 - הֲרֵי הָיְתָה שָׁם יְדִיעַת טֻמְאָה בַּתְּחִלָּה. אֲבָל אִם
13 נֶעְלְמוּ מִמֶּנּוּ הִלְכוֹת טֻמְאָה, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָא בְּכַעֲדָשָׁה
14 מִן הַשֶּׁרֶץ, וְיָדַע שֶׁהַשֶּׁרֶץ מְטַמֵּא וְלֹא יָדַע בַּשְּׁעוּר[18],
15 וְשָׁכַח שֶׁנָּגַע בַּשֶּׁרֶץ כְּלָל וְנִכְנַס אוֹ אָכַל, וְאַחַר כָּךְ
16 נוֹדַע לוֹ [שֶׁנָּגַע] בְּכַעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ - הֲרֵי זֶה סָפֵק
17 אִם חַיָּב קָרְבָּן אוֹ פָּטוּר[19]. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא רָאָה הַמִּקְדָּשׁ
18 מִיָּמָיו וְלֹא הֵבִין מְקוֹמוֹ[20], אִם נִטְמָא וְיָדַע[21] שֶׁנִּטְמָא
19 וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְלֹא יָדַע בַּתְּחִלָּה[22] שֶׁזֶּהוּ מְקוֹמוֹ
20 שֶׁהֲרֵי לֹא רָאָהוּ מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ זָכַר הַטֻּמְאָה וְיָדַע
21 שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יְדִיעָה שֶׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ
22 בָּעוֹלָם יְדִיעָה, אוֹ עַד שֶׁיֵּדַע מְקוֹמוֹ תְּחִלָּה. יֵרָאֶה לִי,
23 שֶׁאִלּוּ הַחַיָּבִים קָרְבָּן[23] מְסָפֵק - אֵינָן מְבִיאִין קָרְבָּן,
24 שֶׁמָּא יַכְנִיסוּ חֻלִּין לָעֲזָרָה. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלוֹא
25 חַטַּאת הָעוֹף בָּאָה עַל הַסָּפֵק וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת?[24] מִפְּנֵי
26 שֶׁהַמֵּבִיא אוֹתָהּ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[25] וְאָסוּר לֶאֱכֹל
27 בַּקֳּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ[26]; אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסַּר
28 כִּפּוּרִים[27] - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן מְסָפֵק[28].

16) אם בשרץ או בנבלה. 17) כרבי עקיבא (במשנה שם יד:, ובגמרא יח:) שמספיק אם ידוע שהוא טמא, אף אם אינו יודע מהות הטומאה. וממה שכתב רבינו "ונודע לו אחר וכו' באי זה אב נטמא", נראה שהידיעה שבסוף צריכה להיות גם במה נטמא, ובזה גם רבי עקיבא מודה. וראה למעלה פ"ב ה"ג שצריך שיידע החטא שחטא בו. וראה 'לחם משנה' שהקשה על זה מגמרא נדה כח, ב. 18) כלומר, לא ידע כמה יהא בשרץ ויטמא. 19) בעיית רב פפא, שם יד, ב - ונשארה בתיקו. 20) כלומר, לא הבין בשכלו לקבוע, לפי ידיעותיו, את מקום המקדש. 21) בכת"י תימן ובדפוס רומי, נוסף "ושכח שנטמא". וכן נראה ממה שכתב להלן "ואחר־כך זכר הטומאה וידע שזה מקדש". אבל צריך עיון, שהרי גם אם ידע שנטמא הרי הוא שוגג, שהרי לא ידע שזהו המקדש. 22) בעיית רבי ירמיה, שם יד, ב: "בן בבל שעלה לארץ ישראל, ונעלם ממנו מקום מקדש מהו וכו' כיון דידע דאיכא מקדש בעולם ידיעה היא, או דילמא כיון דמקומו לא ידע ליה, העלמה היא". ונשאר הדבר בתיקו 23) חטאת. שאין חטאת באה בנדבה, ואינו יכול להתנות. אם הוא מחויב הרי הוא קרבן חובה, ואם לאו הרי הוא קרבן נדבה, אבל בקרבן אחר שבא בנדבה, אפשר להתנות כנ"ל. 24) נזיר כט, א: "מנין לחטאת העוף שהיא באה על הספק שאינה נאכלת", כגון שהיתה האשה ספק זבה או ספק יולדת (פ"ז מהל' פסולי המוקדשין ה"י). 25) שכן זבה ויולדת הן מחוסרות כיפורים. 26) ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"א. 27) כגון טומאת מקדש וקדשיו, שאין ידו משגת ומביא שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת (ויקרא ה, ז). 28) כן מפורש בתוספתא כריתות פ"ב, "המביא חטאתו ושחטה, ספק נזרק הדם, ספק לא נזרק הדם, יצא ואינו מביא אשם תלוי, אם היה מחוסר כפרה ספק חשיכה ספק לא חשיכה, הרי זה מביא חטאת העוף ספק", הרי שרק מחוסר כפרה מביא חטאת העוף בספק ('אור שמח'). ועי' 'תוספות' גיטין כח, ב - ד"ה אבל ('הר המוריה').

29 ג. מִי שֶׁנִּטְמָא[29] בָּעֲזָרָה[30] - צָרִיךְ שֶׁיֵּדַע תְּחִלָּה
30 שֶׁנִּטְמָא וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, וְאִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ אַחֲרֵי כֵן
31 שֶׁנִּטְמָא וַהֲרֵי הוּא זָכוּר שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, אוֹ שֶׁנֶּעְלַם
32 מִמֶּנּוּ שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ וְלֹא שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא, אוֹ שֶׁנִּתְעַלְּמוּ
33 מִמֶּנּוּ זֶה וָזֶה - כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ יָבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[31].
34 וְהוּא שֶׁיִּשְׁהֶה כַּשָּׁעוּר[32], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּהְלָכוֹת בִּיאַת
35 מִקְדָּשׁ[33].

29) משנה, שבועות יד, ב. (ומדובר שידע שהוא טמא, אלא שנטמא באונס, ראה להלן ה"ד, שאם נטמא בשוגג, אין זו ידיעה בתחילה, ואין לחייבו בקרבן, ראה למעלה ה"א).

30) שמחוייב למהר ולצאת בבהילות בדרך קצרה, ואם שהה בשוגג חייב קרבן, ראה פ"ג מהל' ביאת המקדש הכ"א־כב. 31) בגמרא שם טז, ב - למדו מזה שנאמרו בתורה שני פסוקים לגבי חיוב קרבן בטומאת מקדש: "את משכן ה' טמא" (במדבר יט, יג) ו"את מקדש ה' טמא" (שם, כ) – אחד לנטמא בחוץ ואחד לנטמא בפנים, ששניהם חייבים קרבן. 32) השתחויה, שהוא כדי לקרות את דברי הפסוק: "ויכרעו אפים ארצה וגו'" שבדברי־הימים ב, ז' ג'. 33) שם הכ"ג.

ד. מִי שֶׁטִּמְּאָ עַצְמוֹ[34] בְּמֵזִיד[35] וְלֹא שָׁהָה כַּשִּׁעוּר - חֲרֵי זֶה סָפֵק, אִם שִׁעוּר הִשְׁתַּחֲוָיָה[36] לְאָנוּס בִּלְבַד[37] אוֹ אַף לְמֵזִיד[38]. וּלְפִיכָךְ, אִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ[39] וְיָצָא וְלֹא שָׁהָה - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן[40]. וְכֵן אִם תָּלָה עַצְמוֹ בַּאֲוִיר עֲזָרָה[41] - הַדָּבָר סָפֵק, אִם אֲוִיר עֲזָרָה כָּעֲזָרָה אוֹ אֵינוֹ כָּעֲזָרָה[42].

34) כשהוא בעזרה. 35) שידע שהוא במקדש, אלא שלא ידע שחייבים כרת על טומאת מקדש, שדינו כשוגג לענין קרבן והוא בכלל "שב מידיעתו", כמפורש למעלה פ"ב ה"ב (הגהות מצפה איתן, שבועות יז. וראה משנה־למלך). (וצריך לומר שאע"פ שלא ידע שחייב כרת – כיון שידע שטמא וידע שזהו מקדש, הרי זו ידיעה לגבי טומאת מקדש וקדשיו (ראה למעלה ה"א) לחייבו בקרבן, וראה להלן בסמוך. ודלא כ'מנחת חינוך' מצוה קכג ס"ק א). 36) כלומר, מה שצריך לחיוב קרבן שישהה בעזרה כדי השתחוויה אחר שנטמא, כמבואר למעלה. 37) ראה למעלה ה"ג. אבל במזיד, אפילו לא שהה כלום – חייב קרבן. 38) שגם טימא עצמו במזיד ונעלם ממנו אינו קרבן עד שישהה כדי השתחוויה, וזוהי בעייתו של רב אשי שם יז, א. ונשארה בתיקו. 39) (כן הוא בפירוש ר"ח שם. ואע"פ שבחיובי קרבן אחרים, כיון ששגג בכרת, חייב הוא בקרבן (למעלה פ"ב ה"ב) – כאן בטומאת מקדש וקדשיו שמפורש בתורה "ונעלם – ונעלם", אינו חייב אלא אם נעלמה ממנו הטומאה או המקדש וקדשיו, לגמרי, אלא שצריך שיהיה בתחילה שוגג בקרבן (ראה למעלה), שאם לא כן לא תועיל ההעלמה שבסוף, שהרי הוא אינו שב מידיעתו). 40) ראה למעלה ה"ב, כי מי שאינו מחוסר כיפורים אינו מביא קרבן חטאת מספק, שמא יכניסו חולין בעזרה. 41) כלומר, נטמא בעזרה ושהה כדי השתחוויה באויר העזרה. 42) שם בעייתו של רבא, ונשארה בתיקו. וכגירסת הספרים שהובאה ב'תוספות' שם ד"ה תלה. ואע"פ שלענין קבלת הדם, אמרו שאם תלה הבהמה וקיבל הדם באויר כשר (זבחים כו. ופ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב), הרי שאויר העזרה כעזרה – אף כאן ידעו זאת, אלא שהסתפקו אם קדושת האויר היא קדושה עצמית והרי הוא כמי שהלך בעזרה ממקום למקום, שאם יצא בדרך ארוכה, שאינו צריך ללכת בה, שהוא חייב אף אם לא שהה (פ"ג מהל' ביאת מקדש הכ"ב) או שכל קדושתו היא מחמת קרקע העזרה, ואם כן אינו כבא בדרך ארוכה אלא כעומד במקומו שצריך שהייה ('אור שמח').

ה. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ

43) משנה, כריתות ב, א: "על אלו חייבין, על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועל לא הודע שלהם אשם תלוי, חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו מפני שהוא בעולה ויורד". וכן הוא בגמרא שם ז, א: "חוץ ממטמא מקדש וקדשיו שאינו מביא אשם תלוי". 44) כלומר, אשם תלוי. 45) אבל טומאת מקדש וקדשיו שמביא בשוגג קרבן עולה ויורד (ראה למעלה פ"א ה"ג), אינו מביא אשם תלוי בספק. והיא משנה בכריתות כה, א: "וחכ"א אין מביאין אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת (קבועה)".

ו. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִים, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן וְחָזַר וְהָלַךְ בַּשֵּׁנִי, וּבְעֵת שֶׁהָלַךְ בַּשֵּׁנִי שָׁכַח שֶׁהָלַךְ בָּרִאשׁוֹן, וְנֶעֱלְמָה מִמֶּנָּה טֻמְאָה זוֹ וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - חַיָּב. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ בַּתְּחִלָּה יְדִיעָה גְּמוּרָה לְטֻמְאָה אֶלָּא מִקְצָת יְדִיעָה, שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע שֶׁהָלַךְ בִּשְׁנֵי שְׁבִילִין שֶׁבְּהֵלּוּךְ שְׁנֵיהֶן יֵהָא טָמֵא בְּוַדַּאי, וְאַף עַל פִּי כֵן חַיָּב חַטָּאת, שֶׁמִּקְצָת יְדִיעָה כְּכָל יְדִיעָה[46]. הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סְפֵק טָמֵא[47].

46) פלוגתא בברייתא, שבועות יט, א. ובכריתות יח, ב. ולפי ביאורו של רבא בשבועות שם עמוד ב, ובכריתות יט, א. ופסק כת"ק. 47) שמא השביל הראשון הוא הטהור, ואין חייבין אשם תלוי על ספק טומאת מקדש וקדשיו, ראה למעלה ה"ח. והוא בברייתא שם, לפי הגירסא שבכריתות שם.

ז. הָיָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[48] וְטָבַל, וְאַחַר[49] שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ הָלַךְ[50] בַּשֵּׁנִי וְחָזַר וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[51] - חַיָּב[52]; שֶׁהֲרֵי נִכְנַס כְּשֶׁהוּא טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ בְּוַדַּאי, אוֹ בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה אוֹ בְּפַעַם שְׁנִיָּה. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל יְדִיעָה מֵהֶן סָפֵק יְדִיעָה הִיא[53], שֶׁהֲרֵי כָּל שְׁבִיל מֵהֶן סָפֵק הוּא - כָּאן בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו עָשׂוּ סְפֵק יְדִיעָה כִּיְדִיעָה[54].

48) כדין טמא מת, שמזים עליו מי חטאת ביום שלישי וביום שביעי לטומאתו, וטובל ביום השביעי אחר ההזאה (פי"א מהל' פרה אדומה ה"א). 49) בכת"י תימן: אחר. כלומר, אחר שנכנס למקדש הזה ג' וז' וטבל. 50) כבדפוס רומי. 51) אחר ששכח טומאתו. 52) פסק כתנא־קמא בברייתא, שם. 53) שבכל פעם שנכנס למקדש לא היתה לו ידיעה וודאית. 54) שם, דברי רבי יוחנן בביאור דברי תנא־קמא.

ח. הָיָה טָמֵא וְאָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: נִכְנַסְתָּ לַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: לֹא נִכְנַסְתִּי - נֶאֱמָן וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן; שֶׁאִם יִרְצֶה, יֹאמַר מֵזִיד הָיִיתִי[55]. אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם:

1 טָמֵא הָיִיתָ כְּשֶׁנִּכְנַסְתָּ לַמִּקְדָּשׁ וּבְפָנֶיךָ נִטְמֵאתָ וְיָדַעְתָּ
2 שֶׁאַתָּה טָמֵא, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בֵּין טֻמְאָה זוֹ
3 שֶׁמְּעִידִין בָּהּ וּבֵין כְּנִיסָתוֹ לַמִּקְדָּשׁ יָמִים רַבִּים,
4 שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיֹּאמַר כְּבָר טָבַלְתִּי, הוֹאִיל וְהִכְחִישׁ אֶת
5 הָעֵדִים וְאָמַר לֹא נִטְמֵאתִי מֵעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ
6 נֶאֱמָנִים[56] וּמֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶם. אִם הֵבִיאוּהוּ שְׁנַיִם
7 לִידֵי מִיתָה חֲמוּרָה, קַל וָחֹמֶר שֶׁיְּבִיאוּהוּ לִידֵי קָרְבָּן
8 הַקַּל, שֶׁהֲרֵי הִכְחִישָׁן.

55) כלומר, הוא לא מכחיש את דיבורו הקודם שאמר לא נכנסתי, כי כוונתו היתה להוסיף על דבריו לאמר: "לא נכנסתי בשוגג אלא במזיד". וראה להלן דברי הברייתא והגמרא בכריתות יב, א. 56) ואינו יכול לתרץ דבריו לומר: לא עמדתי בטומאתי וטבלתי, כי הרי אמר תחילה שלא נטמא. והוא ברייתא שם: "יכול אפילו שנים מכחישין אותו (= שהם אומרים נטמאת והוא אומר לא נטמאתי, שיהיה פטור בנכנס למקדש). אמר רבי מאיר, אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה, לא יביאוהו לידי קרבן הקל! רבי יהודה אומר, נאמן אדם על עצמו יותר ממאה איש, ומודים חכמים לרבי יהודה בחלבים (= באוכל חלב) ובביאת המקדש (= שהם אומרים נכנסת למקדש בטומאה, והוא אומר לא נכנסתי, שנאמן משום שכוונתו להוסיף על דבריו: "לא נכנסתי שוגג אלא מזיד", ראה בתחילת ההלכה כאן), אבל בטומאה לא". ומפרש רבינא (שם:) כי מחלוקת חכמים ורבי יהודה היא בטומאה ישנה (= שיש לו אפשרות לומר כבר טבלתי), ובאמרו לו נטמאת ונכנסת למקדש והוא אומר לא נטמאתי, שחכמים סוברים שאין מיישבין דבריו לומר לא עמדתי בטומאה אלא טבלתי, כי בזה הוא מכחיש את דבריו הראשונים שאמר לא נטמאתי מעולם, ורבי יהודה סובר שמיישבין דבריו, אף אם בזה מכחיש דבריו הראשונים. אבל בטומאה חדשה (= שאמרו לו נטמאת היום ואפילו יטבול היום, הרי אסור לטבול יום ליכנס למקדש) – גם רבי יהודה מודה שאינו נאמן, משום שאין כאן מיגו, וגם מה שר"י מאמין לו בטומאה ישנה הוא מחמת מיגו, ולא מחמת שאדם נאמן על עצמו (כס"ד דגמ' שם). ולענין ההלכה, נאמר שם בגמרא: אמר רב נחמן, הלכה כרבי יהודה. אמר רב יוסף, לא אמרה אלא בינו לבין עצמו ולעצמו, ומפרש רבינו (לא כרש"י) שרב יוסף חולק על רב נחמן, וסובר שאין הלכה כרבי יהודה אלא כחכמים (ראה 'מרכבת המשנה'), ופסק רבינו כרב יוסף (וראה בהשגות הראב"ד, כסף־משנה ולחם־משנה).

9 ט. טָמֵא מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו[57] שֶׁהָיָה לָהּ יְדִיעָה
10 בַּתְּחִלָּה[58] וְלֹא הָיָה לָהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף[59] - שָׁעִיר שֶׁל
11 יוֹם הַכִּפּוּרִים הַנַּעֲשָׂה בְּפָנִים[60] וְיוֹם הַכִּפּוּרִים[61]
12 תּוֹלִין[62], עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ[63] וְיָבִיא קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד.
13 וְשֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה[64] אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה
14 בַּסּוֹף[65] - שָׁעִיר הַנַּעֲשָׂה בַּחוּץ[66] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְיוֹם
15 הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִין[67]. וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַּתְּחִלָּה
16 וְלֹא בַּסּוֹף - שְׂעִירֵי הָרְגָלִים[68] וּשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים
17 מְכַפְּרִין[69]. וְעַל זְדוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו[70] - פַּר
18 כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, אִם הָיָה הַמְּזִיד
19 מִן הַכֹּהֲנִים[71]; וְאִם הָיָה מִיִּשְׂרָאֵל - דַּם שָׂעִיר
20 הַנַּעֲשֶׂה בְּפָנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר[72], שֶׁנֶּאֱמַר[73]:
21 וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[74].

57) משנה, שבועות ב, א. 58) שלפני שנכנס למקדש או אכל קודש, ידע שזה מקדש או שזה קודש, וידע שנטמא, ובשעה שנכנס למקדש או אכל קודש, נעלם ממנו שזה מקדש וקודש או שנעלם ממנו שנטמא, ראה למעלה ה"א. 59) כלומר, לא נודע לו בסוף מה שנעלם ממנו בתחילה, ובאופן זה אינו חייב בקרבן (למעלה ה"א). 60) הוא השעיר שעלה עליו הגורל לה' שעשהו חטאת (ויקרא טז, ט – טו). 61) עצם היום. 62) מכפרין להגן עליו מן היסורים (שבועות ח. בגמרא) שאע"פ שלא עשה מזיד, ראויין לבוא עליו ייסורים, על שלא נזהר שלא יבוא לידי איסור בשוגג (ראה רש"י במשנה שם, ו'תפארת ישראל') ולמדו זאת (שם ז:) ממה שנאמר (שם, טז) "וכיפר על הקודש מטומאות בני ישראל" – "מטומאות ולא כל טומאות". והכוונה לטומאת מקדש וקדשיו, שחלק אותה הכתוב משאר עבירות שחייבה עליה קרבן עולה ויורד, ולדעת רבי שמעון יש ללמוד כן ממה שנאמר (שם) "ומפשעיהם לכל חטאתם" – חטאים דומיא דפשעים, מה פשעים שאינם בני קרבן, שהם במזיד, אף חטאים שאינם בני קרבן, ומנין ליש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף, ששעיר זה תולה, ת"ל "לכל חטאתם" הראויה לבוא לכלל חטאת אם ייודע לו, משא"כ אם לא היו לו ידיעה בתחילה, שלא יבואו לכלל קרבן לעולם, אין שעיר זה מכפר. ויום הכיפורים עצמו שמכפר על כך, נלמד ממה שנאמר (שם כג, כח) "כי יום כיפורים הוא" (רש"י במשנה, שם ב.). 63) שאז אין מכפרין עליו עוד. 64) "זה אפשר בתינוק שנשבה לבין הגויים, ולא קדמה לו ידיעה שהוא איסור על בני ישראל ביאה למקדש והוא טמא, ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש" (רבינו בפיה"מ, שבועות שם). 65) שנודע לו אח"כ שבשעה שנכנס למקדש היה טמא. וכי אסור לטמא ליכנס למקדש (שם). 66) זהו שעיר של מוסף, הנזכר בבמדבר כט, יא. 67) שם במשנה. ונלמד זאת (שם) ממה שנאמר בשעיר הנעשה בחוץ (במדבר שם) "שעיר עזים אחד חטאת (= שעיר הנעשה בחוץ) מלבד חטאת הכיפורים (= שעיר הנעשה בפנים)" – הוקשו זה לזה ללמד, על מה שזה מכפר זה מכפר, מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה (= בתחילה), אף החיצון אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה (= בסוף). וזה מכפר כפרה גמורה בלא תליה, שהרי לעולם לא יבוא לידי קרבן, כיון שלא ידע בתחילה (רש"י במשנה, שם). ויום הכיפורים עצמו שמכפר, שנאמר (שם) "כי יום כיפורים הוא", כנ"ל. 68) שעירי חטאת שמביאין בכל הרגלים. 69) במשנה שם, וספק כרבי יהודה ולא כרבי שמעון (שם) האומר ששעירי ראשי חדשים אינם מכפרים. ולמד רבי יהודה דבר זה (שם ט.) ממה שנאמר בשעירי ראשי חדשים (במדבר כח, טו) "ושעיר עזים אחד לחטאת לה'" – חטא שאין מכיר בו אלא ה' (ואילו החוטא אינו יודע כלל) יהא שעיר זה מכפר, ושעירי רגלים שמכפרים, נלמד לרבי יהודה

(שם:) ממה שנאמר ברגלים (שם, טז) "ושעיר עזים" ב"וי"ו" – "וי"ו" מוסיף על ענין ראשון, להקיש שעירי רגלים לשעירי ר"ח, מה שעירי ר"ח אינם מכפרים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, אף שעירי הרגלים אינם מכפרים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף. 70) שידע שנטמא ואסור לו ליכנס למקדש לאכול קודש, ואעפי"כ עשה כן בזדון. וכגון שלא התרו בו, שאם התרו בו אינו מתכפר אלא במלקות ('תפארת ישראל'). 71) משנה, שבועות ב, ב. ואין הכהנים מתכפרים בשעיר הנעשה בפנים, שנאמר (ויקרא טז, טו) "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם", ואמרו בגמ' (שם יג:) "אשר לעם" שאין הכהנים מתכפרין בו, ובמה מתכפרין? – בפרו של אהרן, ואף־על־פי שנאמר בפרו של אהרן (שם טז, ו) "אשר לו" – "לו, לא לאחרים", הרי נאמר עוד (שם) "וכיפר בעדו ובעד ביתו" וכל הכהנים הם בכלל ביתו, שנאמר (תהלים קלה, יט) "בית אהרן ברכו את ה'". ולא רק על זדון טומאת מקדש וקדשיו פרו של כהן גדול מכפר על הכהנים, אלא אף על השוגג. ראה בגמרא שם (לחם־משנה). 72) במשנה, שם. 73) בשעיר הנעשה בפנים. 74) ונאמר עוד שם "ומפשעיהם לכל חטאתם" – "פשעים אלו המרדים" (שם יב:).

יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר כל דבר שחייבין על שגגתן חטאת קבועה, ושגג בית־דין הגדול בהוראה.

1 **א. כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת[2] קְבוּעָה[3], אִם**
2 **שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[4] בְּהוֹרָאָה וְהוֹרוּ לְהַתִּירוֹ, וְשָׁגְגוּ**
3 **הָעָם[5] בְּהוֹרָאָתָן וְעָשׂוּ הָעָם וְהֵם סוֹמְכִין עַל**
4 **הוֹרָאָתָן[6], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁטָּעוּ - הֲרֵי**
5 **בֵּית דִּין חַיָּבִין[7] לְהָבִיא קָרְבַּן חַטָּאת עַל שִׁגְגָתָן**
6 **בְּהוֹרָאָה[8], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשׂוּ הֵן בְּעַצְמָן מַעֲשֶׂה;**
7 **שֶׁאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל עֲשִׂיַּת בֵּית דִּין כְּלָל בֵּין עָשׂוּ בֵּין**
8 **לֹא עָשׂוּ, אֶלָּא עַל הוֹרָאָתָן בִּלְבַד[9]. וּשְׁאָר הָעָם**
9 **פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן[10], וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם הָעוֹשִׂין,**
10 **מִפְּנֵי שֶׁתָּלוּ בְּבֵית דִּין[11]. וּמַה הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיאִין**
11 **עַל שְׁגָגָה זוֹ? אִם בַּעֲבוֹדָה זָרָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ[12] -**
12 **מְבִיאִין פַּר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת מִכָּל שִׁבְטֵי**
13 **וְשִׁבְטֵי[13]. וְקָרְבָּן זֶה הוּא הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ,**
14 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעְשְׂתָה לִשְׁגָגָה[14].**
15 **מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבְּשִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה הוּא**
16 **מְדַבֵּר[15]. וְאִם בִּשְׁאָר כְּרִיתוֹת שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָן**
17 **חַטָּאת קְבוּעָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ - מֵבִיא כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט**
18 **פַּר חַטָּאת. וְזֶהוּ הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר:**
19 **וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ[16]. נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁאִם**
20 **שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּהוֹרָאָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה -**
21 **מְבִיאִין כָּל הַקָּהָל שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים[17] עוֹלוֹת וּשְׁנֵים**
22 **עָשָׂר שְׂעִירִים חַטָּאוֹת. וְהֵם נִשְׂרָפוֹת, שֶׁהֲרֵי דָּמָן**
23 **נִכְנָס לִפְנִים[18]. וְהֵם הַנִּקְרָאִין שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה.**
24 **וְאִם בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת שָׁגְגוּ - מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים**
25 **חַטָּאוֹת. וְהֵן נִשְׂרָפוֹת[19], מִפְּנֵי שֶׁדָּמָם נִכְנָס לִפְנִים[20].**
26 **וְכָל פַּר מֵהֶן נִקְרָא פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר.**
27 **שֶׁנֶּאֱמַר[21]: וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל - כָּל קָהָל וְקָהָל; וְכָל**
28 **שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט קָרוּי קָהָל[22], שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲמֹד יְהוֹשָׁפָט**
29 **בִּקְהַל יְהוּדָה[23]. בֵּין שֶׁעָשׂוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שִׁבְאֶרֶץ**
30 **יִשְׂרָאֵל[24] עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ, בֵּין שֶׁעָשׂוּ רֹב**
31 **יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִעוּט מִנְיַן הַשְּׁבָטִים[25], בֵּין**
32 **שֶׁעָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִעוּט כָּל**
33 **יִשְׂרָאֵל[26] - מְבִיאִין כְּמִנְיַן כָּל הַשְּׁבָטִים, פַּר לְכָל**
34 **שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה פַּר וְשָׂעִיר לְכָל שֵׁבֶט**
35 **וָשֵׁבֶט, שֶׁאַף אֵלּוּ[27] שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין[28] עַל יְדֵי**
36 **הַחוֹטְאִים[29]. אֲפִלּוּ עָשָׂה שֵׁבֶט אֶחָד בִּלְבַד וְהוּא רֹב**
37 **הַקָּהָל[30] - הֲרֵי כָּל הַצִּבּוּר מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים,**
38 **וּבַעֲבוֹדָה זָרָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵים עָשָׂר**
39 **שְׂעִירִים.**

2) משנה הוריות ח. "אין בית־דין חייבין עד שיורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת". ולמדו זאת (בגמרא שם) בגזירה שווה "עליה - עליה", נאמר בשגגת הוראת בית־דין (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה", ונאמר בפרשת עריות (שם יח, יח) "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערוותה עליה בחייה", מה להלן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף כאן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ושגגת עבודה זרה שהורו בית דין ועשה העם על פיהם שאינה כתובה כאן, נלמדה (שם) בגזירה שווה אחרת - "מעיני - מעיני", נאמר כאן בשגגת הוראה באיסורים אחרים (שם ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל וגו'", ונאמר בשגגת הוראה בעבודה זרה (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה", מה כאן בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, כמבואר למעלה, אף בשגגת עבודה זרה, אין חייבין אלא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, יצאו חיבוק ונישוק שאין בהן כרת. ואם הורו בית דין להתיר בדבר שחייבין עליו אשם וודאי ועשו העם על פיהם, בית־דין פטורין, משום שבאשם וודאי נאמר (שם ה, א) "ונפש" ובית־דין אינם בכלל נפש. 3) אבל דבר שחייבים עליו קרבן עולה ויורד, אין בית דין חייבים להביא קרבן על שגגתם. ולמדו כן (בגמרא שם) בגזירה שווה: נאמר בחטאת של בית דין (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' ואשמו", ונאמר בחטאת של יחיד (שם, כז) "ואם נפש אחת תחטא וגו' ואשם" - מה "ואשם" שנאמרה ביחיד - בחטאת קבועה, אף "ואשמו" שנאמר בבית דין - בחטאת קבועה. 4) של שבעים ואחד. 5) כלומר, רוב העם. 6) של בית דין, אבל אם תולים בעצמם להיתר, אף שגם בית הדין הורו להתירו, חייב כל אחד ואחד מהעם קרבן חטאת בפני עצמו. 7) להלן בהלכה זו כתב רבינו שכל שבט ושבט מביא פר, ואם כן מה שכתב כאן ש"בית דין חייבין", היינו שבית דין חייבים להביא לכל שבט ושבט, או שכל שבט ושבט מביא בשביל

בית דין (כסף משנה). 8) משנה שם ד: "הורו בית דין שוגגין ועשו כל הקהל שוגגין מביאין (בית דין) פר". 9) בהוריות ג. אמרו שאם הורו בית דין ועשו הם ולא עשו רוב הקהל - שהם פטורים, ולמדו זאת ממה שנאמר (שם) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצוות ה' וגו'", הרי שמעשה תלוי בקהל והוראה תלוייה בבית־דין. וסובר רבינו שמכאן יש ללמוד גם, שאם עשו רוב הקהל ובית־דין לא עשו - שבית דין חייבים. 10) כלומר, פטורים מלהביא כל אחד ואחד קרבן יחיד. 11) שם ב: "יכול רוב ציבור שעשו בשגגת מעשה יהיו פטורין, שהרי בית דין מביאים עליהם פר [בהוראה] [והם פטורים - רש"י שם]". 12) שמותר לכרוע לעבודה זרה בלי פישוט ידים ורגלים. 13) כרבי יהודה במשנה שם ד: שאם הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובן על פיהן מביאין י"ב שבטים י"ב פרים, ובעבודה זרה מביאין י"ב פרים וי"ב שעירים. 14) "ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת". 15) לפי שנאמר (שם, כב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה", ואמרו (שם): "איזו היא מצוה שהיא שקולה כנגד כל המצוות הוי אומר זו עבודת כוכבים" (שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה) 16) "ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת וגו'". 17) ואפרים ומנשה אינם נחשבים לשבטים נפרדים אלא לעניין נחלה, אבל לא לדבר זה. 18) להזות על הפרוכת ועל מזבח הזהב. "ולא נתפרש בהן בתורה כיצד נותן דמן ולהיכן הוא נותן אלא לפי שהן חטאות הקהל, דינן כדין פר העלם דבר, שהוא חטאת הקהל, לכל האמור בו: למתן דמים ולשריפה וכו'". 19) שנאמר (שם, כא) "והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". 20) כמו שנאמר (שם, טז) "והביא הכהן המשיח מדם הפר (=פר העלם דבר של צבור) אל אהל מועד" ועוד נאמר (שם ו, כג): "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל, באש תשרף". 21) כלומר, משום כך חייבין להביא מכל שבט ושבט. 22) לפיכך חייב כל שבט ושבט להביא קרבן. 23) וירושלים. הרי שגם שני שבטים (=יהודה ובנימין) נקראים "קהל". ואם כן מה שנאמר (בראשית מח, ד) "ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים", - אי אפשר לפרש שמעכשיו, עם לידתו של בנימין, שיהיו י"ב שבטים, יקראו "קהל", שהרי כבר למדנו מהפסוק הקודם שגם שני שבטים נקראים "קהל", ועל כרחנו צריך לפרש שעכשיו נולד קהל, היינו ששבט בנימין לבדו נקרא "קהל", הרי ששבט אחד נקרא "קהל". 24) ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ, שאין קרוי קהל אלא בני ארץ ישראל". 25) כלומר, כשמספר אנשי חמשה שבטים הוא יותר גדול ממספר אנשי שבעת השבטים. 26) כרבי שמעון בן אלעזר בברייתא שם. שאמר: "חטאו שישה שבטים והם רובו של קהל, או ז' (שהם רוב השבטים) אף על פי שאינו רובו של קהל - מביאין", ולמד זאת (שם) ממה שנאמר (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה", שמשמע אפילו מיעוט, מעיני ולא כל עיני, ונאמר עוד (שם, כו) "כי לכל העם בשגגה" הרי שרק כולו או רובו (שרובו ככולו, ראה נזיר מב.) "הא כיצד? עשו ו' והן רובו של קהל או ז' אף על פי שאינן רובו של קהל חייבין". 27) השבטים. 28) קרבן. 29) כלומר, הם נגררים אחרי השבטים החוטאים ומתחייבים בקרבן על ידם. 30) שם: "איבעיא להו שבט אחד לרבי יהודה בהוראת בית דין הגדול מי מייתי שאר שבטים או לא", ונפשטה הבעיא שם כי אף בשבט אחד, נגררים שאר השבטים להתחייב בקרבן, וברור הדבר כי המדובר באופן שהשבט הזה הוא רוב הקהל, שאם לא כן, אין כל ספק כי אינו גורר את שאר השבטים.

ב. בֵּית דִּין שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָהֶן אִם שָׁגְגוּ בְּהוֹרָאָה אוֹ לֹא שָׁגְגוּ[31] - אֵינָן חַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי[32]; שֶׁנֶּאֱמַר[33]: וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת - עַד שֶׁתִּוָּדַע וְאַחַר כָּךְ יִתְחַיְּבוּ בַּקָּרְבָּן[34], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבֵּית דִּין חַיָּבִין וְאֵלּוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן? כְּשֶׁהָיוּ הַמּוֹרִים בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד; וְיִהְיֶה רֹאשׁ יְשִׁיבָה[35] עִמָּהֶן בַּהוֹרָאָה[36]; וְיִהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה[37]; וְיִטְעוּ כֻּלָּן אוֹ רֻבָּן[38] בְּדָבָר זֶה שֶׁהוֹרוּ בּוֹ; וְיוֹרוּ בְּפֵרוּשׁ וְיֹאמְרוּ לָעָם: מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[39], וְכֵן אִלּוּ שָׁמְעוּ מִפִּי בֵּית דִּין, אִם אָמְרוּ לָאֲחֵרִים: מֻתָּרִים אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[40]; וְיַעֲשׂוּ כָּל הַקָּהָל אוֹ רֻבּוֹ[41] עַל פִּיהֶם[42]; וְיִהְיוּ הָעוֹשִׂים שׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם וּמְדַמִּים שֶׁהַדָּבָר שֶׁהוֹרוּ בּוֹ כַּדָּת הוֹרוּ[43]; וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, לֹא שֶׁיַּעֲקְרוּ כָּל הַגּוּף[44]; וְכִשֶּׁיִּוָּדַע לָהֶם[45] יֵדְעוּ גּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁהוֹרוּ בּוֹ בִּשְׁגָגָה[46]. בְּכָל אֵלּוּ הַמְאֹרָעִים הוּא שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן וְהָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר. אֲבָל אִם חָסֵר אַחַת מִכָּל אֵלּוּ הַדְּרָכִים - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, וְכָל מִי שֶׁשָּׁגַג וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ.

31) וכגון שהיו שם שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, והתירו אחת ואינם יודעים איזו התירו, שהרי גם ביחיד אין חיוב אשם תלוי אלא באופן שנקבע האיסור. 32) משנה שם ט. "אשם תלוי, היחיד והנשיא חייבין ומשיח ובית דין פטורין". 33) בקרבן צבור. 34) כלומר, לא חייבה תורה קרבן בבית דין אלא באופן שנודע להם חטאתם, אבל באשם תלוי, שהוא בא על לא הודע החטאת, לא חייבה תורה. ובכהן משיח שלא נאמר "ונודעה החטאת" הוצרכו ללמוד מפסוק אחר. 35) מופלא שבסנהדרין. 36) כלומר: גם הוא יהיה עמהם בשגגתם. שאם לא יהיה מופלא של בית דין (=ראש ישיבה) שם (=עמהם בשגגת ההוראה) אין בית דין חייבין קרבן. 37) אבל אם היו בין הסנהדרין גר או ממזר וכו', שאינם ראויים להוראה - פטורין. 38) שם ג: דוחה הגמרא דברי ר' יונתן הסובר שאין חייבין עד שיורו כולן, אלא אפילו הורו רובן והיתר שתקו בית דין חייבין, אבל אם אמר להם אחד מהן: טועים אתם, - בית דין פטורים. 39) אבל אם אמרו להם רק "מותרים אתם" ולא הוסיפו לומר גם "לעשות", הם פטורים, שלא נגמרה עדיין הוראתם. 40) כלומר, אין צורך שכל הקהל או רובו ישמע ההוראה מפי בית־דין

[שאם לא כן למה הוצרכו להוציא את יושבי חוצה לארץ מכלל זה], אלא אפילו אם שומעים איש מפי איש כי בית דין פסק ואמר: "מותרים אתם לעשות" - כל העושים על פיהם (אם הם יושבי ארץ ישראל), מצטרפים לקהל לחייב בית דין בקרבן. 41) משנה שם ד: "הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובו על פיהם מביאין פר", שהרי בכל התורה כולה קיימא לן רובו ככולו. 42) כלומר, הם תולים את מעשיהם בהוראת ההיתר של בית דין הגדול. 43) אבל אם ידעו שבית דין טעו, אלא שחשבו שאף על פי כן מצוה לסמוך על הוראתם - חייב כל אחד ואחד קרבן בפני עצמו. ואם ידעו שאסור לסמוך על הוראתם זו, ובכל זאת עשו, הרי הם מזידין, ופטורים מקרבן. 44) [והשמיט רבינו שצריך שיהיה בדבר שאינו מפורש בתורה, שכל הטועה בדבר המפורש בתורה הרי הוא כעוקר כל הגוף, ואם כן הוא בכלל מה שכתב "ויורו לבטל מקצת וכו' לא שיעקרו כל הגוף"]. 45) ששגגו. 46) ברייתא שם ה. "תנו רבנן ידעו שהורו וטעו מה הורו יכול יהיו חייבין תלמוד לומר (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת", ולא שיודעו החוטאין".

יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שישנם אופנים שיפטרו בית־דין ויתחייבו העושין.

1 **א. כֵּיצַד אִם חָסֵר אַחַת[2] מִכָּל הַדְּרָכִים שֶׁבְּאַרְנוּ[3] -**
2 **יְפָטְרוּ בֵּית דִּין וְיִתְחַיְּבוּ הָעוֹשִׂים? הָרֵי שֶׁהוֹרוּ בֵּית**
3 **דִּין שֶׁל אֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים[4] לָהֶם שֶׁחֵלֶב הַקֶּבָה[5]**
4 **מֻתָּר[6], וַאֲכָלוּהוּ אֲנָשֵׁי מְקוֹמָם[7] עַל פִּיהֶם - אוֹתוֹ בֵּית**
5 **דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[8] עַל**
6 **שְׁגֶגְתּוֹ. וְכֵן אִם הוֹרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁדַּם הַלֵּב**
7 **מֻתָּר[9], וְלֹא הָיָה רֹאשׁ יְשִׁיבָה עִמָּהֶן[10], אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד**
8 **מֵהֶן אֵינוֹ רָאוּי לִהְיוֹת מִמֶּנָּה בַּסַּנְהֶדְרִין[11], כְּגוֹן שֶׁהָיָה**
9 **גֵּר אוֹ מַמְזֵר[12] אוֹ זָקֵן[13] אוֹ שֶׁלֹּא רָאָה בָּנִים[14] וְכַיּוֹצֵא**
10 **בָּהֶן[15], וְעָשׂוּ הָעָם עַל פִּיהֶם[16] וְאָכְלוּ דַּם הַלֵּב - הָרֵי**
11 **בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה**
12 **עַל שְׁגֶגְתּוֹ[17]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּבֵית**
13 **דִּין הַגָּדוֹל? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ**
14 **וְגוֹמֵר[18]. וּמִנַּיִן שֶׁעַד שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה?[19]**
15 **שֶׁנֶּאֱמַר[20] וְאִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה[21] - עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהֶם**
16 **כְּעֵינַיִם[22]. וּלְהַלָּן[23] הוּא אוֹמֵר: וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה; מָה**
17 **הָעֵדָה הָאֲמוּרָה בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - כֻּלָּן רְאוּיִין**
18 **לְהוֹרָאָה[24], אַף עֵדָה הָאֲמוּרָה בִּשְׁגָגָה זוֹ[25] - עַד**
19 **שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה[26]. וְכֵן אִם הוֹרוּ, וְיָדַע**
20 **אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ וְאָמַר לָהֶם: טוֹעִים אַתֶּם, וְרַבּוּ**
21 **עָלָיו הַמַּתִּירִים וְהִתִּירוּ - הָרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין[27], וְכָל**
22 **מִי שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל**
23 **שְׁגֶגְתּוֹ; וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ - עַד**
24 **שֶׁיִּשְׁגּוּ כָּל הַסַּנְהֶדְרִין[28]. יָדַע אֶחָד מִן הַסַּנְהֶדְרִין אוֹ**
25 **מְעוּטָן שֶׁטָּעוּ הַמַּתִּירִין וְשָׁתְקוּ, הוֹאִיל וְהוֹרוּ וְלֹא**
26 **הָיָה שָׁם חוֹלֵק וּפָשְׁטָה הוֹרָאָה בְּרֹב הַקָּהָל[29] - הָרֵי**
27 **בֵּית דִּין חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן[30], וְכֹל שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר.**
28 **וְאִלּוּ שֶׁשָּׁתְקוּ, אִם עָשׂוּ עַל פִּי אִלּוּ שֶׁהוֹרוּ[31] - הָרֵי**
29 **אִלּוּ חַיָּבִין[32], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תָּלוּ בְּבֵית דִּין[33]. וְכֵן אִם**
30 **נָשְׁאוּ וְנָתְנוּ[34] בַּדָּבָר וְאָמְרוּ[35]: דָּבָר זֶה מֻתָּר הוּא, וְלֹא**
31 **הוֹרוּ לָעָם וְלֹא אָמְרוּ לָהֶם: מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[36],**
32 **וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶן בְּעֵת שֶׁגָּמְרוּ מַתָּר וְהָלַךְ וְעָשָׂה**
33 **כְּפִי מַה שֶּׁשָּׁמַע - הָרֵי כָּל הָעוֹשֶׂה חַיָּב חַטָּאת**
34 **קְבוּעָה, וּבֵית דִּין פְּטוּרִין, שֶׁהָרֵי לֹא הוֹרוּ לָהֶם**
35 **בְּפֵרוּשׁ לַעֲשׂוֹת. וְכֵן אִם הוֹרוּ וְעָשׂוּ מְעוּט הַקָּהָל עַל**
36 **פִּיהֶם וְנוֹדְעָה הַשְׁגָּגָה - הָרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְאִלּוּ**
37 **הַמְּעוּט שֶׁעָשׂוּ חַיָּבִין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא**
38 **חַטָּאתוֹ[37].**

2) בכ"י תימן: "אחד", כנ"ל. 3) למעלה פי"ב. 4) ולא בית־דין הגדול של שבעים ואחד, ראה למעלה פי"ב הלכה ב. 5) העקום כמו קשת, והוא אסור (פ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו). וראה להלן הלכה ה, ובהוריות ג. ובמשנה־למלך להלן הלכה ה. 6) אף־על־פי שאינם עוקרים גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א) שהרי לא התירו אלא חלב הקיבה בלבד ולא כל החלב, ואין זה מפורש בתורה שחלב הקיבה אסור, ראה להלן שם (לחם־משנה כאן). 7) ואפילו היה שבט זה רוב ישראל, ראה למעלה פי"ב הלכה א. 8) כחכמים (הוריות ה.) שאינם חייבין אלא על הוראת ב"ד הגדול בלבד. וראה להלן, בהמשך ההלכה. ולפיכך חייב כל אחד ואחד להביא חטאת קבועה על שגגתו. 9) אף־על־פי שהוראה זו אינה עוקרת גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד שם), שהרי לא התירה אלא דם חלב בלבד, ואין איסורו מפורש בתורה, ראה להלן שם (לחם־משנה). 10) משנה הוריות ד: וראה למעלה פי"ב הלכה ב. "ואפילו היה מניינם (בלעדו) שלם, רוצה לומר שבעים ואחד" (רבינו בפיה"מ שם). 11) במשנה שם. 12) ראה להלן בהמשך ההלכה שנלמד מפסוק בתורה, שאין ממנין לסנהדרין רק "מיוחסין". 13) "מופלג בשנים שיש בו אכזריות" (כיון ששכח כבר צער גידול בנים - רש"י סנהדרין לו:), שאין מעמידין אותו לב"ד (פרק ב מהלכות סנהדרין הלכה ב). 14) שאין מושיבין אותו לסנהדרין (הלכות סנהדרין שם). "משום שהוא אכזרי ולא ירחם על בני אדם, לפי שאינו יודע אהבת בנים" (ראה בפיה"מ שם). וכן הוא בברייתא סנהדרין לו: "אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים", וכן הביא רבינו בהלכות סנהדרין שם. "אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות. ולא מי שאין לו בנים, כדי שיהא רחמן". אבל בדפוסים אחרים בנוסח בדברי רבינו כאן: "זקן שלא ראה בנים". ולפי זה, זקן ולא ראה בנים הם אחד, וכן הוא במשנה שם, וכן הוא בפירוש המשניות שם. 15) כגון נתין (=מבני הגבעונים, שגזר עליהם יהושע ונתנם לחוטבי עצים ושואבי מים - יהושע ט, כג) הנזכר במשנה שם (מעשה רוקח). שאין מושיבין בב"ד אלא רק מיוחסין. 16) כלומר, כל העם או רוב העם (ראה למעלה פי"ב הלכה ב). 17) במשנה שם. 18) ולא עדת אותו שבט (שם במשנה ה. המשך דברי

חכמים). 19) נראה שנשמטה כאן בבא שלימה, וכן צריך להיות: "[ומנין שעד שיהיה ראש הישיבה עמהם], ומנין שעד שיהיו כולם ראויין להוראה". [וכללם יחד מפני שלמד שניהם מפסוק אחד ("מעיני העדה"), ראה להלן]. וראה בלחם־משנה ובהגהות מעשה ר"ב. 20) בשגגת עבודה־זרה. 21) בפסוק שם: "והיה אם מעיני העדה". 22) כלומר, לפיכך צריך שיהיה ראש ישיבה עמהם שהוא עשוי עינים לעדה (ירושלמי הוריות פ"ד הלכה ד). וראה לחם־משנה ומעשה ר"ב. ובבבלי שם נתנו טעם אחר, מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו, והרי הם קרובים למזיד (ראה ברש"י שם ד. ד"ה זיל קרי בי רב). 23) בדיני נפשות. 24) שנאמר (שמות יח, כב) "ונשאו אתך", ואמר רב נחמן בר יצחק (הוריות ד:) "אתך בדומין לך", שיהיו ראויים להוראה. 25) היינו "והיה אם מעיני העדה", וכן כתב רבינו בפיה"מ שם. וראה למעלה הערה יח. ורש"י (שם) כתב עד האמורה כאן (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", וראה לחם־משנה כאן. 26) משנה שם ד: 27) במשנה שם. 28) בגמרא שם ג: 29) ראה למעלה פי"ב הלכה ב. 30) בהוריות שם: "אמר ר' יונתן, מאה שישבו להורות אין חייבין עד שיורו כולן, שנאמר: ואם כל עדת ישראל ישגו, עד שישגו כולן". ולפי דבריו, אפילו ידע אחד מהן ושתק פטורין, אבל הגמרא שם דוחה דבריו, מברייתא שנשמע בה שאם ידע אחד מהן שטעה ושתק שהם חייבין. 31) שטעו וחשבו כי אף שהב"ד טועים, מצוה לשמוע דברי חכמים (רש"י שם ב. ד"ה או תלמיד) ולפיכך הם נחשבים לשוגגין, שחייבין חטאת. 32) קרבן בפני עצמן, אף כי ב"ד מביאין פר העלם דבר של ציבור (במשנה שם). 33) שהרי ידעו כי ב"ד הם טועים. משנה שם "הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו וכו' ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב, מפני שלא תלה בב"ד". 34) הסנהדרין התווכחו בינם לבין עצמם באחד מן הדברים. 35) הגיעו לידי החלטה סופית בוויכוח זה. 36) מחלוקת בגמרא (שם ב.) אם צריך לומר "מותרים אתם לעשות, או שמספיק אפילו אמרו "מותרים אתם". ופסק רבינו כשמואל בלשון השני, וכרב דימי בלשון הראשון, כי אין ב"ד חייבין עד שיאמרו להן "מותרין אתם לעשות", וראה למעלה פי"ב הלכה ב. 37) במשנה שם: "הורו ב"ד לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם וכו' פטור מפני שתלה בב"ד", ובגמרא (שם ב:) "אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' יהודה, אבל חכמים אומרים יחיד שעשה בהוראת בית־דין חייב". ופסק רבינו כחכמים.

ב. וְהַסַּנְהֶדְרִין עַצְמָן שֶׁעָשׂוּ בְּהוֹרָאָתָן[38] - אֵינָן מְצָטְרְפִין לְרֹב הַקָּהָל[39], עַד שֶׁיִּהְיוּ הָרֹב שֶׁעָשׂוּ חוּץ מִן הַסַּנְהֶדְרִין. עָשׂוּ רֹב אַנְשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[40] עַל פִּיהֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֲלוּ הָעוֹשִׂים שֶׁבֶט אֶחָד[41], וְכֵן אִם עָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְעוּט הַקָּהָל - בֵּית דִּין חַיָּבִים[42], וְהָעוֹשִׂין פְּטוּרִין. כֵּיצַד? הָיוּ יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד, וְהָיוּ הָעוֹשִׂין בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד וַהֲרֵי כֻּלָּן בְּנֵי יְהוּדָה בִּלְבַד, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעוֹשִׂים בְּנֵי שִׁבְעָה שְׁבָטִים כֻּלָּן אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵאָה אֶלֶף - חֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין, וְכָל הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל יוֹשְׁבֵי חוּצָה לָאָרֶץ[43], שֶׁאֵין קָרוּי קָהָל אֶלָּא בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[44]. וְשֵׁבֶט מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם אֵינָן חֲשׁוּבִין כְּשִׁנֵּי שְׁבָטִים לָעִנְיָן הַזֶּה[45], אֶלָּא שְׁנֵיהֶם שֵׁבֶט אֶחָד[46].

38) כלומר, בהוראת עצמן. 39) כלומר, אינם מצטרפים עם הקהל להוות עמהם רוב קהל (כגון שחטאו רק מחצית הקהל בלעדי הסנהדרין) שיתחייבו ב"ד פר העלם דבר של ציבור, ועל כל אחד ואחד מהחוטאים להביא קרבן חטאת בפני עצמו. כן הוא בברייתא שם ג. "הורו ועשו, רבי מאיר פוטר, וחכמים מחייבין" ומפרש רב פפא שפלוגתתם היא אם ב"ד משלים לרוב ציבור, שרבי מאיר פוטר את הציבור, שלא יביאו כל אחד ואחד קרבן לעצמו, משום שב"ד משלים לרוב ציבור, וחייבים ב"ד להביא פר העלם דבר של ציבור, וחכמים מחייבין לכל אחד ואחד מהחוטאים (כולל גם כל אחד ואחד מהסנהדרין), להביא קרבן לעצמו, משום שאין ב"ד משלים לרוב ציבור, ואין ב"ד מביאין קרבן העלם דבר של ציבור. ופסק רבינו כחכמים. 40) ראה להלן בהמשך ההלכה ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ". 41) ראה למעלה פי"ב הלכה א. 42) להביא קרבן העלם דבר של ציבור. 43) כלומר, אין מתחשבים בתושבי חוץ־לארץ בענין רוב קהל ומיעוט קהל. 44) כלומר, אצל קרבן העלם דבר של ציבור כתוב (ויקרא ד, יד) "והקריבו הקהל", ובהוריות ג. "אמר רב אסי, ובהוראה הלך אחר רוב יושבי ארץ ישראל, שנאמר (מלכים־א, ח, סה) "ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' וגו'", מכדי כתיב וכל ישראל עמו, קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים, למה לי? - שמע־מינה הני (=בני ארץ ישראל) הוא דאיקרי קהל, אבל הנך (=בני חוצה־לארץ) לא איקרי קהל". והרי כאן בשגגת הוראה נאמר (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל". 45) שאם חטאו שבטי מנשה ואפרים, ועמהם עוד חמשה שבטים, והם מיעוט הקהל, אין חיוב להביא קרבן העלם דבר של ציבור, שאין כאן רוב שבטים. וכן אם חטאו כל הקהל או רובו (שחייבין כל שבט ושבט קרבן) אין מביאין אלא שנים עשר פרים בלבד, פר לכל שבט, ולאפרים ומנשה קרבן אחד, ראה למעלה פי"ב הלכה א. 46) כרבא, שם ו: שמה שנאמר (בראשית מח, ה־ו) "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", היינו רק לנחלה, כמו שנאמר שם "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" - לנחלה הוקשו, ולא לדבר אחר.

ג. הָיוּ הָעוֹשִׂים מֻרְבִּין[47] בִּשְׁעַת הַחֵטְא וּמוּעָטִין[48] בִּשְׁעַת יְדִיעָה, אוֹ מוּעָטִין[49] בִּשְׁעַת הַחֵטְא וּמֻרְבִּין[50] בִּשְׁעַת יְדִיעָה - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר שְׁעַת הַמַּעֲשֶׂה[51].

47) כלומר, רוב הקהל. 48) כגון שמתו חלק מן החוטאים לפני שנודע החטא, באופן שמעתה אינם אלא מיעוט הקהל. 49) מיעוט הקהל. 50) כגון שמתו חלק מהקהל שלא חטאו, באופן שמעתה מהווים החוטאים רוב הקהל.

51) אחר שעת החטא, שאם היו החוטאים בשעת החטא רוב הקהל, ב"ד פטורים וכל אחד ואחד מביא קרבן לעצמו. ופסק כחכמים שחולקים על ר"ש במשנה הוריות י. לענין נשיא וכהן משיח, ובגמרא שם ג. אמרו כי הם חולקים גם בענין זה.

1 **ד. הוֹרוּ בֵּית דִּין בְּחֵלֶב מִן הַחֲלָבִים[52] שֶׁהוּא מֻתָּר,**
2 **וְאָכַל מִעוּט הַקָּהָל עַל פִּיהֶם, וְנוֹדַע לָהֶם שֶׁחָטְאוּ**
3 **וְחָזְרוּ בָּהֶן[53], וְאַחַר כָּךְ הוֹרוּ שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית**
4 **מַתֶּרֶת[54], וְעָבַד אוֹתָהּ עֲבוֹדָה זָרָה מִעוּט אַחֵר עַל**
5 **פִּיהֶם, וּכְשֶׁיִּצְטָרְפוּ הָאוֹכְלִים לָעוֹבְדִים יִהְיוּ רֹב -**
6 **הֲרֵי אֵלּוּ מְצֻטָּרְפִין[55], אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לָהֶן יְדִיעָה**
7 **בֵּינְתַיִם[56]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַמּוֹרֶה בֵּית**
8 **דִּין אֶחָד[57]; אֲבָל אִם מֵת בֵּית דִּין שֶׁהוֹרָה תְּחִלָּה[58],**
9 **וְעָמַד אַחֵר[59] וְהוֹרוּ[60] - אֵין אֵלּוּ מְצֻטָּרְפִין[61] לְאֵלּוּ.**

52) כגון שהורו על חלב הקיבה שהוא מותר, שאין זה עוקר גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א, ולמעלה הלכה א), שהרי לא התירו כל החלבים. 53) כן הוא בגמרא שם. באביעיא הראשונה: "הורו ב"ד חלב מותר, ועשו מיעוט הקהל, וחזרו ב"ד בהן, והורו ועשו מיעוט אחר, מהו וכו'" ואחר־כך איבעיא להו "מיעוט בחלב ומיעוט בעבודה־זרה", ומשמע שגם זה ב"חזרו ב"ד בהן". 54) שלא עקרו גוף עבודה־זרה מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה ב), שהרי לא התירו כל מיני עבודה־זרה. 55) שאין כל אחד ואחד מביא חטאת בפני עצמו, והחיוב הוא על ב"ד. ודבר זה הוא איבעיא שם ג. ונשאר הדבר בתיקו, אבל רבינו "נראה שאינו גורס כאן תיקו, אלא שמשיבין שאלה זו עם שאלה שאחריה, באם־תמצי־לומר. כלומר, אם־תמצי־לומר אידי ואידי כרת הוא, הורו ב"ד ומתו וכו' וכבר ידעת כל שבאם־תמצי־לומר, הלכה היא ברוב מקומות" (מאירי שם, וראה בראב"ד, בכסף־משנה, במרכבת המשנה ובאור שמח). ויש חולקים בזה, איזה קרבן מביאין הב"ד: של עבודה־זרה או של חלב. ויש אומרים שמביאים שניהם, גם של עבודה־זרה וגם של חלב (ראה בתוספות ובמאירי שם). 56) כמבואר למעלה. 57) שהורו גם על עבודה־זרה וגם על חלב. 58) על החלב. 59) ב"ד אחר. 60) על עבודה־זרה. 61) המיעוט שאכל חלב, עם המיעוט שעבד עבודה־זרה, להוות ביחד רוב קהל, אלא כל אחד ואחד מביא קרבן על שגגת עצמו, והיא בעיא שלא נפשטה שם (ראה בכסף־משנה). אבל אמרו שם, שזה אינו אלא למי שסובר ציבור מייתי (=היינו ר' שמעון במשנה שם ה. שסובר שב"ד מביאים פר מיוחד, ואם־כן על־כרחינו שכל הפרים הם עבור הבית־דין - מרכבת המשנה שם) לא תיבעי לך שהרי אינם כבר (שם), ורבינו פסק למעלה פי"ב הלכה א, כי ב"ד הם החייבים, ומה שכתב שם שכל שבט ושבט מביא פר, היינו שהציבור מביא בשביל הב"ד (ראה מאירי הוריות ד: במשנה, ובכסף־משנה פי"ב שם).

10 **ה. [62]אֲפִלּוּ הוֹרוּ שְׁנֵי בָּתֵּי הַדִּינִים בְּדָבָר אֶחָד, כְּגוֹן**
11 **חֵלֶב וָחֵלֶב אוֹ דָּם וָדָם[63]. [64]וְכֵן אִם לֹא הָיוּ הָעוֹשִׂים**
12 **שׁוֹגְגִין עַל פִּי הַהוֹרָאָה[65] - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל**
13 **הָעוֹשִׂים חַיָּבִין. כֵּיצַד? הוֹרוּ בֵּית דִּין לֶאֱכֹל חֵלֶב**
14 **הַקֵּבָה כֻּלּוֹ[66], וְיָדַע אֶחָד מִן הַקָּהָל שֶׁטָּעוּ וְשֶׁחֵלֶב**
15 **הַקֵּבָה אָסוּר, וַאֲכָלוֹ מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן, שֶׁהָיָה עוֹלֶה עַל**
16 **דַּעְתָּן[67] שֶׁמִּצְוָה לִשְׁמֹעַ מִבֵּית דִּין אַף עַל פִּי שֶׁהֵם**
17 **טוֹעִים - הֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה עַל**
18 **אֲכִילָתוֹ[68], וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם[69].**
19 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה זֶה שֶׁיָּדַע שֶׁטָּעוּ חָכָם**
20 **אוֹ תַּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לַהוֹרָאָה; אֲבָל אִם הָיָה עַם הָאָרֶץ**
21 **- הֲרֵי זֶה פָּטוּר[70], שֶׁאֵין יְדִיעָתוֹ בְּאִסּוּרִין יְדִיעָה**
22 **וַדַּאִית, וּמִצְטָרֵף לְכָלַל הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם. וְכֵן אִם**
23 **לֹא יָדַע שֶׁטָּעוּ[71], וְנִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל שֻׁמָּן[72] וְחֵלֶב[73],**
24 **חֵלֶב הַקֵּבָה[74] שֶׁהִתְּירוּהוּ, וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁהוּא חֵלֶב**
25 **הַקֵּבָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב[75]; מִפְּנֵי שֶׁאֲכִילָתוֹ מִפְּנֵי שִׁגְגָתוֹ,**
26 **לֹא מִפְּנֵי הַהוֹרָאָה. וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל**
27 **פִּיהֶם[76], שְׁנֵאֱמַר: לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה - עַד שֶׁתְּהֶיהָ**
28 **שְׁגָגָה אַחַת לַכֹּל[77]. וְכֵן אִם תָּלָה בְּעַצְמוֹ וְאָכַל חֵלֶב**
29 **הַקֵּבָה שֶׁהוֹרוּ לְהַתִּירוֹ לֹא מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן אֶלָּא מִפְּנֵי**
30 **שֶׁהוּא מֻתָּר בְּדַעְתּוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה בִּפְנֵי**
31 **עַצְמוֹ[78]. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַתּוֹלֶה בְּבֵית דִּין - פָּטוּר[79],**
32 **וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שָׁם כָּל הַדְּרָכִים שֶׁמָּנִינוּ; וְכָל הַחַיָּב**
33 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵינוֹ מִצְטָרֵף לְרֹב הַשּׁוֹגְגִים[80].**

62) בכ"י תימן אין כאן ציון הלכה, והא דלהלן שייך למעלה, וציון ההלכה להלן לפני המלים "וכן אם לא היו העושים". וכן נראה בדפוס רומי. וכן הגיה אור שמח. 63) שהרי האיבעיא בגמרא שם בהוראת שני בתי דינים, היא בחלב וחלב, ופסק רבינו שאין מצטרפים. וראה למעלה. 64) כן בכ"י תימן, וכן נראה בדפוס רומי, וכן הגיה אור שמח. 65) של הב"ד. 66) כי בחלב שע"י הקיבה יש חלק שהוא מותר באכילה, והוא חוט משוך כמו יתר. ויש חלק שאסור באכילה והוא עקום כמו קשת, ראה בפ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו. והב"ד הורו שכל החלב שע"ג הקיבה מותר באכילה (שער יוסף ג, א). 67) צ"ל על דעתו (מעשה רקח). 68) משנה הוריות ב. "הורו ב"ד, וידע אחד מהן שטעו או תלמיד והוא ראוי להוראה והלך ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב (=קרבן לעצמו) מפני שלא תלה בב"ד", ובגמרא שם: אמרו שחשב שמצוה לשמוע מב"ד אף־על־פי שידע שהם טועים. ולפיכך אינו נחשב לתולה בב"ד, שהרי ידע שהם טועים, וגם אינו מזיד שהרי טעה שמצוה לשמוע דברי חכמים, וחייב קרבן לעצמו. 69) כלומר, אם היו החוטאים מחצית הקהל, אינו מצטרף זה אליהם לעשותם רוב הקהל. 70) בגמרא שם אמרו על דברי המשנה: "וידע אחד מהן שטעו או תלמיד וראוי להוראה", שצריך להיות או גמיר (=למד הדבר) או סביר (=מבין דבר מתוך דבר), אבל אם הוא לא גמיר ולא סביר (="עם הארץ"), הרי הוא תולה בבית־דין. 71) ב"ד, להתיר חלב הקיבה. 72) של היתר. 73) תיבה זו מיותרת, ובכ"י תימן איננה. 74) אלא חשב שזהו שומן. 75) קרבן בפני עצמו, כאיכא־דאמרי אמר רבא שם. שאם

1 ו. הוֹרוּ בֵּית דִּין לְהַתִּיר דָּבָר הָאָסוּר בְּזָדוֹן[81], וְעָשׂוּ
2 הַקָּהָל עַל פִּיהֶם בִּשְׁגָגָה - בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן
3 הַקָּרְבָּן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְזִידִין[82], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן
4 הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם חַיָּב קָרְבָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִפְּנֵי
5 שֶׁהוּא שׁוֹגֵג[83]. הוֹרוּ בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְיָדְעוּ הַקָּהָל
6 שֶׁטָּעוּ[84] וְשֶׁאֵין רָאוּי לְקַבֵּל מֵהֶן[85], וְאַף עַל פִּי כֵן
7 עָשׂוּ הַקָּהָל עַל פִּיהֶם - אֵלּוּ וָאֵלּוּ פְּטוּרִין מִן
8 הַקָּרְבָּן[86]. בֵּית דִּין פְּטוּרִין - שֶׁהֲרֵי לֹא עָשׂוּ הַקָּהָל
9 מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן שֶׁהִטְעָתַם; וְכָל הָעוֹשִׂים פְּטוּרִין מִן
10 הַקָּרְבָּן - מִפְּנֵי שֶׁמְּזִידִין הֵם[87], שֶׁהֲרֵי יָדְעוּ שֶׁטָּעוּ
11 וְשֶׁאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת.

(81) שידעו שהדבר אסור ואף־על־פי־כן הורו להתיר. (82) והרי נאמר (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", בעינן שוגגין בב"ד (רש"י הוריות ד: במשנה). "ואעפ"י שמשל ציבור היה בא, הואיל ולשם ב"ד היה בא, פטורין, שהרי מזידין הם ואין מקום לקרבן הבא על שמם" (מאירי שם). (83) משנה שם ד: "הורו ב"ד וכו' מזידין ועשו שוגגין מביאין (=כל אחד ואחד מן הקהל) כשבה ושעירה". (84) הב"ד. (85) כלומר, ידעו גם שבמקום טעות אין מצוה לשמוע דברי חכמים. (86) משנה שם: "שוגגין (=הב"ד) ועשו (=הקהל) מזידין, הרי אלו פטורין". (87) ואין הקרבן בא אלא על השוגג, ראה למעלה פ"א הלכה א.

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

(1) יבאר ב"ד ששגגו והורו לעקור גוף מגופי תורה ועשו כל העם על פיהם.

12 א. בֵּית דִּין שֶׁשָּׁגְגוּ וְהוֹרוּ לַעֲקֹר גּוּף מִגּוּפֵי תּוֹרָה[2],
13 וְעָשׂוּ כָּל הָעָם עַל פִּיהֶם - בֵּית דִּין פְּטוּרִין[3], וְכָל אֶחָד
14 וְאֶחָד מִן הָעוֹשִׂים חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה[4]; שֶׁנֶּאֱמַר[5]:
15 וְנֶעְלַם דָּבָר - וְלֹא כָּל הַגּוּף[6].

(2) כגון שאמרו אין איסור נדה בתורה, אין דיני שבת בתורה, אין איסור ע"ז בתורה, ראה להלן ה"ב. (3) מלהביא קרבן, משנה הוריות ג, ב. וראה למעלה פי"ב ה"ב. (4) כדין כל חוטא בשוגג. (5) בקרבן העלם דבר של ציבור. (6) ברייתא שם ד, א: "ונעלם דבר, ולא שיעקר המצוה כולה". ומפרש עולא, שם: "קרי ביה ונעלם מדבר" כי ה"מ" של "ונעלם" נקראת גם עם "ונעלם" וגם עם "דבר" – "ונעלם מדבר", מדבר ולא כל דבר" (רש"י שם).

16 ב. לְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין[7] עַד שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל
17 מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת[8] בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה
18 וּמְבֹאָרִים[9], וְאַחַר כָּךְ[10] יִהְיוּ בֵּית דִּין חַיָּבִין בְּקָרְבָּן,
19 וְהָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. כֵּיצַד? שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ
20 שֶׁמֻּתָּר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה[11], אוֹ שֶׁמֻּתָּר
21 לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת[12], אוֹ שֶׁמֻּתָּר לָבוֹא עַל
22 שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם[13] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמִי שֶׁאָמְרוּ: אֵין
23 שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵין עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵין נִדָּה
24 בַּתּוֹרָה, שֶׁעָקְרוּ כָּל הַגּוּף, וְאֵין זוֹ וַכְיוֹצֵא בָּזֶה שִׁגְגַת
25 הוֹרָאָה אֶלָּא שִׁכְחָה[14]. לְפִיכָךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן,
26 וְכָל הָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶן חַיָּב חַטָּאת בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל
27 אִם טָעוּ וְהוֹרוּ וְאָמְרוּ: הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת הוּא
28 שֶׁחַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, אֲבָל הַזּוֹרֵק
29 אוֹ הַמּוֹשִׁיט[15] מֻתָּר, אוֹ שֶׁעָקְרוּ אָב מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת[16]
30 וְהוֹרוּ שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[17]. וְכֵן אִם
31 טָעוּ וְאָמְרוּ: הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם
32 וְרַגְלַיִם הוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל
33 אַחֵר, אֲבָל הַכּוֹרֵעַ עַל הָאָרֶץ וְלֹא פָּשַׁט יָדָיו וְרַגְלָיו
34 הֲרֵי הוּא מֻתָּר - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[18]. וְכֵן אִם טָעוּ
35 וְאָמְרוּ: הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם שֶׁרָאֲתָה דָּם
36 בַּיּוֹם הוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל יְמֵי זוֹבָהּ, אֲבָל רָאֲתָה
37 בַּלַּיְלָה מֻתָּר לָבוֹא עָלֶיהָ[19]; וְכֵן אִם הוֹרוּ וְאָמְרוּ,
38 שֶׁמִּי שֶׁפָּרְשָׁה אִשְׁתּוֹ נִדָּה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ מֻתָּר לִפְרֹשׁ
39 מִמִּנָּהּ כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה[20] - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[21]. וְכֵן אִם
40 טָעוּ וְאָמְרוּ, שֶׁהָאוֹכֵל דָּם שֶׁיָּצָא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה הוּא
41 חַיָּב, אֲבָל הָאוֹכֵל דַּם הַלֵּב מֻתָּר - הֲרֵי אֵלּוּ
42 חַיָּבִים[22]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּטָעֲיוֹת אֵלּוּ, אִם הוֹרוּ בָּהֶן
43 וְעָשׂוּ רֹב הַקָּהָל עַל פִּיהֶן - פְּטוּרִין, וּבֵית דִּין מְבִיאִין
44 קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתָן.

(7) משנה, שם ג, ב. (8) של איסור. (9) דברי רב יהודה אמר שמואל, שם ד, א: "שאין ב"ד חייבין (קרבן העלם דבר של ציבור) עד שיורו (בשוגג) בדבר שאין הצדוקים מודים בו (כלומר, שאינו מפורש בתורה), אבל בדבר שהצדוקים מודים בו (שהוא מפורש בתורה) פטורין, מאי טעמא זיל קרי בי רב הוא", וראה להלן. (10) כלומר, רק באופן זה יהיו ב"ד חייבין וכו'. (11) שלא התירו איסור עבודה־זרה בכללה, אלא השתחויה בלבד. ואיסור השתחויה לעבודה־זרה מפורש הוא בתורה, שנאמר (שמות לד, יד) "לא תשתחוה לאל אחר" (הוריות ד.). (12) כלומר, מרשות היחיד לרשות הרבים. וגם זה מפורש בתורה, שנאמר (שם טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (הוריות שם, לפי נוסחא אחרת. וראה בדברי רבינו להלן), כאילו נאמר "אל יוציא איש וגו'", (וראה בעירובין יז: שהפסוק הזה עוסק באיסור יציאה חוץ לתחום, וכן הוא בפכ"ז מהל' שבת ה"א, וב'ספר המצוות' לא־תעשה שכא). (13) התבאר בפ"ו מהל' איסורי ביאה ה"א־ז. ונקראת כן משום שצריכה לשמור "ימים נקיים" כמספר הימים שראתה דם, ודבר זה מפורש בתורה שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה" – מלמד שסופרת יום כנגד יום (הוריות, שם). (14) כן

הוא בפירוש המשניות, שם. והוסיף על זה, שם: "והוא ענין אמרם (בגמרא שם ד.) זיל קרי בי רב הוא". ורש"י שם פירש: "כיון דאפשר לו ללמוד ולידע, לא הוי שוגג מעליא, וקרוב למזיד הוי". 15) שהוא בעצמו אינו מוציא את ההפץ מרשות לרשות, אלא זורקו או מושיטו והוא עצמו נשאר במקומו. וזה אינו מפורש בתורה, שהרי לא נאמר אלא: "אל יצא איש ממקומו". 16) שאינם מפורשים בתורה. 17) בגמרא שם ד, ב: "בעי רב יוסף, אין חרישה בשבת מהו, מי אמרינן כיון דקא מודו בכולהו מילתא, כביטול מקצת וקיום מקצת דמי, או דילמא כיון דקא עקריין ליה לחרישה כל עיקר – כעקירת גוף דמי", וסובר רבינו כי כל שאלתו של רב יוסף אינה אלא על החרישה המפורשת בתורה, שנאמר (שמות לד, כא) "בחריש ובקציר תשבות" (ראה במנחות עב. שפסוק זה לענין שבת. ועי' פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"א, ובפירוש המשנה לרב נתן אב הישיבה, שביעית פ"א הערה 52). אבל אב מלאכה ממלאכות אחרות, שאינו מפורש בתורה, פשוט הוא שאין זה נחשב כי־אם למבטל מקצת ומקיים מקצת וחייבים. וצריך לומר שרב יוסף לית ליה הא דשמואל, דאמר אין חייבין עד שיורו בדבר שהצדוקים מודים בו, ולפיכך שאל על זה (תוספות הרא"ש שם). אולם לדעת רבינו שפסק כשמואל - אין זו בעיא כלל, ואם הורו שאין חרישה בשבת, אין זו הוראה, שהרי כתוב מפורש: "בחריש ובקציר תשבות". וראה ב'מאירי' שם, ב'כסף משנה' ו'לחם משנה', ב'חפץ ה" ו'שער יוסף'. 18) וזהו מקיים מקצת ומבטל מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהשתחויה משמע לצדוקים רק בפישוט ידים ורגלים, כמו שנאמר (בראשית יט, א) "וישתחו אפים ארצה" (שם ד.). 19) וזהו מבטל מקצת ומקיים מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהצדוקים משמע להם שהאיסור אינו אלא אם ראתה דם ביום, אבל ראתה דם בלילה אינה אסורה (שם בגמרא). 20) כשהאבר מוקשה, ראה למעלה פ"ה ה"ז, ופ"ד מהל' איסורי ביאה הי"א, כי אסור לפרוש כשהוא מתקשה, כשפירסה אשתו נדה בשעת תשמיש. והוא במשנה שם ח, ב: "חייבין על עשה ועל לא־תעשה שבנדה כו' פרוש מן הנדה", וראה בפירוש המשניות שם. 21) שאין הצדוקים מודים בו, וזו הוראה של קיום מקצת וביטול מקצת. 22) ודבר זה אין הצדוקים מודים בו. וכן מוכח מדברי הגמרא (הוריות ג.) "מיעוט בחלב ומיעוט בדם, מהו". ועיי"ש ב'תוספות' שהקשו הלא דם הוא דבר שהצדוקים מודים בו, ולדברי רבינו אתי שפיר ('הר המוריה').

1 **ג. הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁיָּצָא הַשַּׁבָּת, לְפִי שֶׁנִּתְכַּסִּית**
2 **הַחַמָּה[23] וְדִמּוּ[24] שֶׁשָּׁקְעָה חַמָּה[25], וְאַחַר כָּךְ זָרְחָה[26]**
3 **- אֵין זוֹ הוֹרָאָה[27] אֶלָּא טָעוּת[28], וְכָל שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה**
4 **חַיָּב, אֲבָל בֵּית דִּין פְּטוּרִין. וְכֵן אִם הִתִּירוּ בֵּית דִּין**
5 **אֵשֶׁת אִישׁ לְהִנָּשֵׂא, לְפִי שֶׁהֵעִידוּ בְּפָנֵיהֶם[29] שֶׁמֵּת**
6 **בַּעְלָהּ, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעְלָהּ - אֵין זוֹ הוֹרָאָה[30] אֶלָּא**
7 **טָעוּת[31], וְהָאִשָּׁה וּבַעְלָהּ הָאַחֲרוֹן חַיָּבִין חַטָּאת עַל**
8 **שִׁגְגָתָן. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

23) בעננים. 24) נדמה היה להם. 25) ועשו רוב העם מלאכות האסורות בשבת. 26) החמה, והתברר שחיללו את השבת. 27) בשוגג. 28) ואין זה "העלם דבר", יבמות צב, א. וכרבא נגד רב נחמן שהוא בתרא (כסף־משנה). 29) עדים הנאמנים להעיד שמת בעלה (ראה פי"ב מהל' גירושין הט"ז). והיינו "נשאת על־פי בית־דין" שבמשנה (יבמות פז, ב). אבל אם העידו עליו שני עדים כשרים, אין זה "נשאת על־פי בית־דין" ואין כאן שום חידוש שחייבת קרבן. 30) בשוגג. 31) ואין זה העלם דבר, במשנה יבמות שם: "ניסת על־פי ב"ד, תצא ופטורה מן הקרבן" ובברייתא שם צב, א: "רבי אליעזר אומר, יקוב הדין את ההר ותביא (האשה שנשאת ע"פ ב"ד) חטאת שמינה". ובגמרא שם, אמר זעירי, וכן רבא "ליתא (= אין אנו פוסקים) למתניתין (שכתוב בה שהיא פטורה) מדתנא בי מדרשא וכו' שאין זו הוראה אלא טעות". ובאמת הלכה זו מיותרת, שהרי כל הסוגיא הנ"ל היא לפי מי שסובר "יחיד שעשה בהוראת ב"ד, פטור", אבל לפי מה שפסק רבינו (למעלה ה"ב ופי"ג ה"א) ש"יחיד שעשה בהוראת ב"ד, חייב" – אין צריך לטעם זה משום שהיא "טעות", שהרי אפילו לא היתה זו הוראה מעליא, גם כן היו שניהם חייבין, וראה 'משנה למלך' ו'אור שמח' – כאן, ו'לחם משנה' למעלה פ"ה ה"ח.

9 **ד. בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגָגָה וְשָׁכְחוּ עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא**
10 **שֶׁהוֹרוּ בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִים בְּוַדַּאי שֶׁחָטְאוּ**
11 **בִּשְׁגָגָה[32], וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעָם מוֹדִיעִין אוֹתָן וְאוֹמְרִים**
12 **לָהֶן: בְּכָךְ וָכָךְ הוֹרֵיתֶם לָנוּ[33] - הֵם פְּטוּרִין, וְהָעוֹשִׂים**
13 **עַל פִּיהֶם חַיָּבִין בִּפְנֵי עַצְמָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנוֹדְעָה**
14 **הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ - לֹא שֶׁיּוֹדִיעוּ אוֹתוֹ**
15 **הַחוֹטְאִים[34]. כֵּיצַד? שָׁגְגוּ וְהִתִּירוּ חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי**
16 **הַקֵּבָה וַאֲכָלוּהוּ רֹב הָעָם, וְאַחַר שֶׁיָּדְעוּ שֶׁשָּׁגוּ**
17 **בְּהוֹרָאָה וְשֶׁהִתִּירוּ דָּבָר שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל**
18 **שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה נִסְתַּפֵּק לָהֶם אִם מִקְצָת הַחֲלָבִים**
19 **הִתִּירוּ אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים הִתִּירוּ - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין,**
20 **וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה.**

32) כלומר, שהורו בשוגג. 33) והם עצמם לא נזכרו אפילו לאחר שהודיע להם. 34) ברייתא, הוריות ה, א: "תנו רבנן, ידעו שהורו וטעו מה הורו, יכול יהיו חייבין, ת"ל ונודעה החטאת – ולא שיודעו החוטאין". ורבינו גרס שם "שיודיעו" (ולפני רש"י היתה הנוסחא: "שידעו", עיי"ש).

21 **ה. בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגָגָה וְנוֹדְעָה לָהֶם שִׁגְגָתָן, בֵּין**
22 **שֶׁהֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן בֵּין שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ, כָּל הָעוֹשֶׂה כְּפִי**
23 **הוֹרָאָתָן שֶׁפָּשְׁטָה בְּרֹב הַצִּבּוּר[35] מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ[36] -**
24 **חֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[37]; הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לִשְׁאֹל**
25 **בְּכָל עֵת עַל דְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּבֵית דִּין וְלֹא שָׁאַל**
26 **- חֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא[38].**
27 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] בְּמִי שֶׁהָיָה עִם בֵּית דִּין**
28 **בַּמְּדִינָה; אֲבָל מִי שֶׁרָאָה הַהוֹרָאָה וְהָלַךְ לִמְדִינָה**
29 **אַחֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אַחַר שֶׁיָּדְעוּ - פָּטוּר, מִפְּנֵי**

שֶׁתָּלָה בָּהֶן וַהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִשְׁאֹל[40]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַנִּבְהָל לָצֵאת[41], אַף עַל פִּי שֶׁעַדַיִן לֹא יָצָא לַדֶּרֶךְ, וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[42].

35) כלומר, שעשו רוב ציבור, אבל אם לא עשו רוב ציבור – חייבים היחידים להביא כל אחד ואחד, חטאת קבועה (למעלה פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א). 36) כלומר, מכיון שנודע אח"כ לב"ד שטעו וחזרו מהוראתן. 37) כרבי אליעזר, במשנה שם ג, ב - האומר "ספק", כלומר, שהוא ספק תולה בב"ד וספק תולה בעצמו, ופירשו בגמרא שם, שכוונת רבי אליעזר לחייבו באשם תלוי. 38) שחייב באשם תלוי. ושם גמרא: "א"ר זירא, משל דרבי אליעזר למה הדבר דומה, לאדם שאכל ספק חלב ספק שומן ונודע לו, שמביא אשם (תלוי)". 39) שחייב אשם תלוי, משום שהיה לו לשאול. 40) במשנה שם: "איזהו ספק (כלומר, למי מחייב רבי אליעזר אשם תלוי) ישב לו בתוך ביתו חייב, הלך לו למדינת הים פטור, אמר רבי עקיבא מודה אני בזה (בהולך למדינת הים) שהוא קרוב לפטור מן החובה. 41) כלומר, הממהר ללכת למדינה אחרת. 42) כרבי עקיבא ולא כבן עזאי (שם ד.) שמכיון שהוא טרוד, לא היתה לו שום אפשרות לשמוע שחזרו הב"ד מהוראתם, והוא נחשב לתולה בב"ד שהוא פטור (רש"י שם). ו"דוקא שעשה אחר שחטאו רוב הקהל על־פי ב"ד (ראה למעלה בתחילת ההלכה), אבל אם עשה זה ולא חטאו רוב הקהל – מביא חטאת יחיד, שהרי פסק למעלה (פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א) יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב" (השגות הראב"ד).

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר אימתי יהיה חייב הכהן המשיח פר על שגגתו, וכהן משיח שנסתפק לו אם שגג שגגה זו עם המעשה.

א. כֹּהֵן בְּאַרְנוּ, שֶׁכָּל שְׁגָגָה שֶׁהַהֶדְיוֹט מֵבִיא עָלֶיהָ חַטָּאת הַקְּבוּעָה כְּשִׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, אִם שָׁגַג בָּהּ כֹּהֵן מָשִׁיחַ[3] - הַנָּשִׂיא - מֵבִיא פַּר[4]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁכֹּהֵן מָשִׁיחַ מֵבִיא פַּר עַל שְׁגֻגָתוֹ? כְּשֶׁטָּעָה בְּהוֹרַאַת עַצְמוֹ[5], וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה בִּשְׁגֻגַת הוֹרָאָתוֹ[6] לְבַדָּהּ[7]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה חָכָם מֻפְלָא[8]. שֶׁנֶּאֱמַר: אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם - הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר: מָה הַצִּבּוּר, שֶׁהֵן בֵּית דִּין, אֵינָן חַיָּבִין בְּקָרְבָּן עַד שֶׁיִּהְיוּ חֲכָמִים רְאוּיִין לְהוֹרָאָה, וְיִטְעוּ בְּהוֹרָאָה, וְיַעֲשׂוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם, וְיוּרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, כָּךְ הַמָּשִׁיחַ בְּכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ[9].

2) נאמר (ויקרא ד, כב־כג) "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". 3) "כהן גדול שנמשח בשמן המשחה ולא המרובה בבגדים". 4) שנאמר (שם ו, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת". 5) שהורה לעצמו בטעות כי דבר זה מותר. 6) משנה הוריות ו: ו־ז: "הורה כהן משיח לעצמו שוגג ועשה שוגג מביא פר וכו' שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת בית דין לציבור, אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, וכן המשיח". ודבר זה נלמד (שם ו:) ממה שנאמר בכהן משיח (שם) "לאשמת העם", הרי משיח כציבור, אבל אם לא הורה לעצמו להתיר אלא שגג ועשה בלי הוראתו להיתר, אינו מביא כלל קרבן. 7) שאם הורה עם בית דין, הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לבדה - הרי זה פטור. 8) אבל אם אינו מופלא אין הוראתו הוראה מעליא. ומופלא הוא שהוסמך להוראה, כמו מופלא שבבית דין אצל זקן ממרא, אבל לא צריך שיהיה ראש ישיבה כמו במופלא שבבית דין שבמשנה ד: "או שלא היה מופלא של בית דין". 9) עניין "שיבטל מקצת ויקיים מקצת". וברור כי אינו חייב אלא בדבר שאין הצדוקים מודים בו, כדין הצבור. וכן נראה מדברי רבינו להלן (הלכה ב). שהדגים רק בזורק מרשות לרשות, ולא במוציא מרשות לרשות.

ב. כֵּיצַד[10]? כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאָה לְעַצְמוֹ וְדָמָה שֶׁהַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת מֻתָּר[11], וְזָרַק מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְהוּא תּוֹלֶה בְּהוֹרָאָתוֹ לְעַצְמוֹ - כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ חֶטְאוֹ יָבִיא פַּר לְחַטָּאת. אֲבָל אִם לֹא תָּלָה בְּהוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא שָׁגַג וְזָרַק בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁתָּלָה בְּהוֹרָאָתוֹ וְלֹא הָיָה חָכָם מֻפְלָא[12], אוֹ שֶׁעָקַר כָּל הַגּוּף בְּהוֹרָאָתוֹ[13] לְעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁגַג בְּהוֹרָאָתוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת, וְלֹא עָשָׂה וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא עָשָׂה בִּשְׁגָגָה אַחֶרֶת[14], אוֹ שֶׁהָיָה מְזִיד בְּהוֹרָאָה וְשָׁגַג בְּמַעֲשֶׂה[15] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן כְּלָל; שֶׁדִּינוֹ לְהוֹרַאת עַצְמוֹ כְּדִין הַקָּהָל לְהוֹרַאת בֵּית דִּין לָכָל דָּבָר. הוֹרָה לְעַצְמוֹ וְשָׁכַח מֵאֵי זֶה טַעַם הוֹרָה, וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה אָמַר: הֲרֵינִי עוֹשֶׂה עַל דַּעַת הוֹרָאָתִי - הֲרֵי זֶה מֵבִיא פַּר חַטָּאת[16].

10) חייב כהן משיח להביא פר לחטאת. 11) אבל אם הורה שהמוציא מרשות לרשות בשבת מותר - אינה הוראה, כמפורש למעלה. 12) שם ז. שהוראתו אינה כלום. 13) משנה שם. "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח". 14) כלומר, הורה להתיר חלב הקיבה, ועכשיו רוצה לאכול שומן של היתר ונתחלף לו ואכל בשוגג חלב הקיבה. 15) וכגון שידע שהתיר במזיד מטעם שאינו נכון, וכשבא מעשה לידו שכח זדונו וסבר שמטעם נכון הורה ואכלו בחזקת היתר. 16) משנה שם "שוגג ועשה שוגג מביא פר", ובגמרא שם: "אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שהורה ושכח מאיזה טעם הורה ובשעה שטעה אמר הריני עושה על דעת הוראתי".

ג. הוֹרָה לְעַצְמוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת בַּעֲבוֹדָה זָרָה[17] וְעָשָׂה כְּפִי הוֹרָאָתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׂעִירָה כְּהֶדְיוֹט[18]. וְהוּא שֶׁיִּשְׁגֹּג בְּהוֹרָאָה[19], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. שֶׁאֵין הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ חַיָּב קָרְבָּן אֶלָּא בְּהֶעְלֵם דָּבָר בְּהוֹרָאָה עִם שִׁגְגַת הַמַּעֲשֶׂה כְּצִבּוּר;

אֲבָל אִם שָׁגַג בְּמַעֲשֶׂה בִּלְבַד בְּלֹא הוֹרָאָה, בֵּין בַּעֲבוֹדָה זָרָה בֵּין בִּשְׁאָר מִצְוֹת - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן כְּלָל[20].

17) במשנה שם "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח, ולא בעבודת כוכבים עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת". 18) ברייתא (שם): "דתניא משיח בעבודת כוכבים וכו' ושווין שבשעירה וכו' מנלן דאמר קרא (במדבר טו, כז) ואם נפש אחת - אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח כולם נפש אחת הן". 19) משנה שם. "אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה וכן המשיח ולא בעבודת כוכבים אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה" ובמסקנת הגמרא שם אמרו כי מה שאמרו במשנה "וכן המשיח" מוסב גם על סוף המשנה "ולא בעבודת כוכבים וכו'". וכן דעת חכמים בברייתא שם ודלא כרבי. 20) "תנו רבנן ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ (ויקרא ד, כז) - פרט למשיח וכו' שיכול משיח על העלם דבר עם שגגת מעשה מביא פר, על שגגת מעשה לחודיה מביא כשבה ושעירה, תלמוד לומר מעם הארץ - פרט למשיח".

ד. הוֹרָה הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ עִם בֵּית דִּין[21], וְשָׁגַג הוּא וְהֵם בְּהוֹרָאָה, אַף עַל פִּי שֶׁעָשׂוּ[22] עַל פִּי הַהוֹרָאָה הַזֹּאת שָׁטָעוּ בָהּ[23], הוֹאִיל וְלֹא סָמַךְ[24] בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה עַל הוֹרָאָתוֹ לְבַדָּהּ אֶלָּא עַל הוֹרָאָתוֹ עִם הוֹרַאַת בֵּית דִּין[25] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר וְאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[26]. אֶלָּא אִם הָיוּ בֵּית דִּין מְבִיאִין קָרְבָּן - מְתְכַּפֵּר לוֹ בִּכְלַל הַצִּבּוּר[27]; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים הֵם הַמְּבִיאִים קָרְבָּן[28] - הוּא אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי אֵין צָרִיךְ כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[29].

21) כלומר, הורו בית דין בשוגג להתיר וגם הכהן המשיח הצטרף עמהם בשוגג בהיתר זה. 22) הקהל וכן הכהן המשיח. 23) הכהן המשיח ובית־הדין. 24) הכהן המשיח. 25) היינו, שהיה אחד מהסנהדרין או שעל כל פנים ידע מהוראת בית דין. אבל אם לא ידע כלל מהוראת בית דין חייב קרבן בפני עצמו. 26) שזה נחשב לשגגת מעשה לבד בלי שגגת הוראה ואינו מחוייב. 27) משנה שם ז. "הורה עם הצבור (=בית־דין) ועשה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". ובברייתא שם נלמד ממה שנאמר בכהן משיח (ויקרא שם, ג) "על חטאתו אשר חטא", הא כיצד חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור. 28) כגון שלא עשו רוב הקהל, שכל אחד ואחד מביא קרבן יחיד לעצמו. 29) שהרי זה כשגג במעשה בלבד בלי הוראה.

ה. הוֹרָה עִם בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְשָׁגְגוּ הֵם בְּדָם וְהוּא בְּחֵלֶב - אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר, אֶלָּא מֵבִיא פַּר לְעַצְמוֹ.

ו. כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג שְׁגָגָה זוֹ, שֶׁהִיא שִׁגְגַת הוֹרָאָה עִם הַמַּעֲשֶׂה, אוֹ לֹא שָׁגַג אוֹתָהּ - אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהּ כְּצִבּוּר[30] שֶׁאֵינָן מְבִיאִין אָשָׁם תָּלוּי עַל לֹא הוֹדַע שֶׁל שִׁגְגַת הוֹרָאָה. אֲבָל הַנָּשִׂיא, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא - מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי כִּשְׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שִׁגְגָתוֹ תְּלוּיָה בְּהוֹרָאָתוֹ[31]. אֵי זֶהוּ נָשִׂיא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה? זֶה מֶלֶךְ, שֶׁאֵין עָלָיו רָשׁוּת מֵאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ בְּמַלְכוּתוֹ אֶלָּא ה' אֱלֹהָיו[32]. בֵּין שֶׁהָיָה מִבֵּית דָּוִד אוֹ מִשְּׁאָר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם הָיוּ מְלָכִים רַבִּים וְאֵין אֶחָד מֵהֶן עוֹבֵד אֶת חֲבֵרוֹ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מֵבִיא שְׂעִיר עִזִּים עַל שִׁגְגָתוֹ[33]. וְאֵי זֶהוּ כֹּהֵן מָשִׁיחַ? זֶה כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, לֹא הַמֻּרְבֶּה בִּבְגָדִים[34].

30) כלומר, דינו בזה כדין הציבור. 31) והרי הוא בכלל מה שנאמר "וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג" - מי שחטאו בשגגה, חייב. 32) משנה שם י. "איזהו נשיא זה מלך שנאמר (שם ד, כב) מכל מצוות ה' אלוקיו - שאין על גביו אלא ה' אלוקיו". 33) ברייתא שם: "מלכי ישראל ומלכי בית דוד, אלו מביאין לעצמם ואלו מביאים לעצמם" וביארו שם בגמרא: "התם לא כייפי אהדדי" (מלך ישראל ומלך בית דוד אינם שולטים אחד על השני). 34) משנה שם. "ואיזהו המשיח המשוח בשמן המשחה לא המרובה בבגדים". "ומרובה בגדים הוא שלא נמשח בשמן המשחה אבל לבש שמונה בגדים ובלבשו אותם נתרבה על שאר הכהנים וכו' וכן היו כהני בית שני, שנעדר בו שמן המשחה". כי יאשיהו המלך גנז את צלוחית שמן־המשחה.

ז. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְעָבַר מֵעֲבוֹדָתוֹ מִפְּנֵי מוּם אוֹ זְקָנָה[35] וַיְצִיאָה בָּהֶן[36] וְחָטָא בִּשְׁגָגָה זוֹ[37] - מֵבִיא פַּר עַל שִׁגְגָתוֹ. לְפִי שֶׁאֵין בֵּין כֹּהֵן מָשִׁיחַ הַמְשַׁמֵּשׁ לְכֹהֵן מָשִׁיחַ שֶׁעָבַר אֶלָּא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים[38] וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁל כָּל יוֹם[39], שֶׁאֵין מַקְרִיב אוֹתָן אֶלָּא כֹּהֵן הַמְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה; אֲבָל פַּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת - שָׁוִים הֵם בּוֹ.

35) שהוא פסול לעבודה. 36) משנה שם ט: "משיח שעבר ממשיחותו ואחר כך חטא וכו' מביא פר" ובגמרא שם י. למדו זאת ממה שנאמר (שם, ג) "והקריב על חטאתו", מלמד שמביא חטאתו משעבר, ומפרשה רבינו גם בעבר מחמת מום, שכן אמרו שם יב: "בעא מיניה רבה מרב נחמן משיח שנצטרע מהו באלמנה, מידחא דחי או מיפטר פטר (פירוש: מדחא דחי מדברים שאי אפשר לקיימן כשהוא מצורע, אבל איסור אלמנה וכיוצא בה שאפשר לקיימה לא מדחי, או דילמא מפטר פטור מכל דין כהונה לגמרי והרי הוא מותר באלמנה, תוספות הרא"ש) - תנינא אין לי אלא שעבר מחמת קריו, עבר מחמת מומין מניין (=שאסור בבעולה) תלמוד לומר והוא". וסובר רבינו שהוא הדין לכל דיני כהונה גדולה. 37) שחייבו עליה כהן המשיח, בפר. 38) הוא הנאמר בויקרא טז, ג "בזאת יבוא אהרן אל הקודש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה". 39) זהו מנחת חביתי כהן גדול שמביא כל יום שנאמר (שם

ו, יג-טו) "זה קרבן אהרן ובניו וגו' עשירית האיפה סולת מנחה תמיד מחציתה בבוקר ומחציתה בערב וגו' והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה חק עולם".

1 **ח. נָשִׂיא שֶׁעָשָׂה[40] עִם הַצִּבּוּר בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין[41] -**
2 **חֲרֵי זֶה מְתֻכַּפֵּר לוֹ בְּכָל לָאו[42]. שֶׁאִם הָיוּ בֵּית דִּין**
3 **הֵם שֶׁהִקְרִיבוּ עַל שִׁגְגָתָן[43] - כָּל הָעָם וְהַמֶּלֶךְ פְּטוּרִין**
4 **מִן הַקָּרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּי**
5 **בֵּית דִּין הֵם שֶׁחַיָּבִין בְּקָרְבָּן[44], וְהָיָה הַמֶּלֶךְ מִן הָעוֹשִׂים**
6 **- חֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר; שֶׁשָּׂעִיר נָשִׂיא בְּמָקוֹם כִּשְׁבָּה**
7 **אוֹ שְׂעִירָה שֶׁל הֶדְיוֹט הוּא עוֹמֵד[45].**

40) עבירה בשוגג. 41) שהורו בית דין בשוגג להתיר דבר האסור. 42) בקרבן פר העלם דבר של ציבור שחייבין בית דין להביא מכל שבט ושבט. ברייתא שם ז. "נשיא חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". 43) וכגון שחטאו רוב הקהל וכו'. 44) וכגון שחטאו רק מיעוט הקהל וכו'. 45) שנאמר (שם ד, כב-כג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים".

8 **ט. נָשִׂיא שֶׁנִּצְטָרַע - עָבַר מִנְּשִׂיאוּתוֹ[46], וְנָשִׂיא שֶׁעָבַר**
9 **מִנְּשִׂיאוּתוֹ - חֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט[47]. חָטָא כְּשֶׁהָיָה נָשִׂיא**
10 **וְעָבַר מִגְּדֻלָּתוֹ - חֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל**
11 **חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא[48] - כְּשֶׁעַת חַטָּאתוֹ הוּא מֵבִיא.**

46) ברייתא וגמרא שם י. "תנו רבנן, אשר נשיא יחטא (שם, כב) וכו' - פרט לנשיא שנצטרע שנאמר (מלכים-ב טו, ה) "וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו וישב בבית החפשית ויותם בן המלך על הבית". ומדקאמר בבית החפשית מכלל דעד השתא עבד הווה", כלומר, נעשה חפשי מן המלכות, שכשהיה מלך היה כעבד, שהשררה היא כעבדות, שמוטל עליו עול ציבור. 47) במשנה שם ט: "וכן הנשיא שעבר מגדולתו, ואחרי כן וכו' כהדיוט" ובגמרא שם י. נלמד ממה שנאמר (שם) "אשר נשיא יחטא", כשהוא נשיא, אבל לא כשהוא הדיוט. 48) פסוק זה לא נאמר בנשיא, אלא בכהן משיח, וממנו למדו (שם י.) שכהן משיח שעבר ואחר כך חטא גם כן מביא פר.

12 **י. כֹּהֵן מָשִׁיחַ אוֹ מֶלֶךְ שֶׁחָטְאוּ עַד שֶׁלֹּא נִתְמַנּוּ, אַף עַל**
13 **פִּי שֶׁלֹּא נוֹדַע לָהֶם אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּתְמַנּוּ - חֲרֵי אֵלּוּ**
14 **כְּהֶדְיוֹט; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא, אִם הַכֹּהֵן**
15 **הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא - עַד שֶׁיֶּחֱטָא כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא וּכְשֶׁהוּא**
16 **מָשִׁיחַ. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל סְפֵק חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט[49],**
17 **וְנוֹדַע לוֹ עַל סְפֵקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל[50] -**
18 **חֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[51]. אָכַל חֲצִי זַיִת חֵלֶב כְּשֶׁהוּא**
19 **הֶדְיוֹט וַחֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא בְּהֶעְלֵם אַחַת, אוֹ**
20 **שֶׁאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא[52] וַחֲצִי זַיִת אַחַר שֶׁעָבַר**
21 **- אֵינוֹ מִצְטָרֵף וּפָטוּר[53]. אָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט,**
22 **וְנִתְמַנָּה וְעָבַר, וְאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט - חֲרֵי זֶה**
23 **סָפֵק אִם מִצְטָרֵף אוֹ כְּבָר הִפְסִיקָה הַנְּשִׂיאוּת[54].**

49) שאם אכל אחר שנתמנה לכהן גדול, אינו מביא אשם תלוי. 50) כתב רק כהן גדול, שהרי המלך מביא אשם תלוי גם אם אכל אחר שנתמנה. 51) כיוון שהלכה כחכמים שהולכים אחר זמן החטא, פשוט הוא שמביא אשם תלוי. 52) [כאן נקט "נשיא" בדווקא, אבל בכהן משיח בוודאי מצטרף ומביא פר, שהרי גם אם אכל כזית לאחר שעבר - מביא פר, כמפורש למעלה בהלכה י]. 53) ברייתא שם "מעם הארץ" פרט לנשיא שאינו מביא כשבה או שעירה כעם הארץ, ובגמרא אמר רב זביד הכא במאי עסקינן כגון שאכל חצי זית כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא. 54) בעיא בגמרא שם, אם מצטרפים לחייבו קרבן הדיוט, ולא איפשטא.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה

24 **יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פָּרָטָן: א)**
25 **שֶׁתַּקְרִיב הַזָּבָה כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן. ב) שֶׁתַּקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת**
26 **כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן. ג) שֶׁיַּקְרִיב הַזָּב כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. ד)**
27 **שֶׁיַּקְרִיב מְצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. וְאַחַר שֶׁיַּקְרִיבוּ**
28 **קָרְבְּנוֹתֵיהֶן תִּגָּמֵר טָהֳרָתָן.**
29 **וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

30 1) יבאר כמה נקראים מחוסרי כפרה, וגר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו.

31 **א. אַרְבָּעָה הֵן הַנִּקְרָאִין מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[2]: הַזָּבָה[3],**
32 **וְהַיּוֹלֶדֶת, וְהַזָּב[4], וְהַמְצֹרָע. וְלָמָּה נִקְרְאוּ מְחֻסְּרֵי**
33 **כַּפָּרָה? שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁטָּהַר מִטֻּמְאָתוֹ[5]**
34 **וְטָבַל[6] וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ[7], עֲדַיִן הוּא חָסֵר, וְלֹא גָמְרָה**
35 **טָהֳרָתוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל בְּקָדָשִׁים[8] עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ[9], וְקֹדֶם**
36 **שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ אָסוּר הוּא לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים[10], כְּמוֹ**
37 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[11].**

2) משנה כריתות ח: 3) ראה להלן הלכה ו, איזו היא הזבה. 4) ראה להלן פ"ב, ה"א, איזהו הזב. 5) כלומר זב, זבה ומצורע שספרו שבעת ימי טהרה, והילדת שעברו ארבעים יום מיום הלידה לזכר, ושמונים יום מיום הלידה לנקבה. 6) כל אחד מהם כדינו: היולדת, הזבה והמצורע שטבלו במקוה; והזב שטבל במעין, ראה תוספתא זבים פ"ג, ופ"א מהלכות מקוואות הלכה ה. 7) כלומר, שקע שמשו של יום שביעי, אצל זב, זבה ומצורע; ואצל יולדת ששקע שמשו של יום מ' לזכר ויום פ' לנקבה. 8) אע"פ שהוא טהור לאכילת תרומה (פ"ז מהלכות תרומות, ה"ב). 9) ראה להלן ה"ג פרטי דיני קרבנותיהם. 10) נגעים פי"ד משנה ג, ויבמות עד: "הביא כפרה אוכל בקדשים", ולמדו זאת (יבמות שם) ממה שנאמר (ויקרא יב, ח) "וכפר עליה

הכהן וטהרה", שכל זמן שלא הביא קרבן, אע"פ שטבל והעריב שמשו - אינו טהור לאכילת קדשים. 11) פרק יח הלכה יד.

ב. גֵּר שֶׁמָּל וְטָבַל וַעֲדַיִן לֹא הֵבִיא קָרְבָּנוֹ[12], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ[13] - אֵינוֹ מִמְחַסְּרֵי כַּפָּרָה[14]; שֶׁקָּרְבָּנוֹ עִכְּבוֹ לִהְיוֹת גֵּר גָּמוּר וְלִהְיוֹת כְּכָל כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל[15], וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים שֶׁעֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה כִּכְשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל[16], וְכֵיוָן שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ וְיֵעָשֶׂה יִשְׂרָאֵל כָּשֵׁר אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים. הֵבִיא[17] פְּרִידָה אַחַת[18] בְּשַׁחֲרִית - אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים[19] לָעֶרֶב[20], וְיָבִיא פְּרִידָה שְׁנִיָּה[21]. שֶׁקָּרְבָּנוֹ שֶׁל גֵּר עוֹלַת בְּהֵמָה אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים[22] וּשְׁנֵיהֶן עוֹלָה[23], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[24].

12) ראה בפי"ג מהלכות איסורי ביאה ה"ד והלכה ה, שאם ירצה הגוי להכנס לברית, ולהסתופף תחת כנפי השכינה ולקבל עליו עול תורה, צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן, ולמדו כן (כריתות ט.) ממה שנאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגר יהיה לפני ה'" - "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם - אף גר כן". 13) שם ח: "ת"ר גר מעוכב לאכול בקדשים עד שיביא קינו". 14) כחכמים במשנה שם. ולא כר' אליעזר בן יעקב, הסובר שגר מעוכב כפרה הוא. וסובר רבינו שהברייתא הנ"ל, שהוא אסור לאכול בקדשים היא גם לפי דעת חכמים החולקים על ר' אליעזר בן יעקב. ובפירוש המשניות שם כתב, שלדעת החכמים אין הקרבן אלא למצוה לכתחילה בלבד, ואינו מעכבו מלאכול בקדשים. 15) שם בגמרא. 16) כלומר: לפיכך לא נמנה הגר עם מחוסרי הכפרה (שם). 17) הגר. ברייתא שם. 18) כלומר, תור אחת או בן יונה אחד, וראה להלן ה"ג שקרבנו שתי תורים או שני בני יונה. 19) ואע"פ שצריך להביא שנים - אינו מעכבו באכילת קדשים אלא האחד (שיטה מקובצת). 20) שהרי גר שנתגייר הרי הוא כפורש מן הקבר (פ"ו מהלכות קרבן פסח, הלכה ז) וצריך הזאה שלישי ושביעי (רש"י בפסחים צב.) וגם הערב שמש (ראה בפי"א מהלכות פרה, הלכה א, ובהלכות קרבן פסח שם) וכן כתבו התוספות בזבחים צח: צט. ד"ה טבול יום, שבגר צריך הערב שמש ("הר המוריה"). 21) פירוש: ובלבד שיביא אפילו לאחר זמן את הפרידה השניה, שהרי אמרו בברייתא שם ט. "להביא פרידה אחת אי־אפשר", וכן כתב רש"י שם ח: ד"ה אוכל בקדשים. 22) שם. 23) אע"פ שכל הקינין שבתורה אחד חטאת ואחד עולה - כאן שתיהן עולות, משום שנאמר (במדבר טו, יד) "וכי יגור אתכם גר וגו' ועשה אשה ריח נחוח לה', כאשר תעשו כן יעשה", ודרשו (שם) איזהו דבר שכולו לה', הוי אומר זה עולת העוף (=שהרי עולת בהמה עורה לכהנים). ואע"פ שבקבלת התורה נאמר: "ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים" (שמות כד, ו) - נאמר כאן בגר (במדבר שם, טו): "ככם כגר יהי' לכם" - לכם הקשתיו, ולא לקרבנותיכם" - כלומר, במקצת הקשתיו. ומסתבר שלעולה הוקש, שכולה לה' (רש"י שם). ועיין בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות, ה"ו, שהביא רבינו עולה ושלמים. 24) שם.

ג. חַזָּב וְהַזָּבָה - קָרְבַּן כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת[25]. וְהַיּוֹלֶדֶת - קָרְבָּנָהּ כֶּבֶשׂ עוֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תּוֹר חַטָּאת[26]. וְאִם אֵין יָדָהּ מַשֶּׂגֶת[27] - מְבִיאָה שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת[28]. וְהַמְצֹרָע - קָרְבָּנוֹ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אָשָׁם וְכִבְשָׂה לְחַטָּאת[29]. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת[30] - מֵבִיא קֵן[31], אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, וְכֶבֶשׂ לְאָשָׁם[32].

25) כן מפורש בתורה אצל זב (ויקרא טו, יד־טו) ואצל זבה (שם, כט־ל). 26) שם יב, ו. 27) להביא כבש. 28) שם ח. 29) שם יד, י. 30) להביא שלשה כבשים. 31) כלומר, שתי תורים או שני בני יונה. 32) שם, כא־כב.

ד. חַזָּב וְהַזָּבָה וְהַמְצֹרָע - מֵבִיא כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן כַּפָּרָתוֹ[33]; בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן סוֹפֵר שִׁבְעָה יְמֵי טָהֳרָה, וְטוֹבֵל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי[34].

33) קרבנו, שיכפר עליו. 34) במצורע נאמר (שם, ח־י) "ורחץ במים וטהר וגו' וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים. והיה ביום השביעי וגו' ורחץ את בשרו במים וטהר. וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה וגו'; ובזה נאמר (שם טו, יג־יד) "וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים וגו' ורחץ בשרו במים חיים וטהר. וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה וגו'"; ובזבה נאמר (שם, כח־כט) "ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר. וביום השמיני תקח לה שתי תורים או שני בני יונה וגו'".

ה. הַיּוֹלֶדֶת אֵינָהּ מְבִיאָה קָרְבָּנָהּ בְּיוֹם אַרְבָּעִים לְזָכָר אוֹ בְּיוֹם שְׁמוֹנִים לִנְקֵבָה[35], אֶלָּא מַעֲרֶבֶת שִׁמְשָׁהּ וּמְבִיאָה קָרְבָּנָהּ לְמָחָר, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד לְזָכָר וְיוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד לִנְקֵבָה. וְהוּא הַיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת[36] תָּבִיא וְגוֹמֵר. וְאִם הֵבִיאָה קָרְבָּנָהּ תּוֹךְ יְמֵי מְלֹאת[37] - לֹא יָצָאת[38]. אֲפִלּוּ הֵבִיאָה עַל וְלָדוֹת הָרִאשׁוֹנִים[39] בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת שֶׁל וָלָד זֶה - לֹא יָצָאת[40]. עָבְרוּ יָמִים אֵלּוּ[41] וְלֹא הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן - הֲרֵי אֵלּוּ מַקְרִיבִין כַּפָּרָתָן לְאַחַר זְמַן. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ חַטָּאתָם אֲסוּרִים לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים[42], אֲבָל הָעוֹלָה (וְהָאָשָׁם) אֵינָן מְעַכְּבִין[43]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[44], שֶׁכָּל מְחִיבֵי קָרְבָּן אֵין מַקְרִיבִין עַל יָדָן אֶלָּא מִדַּעְתָּן, חוּץ מִמְּחַסְּרֵי כַּפָּרָה שֶׁאֵין צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים[45], שֶׁהֲרֵי אָדָם מֵבִיא קָרְבָּן עַל בָּנָיו וּבְנוֹתָיו[46] הַקְּטַנִּים[47] אִם הָיוּ מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה וּמַאֲכִילָן בְּזִבְחֵיהֶם[48].

35) ראה שם יב, ב־ה, שהיולדת זכר טמאה שבעת ימים,

ושלושים ושלושה ימים יושבת בדמי טהרה, שהם ביחד מ' יום; והיולדת נקבה טמאה שבועיים, ששים וששה ימים יושבת על דמי טהרה, - שהם ביחד שמונים יום. 36) כלומר, אחר שמלאו ימי הטהרה, שעברו ארבעים יום לזכר ושמונים יום לנקבה. 37) תוך ארבעים יום לזכר או תוך שמונים יום לנקבה. 38) ידי חובת הבאת קרבן, שהוא רק אחר שעברו מ' לזכר ו־פ' לנקבה; וכן מפרש בספרא שדרשינן (פרשת תזריע תחילת פרק ג) "ובמלאת - אינה מביאה בתוך מלאת. ואם הביאה תוך מלאת, לא יצא". וראה למעלה פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח־ט. 39) שילדה מלפני זמן רב, אלא שהשהתה קרבנותיה. 40) אף כי בספרא אמרו: "יכול לא תביא בתוך מלאת על הוולדות הראשונות, ת"ל תביא" (ראה כס"מ כאן) - אין זה אלא אם עבר זמן רב ולא הביאה קרבנותיה, ואחרי כן ילדה. אבל אם ילדה נקבה וחזרה והפילה תוך פ', ושוב חזרה והפילה תוך פ' לשניה (כמו שמדובר בנזיר סד:) שזה חשוב כלידה אחת, ואין מביאה אלא קרבן אחד, ולפיכך אם הביאה תוך מלאת של השלישית קרבן על שתי הלידות הראשונות, שזהו אחרי מלאת שלהם, לא יצאה ידי חובה. וראה בהשגות הראב"ד כאן (מרכבת המשנה). 41) כלומר: יום השמיני אצל זב וזבה ומצורע, וארבעים ואחד או שמונים ואחד ביולדת. 42) ראה למעלה הלכה א. ובספרא (פרשת תזריע פרק ג הלכה ה) מפורש: "והקריבו" - אחד מעכבה, ואין שנים מעכבין אותה וכו'. כשהוא אומר וכפר, מה מצינו בכל מקום כפרה - בחטאת". וכן שם פרק ד הלכה ג: "ואחד לחטאת וכפר, מלמד שהכפרה בחטאת, וטהרה לאכול בזבחים". 43) כן מפורש שם פרשת מצורע פרק ג הלכה יג: "ועשה הכהן את החטאת וכפר וגו', מלמד שכפרה בחטאת". והכסף־משנה מוחק המלה "והאשם", שהרי מפורש בפסחים נט. שאשם מצורע מעכב. אבל בכתב־יד דקדוקי סופרים שם גרס: "וכי תימא אשם לא מעכב, והתניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר: כשם שחטאתו מעכבתו, כך אשמו מעכב". וכן גם בפירוש רבינו חננאל, ורש"י מחקה. ולפי זה נחלקו תנא־קמא ור"י בנו של ר"י בן ברוקא בזה שלת"ק אינו מעכב אלא חטאת ולא אשם, ולר"י בנו של ר"י בן ברוקא גם אשם מעכב. וכעין זה נחלקו בנזיר יח: ופסק רבינו כתנא־קמא. וכן פסק בפ"י מהלכות נזירות הלכה ח. וכן כתב המאירי בפסחים שם, שרק החטאת מעכבת ולא העולה והאשם. וראה להלן פ"ה הלכה ג, ולמעלה בפ"ג מהלכות שגגות הלכה יא, וצריך עיון. 44) פי"ד הלכה י. 45) נדרים לה: א"ר יוחנן, הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה, שהרי אדם מביא קרבן וכו'. 46) נגעים פי"ד משנה יב: "מביא אדם ע"י בנו ובתו, עבדו ושפחתו, קרבן עני ומאכילן בזבחים". 47) נדרים שם, דברי ר' יוחנן. ולמד זאת מן הכתוב (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב", בין גדול בין קטן. 48) נגעים שם.

1 **ו. אֵי זוֹ הִיא זָבָה? זוֹ שֶׁזָּב דָּמָהּ שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר**
2 **זֶה[49] בְּלֹא עֶת נִדָּתָהּ[50]. וְזוֹ הִיא זָבָה גְּדוֹלָה[51], שֶׁצְּרִיכָה**
3 **סְפִירַת שִׁבְעָה[52] וְחַיֶּבֶת בְּקָרְבָּן[53]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן**
4 **הַנִּדָּה[54], אֵימָתַי תִּהְיֶה הָאִשָּׁה זָבָה בַּדָּמִים שֶׁתִּרְאֶה,**
5 **וְאֵימָתַי לֹא תִּהְיֶה זָבָה אֶלָּא נִדָּה אוֹ טְהוֹרָה[55], וּמָתַי**
6 **תִּהְיֶה סְפֵק זָבָה[56]. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא זָבָה**
7 **וְסוֹפֶרֶת שִׁבְעָה - חֲרֵי הִיא חַיֶּבֶת לְהָבִיא קָרְבָּן**
8 **וְחַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא סְפֵק זָבָה**
9 **- חֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[57]; שֶׁכְּבָר**
10 **בֵּאַרְנוּ[58], שֶׁחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק תִּשָּׂרֵף[59].**
11 **וְשָׁם בֵּאַרְנוּ[60], מָה תֵּלֵד הָאִשָּׁה אוֹ מַה תַּפִּיל וְתִהְיֶה**
12 **טְמֵאָה לֵדָה, וּמַה תֵּלֵד אוֹ תַּפִּיל וְלֹא תִּהְיֶה טְמֵאָה**
13 **לֵדָה. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא טְמֵאָה לֵדָה - חֲרֵי זוֹ**
14 **מְבִיאָה קָרְבָּן וְחַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ**
15 **שֶׁאֵינָהּ טְמֵאָה לֵדָה - חֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַקָּרְבָּן[61].**

49) כך דרשו בספרא פרשת מצורע פרק זבים פרשה ד הלכות ה־ט על הפסוק (שם, כה) "ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים" - "ימים שנים, רבים שלשה". 50) ויקרא שם. 51) ראה בפ"ו מהלכות איסורי ביאה הלכות ז־ח. 52) ימים נקיים (שם). 53) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה הלכה ג. 54) שם הלכות ב־ו. 55) כגון דם הקושי (שם, הלכה א) או דם טוהר (שם, הלכה ז). 56) שם פרק ו הלכה יט. 57) שהרי חטאתה באה מן העוף, ראה למעלה הלכה ג. 58) פרק יט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה י. 59) משנה תמורה לד כדעת תנא־קמא ולא כרבי יהודה. וכתב רש"י שם שדינה ככל פסולי המוקדשין שהם בשריפה. 60) בהלכות איסורי ביאה פ"י, וכן בפ"ה שם לענין מפלת. 61) "שכתוב (שם יד, ו) "ובמלאות ימי טהרה לבן או לבת תביא" וגו', כל שטמאה לידה ויש לה ימי טהרה - מביאה קרבן, אבל שאינה טמאה לידה אינה מביאה קרבן (קרית ספר).

16 **ז. הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא הֶחְזִקָה עֻבָּרָה[62] וְהִפִּילָה וְלֹא יָדְעָה**
17 **מַה הִפִּילָה, אִם נֵפֶל שֶׁחַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן[63] אוֹ דָּבָר**
18 **שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן[64] - חֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת,**
19 **וּמְבִיאָה קָרְבָּן וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[65]. וְכֵן שְׁתֵּי נָשִׁים**
20 **שֶׁהִפִּילוּ שְׁנֵי נְפָלִים, נֵפֶל אֶחָד רָאוּי לְהַקְרִיב עָלָיו[66]**
21 **וְהַנֵּפֶל הָאַחֵר פְּטוּרָה עָלָיו[67], וְאֵין אַחַת מֵהֶן מַכֶּרֶת**
22 **נִפְלָהּ - כָּל אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן מְבִיאָה קָרְבָּן מְסֻפָּק[68], וְאֵין**
23 **חַטָּאת אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן נֶאֱכֶלֶת. שֶׁחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה**
24 **עַל הַסָּפֵק נִשְׂרֶפֶת[69], שֶׁמָּא אֵינָהּ חַיֶּבֶת וְנִמְצֵאת**
25 **חַטָּאת זוֹ חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה[70] שֶׁהֵן אֲסוּרִין**
26 **בַּהֲנָאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[71].**

62) לא ידעה אם היא מעוברת. 63) כגון שהיתה לו צורת אדם (פ"י שם הלכה ח). 64) כגון המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים שאינה חייבת קרבן, ראה משנה כריתות ז: 65) משנה שם "ואלו מביאות ואינן נאכלות, המפלת ואין ידוע מה הפילה וכו'". ובנדה כט. מפרשת הגמרא שהמשנה שם מדברת באופן שלא הוחזקה עוברה (ראה הגהות עמק המלך, כאן). 66) שהנפל היה בצורת אדם, וחייבים עליו קרבן. 67) כגון שהיה הנפל שפיר מלא מים או דגים וחגבים. 68) כחכמים במשנה שם, ולא כר' יוסי הסובר שיביאו חטאת אחת ויתנו ביניהן, אם אני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

היא החייבת הרי היא שלי, ואם את החייבת היא שלך. 69) ראה למעלה הלכה ו. 70) נזיר כט: ושם נט. למדו שרק להקריב התירה התורה, ולא לאכול. ועוד מפורש שם, שיש גם איסור נבילה, שהרי חולין אינם נאכלים במליקה. 71) פרק ב הלכה ב, שחולין שנשחטו בעזרה אסורים בהנאה כבשר בחלב.

1 **ח. אַחַת הַיּוֹלֶדֶת וְאַחַת הַמַּפֶּלֶת וָלָד אֶחָד אוֹ וְלָדוֹת**
2 **הָרְבֵּה - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד לְכֻלָּן**[72]**. וְהוּא שֶׁתֵּלֵד**
3 **כֻּלָּן בְּתוֹךְ יְמֵי מִלֹּאת**[73]**. אֲבָל אִם הִפִּילָה אַחַר יְמֵי**
4 **מִלֹּאת - מְבִיאָה אַף עַל הַשֵּׁנִי**[74]**. כֵּיצַד? יָלְדָה נְקֵבָה**
5 **- כָּל נְפָלִים שֶׁתַּפִּיל**[75] **מִיּוֹם הַלֵּדָה עַד סוֹף יוֹם**
6 **שְׁמוֹנִים הֲרֵי הֵן נֶחְשָׁבִין עִם הַוָּלָד הָרִאשׁוֹן, וּכְאִלּוּ**
7 **יָלְדָה תְּאוֹמִים זֶה אַחַר זֶה, וְאֵינָהּ מְבִיאָה אֶלָּא קָרְבָּן**
8 **אֶחָד**[76]**. הִפִּילָה נֶפֶל בְּיוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד**[77] **וּמִיּוֹם אֶחָד**
9 **וּשְׁמוֹנִים וָהָלְאָה, אִם הָיָה רְאוּיָה לְקָרְבָּן**[78] **- הֲרֵי זוֹ**
10 **מְבִיאָה עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ**[79]**. יָלְדָה נְקֵבָה וּלְאַחַר שִׁשִּׁים**
11 **אוֹ שִׁבְעִים יוֹם הִפִּילָה נְקֵבָה שְׁנִיָּה - כָּל נֶפֶל שֶׁתַּפִּיל**
12 **בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה זוֹ הַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה עָלָיו**[80]**. וְכֵן**
13 **אִם הִפִּילָה נְקֵבָה שְׁלִישִׁית אַחַר שִׁשִּׁים אוֹ שִׁבְעִים**
14 **יוֹם שֶׁל נְקֵבָה שְׁנִיָּה - הֲרֵי כָּל נֶפֶל שֶׁתַּפִּיל בְּתוֹךְ**
15 **שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה שְׁלִישִׁית פְּטוּרָה עָלָיו. מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
16 **חָשׁוּב עִם הַנֶּפֶל הַשְּׁלִישִׁי**[81]**, וְהַנֶּפֶל הַשְּׁלִישִׁי חָשׁוּב**
17 **עִם הַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ יְמֵי מִלֹּאת שֶׁלּוֹ, וְהַשֵּׁנִי**
18 **חָשׁוּב עִם הָרִאשׁוֹנָה, וְאֵינָהּ מְבִיאָה אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד**
19 **עַל הַכֹּל**[82]**.**

72) כן למדו (כריתות ט:) ממה שנאמר (שם יב, ו) "זאת תורת היולדת" - "מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה" - משמע תורה אחת ליולדת ולדות הרבה (רש"י בנדה מ.) 73) שהם מ' לזכר ו־פ' לנקבה, ראה למעלה הלכה ד. 74) גם זה נלמד (שם) מהפסוק הנ"ל "זאת תורת היולדת", יכול ותביא קרבן אחד על הלידה שלפני מלאת, ועל הלידה שלאחר מלאת? - ת"ל "זאת". 75) כגון שטבלה לאחר שבועיים ללידתה, ונתעברה והפילה לאחר מ' יום של יצירת הולד, שזה נד ימים ללידה הראשונה. וכל זה רק אצל נקבה, אבל אצל זכר אין אפשרות כזאת, שהרי יולדת זכר אסורה לבעלה שבעת ימים, וימי מלאת של זכר הוא ארבעים יום, ואם נתעברה שנית, והפילה בתוך ארבעים יום של הלידה, אין זה נפל כי אם מים בלבד, שאין הולד נוצר עד מ' יום, ואין זה בכלל חיוב קרבן (רש"י כריתות שם ד"ה האשה). 76) משנה שם. 77) שזהו אחר ימי מלאת, והוא־הדין בליל שמונים ואחד, וכבית־הלל שם ז: וכן פסק רבינו להלן פרק ג הלכה ד (לחם־משנה). 78) כלומר, אם הפילה ולד ודאי. אבל אם הפילה ספק ולד, אינה מביאה אלא קרבן אחד, ראה להלן הלכה י. 79) שם ט: 80) כלומר, שהיא פטורה להביא קרבן מיוחד גם על הולד השלישי וכו'. 81) כלומר הוא נחשב עם הנפל השלישי, שהרי היא הפילתו בתוך השמונים של השלישי. 82) כחכמים שם במשנה, ולא כר' יהודה הסובר שהוולד הרביעי או השלישי שהפילה אחר יום מלאת של הראשון אינו נחשב עם הלידה הראשונה, אף כי את השני הפילה בתוך יום מלאת של השלישי.

20 **ט. הַיּוֹלֶדֶת טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס**[83] **וְהִפִּילָה נֶפֶל**
21 **אַחַר אַרְבָּעִים מִיּוֹם לִדָּתוֹ**[84] **- הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן עַל**
22 **נֶפֶל זֶה, שֶׁמָּא זָכָר הוּא הָרִאשׁוֹן**[85] **וַהֲרֵי הִפִּילָה אַחַר**
23 **מְלֹאת; וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, שֶׁמָּא נְקֵבָה הִיא**
24 **הָרִאשׁוֹנָה**[86] **וּבְתוֹךְ מְלֹאת הִפִּילָה שֶׁהִיא פְּטוּרָה**
25 **מִקָּרְבָּן**[87] **שֵׁנִי.**

83) שהם ספק זכר ספק נקבה, שיש עליה חומרת זכר וחומרת נקבה, מונה ארבעה־עשר ימי טומאה כבנקבה, ורק ארבעים ימי טהרה כבזכר; ראה נדה כח. במשנה, ובדברי רבינו בפ"י מהלכות איסורי ביאה הלכה יח "וחיוב קרבן ליולדת טומטום או אנדרוגינוס יש ללמוד ממה שנאמר (ויקרא יב, ה) "ואם נקבה תלד", ולא נאמר "ואם נקבה היא", הרי שהכל תלוי בלידה (קרית ספר). 84) כגון מיום מ"א, ומכיון "שאין צורת הולד נגמרת לפחות מארבעים יום" (איסורי ביאה שם ה"א) - על־כרחינו שכאן מדובר כשבא עליה באיסור בשוגג מיד אחרי הלידה (כסף־משנה בשם ר' אברהם בנו של רבינו). אבל יש מקום לפרש שהמדובר כשבא עליה בהיתר לאחר ארבעה־עשר ימי טומאה, ונולד ביום החמישים וארבעה (לח"מ). 85) וימי טהרתה הם רק עד מ' יום ללידה. 86) וימי טהרתה הם פ' יום אחר הלידה. 87) על נפל זה, שהרי היא מביאה קרבן אחד על כל הוולדות שתלד בתוך ימי מלאת, ראה למעלה בהתחלת הלכה ח.

26 **י. הָאֲשָׁה**[88] **שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ סְפֵק חֲמֵשׁ לֵדוֹת**[89] **אוֹ סְפֵק**
27 **חֲמֵשׁ זִיבוֹת**[90] **- מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד**[91] **וְאוֹכֶלֶת**
28 **בַּזְּבָחִים**[92]**, וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה**[93]**. הָיוּ עָלֶיהָ**
29 **חֲמֵשׁ לֵדוֹת וַדָּאוֹת וַחֲמֵשׁ זִיבוֹת**[95] **וַדָּאוֹת - מְבִיאָה**
30 **קָרְבָּן אֶחָד**[96] **וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים, וְהַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה**[97]**.**
31 **וְכֵן הַדִּין בַּזָּב**[98]**. הָיוּ עָלָיו חֲמֵשׁ לֵדוֹת**[99] **וַדָּאוֹת וַחֲמֵשׁ**
32 **לֵדוֹת סָפֵק, אוֹ חֲמֵשׁ לֵדוֹת וַדָּאוֹת וַחֲמֵשׁ זִיבוֹת סָפֵק**
33 **- מְבִיאָה שְׁנֵי קָרְבָּנוֹת**[100]**: אֶחָד עַל הַוַּדַּאי, וְנֶאֱכָל**[101]**,**
34 **וּשְׁאָר הַוַּדָּאוֹת עָלֶיהָ חוֹבָה**[102]**, וְאֶחָד עַל הַסָּפֵק, וְאֵינוֹ**
35 **נֶאֱכָל**[103]**, וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה, וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים**[104]**.**

88) כל הלכה זו היא במשנה כריתות ח. 89) פירוש, שהפילה כמה פעמים ואין ידוע לה אם הפילה מין חיוב שהוא צורת ולד או שהפילה מין פטור כגון דגים וחגבים ושליא מלאה מים. וראה למעלה הלכה ז שספק לידה מביאה קרבן. וחמש שכתב לאו דוקא, ואפילו פחות או יותר, אלא שלשון המשנה נקט. 90) פירוש, שראתה כמה פעמים דם, ובכל פעם נמשך שלשה ימים רצופים, והיא מסופקת אם זה היה בעת נידתה שאינה זבה, או שזה היה בלא עת נידתה והיא זבה שחייבת קרבן, ראה למעלה הלכה ו. וספק זבה מביאה קרבן (ראה למעלה הלכה ז). 91) כלומר, קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות, כדי שתהיה מותרת לאכול בקדשים, ראה למעלה הלכה א, שיולדת וזבה הן מחוסרי כפרה, ואינן אוכלות

בקדשים עד שיביאו כפרתן. ואף כי יש כאן ספק כמה לידות ושלא בתוך ימי המלאת - מועיל קרבן אחד לכל הלידות, כדי להתירה לאכול בקדשים, שקרבן זה הוא כטבילה, שאם נטמאה כמה פעמים טבילה אחת עולה לכולן, כמו כן קרבן זה עולה לכל ספקי הלידות. 92) פירוש, בקדשים. אבל החטאת שלה אינה נאכלת. ראה למעלה הלכה ו־ז. 93) לא הצריכוה להביא קרבן על כל ספק לידה ולידה, שהרי זה ספק מליקת חולין למזבח, ורק לקרבן אחד התירו בקושי להביא כדי לטהרה לאכול בקדשים, ראה רש"י שם. 94) במשנה שם. 95) כלומר: או חמש זיבות (רש"י שם). 96) כלומר: קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות. 97) שאף־על־פי שלענין טהרה, קרבן אחד מטהר אותה לאכול בקדשים כמו טבילה אחת שעולה לכמה טומאות, - אינה נפטרת מחיובה אלא־אם־כן מביאה קרבן על כל לידה ולידה, אם היו הלידות כל אחת אחרי יום המלאת של הלידה הקודמת. ולמדו כן (שם ט:) ממה שנאמר (ויקרא יב, ז) "זאת תורת היולדת" - "זאת" לחייב על לידה שלפני מלאת ועל לידה שאחרי מלאת. ואף־על־פי שלפנינו במשנה שם אמר רבן שמעון בן גמליאל שאין השאר עליה חובה, נראה שלפני רבינו היתה הגירסא שם "והשאר עליה חובה", כמו שכתב רבינו־תם בתוספות בבא בתרא קסו: ד"ה הכי גרסינן נכנס (השמטה ללחם־משנה סוף הלכות מחוסרי כפרה, וראה בראב"ד, במרכבת המשנה, ובהגהות בן אריה כאן). 98) אם היו עליו כמה זיבות, מביא קרבן אחד כדי לטהרו שיוכל לאכול בקדשים, והשאר עליו חובה. 99) צ"ל: זיבות (רש"ש ובן אריה, הר המוריה וחזון איש, וכן הגיהו הב"ח ומסורת הש"ס בגמרא שם), שהרי גם לחמש לידות ודאיות מספיק בקרבן אחד כדי לטהרה, וכל־שכן לוודאי לידה ולספק לידה ביחד. וראה בגליון הש"ס להגרע"א שם. 100) אף כי קרבן אחד מטהר אותה (לענין אכילת קדשים) מחמש לידות או מחמש זיבות - כשהיא גם לידה וגם זבה, אין קרבן אחד מטהרה, וכן אמרו בספרא מגלת מצורע פרק ג הלכה יג "וכפר על המטהר מטומאתו, ולא מזובו". פירוש, שאם היה זב ומצורע, אין קרבן זה עולה לשתיהן (קרבן אהרן), והיינו אף לטהרו לאכילת קדשים (רש"ש לכריתות שם). 101) קרבן החטאת. 102) ראה למעלה בתחילת ההלכה. 103) ראה למעלה ה"ו וה"ז, שספק זיבה או ספק יולדת אין חטאתה נאכלת, שחטאת העוף הבא על הספק תשרף. 104) ראה למעלה בהתחלת הלכה זו.

1 **יא. הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְעַבְּרָה וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה**
2 **יָלְדָה[105] אוֹ מִשֶּׁנִּתְעַבְּרָה יָלְדָה[106] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן**
3 **מִסָּפֵק[107], וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[108]. כְּבָר בֵּאֲרוּנוּ**
4 **בְּהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת[109], שֶׁכָּל מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה מִסָּפֵק שֶׁעָבַר**
5 **עֲלֵיהֶם [יוֹם הַכִּפּוּרִים] - חַיָּבִין לְהָבִיא אַחַר יוֹם**
6 **הַכִּפּוּרִים[110], שֶׁקָּרְבָּן זֶה מַכְשִׁירָן לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים[111].**

105) ולא נתחייבה להביא קרבן על הלידה. 106) ונתחייבה להביא קרבן. 107) בחולין קלד. אמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, קרבן אשתו וכו' לחיוב, ומפרש רש"י קרבן אשתו, ספק ילדה כשהיתה עובדת כוכבים, ספק ילדה משנתגיירה מביאה קרבן, דספק איסור כרת הוא לאכול בקדשים עד שתביא כפרה, דמחוסרי כיפורים אסורים בקדשים וענוש כרת. 108) שחטאת העוף הבא על הספק תשרף, ראה למעלה ה"ו וה"ז. 109) פ"ג הלכה יא. 110) ואף כי יום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא המקום. 111) כלומר שקרבן זה לא לכפרה בא, שהרי נתכפרו כבר, יולדת בצער לידה, ומצורע מנגעיו, והקרבן אינו בא אלא להכשיר אותם לאכילת קדשים, ועל זה אין יום הכיפורים מועיל (כריתות כו.).

7 **יב. הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ לֵדָה אוֹ זִיבָה[112] - מְבִיאָה**
8 **מָעוֹת הַקִּנִּים[113] וְנוֹתֶנֶת בַּשּׁוֹפָר[114] וְאוֹכֶלֶת[115] בַּקָּדָשִׁים**
9 **לָעֶרֶב[116]. חֲזָקָה שֶׁאֵין בֵּית דִּין שֶׁל כֹּהֲנִים עוֹמְדִין**
10 **מִשָּׁם[117] עַד שֶׁיְּכַלּוּ כָּל הַמָּעוֹת שֶׁבַּשּׁוֹפָר וְיַקְרִיבוּ**
11 **כְּנֶגְדָּן קִנִּים[118], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּשָׁקָלִים[119] וּבְהִלְכוֹת כְּלֵי**
12 **הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִין בּוֹ[120].**

112) ברייתא בעירובין לב. 113) כסף של שתי תורים. 114) קופסא בצורת שופר, ראה שקלים פ"ו משנה ה, כי י"ג שופרות היו במקדש, ואחד מהם היו כתוב בו "קינים" להטיל שם מעות הקינים, והיתה כל אשה ואשה צוררת לה מעותיה בצרור מיוחד כדי שלא יתערבו המעות עם של אחרת, ומטילה לשופר (תוספות פסחים צ: ד"ה עד). 115) [לפנינו בגמרא שם: "וטובלת ואוכלת". ולפי זה, יש מקום לומר, שמה שאמרו "ואוכלת לערב" היינו מפני שצריכה הערב שמש (ראה תוספות חגיגה כא. ד"ה האונן). אבל לפי נוסחת רבינו, יותר מסתבר כמו שמבואר להלן, וכמו שכתבו התוספות שם]. 116) אבל לא לפני זה, שמא עדיין לא הקריבו את קרבנותיה. 117) יורדים מן המזבח. 118) דברי רב שמעיה בעירובין שם. 119) פ"ב הלכה ב. 120) פ"ז הלכה ט.

13 **יג. הָאִשָּׁה[121] שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ וָמֵתָה - יָבִיאוּ**
14 **הַיּוֹרְשִׁים עוֹלָתָהּ[122]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁה**
15 **אוֹתָהּ[123] מֵחַיִּים, כְּבָר נִשְׁתַּעְבְּדוּ נְכָסֶיהָ לַקָּרְבָּן,**
16 **וְהַשִּׁעְבּוּד דִּין תּוֹרָה[124] הוּא.**

121) יולדת או זבה. 122) קינים פ"ב משנה ה, אבל אם הביאה עולתה ומתה, לא יביאו יורשים חטאתה (שם במשנה) שאין חטאת באה לאחר מיתה. 123) לעולה. 124) קידושין יג: מחלוקת בין רב אסי בשם רבי יוחנן לבין רב יהודה בשם שמואל, ופסק כר' יוחנן, שאמר אפילו לא הפרישה מחיים, משום שמן התורה משועבדים הנכסים של המת לחוב המוטל עליו.

יום ש"ק ג' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר אי זהו זב האמור בתורה.

17 **א. הַזָּב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[2] הוּא שְׁכִבַת זֶרַע הַבָּא מֵחֲלָיֵי**
18 **הַחֲלָלִים[3] שֶׁהִיא מִתְקַבֶּצֶת בָּהֶן[4]. וּכְשֶׁיּוֹצֵא הַזּוֹב -**

אֵינוֹ יוֹצֵא בְּקִשְׁטִי[5] כְּשִׁכְבַת זֶרַע, וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ תַּאֲוָה וְלֹא הֲנָאָה, אֶלָּא נִגְרָר וְיוֹצֵא כְּמוֹ בָּצָק שֶׁל שְׁעוֹרִים[6], כֵּיהֵה[7] כְּלֹבֶן בֵּיצָה מַמּוּזֶרֶת[8]. אֲבָל שִׁכְבַת זֶרַע - לְבָנָה קְשׁוּרָה כְּלֹבֶן בֵּיצָה שֶׁאֵינָהּ מוּזֶרֶת[9].

2) ויקרא טו, ב: "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". 3) מקומות חלולים בתוך הגוף. 4) כלומר, שכבת הזרע יוצאה בגלל שהמקומות החלולים שהיא מתקבצת בהן בתוך הגוף, נחלשו ואין בכוחם להחזיקה, אבל שאר אברי הגוף נשארו איתנים ובריאים, וראה בדברי רבינו בפירוש המשנה, זבים פ"ב מ"ב. 5) כלומר, לא בקישוי האבר, אלא יוצא כשהאבר מת, וכן מפורש בתוספתא זבים פ"ב: "זוב בא מבשר המת, שכבת זרע בא מבשר החי". 6) נדה לה, ב: "אמר רב הונא, זוב דומה למי בצק של שעורים". 7) בכת"י תימן: "דוהה". וכן בדפוס ווינציאה (ובדפוס רומי, בטעות "מהה") וכן הוא בתוספתא זבים שם, ובנדה שם. 8) ביצה שאינה מזכר, "זוב דיהה ודומה כלובן ביצה המוזרת" – "וביאור דיהה, עכור מעט הבהירות" (רבינו בפיה"מ נגעים פ"ב מ"ב). 9) תוספתא וגמרא שם: "ושכבת זרע קשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת (שמשרצת אפרוח תחת תרנגולת)".

ב. הָרוֹאֶה רְאִיּוֹת הַגּוֹרְמוֹת לוֹ לִהְיוֹת זָב[10] מֵחֲמַת חֹלִי[11] אוֹ אֹנֶס וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ זָב; שֶׁנֶּאֱמַר: זָב מִבְּשָׂרוֹ[12] - מֵחֲמַת בְּשָׂרוֹ[13] הוּא שֶׁיִּהְיֶה טָמֵא, לֹא מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר[14]. מִכָּאן[15] אָמְרוּ[16]: בְּשִׁבְעָה דְרָכִים בּוֹדְקִין אֶת הַזָּב: בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, בְּמַשָּׂא וּבְקְפִיצָה, בְּחֹלִי וּבְמַרְאֶה וּבְהִרְהוּר. כֵּיצַד? אֲכָל אֲכִילָה גַּסָּה אוֹ שָׁתָה הַרְבֵּה, אוֹ שֶׁאָכַל אוֹ שָׁתָה[17] אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין הַמְּבִיאִין לִידֵי שִׁכְבַת זֶרַע[18], אוֹ שֶׁנָּשָׂא מַשּׂוֹי כָּבֵד, אוֹ שֶׁקָּפַץ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּבְכָלַל דָּבָר זֶה אִם הֵבָּה עַל גַּבּוֹ[19], אוֹ שֶׁהָיָה חוֹלֶה, אוֹ שֶׁרָאָה אִשָּׁה וְהִתְאַוָּה שְׁכִיבָתָהּ[20], אוֹ שֶׁהִרְהֵר בְּעִסְקֵי בְּעִילָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְהֵר בְּבְעִילַת אִשָּׁה שֶׁהוּא מַכִּירָהּ[21], אִם קָדַם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ וְרָאָה רְאָיָה שֶׁל זוֹב - תּוֹלִין בּוֹ וְאֵינוֹ מְטַמֵּא.

10) כלומר, ראיה שניה (להלן ה"ו), אבל ראיה ראשונה מטמאה אפילו באונס (להלן ה"ה). 11) של שאר אברי הגוף ולא של אברי כלי הזרע, ראה למעלה ה"א. 12) "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא". 13) מחמת חולשת כלי הזרע, ראה בדברי רבינו בפיה"מ זבים פ"ב מ"ב. 14) כריתות ח, ב: "דתניא, מבשרו ולא מחמת אונסו". 15) מלימוד זה של "מחמת בשרו, ולא מחמת דבר אחר". 16) חכמים, במשנה נזיר סה, ב. ובמסכת זבים פ"ב מ"ב. 17) אפילו במדה מועטת. 18) תוספתא זבים פ"ב: "ר"א בן פנחס אומר בשם ר' יהודא בן בתירא, החלב והגבינה ובשר שמן ויין ישן וגריסין של פול וביצים ומוריים, מרגילין לדבר זיבה". 19) וכן כתב רבינו במסכת זבים שם, וכן נראה בחולין נא, א. נא, ב. 20) זהו מה שאמרו במשנה זבים פ"ב מ"ב: "ראה עד שלא הרהר". 21) זהו מה שאמרו שם במשנה: "הרהר עד שלא ראה". ועי' בפיה"מ שם, וב'כסף משנה' כאן.

ג. הָרוֹאֶה קֶרִי[22] - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּזוֹב[23] מֵעֵת לְעֵת[24]; שֶׁרְאָיָה זוֹ שֶׁל זוֹב מֵחֲמַת שִׁכְבַת זֶרַע הִיא[25]. וְכֵן לְמַרְאֶה וּלְהִרְהוּר תּוֹלִין בָּהֶן מֵעֵת לְעֵת[26]. אֲבָל לְמַאֲכָל וּלְמִשְׁתֶּה וּלְקִפִּיצָה וּלְמַשָּׂא - תּוֹלִין בָּהֶן כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטַעֵר[27].

22) שכבת זרע הבאה בקושי, כמבואר למעלה ה"א. 23) אם ראה בראיה שניה, ראה להלן ה"ו. 24) עשרים וארבע שעות לאחר שראה את הקרי, זבים שם מ"ג, וכת"ק שם, וראה להלן ה"ד לעניין גוי שנתגייר. 25) כיון שראה קרי, הזיבה מחמת חולשה דקרי ('קרית ספר') וכן הוא בנזיר סו, א. וראה ב'לחם משנה'. 26) אם ראה זיבה בתוך המעת־לעת מאז שהרהר או ראה, תולין בהרהור ובמראה, אבל יותר ממעת־לעת אין תולין בהרהור ובמראה, והוא בתוספתא זבים פ"ב "כשם שתולין שכבת זרע מעת לעת, כך תולין למראה ולהרהור מעת לעת". 27) תוספתא שם, ופירשו שמרוב האכילה והשתיה שהכבידו עליו, וכן מהקפיצה והמשא שנחלשו כחותיו ומצטער משום כך, ראה בדברי רבינו בפירוש המשנה, זבים שם מ"ב.

ד. מִי שֶׁמָּל וְאַחַר כָּךְ רָאָה זוֹב[28], בֵּין עוֹבֵד כּוֹכָבִים בֵּין יִשְׂרָאֵל - תּוֹלִין בַּמִּילָה כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטַעֵר[29]. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁרָאָה קֶרִי וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר - מְטַמֵּא בְּזִיבָה מְיֻדָּד, וְאֵין תּוֹלִין לוֹ מֵעֵת לְעֵת[30]. קָטָן[31] - אֵין תּוֹלִין לוֹ לֹא בְּמַרְאֶה וְלֹא בְּהִרְהוּר, שֶׁאֵין לַקָּטָן מַרְאֶה וְהִרְהוּר הַמֵּבִיא לִידֵי זוֹב. לְפִיכָךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְרָכִים בִּלְבַד[32].

28) ראיה ראשונה או שניה, ראה להלן בבירור הדברים (זיבה שלישית, שהיא זיבה שניה אחר שנתגייר, ראה להלן בדברי ה'אורח מישור'). 29) תוספתא, זבים שם. "והטעם שאין לך חולי גדול מהמילה, והא קי"ל (למעלה ה"ב) שהחולי הוא אחד מהדרכים שבודקים את הזב" (כסף־משנה), ואינו זב אפילו אחר מעת־לעת של המילה, כל זמן שמצטער. 30) אע"פ שבישראל תולין מעת־לעת אחר ראיית קרי (ראה לעיל ה"ג) ואין הראיה הראשונה מצטרפת לראיה השלישית לחייבו קרבן (ראה להלן), - בגר, שהוא כקטן שנולד, אין משגיחים לדבר מעניניו הקודמים (רבינו בפירוש המשנה, זבים פ"ב, וראה בלחם־משנה). 31) ראה להלן פ"ג ה"ו, ואפילו בן יום מטמא בזיבה. 32) תוספתא זבים שם, "תינוק תולין לו בחמשה דברים, במאכל ובמשתה, במשא ובקפיצה, בחולי שלו" וכו'.

ה.[33] וּכְשֵׁם שֶׁתּוֹלִין לְקָטָן בְּחָלְיוֹ, כָּךְ תּוֹלִין לוֹ בָּחֳלִי אִמּוֹ[34], אִם הָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה אוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ[35]. [36]בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבּוֹדְקִין אֶת הַזָּב בִּדְרָכִים אֵלּוּ? בְּרִאְיָה שְׁנִיָּה שֶׁל זוֹב, שֶׁבָּהּ יֵעָשֶׂה זָב כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[37]. אֲבָל רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה, אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָהּ בְּאֹנֶס[38] וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה מֵחֲמַת בְּשָׂרוֹ[39] - הֲרֵי זֶה טָמֵא טֻמְאַת זִיבוּת;

1 וְאַף עַל פִּי כֵן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּרִאשׁוֹנָה, כְּדֵי לְמְנוֹת בָּהּ
2 שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת לְחַיְבוֹ קָרְבָּן[40]. רְאִיָּה שְׁלִישִׁית - אֵין
3 בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּהּ, אֶלָּא אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָהּ מֻחְמֶּצֶת
4 אֹנֶס[41]. הוֹאִיל וְנִזְקַק לְטֻמְאָה[42], שֶׁהֲרֵי רְאִיּוֹת שֶׁנַּעֲשָׂה
5 בָּהֶן זָב מֻחְמֶּצֶת בְּשָׂרוֹ הָיָה, לְפִיכָךְ יִתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן.

33) בכת"י תימן, זה מחובר עם מה שלמעלה. וכן נראה בדפוס רומי. 34) שלא יהיה עליו דין זב. בתוספתא שם: תינוק תולין לו וכו' בחולי שלו ובחולי אמו. 35) שאמו מקנחתו (סוכה כח:) שהיונק ממנה או שצריך לאמו, נדבק ממחלת אמו. וראה כתובות עז, ב: הזהרו מזבוב(ם) של בעלי ראתן (= מוכי שחין). רבי זירא לא הוא יתיב בזיקיה (= לא ישב במקום שמנשבת הרוח עליו ועל החולה). 36) בכת"י תימן מתחילה כאן הלכה חדשה, וכן נראה בדפוס רומי. 37) להלן ה"ו. 38) נדה לה, א: אמר רב הונא, ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס, שנאמר (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע". מה שכבת זרע מטמאה באונס, אף ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס. 39) ולא מחמת אונסו, ראה למעלה ה"ב. 40) שמה שמפורש בתורה שזב חייב קרבן, אינו אלא אם ראה שתי ראיות זוב מחמת בשרו, ולא מחמת אונסו. אבל אם ראיה ראשונה היתה באונס ושניה מבשרו, אף־על־פי שהוא טמא זב לענין ספירת שבעה נקיים, אין עליו חיוב קרבן, אף לאחר ראיה שלישית. בנדה לה, א: "ת"ש, ראה ראיה ראשונה של זב בודקין אותו (זבים פ"ב מ"ב) מאי לאו לטומאה, לא לקרבן", ומפרש רש"י שאם הראיה הראשונה של זב היתה מחמת אונס, איננה מצטרפת לשלש ראיות לחייבו קרבן, אלא לראיה השניה שהיתה מחמת בשרו ולא באונס, לספור שבעה נקיים. 41) מצטרפת לשתי הראיות הראשונות, שהיו מחמת בשרו, ולא באונס כדי לחייבו קרבן (זבים פ"ב מ"ב, וכתנא־קמא). 42) כן הוא במשנה שם: "בשבעה דרכים בודקים את הזב עד שלא נזקק לזיבה וכו', ראה ראיה ראשונה בודקין אותו, בשניה בודקין אותו, בשלישית אין בודקין אותו", הרי שמה שלא בודקים בשלישית הוא מפני שכבר נזקק לזיבה. ואם ראה ראיה ראשונה באונס, אינה מצטרפת לשלישית להבאת קרבן, הואיל והיה האונס לפני שנזקק לזיבה.

6 ו. הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת שֶׁל זוֹב - הֲרֵי הוּא כְּבַעַל
7 קֶרִי[43]. רָאָה שְׁתַּיִם - הֲרֵי זֶה זָב, וְצָרִיךְ סְפִירַת
8 שִׁבְעָה[44] וּבִיאַת מַיִם חַיִּים[45], וְאֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבָּן. רָאָה
9 שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת - הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר וְחַיָּב בְּקָרְבָּן[46]. וְאֵין
10 בֵּין זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת לְרוֹאֶה שָׁלֹשׁ אֶלָּא קָרְבָּן
11 בִּלְבַד[47]. וּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן דִּבְרֵי קַבָּלָה מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ
12 מִסִּינַי[48].

43) כבית־הלל, זבים פ"א מ"א, והוא כמו ראשון לטומאה (פ"ה מהל' אבות הטומאה ה"א). 44) ימים נקיים מכל זוב, וצריך שיהיו רצופים זה אחר זה. 45) טבילה במעיין ולא במקווה, משום שנאמר (ויקרא טו, יג) "ורחץ בשרו במים חיים וטהר", והוא מטהר בכלשהו, כלומר: אינו צריך ארבעים סאה כמו מקווה (פ"ט מהל' מקוואות ה"ח).

13 ז. אֶחָד הָרוֹאֶה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת אוֹ שָׁלֹשׁ בְּשָׁעָה אַחַת זוֹ
14 אַחַר זוֹ, אוֹ שֶׁרָאָה רְאִיָּה בְּכָל יוֹם זֶה אַחַר זֶה[49] -
15 הֲרֵי זֶה זָב. לְפִי שֶׁתָּלָה הַכָּתוּב אֶת הַזָּבָה[50] בְּיָמִים,
16 שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים[51], וְהַזָּב[52] לֹא
17 תָּלָה אוֹתוֹ בְּיָמִים[53].

49) כלומר, בשלשה ימים רצופים זה לזה, ראה כל יום ראיה אחת. 50) הנקבה. 51) ודרשו ב'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"ד ה"ה־ט) "ימים שנים, רבים שלשה". ואם ראתה שלש פעמים ביום אחד, אינה זבה עד שתראה שלשה ימים. 52) הזכר. 53) שנאמר (שם, ג) "וזאת תהיה טומאתו בזובו" – תלה הכתוב את הזב בראיות, וכתוב שם שלש פעמים "זב" וכתוב "טומאתו", שמשמע שבאלו השלש הוא טמא, וכתוב גם (שם) "והזב את זובו לזכר ולנקבה" מקיש זכר לנקבה (ולא נקבה לזכר) מה נקבה בימים, אף זכר בימים (ב"ק כד. וכריתות ח:), הרי שהזב נטמא בראה שלש ראיות בשעה א', וגם בג' ראיות בג' ימים.

18 ח. וְאִם הִפְסִיק הַזָּב בֵּין רְאִיָּה לִרְאִיָּה יוֹם גָּמוּר[54] -
19 אֵינָן מִצְטָרְפוֹת[55]. כֵּיצַד? רָאָה רְאִיָּה בְּשַׁבָּת[56] וּרְאִיָּה
20 שְׁנִיָּה בְּשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת וְאֵינוֹ זָב[57]. וְכֵן
21 אִם רָאָה רְאִיָּה שְׁנִיָּה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת[58] וְרָאָה רְאִיָּה
22 שְׁלִישִׁית בְּשִׁלִּישִׁי בַּשַּׁבָּת - אֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבָּן[59]; שֶׁאֵין
23 זוֹ מִצְטָרֶפֶת לַשְּׁתַּיִם, שֶׁהֲרֵי הִפְסִיק בֵּינֵיהֶן יוֹם אֶחָד.
24 אֲבָל אִם רָאָה אַחַת הַיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה שֶׁלְּאַחֲרָיו -
25 הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[60]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם רָאָה
26 אַחַת בַּלַּיְלָה וּשְׁנִיָּה בַּיּוֹם - שֶׁהֵן מִצְטָרְפוֹת[61]. וְכֵן אִם
27 רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בִּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי
28 אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[62].

54) מעת לעת שלם, היינו עשרים וארבע שעות. 55) כך נשמע מדברי המשנה, זבים פ"א מ"א ומ"ו. 56) ראיה ראשונה. 57) אלא בעל קרי, ראה למעלה ה"ו. 58) וראיה ראשונה ראה בשבת. 59) אלא טמא טומאת זב, וצריך ספירת שבעה נקיים וטבילה, ראה למעלה ה"ו. 60) אף־על־פי שהלילה אינו שייך ליום שלפניו, אלא ליום שלאחריו. 61) ששתי הראיות היו ביום אחד, ואין זה בכלל ראיית שלשה ימים, אלא בכלל שלש ראיות שזב

46) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה פ"א ה"ג. 47) משנה, מגילה ח, א. ונלמד שם בגמרא, ממה שמנה הכתוב (שם, ב־ג) שתים וקראו טמא (הזכיר שתי פעמים זב "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא") ומנה שלש וקראו טמא ("וזאת תהיה טומאתו בזובו, רר בשרו את זובו, או החתים בשרו מזובו, טומאתו היא"), הא כיצד? שתים לטומאה ושלש לקרבן, ועוד נאמר (שם, טו) "וכיפר עליו הכהן לפני ה' מזובו", ולמדו מזה (שם) "מזובו" מקצת זבין מביאין קרבן, ומקצת זבין אין מביאים קרבן, הא כיצד? ראה שלש מביא קרבן, ראה שתים אין מביא קרבן. 48) שזה לא מפורש בתורה אלא נלמד בקבלה מן הפסוקים הנ"ל.

נטמא בהם אף אם לא היו בשלשה ימים, ראה למעלה ה"ז. ומה שכתב רבינו "ואין צריך לומר", הוא על־פי מה שאמרו בבבא־קמא כד, א - גבי שור המועד "ריחק נגיחותיו, חייב (נזק שלם). קירב נגיחותיו, לא כל־שכן". ורק בזבה אינו כן מפני שמיעט הכתוב זבה מראיות, ולא טמאה אלא בימים (שם). 62) זבים פ"א מ"ג: "ראה וכו' שלש לשלשה ימים או לשלשה לילות, הרי זה זב גמור".

1 **ט. רְאִיַּת הַזָּב אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא הָרוֹאֶה כָּל שֶׁהוּא**
2 **- טָמֵא[63]; שֶׁנֶּאֱמַר: הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ - כֹּל שֶׁהוּא נֶפֶר**
3 **בְּבְשָׂרוֹ מְטַמֵּא[64].**

63) משנה, נדה מ, א: "אבל הזב ובעל הקרי וכו' ומטמאין בכל שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן". 64) 'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"א ה"ג), (ראיות) קטנות מנין, ת"ל "תהיה" אפילו כל שהוא, "החתים" אפילו כל שהוא, "בשרו" אפילו כל שהוא.

4 **י. הָיָה הַזּוֹב נִגָּרָר וְיוֹצֵא וְלֹא פָּסַק: אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת**
5 **הָרְאִיָּה עַד סוֹפָהּ כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג[65] אוֹ יָתֵר - הֲרֵי**
6 **זוֹ נֶחְשֶׁבֶת כִּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת[66], הוֹאִיל וְהִיא אֲרֻכָּה**
7 **כְּשִׁשָּׁה יָמִים[67]; וְאִם לֹא הָיְתָה אֲרֻכָּה כַּשָּׁעוּר הַזֶּה[68], אֲפִלּוּ**
8 **פָּסַק הַזּוֹב בֵּינָתַיִם[69] - הֲרֵי זוֹ רְאִיָּה אַחַת. וְכֵן אִם**
9 **הָיְתָה רְאִיָּה אַחַת אֲרֻכָּה כְּשֵׁשׁ רְאִיּוֹת, שֶׁנִּמְצָא**
10 **מְתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ כִּשְׁתֵּי טְבִילוֹת וּשְׁנֵי סְפּוּגִין -**
11 **הֲרֵי זוֹ נֶחְשֶׁבֶת כְּשֵׁשׁ רְאִיּוֹת וְיָבִיא קָרְבָּן[70].**

65) זבחים פ"א מ"ד, ובתוספתא (שם פ"א) והיא כשיעור מהלך חמישים אמה של אדם בינוני (פירוש הרא"ש למסכת זבים פ"א מ"ג, וראה ב'סיפרא' שם, ה"ד). 66) כת"ק נגד רבי יוסי, בתוספתא זבים, שם. 67) משום שזוב אין לו שיעור (ראה למעלה ה"ט), א"כ כשראה ראיה אחת ארוכה, כיון שמתחילת ראייתו נטמא בכל שהוא, והיה לו שהות לטבול, ועדיין הוא ממשיך לראות, אנו חושבים לראיה זו כשתי ראיות ('קרית ספר'), וראה למעלה ה"ו דין הרואה שתי ראיות. 68) שם בתוספתא "ואם לאו (שאין מתחילת הראיה עד סופה כדי טבילה וסיפוג) אין בידו אלא אחת". 69) פירוש, ראה זוב והפסיק, ושוב ראה, ואין במשך זמן ההפסקה, כדי טבילה וסיפוג. 70) זבים פ"א מ"ה, ולמדו זאת ב'סיפרא' פרשת מצורע (שם) מן הפסוק (ויקרא שם, ג) "בזובו רר" "מלמד שהוא מטמא בג' ראיות. אין לי אלא גדולות, קטנות מנין, ת"ל "תהיה", אפילו כל שהוא וכו', אם נאמר בגדולות למה נאמר בקטנות, אלא ליתן שיעור לגדולות שאם ראה אחת מרובה כשלש, שהוא כמגד יון לשילוח שהם כדי שתי טבילות ובשני סיפוגים, הרי זה זב גמור".

12 **יא. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם וְהִפְסִיק כְּדֵי טְבִילָה**
13 **וְסִפּוּג[71], וְאַחַר כָּךְ רָאָה שְׁתַּיִם[72] אוֹ אַחַת אֲרֻכָּה**
14 **כְּשִׁשָּׁה יָמִים[73]; אוֹ שֶׁרָאָה שְׁתַּיִם אוֹ אַחַת מְרֻבָּה כְּשִׁשָּׁה יָמִים**
15 **וְהִפְסִיק כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג, וְאַחַר כָּךְ רָאָה רְאִיָּה**
16 **אַחַת - הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר[74].**

71) בא להשמיענו שההפסק בין ראיה לראיה הוא כדי טבילה וסיפוג, אבל אם ההפסק בין ראיה לראיה היה פחות מכדי טבילה וסיפוג, נחשבות שתי הראיות (אם נמשכו כל אחת מהן פחות מכדי טבילה וסיפוג, ראה למעלה ה"י) לראיה אחת. 72) ובין אלו השתיים היה הפסק גדול יותר מאשר כדי טבילה וסיפוג. 73) ראה למעלה שם. 74) זבים פ"א מ"ד, ובא להשמיענו שאף ראיה אחת ארוכה כשתים מצטרפת עם ראיה אחת קצרה לחייבו קרבן, כמו שלש ראיות נפרדות, שלא נטעה לומר: כיון שראיה אחת ארוכה למדו ב'סיפרא' מ"בזובו רר", וראיה קצרה למדים מ"החתים" (ראה למעלה שם) וכיון שהפסוק אומר "או החתים", הכוונה או זה או זה ואינן מצטרפות ('משנה אחרונה' זבים שם).

17 **יב. רָאָה רְאִיָּה אַחַת מִקְצָתָהּ בְּסוֹף הַיּוֹם וּמִקְצָתָהּ**
18 **בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה[75], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ אֲרֻכָּה כְּשִׁשָּׁה יָמִים[76]**
19 **- הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, שֶׁהַיָּמִים מַחְלִקִין הָרְאִיָּה[77].**
20 **לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שֶׁהוּא**
21 **סָפֵק מִן הַיּוֹם וּמִן הַלַּיְלָה[78] - הֲרֵי זֶה סָפֵק לְטַמְּאָה[79].**

75) פירוש, אם היה ידוע לנו זמן של סוף היום וזמן של תחילת הלילה, והוא ראה ראיה אחת שהתחילה בסוף היום ונגמרה בתחילת הלילה (ראה פירוש הרא"ש זבים פ"א מ"ו). 76) אלא נמשכה רגע אחד בסוף היום, ורגע אחד בתחילת הלילה. 77) תוספתא זבים פ"א: "ומודה רבי יוסי, שאם ראה ראיה אחת בין השמשות אע"פ שאין בה כדי טבילה וסיפוג, יש בידו שתי ראיות, מפני ששני ימים חולקים אותה". 78) "תנו רבנן, בין השמשות ספק מן היום ומן הלילה (כלומר, ספק אם יש בו משניהם. רש"י) וספק שהוא כולו מן היום וספק שהוא כולו מן הלילה" (שבת לד:) ובין השמשות הוא משך הזמן משתשקע החמה עד שייראו ג' כוכבים בינונים (ראה בהל' שבת פ"ה ה"ד). 79) תוספתא שם, ופ"א דמס' זבים מ"ו. כלומר, ספק טמא כזב שצריך ספירת שבעה נקיים או אינו טמא אלא כבעל קרי (ראה למעלה ה"ו), שמא בין השמשות הוא גם יום וגם לילה, והוא ראה מקצת היום ומקצת הלילה, והימים חולקים את הראיה לשתי ראיות.

22 **יג. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - הֲרֵי**
23 **זֶה וַדַּאי לְטַמְּאָה[80] וְסָפֵק לְקָרְבָּן[81], וּמֵבִיא קָרְבָּן**
24 **וְאֵינוֹ נֶאֱכָל[82].**

80) כלומר, לספור שבעה נקיים, כי יש כאן שתי ראיות לפחות. 81) שמא ראיית בין השמשות היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, והימים חלקו את הראיה הזאת לשניים, וביחד עם הראיה הראשונה יש כאן שלש ראיות וחייב קרבן (ראה למעלה שם), או שאין כאן אלא שתי ראיות בלבד ואין כאן קרבן, ודין זה הוא במס' זבים שם. 82) שחטאת העוף הבאה על הספק אינה נאכלת, ראה למעלה פ"א ה"ו וה"ז.

25 **יד. [רָאָה] רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת [שֶׁל שַׁבָּת]**
26 **וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת[83] - הֲרֵי**
27 **זֶה סָפֵק לְטַמְּאָה וְסָפֵק לְקָרְבָּן[84]. סָפֵק לְטַמְּאָה -**
28 **שֶׁמָּא רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּשְׁנִיָּה**

1 **בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וַהֲרֵי הִפְסִיק שַׁבָּת בֵּינֵיהֶן וְאֵין כָּאן**
2 **זִיבוּת כְּלָל[85]; וַהֲרֵי הוּא סָפֵק לְקָרְבָּן - שֶׁמָּא אַחַת**
3 **מֵהֶן הָיְתָה מִקְצָתָהּ בַּיּוֹם וּמִקְצָתָהּ בַּלַּיְלָה, שֶׁהִיא**
4 **חֲשׁוּבָה כִּשְׁתַּיִם[86], וַהֲרֵי רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת שֶׁהוּא חַיָּב**
5 **בְּקָרְבָּן[87]. וּלְפִיכָךְ מֵבִיא קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל[88].**

83) "וכגון שלא היו באותו הזמן (אלא ראיה ראשונה בתחילת בין השמשות של ערב שבת, וראיה שניה בסוף בין השמשות של מוצאי שבת)", ר"ש זבים, שם. 84) זבים שם, ותוספתא שם פ"א. 85) ראה למעלה ה"ח, שאם הפסיק יום גמור בין ראיה לראיה – אינן מצטרפות. אבל יתכן שאחת מן הראיות היתה בשבת, ולא היה הפסק יום גמור בין ראיה לראיה והוא זב לטומאה. 86) ראה למעלה הי"ב. 87) ואולי אף אחת משתי הראיות לא היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, ואין כאן שלש ראיות ואינו חייב קרבן. 88) שחטאת העוף באה על הספק ונשרפת, ראה למעלה פ"א ה"ו־ז, ולמעלה בפרק זה הי"ג.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ז־סיון־ג' תמוז תשע"ו

יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ו

מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּטֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כַּדִּינִים הָאֲמוּרִים בָּהֶם, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־תּוֹרַת טֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כֻּלָּם.

יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ו

מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הָצ"ח נדפסה ביום הקודם.

יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ו

מצות עשה קז.

הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ו

מצות עשה קח.

הַמִּצְוָה הַק"ח — שֶׁנִּצְוִּינוּ בְּדִינֵי מִי נִדָּה (מי הזאה, שמערבים בהן את אפר הפרה האדומה ומזים על טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), הַמְטַהֲרִים בְּאֹפֶן מְסֻיָּם וּמְטַמְּאִים בְּאֹפֶן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות פרה אדומה). דַּע, שֶׁשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר מִינֵי הַטֻּמְאוֹת הָאֲלֶה שֶׁקָּדַם מִנְיָנָם, וְהֵם: טֻמְאַת נִבְלָה וּטְמְאַת שְׁרָצִים וְטֻמְאַת אֳכָלִים וְטֻמְאַת נִדָּה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת וְטֻמְאַת צָרַעַת אָדָם וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבֶּגֶד וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבַּיִת וְטֻמְאַת הַזָּב וְטֻמְאַת הַזָּבָה וְטֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע וְטֻמְאַת מֵת וְטֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָם — כָּל־אֶחָד מֵהֶם מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וּבְכָל־מִצְוָה מֵאֵלֶּה יֵשׁ מִקְרָאוֹת הַרְבֵּה וְדִינִים וּתְנָאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וּבְפָרָשַׁת "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" וּבְפָרָשַׁת "זֹאת תִּהְיֶה" וּבְפָרָשַׁת "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה"; וְאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת כָּל־הַמִּקְרָאוֹת שֶׁבָּאוּ בְּטֻמְאוֹת אֵלּוּ. אֲבָל דִּינֵי כָּל־הַמִּינִים הָאֲלֶה וְהַלְכוֹת כָּל־מִין מֵהֶם — הֲרֵי סֵדֶר טָהֳרוֹת כּוֹלֵל כָּל־זֶה. מֵהֶם מִינִים שֶׁנִּתְיַחֲדוּ לָהֶם מַסֶּכְתּוֹת — מֵהֶן מַסֶּכֶת טָהֳרוֹת וּמַסֶּכֶת מַכְשִׁירִין וּמַסֶּכֶת עֻקְצִים, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַסֶּכְתּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין בִּלְבַד, וּבְשִׁבִילָהּ נִתְחַבְּרוּ; אַף אִם נִזְדַּמֵּן בָּהֶם דִּין מִדִּינֵי שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת, הֲרֵי לֹא בָּאוּ שָׁם אֶלָּא בְּמִקְרֶה. בְּדוֹמֶה לְכָךְ כּוֹלֶלֶת מַסֶּכֶת נִדָּה כָּל־דִּינֵי מְצוֹת טֻמְאַת נִדָּה וְזָבָה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת, וּבְמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת יֵשׁ גַּם־כֵּן חֵלֶק מִדִּינֵי טֻמְאַת יוֹלֶדֶת. מַסֶּכֶת נְגָעִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי נִגְעֵי אָדָם וּבֶגֶד וָבַיִת; וּמַסֶּכֶת זָבִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי זָב וְזָבָה וְשִׁכְבַת זֶרַע; וּמַסֶּכֶת אָהֳלוֹת כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת; וּמַסֶּכֶת פָּרָה כּוֹלֶלֶת דִּינֵי מֵי נִדָּה לְטַמֵּא וּלְטַהֵר. אֲבָל טֻמְאַת נִבְלָה וְטֻמְאַת שֶׁרֶץ לֹא יִחַדּוּ לָהֶן מַסֶּכְתּוֹת, אֶלָּא דִּינֵיהֶן מְפֻזָּרִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסֵדֶר זֶה, רֻבָּם בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים וּטְהָרוֹת. וְכֵן דִּבְּרוּ עַל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִסּוּג זֶה בְּמַסֶּכֶת עֵדֻיּוֹת. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ אָנוּ סֵדֶר זֶה כֻּלּוֹ, כְּלוֹמַר: סֵדֶר טָהֳרוֹת, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין צָרִיךְ לְעַיֵּן בְּסֵפֶר אַחֵר עִמּוֹ בְּשׁוּם דָּבָר מֵעִנְיְנֵי הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֳרָה.

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ו

מצות עשה קא.

הַמִּצְוָה הַק"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת אָדָם מְצֹרָע (שנראתה לבנונית בעורו) טָמֵא [מְטַמֵּא]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי צָרַעַת אָדָם: מַה מִּמְּנָהּ טָמֵא וּמַה מִּמְּנָהּ טָהוֹר, מַה מִּמְּנָהּ צָרִיךְ הֶסְגֵּר (שבעת ימים), וּמַה שֶּׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וּמַה שֶּׁצָּרִיךְ עִם הַהֶסְגֵּר — גִּלּוּחַ, כְּלוֹמַר: תִּגָּלַחַת (מסביב) הַנֶּתֶק (שמו של נגע כשהוא במקום שער) — וְזוּלַת זֶה מִפָּרָטֵי דִּינֶיהָ וְאֵיכוּת טֻמְאָתָהּ.

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ו
מצות עשה צט.

הַמִּצְוָה הַצ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַנִּדָּה טְמֵאָה [מְטַמְּאָה]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת נִדָּה וְכָל־דִּינֶיהָ.

יום שבת קודש ג' תמוז ה'תשע"ו
מצות עשה ק.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלֶמֶת מֵאָה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַיּוֹלֶדֶת טְמֵאָה. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַיּוֹלֶדֶת.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמוד א

שׁוֹר בְּשׁוֹר – כדין שור הנוגח שור, **כָּךְ מִשְׁפַּט שׁוֹר** הנוגח **בְּאָדָם**, **מַה שּׁוֹר** הנוגח **בְּשׁוֹר** אם **תָּם** הוא **מְשַׁלֵּם** בעליו **חֲצִי נֶזֶק**, וְאם **מוּעָד** הוא משלם בעליו **נֶזֶק שָׁלֵם**, **אַף בְּשׁוֹר** הנוגח **בְּאָדָם** הדין כן, שה**תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד נֶזֶק שָׁלֵם**.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מאחר ומיעטה תורה 'כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה', יש לומר שדינו של השור הנוגח באדם הוא כְּמשפט השור ה**תַּחְתּוֹן** – דהיינו שור מועד שנתבארו דיניו למטה בסמוך למקרא זה (שם כט–ל), **וְלֹא** כְּמשפט השור ה**עֶלְיוֹן** – דהיינו שור תם שנתבארו דיניו בפסוק העליון (שם כח).

בלומר, לדעת רבי עקיבא מיעטה התורה שאין לדמות דין שור תם הנוגח אדם לדין שור תם הנוגח שור, אלא יש לדמותו לדין שור מועד הנוגח שור, ומשלם נזק שלם.

מבררת הברייתא: **יָכוֹל** – לכאורה יתכן לומר לדעת רבי עקיבא, שיהא בעל השור התם שנגח אדם **מְשַׁלֵּם** את הנזק **מִן הָעֶלְיָיה** – מביתו, כדין שור מועד, אף אם אין גופו של השור שוה את סכום הנזק, שהרי דינו כשור מועד לשלם נזק שלם, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ', ומתיבת 'לו' יש לדרוש שרק **מִגּוּפוֹ** של השור **מְשַׁלֵּם** בעליו את הנזק, כדין שור תם, **וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם מִן הָעֶלְיָיה**, ואם אין גופו של השור שוה בסכום הנזק, יפסיד הניזק.

נמצא, שלדעת רבי עקיבא שור תם שנגח אדם דינו כשור מועד לשלם נזק שלם, וכשור תם שאינו משלם אלא מגופו ולא מן העליה.

מבררת הגמרא: **וְלִרַבָּנָן**, 'כמשפט הזה' **לָמָּה לִי** – איזה דין יש למעט לדעת חכמים מתיבת 'זה', מאחר שאינם סוברים כרבי עקיבא ששור תם הנוגח אדם משלם נזק שלם. ומבארת, **לְפוֹטְרוֹ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים** – ללמדנו ששור הנוגח אדם אינו משלם אלא נזק בלבד, ולא צער ריפוי שבת ובושת.

שבה הגמרא ומבררת: **וְרַבִּי עֲקִיבָא, לְפוֹטְרוֹ** לבעל השור שנגח אדם **מֵחִיוּב תְּשׁלוּם עבור אַרְבָּעָה דְּבָרִים** אלו, **מָנָא לֵיהּ** – מנין לו, הרי למד הוא מתיבת 'זה' ששור תם הנוגח אדם משלם נזק שלם.

מבארת הגמרא, **נִפְקָא לֵיהּ** – למד הוא דין זה, **מִן** המקרא (ויקרא כד יט) '**וְ**אִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ', ויש לדרוש מן הכתוב שרק **אִישׁ** החובל **בַּעֲמִיתוֹ** חייב בתשלום ארבעה דברים, **וְלֹא שׁוֹר** החובל **בַּעֲמִיתוֹ** של בעליו, שאם הזיק השור אדם אינו משלם ארבעה דברים.

שבה הגמרא ומבררת: **וְרַבָּנָן**, מדוע הוצרכו למעט מתיבת 'זה' שאין השור החובל באדם משלם ארבעה דברים, הרי ניתן ללמוד זאת מ'איש בעמיתו'. ומבארת, **אִי מֵהָהִיא** – אילו היינו למדים רק ממקרא זה של 'איש בעמיתו', **הָוֶה אָמִינָא צַעַר לְחוּדֵיהּ** – היינו אומרים שלא מיעטה תורה את השור החובל באדם אלא מתשלום הצער בלבד, מאחר שאין בו חסרון כיס, **אֲבָל** תשלום עבור דמי ה**רִיפּוּי** וְכן תשלום עבור ה**שֶּׁבֶת** [–הימים שבטל בהם מעבודתו] **אֵימָא לֵיתֵּן לֵיהּ** – יש לומר שישלם בעל השור הנוגח לניזק, שהרי נחסר הוא ממון בכך, **קָא מַשְׁמַע לָן** הכתוב בתיבות 'כמשפט הזה' שאין לשור הנוגח אדם דין תשלום ארבעה דברים כלל:

משנה

במשנה זו מתבאר שהניזק נעשה שותף בשור המזיק.

שׁוֹר תם הַשָּׁוֶה מָנֶה [–מאה דינרים] **שֶׁנָּגַח שׁוֹר הַשָּׁוֶה מָאתַיִם** דינרים והרגו, **וְאֵין הַנְּבֵילָה** של שור הניזק **יָפָה** [–שוה] **כְּלוּם**, ונמצא שהזיקו בסכום של מאתים דינרים, אלא שמאחר ששור תם אינו משלם אלא מחצית הנזק דהיינו מאה דינרים, **נוֹטֵל** הניזק **אֶת הַשּׁוֹר** המזיק השוה מאה דינרים עבור דמי נזקו:

גמרא

מַתְנִיתִין מַנִּי – מי הוא התנא ששנה את הדין המבואר במשנתינו שרשאי הניזק ליטול את השור המזיק עצמו תמורת דמי הנזק, **רַבִּי עֲקִיבָא הִיא**, הסובר שמשעת הנזק שייך השור המזיק לניזק לפי שווי הנזק.

דְּתַנְיָא – שנינו בברייתא, שנחלקו התנאים בדין שור שוה מנה שנגח שור השוה מאתים, ואין הנבילה שוה מאומה, הדעה האחת היא, **יוֹשָׁם הַשּׁוֹר בְּבֵית דִּין דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – יש לבית הדין לשום את שויו של השור המזיק [שהרי שור תם אינו משלם יותר משויו של גופו], ואם שוה הוא כסכום מחצית הנזק ישלם בעליו סכום זה לבעל השור הניזק, אך אין הניזק רשאי ליטול לעצמו את השור המזיק.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר הוֹחֲלַט הַשּׁוֹר – רשאי בעליו של השור הניזק ליטול לעצמו את השור המזיק, אם שוה הוא כמחצית הנזק, ואם שוה הוא יותר מכך, נעשה שותף בשור יחד עם בעליו.

מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – באיזו סברא נחלקו התנאים. ומבארת, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר**, שבעליו של השור המזיק **כְּבַעַל חוֹב הוּא**, שחייב הוא לשלם לבעל השור הניזק את דמי שורו, **וְזוֹזֵי הוּא דְּמַפְקִיק לֵיהּ** – ואינו חייב אלא מעות, אך השור ברשותו הוא עומד. **וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר שׁוּתָּפֵי נִינְהוּ** – עשאם הכתוב שותפים בשור זה, שאם נגח שור שוה מאתים שור אחר השוה מאתים והרגו, ונמצא שחייב בעליו בתשלום מאה דינרים כדין שור תם, נעשו שניהם שותפים בשור זה השוה מאתים, אך אם נגח שור שוה מנה לשור השוה מאתים, נוטל הניזק את השור המזיק כולו, שהרי אינו שוה אלא בסכום שמוטל על בעליו לשלם.

עתה מבארת הגמרא את שורש מחלוקתם בדרשת הכתובים: **וְקָמִיפַּלְגִי בְּהַאי קְרָא** – נחלקו בביאור מקרא זה (שמות כא לה) 'וּמָכְרוּ **אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ**', **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר לְבֵי דִינָא קָמַיְּהוּ רַחֲמָנָא** – התורה מזהירה את בית הדין שימכרו את השור החי ויתנו מחצית מן הסכום לבעל השור הניזק, אך אין השור עצמו שייך לניזק כלל, **וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר לְנִיזָק וּמַזִּיק מְזַהַר לְהוּ רַחֲמָנָא** – התורה מזהירה את בעלי השוורים שימכרו את השור החי ויחצו את כספו, מאחר ששניהם נעשו שותפים בו משעת הנגיחה.

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – באיזה אופן יהיה חילוק בדין ביניהם. ומבארת, **הַקְדִּישׁוֹ נִיזָק אֵיפָא בֵּינַיְיהוּ** – אם הקדיש הניזק את השור המזיק לאחר הנזק, יהיה הדין חלוק ביניהם. לדעת רבי ישמעאל אין הקדש זה חל, שהרי אין השור ממונו של הניזק כלל, ואין לו אלא תביעת ממון על בעליו, אך לדעת רבי עקיבא חל הקדש זה, שהרי משעת הנזק זכה הניזק בשור המזיק לפי הסכום המגיעו עבור נזקו.

הגמרא מסתפקת בדעת רבי ישמעאל: **בָּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן, מָכְרוֹ מַזִּיק** לשור זה לאחר הנזק, קודם שגבאו הניזק, **לְדַעַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מַהוּ** – האם חלה מכירה זו או לא.

צדדי הספק: **כֵּיוָן דְּאָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שהשור נשאר בחזקת בעליו, ורק **בַּעַל חוֹב הוּא** לניזק, **וְזוֹזֵי הוּא דְּמַפְקִיק לֵיהּ** – ואינו חייב לו אלא מעות, לפיכך יש לומר שהשור **מָכוּר, אוֹ דִלְמָא** – או שמא יש לומר,

ישעיה פרק כח א־ו

א הוֹי עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכֹּרֵי אֶפְרַיִם וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים הַלְומֵי יָיִן: ב הִנֵּה חָזָק וְאַמִּיץ לַאדֹנָי כְּזֶרֶם בָּרָד שַׂעַר מְקַטֵּב כְּזֶרֶם מַיִם כַּבִּירִים שֹׁטְפִים הִנִּיחַ לָאָרֶץ בְּיָד: ג בְּרַגְלַיִם תִּרְמַסְנָה עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם: ד וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כְּבִכּוּרָה בְּטֶרֶם קַיִץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה: (ס) ה בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה לִשְׁאֵר עַמּוֹ: ו וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעָרָה: (ס)

רש"י

(א) שכורי אפרים. שהיו משתכרין ביין טוב של מדינת פרוגיתא כדאמר מיא דדורמסקית וחמרא דפרוגיתא קפחו עשרת השבטים: **וציץ נובל צבי תפארתו.** ומצב מטע תפארתו יהיה ציץ הפרח שלו: **נובל.** הם תאינים המקולקלות כמו ששנינו בברכות על הנובלו' ופירשו רבותינו בשולי כמרא, וציץ נץ כדמתרגמינן ויצץ ציץ ואנץ נץ אשר נטועים: **על ראש גיא שמנים.** היא כנרת שפירותיה מתוקים ושם הם הולמים עצמן ביין: **הלומי יין.** כתושי חמר, ויש עוד לפתור צבי תפארתו אשר על וגו' צבי התפארת שעל ראש עשרת השבטים המשוחין בגאות ראשי שמנים כמו שנאמר (עמוס ו) ראשית שמנים ימשחו, גיא ל' גאוה כמו (לעיל טו) מואב גיא מאד (ואותו הציץ כציצת נובל תהיה): **הלומי יין.** כך קוראן על שם שכרותן שנאמר בהם (עמוס ו) השותים במזרקי יין: **(ב) הנה.** יש רוח חזק ואמיץ לה' שהוא כזרם ברד ושער קטב מרירי: **הניח לארץ ביד.** יניחהו על ארצם בידו החזקה ויפיל הנובלות מן התאנים: **(ד) כבכורה בטרם קיץ.** כבישול' של תאנת ציץ נובל: **בטרם קיץ.** עת בישול שאר התאנים אשר מתוך שהיא בכורה קופץ עליה ובולעה בעודה בכפו כך וישקוד על הרעה ויביאה עלינו (דניאל ט'): **(ה) ביום ההוא.** כהתם הפושעים: **יהיה ה' צבאות לעטרת צבי.** לצדיקים הנשארים בה: **(ו) ולרוח משפט.** יהיה הקב"ה להורות משפט: **ליושב על המשפט ולגבורה.** יהיה לאותן שהם משיבי מלחמ' מלחמתה של תורה:

מצודת דוד

(א) הוי. הנביא מתאונן על עטרת הגאוה של שכורי אפרים ר"ל על מה שהיו מתכבדים בגאותם: **וציץ נובל צבי תפארתו.** הדר תפארתו היא עטרת הגאוה שזכר תכלה מהר כציץ השדה אשר במעט זמן יבול ויכמוש והוא כפל ענין במ"ש: **אשר על ראש.** חוזר על עטרת גאות לומר העטרה אשר על ראש בני אפרים שהיו מפנקים עצמם למשוח ראשם הרבה בשמן מבושם וכאלו היה הראש גיא מלא שמן: **הלומי יין.** אשר היו מוכים מהיין כי לפי רוב השכרות יפלו בארץ ויוכו על האבנים המושלכים על פני האדמה וכאילו היין הוא המכה: **(ב) הנה חזק ואמיץ.** הנה יש רוח חזק ואמיץ לה' שהוא כזרם ברד המשבר אילנות: **שער קטב.** כרוח סערה הכורת ומשחית: **שוטפים.** אשר המה שוטפים בחזקה: **הניח לארץ ביד.** זה הרוח יניח עטרת גאונם לארץ בחזקת היד ובכח רב: **(ג) ברגלים תרמסנה.** ברגלי האויב תרמסנה עטרת הגאוה של שכורי אפרים ר"ל האויב ישפיל גאותם: **(ד) והיתה וכו'.** הדר תפארתו הדומה לציצת הנובל אשר היא לעטרה על ראש גיא שמנים: **כבכורה.** חוזר על והיתה האמור בתחלת המקרא לומר עטרת הגאוה תהיה כתאנה שנתבכרה בטרם יהיה הקיץ והוא עת בשול התאנים כולם: **אשר יראה וכו'.** אשר מיד כשיראה אותה הרואה יבלענה מיד כשהיא עדיין תלויה על הענף ואינו ממתין עד שיתלוש ואמר שכן ימהר האויב להשפיל גאותם: **(ה) ביום ההוא.** ביום מפלת מלכות אפרים: **לעטרת צבי.** ר"ל יתלו הכבוד בגאות ה': **ולצפירת תפארה.** כפל הדבר במ"ש: **לשאר עמו.** הם יהודה ובנימין: **(ו) ולרוח משפט.** האל יהיה לרוח משפט למי שיושב על המשפט ר"ל יחונן דעת לחזקים לעשות משפט אמת: **ולגבורה.** הוא יהיה לגבורה לבני יהודה אשר שבו ממקום המלחמה להכנס אל שער העיר להשגב שמה ר"ל לא יצטרכו לגבורת מלחמה כי האל ילחם להם ויכה את האויב:

מצודת ציון

(א) הוי. ענין קריאה לצער: **וציץ.** כעין פרח: **נובל.** ענין כמישה כמו ועלהו לא יבול (תהלים א): **צבי.** ענין הדר כמו וצבי עדיו (יחזקאל ז): **גיא.** עמק: ' **הלומי.** ענין הכאה וכתישה כמו הלמוני בל ידעתי (משלי כג): **(ב) כזרם.** ענין שטף הבא בחוזק רב וכן כזרם קיר (לעיל כה): **שער.** רוח סערה והכ"ף של כזרם משמשת בשתים כאלו אמר כשער: **קטב.** ענין כריתה כמו אהי קטבך שאול (הושע יג): **כבירים.** חזקים או מרובים: **שוטפים.** נמשכים והולכים במרוצה: **הניח.** כמו יניח עבר במקום עתיד: **ביד.** ר"ל בכח ע"ש שהכח הוא ביד: **(ג) תרמסנה.** ענין דריכה: **(ד) ציצת.** מלשון ציץ: **כבכורה.** מלשון בכור ור"ל הנגמר והנתבשל ראשון וכן בכורי ענבים (במדבר יג): **קיץ.** הוא זמן בישול התאנים וכן והלחם והקיץ (ש"ב טו): **בכפו.** ענינו ענף כמו וכפתו לא רעננה (איוב טו): **(ה) ולצפירת.** כן יקרא העטרה או המצנפת המסבב את הראש כי צפירה היא ענין סבוב ובמשנה הקופה משיעשה שתי צפירות לרוחב שלה (כלים פי"ז) ור"ל הסבוב שעושים לקופה: **(ו) ולרוח.** ענין התעוררות וכן ותהי על יפתח רוח ה' (שופטים יא):

איוב פרק ד ה״יב

ה כִּי עַתָּה ׀ תָּבוֹא אֵלֶיךָ וַתֵּלֶא תִּגַּע עָדֶיךָ וַתִּבָּהֵל: ו הֲלֹא יִרְאָתְךָ כִסְלָתֶךָ תִּקְוָתְךָ וְתֹם דְּרָכֶיךָ:
ז זְכָר־נָא מִי הָוּא נָקִי אָבָד וְאֵיפֹה יְשָׁרִים נִכְחָדוּ: ח כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי חֹרְשֵׁי אָוֶן וְזֹרְעֵי עָמָל יְקַצְּרֻהוּ:
ט מִנִּשְׁמַת אֱלוֹהַּ יאבֵדוּ וּמֵרוּחַ אַפּוֹ יִכָּלוּ: י שַׁאֲגַת אַרְיֵה וְקוֹל שָׁחַל וְשִׁנֵּי כְפִירִים נִתָּעוּ: יא לַיִשׁ אֹבֵד
מִבְּלִי־טֶרֶף וּבְנֵי לָבִיא יִתְפָּרָדוּ: יב וְאֵלַי דָּבָר יִגָּנֵב וַתִּקַּח אָזְנִי שֵׁמֶץ מֶנֶהוּ:

רש״י

(ו) הלא. עתה סופך מוכיח על תחלתך שיראתך שהיית ירא שמים: **כסלתך.** היא (ע׳ תוס׳ ב״מ נח), מחמת כסילות היא ולא מדעת שלימה וכן תקותך ותום דרכיך הכל כסילות: **(ז) נכחדו.** נעלמו ונאבדו כמו ותכחד מן הארץ (שמות ט): **(ח) כאשר ראיתי.** אשר (כן) נכחדו חורשי און ומכינים את האון במחשבתם כחורש זה שמכין לפני הזריעה ואחרי כן זורעים במעשיהם את העמל וראיתי, שהם יקצרוהו כלומר רעתם שבאה עליהם, וראיתי כי: **(ט) מנשמת אלוה יאבדו.** מנשיבת סערתו וכעסו: **ומרוח אפו יכלו.** כלים תמיד ועל דור המבול דיבר: **(י) שאגת אריה וקול שחל וגו׳.** הארי גדול, והשחל בינוני, והכפיר קטן. כולם נתעו. כלומר המלכים והשרים והעבדים וכל שמות הללו שמות אריה הם: **(יא) ליש אובד מבלי טרף.** השרים אבדו כליש זה האובד מבלי מזון כך אבד כחם מעשות חמס, אובד אינו לשון אדם האובד דבר ממנו אלא הוא עצמו הולך לאיבוד כמו תעיתי כשה אובד (תהלים קיט) וכמו הייתי ככלי אובד (שם לא): **ובני לביא יתפרדו.** מדבר בדור הפלגה אשר נפוצו משם על פני כל הארץ: **(יב) ואלי דבר יגונב.** חוזר על תוכחתו שהוכיחו עד הנה מה תזעק זכר נא מי הוא נקי אבד וגו׳ כאשר ראיתי וגו׳, ועל אודותיך אלי דבר נבואה יגונב מן הסגנון כדבר גנוב לפי שאין רוח הקודש נגלה על נביאי עובדי כוכבים בפרהסיא משל למלך שהיתה לו אשה ופלגש כשבא אצל אשתו בא בגלוי ואצל פלגשו בא בסתר ובגניבׂ כך הקב״ה לנביאי עובדי כוכבים ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה (בראשית כ) וכן ויבא אלהים אל לבן וגו׳ (שם לא), לבלעם נופל וגלוי עינים (במדבר כד) לאליפז בחזיונות הלילה, אבל בנביאי ישראל כתיב (שם יב) פה אל פה אדבר בו במראה ולא בחידות במדרש תנחומא מצאתי מוגה ול״ש: **ותקח אזני שמץ מנהו.** שמץ מקצת רוח הבנה:

מצודת דוד

(ה) כי עתה. וכאשר עתה תבוא אליך מה מהרעות נעשית נלאה ועיף להחזיק עצמך וכאשר נגעה אליך הרעה נעשית מבוהל ומבלי דעת מיושבת לדבר דברי רוח: **(ו) הלא יראתך.** הלא עתה נראה למפרע שכל יראתך היתה למען בטחונך בה להשיג מבוקשך ע״י ולא מדעת שלימה מיראת הרוממות: **תקותך ותום דרכיך.** תקותך היתה עם תום דרכיך ר״ל לא היתה תום דרכיך מאהבתה אותה אבל מחשבת השגת תקותך היתה עמה כי הלא עתה באבדן תקותך תפר היראה: **(ז) זכר נא.** עתה החל לסתור דבריו ואומר תן עתה דעתך לזכור מי הוא הנקי הנאבד מכל וכל ואיה הם הישרים אשר נכחדו מבלי תקומה: **(ח) כאשר.** מוסב למעלה לומר מי הוא נקי אבד וכו׳ להיות דומה כאשר ראיתי אשר חורשי און וזורעי עמל שהם יקצרו פרי זרעם ר״ל כמו החורש להכין השדה לזריעה ואח״כ זורע הלא יקצור הזרע שזרע כן חושב הרע ועושהו מקבל הגמול משלם ויאבד לנצח: **(ט) מנשמת.** מנשיבת הבל פיו יאבדו ר״ל במעט סיבה ובדבר קל בהפחת רוח בעלמא: **ומרוח וכו׳.** כפל הדבר במ״ש: **(י) שאגת אריה.** עם כי היה להם שאגת אריה וקול שחל לאיים ולהפחיד את הבריות ושיני כפירים לאכלם בכל פה הנה בסופם המה נתעו לבלי דעת למצוא הצלה מהרעה הבאה עליהם: **(יא) ליש.** עם כי היה גבור כאריה סופו אובד הוא מבלי מצוא טרף ומזון להחיות נפשו ומת ברעב ובניו יתפרדו הנה והנה לבקש אכלם ומוסב למעלה לומר מי הוא נקי אבד כאשר ראיתי אבדן רשעים מבלי תקומה ואם היה הכל מצד המערכה ולא בהשגחה ראוי היה להיות מקרה אחד לכל לצדיק ולרשע: **(יב) ואלי דבר יגונב.** הנה באה אלי דבר נבואה בגניבה ועל כי היה מעובדי כוכבים לא באה אליו הנבואה בדרך ישרה ממקום הקדוש כ״א בדרך עקלקלות ויתייחס כאלו גנוב הוא מן הקדושה: **ותקח אזני.** קבלה אזני מן הנבואה משהו מועטת ולא כולו אף לא חלק גדול:

מצודת ציון

(ה) ותלא. כמו ותלאה: **עדיך.** אליך כמו ועדיכם אתבונן (לקמן לב): **כסלתך.** ענין בטחון ותקוה כמו אשר יקוט כסלו (לקמן ח): **ותום.** הוי״ו באה במקום עם וכן ויוסף היה במצרים (שמות א) וו״ל עם יוסף שהיה במצרים: **(ז) נא.** עתה: **ואיפה.** איה פה: **נכחדו.** נכרתו כמו ותכחד מן הארץ (שם ט): **(ח) עמל.** ענינו עול: **(ט) מנשמת.** ענין נשיבה וכן מנשמת רוח אפו (ש״ב כב): **יכלו.** מל׳ כליון: **(י) שחל.** וכפירים ליש ולכיא. המה שמות הארי זכר ונקבה אלא שזה גדול מזה: **נתעו.** מל׳ תועה וענינו מי שאינו יודע מה לעשות: **(יא) יתפרדו.** יתפזרו: **(יב) שמץ.** ענין מעט ומשהו וכן ומה שמץ דבר (לקמן כו):

ג הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה חִטִּים וְנִמְלַךְ לְזָרְעָהּ שְׂעוֹרִים — יַמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתַּתְלִיעַ, וְיוֹפֵךְ וְאַחַר כָּךְ יִזְרַע. אִם צִמְּחָה, לֹא יֹאמַר: אֶזְרַע וְאַחַר כָּךְ אוֹפֵךְ, אֶלָּא הוֹפֵךְ וְאַחַר כָּךְ זוֹרֵעַ. כַּמָּה יְהֵא חוֹרֵשׁ? כְּתַלְמֵי הָרְבִיעָה. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁלֹּא יְשַׁיֵּר רֹבַע לְבֵית סְאָה.

ד זְרוּעָה וְנִמְלַךְ לְנָטְעָהּ, לֹא יֹאמַר: אֶטַּע וְאַחַר כָּךְ אוֹפֵךְ, אֶלָּא הוֹפֵךְ וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵעַ. נְטוּעָה וְנִמְלַךְ לְזָרְעָהּ, לֹא יֹאמַר: אֶזְרַע וְאַחַר כָּךְ אֲשָׁרֵשׁ, אֶלָּא מְשָׁרֵשׁ וְאַחַר כָּךְ זוֹרֵעַ. אִם רָצָה — גּוֹמֵם עַד פָּחוֹת מִטֶּפַח, זוֹרֵעַ, וְאַחַר כָּךְ מְשָׁרֵשׁ.

ה הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה קַנְבּוֹס אוֹ לוּף — לֹא יֶהֱא זוֹרֵעַ וּבָא עַל גַּבֵּיהֶם, שֶׁאֵינָן עוֹשִׂין אֶלָּא לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים. תְּבוּאָה שֶׁעָלוּ בָהּ סְפִיחֵי אִסְטִיס, וְכֵן מְקוֹם הַגַּרְנוֹת שֶׁעָלוּ בָהֶן מִינֵי הַרְבֵּה, וְכֵן תִּלְתָּן שֶׁהֶעֱלָה מִינֵי צְמָחִים — אֵין מְחַיְּבִין

פירוש ברטנורא

ג עד שתתליע. ושיעורה הוי כשתשהה בארץ שלשה ימים בקרקע לחה וביבשה צריך יותר: **ויופך.** יהפוך הקרקע במחרישה בשביל שלא יצמח הזרע: **כמה יהא חורש.** שלא תאמר שהוא צריך לחרוש תלמים תלמים קטנים סמוכים זה לזה, אלא כתלמי הרביעה כתלמים שדרך בני אדם לחרוש אחר שתרד הרביעה שחורשים תלמים גדולים: **כדי שלא ישייר רובע לבית סאה.** שלא ישאר בארץ מקום שאינו מהופך אלא פחות מכ"ד בקרקע שהוא חורש דהיינו רובע קב לבית סאה. ואין הלכה כאבא שאול:

ד זרועה ונמלך לנוטעה. שהיתה זרועה תבואה ונמלך לנוטעה גפנים: **גומם.** לשון גוממו עם השופי דפרק גיד הנשה [צב:] כלומר כורת הגפן סמוך לקרקע שלא ישייר גבוה מן הקרקע טפח:

ה קנבוס או לוף. שמינים הללו אין התלעה וחרישה מועלת בהן, לפי שמתקיימים בארץ שלש שנים ואינן מתליעין: **אסטיס.** צבעו דומה לתכלת קורין לו

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה חִטִּים – ועדיין לא צמחו, **וְנִמְלַךְ לְזָרְעָהּ שְׂעוֹרִים** – במקום החיטים, **יַמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתַּתְלִיעַ** – החיטה תחת הקרקע, כלומר שירקב הזרע; ויש מפרשים: עד שתתליע – עד שתוציא גידי שרשים דקים כעין תולעים; ושיעור זמן זה הוא שלושה ימים בקרקע לחה, ואילו בקרקע יבשה – יותר משלושה ימים **(תוספתא; ירושלמי)**, **וְיוֹפֵךְ** – ויהפוך את הקרקע במחרשה, כדי לעקור את השרשים וכל מה שנשאר בקרקע מזרע החיטים, **וְאַחַר כָּךְ יִזְרַע** – שעורים. **אִם צִמְּחָה** – החיטה, שהתחילו כבר לבצבץ עשביה, ואחר כך נמלך לזרעה שעורים, **לֹא יֹאמַר: אֶזְרַע** – שעורים, **וְאַחַר כָּךְ אוֹפֵךְ** – אהפוך את הקרקע בחרישה שאחר הזריעה, **אֶלָּא הוֹפֵךְ** – תחילה, **וְאַחַר כָּךְ זוֹרֵעַ** – שעורים. ואף על פי שהצמחים ניכרים הם, ובודאי יהפוך כולם, מכל מקום יהפוך תחילה **(תוספות יום טוב")**. **כַּמָּה יְהֵא חוֹרֵשׁ** – כשהופך את הקרקע במחרשה? **כְּתַלְמֵי הָרְבִיעָה** – כתלמי החרישה שלאחר הגשם, שעושים אותם רחבים **(ר"ש)**; ויש מפרשים: כתלמים שעושים קודם הגשם שייכנסו בהם המים **(רמב"ם)**, ואינו צריך להפוך את כל הקרקע ולעשות תלמים קטנים וסמוכים זה לזה. "תלמים" היינו החריצים שהמחרשה עושה באדמה בחרשה אותה **(רמב"ם)**. ויש סוברים, ש"תלמים" היינו התלים שהמחרשה מרימה, שורות האדמה הנערמות בצד המחרשה **(רד"ק)**. **אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁלֹּא יְשַׁיֵּר רֹבַע לְבֵית סְאָה** – אינו צריך לחרוש אלא כדי שלא יישאר בקרקע בלי חרישה שיעור של רובע הקב בבית סאה, כלומר אחד מעשרים וארבעה של הקרקע, כמו שבארנו במשניות הקודמות.

בארנו הרישא של משנתנו כמשמעה, שאם היתה שדהו זרועה חיטים ונמלך לזרעה שעורים הרי הוא צריך להמתין עד שתתליע וגם להפוך ואחר כך יזרע, שאם לא ימתין ויהפוך מיד את הקרקע במחרשה יחזרו ויצמחו החיטים אחר כך. אבל בתוספתא שנו: "היתה שדהו זרועה חטין ונמלך לזרעה שעורים, לא יזרע עד שיופך. לא הפך ימתין עד שתתליע", כלומר שלפי התוספתא אין צריכים שניהם, גם התלעה וגם הפיכה, כמו ששנינו במשנתנו, אלא די באחד, בהפיכה או בהתלעה. מכאן יש מפרשים גם במשנתנו: "ימתין עד שתתליע – ויזרע, ויופך – כלומר או יופך אם אינו רוצה להמתין ("שנות אליהו"; הראב"ד). והטעם לדבריהם שדי בהפיכה לבד, שהואיל והפך הרי הוכיח שאינו רוצה בהשרשתו, ומותר לזרוע מין אחר.

ומה ששנינו: "אם צימחה לא יאמר: אזרע ואחר כך אופך" – יש מפרשים, שמה שנקטה המשנה "אם צימחה" דווקא הוא (ולא לרבותא כמו שהבאנו בשם "תוספות יום טוב"), כלומר שדווקא אם צימחה אסור לזרוע קודם שיהפכה, אבל אם לא צימחה מותר לזרוע קודם ההיפוך ("שנות אליהו"). ויש מבארים הטעם, שהואיל וכבר צמחו אנו חוששים שמא יימלך בדעתו ולא יהפוך, או מפני מראית עין, שרואים את צמחי החיטים והוא זורע שם זרע אחר. אבל אם עדיין לא צמחו, הואיל ואין חשש למראית העין, ואף אין לחשוש שמא יימלך, רשאי הוא לומר: אזרע ואחר כך אופך. ברם, לפי פירוש זה יוצא, שמה ששנינו ברישא: ימתין עד שתתליע ויהפוך. היינו כשלא גילה דעתו, בשעה שבא לזרוע, שהוא רוצה אחר כך להפוך, אבל אם גילה דעתו, יש הבדל בין צמחו ללא צמחו כמו שבארנו קודם, שאם צמחו אין גילוי דעתו מועיל, ואם לא צמחו הרי זה מועיל ומותר לזרוע ואחר כך להפוך. מכאן גם מבואר מה שנקטה המשנה "לא יאמר: אזרע ואחר כך אופך", **ולא נקטה:** לא יזרע ואחר כך יופך ("תפארת ישראל").

באור משנה ד

זְרוּעָה – היתה שדהו זרועה תבואה או ירק, **וְנִמְלַךְ לְנָטְעָהּ** – לנטוע בה גפנים **(עניין "תפארת ישראל")**, **לֹא יֹאמַר: אֶטַּע** – גפנים תחילה, **וְאַחַר כָּךְ אוֹפֵךְ** – אהפוך במחרשה את הקרקע לעקור את התבואה או את הירק, **אֶלָּא הוֹפֵךְ** – תחילה, **וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵעַ** – גפנים, שלא יבוא לידי איסור כלאים. **נְטוּעָה** – וכן אם היתה שדהו נטועה גפנים, **וְנִמְלַךְ לְזָרְעָהּ** – תבואה, **לֹא יֹאמַר: אֶזְרַע** – תבואה תחילה, **וְאַחַר כָּךְ אֲשָׁרֵשׁ** – אעקור את שרשי הנטיעות, **אֶלָּא מְשָׁרֵשׁ** – תחילה את הנטיעות, **וְאַחַר כָּךְ זוֹרֵעַ** – תבואה. **אִם רָצָה, גּוֹמֵם** – קוצץ את הנטיעות, **עַד פָּחוֹת מִטֶּפַח** – סמוך לקרקע, שכל הנמוך מטפח כאילו אינו, ואין כאן יותר משום מראית העין **("משנה ראשונה")**; ולאחר שגמם **זוֹרֵעַ** – תבואה, **וְאַחַר כָּךְ מְשָׁרֵשׁ** – עוקר את שרשי הגפנים.

באור משנה ה

הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה קַנְבּוֹס – ויש גורסים: קרבוס, וגירסתם עיקר **("תוספות יום טוב")**, והוא מין כמון, **אוֹ לוּף** – מין בצל (אַרום), **לֹא יֶהֱא זוֹרֵעַ וּבָא עַל גַּבֵּיהֶם** – מין אחר שהוא כלאים עמהם, כלומר הואיל ושנינו לעיל (משנה ג): "היתה שדהו זרועה חיטים ונמלך לזרועה שעורים, ימתין לה עד שתתליע (שלושה ימים באדמה לחה) ויופך ואחר כך יזרע", באה משנתנו להשמיע, שבקנבוס ולוף אין זה מועיל להמתין ימים אחדים עד שיתליעו ולהפוך את הקרקע במחרשה כדי לזרוע מין אחר, מפני שזרעים אלו שונים הם מאחרים, **שֶׁאֵינָן עוֹשִׂין אֶלָּא לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים** – שפעמים אין הם צומחים אלא לאחר

אוֹתוֹ לְנַגֵּשׁ. אִם נִגֵּשׁ אוֹ כִּפַּח, אוֹמְרִים לוֹ: עֲקֹר אֶת הַכֹּל חוּץ מִמִּין אֶחָד.
ו הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת שָׁדֵהוּ מֻשָּׂר מִכָּל מִין – בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁלֹשָׁה תְּלָמִים שֶׁל פָּתִיחַ; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְלֹא הָעֹל הַשָּׁרוֹנִי. וּקְרוֹבִין דִּבְרֵי אֵלּוּ לִהְיוֹת כְּדִבְרֵי אֵלּוּ.
ז הָיָה רֹאשׁ תּוֹר חִטִּים נִכְנָס בְּתוֹךְ שֶׁל שְׂעוֹרִים – מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּסוֹף שָׁדֵהוּ. שָׁלוּ חִטִּים וְשֶׁל חֲבֵרוֹ

פירוש ברטנורא

בערבי ני"ל ובלע"ז אנדיק"ו, והגילים שכורתים אותו וחוזר וצומח, ומה שצומח פעם שנייה נקרא ספיח. אי נמי מה שצומח מן הזרע הנופל בשעת קצירה קרוי ספיח: **מקום הגרנות.** שדשים בו תבואה וקטניות: **תלתן.** בערבי חולב"א ובלע"ז פינגריק"ו: **אין מחייבין אותו לנכש.** דבלאו הכי סופו לעקרם לפי שאסטים קשה לתבואה והעשבים קשים לתלתן כשנזרע למאכל אדם, ומקום הגרנות נמי קשים לו הזרעים שמחלידים את הקרקע ומלקים אותה ולא חזו תו למקום דישה: **ואם נכש או כפח.** דהשתא גלי דעתיה דניחא ליה באותם הנשארים שהרי עקר הכל חוץ מזה, אומרים לו עקור את הכל מפני שהוא נראה כמקיים כלאים: **נכש.** שעקר הצמחים בידיו עם השרש: **כפח.** שחתך העלים והשורש נשאר בארץ, תרגום לא תזמר לא תכסח:
ו משר משר. ערוגות ערוגות וכל ערוגה ממין אחד לבדו: **שלשה תלמים של פתיח.** כלומר מניח בין משר למשר ריוח שלשה תלמים של מחרישה מלשון יפתח וישדד אדמתו (ישעיה כח) ובירושלמי מפרש שהם שתי אמות ריוחב על שתי אמות אורך, ואח"כ מיצר והולך אם ירצה עד שלא ישאר ביניהן בסוף המצר אלא כל שהו, שהרי בכך הן נראים שלא נזרעו בערבוביא: **העול השרוני.** כמלוא רוחב העול שחורשים בו בשרון, דהיינו בבקעה, שהוא רחב מן העול שחורשים בו בהר: **וקרובים דברי אלו וכו'.** ששיעור שלשה תלמים של פתיח קרוב להיות שוה למלוא העול השרוני:
ז תור. הוא שם תכשיט של אשה שצורתו משולשת כלומר בעל שלש זויות, לשון תורי זהב נעשה לך (ש"ה א) ועל שמו קורין קרן זוית המחודדת ראש

משניות מבוארות – קהתי

שלש שנים, כלומר שהתלעתם (היינו הוצאת השרשים) נמשכת במשך שלש שנים, ויש שמאחרים לצמוח לאחר שלש שנים מזמן הזריעה **(ר"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל").** – הרמב"ם מפרש משנתנו בדרך אחרת: היתה שדהו זרועה קנבוס או לוף – וקצר את הזרע, ונשארו השרשים בארץ, לא יהא זורע ובא על גביהן – לא יהיה זורע באותה שדה מין אחר, אף על פי שאינן עושים אלא לשלש שנים – שאין השרשים הללו מוציאים צמח אלא לאחר שלש שנים, מכל מקום לא יזרע בה עד שיעקור את השרשים של הקנבוס או הלוף. ברם, הראב"ד משיג על הרמב"ם ומפרש משנתנו כמו שבארנו לעיל **(עיין הלכות כלאים ב, יב).** **תְּבוּאָה שֶׁעָלוּ בָהּ סְפִיחֵי אִסְטִיס** – מה שצומח מעצמו, בלא חרישה וזריעה, מתוך הגרגרים שנשרו בשעת הקציר בשנה הקודמת נקרא "ספיח". "אסטיס" הוא מין עשב שעושים ממנו צבע הדומה לתכלת, והוא מזיק לתבואה. משנתנו באה ללמד, שאם צמחו בתוך התבואה ספיחי אסטיס, **וְכֵן מְקוֹם הַגְּרָנוֹת** – שדשים בו תבואה וקטניות, **שֶׁעָלוּ בָּהֶן מִינֵי הַרְבֵּה** – של צמחים שצמחו מגרגרי התבואה והקטניות שנידושו שם, והם מפריעים בעבודת הדישה, **וְכֵן תִּלְתָּן** – מין צמח ממיני הקטניות המשמשים לרוב מזון לבהמות, **שֶׁהֵעֲלָה מִינֵי צְמָחִים** – שצמחו בין התלתן מיני צמחים אחרים שהם כלאים עמו, והם מזיקים לגידולו, **אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ** – את בעל השדה, **לְנַכֵּשׁ** – לעקור את הצמחים הללו משום כלאים, לפי שאין איסור כלאי זרעים אלא כשבעל השדה רוצה בקיומם של שני המינים שהם כלאים ונוח לו שיצמחו יחד, אבל אם אנחנו יודעים, שאין בעל השדה רוצה בכלאים, כגון בעניינו, הואיל וספיחי אסטיס מזיקים לתבואה, ומיני הזרעים שעלו בגרנות מעכבים את הדישה, ומיני הצמחים שעלו בתלתן מפסידים את התלתן, הרי ברור הדבר שאין נוח לו בצמחים הללו וסופו לעקרם, וכל הרואה יודע שלא זרע כלאים אלא צמח מאליו, לפיכך אין כאן איסור כלאים, ואין מחייבים אותו לעקור מיד את הצמחים הללו. אבל **אִם נִכֵּשׁ** – חלק מהצמחים הללו, **אוֹ כִּפַּח** – חתך את העלים של הצמחים והשאיר את השרשים, **אוֹמְרִים לוֹ: עֲקֹר אֶת הַכֹּל חוּץ מִמִּין אֶחָד** – שהואיל ושייר לאחר שהתחיל בניכוש הצמחים או בכיסוחם, גילה דעתו שנוח לו באותם הנשארים, והריהו כמקיים כלאים, לפיכך מחייבים אותו לעקור מיד את כל הצמחים שהם כלאים, ולהשאיר בשדהו רק מין אחד.

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד בזורע מיני זרעים שונים זה בצד זה, כל מין בערוגה מיוחדת, מה צריך להיות המרחק בין הערוגות הללו, כדי שיהא היכר שאינם כלאים.

הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת שָׁדֵהוּ מֻשָּׂר מִכָּל מִין – "משר" היינו ערוגה מארכת, שאינה מרובעת; והרוצה לחלק את שדהו למשרים, ולזרוע בכל משר מין בפני עצמו, איזה ריווח צריך להניח בין משר למשר שלא יהיו כלאים? **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁלֹשָׁה תְּלָמִים שֶׁל פָּתִיחַ** – כרוחב שלושה תלמים של פתיח, היינו התלמים הרחבים שעושים בחרישה לפתח את הקרקע, מלשון "יפתח וישדד אדמתו" **(ישעיה, כח, כד);** **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְלֹא הָעֹל הַשָּׁרוֹנִי** – כרוחב העול שחורשים בו בשרון, היא השפלה של ארץ ישראל, ורחב הוא מהעול שחורשים בו בהר, שכן השוורים החורשים בהר הולכים צפופים יותר. **וּקְרוֹבִין דִּבְרֵי אֵלּוּ לִהְיוֹת כְּדִבְרֵי אֵלּוּ** – קרובים דברי בית הלל להיות כדברי בית שמאי, ששיעור שלושה תלמים של פתיח קרוב לשיעור מלוא העול השרוני, כלומר שאין הפרש גדול בין שני השיעורים. בירושלמי מפורש שהשיעור הוא שתי אמות רוחב על שתי אמות אורך, ואחר כך מיצר והולך אם ירצה עד שלא ישאר ביניהם בסוף המשרים אלא ריווח כל שהוא, שהרי הריווח שבראש השדה מוכיח שלא נזרעו בערבוביא, וכל משר נחשב כשדה בפני עצמה.

באור משנה ז

איסור כלאי זרעים מן התורה אינו אלא בזורע מינים שונים כאחד "במפולת יד" ("כסף משנה") כדי שלא יצמחו בערבוביה, אבל לזרוע שני מינים זה בצד זה לא אסרה התורה, אלא שחכמים אסרו גם לזרעם סמוכים משום מראית העין, שלא יאמר הרואה שזרעם בערבוביה. לפיכך צריך שתהא הרחקה בין מין למין כשיעור שייראו המינים מובדלים זה מזה, כפי שיבואר עוד להלן. וכותב הרמב"ם: "במה דברים אמורים שצריך הרחקה...? כשזרע בתוך שדהו. אבל אם היתה שדהו זרועה חיטים, מותר לחבירו לזרוע בצידה שעורים, שנאמר: "שדך לא תזרע כלאים" – אין האיסור אלא שיזרע שדהו כלאים, שלא נאמר "הארץ לא תזרע כלאים"... (הל' כלאים ג, טז), כלומר שאין איסור כלאים אלא כששני המינים הם בתוך שדהו, אבל כשמין אחד בתוך שדהו ומין אחר בתוך שדה חבירו, אף שהם סמוכים זה לזה – אין בכך משום כלאים. משנתנו באה ללמד, שאם יש היכר כל שהוא ששני המינים אינם כלאים, מותר גם בתוך שדהו לזרעם זה בצד זה, שהואיל וכל אחד מכיר שהם שני מינים מובדלים זה מזה, הרי אין כאן חשש למראית העין, ולכן לא גזרו חכמים.

הָיָה רֹאשׁ תּוֹר חִטִּים נִכְנָס בְּתוֹךְ שֶׁל שְׂעוֹרִים – אם קרן זוית חדה של חלקת שדה הזרועה חיטים היתה נכנסת בתוך חלקה הזרועה שעורים, כגון בצורה זו: ◁□ **מֻתָּר** – כלומר אין בזה משום כלאים, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּסוֹף שָׁדֵהוּ** – שראש התור נראה כסוף שדה החיטים, וניכר שאין השדה זרועה כלאים. – הלשון "ראש תור" הוא

מִין אַחֵר – מֻתָּר לְסָמוֹךְ לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין. שָׁלוֹ חִטִּים וְשֶׁל חֲבֵרוֹ חִטִּים – מֻתָּר לְסָמוֹךְ לוֹ תֶּלֶם שֶׁל פִּשְׁתָּן, וְלֹא תֶּלֶם שֶׁל מִין אַחֵר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֶחָד זֶרַע פִּשְׁתָּן וְאֶחָד כָּל הַמִּינִין. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף בְּאֶמְצַע שָׁדֵהוּ מֻתָּר לְבַדּוֹק בְּתֶלֶם שֶׁל פִּשְׁתָּן.

ח אֵין סוֹמְכִין לִשְׂדֵה תְבוּאָה חַרְדָּל וְחָרִיעַ, אֲבָל סוֹמְכִין לִשְׂדֵה יְרָקוֹת חַרְדָּל וְחָרִיעַ. וְסוֹמֵךְ לַבּוּר, וְלַנִּיר, וְלַגֶּפָּה,

פירוש ברטנורא

תור. ואם קרן זוית של שדה שהיא זרועה חטים נכנסת בתוך שדה של שעורים מותר מפני שהוא נראה כסוף שדהו וניכר שלא נזרעו בערבוביא: **מותר לסמוך לו מאותו המין.** מותר לסמוך אצל שדה חטין שלו מאותו המין של שדה חבירו ואין נראה ככלאים בשדהו משום דנראה כסוף שדה חבירו: **מותר לסמוך לו תלם של פשתן.** שהרואה יודע שלא זרעוהו שם אלא כדי לבדוק שדהו אם טובה לזרוע בה פשתן אם לאו, לפי שאין אדם עשוי לזרוע תלם אחד של פשתן שאין לו בו שום תועלת. אבל של מין אחר דאדם עשוי לזרוע ממנו תלם אחד בלבד, אפילו לא זרעו אלא לבדוק שדהו אסור, שהרואה אומר לצרכו זרעו כדי ליהנות בו: **אחד זרע פשתן ואחד כל המינין.** אסור לסמוך תלם אחד, שהרואה אינו יודע דלבדוק שדהו הוא עושה: **מותר לבדוק בתלם של פשתן.** שהכל יודעים שאין מתכוין לקיים הפשתן אלא לבדוק שדהו אם היא יפה לפשתן. והלכה כתנא קמא:

ח חריע. כרכום יערי, וקורין לו בערבי אלקורטו"ם. ושני מינים הללו דהיינו חרדל וחריע הן מזיקין לתבואה ואם לא שבעל השדה זרעם ורוצה בקיומם לא היה מניח לאדם אחר שיזרע אחד משני אלו המינים סמוך לתבואה שלו, הלכך נראה כמקיים כלאים בשדהו: **אבל סומכין לשדה ירקות.** שאינן מזיקין לירקות והרואה אומר של אדם אחר הם ובעל הירקות אינו מקפיד עליהן אם הם סמוכים לירקות שלו לפי שאינן מזיקין להן: **וסומך לבור.** אם יש בתוך שדה של תבואה מקום בור שאינו חרוש וזרוע בית רובע או יותר, סומך שם זרע אחר, וכן סומך אצל ניר והוא מקום חרוש: **ולגפה.** גדר אבנים סדורות

משניות מבוארות – קהתי

לדעת הרמב"ם על שם תכשיט ששמו "תור" ("תורי זהב נעשה לך" – **שיר השירים א, יא**), וצורתו כמשולש. בענין הלשון "נכנס" יש מפרשים שראש התור נכנס ממש בתוך של שעורים (**"תוספות יום טוב"**), ויש מפרשים ש"נכנס" – היינו שרק נוגע בשעורים. **שָׁלוֹ חִטִּים** – היתה שדהו זרועה חיטים, **וְשֶׁל חֲבֵרוֹ מִין אַחֵר** – ושדה חבירו הסמוכה לשדהו היתה זרועה מין אחר, **מֻתָּר לְסָמוֹךְ לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין** – שבשדה חבירו, כגון שאם היתה זרועה שעורים, מותר לו לזרוע שעורים סמוך לחיטים שלו בצד השדה של חבירו, מפני שזה נראה כהמשך שדה חבירו ואינו נראה ככלאים בשדהו. **שָׁלוֹ חִטִּים** – היתה שדהו זרועה חיטים, **וְשֶׁל חֲבֵרוֹ חִטִּים** – ושדה חבירו אף היא זרועה חיטים, **מֻתָּר לְסָמוֹךְ לוֹ תֶּלֶם שֶׁל פִּשְׁתָּן** – מותר לו לזרוע בסוף שדהו סמוך לשדה חבירו תלם אחד של פשתן, לפי שאין אדם זורע פשתן תלם אחד, שזו כמות קטנה שאין לו בה כל תועלת (**רמב"ם**); או לפי שאין אדם זורע פשתן אצל תבואה, שהפשתן מזיק לתבואה (**רא"ש**), ולכן הכל יודעים שלא זרעהו לצרכו אלא כדי לבדוק את שדהו אם היא יפה לגדל פשתן, ואין זה כלאים; **וְלֹא תֶּלֶם שֶׁל מִין אַחֵר** – אבל תלם של מין אחר שהוא כלאים עם החיטים אסור לזרוע בסוף שדהו בין החיטים שלו ושל חבירו, אפילו בשביל בדיקת השדה, שהרואה אומר: לצרכו זרעהו כדי ליהנות בו, ויש כאן כלאים. וכן גם תלם אחד של פשתן אינו מותר לזרוע אלא בסוף שדהו, אבל באמצע שדהו הזרועה חיטים אסור לו לזרוע פשתן אפילו תלם אחד, מפני מראית העין, שזה נראה כמעורב ביותר. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֶחָד זֶרַע פִּשְׁתָּן וְאֶחָד כָּל הַמִּינִין** – בין פשתן ובין שאר כל המינים מותר לסמוך לשדה חבירו תלם אחד (**ר"ש**; **רא"ש**; **"מלאכת שלמה"**; **"תפארת ישראל"**); ויש מפרשים שרבי שמעון בא להחמיר: אחד זרע פשתן ואחד כל המינין — אסור לסמוך לו תלם אחד, שאף בפשתן יהא סבור הרואה שלצרכו זרעהו ולא לבדיקת שדהו (**רמב"ם**; **ברטנורא**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף בְּאֶמְצַע שָׂדֵהוּ מֻתָּר לְבַדּוֹק בְּתֶלֶם שֶׁל פִּשְׁתָּן** – כלומר מותר לזרוע תלם של פשתן לשם בדיקה, שהכל יודעים שאין כוונתו לקיים את הפשתן אלא לבדוק בו את שדהו, כמו שבארנו לעיל, ולכן אין כאן חשש משום מראית העין.

ההלכה כתנא קמא.

באור משנה ח

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת שמותר לזרוע תלם אחד של פשתן בסוף שדה התבואה, באה משנתנו ללמד, שבחרדל וחריע (חריע – מין כרכום) אין הדין כן. ועוד באה המשנה ללמדנו, שישנם דברים שהם חשובים הפסק בין המינים ואין צריכים בכגון זה לא שיעור הרחקה ולא היכר.

אֵין סוֹמְכִין לִשְׂדֵה תְבוּאָה חַרְדָּל וְחָרִיעַ – היתה שדהו ושדה חבירו זרועות מיני תבואה, לא יזרע סמוך לשדה חבירו (בין שתי השדות) חרדל וחריע, אפילו תלם אחד, שמינים אלו נוהגים בני אדם לזרוע תלם אחד והם אינם מזיקים לתבואה, ולכן יש בהם משום כלאים. **אֲבָל סוֹמְכִין לִשְׂדֵה יְרָקוֹת חַרְדָּל וְחָרִיעַ** – אם היו שתי השדות, שלו ושל חבירו, זרועות מיני ירקות, מותר לזרוע סמוך לשדה הירקות של חבירו (בסוף שדהו) חרדל וחריע, שמזיקים הם לירקות, והכל יודעים שאין כוונתו לקיימם, ולא זרעם אלא כדי לבדוק את השדה (**הרא"ש**). ויש מבארים להיפך, שהמינים הללו מזיקים הם לתבואה ואינם מזיקים לירקות, ואין משנתנו מדברת בזורע בין שדהו ושדה חבירו, אלא במי שבא לזרוע חרדל וחריע סמוך לשדה חבירו, ובאה המשנה ללמדנו, שאין סומכים חרדל וחריע לשדה תבואה של אחר, לפי שיאמרו הרואים, שבעל שדה התבואה זרע מינים אלו לרצונו ולהנאתו, שאילו זרע אותם אחר, לא היה בעל שדה התבואה נותן לו לסמוך לתבואתו מיני צמחים המזיקים לה; הלכך ייראה בעל שדה התבואה כמקיים כלאים בשדהו ויש כאן איסור משום מראית העין; אבל סומכים מינים אלו לשדה ירקות, שהואיל ואינם מזיקים לירקות אין חשש שמא יאמרו שהכל הוא של אדם אחד, אלא יאמרו שמן הסתם החרדל והחריע, הסמוכים לשדה הירקות, של אדם אחר הם, ולא הקפיד בעל שדה הירקות על שסמכם חבירו לירקות שלו, לפי שאינם מזיקים להם, הלכך אין בזה משום מראית העין (**ברטנורא**; **"תפארת ישראל"**; **עיין "תוספות יום טוב" שמקשה על פירוש זה**. ואמנם גם הרמב"ם בפירושו למשנתנו מפרש כך, אבל מ"משנה תורה" הל' כלאים ג, יח נראה שמפרש כפי ביאורנו הראשון). **וְסוֹמֵךְ** – מין אחר, **לַבּוּר** – לשדה בור, כלומר שזורע בשדהו שני מיני תבואה, אם מפסיק ביניהם שדה בור, היינו אדמה שלא נעבדה, **וְלַנִּיר** – לשדה חרושה; ויש סוברים, שצריך שיהיה הבור או הניר כשיעור בית רובע (**ר"ש**; **ברטנורא**), והיינו עשר אמות וחמישית האמה על עשר אמות וחמישית האמה בקירוב ($104\frac{1}{6}$ אמה מרובעות), **וְלַגֶּפָּה** – גדר אבנים שאינן דבוקות בטיט, **וְלַדֶּרֶךְ** – אפילו דרך היחיד שרחבה ארבע אמות, **וְלַגָּדֵר שֶׁהוּא גָּבֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים** – וארכו לפחות ארבעה טפחים, **וְלֶחָרִיץ שֶׁהוּא עָמֹק עֲשָׂרָה** – טפחים, **וְרָחָב אַרְבָּעָה** – טפחים; שונה הוא החריץ שהוא מחיצה בעומק מגדר שהוא מחיצה בגובה, שבגדר די בעובי כל שהוא, ואילו בחריץ, כל שאין ברחבו ארבעה טפחים אינו חשוב הפסק; ואף ארכו של החריץ צריך להיות לפחות ארבעה טפחים, **וְלָאִילָן שֶׁהוּא מֵסֵךְ עַל הָאָרֶץ** – סוכך בענפיו על הארץ, שאין ראשי ענפיו גבוהים מן הקרקע

וְלַדֶּרֶךְ, וְלַגֶּדֶר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְלֶחָרִיץ שֶׁהוּא עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה, וְלָאִילָן שֶׁהוּא מֵסֵךְ עַל הָאָרֶץ, וְלַסֶּלַע שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה.

ט הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת שָׂדֵהוּ קְרָחַת קְרָחַת מִכָּל מִין – עוֹשֶׂה עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע קְרָחוֹת לְבֵית סְאָה, מִקְרַחַת לְבֵית רֹבַע; וְזוֹרֵעַ בְּתוֹכָהּ כָּל מִין שֶׁיִּרְצֶה. הָיְתָה קְרָחַת אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם, זוֹרְעָן חֲרָדָל. שָׁלֹשׁ – לֹא יִזְרַע חֲרָדָל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נִרְאֵית כְּשָׂדֶה חֲרָדָל; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תֵּשַׁע קְרָחוֹת מֻתָּרוֹת, עֶשֶׂר אֲסוּרוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב

פירוש ברטנורא

כעין חומה בלא טיט: **ולדרך.** אם דרך היחיד מפסקת בין שתי שדות מותר לזרוע מין א׳ בזו ומין א׳ בזו: **מיסך על הארץ.** שאין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים, אם יש תחתיו זרע מותר לסמוך מבחוץ זרע אחד כנגדו דמי: **ולסלע.** לא אצטריך למתנייה דאין לך מחיצה גדולה מזו, אלא לאשמועינן דאפילו סלע בעינן ארבעה רוחב דבפחות מכאן אין שמה מחיצה להפסיק:

ט קרחת. מקום פנוי שאינו זרוע כשהוא מרובע קרוי קרחת, כמו בקרחתו דהיינו שנמרט השער והמקום חלק: **עשרים וארבעה קרחות לבית סאה.** ובכל קרחה זורע מין א׳. ובית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה, וכשאתה עושה בו כ״ד קרחות נמצאת כל קרחה עשר אמות ושני טפחים ומחצה אורך על עשר אמות רוחב, כיצד אם תעשה מחמשים על חמשים כ״ה קרחות תהיה כל קרחה עשר על עשר, קח אחת מהן כדי שישארו כ״ד קרחות ותחלקנה לכ״ד רצועות נמצא כל רצועה שני טפחים ומחצה רוחב על אורך עשר, שכל אמה היא בת ששה טפחים הרי ששים טפחים, לעשר אמות תן כל רצועה מאלו לראש כל קרחה נמצאת כל קרחה עשר אמות ושני טפחים ומחצה אורך על עשר אמות רוחב: **מקרחת לבית רובע.** שהרי יש בסאה עשרים וארבעה רביעיות של קב תן אותם לעשרים וארבעה קרחות הרי לכל קרחה בית רובע: **כל מין שירצה.** ולא מצריך רבי מאיר הרחקה כלל דכיון דמרובעות הן נראות מופרשות ומובדלות זו מזו: **היתה.** בתוך שדה תבואה קרחת אחת של בית רובע או שתי קרחות: **זורעם חרדל.** דאינו נראה כשדה חרדל בתוך שדה תבואה, אבל שלשה קרחות נראות כשדה חרדל בתוך שדה תבואה לפי שאין רגילות לזרוע מן החרדל שדה גדולה. ושאר מינים אפילו שלשה קרחות אינן נראין כשדה כיון שרגילין לזרוע מהן הרבה ביחד: **וחכמים אומרים תשע קרחות מותרות.** אריסא קמאדר, דקאמר רבי מאיר דזורע כל כ״ד קרחות מכל מין שירצה, וחכמים אוסרים לסמוך מין אצל מין אחר אלא עושה לבית סאה כ״ה קרחות דהיינו חמש שורות וכל שורה מחמש קרחות וזורע קרחה

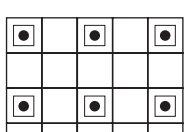
משניות מבוארות – קהתי

שלושה טפחים, ואם זרוע תחתיהם מין אחד, מותר לסמוך לאילן מבחוץ מין אחר (**תוספתא**), לפי שהענפים חשובים כמחוברים לארץ ודינם כגדר (**עיין עירובין י, ח**), **וְלַסֶּלַע שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה** – טפחים, **וְרָחָב אַרְבָּעָה** – טפחים; כל אלו שנימנו במשנתנו חשובים הפסק בין שני מינים שונים שהוא זורע בשדהו משני צדדיהם, ואין בהם משום כלאים. בענין סלע כותב הרב מברטנורא, שלא באה משנתנו אלא להשמיע שאף בסלע צריך שיהא רחבו ארבעה טפחים, שבפחות מכן אינה קרויה מחיצה. ומעיר על כך בעל ״תוספות יום טוב״, שהואיל ולא נעשה לשם גדר, צריך שיהא רחבו ארבעה טפחים, מה שאין כן בגדר, שעושים אותו במיוחד לשם מחיצה, יש בו היכר גם ברוחב כל שהוא.

באור משנה ט

משנתנו באה ללמד, כמה מינים שונים יכול אדם לזרוע בבית סאה.

הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת שָׂדֵהוּ קְרָחַת קְרָחַת מִכָּל מִין – כלומר לחלק את שדהו לערוגות מרובעות ולזרוע בכל ערוגה מין בפני עצמו; ״קרחת״ היינו ערוגה מרובעת; ויש סוברים שנקראת ״קרחת״ על שם תחילתה כפי שהיא נראית קודם הזריעה; **עוֹשֶׂה עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע קְרָחוֹת לְבֵית סְאָה** – הרי הוא מחלק בית סאה לעשרים וארבע קרחות, **מִקְּרַחַת לְבֵית רֹבַע** – כל קרחת היא בית רובע הקב, שהסאה ששה קבים שהם עשרים וארבעה רובעי הקב, **וְזוֹרֵעַ בְּתוֹכָהּ** – בכל קרחת, **כָּל מִין שֶׁיִּרְצֶה** – ואין צורך בהרחקה ביניהן, שהואיל והן ערוגות מרובעות, הרי הן נראות כשדות מיוחדות ומובדלות זו מזו. – והרי חשבון החלוקה לקרחות: בית סאה הוא שטח של חמישים אמה על חמישים אמה, שהן אלפים וחמש מאות אמה מרובעות, וכשמחלקים שטח זה לעשרים וארבע קרחות, נמצאת כל קרחת $104\frac{1}{6}$ אמות מרובעות, עשר אמות וחמישית האמה על עשר אמות וחמישית האמה בקירוב, והיא בית רובע הקב (כ-35 מטר מרובעים), היינו שטח הראוי לזריעת רובע הקב תבואה. **הָיְתָה** – בתוך שדה תבואה, **קְרָחַת אַחַת** – של בית רובע, **אוֹ שְׁתַּיִם** – שתי קרחות, בית רובע כל אחת, **זוֹרְעָן חֲרָדָל** – מותר לו לזרוע בקרחות אלו חרדל, ואין זה נראה ככלאים. **שָׁלֹשׁ** – אבל אם היו שלש קרחות בתוך שדה התבואה, **לֹא יִזְרַע חֲרָדָל** – בשלש הקרחות, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא נִרְאֵית כְּשָׂדֶה חֲרָדָל** – ששלש קרחות נראות כשדה חרדל בתוך שדה תבואה, לפי שאין רגילים לזרוע חרדל הרבה במקום אחד, ונראית איפוא השדה זרועה כלאים. אבל בשאר מינים אפילו שלש קרחות אינן נראות כשדה, כיון שרגילים לזרוע מהם הרבה ביחד (**רדב״נוראב**); **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – כל מה ששנינו עד כאן במשנתנו. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תֵּשַׁע קְרָחוֹת** – לבית סאה, **מֻתָּרוֹת** – לזרוע בתוכן כל מה שירצה, אבל **עֶשֶׂר אֲסוּרוֹת** – שסוברים החכמים, שבין קרחת זרועה לקרחת זרועה צריך להיות הפסק של קרחת בשיעור בית רובע. לפיכך מחלקים בית הסאה לעשרים וחמש קרחות, וכיון שבית סאה הוא חמישים אמה על חמישים אמה, נמצאת כל קרחת עשר על עשר אמות, שהן מאה אמה מרובעות, וזורעים השורות והקרחות בסירוגין, בצורה זו:

והרי תשע קרחות זרועות לבית סאה שבין כל אחת ואחת יש הפסק קרחת, בשיעור בית רובע בקירוב. אבל עשר קרחות אסור לזרוע שהרי אי אפשר שיהא ביניהן הפסק כשיעור קרחת. – לפי הרמב״ם, אף חכמים סוברים שכל קרחת זרועה היא בית רובע, היינו עשר אמות וחמישית האמה על עשר אמות וחמישית האמה בקירוב ($104\frac{1}{6}$ אמות מרובעות), אלא שכל קרחת שאינה זרועה, המפסיקה בין הקרחות הזרועות, היא קצת פחות ממאה אמות מרובעות (97 אמות מרובעות). בירושלמי מבואר, שלדעת חכמים אסור שקרחת זרועה תהא סמוכה לחברתה (ברם, נגיעה בראש תור מותרת), וכן אסור שתהא חבושה (מוקפה מארבע רוחותיה). ולכן תשע הקרחות הזרועות הן בצורה זו:

ויש מפרשים, שלא נחלקו חכמים על רבי מאיר מטעם שצריך הפסק בין הקרחות הזרועות, שאף חכמים סוברים שאם כל קרחת זרועה היא לא פחות מבית רובע, אין צריכין הפסק ביניהן, ויכולות הקרחות הזרועות להיות אפילו סמוכות זו לזו ואפילו חבושות, אלא שלדעת חכמים תשע קרחות בבית סאה אינן נראות כלאים, ואילו

אוֹמֵר: אֲפִלּוּ כָּל שֶׁדֵּהוּ בֵּית כּוֹר – לֹא יַעֲשֶׂה בְּתוֹכָהּ חוּץ מִקָּרַחַת אַחַת.

י כָּל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ בֵּית רֹבַע, עוֹלֶה בְּמִדַּת בֵּית רֹבַע: אֲכִילַת הַגֶּפֶן, וְהַסֶּלַע, עוֹלִין בְּמִדַּת בֵּית רֹבַע. תְּבוּאָה בְּתְבוּאָה – בֵּית רֹבַע. יָרָק בְּיָרָק – שִׁשָּׁה טְפָחִים. תְּבוּאָה בְּיָרָק, יָרָק בִּתְבוּאָה – בֵּית רֹבַע. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יָרָק בִּתְבוּאָה – שִׁשָּׁה טְפָחִים.

יא תְּבוּאָה נוֹטָה עַל גַּבֵּי תְּבוּאָה, וְיָרָק עַל גַּבֵּי יָרָק, תְּבוּאָה עַל גַּבֵּי יָרָק, יָרָק עַל גַּבֵּי תְּבוּאָה – הַכֹּל

פירוש ברטנורא

ראשונה של שורה ראשונה ומניח שניה שאצלה בורה וזורע שלישית ומניח רביעית בורה וזורע חמישית ומניח שורה שניה כולה בורה וזורע משורה שלישית קרחה ראשונה ושלישית וחמישית ומניח שורה רביעית כולה בורה וזורע משורה חמישית קרחה ראשונה ושלישית וחמישית הרי תשע קרחות זרועות לבית סאה: **עשר אסורות.** שצריך שיהא מפסיק בין כל קרחת וקרחת כשיעור קרחת דהיינו בית רובע בקירוב. והלכה כחכמים: **בית כור.** ל׳ סאים. וטעמא דרבי אליעזר בן יעקב לא אתפרש:

י כל שהוא בתוך בית רובע. כגון נקעים מלאים מים, אף על פי שאינם ראוים לזריעה עולים למדת בית רובע ליחשב הרחק בין מין ומין: **אכילת הגפן.** מה שהגפן תופסת ואוכלת סביבותיה, דהיינו כדי עבודתה, עולה למדת בית רובע להשלים עשר אמות וב׳ טפחים ומחצה אורך על עשר אמות רוחב, דאמרינן לעיל שהוא שיעור בית רובע שצריך להפסיק בין מין למין. וכן הקבר נמי עולה. וכן הסלע, ובסלע שאינו גבוה עשרה מיירי דאי גבוה עשרה הוי מחיצה ומפסיק בפני עצמו: **תבואה בתבואה בית רובע.** היתה שדהו זרועה חטין ורוצה לזרוע בה שעורים צריך להרחיק בית רובע, ובלבד שלא יהיו חטין מקיפים את השעורים מד׳ רוחות דהתם לא מהניא הרחקה עד שיהא פתוח מרוח אחת: **ירק בתבואה בית רובע.** ודוקא במרובע הוא דבעינן הכי, אבל אם רצה לעשות שורה של ירק בתוך שדה של תבואה עושה אורך שורה של עשר אמות ומחצה על רוחב שש טפחים שהחמירו במרובע טפי מבשורה, והכי אמרינן בירושלמי: **רבי אליעזר אומר ירק בתבואה ששה טפחים.** דסבר לא מחמרינן במרובע טפי מבשורה. ואין הלכה כר״א:

יא תבואה נוטה על גבי תבואה. כגון שנזרעו כהלכתן אלא שהשבולים מתוך גדלן נכפפים ושוכבים זה על זה, וכן כולן: **חוץ מדלעת יונית.** שעלין

משניות מבוארות – קהתי

עשר קרחות בבית סאה הזרועות מינים שונים הרי הן כלאים **(הגר״א)**.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֲפִלּוּ כָּל שֶׁדֵּהוּ בֵּית כּוֹר – שטח שזורעים בו שלושים סאה, היינו שבעים וחמישה אלף אמה מרובעות, **לֹא יַעֲשֶׂה בְּתוֹכָהּ חוּץ מִקָּרַחַת אַחַת** – הרמב״ם מפרש: לא יזרע בה מין אחר חוץ מקרחת אחת. והרב מברטנורא כותב: טעמו של רבי אליעזר בן יעקב לא נתפרש. בעל ״תפארת ישראל״ מבאר, שאפילו בבית כור שכולו זרוע מין אחד מותר לדעת רבי אליעזר לעשות קרחת אחת באמצע השדה ולזרעה מין אחר סמוך למין הזרוע מסביב. אבל יותר מקרחת אחת אסור. ברם, במרחיק בית רובע בין מין למין אף רבי אליעזר בן יעקב סובר שמותר לזרוע הרבה קרחות. ולדעת חכמים אפילו קרחת אחת אסור לעשות בתוך השדה ללא הרחקה בינה ובין שאר התבואה שבשדה. ויש מבארים דברי רבי אליעזר בן יעקב, שאפילו כל שדהו בית כור לא יעשה בתוכה אלא קרחת אחת, כלומר שכל שדה אסור לזרוע בה יותר ממין אחד **(ר״ח אלבק)**. ואולי זהו פירושו של הרמב״ם שהבאנו לעיל.

באור משנה י

במשנה הקודמת למדנו, שבין קרחת לקרחת, שכל אחת מהן זרועה מין אחר, צריך (לדעת חכמים) שיהא הפסק של קרחת לא זרועה בשיעור בית רובע, היינו שטח הראוי לזריעת רבע הקב תבואה, כמו שבארנו לעיל. שיעור זה נקבע, כדי שיהא היכר שבעל השדה השאירו לשם הרחקה בין המינים, שהואיל וקרחת זו שיעורה בית רובע כקרחת הזרועה, הרי מאחר שלא נזרעה כל הרואה יכיר שהיא הפסק בין הקרחות הזרועות מינים שונים. משנתנו באה להשמיע, שמכל מקום אפילו בית רובע שאינו ראוי לזריעה, כפי שיבואר, חשוב הפסק בין המינים. כן באה משנתנו ללמד שיעורי ההרחקה שקבעו חכמים בכלל בין שני מינים של תבואה או של ירק שהם כלאים זה בזה, או בין תבואה וירק.

כָּל – דבר, **שֶׁהוּא** – נמצא, **בְּתוֹךְ בֵּית רֹבַע** – בשטח של הקרחת בית רובע שאינה זרועה, המפסיקה בין הקרחות הזרועות מינים שונים, כפי ששנינו במשנה הקודמת, כגון שיש באותו שטח נקעים מלאים מים או דברים אחרים המפורטים להלן במשנתנו, אף על פי שמחמת דברים אלו הנמצאים בו אין השטח ראוי כולו לזריעה, **עוֹלֶה בְּמִדַּת בֵּית רֹבַע** – הדברים הללו עולים בחשבון המידה של בית רובע, להיחשב הרחקה בין מין למין: **אֲכִילַת הַגֶּפֶן** – שטח הקרקע שהגפן אוכלת, היינו תופסת, כדי עבודתה, ושיעורו ששה טפחים, כלומר אם יש בקרחת גפן, שהשטח שמסביבה בשיעור שישה טפחים אסור בזריעת תבואה וירק, **וְהַקֶּבֶר** – או הקבר הנמצא בקרחת, שאסור בזריעה, **וְהַסֶּלַע** – או הסלע, שאינו ראוי לזריעה; וכגון שהסלע אינו גבוה עשרה טפחים, שאם הוא גבוה עשרה, הריהו מפסיק בעצמו; כל אלו שנימנו **עוֹלִין בְּמִדַּת בֵּית רֹבַע** – מצטרפים לשיעור בית רובע, כמו שבארנו לעיל. **תְּבוּאָה בְּתְבוּאָה** – הרוצה לזרוע בשדה תבואה מין אחר של תבואה (ולא קרחת קרחת), **בֵּית רֹבַע** – צריך להרחיק זה מזה כשיעור בית רובע. שיעור זה צריך להיות, לדעת הרמב״ם, דווקא במרובע, והיינו עשר אמות וחמישית האמה על עשר אמות וחמישית האמה בקירוב. ומוסיף הרמב״ם: ״בין מן האמצע בין מן הצד״, כלומר **(לפי ״תפארת ישראל״)**, שכל מקום שנמצא מרובע זה המפסיק בין שני מיני התבואה, בין בהתחלה בין באמצע בין בסוף, הרי זה מועיל, ומאחר שיש במקום אחד הרחקה כשיעור המרובע, מותר שיתקרבו שני המינים בשאר המקומות. ויש דעות אחרות שגם לאחר שהרחיק שיעור בית רובע יש להמשיך לזרוע במרחק של רוחב הבית רובע, דהיינו עשר אמות בין מין למין. במה דברים אמורים שמועילה הרחקה של בית רובע; כשאין המין האחד מקיף את המין השני מארבע רוחותיו. אבל אם הוא מקיפו מארבע רוחותיו ונמצא המין השני ״חבוש״, אין מועילה הרחקה **(ירושלמי; הר״ש)**. **יָרָק בְּיָרָק** – הרוצה לזרוע שני מיני ירק, **שִׁשָּׁה טְפָחִים** – צריך להרחיק זה מזה ששה טפחים שכן דרכו של ירק להיזרע בגינות קטנות. **תְּבוּאָה בְּיָרָק** – הרוצה לזרוע תבואה בשדה ירק, או **יָרָק בִּתְבוּאָה** – שהוא רוצה לזרוע ירק בשדה תבואה, **בֵּית רֹבַע** – צריך להרחיק זה מזה בית רובע, שהואיל ומין אחד הוא תבואה, החמירו חכמים לפי שיעור ההרחקה שבתבואה. ברם, אם בא לזרוע על יד התבואה רק שורת ירק, אינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים **(רמב״ם הל׳ כלאים ג, יג)**; ומוסיף הרדב״ז על יסוד התוספתא, שאין להתיר אלא בהרחקה שאורכה עשר אמות וחמישית האמה (כצלע בית רובע). **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יָרָק בִּתְבוּאָה** – הבא לזרוע ירק בשדה תבואה, **שִׁשָּׁה טְפָחִים** – אינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים, כמו ירק בירק. בירושלמי מבואר, שדעת רבי אליעזר היא שאין להחמיר במרובע (כלומר בשדה של ירק) יותר מבשורה, שאף חכמים הקלו בה, כמו שהבאנו לעיל. יש מפרשים שרבי אליעזר חולק גם בענין תבואה בירק, ומה שנקט ״ירק בתבואה״ לאו דווקא הוא **(״מלאכת שלמה״)**.

באור משנה יא

תְּבוּאָה נוֹטָה עַל גַּבֵּי תְּבוּאָה – זרע שני מיני תבואה והרחיק

מֶתֶר, חוּץ מִדַּלַעַת יְוָנִית. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הַקִּשּׁוּת וּפוֹל הַמִּצְרִי; וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵיהֶן מִדְּבָרַי.

פרק שלישי

א עֲרוּגָה שֶׁהִיא שִׁשָּׁה טְפָחִים עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים, זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ חֲמִשָּׁה זֵרְעוֹנִים – אַרְבָּעָה בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הָעֲרוּגָה

פירוש ברטנורא

שלה ארוכים ומתפשטין ביותר וכשהן נוטין ע"ג תבואה או ירק הן מסתבכין ומתקשרין יותר מכל שאר מינין ומיחזו כלאים: **ופול המצרי.** פשול"י בלע"ז: **ורואה אני את דבריהן מדברי.** שאין בהן מסבכין ומסתבכין כדלעת יונית. וכן הלכה שהכל מותר חוץ מדלעת יונית:

ג א ערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים. מפורשת למטה בסוף הקונטרס: [א"ה בכל הדפוסים לא נמצא הפירוש הזה בסוף הקונטרס ועתה כאשר זכינו לאור הספר מלוקט שלמה מצאנו בו העתק הפירוש הזה של הרע"ב עם הגהותיו. ולמען תהיה תורת ה' תמימה הדפסנוהו פה על המקום הראוי לו]. **ערוגה שהיא ששה טפחים וכו' זורעים** וכו'. בפ' ר' עקיבא דרש לה מקרא דכתיב כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח (ישעיה סא יא) תוציא חד, צמחה חד, הרי תרי, זרועיה תרי הרי ד', תצמיח חד הרי חמשה. והא דתנן לעיל בפרק שני ירק בירק ששה טפחים, הני מילי בשדה גדולה שיש בה ירק הרבה אבל הכא דאין זורע מכל אחד ואחד אלא מעט לא חיישינן. ומה שיש להקדים לפירוש המשנה הוא כי אנחנו צריכין שיהיה בין כל זריעה וזריעה רחוק טפח ומחצה [הגה"ה וה שלא כדעת רש"י והראב"ד ז"ל שהם ז"ל סוברים שצריך להרחיק בין כל זרע וזרע שלשה טפחים. אבל בשבת פרק רבי עקיבא העתיק מפירש"י ז"ל דהתם כמו שכתוב בתוי"ט] **כדי** שלא יינקו זה מזה אלא אם תהיה זויות בצד זויות או בצד צלע מקום זריעה שנייה אז לא יצטרך, כי הגבלת הזויות יראה הבדלתם ואז אין חוששין ליניקתם אפילו הם זה בצד זה וא"כ בערוגה שהיא ששה אפשר לזרוע בה חמשה מיני זרעים ולא תהיה כלאים וזו צורתה*: ויהיה מדת מה שנזרע בזו הערוגה כ"ד טפחים, ואמרינן בגמרא פרק ר' עקיבא דבערוגה בחרבה שנינו אבל ערוגה בין הערוגות אסור לזרוע בה חמשה מינין שאם יזרע בכל רוח שבערוגה זו ובכל רוח שבערוגה שסביבותיה יראה הכל כמעורב. והר"ר שמשון ז"ל פי' ע"פ הירושלמי דכך הוא סדר הזריעה, מניח בקרנות חרב טפח וחצי חומש על טפח

משניות מבוארות – קהתי

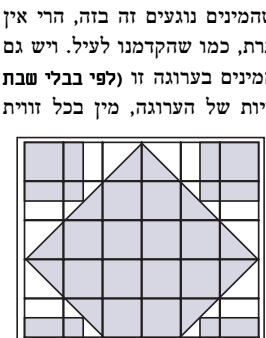
ביניהם הרחקה הראויה להם, אלא שלאחר שגדלו השיבולים היה מין אחד נוטה על גבי המין השני, כלומר שהשיבולים היו נכפפות אלו על גבי אלו, **וְיָרָק עַל גַּבֵּי יָרָק** – שזרע שני מיני ירק כדינם וכשגדלו היו עלי הירק מהמין האחד נוטים על גבי העלים מהמין השני, **תְּבוּאָה עַל גַּבֵּי יָרָק** – וכן אם נזרע תבואה וירק כהלכה ושיבולי התבואה היו נוטות על גבי העלים של הירק, או **יָרָק עַל גַּבֵּי תְּבוּאָה** – שעלי הירק היו נוטים על גבי השיבולים של התבואה, **הַכֹּל מֻתָּר** – ואין בזה משום כלאים, הואיל והרחיק ביניהם כשיעור, **חוּץ מִדַּלַעַת יְוָנִית** – שעליה מתפשטים ומסתבכים הרבה במינים הסמוכים לה, ונראים ככלאים, ולפיכך אם עלי הדלעת היוונית נוטים על גבי תבואה או על גבי מין אחר של ירק, צריך לעקור מה שלפניה **(רמב"ם הל' כלאים ג, יד).** **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר** – ויש גורסים: רבי אומר: **אַף הַקִּשּׁוּת וּפוֹל הַמִּצְרִי** – אף שני המינים הללו עליהם מסתבכים הרבה ואסור שיהיו נוטים על גבי מינים אחרים, **וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵיהֶן מִדְּבָרַי** – כלומר נראים לי דברי חכמים מדברי, שאין לאסור אלא בדלעת יוונית בלבד, אלא שכך קיבלתי מרבותי שאף הקישות ופול המצרי אסורים, ואיני יכול לחזור בי **("תפארת ישראל").**

באור משנה א

למדנו לעיל (ב, י), ששיעור ההרחקה בין ירק לירק הוא ששה טפחים. אך שיעור זה אינו אלא בשדה גדולה הזרועה ירק הרבה, אבל בערוגות של ירקות, ששטחן קטן ואין זורעים בהן מכל מין אלא מעט, הקלו חכמים שאין צורך להרחיק בין שני מינים אלא כשיעור היניקה שהוא טפח ומחצה (14 סנטימטרים בערך). אמנם לדעת רש"י (שבת פד, ב) יש צורך שגם מקום היניקות לא יהא מעורב, וההרחקה שביניהם היא איפוא שלושה טפחים (טפח ומחצה לשיעור היניקה של כל מין). אבל רוב המפרשים סוברים שמספיק להרחיק בין מין למין שבערוגת ירקות טפח ומחצה, לפי שלא הקפידו חכמים אלא שלא יינקו המינים זה מזה (ר"ש; רמב"ם; ברטנורא). על יסוד הדעה המקובלת הזאת נבאר איפוא את משנתנו. אך יש עוד להקדים, שאם שני מינים נוגעים זה בזה בראש תור, היינו שקרן זווית של מין אחד נוגעת בצלע של מין אחר, כצורה זו: ◁□ ומכל שכן שקרן זווית נוגעת בקרן זווית, כצורה זו: ⋈ הרי זה מותר, לפי שיש כאן היכר שלא נזרעו בערבוביא (פירוש המשניות להרמב"ם), כמו ששנינו בענין "ראש תור חיטים" (לעיל ב, ז). – להבנת המשנה נוסיף עוד את המשפט שבתורת ההנדסה, שאם רושמים ריבוע בתוך ריבוע באופן שקדקדי הריבוע הפנימי נוגעים באמצעי הצלעות של הריבוע החיצוני בצורה כזו: ◇□ הרי שטחו של הריבוע הפנימי שווה למחצית שטחו של הריבוע החיצוני. וכן גם מעויין הרשום בצורה זו בתוך מלבן, שטחו שווה למחצית שטחו של המלבן.

עֲרוּגָה שֶׁהִיא שִׁשָּׁה טְפָחִים עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים – כלומר הקטנה שבערוגות הגינה, ששטחה הוא ריבוע של ששה טפחים על ששה טפחים (אמה על אמה), **זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ חֲמִשָּׁה זֵרְעוֹנִים** – מותר לזרוע בה חמישה מיני זרעים של ירקות, ואינם כלאים, **אַרְבָּעָה בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הָעֲרוּגָה** – ארבעה מינים בארבעת הצדדים של הערוגה, מין בכל צד ברוחב טפח פרט לזוויות, שיש להניח בכל זוית טפח על טפח פנוי, **וְאֶחָד בָּאֶמְצַע** – ומין חמישי באמצע הערוגה (כציור א), ונמצא השטח הזרוע של הערוגה עשרים וארבעה טפחים מרובעים: ארבעה טפחים מרובעים בכל צד, הרי בכל הצדדים יחד ששה עשר טפחים מרובעים, והריבוע האמצעי שמונה טפחים מרובעים, שכן שטחו שווה למחצית הריבוע הנשאר שהוא ארבעה על ארבעה טפחים (ראה הציור). ואף על פי שהמינים נוגעים זה בזה, הרי אין הנגיעה אלא בראש תור, שהיא מותרת, כמו שהקדמנו לעיל. ויש גם אפשרות שנייה של זריעת חמשת המינים בערוגה זו **(לפי בבלי שבת פה, ב):** ארבעה מינים בארבע הזוויות של הערוגה, מין בכל זווית בריבוע של טפח ומחצה על טפח ומחצה ומין חמישי באמצע (כציור ב), ונמצא השטח הזרוע עשרים ושבעה טפחים מרובעים: שניים ורבע טפחים מרובעים בכל זוית, הרי בכל הזוויות יחד תשעה טפחים מרובעים, והריבוע האמצעי שטחו שווה למחצית הערוגה כולה (ראה בציור), היינו שמונה עשר טפחים מרובעים. במסכת שבת שנו **(משנה ט, ב):** מניין לערוגה שהיא ששה על ששה טפחים שזורעין בתוכה חמישה זרעונין...? שנאמר **(ישעיה סא, יא):** "כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח" – זרעה לא נאמר, אלא זרועיה". **ומבואר שם בגמרא (שבת פד, ב), שכך נדרש הכתוב:** "תוציא" – **אחד,** "צמחה" – **אחד,** "זרועיה" – **שניים** (מיעוט רבים שניים), "תצמיח" – **אחד, הרי חמישה** (בירושלמי דורשים הכל מתיבת "זרועיה"). **ומקובל הדבר בידי החכמים, שחמישה מינים בתוך ערוגה בת ששה על ששה טפחים, כשהם נזרעים ארבעה בארבע רוחות הערוגה ואחד באמצע, אינם יונקים זה מזה, ואינם כלאים.** מכאן, דווקא חמישה מינים מותר לזרוע בערוגה זו, אבל יותר מחמישה

וְאֶחָד בָּאֶמְצַע. הָיָה לָהּ גֹּבַהּ גָּבוֹהַּ טֶפַח, זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר – שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גֹּבַהּ וּגְבוֹהַּ וְאֶחָד בָּאֶמְצַע. לֹא יִתֵּן רֹאשׁ הַלֶּפֶת בְּתוֹךְ הַגֹּבַהּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַלְּאֵהוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁשָּׁה בָּאֶמְצַע.

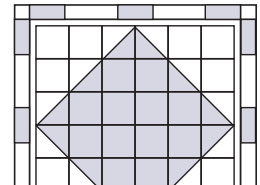
פירוש ברטנורא

וחצי חומש כדי שיתרחק זרע מזרע, זרע מזרח מזרע דרום שיעור אלכסון של טפח וחצי חומש, דהיינו טפח וחצי, וזרע בכל רוח ארבע טפחים חסר חומש באורך ורוחב טפח ומחצה אלא שמיצר והולך בכל צד עד שיהא כלה לרוחב טפח חסר חומש כדי שיהא לעולם בין זרע דרום לזרע מזרח טפח וחצי, וכן לכל רוח עד שיהא מניח באמצע הערוגה שלשה על שלשה ועושה באמצע נקב וזרע בו גרעין א' כוזה (ציור 2)*. [הגה"ה י"מ שלא יעלה כל הזרוע שבצורה זו רק פחות משנים עשר טפחים]. וחקשו בגמרא מאי דוחקיה לאוקמיה בערוגה שבחרבה יקיפוה ערוגות מכל צד כנגד הקרנות ואין בה דבר זרוע, ותרצו גזירה שמא ימלא הקרנות ויזרע הערוגה על זו הצורה (ציור 3)* או על זו הצורה (ציור 4)*: והטעם שלא אמרו בערוגה שהיא ששה על ששה טפחים זורעין בתוכה ט' זרעונין ויהיה בין כל אחד טפח ומחצה כוזה (ציור 5)*. לפי שכל הנזרע ממנה הוא ט' טפחים בלבד ועל זו שהקדמנו יהיה כ"ד טפחים, והא דנקט ערוגה ששה על ששה לפי שהיא היותר קטנה שבערוגות שהיא אמה על אמה והשמיענו שאפשר לזרוע בה זרעים משתנים ולא יהיו כלאים: **חיה לה גובה וכו'.** בירושלמי [הגה"ה וכן נראה מן הבבלי פ' ר"ע] אמרו שגם רוחב הגובל טפח נמצאת הערוגה ח' על ח' זורעין בתוכה שלשה עשר. שלשה על כל גובל וגובל וא' באמצע כוזה (ציור 6)* ויהיה מרת הזורע ממנה שלשים טפחים. **והרא"ש** ז"ל פי' על כל גובל וגובל זורע ד' בד' הקרנות ובין כל קרן וקרן [הגה"ה פי' שאר כל הגובל שמקרן לקרן] שני מיני זרעים והא דקתני שלשה על כל גובל משום דקרן אחד נמנה עם השנים ומונה קרן אחת לכל רוח ובין ד' מינין שבכל רוח להרחקת שלשה אוירין שביניהם ד' טפחים וחצי, וישאר למקום זרע ד' מינין ג' טפחים ומחצה והוא לכל מין טפח חסר שמינית טפח. ובירושלמי פריך וניתני ג' על כל גובל וגובל וחמשה באמצע כמו בערוגה דרישא ולהני י"ו מינין ומשני משום שהגבולים ממעטים, פי' שצריך להרחיק זרע הערוגה מזרע הגבול טפח ומחצה [הגה"ה פי' טפח ומחצה מצד מזרח וטפח ומחצה מצד מערב הרי ששה ולא נשאר וכו'] ולא נשאר מקום פנוי לזרוע בערוגה כי אם ששה על ששה. וא"ת למה לא יזרע על כל גובל וגובל חמשה מינין ששה טפחים לד' אוירים שבין חמשה מינין וישאר שני טפחים לחמשת המינין. שני חומשי טפח לכל מין באורך טפח ויהיו בין הכל ט"ז מינין [הגה"ה פי' ד' לד' הקרנות ועוד שלשה על כל גובל וגובל הרי ששה עשר מינין חוץ מן האמצעי]: ויש לומר דשמא ברבוי המינים איכא ערבוביא: **מפני שהוא ממלאהו.** ולא יוכל לזרוע ג' בכל גובל: **רבי יהודה אומר ששה באמצע.** בירושלמי דריש זרע זרעה זרועיה הרי תלתא, דהו"מ למיכתב זרע וכתיב זרועיה ותוציא צמחה תצמיח תלתא הרי ששה. וכתב הר"ש ז"ל דבירושלמי פריך למאי דשנינן לעיל לרבנן שהגבולין ממעטין היכי תני ר' יהודה ששה באמצע, ואי תימא ר' יהודה אריישא קאי פי' שאומר ת"ק חמשה והוא אומר ששה הא תני ר' חייא ר' יהודה אומר י"ח באמצע אלמא אסיפא קאי, ופירוש ששנים עשר על הגבול וששה באמצע הרי שמונה עשר ואינו מתרץ כלום בירושלמי. הלכך נראה שגובה הגבול עולה למנין הריחוק דאי לא תימא הכי אמאי נקט היה לה גובל גבוה טפח ליתני היתה הערוגה ח' על ח' אלא ודאי תנא גבוה טפח לאשמעינן שהגובה בכלל מדת הריחוק. וצריך לומר דר' יהודה לטעמיה דאמר בפירקין כמלא רוחב הפרסה דהיינו טפח ואין צריך להרחיק כי אם טפח והשתא כיון שגובה הגבול מן המנין לרבי יהודה יכול לזרוע בכל הערוגה. וזורע בה ששה מינין שלשה בשורה אחת מן המזרח ושלשה בשורה אחת מן המערב וכל מין ומין טפח ושליש טפח רוחב

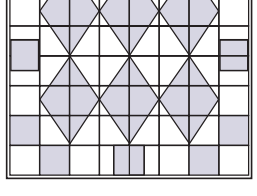
משניות מבוארות – קהתי

מינים אסור לזדוע בה, אף על פי שמרחיק בין מין למין כשיעור הרחקתם, דהיינו טפח ומחצה, לפי שיותר מחמישה מינים בערוגה כזו הרי הם נראים כזרועים בערבוביה **(ר"ש; רמב"ם הל' כלאים ד, ט)**. כן מבואר בגמרא **(שם)**, שהמדובר בערוגה בודדת ("ערוגה בחורבה שנינו"). כלומר שאין עוד ערוגות סמוך לה, אבל ערוגה שהיא מוקפה ערוגות אחרות, אסור לזרוע בה חמישה מינים, שאם ייזרע בכל צד בערוגה זו וכן גם בערוגות שמסביבה, ייראה הכל כמעורב. ואף על פי שאפשר לזרוע בערוגות הסמוכות מול הזוויות הפנויות (כפי ציור א), מכל מקום אסרו חכמים, גזירה שמא יזרע בזוויות (כפי ציור ב).

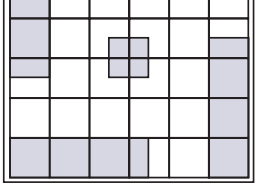
הָיָה לָהּ – לערוגה, **גֹּבַהּ גָּבוֹהַּ טֶפַח** – ורחב טפח **(ירושלמי; בבלי)** בארבע רוחותיה, ונמצאת כל הערוגה עם הגבול שמסביבה שמונה על שמונה טפחים, **זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר** – מינים, **שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גֹּבַהּ וּגְבוֹהַּ** – מניחים בזווית טפח על טפח פנוי וזורעים כל מין טפח על טפח בהרחקת טפח ומחצה בין מין למין, **וְאֶחָד בָּאֶמְצַע** – ומין אחד באמצע הערוגה (כציור ג) ונמצא השטח הזרוע שלושים טפח מרובעים: שנים עשר טפח מרובעים על הגבול שמסביב לערוגה, ושמונה עשר טפח מרובעים באמצע, שכן שטחו של הריבוע האמצעי שווה למחצית שטחה של הערוגה (כמו שכבר בארנו). בירושלמי מבואר, שאין זורעים חמישה מינים בערוגה, כמו ששנינו ברישא, לפי שהגבולים ממעטים, כלומר שצריך להרחיק זרע הערוגה מזרע הגבול טפח ומחצה מכל צד, ולא נשאר מקום פנוי לזרוע בערוגה כי אם שלושה על שלושה. ויש מפרשים, שאמנם גובה הגבול מצטרף אף הוא לשיעור ההרחקה של טפח ומחצה, אבל מכל מקום צריך להרחיק עוד חצי טפח מכל צד ולא נשארו אלא חמישה על חמישה טפחים, ואף בכגון זה אסור לזרוע בה חמישה מינים **("תפארת ישראל")**. **לֹא יִתֵּן רֹאשׁ הַלֶּפֶת** – שורש של לפת (טורני"פ), **בְּתוֹךְ הַגֹּבַהּ** – שמסביב לערוגה,

מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַלְּאֵהוּ – שירק זה דרכו להתפשט ונראה כמעורב בשאר המינים הזרועים באותו צד. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁשָּׁה בָּאֶמְצַע** – כלומר שערוגה שהיא ששה על ששה טפחים והיה לה גבול גבוה טפח ורחב טפח סביב, זורעין בתוכה שמונה עשר מינים, שלושה על כל גבול, כמו שבארנו לעיל בדברי תנא קמא, וששה מינים באמצע בצורת מעויינים (כציור ד) ונמצא השטח הזרוע שלושים טפח מרובעים: שנים עשר טפח מרובעים על הגבול, ושמונה עשר טפח באמצע, שכל מעויין הזרוע שטחו שווה למחצית המלבן (שהמעויין רשום בתוכו) שהוא שני טפחים על שלושה טפחים, היינו ששה טפחים מרובעים, ונמצא שטח המעויין שלושה טפחים מרובעים; והרי ששת המעויינים יחד שמונה עשר טפח מרובעים **(הרמב"ם בפירושו למשנתנו)**.

יש מפרשים שרבי יהודה חולק על תנא קמא גם בענין הרישא, והוא סובר, שערוגה שהיא ששה על ששה טפחים זורעים בתוכה ששה מינים; ואף הכתוב (שהבאנו לעיל) נדרש לדעתו לזריעת ששה מינים, שכן תיבת "זרועיה" משמעה שלושה מיני זרעים, ו"תוציא צמחה", "תצמיח" – שלושה הם, הרי ששה.

בארנו משנתנו לפי הדעה שראש תור מותר בערוגה. ברם לדעת הסוברים שאין להתיר ראש תור בערוגה, אין זורעים חמישה מינים בתוך הערוגה כי אם בהרחקה של טפח ומחצה בין מין למין, כגון שלושה טפחים ומחצה על רוחב טפח בכל צד, ובאמצע טפח על טפח (כציור ה), ונמצא השטח הזרוע חמישה עשר טפח מרובעים ("תוספות אנשי שם").

ב כָּל מִין זְרָעִים אֵין זוֹרְעִים בָּעֲרוּגָה, וְכָל מִין יְרָקוֹת זוֹרְעִין בָּעֲרוּגָה. חֲרָדָל וַאֲפוּנִים הַשּׁוּפִין — מִין זְרָעִים; אֲפוּנִים הַגַּמְלָנִים — מִין יָרָק. גְּבוּל שֶׁהָיָה גָּבֹהַּ טֶפַח וְנִתְמַעֵט — בָּשֵׂר, שֶׁהָיָה בָּשֵׂר מִתְּחִלָּתוֹ. הַתֵּלֶם וְאַמַּת הַמַּיִם שֶׁהֵם עֲמֻקִּים טֶפַח, זוֹרְעִים לְתוֹכָן שְׁלֹשָׁה זֵרְעוֹנִין — אֶחָד מִכָּאן, וְאֶחָד מִכָּאן, וְאֶחָד בָּאֶמְצַע.

ג הָיָה רֹאשׁ תּוֹר יָרָק נִכְנָס לְתוֹךְ שְׂדֵה יָרָק אַחֵר — מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּסוֹף שָׂדֵהוּ. הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרָק, וְהוּא מְבַקֵּשׁ לִטַּע בְּתוֹכָהּ שׂוֹרָה שֶׁל יָרָק אַחֵר — רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהֵא הַתֵּלֶם מְפַלֵּשׁ מֵרֹאשׁ הַשָּׂדֶה וְעַד רֹאשׁוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֹרֶךְ שִׁשָּׁה טְפָחִים וְרֹחַב מְלוֹאוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רֹחַב כְּמִלֹּא רֹחַב הַפְּרָסָה.

פירוש ברטנורא

באורך ב' טפחים ומחצה (ציור 7)*, ורוחב כל זרוע מאלה טפח ושליש באורך שני טפחים ומחצה והקו הלבן החרב שבין ג' שורות שמצד זה לבין ג' שורות שמצד האחר, הם ששה טפחים באורך הערוגה, והחרב שבין זרוע לזרוע הוא שני טפחים וחצי כאורך הזרוע אבל רחבו טפח אחד כדעת ר' יהודה דלא בעי הרחקה רק טפח והם ד' אוירים שהן עשרה טפחים סך כל החרב בערוגה ששה עשר טפחים וסך כל הזרוע באמצע הערוגה מלבד הגובלין עולה עשרים טפחים. ולרבנן זורע מין אחד בערוגה חמשה על חמשה כי צריך חצי טפח מכל צד מן הגבול. וא"ת לרבנן אמאי אינו זורע כי אם מין אחד בכל הערוגה והלא יכול לזרוע בה חמשה מינין טפח על טפח בכל קרן וקרן וטפח על טפח באמצע ובלבד שלא יהא אלכסון של טפח האמצעי כנגד אלכסון הערוגה ומחצה בין זרע האמצעי לזרע הקרנות לפי שאלכסון הערוגה שבעה טפחים* ואלכסון הזרעים של הקרנות והאמצעי ד' טפחים וחומש. וי"ל מדלא שרא רחמנא אלא חמשה בתוך ששה מכלל דפחות מששה איכא ערבוב. והר"מ ז"ל פי' שדעת רבי יהודה שאפשר שיזרע בזו הערוגה שהיא ששה על ששה ויש לה גבול טפח שמנה עשר מינין כזו הצורה (ציור 8)**. ויהיה מדת הזרוע ממנה שלשים טפחים וכשתסתכל בצורה זו תמצא ששה מסומנים אורך כל אחד ג' טפחים ורוחב שני טפחים נמצא כל צלע מהן אלכסון טפח ומחצה על טפח נמצאו הזרעים מרוחקים זה מזה יותר מטפח ומחצה. אמנם אם נרצה לומר לר' יהודה שיזרע ט' מינין בערוגה באמצע וכמדת הזריעה הזאת ונצייר אותה כמו זאת הצורה (ציור 9)** זה אי אפשר לפי שכל מסומן מהתשעה המסומנין המצויירין הוא ארכו שני טפחים ורחבו שני טפחים נמצא כל צלע מהם אלכסון טפח על טפח והוא טפח ושני חומשין ואנו צריכין לטפח ומחצה וליכא. והלכה כר' יהודה: [ועי' בפירושו במסכת שבת פרק ט']:

ב כל מין זרעים אין זורעים בערוגה. הא דשרינן לעיל חמשה זרעונים בערוגה. ושלשה עשר מיני זרעונים כשיש לה גבול טפח, הני מילי במיני ירקות שדרך לזרעם ערוגות ערוגות, אבל מיני זרעים שדרכן לזרוע מהן שדה גדולה לא, משום דמיחזו ככלאים: **אפונים השופים.** אפונים חלקים שנראין כאילו הן משופין בכלי שמשפין ומחליקין בו העצים. פירוש אחר אפונים [השופים קטנים] גמלונים גסים וגדולים לשון ארמי קורין לדבר גדול גמלונא: **גבול.** כמין אצטבא של טיט מגובל שעושין סביב לערוגה לדריסת רגלי אדם: **שהיה גבוה טפח.** כשזרעו [בו שנים עשר מיני זרעונים] ונתמעט מותרים הזרעונים שגדלים בו אפי' לאחר שנתמעט ואין צריך לעקור משום מקים כלאים כיון שהיה כשר מתחלתו בשעת זריעה ומיהו אינו יכול לזרוע בו [בתחילה] לאחר שנתמעט עד שיעמידנו על גובה טפח: **אחת מכאן.** בשפת התלם לרחבו ואחת בשפה האחרת ואחת באמצע התלם והולך וזורע מכל מין עד שיהיו מרוחקין זה מזה טפח ומחצה ושהן עמוקים טפח לרבותא נקט משום דבירושלמי איכא מאן דאסר דמיחזי כחבוש:

ג ראש תור. קרן זוית מחודדת נכנסת לתוך שדה אחר, כתורי זהב של תכשיטי אשה שיש להן שלש זויות מחודדות: **שהוא נראה כסוף שדהו.** וניכר ולא מיחזי ככלאים: **מפולש.** פתוח משני צדדיו כמו מבוי מפולש שפתוח משתי רוחות: **ר' עקיבא אומר אורך ששה טפחים.** לא בעינן מפולש אלא שיהא

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, שלא התירו חכמים לזרוע חמישה מיני זרעונים בערוגה של ששה על ששה טפחים אלא במיני ירקות שדרך לזרעם ערוגות ערוגות. אבל מיני זרעים שזורעים מהם שטחים יותר גדולים, אסור לזרוע מהם חמישה מינים בתוך ערוגה אחת, לפי שנראים ככלאים. וכבר הזכרנו מה שכותב הרמב"ם (הל' כלאים א, ט): "יש מזרעוני גינה זרעונים שדרכם לזרוע מהם שדות, כגון הפשתן והחרדל, ואלו הם הנקראים "זרעים". ויש מזרעוני גינה זרעונים שאין דרך בני אדם לזרוע מהם אלא ערוגות ערוגות קטנות, כגון הלפת והצנון והתרדים והבצלים והכרפס והמרור וכיוצא בהם, אילו הם הנקראים "מיני ירקות".

כָּל מִין זְרָעִים – שדרך בני אדם לזרוע מהם חלקות שדה גדולות ולא ערוגות קטנות, **אֵין זוֹרְעִים בָּעֲרוּגָה** – אסור לזרוע מהם כמה מינים בערוגה של ששה על ששה טפחים, **וְכָל מִין יְרָקוֹת זוֹרְעִין בָּעֲרוּגָה** – כלומר שמה ששנינו במשנה הקודמת: "ערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים זורעים בתוכה חמישה זרעונים" היינו דווקא חמישה מיני ירקות, שדרך לזרעם ערוגות ערוגות קטנות, אבל לא מיני זרעים, כמו שבארנו לעיל. **חֲרָדָל וַאֲפוּנִים הַשּׁוּפִין, מִין זְרָעִים** – הם, ואין זורעים אותם בערוגה; השופין – היינו קטנים וחלקים; **אֲפוּנִים הַגַּמְלָנִים** – הגסים, **מִין יָרָק** – הם, וזורעים אותם בערוגה. משנתנו נקטה אלה לדוגמה. ויש מבארים, שלגבי המינים הללו אפשר היה לחשוב להיפך, שחרדל ואפונים השופין מין ירק ואפונים הגמלנים מין זרעים, ולפיכך באה המשנה להשמיע שאין הדבר כן, אלא אלו מין זרעים ואלו מין ירק (**"תפארת ישראל"**). **גְּבוּל שֶׁהָיָה גָּבֹהַּ טֶפַח** – ורחב טפח מסביב לערוגה, וזרעו עליו שנים עשר מין, כמו ששנינו במשנה הקודמת, **וְנִתְמַעֵט** – אחר כך מגבהו ומרחבו (**רדב"ז**), **בָּשֵׂר** – ואין צריך לעקור את הצמחים משום כלאים, לפי **שֶׁהָיָה בָּשֵׂר מִתְּחִלָּתוֹ** – בשעת הזריעה, שזרע בתחילה את המינים בהיתר. ברם, אסור לזרוע בו להבא עד שיתקן את הגבול, שיהא גבהו טפח ורחבו טפח. **הַתֵּלֶם** – חריץ המחרשה שבין ערוגה לערוגה, וכתליו משופעים קצת, **וְאַמַּת הַמַּיִם** – תעלה, ויבשו מימיה, **שֶׁהֵם עֲמֻקִּים טֶפַח** – ורחבים ששה טפחים (**ר"ש**), **זוֹרְעִים לְתוֹכָן שְׁלֹשָׁה זֵרְעוֹנִין** – שלושה מיני זרעים, **אֶחָד מִכָּאן** – מין אחד על שפת התלם או התעלה מצד זה, **וְאֶחָד מִכָּאן** – ומין אחד בצד שכנגדו, **וְאֶחָד בָּאֶמְצַע** – הקרקע של התלם או של התעלה, ובלבד שירחיק בין המינים כשיעור יניקה, היינו טפח ומחצה, כמו שבארנו במשנה הקודמת.

באור משנה ג

הָיָה רֹאשׁ תּוֹר יָרָק נִכְנָס לְתוֹךְ שְׂדֵה יָרָק אַחֵר – אם קרן זוית חדה של ערוגת ירק היתה נכנסת לתוך שדה של ירק אחר, **מֻתָּר** – כלומר אין בזה משום כלאים, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּסוֹף שָׂדֵהוּ** – שראש התור נראה כסוף השדה של המין האחד, ואין כאן ערבוב, כדין ששנינו (לעיל ב, ז), ב"ראש תור חיטים שנכנס לתוך של שעורים". **הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרָק, וְהוּא מְבַקֵּשׁ לִטַּע בְּתוֹכָהּ שׂוֹרָה שֶׁל יָרָק אַחֵר** – כמה הוא צריך להרחיק מהשדה לשורה? **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהֵא הַתֵּלֶם מְפַלֵּשׁ מֵרֹאשׁ הַשָּׂדֶה וְעַד רֹאשׁוֹ** – התלם, היינו חריץ המחרשה שבשני צידי השורה, חשוב הפסק בין השדה לשורה, וסובר רבי ישמעאל, שאין התלם מפסיק אלא אם כן הוא מפולש (פתוח) מקצה השדה ועד קצה, דהיינו שעובר לאורך כל השדה. טעמו הוא, שלא תהא השורה חבושה, כלומר מוקפה על ידי ירק השדה. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֹרֶךְ שִׁשָּׁה טְפָחִים** – אין התלם המפסיק צריך להיות מפולש, אלא די שיהא אורכו ששה טפחים, **וְרֹחַב מְלוֹאוֹ** – ורחבו מלוא רוחב תלם, היינו ששה טפחים

ד הַנּוֹטֵעַ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל קִשּׁוּאִין, שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִים, שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי — מֻתָּר. שׁוּרָה שֶׁל קִשּׁוּאִים, שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים, שׁוּרָה שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי — אָסוּר. שׁוּרָה שֶׁל קִשּׁוּאִים, שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים, שׁוּרָה שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי וְשׁוּרָה שֶׁל קִשּׁוּאִים — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.

ה נוֹטֵעַ אָדָם קִשּׁוּת וּדְלַעַת לְתוֹךְ גּוּמָא אַחַת, וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא זוֹ נוֹטָה לְצַד זֶה, וְזוֹ נוֹטָה לְצַד זֶה, וְנוֹטָה שֵׂעָר שֶׁל זוֹ לְכָאן וְשֵׂעָר שֶׁל זוֹ לְכָאן; שֶׁכָּל מַה שֶּׁאָסְרוּ חֲכָמִים לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן.

פירוש ברטנורא

התלם הזרוע ארוך ששה טפחים אע"פ שזרע אחר מקיפו משלש רוחותיו שרי: **ורוחב מלואו.** היינו ששה טפחים שהוא שיעור רוחב תלם ור' ישמעאל נמי בעי רוחב התלם במלואו אע"ג דלא פירש למלתיה דכיון דרבי עקיבא דמיקל ולא בעי מפולש בעי רוחב מלואו כ"ש ר' ישמעאל דמחמיר. ורמב"ם פ' רוחב מלואו שיהיה רחבו [כעמקו]: **רוחב פרסה.** והיינו טפח והא דקאמר רוחב פרסה ולא קאמר רוחב טפח משום דמפיק לה מקרא דכתיב (דברים יא) והשקית ברגלך כגן הירק, שצריך להיות בין ירק לירק מקום להנחת הרגל דהיינו רוחב פרסה, והלכה כרבי עקיבא, ובפרקין דלעיל דתנן ירק בירק ו' טפחים התם מיירי בין שדה ירק לשדה ירק אחר שצריך להרחיק זה מזה ששה טפחים, והכא מיירי בבא ליטע שורה אחת של ירק בתוך שדה כדתנן בהדיא והוא מבקש ליטע בתוכו שורה של ירק אחר הלכך מפסיק בתלם רחב למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה:

ד שתי שורות של קשואין שתי שורות של דלועין שתי שורות של פול המצרי מותר. דכל שתי שורות נראית כשדה בפני עצמה ואיכא הכירא ואין כאן ערבוב והוא דאיכא תלם מפסיק בין מין למין, אבל שורה אחת של קשואין ושורה אחת של דלועין ושורה אחת של פול המצרי אסור, אע"ג דתלם מפסיק בין כל מין ומין לפי ששלשה מינים הללו עלים שלהם מתפשטים ומתערבים זו עם זו, וכשאין שם אלא שורה אחת מכל מין ומין נראין כאילו נזרעו כולן יחד במפולת יד ומיחזו ככלאים ואין הפסקת התלם ניכרת בהן: **ושורה של קשואים ר"א מתיר.** קסבר הואיל ואיכא שתי שורות של קשואין אע"פ שאינן סמוכות זו לזו חשבינן להו כאילו הן סמוכות ויש כאן שדה של קשואין ושורה של דלועין ושורה של פול המצרי הוו כאילו נטועות בשדה של קשואין וסגי להו בהרחקת תלם, כדתנן לעיל היתה שדהו זרועה ירק והוא מבקש ליטע בתוכו ירק אחר וכו': **וחכמים אוסרים.** לפי שאין שתי שורות של קשואין סמוכות זו לזו לא חשיבי כשדה של קשואין ומיחזו ככלאים ויש כאן ערבוב ואין הפסקת התלם מועלת בהן, והלכה כחכמים:

ה קישות ודלעת. שהעלים שלהן מתפשטים ומתערבים זו עם זו וכ"ש שאר מינים: **זו נוטה לצד זה.** דאע"ג דאין הפסק של תלם מועיל להן, הטיית העלים זו לצד זה וזו לצד זה מועיל להן, הואיל ומה שאסרו חכמים בכלאים לא אסרו אלא מפני מראית העין:

משניות מבוארות – קהתי

(ר"ש), כלומר שיהא התלם ששה על ששה טפחים. הרמב"ם מפרש: ורוחב מלואו – שיהא רוחב התלם כעומקו (מלואו – מלוא התלם).

בירושלמי מבואר, שאף רבי ישמעאל סובר שצריך רוחב מלואו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רֹחַב** התלם אינו צריך להיות אלא **כְּמִלְא רֹחַב הַפַּרְסָה** – כשיעור רוחב פיסת הרגל, והוא טפח, שכן מבואר בגמרא **(שבת פה, א),** שטעמו של רבי יהודה, משום שכתוב **(דברים יא, י):** "והשקית ברגלך כגן הירק", ומכאן שמקום מהלך האדם להשקות את שורת הירק הוא כשיעור פיסת רגל, דהיינו טפח. ובענין האורך סובר הוא כרבי עקיבא, שצריך להיות ששה טפחים. יש מפרשים שלא נחלקו במשנתנו בענין שיעור ההרחקה אלא בשיעור השורה הזרועה ירק אחר, שסובר רבי ישמעאל: עד שיהא התלם מפולש... – כלומר שהשורה תהא מפולשת משתי רוחותיה ותעבור לאורך כל השדה (שאז היא חשובה כשדה בפני עצמה), ולדעת רבי עקיבא אין השורה צריכה להיות מפולשת אלא די שתהא ששה טפחים על ששה טפחים, ורבי יהודה סובר שדי בששה טפחים אורך על טפח אחד רוחב **(ברטנורא; "תפארת ישראל").**

באור משנה ד

הַנּוֹטֵעַ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל קִשּׁוּאִין, שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִים, שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי – ותלם מפסיק בין מין למין **(רמב"ם),** **מֻתָּר** – שכל שתי שורות נראות כשדה בפני עצמה ויש היכר, ואין כאן כלאים. אבל הנוטע **שׁוּרָה שֶׁל קִשּׁוּאִים, שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים, שׁוּרָה שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי** – כלומר שורה אחת מכל מין, אף על פי שמפסיק תלם בין מין למין, **אָסוּר** – לפי שהעלים של שלשת המינים הללו מתפשטים ומתערבים זה בזה, וכיון שאין שם אלא שורה אחת מכל מין, הרי הם נראים כאילו נזרעו בכלאים. **שׁוּרָה שֶׁל קִשּׁוּאִים, שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים, שׁוּרָה שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי וְשׁוּרָה שֶׁל קִשּׁוּאִים** – כלומר שנטע שתי שורות קיצוניות של קישואים, וביניהן שורה אחת של דלועים ושורה אחת של פול המצרי, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר** – שסובר רבי אליעזר, הואיל ויש שתי שורות של קישואים, אף על פי שאינן סמוכות, רואים אותן כאילו היו סמוכות והרי זו שדה של קישואים, ונמצאות שתי השורות, של דלועים ושל פול המצרי, כאילו הן נטועות בשדה הקישואים, שבכגון זה מותר בהפסק תלם, כמו ששנינו במשנה הקודמת ("היתה שדהו זרועה ירק והוא מבקש ליטע בתוכה ירק אחר"...). **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין** – שלדעת חכמים אין רואים שתי השורות של הקישואים כסמוכות ואינן חשובות כשדה קישואים, והואיל ויש כאן ערבוב, לפיכך גזרו בהן משום כלאים **(רמב"ם; ברטנורא).**

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד, שמותר לזרוע שני מינים ללא הרחקה, אם עושים היכר על ידי הפניית העלים של כל מין לצד אחר, שייראו נבדלים זה מזה.

נוֹטֵעַ אָדָם קִשּׁוּת וּדְלַעַת – אפילו קישות ודלעת שעליהם מתפשטים ומתערבים זה בזה, וכל שכן מינים אחרים, **לְתוֹךְ גּוּמָא אַחַת** – בלא הרחקה בין המינים, **וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא זוֹ נוֹטָה לְצַד זֶה, וְזוֹ נוֹטָה לְצַד זֶה** – שהעלים של הקישות יהיו נוטים לצד אחד, והעלים של הדלעת יהיו נוטים לצד אחר, **וְנוֹטָה שֵׂעָר** – היינו ראשי העלים – **שֶׁל זוֹ לְכָאן וְשֵׂעָר שֶׁל זוֹ לְכָאן** – פיסקה זו אינה אלא תוספת פירוש לפיסקה הקודמת. ויש נוסחאות שאין גורסים אותה. מכל מקום כוונת המשנה היא, שהואיל ועל ידי הטיית העלים לצדדים שונים יש היכר שאין כאן ערבוב, אף על פי שאין כל הרחקה בין המינים, אין זה כלאים; **שֶׁכָּל מַה שֶּׁאָסְרוּ חֲכָמִים** – משום כלאים, **לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן** – שמן התורה אין איסור כלאים אלא בזורע שני מינים בערבוביא, ואילו אם המינים אינם מעורבים אלא זרועים זה בצד זה מותר, אבל חכמים אסרו לזרוע שני מינים זה בצד זה מפני מראית העין, שמא יאמרו שנזרעו בערבוביה, הלכך כשיש היכר שלא נזרעו בערבוביה, לא גזרו חכמים. וכותב הרמב"ם: "בזמן שייראו מובדלים זה מזה אין חוששים ליניקתן, אפילו הן זה בצד זה" **(הל' כלאים ד, יח).**

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מט עמוד א. **תַּנְיָא רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שִׁיתִּין מְחוֹלְלִין וְיוֹרְדִין עַד הַתְּהוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר 'אָשִׁירָה נָּא לִידִידִי שִׁירַת דּוֹדִי לְכַרְמוֹ, כֶּרֶם הָיָה לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמֶן וַיְעַזְּקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ וַיִּטָּעֵהוּ שׂוֹרֵק וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ וְגַם יֶקֶב חָצֵב בּוֹ'**, - ישעיה הנביא אמר שישיר בשביל הקדוש ברוך הוא ובמקומו על כרמו היא כנסת ישראל, ומשורר, הביא הקדוש ברוך הוא את ישראל לארץ ישראל הנקראת 'קֶרֶן בֶּן שָׁמֶן' שהיא פינה השמינה מכל הארצות שנאמר עליה 'ארץ זבת חלב ודבש', 'וַיְעַזְּקֵהוּ' - בנה להם ערים בצורות מוקפות חומה דלתים ובריח כטבעת [הנקראת 'עיזקא' בארמית], 'וַיְסַקְּלֵהוּ' - פינה את האומות מארץ ישראל מפניהם, כאדם המפנה אבנים מכרמו, פן יחטיאו אותם, **'וַיִּטָּעֵהוּ שׂוֹרֵק'** - ונטעם בארץ ישראל שורשים של גפנים משובחות ולא רק זמורה מן הגפן, **זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** שהוא שורשן ועיקרן של ישראל שמחבבן לפני הקדוש ברוך הוא, **'וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ' זֶה מִזְבֵּחַ** העשוי כמגדל עוז, **'וְגַם יֶקֶב חָצֵב בּוֹ'** - חפר בור באותו מגדל **אֵלּוּ הַשִּׁיתִּין** החלולים בגופו של מזבח ויורדים עד התהום.

דרשה נוספת על פסוק זה: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַנּוֹטֵל לוּלָב בְּאֲגוּדוֹ** - אגוד עם מיניו **וְהֲדַס בַּעֲבוֹתוֹ** - נראה קלוע שלכל אורכו יוצאים שלשה עלים מקן אחד, **מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ בָּנָה מִזְבֵּחַ וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר 'אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ',** ודורשים 'אסרו' לשון קשירה על האגודה של הלולב, 'בעבותים' בשלשה הדסים עבותים שעליהן גדילים כמין קליעה, הרי זה כמתן דמים על קרנות המזבח.

דרשה נוספת על פסוק זה: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, וְרַבִּי יוֹחָנָן** אמר כן **מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן הַמָּחוֹזִי מִשּׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן הַמָּכוֹתִי, כָּל הָעוֹשֶׂה אִיסּוּר** - אגודה **לֶחָג בָּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה** שקורא לחג עונג באכילה ושתיה, **מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ בָּנָה מִזְבֵּחַ וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר 'אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ',** ודורש הוסיפו לחג 'עבותים' לשון בהמות עבות ושמנות, ובכך יחשב כמתן דמים על קרנות המזבח.

אָמַר חִזְקִיָּה אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, כָּל הַמִּצְוֹת כּוּלָּן שחפץ המצוה הוא דבר הצומח מן הקרקע, **אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהֶן אֶלָּא** דֶּרֶךְ **גְּדִילָתָן** מן הקרקע, השורש למטה ומה שצומח עליו למעלה, ולא כאשר מעמידם הפוך מצורת גידולם, **שֶׁנֶּאֱמַר** בקרשי המשכן **'עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים',** כמו שעמדו בגדילתן, ומקרשי המשכן למדו לשאר המצוות כלולב ומיניו שיש ליטלם בדרך גדילתם באילן, ולא להפכם. **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי 'עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים' שֶׁעוֹמְדִים** כְּדַרְכָּן **גְּדִילָתָן** במחובר. **דָּבָר אַחֵר 'עוֹמְדִים' שֶׁמַּעֲמִידִין אֶת צִיפּוּיָן** - הקרש מחזיק את ציפוי הזהב שעליו, והוא קבוע בו במסמרים, ולא היה הציפוי מטס של זהב החלול בתוכו כמידת הקרש, שבאופן זה אין הקרש מעמיד את הציפוי אלא הוא עומד מאליו. **דָּבָר אַחֵר 'עוֹמְדִים'** נדרש על אחר שנגנזו קרשי המשכן, **שֶׁמָּא תֹּאמַר** שאחר שנגנזו **אַבַּד סִיכְרָם** - בטחונם, שלא ישובו עוד, **וּבָטֵל סִיכּוּיִין** - מבטם, מה שאנו סוכין וצופין להן, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים' שֶׁעוֹמְדִים לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים** שאין שולט בהם רקבון ותולעים.

רש"י

לידידי — הקדוש ברוך הוא, בשבילו אני משוררו, ובמקומו אני לקבול על ואת. **שירת דודי לכרמו** — על כרמו. **כרם היה לידידי בקרן בן שמן** — בארץ ישראל, זוית השמינה מכל הארצות. **ויעזקהו** — בנה להם ערים בצורות מוקפות דלתים ובריח כטבעת, דמתרגמינן 'עיזקא' (שמות כה). **ויסקלהו** — כאדם המפנה אבנים מכרמו. כלומר: פינה האומות מפניהם, שלא ישבו בארצם פן יחטיאו אותם. **ויטעהו שורק** — נטעו גפנים משובחות. ולא זמורה, אלא שרשין עצמן. זה בית המקדש שהוא שורשן ועיקרן, שמחבבם לפני המקום. **ויבן מגדל בתוכו זה מזבח** — העשוי כמגדל עוז. **וגם יקב חצב בו** — באותו מגדל. יקב הוא בור חפור, וכן "עד יקבי המלך" (זכריה יד) — בית שיחא דמלכא, לשון שיח ומערה, פושיי"ן בלע"ז.

אסרו — אגודה של לולב. **בעבותים** — בהדס, שהוא עבות של שלשה בדין קליעה. **עד קרנות** — הרי הוא לכם כמתן דמים שבקרנות המזבח. **איסור לחג** — אגודה לחג. **באכילה ושתיה** — שקורא לחג עונג במאכל ומשתה. ויש אומרים: יום שלאחר החג. **בעבותים** — בהמות עבות ושמנות. **כל המצות** — כגון קרשי המשכן, ועמודים, ולולב והדס וערבה. **דרך גדילתן** — התחתון למטה, והעליון למעלה. **שמעמידין את ציפוין** — הציפוין של זהב, קבוע בהן במסמרות של זהב כדכתיב (שמות כו) "ואת הקרשים תצפה זהב", ולא היה עושה טס ארוך כמדת הקרש, שיעמוד מאליו. **אבד סיברם** — משנגנז אהל מועד בטל לו עולמית. **סכויים** — תוחלתם ומבטם כדמתרגמינן "הבט נא" (בראשית טו) — איסתכי כען לשמיא.

מתרצת הגמרא, שאדם **אַחֵר לֵית לֵיהּ אֵימְתָא דְּרַבֵּיהּ** – אין אימת רבו עליו, ולפיכך יש לנפח לחשוש שלא שמע בקולו ולא יצא, ואם לא נזהר חייב הוא גלות על הריגתו, אך **הָאי** – תלמידו של הנפח, **אִית לֵיהּ אֵימְתָא דְּרַבֵּיהּ** – אימת רבו עליו, ולפיכך כסבור היה ששמע בקולו ויצא, ואנוס הוא בהריגתו.

הגמרא מביאה דעה שלישית בביאור דבריו של רבי יוסי בר חנינא: **רַב זְבִיד מְשֻׁמֵּיהּ דְּרַבָּא מַתְנֵי לָהּ** – היה שונה את דברי רבי יוסי בר חנינא, **אַחָא** – על דברי הברייתא במסכת מכות (ח.), המביאה את הכתוב (דברים יט ה) 'וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת', ודורשת, 'וּמָצָא' **פָּרַט לְמַמְצִיא אֶת עַצְמוֹ**, דהיינו, שאין ההורג בשגגה חייב גלות אלא באופן שהיה הנהרג מצוי במקום הנזק מקודם לכן, **מָבָאן אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** דין זה, **מִי שֶׁיָּצְתָה אֶבֶן מִתַּחַת יָדוֹ** – שזרק אבן למקום שבני אדם מצויים בו, ובשעת הזריקה לא היה אדם שם, **וְלאחר הזריקה הוֹצִיא** [–הנהרג] **אֶת רֹאשׁוֹ וְקִיבְּלָהּ** – קיבל האבן בראשו ומת, **פָּטוּר** ההורג מגלות, מאחר שהנהרג המציא את עצמו להריגה.

ועל כך **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא**, שהורג זה **פָּטוּר מִגָּלוּת** אם מת זה שקיבל האבן בראשו, שגזירת הכתוב היא כמו שנתבאר, **וְחַיָּיב בְּתַשְׁלוּם אַרְבָּעָה דְּבָרִים** אם נפצע אותו אדם ולא מת, מאחר שפשע בכך שזרק אבן למקום שבני אדם מצויים בו, אף שבאותה שעה לא היה שם אדם.

הגמרא מבארת את מחלוקת הלשונות בדעת רבי יוסי בר חנינא: **מַאן דְּמַתְנֵי לָהּ אַחָא** – מי ששונה את דברי רבי יוסי בר חנינא על הברייתא זו, שאפילו באופן זה מחייבו רבי יוסי בתשלום ארבעה דברים, **כָּל שֶׁכֵּן** ששונה את דינו **אַקַּמַּיְיתָא** – על הברייתות לעיל (לב:) העוסקות באדם שנכנס לחנותו של נגר וניזוק הימנו, שבוודאי יש לחייב את הנגר בתשלום נזקו אף אם נכנס שלא ברשות, שהרי ראהו בכניסתו לחנותו, והיה לו להזהר שלא לפגוע בו. **וּמַאן דְּמַתְנֵי לָהּ אַקַּמַּיְיתָא** – ומי ששונה את דברי רבי יוסי בר חנינא על הברייתות לעיל העוסקות באדם הנכנס לחנותו של נגר, יסבור שרק בזה מחייב רבי יוסי את הנגר בתשלומי הנזק מאחר שפשע בכך שלא נזהר, **אֶבֶל אַחָא** – באדם שהוציא את ראשו לאחר זריקת האבן, יסבור רבי יוסי ש**פָּטוּר** הזורק **לְגַמְרֵי**, בין מגלות ובין מתשלום ארבעה דברים:

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת באדם הנכנס לרשות חבירו וניזוק שם: **תָּנוּ רַבָּנָן, פּוֹעֲלִים שֶׁבָּאוּ לִתְבּוֹעַ** את **שְׂכָרָן** [–שכר פעולתם] **מִבַּעַל הַבַּיִת**, ונכנסו לרשותו, **וְנָגַח שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְנָשְׂכוּ כֶּלְבּוֹ** של בעל הבית, **וּמֵתוּ, פָּטוּר** בעל הבית מתשלום כופר, שהרי שור תם שאינו משלם אלא חצי נזק. **אֲחֵרִים אוֹמְרִים, רַשָּׁאִין פּוֹעֲלִין** להכנס לבית כדי **לִתְבּוֹעַ** את **שְׂכָרָן מִבַּעַל הַבַּיִת**, ומאחר שנכנסו ברשות חייב בעל הבית בתשלום כופר.

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – כיצד היא דרכו של בעל הבית זה, **אִי דְּשָׁכִיחַ בְּמָתָא** – אם מצוי הוא ברחוב העיר, **מַאי טַעְמָא דַּאֲחֵרִים** – מדוע סוברים אחרים שרשאים הפועלים להכנס לביתו, הרי היה להם לפוגשו ברחוב העיר ולתבוע את שכרם. **וְאִי דְּשָׁכִיחַ בַּבַּיִת** – ואם אינו מצוי לילך ברחוב, אלא בביתו הוא נמצא, אם כן **מַאי טַעְמָא דְּתָנָא קַמָּא** הסובר שאין הפועלים רשאים להכנס לביתו, הרי אין דרך אחרת בידם לתבוע את שכרם.

מבארת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרכה הברייתא להשמיע מחלוקת זו, אלא **בְּגַבְרָא דְּשָׁכִיחַ וְלֹא שָׁכִיחַ** – באדם המצוי קצת ברחוב העיר אך אינו מצוי הרבה, **וְקָרֵי אַבָּבָא** – ובאו הפועלים ודפקו על דלת ביתו, **וְאָמַר לְהוּ** בעל הבית **אֵין** – כן. ונחלקו התנאים כיצד יש לפרש את כוונתו של בעל הבית באמירה זו. **מַר** [–אחרים] **סָבַר**, **אֵין, עוֹיֵל תָּא מַשְׁמַע** – אדם האומר 'כן' לדופק על דלתו, כוונתו לומר 'הכנס ובוא'. ולפיכך היו הפועלים רשאים להכנס לביתו, וחייב הוא בתשלום כופר אם נגחן שורו או נשכן כלבו. **וּמַר** [–תנא קמא] **סָבַר**, **אֵין, קוּם אַדְּיוּכְתָּךְ מַשְׁמַע** – האומר 'כן' כוונתו 'עמוד במקומך' עד שאבוא אני אליך, ונמצא שפועלים אלו שלא ברשות נכנסו, ופטור בעל הבית על הריגתם.

הגמרא מביאה ראיה לדברי תנא קמא: **תַּנְיָא** בברייתא, **כְּמַאן דְּאָמַר אֵין קוּם אַדְּיוּכְתָּךְ מַשְׁמַע** – כדעת הסובר שאמירת 'כן' היינו 'עמוד במקומך'. **דְּתַנְיָא, פּוֹעֲלִים שֶׁנִּכְנְסוּ** לבית על מנת **לִתְבּוֹעַ** את **שְׂכָרָן מִבַּעַל הַבַּיִת, וְנָגַח שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ נָשְׂכוֹ כַּלְבּוֹ** של בעל הבית, ומת, **פָּטוּר** בעל הבית מתשלום כופר, **וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּכְנְסוּ** הפועל **בִּרְשׁוּתוֹ** של בעל הבית.

מבררת הגמרא: **אַמַּאי פָּטוּר** – מדוע פטור בעל הבית באופן שנכנס הפועל ברשות. **אִלָּא לַאו** – האם אין לומר שהברייתא עוסקת באופן **דְּקָרֵי אַבָּבָא** – שדפק הפועל על הדלת, **וְאָמַר לֵיהּ** בעל הבית **אֵין** – כן, ונכנס הפועל, ונגחו שורו של בעל הבית ומת, ואף באופן כזה פטור בעל הבית מתשלום הכופר, **וּשְׁמַע מִינָּהּ אֵין קוּם אַדְּיוּכְתָּךְ מַשְׁמַע** – ויש ללמוד מכאן שהאומר 'כן', כוונתו 'עמוד במקומך', ולפיכך יש לדון פועל זה כאדם הנכנס שלא ברשות, ופטור בעל הבית על הריגתו:

משנה

משנה זו דנה לגבי שוורים ובני אדם שחבלו זה בזה, כיצד יש להעריך את נזקו של כל אחד מהם.

שְׁנֵי שְׁוָורִין תַּמִּין שֶׁחָבְלוּ זֶה אֶת זֶה, מְשַׁלְּמִין הבעלים **בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק** – חצי נזק מן ההפרש. דהיינו, אם הזיק אחד השוורים את רעהו בסכום של מאה דינרים, והשני הזיק לראשון בסכום של חמישים דינרים, יש לדון כאילו הזיק הראשון בסכום של חמישים דינרים, ומאחר ששור תם הוא ישלם בעליו רק את מחצית הנזק, שהם עשרים וחמשה דינרים.

היו **שְׁנֵיהֶן** [–שני השוורים] **מוּעָדִין, מְשַׁלְּמִין** הבעלים **בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – את כל ההפרש, שאם הזיק אחד במאה והשני בחמישים, משלם בעליו של הראשון חמישים דינרים.

היה **אֶחָד** מן השוורים **תָּם וְאֶחָד מוּעָד**, הדין הוא כך, **מוּעָד בְּתָם** – אם הזיק השור המועד את התם בסכום גדול יותר ממה שהזיק התם את המועד, **מְשַׁלֵּם** בעליו של השור המועד **בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – את כל ההפרש, כדין שור מועד המשלם נזק שלם, ואם הזיק השור **הַתָּם בְּמוּעָד** יותר ממה שהזיק המועד בתם, **מְשַׁלֵּם** בעליו של השור התם **בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק** – חצי מן ההפרש, כדין שור תם שאינו משלם אלא חצי נזק.

וְכֵן הוא הדין **בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה, שְׁמַשְׁלְמִין בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – שיש לחשב את ההפרש שבין נזקיהם, וסכום זה חייב לשלם זה שהזיק יותר, שכן 'אדם מועד לעולם' לשלם נזק שלם.

וכן אם הזיק **אָדָם בְּשׁוֹר מוּעָד** והשור **הַמּוּעָד** הזיק **בְּאָדָם, מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – יש לחשב את ההפרש שבין נזקיהם, וסכום זה ישלם מי שהזיק יותר, מאחר שבין אדם ובין שור מועד דינם לשלם נזק שלם.

ואם הזיק **אָדָם בְּשׁוֹר תָּם** וְשׁוֹר **תָּם בְּאָדָם**, הדין הוא כך, אם הזיק **הָאָדָם בְּתָם** יותר ממה שהזיק התם באדם, **מְשַׁלֵּם** האדם **בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – את כל ההפרש שביניהם, שהרי אדם דינו כמועד לשלם נזק שלם, ואם הזיק **הַתָּם בְּאָדָם** יותר ממה שהזיק האדם בתם, **מְשַׁלֵּם** בעל השור התם **בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק** – חצי מן ההפרש, שהרי שור תם אינו משלם אלא חצי נזק, ואף באופן שהזיק אדם. אלו דברי תנא קמא.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף שור **תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם** יותר ממה שחבל האדם בו, **מְשַׁלֵּם** בעליו **בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – את כל ההפרש, מאחר שלדעת רבי עקיבא לא נאמר דין זה ששור תם משלם חצי נזק אלא כשהזיק שור, אך שור תם המזיק אדם משלם נזק שלם כמועד:

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקתם של רבי עקיבא וחכמים: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר בכתוב (שמות כא לא) לגבי שור הנוגח אדם, **'אוֹ בֵן יִגַּח אוֹ בַת יִגַּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ'**, ודרשו חכמים, **כְּמִשְׁפָּט**

המשך בעמוד קנז

אַחֵר לֵית לֵיהּ אֵימָתָא. דְּנָפַח עֲלֵיהּ וְהָוֶה לֵיהּ לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתֵּיהּ שְׁמָא לֹא יָצָא: וְחַיֵּיב בַּד' דְּבָרִים. דְּהָוֶה לֵיהּ פּוֹשֵׁעַ שֶׁזָּרַק לְמָקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם מְצוּיִים: מַאן חַיֵּיב בְּאַרְבָּעָה. חַיָּיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים: כָּל שֶׁכֵּן אַקַּמַיְיתָא. הַנִּכְנָס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל נָגָר דְּכִירָן דְּחָזְיֵיהּ דְּעַייֵל אִיבְּעֵי לֵיהּ לְעַיּוּנֵי: בַּבַּיִת. בְּבֵיתוֹ וְלֹא בְּשׁוּקוֹ: **מתני'** בַּמּוֹתָר. שֶׁמִּין מַה הַזִּיקוֹ שֶׁל זֶה יוֹתֵר עַל נְזָקוֹ שֶׁל זֶה וּבְאוֹתוֹ מוֹתָר מְשַׁלֵּם מִי שֶׁהִזִּיק יוֹתֵר אֶת הַחַצִּי: מוּעָד בָּתַם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר. כְּלוֹמַר אִם הוּא הַנִּזָּק אֶת הַתָּם יוֹתֵר מִשֶּׁהִזִּיקוֹ תָּם: **גמ'** בַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ. רַבָּנָן לֹא דַּיְיקִי הָכִי דְּמֵימְרֵי לֵיהּ לְדַרְשָׁה בְּדִלְקַמְּן: כְּךְ מִשְׁפַּט שׁוֹר בְּאָדָם. דְּהַאי קְרָא בְּשׁוֹר בְּאָדָם כְּתִיב אוֹ בֶן יִגַּח וְגוֹ': כַּתַּחְתּוֹן וְלֹא בָּעֶלְיוֹן. מִשְׁפַּט הַתַּחְתּוֹן מִשְׁתַּעֵי בְּמוּעָד וּקְרָא קָמָּא בְּתָם רַבִּי עֲקִיבָא הַזֶּה דַּיֵּיק כְּלוֹמַר דִּיָּנָא דְּסַלְיָק הַאי קְרָא מִינַּיהּ: יָכוֹל. תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם יְהֵא כְּמוּעָד לְכָל דְּבָרָיו אֲפִי' לְשַׁלֵּם מִן הָעֶלְיָיה: מְנוּסֶּה מְשַׁלֵּם. וְאִם אֵינוֹ שָׁוֶה בְּנֶגֶד כָּל הַחֲבָלָה יְפַסִּיד נִיזָּק וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא הַשֹּׁוֶה: לְפוֹטְרוֹ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים. דְּהָכִי מְשְׁמַע מִשְׁפַּט זֶה יֵשׁ לוֹ לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְלֹא מִשְׁפַּט אָדָם הַחוֹבֵל בְּחֲבֵירוֹ: חַיֵּי מִילֵּי צַעַר לְחוּדַיְיהוּ. מִשּׁוּם דְּלֹא חָסֵר בֵּיהּ מְמוֹנָא: אֲבָל רְפוּי וְשֶׁבֶת. דְּחָסֵר בֵּיהּ מְמוֹנָא אֵימָא כִּי נֶזֶק נִינְהוּ וּמִיחַיֵּיב: קַמ"ל. יְתוּרָא: **מתני'** נוֹטֵל אֶת הַשֹּׁוֶה. דְּהֵיינוּ חֲצִי נֶזֶק: **גמ'** יוֹשֵׁם שׁוֹר. הַמַּזִּיק בְּב"ד וְיֵתֵן לוֹ מַזִּיק מְעוּת דְּמֵי הַשּׁוֹר שֶׁהוּא חֲצִי נִזְקוֹ וּבְשָׁוֶה מָנֶה שְׁגִּנְּבוֹ לְשָׁוֶה מֵאתַיִם וְאֵין הַנְּבֵילָה שָׁוֶה כְּלוּם קַמַּיְירִי: הוֹחְלַט הַשּׁוֹר. הַשּׁוֹר עַצְמוֹ יִקַּח וּלְקַמָּן מִקַּרְקַע מֵאי בֵּינַיְיהוּ: שׁוּתְּפֵי נִינְהוּ. בְּהֶדְיא שׁוֹר דְּמִשְׁתַּעֵי בֵּיהּ קְרָא שׁוּנְיוּהוּ רַחְמָנָא וּקְרָא מִשְׁתַּעֵי בְּשָׁוֶה מֵאתַיִם שְׁגִּנַּב לְשָׁוֶה מָאתַיִם מְאוּתַיִם בְּדִתְנַן בְּמַתְנִיתִין וְהוּא שׁוֹר דְּאַמְאַס בְּתוֹרָה הִלְכָךְ הָכָא דְּמַזִּיק אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא מָנֶה נוֹטֵל אֶת הַשּׁוֹר: הַקְּדִישׁוֹ נִיזָּק **איבָּא** בֵּינַיְיהוּ. לְרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא קָדִישׁ לֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא קָדִישׁ:

כיון

וְהוֹצִיא הִלָּה אֶת רֹאשׁוֹ. לֹא דָּמְיָא לְהָיְיהּ תַּחְתָּיו כָּרִים וְכִסְתּוֹת דְּשִׁלְהֵי כֵּיצַד הָרֶגֶל (לעיל כו:) דְּאֵין לוֹ לְחַשּׁוֹב שֶׁיִּסְתְּקוּ הַכָּרִים וְיִשְׁבְּרוּ הַכֵּלִים: **אי** דְּשִׁכִּיחַ בְּשׁוּקָא מֵאי טַעְמָא דְּאַחֲרִים. פֵּירוּשׁ יְמִתִּינוּ עַד שֶׁיִּמְצָאֵהוּ בְּשׁוּק חוּץ לַבַּיִת וְאִית סְפָרִים דְּגַרְסִי אִי דְּשִׁכִּיחַ בְּמָתָא דְּכִיוָן שֶׁאֵין רָגִיל לָצֵאת חוּץ מֵעִירוֹ הַרְבֵּה פְּעָמִים יִמְצָאֵהוּ חוּץ לְבֵיתוֹ אֲבָל לֹא שְׁכִיחַ בְּמָתָא כְּעִין רוֹבֵל הַמְּחַזֵּר בָּעֲיָירוֹת יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת לִיבָּנֵט שָׁלֹא יֵלֵךְ לוֹ:

בְּנִבְרָא דְּשִׁכִּיחַ וְלֹא שְׁכִיחַ. אִי שְׁכִיחַ פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּקוּם אַדּוּכְתֵּהּ מִשְׁמַע וְאִי לֹא שְׁכִיחַ א"כ וַדַּאי עוֹל וְתָא מִשְׁמַע: **תַּנְיָא** כְּמ"ד קוּם אַדּוּכְתֵּהּ מִשְׁמַע. וְע"כ בְּשְׁכִיחַ וְלֹא שְׁכִיחַ דְּאִי בִּשְׁכִיחַ זֶה לֹא הָיָה קוֹרֵא נִבְנָט בִּרְשׁוּת דְּפְשִׁיטָא דְּקוּם אַדּוּכְתֵּהּ מִשְׁמַע: **שְׁנֵי** שְׁוִורִים תָּמִים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזָה כו'. תֵּימָה דְּבוֹלֶה מַתְנִיתִין שֶׁאֵין צְרִיכָה הֵיא וְ"ל דִּלְרַבִּי עֲקִיבָא אִצְטְרִיךְ שֶׁלֹּא תֹּאמַר בֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ יְחִידְאָה הַשּׁוֹר לִיזְנוֹק אִם כֵּן שׁוֹרוֹ שֶׁל זֶה קְנוּי לְזֶה וְאִם הִקְדִּישׁוֹ קָדוֹשׁ קַמ"ל דְּלֹא אָמְרִינַן הָכִי וְאֲפִילּוּ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל נִמְּי נ"מ אִם נֶאֱבַד הָאֶחָד שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הַבְּעָלִים אַגְּבֵהּ כָּל חֲצִי נִזְקִי מִשֶּׁלְּךָ וְאַתָּה תִּפְסִיד נִזְקְךָ שֶׁנֶּאֱבַד שׁוֹרִי שֶׁמִּשְּׁתַּלֵּם מִגּוֹפוֹ:

וְרַבָּנַן הָזֵה לְמָה לִי לְפוֹטְרוֹ כו'. וְא"ת לְרַבָּנַן דְּתָם בְּאָדָם מְשַׁלֵּם ח"נ דְּמַהֵיכָא תֵּיתֵי לְשַׁלֵּם נ"ש וי"ל דְּכִיוָן דְּהָזֵה אִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב לְפוֹטְרוֹ מֵאַרְבָּעָ' דְּבָרִים אִי לָאו בְּמִשְׁפָּט שׁוֹר לֹא הָזֵה דְּרַשִׁינַן הָזֵה לְפוֹטְרוֹ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֶלָּא הָזֵה דְּרַשִׁינַן הָזֵה כְּרַבִּי עֲקִיבָא בְּתַחְתּוֹן וְלֹא בְּעֶלְיוֹן דְּהָכִי מִסְתַּבְּרָא טְפֵי: **לְפוֹטְרוֹ** מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים. תֵּימָה מִבְּמִשְׁפָּט שׁוֹר בְּשׁוֹר כָּךְ מִשְׁפַּט שׁוֹר בְּאָדָם שְׁמַעְנַן לֵיהּ וְ"ל דְּזֶה אֵין לִלְמוֹד מִשּׁוּם דְּגַבֵּי שׁוֹר לֹא שַׁייְכֵי וְרִפּוּי וְשֶׁבֶת הֲוֵי בִּכְלַל נֶזֶק דִּכְשֶׁשָּׁמוּהוּ כְּמָה הָיְיתָה שָׁוָה מֵהֲיָיכָא דְּהוּא שָׁוֶה עֶכְשָׁיו שֶׁאִם יִרְצֶה בְּעֶלְיוֹ לֹא יִרְפָּאֵהוּ אֶלָּא יְמַכְּרֵהוּ מִיָּד וְיִקָּנֶה אַחֵר נִמְצָא כְּשֶׁמְּשַׁלֵּם לוֹ יָכוֹל לִקְנוֹת שׁוֹר בְּשֶׁלּוֹ אֲבָל אָדָם עַל כָּרְחָךְ צָרִיךְ לְרַפְּאוֹת עַצְמוֹ וְשֶׁבֶת נַמִּי אֵיכָא:

הָזֶה אֲמִינָא צַעַר לְחוּדֵיהּ. יֵשׁ סְפָרִים דְּגַרְסִי צַעַר וּרְפוּי וְשֶׁבֶת אֲבָל רִפּוּי לֹא וְא"ת מַהֵיכָא תֵּיתֵי דְּלִיתְיֵב לֵיהּ אִי מק"ו דְּאָדָם שְׁאֵין מְשַׁלֵּם כּוֹפֵר מַה לְּאָדָם שֶׁמְּשַׁלֵּם צַעַר וי"ל דִּלְא שַׁייְכִי בֵּיהּ פִּירְכָא דְּמַאי דִּכְתִיב בְּאָדָם שֶׁמְּשַׁלֵּם רִפּוּי וְשֶׁבֶת אֵין אֶלָּא מִילְּתָא בְּעִלְמָא שֶׁכָּל זֶה חָשִׁיב נֶזֶק וְנֶזֶק מְצִינוּ בְּהֶדְיָא בְּקֶרֶא שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם:

הַקְּדִישׁוֹ נִיזָּק אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ. ה"מ לְמֵימְרִי דִּלְמַר יָכוֹל לִסְלְקוֹ וְלֹמַר אֵין יָכוֹל לְסַלְקוֹ וְכֵן מָכְרוֹ מַזִּיק דִּלְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל מָכוּר לְרַדְיָא כִּדְאָמְרִינַן בְּשָׁמַעְתָּא וּלְרַבִּי עֲקִיבָא אֵין מָכוּר וְכֵן שִׁיבֵּח מַזִּיק אוֹ בִּיחֵשׁ מַזִּיק כִּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן וּמִילֵּי טוּבָא דְּדָרִישׁ בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (דף לו:)

אִיבָּא נַמִּי אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ אֶלָּא חַד מֵינַיְיהוּ נָקֵט: בֵּינַיְיהוּ. דִּלְרַבִּי עֲקִיבָא אֵין קָדוֹשׁ וְאִם תֹּאמַר וְאַמַּאי אֵין קָדוֹשׁ לִמְאֵן דְּאָמַר בְּפֶרֶק כָּל שָׁעָה (פסחים דף ל:) לְמִפְרַע הוּא גּוֹבֶה וְי"ל דִּלְמַאן דְּאָמַר לְמִפְרַע הוּא גּוֹבֶה הֵיינוּ הֵיכָא דְּגָבְיָא לְבַסּוֹף אֲבָל הֵכָא אִם נִתְרַצֶּה נִיזָּק לְבַסּוֹף לְקַבֵּל הַמָּעוֹת וְלֹא גָּבְיָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֵין קָדוֹשׁ וּמִכָּל מָקוֹם לְרַבִּי עֲקִיבָא קָדוֹשׁ וְאִם תִּתְפְּסֵנוּ

נינהו

1 אַחֵר לֵית לֵיהּ אֵימָתָא דְּרַבִּיהּ הַאי אִית לֵיהּ אֵימָתָא
2 דְּרַבִּיהּ רַב זְבִיד מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא מַתְנִי לָהּ אַהָא וּמָצָא
3 פְּרָט לְמַמְצִיא אֶת עַצְמוֹ מִכָּאן א"ר אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב
4 מִי שֶׁיָּצְתָה אֶבֶן מִתַּחַת יָדוֹ וְהוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ
5 וְקִיבְּלָה פָּטוּר א"ר יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא פָּטוּר מִנְּזָקוֹת וְחַיָּיב
6 בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים מַאן דְּמַתְנֵי לָהּ אַהָא כ"ש אַקַּמַיְיתָא
7 וּמַאן דְּמַתְנֵי לָהּ אַקַּמַיְיתָא אֲבָל אַהָא פָּטוּר לְגַמְרֵי:
8 ת"ר פּוֹעֲלִים שֶׁבָּאוּ לְתַבּוֹעַ שָׂכָרָן מִבַּעַל הַבַּיִת וְנָפַחַן
9 שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְנִשְׁכָּן כֻּלְּכוֹ שֶׁל בעה"ב וּמֵת
10 פָּטוּר אֲחֵרִים אוֹמְרִים רַשָּׁאִין פּוֹעֲלִין לְתְבּוֹעַ שָׂכָרָן
11 מִבַּעַל הַבַּיִת ה"ד אִי דִּשְׁכִיחַ בְּמָתָא מ"ט דַּאֲחֵרִים אִי
12 דְּשִׁכִיחַ בַּבַּיִת מ"ט דִּת"ק לֹא צְרִיכָא בִּנְבָרָא דְּשָׁכִיחַ
13 וְלֹא שְׁכִיחַ וְקָרֵי אַבָּבָא וְאָמַר לְהוּ אֵין מַר סָבַר אֵין
14 עוֹל תָּא מִשְׁמַע וּמ"ם אֵין קוּם אַדּוּכְתֵּהּ מַשְׁמַע תַּנְיָא
15 כְּמ"ד אֵין קוּם אַדּוּכְתֵּהּ מַשְׁמַע דְּתַנְיָא פּוֹעֵל שֶׁנִּכְנַס
16 לְתְבּוֹעַ שְׂכָרוֹ מִבְּעה"ב וְנָפַחּ שׁוֹרוֹ שֶׁל בעה"ב אוֹ
17 נָשְׁכוֹ כֻּלְּכוֹ פָּטוּר אע"פ שֶׁנִּכְנַס בִּרְשׁוּת אַמַּאי פָּטוּר
18 אֶלָּא לַאו דִּקְרֵי אַבָּבָא וְאָמַר לֵיהּ אֵין וּש"מ אֵין קוּם
19 אַדּוּכְתֵּהּ **מתני'** שְׁנֵי שְׁוִורִין תַּמִּין שֶׁחָבְלוּ
20 זֶה אֶת זֶה מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק שְׁנֵיהֶן מוּעָדִין
21 מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד מוּעָד
22 בַּתָּם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נ"ש תָּם בְּמוּעָד מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר
23 חֲצִי נֶזֶק וְכֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה מְשַׁלְּמִין
24 בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם אָדָם בְּמוּעָד וּמוּעָד בְּאָדָם מְשַׁלֵּם
25 בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם אָדָם בְּתָם וְתָם בְּאָדָם אָדָם בְּתָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם תָּם בְּאָדָם
26 מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם:
27 **גמ'** ת"ר בְּמִשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ כְּמִשְׁפַּט שׁוֹר בְּשׁוֹר כָּךְ מִשְׁפַּט שׁוֹר בְּאָדָם מַה שׁוֹר
28 בְּשׁוֹר תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד נֶזֶק שָׁלֵם אַף שׁוֹר בְּאָדָם תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד
29 נֶזֶק שָׁלֵם ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר בְּמִשְׁפַּט הַזֶּה כַּתַּחְתּוֹן וְלֹא כָּעֶלְיוֹן יָכוֹל מְשַׁלֵּם מִן הָעֶלְיָיה ת"ל
30 יֵעָשֶׂה לוֹ מְגוּפוֹ מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם מִן הָעֶלְיָיה וְרַבָּנַן זֶה לָמָּה לִי לְפוֹטְרוֹ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים
31 וְרַבִּי עֲקִיבָא לְפוֹטְרוֹ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים מִנָּא לֵיהּ נַפְקָא לֵיהּ מֵאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ אִישׁ
32 בַּעֲמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ וְרַבָּנַן אִי מֵהַהִיא הַוָּה אָמֵינָא צַעַר לְחוּדֵיהּ אֲבָל רִיפּוּי וְשֶׁבֶת אֵימָא
33 לֵיתֵן לֵיהּ קמ"ל: **מתני'** שׁוֹר שֶׁוֶּה מָנֶה שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְאֵין הַנְּבֵילָה יָפָה כְּלוּם
34 נוֹטֵל אֶת הַשּׁוֹר: **גמ'** מַתְנִיתִין מַנִּי רַבִּי עֲקִיבָא הִיא דְּתַנְיָא יוֹשֵׁם הַשּׁוֹר בְּב"ד דִּבְרֵי רַבִּי
35 יִשְׁמָעֵאל רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר הוּחְלַט הַשּׁוֹר בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי ר' יִשְׁמָעֵאל סָבַר בַּעַל חוֹב הוּא
36 וְזוּזֵי הוּא דְּמַסִּיק לֵיהּ וְר' עֲקִיבָא סָבַר שׁוּתְּפֵי נִינְהוּ וְקָמִיפַּלְגִי בְּהַאי קְרָא וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר
37 הַחַי וְחָצוּ אֶת בִּסְפּוֹ ר' יִשְׁמָעֵאל סָבַר לְבֵי דִינָא קָמְזַהַר רַחְמָנָא וְר"ע סָבַר לְנִיזָּק וּמַזִּיק מְזַהַר
38 לְהוּ רַחְמָנָא מַאי בֵּינַיְיהוּ הַקְּדִישׁוֹ נִיזָּק אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ רָבָא מַר"נ מָכְרוֹ מַזִּיק לְר'
39 יִשְׁמָעֵאל מַהוּ בֵּיוָן דְּא"ר יִשְׁמָעֵאל בַּעַל חוֹב הוּא וְזוּזֵי הוּא דְּמַסִּיק לֵיהּ מָכוּר אוֹ דִלְמָא

כיון

נינהו ועוד דלרבי עקיבא קדוש השבח והשבח משהקדישו אבל לרבי ישמעאל אפילו למ"ד
למפרע הוא גובה שבח דמזיק הוי ולא קדיש עד שיגבנו ונראה דאע"ג דלרבי עקיבא
קיימא ליה ברשותיה משעת הנזק קודם העמדה בדין וחשבינן ביה שלו נזק ליידו
מאותה שעה ואע"ג דקי"ל פלגא נזקא קנסא מכל מקום אם העידו עדים ששורו נגח ביום
א' ואתו עדים אחריני ואמרו ביום א' היתם
עמנו אלא ב"ש נגח משלמין דבעידנא
דקמסהדי גברא לאו בר תשלומין הוא דכל זמן
דלא נתגלה הדבר שלא העידו עליו חשיב לאו
בר תשלומין אע"ג דקם ברשותו דיניזק בשעת
הנזק כדמוכח במרובה (לקמן דף עד. ושם גבי
מעידנו באיש פלוני שהפיל שן עבדו (של פלוני)
וסימא את עינו ואתו סהדי ואפכינהו ואזמוהו
ומוקים לה דקדמי אקדומי ואפ"ה פריך אי דלא
עמד בדין דמי כוחו עבד בעי לשלומי דאפתי לא
מחייב גברא אלמא לא חשבינן גברא בר
תשלומין כל זמן שלא נודע אע"פ שהעבד חוכה
בשחרורו לאלתר כדדרשינן תחת עינו ולא תחת
עינו ושינו ואע"ת דבפרק נערה (כתובות דף מא:
ושם) תנן לא הספיק לעמוד בדין עד שקנדרה
קנסה לעצמה ואמאי והא משעת פתוי זקה בה
האב אלמא משמע דבקנס לא זכי עד שעת
העמדה בדין והכא סבר רבי עקיבא דזכי משעת
הנזק וכן במרובה (דף עד: ושם) משמע דאי לא
כתיב תחת עינו דמשמע ולא תחת עינו ושינו
הוה אמרינן דסימא עינו והפיל שינו דיוצא בעינו
ושינו אלמא לא זכי עד שיעמוד בדין והכא סבר
רבי עקיבא דזכי משעת הנזק ועוד דר' עקיבא
אית ליה בהשולחו (גיטין מב:) דיוצא בשן ועין
דצריך גט שחרור והתם אמר דמ"ד דצריך גט
שחרור קסבר שיוצא בשינו ועינו ושמא י"ל
דהיינו טעמא דווכה משעת נגיחה משום דגלי לן
קרא דמשמע לרבי עקיבא דמכרו אמזיק ואניזק
קאי וההיא דמרובה (דף עד:) נמי גלי קרא למאן
דאית ליה: **אי כא** ביניהו. דלרבי עקיבא קדוש
אף על גב דאי מודה מפטר דקנס הוא מכל מקום
השתא מיהא לא הודה:

משום דרבי אבהו. אבל בלא ר' אבהו לא
קדיש משום דקדושת דמים אין
מפקעת מידי שעבוד ומיירי הכא בבעל מום א"נ
בתם וכגון שהקדישו לברדק הבית דקדוש קדושת
דמים וכדאמרינן (תמורה דף ו.) המתפיס תמימים
לברדק הבית מה שעשה עשוי וקשה מכאן לר"ת
שמפרש דבכל קדושת מטלטלין מפקעת מידי
שעבוד ואפי' קדושת דמים ואומר ר"ת דאלמוהו
רבנן לשעבודא דניזק כדאמרינן בהחובל (לקמן
צ. ושם) אלמוהו רבנן לשעבודיה דבעל: **ואת**
אומרת המזיק שעבודו של חבירו פטור. ופליגא
אדרשב"ג דמחייב בהשולח (גיטין מא. ושם לחד
מאמוראי דהתם: **שמע** מינה ב"ח מאוחר שקדם
וגבה כו'. ודלא כבן נגש בפרק מי שהקיזו (כתובות דף צד.) דלדידיה כי היכי דבקרקעות
עדיף ב"ח מאוחר משום נעילת דלת טפי מלוקח
מאוחר הכי נמי אע"ג דמלוקח מאוחר גבי ליה
ניזק כדאמר לעיל משום דאית ליה קלא מב"ח
מאוחר לא גבי ליה משום נעילת דלת:
אילו

כיון דמשעבד ליה. דאי לא יהיב ליה דמי שקיל ליה לשור דרחמנא שעבדיה ניהליה:
והתניא מכרו מכור. אמר ליה חוזר וגובהו ניזק מלוקח: לירידיא. שאם חרש בו לוקח אינו
נותן דמי החרישה לניזק: ש"מ. בתמיה והא מטלטלין לאו מידי דקאי בעיניה ולא סמיך
מלוה עלייהו ואמאי טרפינן להו מלוקח: **אפותיקי**. רחמנא שויויה למיגבי מהאי שור: **אין**
בעל חוב גובה ממנו. והכא אמאי גבי ליה
מלוקח: **ומשני עבד מעמא מאי**. גובהו מלוקח
משום דאית ליה קלא לשעבודיה כי שוויו
אפותיקי: **בר מערא**. מא"י הוה: **מכרו אינו**
מכור. קס"ד אפי' לרדיא: **לעולם מזיק**. ומכרו
אינו מכור לגופיה קאמר דהדר גבי ליה ואפילו
לרבי ישמעאל: **הקדישו מוקדש**. לאו קדושי ממש
אלא ליתן דבר מועט בפדיונו: **כדרבי אבהו**.
דאמר במסכת ערכין (דף כג:) גבי מקדיש נכסיו
והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב וקתני התם
דיהיב להקדש מידי פורתא וגבי בעל חוב דיליה
ואמר ר' אבהו דהא דבעי למיהב להקדש מידי
משום גזירה שמא יאמרו הקדש גמור יוצא
לחולין בלא פדיון: **מכרו מכור**. כולה הך
ברייתא מפרש לקמן: **משעמד בדין**. נשתעבד
גופו לניזק ושלו הוא: **מכרו**. מזיק: **אינו מכור**.
ואפי' לרדיא: **הקדישו אינו מוקדש**. ואפילו מידי
לא יהיב להקדש: **קדמו בעלי חובות כו'**. מפרש
טעמא לקמן: **מכרו מכור**. אשור תם קאי עד
שלא עמד בדין: **כדרבי אבהו**. דיהיב דבר מועט:
נתנו בסתמה מה שעשה עשוי לרדיא. כמכירה:
אלא שחטו. קס"ד מה שעשה עשוי לאפקועי
מניזק קאמר דהתם ליכא למימר לרדיא: **לפחת**
שחיטה. מה שנפחתו דמיו בשחיטתו אין המזיק
משלם: **שעבודו של חבירו**. קרקע המשועבדת
לחבירו: **פשיטא**. דמהכא שמעינן לה בלא
מימרא דרב הונא: ה"נ **הא נמי רבה אמרה דאמר**
רבה. רבה אדם חשוב היה ומאדם חשוב כגון רב
או רבה פרכינן באילו בתיב במשנה או
בבריית': **כמאן דהפך בה בורות שיחין ומערות**
דמי. שהרי השחיטה נראית ונכרת. בין הזיק עד
שלא חב . עד שלא לוה בעליו המעות מבעלי
חובין:
ואפ'

כיון דמשעבד ליה לניזק אלו כל כמיניה א"ל
אינו מכור והתניא מכרו מכור חוזר וגובהו וכי
מאחר שחוזר וגובהו למה מכור לרידיא ש"מ לוה
ומוכר מטלטלין ב"ד גובין לו מהם שאני התם
דכמאן דעשאו אפותיקי דמי והאמר רבא עשה עבדו
אפותיקי ומכרו ב"ח גובה היימנו עבד שורו אפותיקי ומכרו
אין ב"ח גובה היימנו עבד מ"ט משום דאית ליה
קלא האי נמי כיון דנגח קלא אית ליה דתורא
נגחנא קרו ליה תני רב תחלוקא בר מערבא קמיה
דרבי אבהו מכרו אין מכור הקדישו מוקדש מכרו
מאן אילימא מזיק מכרו אין מכור מני ר"ע היא
דאמר הוחלט השור והקדישו מוקדש אתאן לרבי
ישמעאל דאמר יושם השור בב"ד אלא ניזק מכרו
אינו מכור מני רבי ישמעאל הקדישו מוקדש אתאן
לר"ע לעולם מזיק מכרו אין מכור הכל מכרו אינו מכור אפילו
גזירה שמא יאמרו דהא משעבדא ליה לניזק הקדישו : ת"ר
שור תם שהזיק עד שלא עמד בדין מכרו מכור
הקדישו מוקדש שחטו ונתנו במתנה מה שעשה
עשוי מששמד בדין מכרו אינו מכור הקדישו אינו
מוקדש שחטו ונתנו במתנה לא עשה ולא כלום
קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק
בין הזיק עד שלא חב לא עשו ולא כלום לפי שאין
משתלם אלא מגופו מועד שהזיק בין שעמד בדין בין
שלא עמד בדין מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו
ונתנו במתנה מה שעשה עשוי קדמו בעלי חובות
והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב מה שעשה עשוי לפי שאין משתלם
אלא מן העליה : אמר מר מכרו מכור לרדיא הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו שחטו
ונתנו במתנה מה שעשה עשוי בשלמא נתנו במתנה מה שעשה עשוי לרדיא אלא שחטו
ליתי ולשתלם מבשריה דתניא חי אין לי אלא חי שחטו מנין ת"ל ומכרו את השור מ"מ
אמר רב שיזבי לא נצרכא אלא לפחת שחיטה אמר רב הונא ברייה דרב יהושע זאת
אומרת המזיק שעבודו של חבירו פטור פשיטא מהו דתימא התם הוא דא"ל לא חפרתיך
ולא מידי דא"ל זיקא בעלמא הוא דשקלי מינך אבל בעלמא ליחייב קמ"ל הא נמי רבה
אמרה דאמר רבה השורף שטרותיו של חבירו פטור מהו דתימא התם הוא דא"ל נירא
בעלמא קלאי מינך אבל היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות ליחייב קמ"ל דהא הכא
כמאן דחפר בה בורות שיחין ומערות דמי וקאמר מה שעשה עשוי קדמו בעלי חובות
והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב לא עשה ולא כלום לפי שאין משתלם
אלא מגופו בשלמא הזיק עד שלא חב נזקין קדמו אבל חב עד שלא הזיק ב"ח קדים
ואפילו

דכיון דמשעבד ליה לניזק – שמאחר ושור זה משועבד הוא לניזק לתשלום נזקו, לאו כל כמיניה – אין בעליו רשאי למוכרו ולהפקיע את שיעבודו של הניזק. אמר ליה רב נחמן לרבא, אינו מכור, מאחר שמשועבד הוא לניזק.

שאל רבא לרב נחמן, והתניא שאם מכרו הרי הוא מכור. השיב לו רב נחמן, שאף לדברי הברייתא חוזר הניזק וגובהו לשור זה מן הלוקח.

שב רבא ושאלו, וכי מאחר שחוזר הניזק וגובהו לשור זה מן הלוקח, אם כן למה נידון השור כמכור. והשיב לו רב נחמן, לירידיא – לחרישה. שאם נשתמש הלוקח בשור זה לצורכי חרישה משעה שקנאו ועד שעה שגבאו הניזק ממנו, אינו צריך ליתן את דמי החרישה לניזק, מאחר שחלה מכירה זו, אלא שמכל מקום רשאי הניזק לגבות ממנו שור זה שנשתעבד לו לתשלום נזקו.

מקשה הגמרא: שמע מינה – לכאורה יש ללמוד ממה שרשאי הניזק לגבות את השור מן הלוקח, שאדם הלוה מעות, ולאחר ההלואה מוכר הוא מטלטלין, בית דין גובין לו [–למלוה] מהם – מן המטלטלין, שאם אין ללוה מעות לשלם, גובה המלוה מן הלקוחות את המטלטלין שקנו מן הלוה, כשם שגובה הניזק את השור שהוא מטלטלין מיד הלוקחו. וכיצד יתכן לומר כן, הרי אין המלוה סומך בשעת ההלוואה אלא על קרקעותיו של הלוה, ומדוע רשאי הוא לגבות אף מטלטלין מן הלקוחות.

מתרצת הגמרא: אכן, אין המלוה רשאי לגבות ממטלטלין שמכר הלוה, ושאני התם – אלא ששונה הדבר לגבי ניזק הגובה משורו של המזיק, דכמאן דעשאו אפותיקי דמי – שהרי זה כאילו עשה המלוה את שורו אפותיקי ללוה, דהיינו, שייחדו לו לגבות את חובו הימנו, ובאופן כזה ניתן לגבות אף ממטלטלין.

שבה הגמרא ומקשה: והאמר רבא, שהלוה שעשה את עבדו אפותיקי למלוה, דהיינו שייחד לו את עבדו לגבות את חובו ממנו, ולאחר מכן מכרו לאדם אחר, הדין הוא שהבעל חוב גובה את העבד היכנו – מן הלוקח, מאחר שנשתעבד לו לפרעון חובו קודם שנמכר לו. אך אם עשה הלוה את שורו אפותיקי – שייחד למלוה את שורו לגבות החוב ממנו, ולאחר מכן מכרו לאדם אחר, אין הבעל חוב גובה את השור היכנו – מן הלוקח, ואם כן, אף אם יש לדון את שור המזיק כמיוחד לגביית הניזק, עדיין יש לתמוה כיצד רשאי הניזק להוציאו מיד הלוקח.

מתרצת הגמרא: עבד מאי טעמא – מהו טעם הדבר שאם עשה הלוה את עבדו אפותיקי רשאי המלוה לגבותו מן הלוקח, משום דאית ליה קלא – מאחר שכאשר משעבד הלוה את עבדו למלוה, יש קול לשיעבוד זה, ולא היה לאדם אחר לקנותו, ועל כן הפסיד מעותיו ורשאי המלוה לגבותו ממנו, ומה שאין כן באדם המשעבד את שורו למלוה, שאין קול לדבר זה, ולא היה ללוקח להמנע מלקנותו, ולכך אין המלוה רשאי להוציא מידו. ולפיכך מבואר מדוע רשאי הניזק לגבות את השור המזיק מיד הלוקח, דהאי נמי כיון דנגח קלא אית ליה – שגם בזה מאחר שנגח השור יש לו קול, דתורא נגחה קרו ליה – שהרי נקרא הוא מעתה 'שור נגחן', ועל כן היה על הלוקח להמנע מלקנות שור זה המשועבד לתשלום הנזק, ומאחר שלא נזהר בכך הפסיד את ממונו.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדין מכירת שור המזיק או הקדשתו: תני רב תחליפא בר מערבא [–בן ארץ ישראל] קמיה [–לפני] דרבי אבהו. מכרו – לשור המזיק, אין מכור, אבל אם הקדישו, הרי הוא מוקדש.

מבררת הגמרא: מכרו מאן – מי הוא שמכרו לשור זה, אילימא – אם נאמר שהמזיק הוא שמכרו, אם כן, הרישא של הברייתא שבה מבואר שמכרו אין מכור, מני – כדעת מי היא, כרבי עקיבא היא, דאמר שמעת הנזק חוחלת השור לניזק, ולפיכך אין המזיק יכול למוכרו. ואילו הסיפא של הברייתא שבה מבואר שאם הקדישו המזיק הרי הוא מוקדש, אלמא סיפא דברי רבי ישמעאל – הרי זה כדעת רבי ישמעאל, דאמר יושם השור בבית דין – הסובר שיש לשום את השור בבית דין ולשלם המזיק את שויו, אך גוף השור של המזיק הוא ולפיכך רשאי להקדישו, וכיצד יתכן הדבר שהרישא ברבי עקיבא והסיפא ברבי ישמעאל.

ואלא בהכרח צריך לומר שהברייתא עוסקת באופן שמכר הניזק לשור זה, ואם כן, הרישא שבה מבואר שאם מכרו הניזק אינו מכור, מני – כדעת מי היא, כרבי ישמעאל הסובר שהשור ממונו של הניזק הוא, ולפיכך אין המזיק יכול למוכרו, ואילו הסיפא שבה מבואר שאם הקדישו הניזק הרי זה מוקדש אתאן לרבי עקיבא – היא כדעת רבי עקיבא הסובר שהשור רכוש הניזק הוא, ולפיכך יכול הוא להקדישו, וכיצד יתכן שהרישא ברבי ישמעאל והסיפא ברבי עקיבא.

מיישבת הגמרא: לעולם יש לבאר שהברייתא עוסקת באופן שמכרו או הקדישו המזיק, וכמו כן הברייתא היא כדברי הכל, וביאור הדברים כך הוא, מכרו המזיק לשור זה אינו מכור לצמיתות, אפילו לדעת רבי ישמעאל, דהא משעבדא ליה לניזק – שהרי שור זה משועבד לניזק לתשלום נזקו, ואף רבי ישמעאל מודה בזה שרשאי הניזק לגבות את השור מן הלוקח, ואם הקדישו המזיק לשור זה, הרי הוא מוקדש אפילו לדברי רבי עקיבא, משום הדין דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו, שאף במקום שאין ההקדש חל מעיקר הדין, מכל מקום חייבו חכמים לפדותו בפרוטה, גזירה שמא יאמרו בני אדם שאף הקדש גמור יוצא בלא פדיון, ועל כן מודה רבי עקיבא שאם הקדיש המזיק את שורו, אף שלא חל הקדש זה, שהרי השור נעשה ממונו של הניזק, מכל מקום יש לפדותו בפרוטה מפני הגזירה.

הגמרא מביאה תוספתא העוסקת אף היא בדינים אלו: תנו רבנן, שור תם שהזיק, עד שלא עמד המזיק בדין – שעדיין לא תבעו הניזק בבית דין, אם מכרו המזיק לשור זה הרי הוא מכור, ואם הקדישו הרי הוא מוקדש. וכן אם שחטו המזיק לשור זה, ונתנו [–ואו שנתנו] בתמתנה, מה שעשה עשוי, שכל זמן שלא עמד בדין ממונו הוא.

אך משעמד בדין – לאחר שתבעו הניזק בבית דין, נעשה השור ממונו של הניזק, ולפיכך אם מכרו המזיק אינו מכור, ואם הקדישו אינו מוקדש, ואם שחטו ונתנו בתמתנה לא עשה ולא כלום.

קדמו בעלי החובות של המזיק והגביהו את השור לגבות ממנו את החוב שחייב להם בעליו, קודם שיטלהו הניזק עבור תשלום נזקיו, הדין הוא שבין אם היה חב להם המזיק עד שלא הזיק – קודם שהזיק השור, ובין אם הזיק השור עד שלא חב – קודם שלוה בעליו מעות, לא עשו הבעלי חובות ולא כלום, אלא רשאי הניזק ליטול מהם את השור, לפי שאין שור תם משתלם אלא מגופו, ולפיכך מיוחד הוא לניזק לגבות את חובו ממנו. דינים אלו נאמרו בשור תם שהזיק.

אבל שור מועד שהזיק, בין שעמד המזיק בדין ובין שלא עמד עדיין בדין, אם מכרו הרי הוא מכור, ואם הקדישו הרי הוא מוקדש, ואם שחטו ונתנו בתמתנה מה שעשה עשוי, וכן אם קדמו בעלי החובות של המזיק והגביהו את השור עבור גביית חובותיהם, בין אם חב המזיק עד שלא הזיק ובין אם הזיק השור עד שלא חב המזיק, מה שעשה עשוי, ולפי שאין נזקו של שור המועד משתלם אלא מן העליה – מביתו של בעל השור, ולפיכך לא נשתעבד גוף השור לניזק, ורשאי המזיק לעשות בו כרצונו:

עתה מבארת הגמרא את דברי התוספתא: אמר מר, מכרו המזיק לשור תם שהזיק קודם שעמד בדין, הרי הוא מכור. ומבארת הגמרא, שכוונת התוספתא שמכור הוא לחרישה – לחרישה, וכמו שנתבאר לעיל בדעת רבי ישמעאל, שאף שרשאי הניזק להוציאו מרשות הלוקח, מכל מקום אינו גובה ממנו את דמי החרישה שחרש בשור זה.

הקדישו המזיק לשור זה, הרי הוא מוקדש משום דרבי אבהו, דהיינו, שאינו קדוש מעיקר הדין מאחר שמשועבד הוא לניזק, אלא שחייב הניזק ליתן פרוטה להקדש, כדי שלא יסברו האנשים שהקדש יוצא בלא פדיון.

שחטו המזיק לשור זה ונתנו בתמתנה מה שעשה עשוי. מקשה הגמרא, בשלמא נתנו בתמתנה מה שעשה עשוי, לירידיא – דין זה שרשאי המזיק ליתן השור במתנה, מבואר הוא, שהכוונה בזה לענין שאם חרש בו

המשך בעמוד עח

ומוסיפה הגמרא ושואלת: **וְאֶפִילּוּ הַזִּיק הַשּׁוֹר עַד שֶׁלֹּא חָכַם** המזיק, מכל מקום הרי **הַבָּעַל חוֹכֵר** לתפוס את השור קודם שיתפסנו הניזק, ומדוע רשאי הניזק להוציא ממנו. **שְׁמַע מִינָּהּ שַׁבָּעַל חוֹכֵר מְאוּחָר** [–שהלוה מעות ללוה זה לאחר שכבר לוה מאחרים], **שָׁקְדָם וְנָבָה** נכסים מן הלוה, קודם שיגבו ממנו הבעלי חובות שקדמו לו בהלוואתו, **מַה שֶּׁגָּבָה לֹא גָּבָה**, ורשאים בעלי החובות המוקדמים להוציא את הנכסים מרשותו, מאחר ששיעבודם קדם לשיעבודו. דוחה הגמרא: **לֹא, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה**, ואין בעלי החובות המוקדמים מוציאים מרשותו, **וְשַׁאנִי הָתָם** לגבי בעל חוב שגבה משור המזיק קודם שיגבהו הניזק, **דְּאָמַר** ליה הניזק לבעל חוב, **אִילּוּ נָפַךְ הָוָה** השור בשעה שהזיק, **לֹא מִינָּךְ הָוָה נָבֵי** ליה – וכי לא ממך הייתי גובה אותו, **דְּהַאי תּוֹרָא דְּאִזְקֵן מִינַּיהּ מְשַׁתַּלְּמָנָא** – שהרי מן השור שהזיק את שורי, ממנו יש לי לגבות את תשלום הנזק, ועל כן, אף באופן שגבה הבעל חוב את השור לאחר הנזק, רשאי הניזק להוציאו מרשותו:

הגמרא מביאה ברייתא הדנה באופנים שבהם השביח או הכחיש שור המזיק או הניזק: **תָּנוּ רַבָּנָן, שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם**, **וְחָבַל בּוֹ בְּשׁוּוי חֲמִשִּׁים זוּז**, ומעתה אינו שווה אלא מאה וחמישים זוז, **וְלֹאחַר מִכֵּן שָׁבַח** השור הניזק, **וְעָמַד** שוויו **עַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז**, אין המזיק יכול לומר לניזק לא הפסדתיך מאומה, שהרי שורך שוה עתה יותר ממה שהיה שוה קודם הנזק, מאחר ויכול הניזק לומר לו **שֶׁאִלְמָלֵא** [–שאם לא] **(לֹא) הִזַּקְתָּ** שורך **הָיָה עוֹמֵד** שוויו עתה **עַל שְׁמֹנֶה מֵאוֹת זוּז**, ונמצא שנפסד הניזק בנגיחה זו, ולפיכך **נוֹתֵן** לו המזיק עשרים וחמשה זוז, **כְּשָׁעַת הַנֶּזֶק** – שמאחר ובשעת הנזק הזיקו בחמישים זוז, על כן ישלם עשרים וחמשה, כדין שור תם המשלם מחצית הנזק. ואם **כָּחַשׁ** השור הניזק עוד לאחר הנגיחה, ועתה אינו שוה אלא מאה זוז, משלם המזיק **כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין**, ונמצא שהזיקו במאה זוז, ולפיכך ישלם מחצית נזקו חמישים זוז.

ואם **שָׁבַח** שורו של **הַמַּזִּיק** לאחר הנגיחה, ועתה שווה הוא ארבע מאות זוז, אין הניזק יכול לומר שיש לו שותפות בשור ולדרוש להתחלק בשבח, אלא **נוֹתֵן לוֹ** המזיק **כְּשָׁעַת הַנֶּזֶק**. אך אם **כָּחַשׁ** שורו של המזיק לאחר הנגיחה, ועתה אינו שווה אלא מאה זוז, אין משלם לו המזיק אלא **כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין**, דהיינו, שיכול הוא לומר לו, מאחר ושותף אתה עמי בשור זה משעת הנגיחה, לפיכך יש לך להפסיד מדמי תשלום הנזק את שיעור ירידת שוויו של השור, כפי החלק שיש לך בו.

ועתה מבררת הגמרא את דברי הברייתא: **אָמַר מַר, שָׁבַח** שורו של **הַמַּזִּיק** לאחר הנזק, **נוֹתֵן** המזיק לניזק **כְּשָׁעַת הַנֶּזֶק**, ואין הניזק יכול לומר שותפות יש לי בשור זה, ועליך לחלוק לי בשבח. **מַנִּי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּאָמַר** שאין הניזק זוכה בגוף השור, אלא **בַּעַל חוֹב** של המזיק **הוּא, וְזוּזֵי הוּא דְּמַסֵּיק** ליה – ואין המזיק חייב לו אלא ממון בעלמא, ועל כן אינו זוכה בשבח שהשביח השור לאחר הנזק. **אֲמָא סֵיפָא, כָּחַשׁ** שורו של המזיק לאחר הנגיחה, אינו משלם לניזק אלא **כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין**, מאחר שיכול המזיק לומר לניזק שותף אתה עמי בשור זה, ויש לך להפסיד גם כן, **אֲתָאן לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר שׁוּתָּפֵי נִינְהוּ** בשור משעת הנגיחה, ואם כן מתבאר שריש**א רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, **וְאילו סֵיפָא רַבִּי עֲקִיבָא**, וכיצד יתכן הדבר. מיישבת הגמרא: **לֹא, כּוּלָּהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא הִיא**, שנעשה הניזק שותף עם המזיק בגוף השור, ולפיכך בסיפא שהכחיש השור יש לו להפסיד כפי חלקו, **וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** ברישא, **כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ** המזיק לשורו, ומחמת פיטום זה השביח השור, ומאחר שהוציא המזיק מממונו כדי להשביח את השור, אין הניזק נעשה שותף עמו בשבח זה.

מקשה הגמרא: **אִי כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ** המזיק, **אֵימָא רֵישָׁא, שָׁבַח** שור הניזק לאחר הנגיחה **וְעָמַד** שוויו **עַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז**, **נוֹתֵן לוֹ** המזיק את דמי נזקו **כְּשָׁעַת הַנֶּזֶק**, ואינו יכול לטעון שלא הפסידו מאומה מאחר שהשביח השור, כיון שאם לא היה מזיקו היה משביח יותר. **וְאִי** כוונת הברייתא ששבח זה הוא **כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ** הניזק, **צְרִיכָא לְמֵימַר** שמשלם המזיק כשעת הנזק, הרי פשוט הדבר שאינו יכול לטעון מאומה, מאחר שהשור לא השביח מעצמו אלא מחמת פיטומו של הניזק. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, הַרְייָשָׁא** של הברייתא העוסקת בהשביח שורו של הניזק, **מַשְׁבַּחַת לָהּ** – יש למצוא שני אופנים בביאורה, **בֵּין דְּפִטְּמָהּ פִּטּוּמֵי** – בין באופן שהשביח השור על ידי פיטומו של הניזק, **בֵּין דְּשָׁבְחָא מִמֵּילָּא, וְאִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּהֵיכָא דְּשָׁבְחָא מִמֵּילָּא** – שאף באופן שהשביח השור מעצמו **נוֹתֵן לוֹ** המזיק **כְּשָׁעַת הַנֶּזֶק**, ואינו יכול לטעון לא הפסדתיך מאומה. אך **הֵיפָא** העוסקת בהשביח שורו של המזיק, **לֹא מַשְׁבַּחַת לָהּ אֶלָּא כְּשֶׁפִּטְּמוֹ** המזיק, שלפיכך אין הניזק שותף בשבח זה, אך אם השביח השור מעצמו, יש למזיק לחלוק את דמי השבח עם הניזק, כפי חלקו בשור זה.

הגמרא שבה לבאר את דברי הברייתא לגבי האופן שהכחיש שורו של הניזק: שנינו בברייתא, שאם **כָּחַשׁ** שורו של הניזק, משלם המזיק **כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין**, דהיינו, שיש לו לשלם אף את ירידת שוויו של השור משעת הנגיחה ועד שעת העמדה בדין. מבררת הגמרא: **כָּחַשׁ מֶחֱמַת מַאי** – מחמת מה הכחיש שורו של הניזק, **אִילֵימָא דְּכָחֲשָׁא מֶחֱמַת מְלָאכָה** קשה שעשה בו הניזק, מדוע יש למזיק לשלם לו את דמי הכחש, **לֵימָא לֵיהּ, אֲנָא מַכְחַשְׁתְּ וַאֲנָא יָהֵיבְנָא** – וכי אתה תכחיש את השור ואני אשלם לך את דמיו. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי, הברייתא** עוסקת באופן **דְּכָחֲשׁ מֶחֱמַת הַמָּה, דְּאָמַר** ליה הניזק למזיק, **קָרְנָא דְּתוֹרָךְ קְבִירָא בֵּיהּ** – קרנו של שורך קבורה בשורי, דהיינו, שהכחשה זו מחמת הנגיחה היא, ולפיכך יש למזיק לשלם את ההפסד עד שעת העמדה בדין:

משנה

משנתינו ממשיכה בביאור אופן תשלומי שור תם שהזיק: **שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאִין הַנְּבֵילָה יָפָה כְּלוּם**, ובעל השור משלם חצי נזק והיינו מאה מנה, **אָמַר רַבִּי מֵאִיר, עַל זֶה נֶאֱמַר** (שמות כא לה) **'וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר חַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ'**, שהרי מחצית דמי השור המזיק הם כשיעור חצי הנזק. **אָמַר** לו **רַבִּי יְהוּדָה, וְכֵן הֲלָכָה** – ודאי שכן היא ההלכה באופן זה, אך אי אפשר לומר שעל אופן זה דברה התורה, שהרי על ידי מכירת השור החי **קַיֶּימֶת 'וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר חַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ'**, **וְלֹא קַיֶּימֶת** את דברי הפסוק בהמשך **'וְגַם [אֶת] הַמֵּת יֶחֱצוּן'** שהרי אין המת שווה כלום באופן זה. **וְעוֹד אֵיזֶה** אופן דברה התורה, **זֶה שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְהַנְּבֵילָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז**, ואם כן נמצא שהזוק במאה וחמישים זוז ועליו ליטול בשיעור מחצית הנזק דהיינו שבעים וחמשה זוז, ועל זה אמרה התורה **שֶׁזֶּה נוֹטֵל חֲצִי חַי חֲצִי הַמֵּת וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי חַי חֲצִי הַמֵּת** ועל ידי זה קבל הניזק מאה עשרים וחמשה זוז והפסיד שבעים וחמשה זוז:

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְהַנְּבֵילָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז, זֶה נוֹטֵל חֲצִי חַי וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי חַי וַחֲצִי הַמֵּת כמו שהתבאר במשנה, ונמצא שחולקים גם בדמי השור החי וגם בדמי השור המת **וְאִם כֵּן זֶהוּ שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֵין זֶהוּ שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה** שהרי אין הניזק נוטל מחצית מדמי השור החי שהם מאה זוז, כיון שהוא נוטל הנבילה לעצמו ואם כן הוזק רק במאה וחמישים זוז ונוטל שבעים וחמשה זוז מתוך דמי השור החי שהם חצי נזקו, **וְהַתּוֹרָה הרי אמרה 'ומכרו את** השור החי **וחצו את כספו', אֶלָּא** שור שדברה עליו תורה הוא **שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגַּח לְשׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאִין הַנְּבֵילָה יָפָה כְּלוּם, עַל זֶה נֶאֱמַר 'וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר חַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ'** שבזה הוא משלם את חצי הנזק שהוא מאה זוז מהשור החי, **אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּים 'וְגַם [אֶת] הַמֵּת יֶחֱצוּן'**, **שִׁפְחָה שֶׁפִּיטְּמָתוּ מִיתָּה מַחֲצִין בָּהּ** – שמים כמה נפחת משווי השור על ידי מיתתו ומשלם מזה חצי, והתשלום הוא מגופו של חי, והיינו שמוכרים את השור החי ומשלם מדמיו.

המשך בעמוד מה

וַאֲפִילוּ הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב בַּעַל חוֹב קָדִים ש"מ ב"ח מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה מַה שֶּׁגָּבָה לֹא גָּבָה לֹא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה וְשָׁאנֵי הָתָם דְּא"ל אִילּוּ גַּבָּךְ הֲוָה לֹא מִינָּךְ הֲוָה גָּבֵי לֵיהּ דְּהַאי תּוֹרָא דְּאַזִּקָן מִינֵּיהּ מִשְׁתַּלְּמְנָא: ת"ר שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְחָבַל בּוֹ בַּחֲמִשִּׁים זוּז וְשָׁבַח וְעָמַד עַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז שֶׁאִלְמָלֵא (לֹא) הִזִּיקוֹ הָיָה עוֹמֵד עַל שְׁמֹנֶה מֵאוֹת זוּז נוֹתֵן כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק כָּחַשׁ כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בְּדִין שָׁבַח מַזִּיק נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק כָּחַשׁ כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בְּדִין אָמַר מַר שָׁבַח מַזִּיק נוֹתֵן כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק מַנִּי ר' יִשְׁמָעֵאל הִיא דְּאָמַר בַּעַל חוֹב הוּא וְזוּזֵי הוּא דְּמַסִּיק לֵיהּ אֵימָא סֵיפָא כָּחַשׁ כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בְּדִין אֲתָאן לְר"ע דְּאָמַר שׁוּתָּפֵי נִינְהוּ רֵישָׁא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְסֵיפָא ר"ע לֹא כּוּלָּהּ ר"ע הִיא וְהָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ אִי כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ אֵימָא רֵישָׁא שָׁבַח וְעָמַד עַל ד' מֵאוֹת זוּז נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק אִי כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ צְרִיכָא לְמֵימַר אָמַר רַב פָּפָּא רֵישָׁא מַשְׁכַּחַת לָהּ בֵּין דְּפַטְּמָהּ פַּטּוֹמֵי בֵּין דְּשָׁבְחָא מִמֵּילָא וְאִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּהֵיכָא דְּשָׁבְחָא מִמֵּילָא נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק סֵיפָא לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ אֶלָּא כְּשֶׁפִּטְּמוֹ כָּחַשׁ כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בְּדִין כָּחַשׁ מֵחֲמַת מַאי אִילֵימָא דְּכָחְשָׁא מֵחֲמַת מְלָאכָה לֵימָא לֵיהּ אַתְּ מַכְחֲשַׁתְּ וַאֲנָא יָהֵיבְנָא אָמַר רַב אַשִׁי דְּכָחַשׁ מֵחֲמַת מַכָּה דְּא"ל קַרְנָא דְּתוֹרָךְ קְבִירָא בֵּיהּ: **מתני'** שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְאֵין הַנְּבֵילָה יָפָה כְּלוּם אָמַר ר"מ עַל זֶה נֶאֱמַר וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ א"ל רַבִּי יְהוּדָה וְכֵן הֲלָכָה קִיַּימְתָּ וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְלֹא קִיַּימְתָּ וְגַם הַמֵּת יֶחֱצוּן וְאֵיזֶה זֶה שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְהַנְּבֵילָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז שֶׁזֶּה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת: **גמ'** ת"ר שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְהַנְּבֵילָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז זֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶהוּ שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אֵין זֶהוּ שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה אֶלָּא שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְאֵין הַנְּבֵילָה יָפָה כְּלוּם עַל זֶה נֶאֱמַר וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּים וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן פְּחַת שֶׁפְּחֲתוֹ מִיתָה מַחְצִין בַּחַי מִכְּדֵי בֵּין ר"מ בֵּין רַבִּי יְהוּדָה הַאי מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה שָׁקִיל וְהַאי מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה שָׁקִיל מַאי בֵּינַיְיהוּ אָמַר רָבָא פְּחַת נְבֵילָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ רַבִּי מֵאִיר סָבַר פְּחַת נְבֵילָה דְּנִיזָּק הָוֵי וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר פְּחַת נְבֵילָה דְּמַזִּיק הָוֵי פַּלְגָא א"ל אַבַּיֵי אִם כֵּן מָצִינוּ לְרַבִּי יְהוּדָה

תם

רש"י

וַאֲפִי' הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב. נַמִּי בַּעַל חוֹב קָדִים לַתְּפִיסָה וְכֵיוָן דְּתָפַס אַמַּאי מַפְּקִינַן מִינֵּיהּ: **ש"מ.** בִּתְמִיָּה דִּפְלוּגְתָּא הִיא בְּעָלְמָא (כתובות דף צד) דְּאִיכָּא לְמ"ד מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה: **אִית דְּגַרְסֵי וַאֲפִי' הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב נַמִּי דְּנִיזָּק קָדִים ש"מ כו'.** כְּלוֹמַר אע"ג דְּנִיזָּק קָדִים שִׁיעְבּוּדֵיהּ קַשְׁיָא לֵיהּ הַאי: **אִילּוּ גַּבָּךְ הֲוָה.** דִּכְבָר גָּבִית לֵיהּ קוֹדֶם שֶׁהִזִּיק: **לַאו מִינָּךְ מִשְׁתַּלֵּימְנָא.** בִּתְמִיָּה: **וְשָׁבַח.** נִיזָּק וְעָמַד עַל ד' מֵאוֹת זוּז: **שֶׁאִלְמָלֵא כו'.** כְּלוֹמַר הוֹעִיל וְאִיכָּא לְמֵימַר אִלְמָלֵא לֹא הִזִּיקוֹ הָיָה עוֹמֵד עַל שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת זוּז נוֹתֵן לוֹ כ"ה זוּזִים כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק וְלֹא מָצֵי א"ל מַאי אַפְסַדְתֵּיךְ הָא שָׁבַח טְפֵי מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ נִיזָּק אִי לֹא אַזִּיקְתָּן הֲוֵי שָׁבַח וְקָאֵי עַל תַּמְנֵי מְאָה. ל"א שֶׁאִלְמָלֵא לֹא הִזִּיקוֹ כו' וְעַכְשָׁיו תּוֹבֵעַ נִיזָּק מָאתַיִם חֶצְיָין שֶׁל ד' מֵאוֹת חֲצִי נֶזֶק שֶׁהִפְסִידוֹ אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא כ"ה כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק וְרִאשׁוֹן עִיקָּר: **כִּיחֵשׁ.** הַנִּיזָּק מֵחֲמַת הַמַּכָּה וְנִרְאֶה עַכְשָׁיו הֶזֵּיקוֹ גָּדוֹל יוֹתֵר מִתְּחִילָּה בִּשְׁעַת הַנֵּזֶק נוֹתֵן לוֹ כְּפִי נֶזֶק שֶׁבִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בְּדִין כִּדְקָאָמַר לְקַמָּן קַרְנָא דְּתוֹרָךְ קְבִירָא בֵּיהּ: **שָׁבַח מַזִּיק.** וְעָמַד עַל ד' מֵאוֹת: **נוֹתֵן לוֹ.** כ"ה זוּז כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק וְאֵין יָכוֹל נִיזָּק לוֹמַר לוֹ תֵּן לִי חֵלֶק שְׁמִינִית שֶׁבּוֹ שֶׁזָּכִיתִי בּוֹ מִשְּׁעַת הַנֵּזֶק וּבִרְשׁוּתִי הִשְׁבִּיחַ: **כָּחַשׁ כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בְּדִין.** וְנוֹתֵן לוֹ חֵלֶק שְׁמִינִית שֶׁבּוֹ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ כָּחַשׁ וּלְקַמָּן פָּרִיךְ רֵישָׁא לְסֵיפָא: **ה"ג כּוּלָּהּ ר' עֲקִיבָא הִיא וּכְשֶׁפִּיטְּמוֹ.** מַזִּיק לַשּׁוֹר וְחָסֵר מָמוֹנוֹ לְשְׁבוּחֵיהּ הִלְכָּךְ לֹא שָׁקִיל נִיזָּק בְּשִׁבְחָא: **אֵימָא רֵישָׁא שִׁיבַּח נִיזָּק וְעָמַד עַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז.** אֲפִי' הָכֵי נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק וְלֹא מָצֵי א"ל מַאי אַפְסַדְתֵּיךְ מִשּׁוּם דְּא"ל נִיזָּק אִלְמָלֵא לֹא הִזִּיקוֹ הָיָה עוֹמֵד עַל ח' מֵאוֹת: **וְאִי כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ.** נִיזָּק לְשׁוֹרוֹ צְרִיכָא לְמֵימַר דְּיָהִיב לוֹ כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק וְלֹא מָצֵי א"ל מַאי אַפְסַדְתֵּיךְ הָא הַאי דְּאִשְׁבַּח מִשּׁוּם פִּיטּוּמוֹ הוּא וְחָסַר בֵּיהּ מָמוֹנָא לְלִישְׁנָא אַחֲרִינָא הָכֵי מַשְׁמַע אֵימָא רֵישָׁא שָׁבַח נִיזָּק נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק וְתוּ לֹא וְלֹא מָצֵי לְמֵימַר נִיזָּק תֵּן לִי ב' מֵאוֹת שֶׁאִלְמָלֵא לֹא הִזִּיקוֹ כו' וְאִי בְּשֶׁפִּיטְּמוֹ נִיזָּק צְרִיכָא לְמֵימַר דְּלֹא יָהִיב לֵיהּ מַזִּיק ב' מֵאוֹת הַאי דְּאַשְׁבַּח מִשּׁוּם פִּיטּוּמָא הוּא וְקַשְׁיָא לִי הָא וַדַּאי אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּאִשְׁתַּבַּח דְּאַפְסְדֵיהּ דְּאִי לֹא אַזִּיק הֲוָה קָאֵי הַשְׁתָּא בְּהַאי פִּיטּוּמָא דְּפַטְמֵיהּ עַל תַּמְנֵי מְאָה וְלָשׁוֹן רִאשׁוֹן שָׁמַעְתִּי וְעִיקָּר: **רֵישָׁא** נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק. וְלֹא מָצֵי א"ל מַאי אַפְסַדְתֵּיךְ בֵּין דְּפִטּוּמֵי פַּטְמֵיהּ בֵּין דְּשָׁבַח מִמֵּילָא וְהֵיכָא דְּפַטְמֵיהּ לֹא הֲוָה אִצְטְרִיךְ לְמִיתְנָא אֶלָּא מִשּׁוּם הֵיכָא דְּשָׁבַח מִמֵּילָא אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן: **כָּחַשׁ כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בְּדִין**. אַרֵישָׁא מְהַדֵּר: **מתני'** **וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ.** דְּהַיְינוּ חֲצִי נֶזֶק: **וְכֵן הֲלָכָה.** וַדַּאי כֵּן הֲלָכָה דְּמָנֶה נוֹתֵן לוֹ דְּהַיְינוּ ח"נ אֲבָל אֵין זֶה שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה דְּקִיַּימְתָּ וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְגוֹ' וּבַגְּמָ' מְפָרֵשׁ בְּמַאי פְּלִיגֵי: **וְהַנְּבֵילָה יָפָה נ' זוּז.** דַּה"ל הִזִּיקוֹ ק"נ וּפַלְגָא נִזְקָא דְּהַיְינוּ ע"ה בָּעֵי נִיזָּק לְהַפְסִיד וְהִלְכָּךְ שָׁקִיל חֲצִי (נֶזֶק) הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת דְּשָׁווּ קכ"ה וּמָטֵי לְכָל אֶחָד פְּסֵידָא ע"ה: **גמ'** **פְּחַת שֶׁפְּחָתָתוֹ מִיתָה מַחְצִין בַּחַי.** כְּלוֹמַר נְבֵילָה לֹא שַׁיְּיכָא גַּבֵּי מַזִּיק כְּלָל אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַנְּבֵילָה כַּמָּה פְּחוּתִין דָּמֶיהָ עַכְשָׁיו מִשָּׁעָה שֶׁהָיְתָה חַי וְנוֹתֵן לוֹ מַזִּיק חֲצִי הַפְּחַת: **הַאי קכ"ה קָא שָׁקִיל וְהַאי קכ"ה קָא שָׁקִיל.** הֵיכָא דִּנְבֵילָה שָׁוֵי נ' דְּהָא לְר"מ גּוּפֵי' שָׁקִיל נ' דִּנְבֵילָה וְע"ה מִן הַחַי דְּהַיְינוּ חֲצִי הַפְּחַת שֶׁפְּחָתָה מִיתָה וַהֲווּ קכ"ה וּלְרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי נוֹטֵל הַנִּיזָּק חֲצִי הַחַי דְּהַיְינוּ ק' וַחֲצִי הַמֵּת דְּהַיְינוּ כ"ה וּבְמַאי פְּלִיגֵי: **פְּחַת נְבֵילָה.** אִם פָּחֲתוּ דָּמֶיהָ מִשְּׁעַת מִיתָה עַד שְׁעַת מְכִירָה לְר"מ דְּאָמַר לֹא שַׁיָּיךְ מַזִּיק בִּנְבֵילָה פְּחַת דְּנִיזָּק הֲוֵי וְלֹא יָהִיב לֵיהּ אֶלָּא חֲצִי מַה שֶּׁפְּחָתָה מִיתָה:

תם

תוספות

אִילּוּ גַּבָּךְ הֲוָה לַאו מִינָּךְ הֲוָה גָּבֵי לֵיהּ. תֵּימַהּ אָז הוּא בְּדִין שֶׁיִּגְבֶּה שֶׁפָּשַׁע בִּשְׁמִירָתוֹ וְי"ל דְּלֹא קָאָמַר אֶלָּא כְּלוֹמַר דְּאֵין גּוּף הַשּׁוֹר מְשׁוּעְבָּד לְב"ח כְּמוֹ שֶׁהוּא מְשׁוּעְבָּד לַנִּיזָּק שֶׁמִּשְׁתַּלֵּם מִגּוּפוֹ וְכֵן פֵּירֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס בְּרֵישׁ שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (לקמן ד' לו.):

שֶׁאִלְמָלֵא לֹא הִזִּיקוֹ הָיָה עוֹמֵד עַל שְׁמֹנֶה מֵאוֹת זוּז נוֹתֵן כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק. לֹא נָקְטֵיהּ לְאַשְׁמוּעִינַן שֶׁלֹּא יְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁהָיָה רָאוּי לְהַשְׁבִּיחַ אִלְמָלֵא לֹא הוּזַּק דְּמִילְּתָא דִּפְשִׁיטָא הוּא דְּאָטוּ אִם נָגַח שׁוֹר קָטָן הָיִיתִי סָבוּר שֶׁיְּשַׁלֵּם דְּמֵי שׁוֹר גָּדוֹל לְפִי שֶׁהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת גָּדוֹל וּמַשְׁבִּיחַ וְעוֹד אִי לְהָכֵי אִצְטְרִיךְ מַאי פָּרִיךְ בְּסָמוּךְ אִי כְּשֶׁפִּטְּמוֹ צְרִיכָא לְמֵימַר אֶלָּא י"ל כְּפֵי' הַקּוּנְט' בְּלָשׁוֹן אַחֵר: **הָכָא** בְּמַאי עַסְקִינָן כְּשֶׁפִּטְּמוֹ. וּכְגוֹן שֶׁאֵין הַשֶּׁבַח יוֹתֵר עַל הַיְּצִיאָה שֶׁאִם הָיָה יוֹתֵר נְהִי נַמִּי דְּאַמְרִינַן בְּחֶזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב ד' מב:) דְּשׁוּתָּף הֲוֵי כְּיוֹרֵד בִּרְשׁוּת מ"מ מַה שֶּׁאָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן לְמִפְטֵּם לְפַטֵּם יִטּוֹל הַמַּזִּיק וְהַמּוֹתָר יֵשׁ לוֹ לִהְיוֹת לַנִּיזָּק וְא"ת א"כ אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לְמִיפְרַךְ מֵרֵישָׁא מִסֵּיפָא גּוּפָהּ לִפְרוֹךְ אִי בְּשֶׁפִּטְּמוֹ צְרִיכָא לְמֵימַר וְי"ל דְּסֵיפָא אִצְטְרִיךְ דְּסד"א כֵּיוָן דְּאָמַר ר"ע הוּחְלַט הַשּׁוֹר הֲוֵי לֵיהּ מַזִּיק כְּשֶׁפִּטְּמוֹ מַנִּיחַ מְעוֹתָיו עַל קֶרֶן הַצְּבִי כְּמוֹ בְּהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם וּבָא אַחֵר וּפִרְנֵס אִשְׁתּוֹ (כתובות ד' קז:) וְעוֹד מָצִינוּ לְמֵימַר דְּאַיְּירֵי שַׁפִּיר שֶׁהַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַיְּצִיאָה וְהָא דְּקָאָמַר נוֹתֵן כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק לַאו דַּוְקָא אֶלָּא בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁיִּטּוֹל יוֹתֵר מִדְּמֵי יְצִיאוֹתָיו דִּכְיוֹרֵד בִּרְשׁוּת דָּמֵי:

כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ. וְא"ת אַמַּאי מַפְלִיג בֵּין שָׁבַח לְכָחַשׁ לִפְלוֹג בְּשָׁבַח גּוּפֵיהּ דְּשָׁבַח מִמֵּילָא כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בְּדִין וְי"ל דְּאַגַּב דְּנָקַט בְּרֵישָׁא שָׁבַח וְכָחַשׁ בְּסֵיפָא נַמִּי נָקַט הָכֵי: **זֶה** נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת. הַאי לִישְׁנָא לַאו דַּוְקָא וְלֹא אָתֵי לְמֵימַר אֶלָּא שֶׁמְּקַבֵּל עָלָיו חֲצִי הַפְּחַת וּלְפִי הַמַּסְקָנָא שָׁקִיל בְּשִׁבְחָא: **דְּרַבִּי** מֵאִיר סָבַר פְּחַת נְבֵלָה דְּנִיזָּק. אע"ג דִּבְפ"ק (ד' י:) נַפְקָא לָן מִוְּהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ מ"מ הַאי קְרָא דְּהָכָא אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּלֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק דְּאִי מִוְּחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ ה"א שֶׁהוּא פְּעָמִים יוֹתֵר וּפְעָמִים פָּחוֹת כִּדְמוּכַח בְּסָמוּךְ דְּפָרִיךְ א"כ מָצִינוּ תָּם לְר' יְהוּדָה דִּמְשַׁלֵּם יוֹתֵר מֵח"נ וּמְשַׁנֵּי אִית לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה פְּחַת שֶׁפְּחָתוֹ מִיתָה מֶחֱצְיוֹ אַלְמָא נַפְקָא לָן מִוְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן דְּלֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק:

מצינו

תם

תוספות

מצינו תם חמור ממועד. וא"ת והא ר"י אית ליה (לקמן דף מה:) צד תמות במקומה עומדת וי"ל דה"פ מצינו צד תמות חמור מצד מועד ומייתי מברייתא דשור שוה מנה כו' ומה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל לא כל שכן **והתורה** אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"נ דקרא תם חמור ממועד. דהא גבי מועד אמרינן בפ"ק (דף י:) בעלים מטפלים בבהמתן והמות יהיה להן וגו' לנזיקן: **הכי נמי.** דס"ל תם חמור: **כדתנן.** לקמן בפרק שור שנגח ד' וה': **ר"י אומר תם חייב.** אם שמרו שמירה פחותה ויצא והזיק ומועד פטור: **דכתיבי קראי.** כדמפרש התם: **וה נוטל חצי חצי.** שישוה חציו י"ב סלעים ופלגא בשביל תשלומין שלו שלא שוה אלא ה' סלעים: **תם הקל לא כ"ש.** אלמא לר' יהודה תם קל קרי ליה: **ר"מ סבר** שכח נביולה דניזק חיי. דלית להו שום שותפות: **והיינו דקשיא** ליה לר"י. דשמעינן ליה בבריית' דלקמן דקאמר יכול שור שוה ה' סלעים שנגח לשור שוה מנה כו' דהא דקאמר יכול משום דקשיא ליה הכי ניזק דלדידיה ס"ל דחס רחמנא עליה דמזיק לשקל בשבחא יכול שור שוה חמש סלעים שנגח לשור שוה מנה והנבילה יפה נ' וזוזים דשקיל עליו מזיק חצי חצי דהוו שני סלעים ופלגא וחצי המת דהוו שש סלעים ורביע: **אמרת** וכי היכן מצינו מזיק נשבר. שאינו מפסיד כלום דאע"ג דקאמר ר"י לעיל דמזיק שקיל בשבחא בתשלומי ח"נ מיהא איתא ומפסיד ע"ה משור הזה: **שלם שלם.** במועד כתיב אלא שני תשלומים כתב לך אחד ואחד למועד לומר בעלים משלמין ואין הבעלים נוטלין: **והנבילה יפה** שלשים וזו. שהוקרה הנבילה משמותה דשקיל מזיק חמשה וזו באותן י' וזוזי שהשביחה דהא לא מטי פסידא לניזוק דהוא נמי מרויח ה' דיניר: **אם כן מצינו** לר"י **תם משלם יותר** מחצי נזק. א"כ דלא דריש ר"י פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי מצינו בתם משלם יותר מחצי נזק והיכי דמי שור שוה נ' שנגח לשור שוה מ' והנבילה יפה כ' והני נזק כ' ופלגא נזקא עשרה וכי פלגי חצי חי וחצי מת נוטל ניזק בחי ה"ה ובמת י' הרי (ל"ה) נמצא מזיק משלם יותר מחצי נזק דבשלמא לר"מ לא משלם אלא חצי מה שפחתתו מיתה אלא לר"י נהי נמי דהיכא דמטי חצי החי יותר מנזק שלם נפקא ליה האי דלא שקיל ניזק חצי החי מקל וחומר ממועד כדקתני לעיל מה מועד חמור אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אבל הכא דליכא למימר הכי דהא פחות ממה שהזיק משלם ומיהו טפי מחצי נזק איכא: **אית** ליה לרבי יהודה **פחת שפחתתו** מיתה. הלכך בההוא נמי מקרא נפקא ליה דלא שקיל אלא חצי נזק: **א"כ.** דלפחות שפחתתו מיתה לחוד אתא לכתוב את המת יחצון מאי וגם ש"מ תרתי דשתפיה רחמנא בשבחא: **מתני'** שורו שבייש פטור. כדקיימא לן (לעיל דף כו.) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו: **שורו שהרליק את הגדיש בשבת חייב.** חצי נזק דמשונה הוא: **גמ'** כל המקלקלין פטורין. לענין שבת: חוץ מחובל ומבעיר. כדמפרש טעמא במס' שבת בפרק האורג מדאצטריך קרא למישרי מילה מכלל דשאר חובל חייב ומדאסר רחמנא שריפת בת כהן בשבת דמקלקל הוא מכלל דמקלקל בהבערה חייב בגון השורף כלי דמקלקל הוא: **אינה** משנה. דאינהו נמי פטירי: **בצריך לבלבו.** דהוי מקלקל על מנת לתקן והא (דתנן) נצרר הדם אע"פ שלא יצא משום צובע הוא דמחייב:

רש"י

תם חמור ממועד. דהא גבי מועד אמרינן בפ"ק (דף י:) בעלים מטפלים בבהמתן והמות יהיה להן וגו' לנזיקן: **הכי נמי.** דס"ל תם חמור: **כדתנן.** לקמן בפרק שור שנגח ד' וה': **ר"י אומר תם חייב.** אם שמרו שמירה פחותה ויצא והזיק ומועד פטור: **דכתיבי קראי.** כדמפרש התם: **וה נוטל חצי חצי.** שישוה חציו י"ב סלעים ופלגא בשביל תשלומין שלו שלא שוה אלא ה' סלעים: **תם הקל לא כ"ש.** אלמא לר' יהודה תם קל קרי ליה: **ר"מ סבר** שכח נביולה דניזק חיי. דלית להו שום שותפות: **והיינו דקשיא** ליה לר"י. דשמעינן ליה בבריית' דלקמן דקאמר יכול שור שוה ה' סלעים שנגח לשור שוה מנה כו' דהא דקאמר יכול משום דקשיא ליה הכי ניזק דלדידיה ס"ל דחס רחמנא עליה דמזיק לשקל בשבחא יכול שור שוה חמש סלעים שנגח לשור שוה מנה והנבילה יפה נ' וזוזים דשקיל עליו מזיק חצי חצי דהוו שני סלעים ופלגא וחצי המת דהוו שש סלעים ורביע: **אמרת** וכי היכן מצינו מזיק נשבר. שאינו מפסיד כלום דאע"ג דקאמר ר"י לעיל דמזיק שקיל בשבחא בתשלומי ח"נ מיהא איתא ומפסיד ע"ה משור הזה: **שלם שלם.** במועד כתיב אלא שני תשלומים כתב לך אחד ואחד למועד לומר בעלים משלמין ואין הבעלים נוטלין: **והנבילה יפה** חמשים וזו. שהוקרה הנבילה משמותה דשקיל מזיק חמשה וזו באותן י' וזוזי שהשביחה דהא לא מטי פסידא לניזוק דהוא נמי מרויח ה' דיניר: **אם כן מצינו** לר"י **תם משלם יותר** מחצי נזק. א"כ דלא דריש ר"י פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי מצינו בתם משלם יותר מחצי נזק והיכי דמי שור שוה נ' שנגח לשור שוה מ' והנבילה יפה כ' והני נזק כ' ופלגא נזקא עשרה וכי פלגי חצי חי וחצי מת נוטל ניזק בחי ה"ה ובמת י' הרי (ל"ה) נמצא מזיק משלם יותר מחצי נזק דבשלמא לר"מ לא משלם אלא חצי מה שפחתתו מיתה אלא לר"י נהי נמי דהיכא דמטי חצי החי יותר מנזק שלם נפקא ליה האי דלא שקיל ניזק חצי החי מקל וחומר ממועד כדקתני לעיל מה מועד חמור אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אבל הכא דליכא למימר הכי דהא פחות ממה שהזיק משלם ומיהו טפי מחצי נזק איכא: **אית** ליה לרבי יהודה **פחת שפחתתו** מיתה. הלכך בההוא נמי מקרא נפקא ליה דלא שקיל אלא חצי נזק: **א"כ.** דלפחות שפחתתו מיתה לחוד אתא לכתוב את המת יחצון מאי וגם ש"מ תרתי דשתפיה רחמנא בשבחא: **מתני'** שורו שבייש פטור. כדקיימא לן (לעיל דף כו.) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו: **שורו שהרליק את הגדיש בשבת חייב.** חצי נזק דמשונה הוא: **גמ'** כל המקלקלין פטורין. לענין שבת: חוץ מחובל ומבעיר. כדמפרש טעמא במס' שבת בפרק האורג מדאצטריך קרא למישרי מילה מכלל דשאר חובל חייב ומדאסר רחמנא שריפת בת כהן בשבת דמקלקל הוא מכלל דמקלקל בהבערה חייב בגון השורף כלי דמקלקל הוא: **אינה** משנה. דאינהו נמי פטירי: **בצריך לבלבו.** דהוי מקלקל על מנת לתקן והא (דתנן) נצרר הדם אע"פ שלא יצא משום צובע הוא דמחייב:

תם חמור ממועד. וא"ת והא ר"י אית ליה (לקמן דף מה:) צד תמות במקומה עומדת וי"ל דה"פ מצינו צד תמות חמור מצד מועד ומייתי מברייתא דשור שוה מנה כו' ומה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק הקל לא כל שכן **והתורה** אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"נ דקרא תם חמור ממועד אמרינן בפ"ק (דף י:) בעלים מטפלים בבהמתן והמות יהיה להן וגו' לנזיקן: **הכי נמי.** דס"ל תם חמור: **כדתנן.** לקמן בפרק שור שנגח ד' וה': **ר"י אומר תם חייב.** אם שמרו שמירה פחותה ויצא והזיק ומועד פטור: **דכתיבי קראי.** כדמפרש התם: **וה נוטל חצי חצי.** שישוה חציו י"ב סלעים ופלגא בשביל תשלומין שלו שלא שוה אלא ה' סלעים: **תם הקל לא כ"ש.** אלמא לר' יהודה תם קל קרי ליה: **ר"מ סבר** שכח נביולה דניזק חיי. דלית להו שום שותפות: **והיינו דקשיא** ליה לר"י. דשמעינן ליה בבריית' דלקמן דקאמר יכול שור שוה ה' סלעים שנגח לשור שוה מנה כו' דהא דקאמר יכול משום דקשיא ליה הכי ניזק דלדידיה ס"ל דחס רחמנא עליה דמזיק לשקל בשבחא יכול שור שוה חמש סלעים שנגח לשור שוה מנה והנבילה יפה נ' וזוזים דשקיל עליו מזיק חצי חצי דהוו שני סלעים ופלגא וחצי המת דהוו שש סלעים ורביע: **אמרת** וכי היכן מצינו מזיק נשבר. שאינו מפסיד כלום דאע"ג דקאמר ר"י לעיל דמזיק שקיל בשבחא בתשלומי ח"נ מיהא איתא ומפסיד ע"ה משור הזה: **שלם שלם.** במועד כתיב אלא שני תשלומים כתב לך אחד ואחד למועד לומר בעלים משלמין ואין הבעלים נוטלין: **והנבילה יפה** חמשים וזו. שהוקרה הנבילה משמותה דשקיל מזיק חמשה וזו באותן י' וזוזי שהשביחה דהא לא מטי פסידא לניזוק דהוא נמי מרויח ה' דיניר: **אם כן מצינו** לר"י **תם משלם יותר** מחצי נזק. א"כ דלא דריש ר"י פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי מצינו בתם משלם יותר מחצי נזק והיכי דמי שור שוה נ' שנגח לשור שוה מ' והנבילה יפה כ' והני נזק כ' ופלגא נזקא עשרה וכי פלגי חצי חי וחצי מת נוטל ניזק בחי ה"ה ובמת י' הרי (ל"ה) נמצא מזיק משלם יותר מחצי נזק דבשלמא לר"מ לא משלם אלא חצי מה שפחתתו מיתה אלא לר"י נהי נמי דהיכא דמטי חצי החי יותר מנזק שלם נפקא ליה האי דלא שקיל ניזק חצי החי מקל וחומר ממועד כדקתני לעיל מה מועד חמור אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אבל הכא דליכא למימר הכי דהא פחות ממה שהזיק משלם ומיהו טפי מחצי נזק איכא: **אית** ליה לרבי יהודה **פחת שפחתתו** מיתה. הלכך בההוא נמי מקרא נפקא ליה דלא שקיל אלא חצי נזק: **א"כ.** דלפחות שפחתתו מיתה לחוד אתא לכתוב את המת יחצון מאי וגם ש"מ תרתי דשתפיה רחמנא בשבחא: **מתני'** שורו שבייש פטור. כדקיימא לן (לעיל דף כו.) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו: **שורו שהרליק את הגדיש בשבת חייב.** חצי נזק דמשונה הוא: **גמ'** כל המקלקלין פטורין. לענין שבת: חוץ מחובל ומבעיר. כדמפרש טעמא במס' שבת בפרק האורג מדאצטריך קרא למישרי מילה מכלל דשאר חובל חייב ומדאסר רחמנא שריפת בת כהן בשבת דמקלקל הוא מכלל דמקלקל בהבערה חייב בגון השורף כלי דמקלקל הוא: **אינה** משנה. דאינהו נמי פטירי: **בצריך לבלבו.** דהוי מקלקל על מנת לתקן והא (דתנן) נצרר הדם אע"פ שלא יצא משום צובע הוא דמחייב:

תם חמור ממועד. וכי תימא הכי נמי דתנן ר' יהודה אומר תם חייב ומועד פטור איתמר ליה רבי יהודה לעולם שמירה הכתובה בקראי שמירה שבינונית שור שוה חמש סלעים ומזיק שוה מנה והנבילה יפה חמשים וזה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת שמעת ליה רבי יהודה אומר יכול שור שוה חמש סלעים שנגח לשור שוה מנה כו' דהא דקאמר יכול משום דקשיא ליה הכי ניזק דלדידיה ס"ל דחס רחמנא עליה דמזיק לשקל בשבחא יכול שור שוה חמש סלעים שנגח לשור שוה מנה והנבילה יפה נ' וזוזים דשקיל עליו מזיק חצי חצי דהוו שני סלעים ופלגא וחצי המת דהוו שש סלעים ורביע: **אמרת** וכי היכן מצינו מזיק נשבר. שאינו מפסיד כלום דאע"ג דקאמר ר"י לעיל דמזיק שקיל בשבחא בתשלומי ח"נ מיהא איתא ומפסיד ע"ה משור הזה: **שלם שלם.** במועד כתיב אלא שני תשלומים כתב לך אחד ואחד למועד לומר בעלים משלמין ואין הבעלים נוטלין: **והנבילה יפה** חמשים וזו. שהוקרה הנבילה משמותה דשקיל מזיק חמשה וזו באותן י' וזוזי שהשביחה דהא לא מטי פסידא לניזוק דהוא נמי מרויח ה' דיניר: **אם כן מצינו** לר"י **תם משלם יותר** מחצי נזק. א"כ דלא דריש ר"י פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי מצינו בתם משלם יותר מחצי נזק והיכי דמי שור שוה נ' שנגח לשור שוה מ' והנבילה יפה כ' והני נזק כ' ופלגא נזקא עשרה וכי פלגי חצי חי וחצי מת נוטל ניזק בחי ה"ה ובמת י' הרי (ל"ה) נמצא מזיק משלם יותר מחצי נזק דבשלמא לר"מ לא משלם אלא חצי מה שפחתתו מיתה אלא לר"י נהי נמי דהיכא דמטי חצי החי יותר מנזק שלם נפקא ליה האי דלא שקיל ניזק חצי החי מקל וחומר ממועד כדקתני לעיל מה מועד חמור אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אבל הכא דליכא למימר הכי דהא פחות ממה שהזיק משלם ומיהו טפי מחצי נזק איכא: **אית** ליה לרבי יהודה **פחת שפחתתו** מיתה. הלכך בההוא נמי מקרא נפקא ליה דלא שקיל אלא חצי נזק: **א"כ.** דלפחות שפחתתו מיתה לחוד אתא לכתוב את המת יחצון מאי וגם ש"מ תרתי דשתפיה רחמנא בשבחא: **מתני'** שורו שבייש פטור. כדקיימא לן (לעיל דף כו.) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו: **שורו שהרליק את הגדיש בשבת חייב.** חצי נזק דמשונה הוא: **גמ'** כל המקלקלין פטורין. לענין שבת: חוץ מחובל ומבעיר. כדמפרש טעמא במס' שבת בפרק האורג מדאצטריך קרא למישרי מילה מכלל דשאר חובל חייב ומדאסר רחמנא שריפת בת כהן בשבת דמקלקל הוא מכלל דמקלקל בהבערה חייב בגון השורף כלי דמקלקל הוא: **אינה** משנה. דאינהו נמי פטירי: **בצריך לבלבו.** דהוי מקלקל על מנת לתקן והא (דתנן) נצרר הדם אע"פ שלא יצא משום צובע הוא דמחייב:

גמ' תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר א"ל פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואם תימצי לומר משנה חובל בצריך לבלבו מבעיר בצריך לאפרו תנן שורו שהרליק את הגדיש בשבת והוא שהרליק את הגדיש בשבת פטור וקתני הוא דומיא דשורו מה שורו דלא קבעי ליה

תָּם חָמוּר מְמוּעָד שהרי לגבי שור מועד למדנו (לעיל י:) שרק הניזק נפסד בפחת הנבילה, ואילו לגבי שור תם סובר רבי יהודה שהניזק והמזיק משתתפים בהפסד פחת הנבילה, שהרי המזיק מוסיף על החצי נזק שהיה בשעת מיתה גם חצי מדמי הפחת של הנבילה. וְכִי תֵּימָא חָכְמִי נַמִּי שתם חמור ממועד לענין זה, וּכְדַחֲנַן (לקמן מה:) לגבי אדם השומר את שורו בשמירה פחותה ויצא השור והזיק, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אם השור תָּם חַיָּיב בעל השור לשלם וְאם השור מוּעָד פָּטוּר בעל השור לשלם, וכמו כן כאן מחמיר בתם יותר ממועד. דוחה הגמרא: אִימַר דִּשְׁמַעְתְּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה שתם חמור ממועד הוא רק לְעָנְיַן שְׁמִירָה – שדי למועד בשמירה פחותה, דִּכְתִיבִי קְרָאֵי, אבל לְעָנְיַן תַּשְׁלוּמִין מִי שָׁמַעְתְּ לֵיהּ, וְהָתַנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כיון שכתוב בפסוק 'וּמְכָרוּ אֶת הַשּׁוֹר חַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן', יָכוֹל שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה דהיינו מאה זוז שהם עשרים וחמש סלעים [שכל סלע שוה ארבעה זוז], שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה חָמֵשׁ סְלָעִים, וְהַנְּבֵילָה יָפָה סָלַע ואם כן הוזק בארבע סלעים, האם גם באופן זה נאמר שהדין הוא שזֶה נוֹטֵל חֲצִי חַי וַחֲצִי הַמֵּת, וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי חַי וַחֲצִי הַמֵּת, ואם נאמר כן יטול כל אחד מהם שלוש עשרה סלעים [– שתים עשרה וחצי סלעים מדמי החי וחצי סלע מדמי המת], ונמצא שנטל הניזק יותר ממה שהוזק. אָמְרַתְּ – אי אפשר לומר שכן הדין באופן זה, שהרי וְכִי מוּעָד לְמָה יוֹצֵא – לענין מה הוציאה התורה וחילקה דין מועד מדין תם, האם לְהַחֲמִיר עָלָיו אוֹ לְהָקֵל עָלָיו, חֲיוֹ אוֹמֵר לְהַחֲמִיר עָלָיו, ואם כן קל וחומר הוא, וּמָה מוּעָד אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא מַה שֶּׁהִזִּיק, תָּם הַקַּל לֹא כָּל שֶׁכֵּן שאינו משלם יותר ממה שהזיק, ואם כן אי אפשר לומר שבאופן זה יטלו שניהם חצי החי וחצי המת, אלא ודאי שהתורה לא דיברה באופן ששור המזיק שוה יותר מהשור הניזק, ובאופן זה לא יחלקו בדמי השור החי אלא יטול חצי נזקו מתוך דמי השור. ומוכיחה הגמרא מברייתא זו שרבי יהודה קורא לתם 'קל', ואם כן אי אפשר לפרש שלפי רבי יהודה תם חמור יותר ממועד לגבי פחת הנבילה.

הגמרא מבארת את מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, ודאי שאם נפחתה הנבילה אחר נגיחתה אין המזיק מפסיד, אלא שֶׁבַח נְבֵילָה אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ – הנפקא מינה ביניהם היא באופן שהנבילה השביחה בשעת העמדה בדין ממה שהיתה שוה בשעת נגיחה, דְּמַר – רבי מאיר סָבַר שאין למזיק שום שותפות בנבילה, ולכן שבח הנבילה דִּנְיזָק הֲוֵי ומשלם המזיק מגוף שור המזיק כפי מה שהיתה הנבילה שוה בשעת הנגיחה, וּמַר – רבי יהודה סָבַר, פַּלְגָא – שיש למזיק שותפות בנבילה ולכן נוטל מחצה משבח הנבילה. וְהַיְינוּ דְּקָא קָשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בברייתא אחרת, הַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ חָם רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ דְּמַזִּיק דְּשָׁקִיל בִּשְׁבָחָא – שהעמידה חצי הנבילה ברשותו שנוטל חצי מהשבח, אם כן יָכוֹל שׁוֹר שָׁוֶה חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה שהוא עשרים וחמש סלעים, וְהַנְּבֵילָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוז שהם שתים עשרה וחצי סלעים, האם גם באופן הזה נאמר שהדין הוא שזֶה נוֹטֵל חֲצִי חַי וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי חַי וַחֲצִי הַמֵּת וכל אחד נוטל שתיים וחצי סלעים מדמי החי ושש ורבע סלעים מדמי המת, ונמצא שהמזיק הרויח ממה ששורו הזיק, אָמְרַתְּ הֵיכָן מָצִינוּ מַזִּיק נִשְׂכָּר שֶׁזֶּה נִשְׂכָּר, ולא אמרו שהנבילה ברשותו אלא במקום שאינו נשבר מזה. וְאוֹמַר – ועוד ראיה שאי אפשר לומר כן שהרי נאמר בפסוק לגבי תשלומי שור מועד שהזיק (שמות כא לו) 'שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר', וממה שכתבה התורה שני פעמים 'שלם ישלם' אנו למדים שגם בשור תם שהזיק, לעולם בְּעָלִים – בעלי השור המזיק מְשַׁלְּמִין, וְאֵין בְּעָלִים נוֹטְלִין – אך לעולם אין בעלי השור המזיק מרויחים מכך שחוצים את דמי המת. שואלת הגמרא: מַאי וְאוֹמַר, והרי אנו יודעים את הדין מסברא. משיבה הגמרא: וְכִי תֵּימָא הָנֵי מִילֵּי שאין חולקים ביניהם את דמי החי ודמי המת, הֵיכָא דְּאִיכָּא פְּסִידָא לְנִיזָק על ידי חלוקה זו, וכמו באופן שדברה עליו הברייתא, אֲבָל הֵיכָא דְּלֵיכָּא פְּסִידָא לְנִיזָק, כְּגוֹן שׁוֹר שָׁוֶה חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה חָמֵשׁ סְלָעִים שהם עשרים זוז, וְהַנְּבֵילָה יָפָה שְׁלֹשִׁים זוּז – כלומר שהנבלה התייקרה אחר הנגיחה, שֶׁכֵּיוָן נַמִּי מַזִּיק בְּשִׁבְחָא – היינו אומרים שבאופן זה יטול המזיק חצי מהשבח דהיינו חמשה זוז, שהרי אין הניזק מפסיד מכך כלום שהרי מקבל את כל נזקו ונוטל חמשה זוזים מהשבח, לכן הוסיפה הברייתא וְאוֹמַר 'שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם' ללמד בְּעָלִים מְשַׁלְּמִין וְאֵין בְּעָלִים נוֹטְלִין ולעולם אין המזיק מקבל יותר מדמי שורו.

הגמרא מקשה על שיטת רבי יהודה: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בַּר תַּחֲלִיפָא לְרָבָא, אִם כֵּן שרבי יהודה אינו מפרש את הפסוק 'וגם את המת יחצון', שפחת מיתה מחצין בחי [דהיינו שלעולם אין הניזק נוטל יותר מחצי נזק], אלא כוונת הפסוק לומר שצורת התשלומין הוא על ידי שחוצים את דמי החי ודמי המת, מָצִינוּ לְרַבִּי יְהוּדָה שיש אופן שתָּם מְשַׁלֵּם יוֹתֵר מֵחֲצִי נֶזֶק והיינו באופן ששור שווה חמישים זוז נגח שור השוה ארבעים זוז והנבילה שוה עשרים זוז, ועל ידי שיחצו ביניהם את דמי החי ודמי המת יקבל כל אחד מהם שלושים וחמשה זוז, ונמצא ששילם המזיק יותר מחצי הנזק, וְאי אפשר לומר כן שהרי הַתּוֹרָה אָמְרָה, 'וּמְכָרוּ אֶת הַשּׁוֹר חַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ'. מתרצת הגמרא: אִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה שִׁפְחַת שִׁפְחָתָהּ מִיתָה מַחֲצִין בַּחַי, ואם כן הפסוק מדבר דווקא באופן שעל ידי שיחלקו את דמי השור החי יקבל חצי נזקו, לא פחות ולא יותר [דהיינו באופן ששני השוורים שוים]. שואלת הגמרא: מְנָא לֵיהּ שהפסוק מדבר דווקא באופן זה, האם מִמה שכתוב בהמשך הפסוק 'וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן' [וכמו שהתפרש לפי רבי מאיר], וְהָא אַפְּקֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה – והרי כבר השתמש רבי יהודה בפסוק זה לְזֶה נוֹטֵל חֲצִי חַי חֲצִי הַמֵּת וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי חַי חֲצִי הַמֵּת – ללמוד שחולקים ביניהם את דמי החי ואת דמי המת [לענין זה שחולקים בשבח]. מיישבת הגמרא: אִם כֵּן שכוונת הפסוק הוא לומר רק את הדין שפחת שפחתה מיתה מחצין בחי נִכְתּוֹב קְרָא 'וְאֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן', מַאי 'וְגַם' – למה כתבה התורה 'וגם את המת יחצון', שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי – על כרחך השמיעה בזה התורה דין נוסף שהמזיק הוא שותף במה שהשביחה הנבילה:

משנה

יֵשׁ אופנים שהאדם חַיָּיב עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרוֹ שהזיק, ובאותם היזקים פָּטוּר עַל מַעֲשֵׂה עַצְמוֹ – אם הוא, האדם הזיק. וכן ישנם אופנים שפָּטוּר עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרוֹ שהזיק, וְחַיָּיב עַל מַעֲשֵׂה עַצְמוֹ - אם הוא, האדם עצמו הזיק.

המשנה מבארת את האופנים הללו: כֵּיצַד, שׁוֹרוֹ שֶׁבַּיִּישׁ אדם על ידי מכתו, פָּטוּר מחיוב בושת. וְהוּא – האדון שֶׁבַּיִּישׁ אדם על ידי הכאה, חַיָּיב. שׁוֹרוֹ שֶׁסִּימֵא אֶת עֵין עַבְדּוֹ, וכן הִפִּיל אֶת שִׁינּוֹ, פָּטוּר הבעלים על הטלת המום בעבד, וְאילו הוּא – האדון, שֶׁסִּימֵא אֶת עֵין עַבְדּוֹ וְהִפִּיל אֶת שִׁינּוֹ חַיָּיב לשחרר את עבדו.

שׁוֹרוֹ שֶׁחָכַל בְּאִבְיוֹ וּבְאִמּוֹ של בעליו, חַיָּיב דמי חבלתם. וְאילו הוּא שֶׁחָכַל בְּאִבְיוֹ וְאִמּוֹ פָּטוּר מן התשלום, שהרי כאשר חבל בהם נתחייב מיתה על כך, והלכה היא כי המתחייב מיתה פטור מן התשלומים. שׁוֹרוֹ שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בְּשַׁבָּת חַיָּיב בעליו בתשלום חצי מדמי הגדיש. וְאילו הוּא שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בְּשַׁבָּת פָּטוּר מן התשלום, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ – מתחייב מיתה משום שהבעיר אש בשבת, וממילא פטור מן התשלום:

גמרא

שנינו במשנה, שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב, והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור. והנה איסור מלאכת מבעיר וכן שאר איסורי מלאכות שבת, הם באופן שהמלאכה נעשית כצורתה ולשם השגת תועלת. ואם לא כן, אינה בכלל מלאכה אלא בכלל מקלקל. בענין זה מביאה הגמרא: תָּנֵי רַבִּי אַבָּהוּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְקַלְקְלִין –

המשך בעמוד עה

אַף הוּא נַמִּי דְּלֹא קָבָעֵי לֵיהּ – אף אצל האדם, מדובר כשאינו צריך לאפר, והבערה זו קלקול היא, וְקָתָנֵי כי המבעיר פָּטוּר מן התשלום מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ, ומוכח שישנו חיוב מיתה על הבערה זו אף שאינו צריך לה כלל. מיישבת הגמרא: לֹא – דימוי האדם והשור במשנתינו לא מורה שמשנתינו מדוברת כשהוא דומיא דשורו שאין לו צורך, אלא כְּשֶׁשּׁוֹרוֹ דּוֹמֶה דְּיֵדֵיהּ – האופן המדובר בשור שוה לאופן המדובר באדם. מַה הוּא האדם עושה את ההבערה דְּקָבָעֵי לֵיהּ – כאשר נצרך הוא להבערה זו, אַף שׁוֹרוֹ דְּקָבָעֵי לֵיהּ – אף לגבי שורו מדובר שצריך הוא להבערה זו. ונמצא שאכן באדם כשאין לו צורך בהבערה פטור ממיתה וחייב בתשלום.

מבררת על כך הגמרא: שׁוֹרוֹ הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ – היאך תיתכן אצל שור הבערה שהוא צריך לה. אָמַר (לֵיהּ) רַב אַוְיָא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּשׁוֹר שהוא פָּקֵחַ שֶׁעָלְתָה לוֹ נְשִׁיכָה [–גירוד] בְּגַבּוֹ, וְקָא בָּעֵי לְמִכְלֵייהּ וְאִינַּגַּד בְּקוּטְמָא – ורוצה הוא לשרוף את הגדיש, ולהתגלגל על האפר ועל ידי כך עולה לו רפואה. וּמָנָא יָדְעִינַן – ומנין לנו שאכן השור הבעיר את הגדיש לשם רפואה זו. משיבה הגמרא, כי יודעים זאת אם אכן רואים דִּלְבָתַר דְּכַלְיֵיהּ קָמִנַּגַּד בְּקוּטְמָא – שלאחר ששורף את הגדיש מתגלגל באפר. הגמרא תמהה על כך: וּמִי אִיכָּא כִּי הַאי גַּוְונָא – וכי ישנו שור עם פקחות רבה כל כך. מיישבת הגמרא, אִין – אכן מצינו לחכמה מעין זו. דְּהַהוּא תּוֹרָא דַּהֲוָה בֵּי רַב פָּפָּא, דַּהֲוָה כָּיְכִין לֵיהּ חִינְבֵיהּ – שחש כאב בשיניו, עָיֵיל וּפַתֵּיק לְנַיְיתָא וְשָׁתֵי שִׁיכְרָא וְאִיתַּסִּי – נכנס אל מקום שהיה בו כלי עם שכר, ודחף את כיסוי הכלי, שתה את השכר ועלתה רפואה לכאביו.

אָמְרוּ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא, מִי מָצִית אָמְרַתְּ שׁוֹרוֹ דּוֹמֶה דְּיֵדֵיהּ – וכי ניתן לומר שדיני המשנה מדוברים באופן ששורו שוה לו, וְהָא קָתָנֵי שׁוֹרוֹ שֶׁבְּיֵישׁ פָּטוּר וְהוּא שֶׁבְּיֵישׁ חַיָּיב, ואם נאמר שדיני המשנה מדוברים באופן ששורו דּוֹמֶה דְּיֵדֵיהּ, ועל אותה הבושת שהאדם מתחייב, שורו פטור, יוקשה, שהרי האדם אינו מתחייב על בושת אלא כשמתכוין לבייש, ובשור נִתְכַּוֵּון לְבַיֵּישׁ הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ – היאך יתכן שיתכוין לבייש הלא אין בו דעת. מיישב רב פפא, אכן אין מדובר במשנתינו באופן שהיתה כוונתו לבייש, אלא כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּון לְחַזֵּיק ולא לבייש. ואף על פי כן, יוכל להשתוות אופן החיוב באדם לאופן הפטור בשור, לפי שאף אדם, אם היתה כוונתו רק להזיק חייב משום בושת. דְּאָמַר מַר, נִתְכַּוֵּון לְחַזֵּיק חייב בתשלומי בושת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּון לְבַיֵּישׁ.

תירוץ נוסף ליישב את דעת רבי יוחנן, שממשנתינו אין ראיה שחובל ומבעיר חייבים מיתה אף כשעשו זאת בלי צורך: רָבָא אָמַר, אכן משנתינו מדוברת כשהוא דומיא דשורו שאינו צריך לאפר הגדיש. ברם, הטעם שהאדם פטור מתשלום הגדיש ששרף, אינו משום שחייב עליו מיתה, שהרי מַתְנִיתִין בְּשׁוֹגֵג – הנזקין האמורים במשנה מדוברים אף באופן שנעשו בשוגג כשאין חיוב מיתה, וְטעם הפטור, הוא כִּדְתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה. דְּתַנָּא דְּבֵי חִזְקִיָּה, נאמר (ויקרא כד כא) וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת' הרי שהוקשו מַכֵּה אָדָם וּמַכֵּה בְהֵמָה, וכשם שמכה הבהמה מתחייב בתשלומיה בכל אופני ההכאה, כך מכה האדם שנפטר מתשלומיו, שוה הדין בכל אופנים אלו, שיהיה פטור בכולן. מַה לגבי מַכֵּה בְהֵמָה לֹא חָלַקְתָּ בָּהּ בהכאה זו בֵּין כשהכה בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד, בֵּין מְתַכַּוֵּון להכות לְשֶׁאֵין מְתַכַּוֵּון, בֵּין אם הרגה בְּדֶרֶךְ יְרִידָה – כגון שהיה יורד בסולם ותוך כדי ירידתו נפל בשוגג על בהמה והרגה, לְדֶרֶךְ עֲלִיָּיה – כגון שהיה מעלה את הגרזן בידו, והרגה בשוגג כלאחר יד תוך כדי הרמת הגרזן, והדין בהם הוא שאין לְפוֹטְרוֹ מתשלום מָמוֹן כאשר הכה בהמה אֶלָּא לְחַיְּבוֹ מָמוֹן בכל אופנים שהזיקה. אַף מַכֵּה אָדָם, לֹא תַּחְלוֹק בּוֹ בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד, בֵּין מִתְכַּוֵּון שחייב מיתה משום כך, לְשֶׁאֵין מִתְכַּוֵּון, שאין בו חיוב מיתה אם הרג אדם, בֵּין דֶּרֶךְ יְרִידָה לְדֶרֶךְ עֲלִיָּיה, שבכל אלו אין לך לְחַיְּבוֹ מָמוֹן, אֶלָּא לְפוֹטְרוֹ מָמוֹן. מוכח מכך, שאף כאשר אין חיוב מיתה על ההריגה כגון שהרגו בשוגג פטור מממון, לפי שאילו היה עושה כן במזיד היה חייב מיתה, אף כאן לגבי השורף גדיש והחובל בשבת, אם עשה זאת בשוגג ובלא צורך למלאכה גם כן פטור מן התשלום.

אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרָבָא, מִי מָצִית מוֹקְמַתְּ לָהּ בְּשׁוֹגֵג – וכי אתה יכול להעמיד שמלאכת ההבערה נעשתה בשוגג, וְהָא מִפְּנֵי שֶׁנִּדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ קָתָנֵי – הלא במשנתינו נאמר שפטור מתשלום מפני שמתחייב בנפשו, ובשוגג אינו חייב. מיישב רבא, הָכִי קָאָמַר – כך היא כוונת משנתנו. כֵּיוָן דְּהעושה מלאכה זו בְּמֵזִיד, נִדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ, וְהֵיכִי דָּמֵי – ובאיזה אופן מתחייב בנפשו, דְּקָא בָּעֵי לְאַפּוֹתֵי – כאשר צריך הוא לאפר השריפה, הַשְׁתָּא בְּשׁוֹגֵג פָּטוּר – אם כן אף עתה כאשר עשה מלאכה זו בשוגג ולא לשם צורך האפר, גם כן פטור מן התשלום:

משנה

הסוגיא להלן דנה בענייני ספיקות בתביעת ממון, אשר עליהם נאמר (לקמן מו.) 'זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה' ואין לבית דין להוציא ממון עד שיביא התובע ראיה בעדים ויברר את הספק לפני בית הדין: שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר, וְהִזִּיק השור הנרדף. וְזֶה – בעל השור הניזוק אוֹמֵר לבעל השור שרדף אחריו, שׁוֹרְךָ חִזֵּיק. וְזֶה – בעל השור הרודף אוֹמֵר, לֹא כִּי – לא כך כדברין, אֶלָּא בְּסֶלַע לָקָה – על ידי חיכוך בסלע ניזוק שורך, ולא מחמת שורי שהיה רודף אחריו, הדין הוא כי הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה – על בעל השור הניזוק להביא ראיה שאכן ניזוק על ידי השור הרודף ואם לא הביא ראיה לכך, אין גובים הנזק מבעל השור הרודף.

הָיוּ שְׁנַיִם – שני שוורים השייכים לשני בני אדם שונים, רוֹדְפִים אַחַר שור אֶחָד השייך אף הוא לאדם אחר, וניזוק השור הנרדף. זֶה – בעל השור האחד שרדף אוֹמֵר לבעל השור השני שרדף, שׁוֹרְךָ חִזֵּיק. וְזֶה – בעל השור השני אוֹמֵר שׁוֹרְךָ חִזֵּיק ולא שורי.

אגרות קודש

ב"ה, ג' תמוז, תשי"ט

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה שאול ישכר שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מר"ח תמוז.

ובעת רצון יזכירוהו ואת זוגתו תחי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרך להם, ויהי רצון שיבשר טוב בזה.

ובפרט שהרי נמצאים אנו בחדש הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, וגופא בתר רישא אזיל.

המשך בעמוד קפב

אַף הוּא נַמִּי דְּלֹא קָבְעֵי לֵיהּ. לְאַפּוֹרֵי וּמִקַּלְקֵל הוּא וְקָתָנֵי פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִין אֶלְמָא חִיּוּב מִיתָה
איכָּא: אַף שׁוֹרוֹ דְּקָבְעֵי לֵיהּ. לְאו דְּוַקָא דְּאַפּוֹרֵי לֹא קָבְעֵי לֵיהּ נַמִּי חַיָּיב לְשַׁלֵּם אֶלָּא עַל כָּרְחֵיהּ
תַּרְוַיְיהוּ בְּחַדָּא מִילְתָא מוֹקְמִינַן הָאי לְחִיּוּבָא וְהָאי לְפָטוּרָא דְּהָכֵי מַשְׁמַע מִתָּנֵי׳ דְּבְמָקוֹם
שֶׁזֶּה חַיָּיב זֶה פָּטוּר דְּאִי שׁוֹרוֹ בְּלֹא קָבְעֵי לֵיהּ לֹא מִתְּעַרְיָא יֵשׁ חַיָּיב עַל מַעֲשֶׂה שׁוֹרוֹ וּפָטוּר
עַל מַעֲשֶׂה עַצְמוֹ דְּהָא אִיהוּ בְּדַלְקָא בָּעֵי לֵיהּ
מִחַיֵּיב בְּתַשְׁלוּמִין: בְּשׁוֹר פָּקֹחַ. שֶׁהִשּׁוֹר חָכָם:
וּמְנָא יָדְעִינַן. דִּלְהָכֵי אִיצְטְרִיךְ דְּאִצְטְרִיךְ
לְאַשְׁמוּעִינַן מִתְנִי׳ דְּאִע״ג דְּמַרְיֵיהּ כִּי הַאי גַּוְונָא
מִפְטַר בְּתַשְׁלוּמִין חֲזֵי שׁוֹר חַיָּיב דְּאִי מִסְתַּמְנָא
אֲפִּי׳ מָרֵיהּ נַמִּי מִיחַיַּיב אִי לָא יָדְעִינַן בֵּיהּ דְּצָרִיךְ
לְאַפּוֹרֵי וְאִין כֵּאן שׁוֹר חַיָּיב עַל מַעֲשֶׂה שׁוֹרוֹ וּפָטוּר
עַל מַעֲשֶׂה עַצְמוֹ: חִינְכֵיהּ. שִׁינָּיו: וּפַתְקֵיהּ
לְגַוֵּייהְוָא. דְּחַף כַּסּוּי הַכְּלִי שֶׁהִשְׁכָּרָ בְּתוֹכוֹ: שׁוֹרוֹ.
דְּפָטוּר דּוּמְיָא דְּחִיּוּבָא דִּידֵיהּ הֵיכִי מִשְׁכַּחַת לָהּ
הָא חִיּוּבָא דִּידֵיהּ לֵיתָא אֶלָּא בְּמִתְכַּוֵּין לְבַיֵּישׁ
וְשׁוֹר אֵין בּוֹ דַּעַת לְהִתְכַּוֵּין לְבוּשָׁה: וּמַשְׁנֵי
מַשְׁכַּחַת לָהּ כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּון הַשּׁוֹר לְחָזִיק. דְּגַבֵּי
אָדָם כִּי הַאי גַּוְונָא מְחַיֵּיב אִבּוּשֶׁת דְּאָמַר מַר כו׳:
דָּבָא אֲמַר. לְעוֹלָם מִתְנִי׳ בְּדַלְא קָבְעֵי לֵיהּ לְאַפּוֹרֵי
וְהָאי דְּפָטוּר מִתַּשְׁלוּמִין לְאו מִשּׁוּם דְּלֵיתֵי בֵּיהּ
חִיּוּב מִיתָה דְּהָא מַתְנִי׳ אֲפִּי׳ בְּשׁוֹגֵג נַמִּי דְּלֵיכָּא
חִיּוּב מִיתָה מִיתוֹקְמָא דְּפָטוּר מִתַּשְׁלוּמִין בְּדַתָּנֵי
דְּבֵי חִזְקִיָּה: מַבֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם
יוּמָת. הוּקְשׁוּ יַחַד דְּמָה מַכֵּה בְּהֵמָה לְעוֹלָם
מְשַׁלֵּם וַאֲפִי׳ בְּשׁוֹגֵג דִּכְתִיב (לעיל דף כו.) אָדָם
מוּעָד לְעוֹלָם אַף מַכֵּה אָדָם דְּפַטְרִיהּ קְרָא
מִתַּשְׁלוּמִין דִּכְתִיב יוּמָת לְעוֹלָם פָּטוּר וַאֲפִילּוּ
בְּשׁוֹגֵג הוֹאִיל וּבְמִזִּיד לֹא שַׁיְיכָא מִיתָה: דָּרֵךְ עֲלָיָיה.
שֶׁהָרָגוֹ כְּלְאַחַר יָד בְּהֵרִימוֹ הַגְּרָזֶן דְּקִיימָא לָן
(מכות דף ז) דְּפָטוּר מִגָּלוּת אַפִּ״ה פָּטוּר
מִתַּשְׁלוּמִין הִלְכָךְ גַּבֵּי חִילּוּל שַׁבָּת נַמִּי אֲפִּי׳
בְּשׁוֹגֵג פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם: ה״נ הָכִי קָאָמַר כֵּיוָן
דְּבְמִזִּיד נִיחָיֵּן בְּנַפְשׁוֹ. וְהֵיכִי דָּמֵי בְּצָרִיךְ לְאַפּוֹרֵי
הִשְׁתָּא דְּשׁוֹגֵג פָּטוּר: **מתני׳** וְהוּזַק. הִנְּזַק:
בְּמֶלַע לָקָה. מִתְחַכֵּךְ הָיָה בְּסֶלַע וְלָקָה: שְׁנַיִם
רוֹדְפִין אַחַר אֶחָד. וּשְׁלָשְׁתָּן שֶׁל שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם:
שניהם

אַף הוּא נַמִּי דְּלֹא קָבְעֵי לֵיהּ וְקָתָנֵי פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא
נִדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ לֹא שׁוֹרוֹ דּוּמְיָא דִידֵיהּ מַה הוּא דְּקָבְעֵי
לֵיהּ אַף שׁוֹרוֹ דְּקָבְעֵי לֵיהּ שׁוֹרוֹ הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ
א״ל רַב אַוְיָא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן בְּשׁוֹר פָּקֹחַ שֶׁעָלְתָה
לוֹ נְשִׁיכָה בְּגַבּוֹ וְקָא בָּעֵי לְמִקְלֵייהּ וְאִינְגַּדַּר בְּקוֹטְמָא
וּמְנָא יָדְעִינַן דְּלָבְתַר דְּקָלֵייהּ קָמְגַּנְדַּר בְּקוֹטְמָא וּמִי
אִיכָּא כִּי הַאי גַּוְונָא אֵין דְּהַהוּא תּוֹרָא דַּהֲוָה בֵּי רַב
פָּפָּא דַּהֲוָה כָּיְבִין לֵיהּ חִינְכֵיהּ עָיֵיל וּפַתְקֵיהּ לְגַוֵּייהְוָא
וְשָׁתֵי שִׁיכְרָא וְאִיתְסִי אָמְרוּ רַבָּנָן קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא
מִי מָצִית אֲמַרְתְּ שׁוֹרוֹ דּוּמְיָא דִידֵיהּ וְהָא קָתָנֵי שׁוֹרוֹ
שֶׁבִּייֵשׁ פָּטוּר וְהוּא שֶׁבִּייֵשׁ חַיָּיב מַשְׁכַּחַת לָהּ כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּון לְחַזִּיק
נִתְכַּוֵּון לְבַייֵשׁ הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּון לְחַזִּיק
דְּאָמַר מַר נִתְכַּוֵּון לְחַזִּיק אע״פ שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּון לְבַייֵשׁ
רָבָא אָמַר מַתְנִיתִין בְּשׁוֹגֵג וְכִדְתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה דְּתָנָא
דְּבֵי חִזְקִיָּה מַכֵּה אָדָם וּמַכֶּה בְּהֵמָה מַה מַּכֵּה בְּהֵמָה
לֹא חָלְקָה בָּהּ בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד בֵּין מִתְכַּוֵּון לְשַׁאֵין
מִתְכַּוֵּון בֵּין דֶּרֶךְ יְרִידָה לְדֶרֶךְ עֲלִיָּיה לְפוֹטְרוֹ מָמוֹן
אֶלָּא לְחַייְבוֹ מָמוֹן אַף מַכֵּה אָדָם לֹא תַּחְלוֹק בּוֹ בֵּין
שׁוֹגֵג לְמֵזִיד בֵּין מִתְכַּוֵּון לְשַׁאֵין מִתְכַּוֵּון בֵּין דֶּרֶךְ יְרִידָה
לְדֶרֶךְ עֲלִיָּיה לְחַייְבוֹ מָמוֹן אֶלָּא לְפוֹטְרוֹ מָמוֹן אָמְרוּ
לֵיהּ רַבָּנָן לְרָבָא מִי מָצִית מוֹקְמַת לָהּ בְּשׁוֹגֵג וְהָא
מִפְּנֵי שֶׁנִּדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ קָתָנֵי הָכֵי קָאָמַר כֵּיוָן דִּבְמֵזִיד נִדּוֹן
בְּנַפְשׁוֹ וְהֵיכִי דָּמֵי דְּקָא בָּעֵי לְאַפּוֹרֵי הַשְׁתָּא בְּשׁוֹגֵג
פָּטוּר: **מתני׳** שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר וְהוּזַק
זֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק וְזֶה אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא בְּמֶלַע
לָקָה הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִים
אַחַר אֶחָד זֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק וְזֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק
שניהם

וע״ל דְּאִפְּי׳ בְּמִקְלְקֵל גָּמוּר מִשְׁכַּחַת לָהּ דְּהֵיכָא צְרִיכָה לְגוּפָהּ כְּגוֹן חוֹבֵל בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה
שֶׁאִסּוּר שֶׁיְּכוֹל לֵיהָנוֹת לִיתֵּן לְכַלְבּוֹ וְכֵן מַבְעִיר בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה שֶׁמּוּבָר שֶׁיִּכְוֹל לְבַשֵּׁל בּוֹ
קְדֵירָה וְא״ת וְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי טַעְמָא דְּלֹא מְחַייֵב מִמְּקַלְקֵל גָּמוּר דְּהָא טַעְמָא דִּמְקַלְקְלִים
פְּטוּרִין הַיְינוּ מִשּׁוּם דִּבְעֵינַן מֶלְאכֶת מַחְשֶׁבֶת כִּדְמוֹכִח בְּסַפ״ק דְּחֲגִיגָה (דף י׳) וּלְעִנְיַן חֲבוּרָה
לֹא חַיְישִׁינַן אִמֶּלְאכֶת מַחְשֶׁבֶת כִּדְמוֹכִח בְּס״פ
סָפָק אָכַל (כריתות דף יט:) דְּאָמַר הַנַּח לַחֲבוּרָה
הוֹאִיל וּמִקַּלְקֵל חַיָּיב מִתְעַסֵּק נַמִּי מְחַייֵב וּמִתְעַסֵּק
לֹא מִפְּטַר אֶלָּא מִשּׁוּם מֶלְאכֶת מַחְשֶׁבֶת וי״ל נְהִי
דְּלֹא בָּעֵינַן מֶלְאכֶת מַחְשֶׁבֶת מִיהוּ בֵּיוָן דְּגַמְרֵינַן
מִמְּילָה וּמַהְבָּעֶרֶת בַּת כֹּהֵן לֹא מְחַייְבִינַן אֶלָּא
דּוּמְיָא דְּהַהִוא דְּלֹא הָווּ מִקַּלְקֵל גָּמוּר אֶלָּא תִּקּוּן
בְּמִקְצָת וְרֹ׳ אַבָּהוּ נְהִי דְּצוֹרֶךְ מִצְוָה לֹא מְשַׁוֵּי
לֵיהּ תִּקּוּן מ״מ צְרִיכָה לְגוּפָהּ מְשַׁוֵּי לֵיהּ מֵהּ
שֶׁהוּא צָרִיךְ לְמִצְוָה וְא״ת צָרִיךְ לְכַלְבּוֹ וּלְאַפּוֹרֵי
הֵיכִי חָשִׁיב צְרִיכָה לְגוּפָהּ מ״ש מֵחוֹפֵר גּוּמָּא וְאֵין
צָרִיךְ אֶלָּא לְאַפּוֹרֵי וי״ל דְּלֹא דְּמֵי דְּהָכָא צָרִיךְ
הוּא לְנַטְלִית נִשְׁמָה דְּהֵיינוּ הֶדֵם כִּי הָדֵם הוּא
הַנֶּפֶשׁ כְּדִי לָתֵת לְכַלְבּוֹ וּמַבְעִיר נַמִּי לְהַבְעָרָה
כְּדֵי לַעֲשׂוֹת אֵפֶר כְּמוֹ מַבְעִיר לְבַשֵּׁל קְדֵירָה וְלֹא
דְּמֵי לְחוֹפֵר גּוּמָּא דְּמִמִּילָא וְאֵין נֶהֱנֶה בְּלֹל מִמֶּנּוּ
וְא״ת הָא דְּאָמַר בְּפ״ק דִּיבָמוֹת (דף ו:) דְּאִצְטְרִיךְ
קְרָא לְמֵיסַר הַבְעָרַת בַּת כֹּהֵן מִשּׁוּם דַּהֲוָה ס״ד
לְמִשְׁרֵי מִקַּל וְחוֹמֶר דַּעֲבוֹדָה דִּדְחֵיקָא שַׁבָּת תֵּיפּוֹק
לֵיהּ דְּאִי לֹא כְּתִיב הַבְעָרַת בַּת כֹּהֵן הָווּ שְׁרֵינַן
כָּל הַמְּקַלְקְלִין בְּהַבְעָרָה וי״ל דְּהָתָם בְּר׳ יְהוּדָה
דְּחִישִׁיב לֵיהּ תִּקּוּן:

מה שׁוֹרוֹ דְּלֹא קָבְעֵי לֵיהּ. מִשְׁמַע דְּלֹא פָּרִיךְ
אֶלָּא אַלִּיבָּא דְּר׳ יוֹחָנָן וְתַימָּה דְּלֹר׳ אֲבָהוּ
נַמִּי תִּקְשֶׁה מַה שׁוֹרוֹ דְּלֹא קָבְעֵי לְגוּפוֹ כו׳ וְאִם
נֹאמַר דְּרַבִּי אֲבָהוּ מְחַייֵב בְּמְקַלְקֵל גָּמוּר וְלֹא בָּעֵי
צְרִיכָה לְגוּפָהּ א״ש:

נִתְכַּוֵּון לְבַייֵשׁ הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ. תִּימַהּ בֵּיוָן
דְּלֹא אִסִּיק אַדַּעְתֵּיהּ נִתְכַּוֵּון לְחַזִּיק
אֲפִילּוּ הוּא דּוּמְיָא דְּשׁוֹרוֹ נַמִּי תִּקְשֶׁה לֵיהּ דִּבְשׁוֹר
לֵיכָּא כַּוָּונָה וּבְאָדָם בָּעֵי כַּוָּונָה וי״ל דְּאִי אָמְרַת
הוּא דּוּמְיָא דְּשׁוֹרוֹ אֲז מַשְׁמַע שֶׁפִּיר כַּוָּונָתוֹ לְחַזִּיק
וּבָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ דְּלֹא בְּעֵינַן כַּוָּונָה לְבַייֵשׁ אֶלָּא
לְהַזִּיק דּוּמְיָא דְּשׁוֹרוֹ אֲבָל שׁוֹר דּוּמְיָא דִידֵיהּ
מִשְׁמַע כַּוָּונָה דְּשַׁכִּיחַ טִפֵּי בְּאָדָם מִבְּשׁוֹר דְּהֵיינוּ
כַּוָּונָה דִידֵיהּ לְבַייֵשׁ וְאָתָא לְאַשְׁמוּעִינַן שׁוֹר דּוּמְיָא
דְּאָדָם דִּבְעֵי שֶׁיִּתְכַּוֵּון לְהַזִּיק שְׁכִיחַ יוֹתֵר בְּשׁוֹר מִבְּאָדָם [וְעוֹד] דְּלֵיכָּא לְמֵימַר דְּלְהַשְׁמִיעֵנוּ דְּשׁוֹר פָּטוּר בְּמִתְכַּוֵּון לְהַזִּיק מְבוֹשֶׁת דִּלְמָא לֹא אִצְטְרִיךְ דְּהָא תָּנֵן בְּהֶחָבוֹל (לקמן
דף פז.) דְּשׁוֹר פָּטוּר בְּכָל אַרְבָּעָה דְּבָרִים וְסָתַם שׁוֹר הוּא קָרֵי שֶׁמִּתְכַּוֵּון לְהַזִּיק וְאִ״ב ע״כ שׁוֹרוֹ דּוּמְיָא דִידֵיהּ שֶׁמִּתְכַּוֵּון לְבַייֵשׁ וְזֶה א״א שֶׁשּׁוֹר אֵין מִתְכַּוֵּון לְבַייֵשׁ וְעַל כָּרְחָךְ אֵית לָן לְמֵימַר
הוּא דּוּמְיָא דְּשׁוֹרוֹ וְקָמ״ל דְּלֹא בָּעֵינַן מִתְכַּוֵּון לְבַייֵשׁ וּמִשֵּׁנִי לְעוֹלָם שׁוֹרוֹ דּוּמְיָא דִידֵיהּ וְאִ״כ בְּדִידֵיהּ לֹא בָּעֵינַן שֶׁיִּתְכַּוֵּון לְבַייֵשׁ שֶׁזֶּה אִי
אֶפְשָׁר לִהְיוֹת בְּשׁוֹר: **מַתְנִי׳** בְּשׁוֹגֵג. פִּי׳ בְּקוֹנֵט דְּרִבְּבָא מוֹקֵי מַתְנִיתִין דְּלֹא בָּעֵי לְאַפּוֹרֵי וּפָטוּר מֵאוֹתוֹ טַעַם שֶׁשּׁוֹגֵג פָּטוּר וְאֵין הַלְשׁוֹן מְשַׁמַע כֵּן וְעוֹד דְּלֹא בָּעֵי לְשׁוֹגֵג שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אִיסּוּר מְלָאכָה
אֲבָל כֵּאן אֵין אִיסּוּר מְלָאכָה אֶלָּא ר״ל מַתְנִי׳ בְּשׁוֹגֵג דְּבָהּ מִלְּתָא אַשְׁמוּעִינַן הוּא דּוּמְיָא דְּשׁוֹרוֹ מָה שׁוֹרוֹ בְּשׁוֹגֵג אַף הוּא בְּשׁוֹגֵג וַאֲפִילּוּ הָכֵי פָּטוּר מִדְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה:

מַכֵּה אָדָם וּמַכֶּה בְּהֵמָה. תִּימַהּ דִּבְרֵישׁ הַנֶּחְנָקִין (סנהדרין דף פד:) מוֹקֵי הַאי קְרָא דְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה בְּמַכֶּה אֲבִיו וְאִ״ג דְּבִמְסֵקְנָא נָפְקָא לָן חֲבוּרָה מֵאם אֵינוֹ עִנְיָן לְנָפֶשׁ בְּהֵמָה מ״מ מַפִּיק
מִינַּיהּ הָתָם דְּמוּתָּר לְהַקִּיז דָּם לְאָבִיו וּמַה שֶׁיָּיךְ לְכַאן לְחַלֵּק בֵּין דֶּרֶךְ יְרִידָה לְדֶרֶךְ עֲלִיָּיה וְי״ל דִּמְיֵירֵי בֵּין בְּמַכֶּה אֲבִיו בֵּין בְּמַכֶּה חֲבֵירוֹ נַמִּי מִדִּכְתִיב הַכְּאָה סַתָּם וְלֹא כְּתִיב
וּמַת וּבְמַכֶּה חֲבֵירוֹ דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ דּוּמְיָא דְּקָרֵי לְעִנְיַן אִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם דְּמְיֵירֵי בְּרוֹצֵחַ כְּדִמוֹכִח בְּפֶרֶק יוֹצֵא דּוֹפֵן (נדה דף מד: ושם) וְלִצְדָדִים מְיֵירֵי לְעִנְיַן חֲבֵירוֹ בְּמִיתָה
וּלְעִנְיַן אָבִיו בְּחַבּוּרָה בְּעָלְמָא וְכֵיוָן דְּבִכּוּלְהוּ מְיֵירֵי קְרָא גְּמָרֵינַן שְׁפִיר מִמַּכֶּה בְּהֵמָה:

בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד. בְּג׳ עִנְיָנֵי מָמוֹן אִיתְּרִי תְּנָא דִּבְי חִזְקִיָּה בֵּין בְּמֵזִיד אִיתְּרִי בְּמָמוֹן אַחַר בְּהֶדֵי מִיתָה וְנָפְקָא לָן מִינָּהּ דְּחִיּוּבֵי מִיתוֹת שׁוֹגְגִים פְּטוּרִין [מִתַּשְׁלוּמִין] מִשּׁוּם דְּלֹא חֹלְקָה
דְּאַהֲנוֹת מִיתִּי לָהּ מִשְׁמְעָתִין וּבְאֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות דף לה. ושם) וּלְעִנְיַן זֶה אִית לְהוּ לְכ״ע הֶקִּישָׁא דְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה כִּדְאָמְרִינַן בָּפ׳ אֵלּוּ נְעָרוֹת וּמִי אִיכָּא לְמֵאן דְּלֵית לְהוּ דְּתָנָא דְּבֵי
חִזְקִיָּה אֲבָל בֵּין מִתְכַּוֵּון לְשַׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּון לְאו בְּמָמוֹן אַחַר בְּהֶדֵי מִיתָה אִיתְּרִי דְּמָקַל וְחוֹמֶר מִשּׁוֹגֵג נַפְקָא אֶלָּא לְפָטוּר מִדְּמֵי מִיתָה אֲבָל לְחַיֵּיב מִדְּרַב דִּדְרִישׁ בְּמִתְכַּוֵּון לְהָרוֹג זֶה וְהָרַג זֶה וְהָרַג זֶה וְנִתְּתָה
נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ מָמוֹן וְקָמ״ל דְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה שְׁנַיִם מִתְכַּוְּונִין פָּטוּר וְאַהֲכִי מְיֵירֵי לָהּ בְּפֶרֶק הַנִּשְׂרָפִין (סנהדרין דף עט:) וּבֵין דֶּרֶךְ יְרִידָה עֲלִיָּיה אָתָא דְּכֻלּוֹ
דְּדֶרֶךְ עֲלִיָּיה לֹא נִיתַּן שִׁגְגָתוֹ לְכַפָּרָה דְּלֹא שְׁקִילִינַן מִינַּיהּ מָמוֹנָא לְמִפְטְרֵיהּ הֵכִי נַמִּי דֶּרֶךְ יְרִידָה אע״ג שְׁנִיתְּנָה שִׁגְגָתוֹ לְכַפָּרָה וְלִפְטוֹר מְזִיד אִצְטְרִיךְ וְיֵשׁ טוֹעִים לוֹמַר דְּלִפְטוֹר שׁוֹגֵג דֶּרֶךְ
עֲלִיָּיה כְּמוֹ דֶּרֶךְ יְרִידָה אִצְטְרִיךְ אֲבָל בְּפֶרֶק אֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות דף לה. ושם) בְּשֶׁמַּעְתָּא דְּלֹא יְהֵיבָה אָסוֹן מוֹכִיחַ סוּגְיָא כְּדִפְרִישִׁית:

זאת אומרת חלוקים עליו חבירין על סומכוס. דוקא בכי האי גוונא פליג סומכוס שראוי להסתפק בדבר והדיא (ב"מ דף ק. ושם) דמחליף פרה בחמור והמוכר שפחתו וילדה בכל הנך בלא טענותם ראוי להסתפק ל"ד אבל במקום שהסקפק בא ע"פ דבריהם לא פליג סומכוס דהרי למ"ד אמר סומכוס אפילו ברי וברי אטו אם אמר אדם לחבירו טלית זו שאתה לבוש שלי הוא מי אמר סומכוס חולקים ובשנים אוחזים בטלית אמר דאי אתו לקמן כי תפיס חד וחד מיסרך סרוכי דאפי' לסומכוס סרוכי לאו כלום הוא:

ממאי דמתני' ברי וברי. וא"ת והיכי דאמרינן דמתני' ברי וברי אי משום דאמר אמר סומכוס ברי וברי היינו משום דאי לא אמר סומכוס בברי וברי לא היה יכול לדקדק ממשנה דחולקים דהוי מצי לאוקמי בברי וברי ודברי הכל וי"ל דה"ק ממאי דמתני' מצי לאוקמי בכל בברי וברי דשמא דוקא בחמא על גב דבפ"ק דכתובות (דף יב: ושם) תנן והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך ונאנסת והיה מקחי מקח טעות ומוכח התם דהיינו שמא התם ליכא למימר שאין הבעל רגיל לידע אבל הכא אי בשמא איירי לא ה"ל למיתני לא כי דיון דאיכא למימר:

הא לא מייתי ראייה שקיל כדאמר מזיק. וא"ת דלמא הא לא מייתי ראייה לא שקיל מידי וי"ל דלשון המוציא משמע במה שבא להוציא צריך ראייה אבל מה שהוא מודה לו לא ולקמן דמשני ראוי ליטול ואין לו היינו בלא תפס אבל בתפס יש לו ולקבל א"ש לשון המוציא:

לימא תיובתא דרבה בר נתן. וא"ת ואמאי לא מוקי לה כר"ג דאמר בפ' שבועת הדיינין (שבועות דף מ. ושם טענו חפץ והודה לו בשעורין פטור ור"ג מחייב וי"ל דמהדר לאוקמי ברבנן ועוד י"ל דרבה בר נתן אמרה למילתיה כבועלי עלמא ולא מחייב ר"ג אלא שבועה דאי הוה מחייב בדמי שעורים מנליה לרבה בר נתן דרבנן פליגי עליה בהא דלמא לעניין שבועה דוקא פליגי דכתיב כי הוא זה דבעינן הודאה ממין הטענה וכי תימא דרבה בר נתן סבר דמהאי טעמא דפטרי רבנן שבועה לא הויא נמי הודאה להתחייב שעורין הא ליתא דהא אמרינן בשבועת הדיינין (שם דף מ:) טענו חפס ושעורים והודה לו באחד מהן פטור והתם ודאי לכ"ע חייב דלמא שטענו ואפ"ה פטור משבועה ע"כ נראה דרבה בר נתן לכ"ע פוטר מדמי שעורים דמשמע ליה דסברא הוא שהוא פטור כיון שהודה לו שאין חייב לו שעורין ומחל לו ובשבועה דוקא פליגי אי בעינן ממין הטענה:

מדסיפא ניזק שמא ומזיק ברי רישא נמי כו'. ואמר סומכוס כו'. אבל מסיפא גופה ליכא למימרך דאיכא למימר כיון דאיכא הודאה במקצת שהרי מודה שהקטן הזיקו לכל הפחות הלכך איכא למימר דקאמר סומכוס חולקים אע"ג דניזק קאמר שמא ומזיק אמר ברי ואם תאמר דניזק ברי ושמא ברי עדיף כדקאמר רב יהודה בהגוזל בתרא (לקמן דף קיח.) גבי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע ויש לומר דהתם הוי ברי טוב שלא יהיה לו פנים לשקר כיון שחברינו יכול לידע בשקרו זה והשתא אינו טוב שאין חייב לו ומוכחא מילתא דחייב לו אבל הכא ברי שלא גרוע שיודע בחבירו שאין יכול להכחישו ולכך טוען ברי והאי נמי דקאמר שמא לפי שלא ראה המעשה הלכך לא אמרינן ברי עדיף: **ריש'א** במזיק שמא. ואם תאמר והא לא כי קתני וי"ל דבברי וברי נמי איירי:

ראוי

שניהם פטורים. דתרוייהו מדחו ליה: שניהם חייבין. מפרש בגמרא: גדול חייב. ויש בגופו שוה חצי נזק: קטן חייב. ודמי הקטן תקח ומותר חצי נזק תפסיד: וקטן הזיק את הגדול. ואע"ג של גדול מרובה לא תקח אלא קטן שלי וחצי נזק של קטן שלך קח מן הגדול: **גמ'** על סומכוס. דאמר לקמן (דף מו) בברייתא בגמ' בשור שנגח את הפרה ממון המוטל בספק חולקין ומפרש לקמן חולקים עליו חבירין. שמעינן דחלוקים הזיקו דקתני המוציא מחבירו כו': **אמר סומכוס אפילו ברי וברי.** דשניהם טוענים טענת ברי ואפילו היכא דנתבע טוען ברי לי שאיני חייב ואפילו הכי כיון דלבי דינא מסקא אי קאמר קושטא חולקין דקאמרת מתניתין דלא כסומכוס: **לא כי.** משמע דפשיטא ליה דבסלע לקה: **שקיל כדאמר** מזיק. וגובה מן התם ואע"ג דקאמר ניזק ברי לי שזה לא הזיקני: **פטור.** אף מדמי שעורין דהא אמר ליה תובע לאו שעורין יהבי לך ואחולי מחיל גביה: דקאמר ניזק ברי לי. ואפ"ה שקיל מן התם כל שכן דהזה תיובתא דרבה בר נתן: **אלא** דקאמר ניזק **שמא.** הלכך מתרוייהו תבע וכי לא מייתי ראיה שקיל מן התם: **ריש'א נמי** ניזק. אומר שמא שורך הזיק ומזיק אומר ברי בסלע לקה וכי אפ"ה קאמר סומכוס דחולקין דאיצטריך לרבנן לאפלוגי ולאשמועינן דלא פליג: **ריש'א** דקאמר מזיק שמא וניזק ברי. והתם אמר סומכוס שהורע כחו של נתבע וחולקין ואתו רבנן לאשמועינן דלעולם יד נתבע על העליונה: **והא לא** דמיא **ריש'א** לדמיא. וכיון דסופ סוף לאו בחדא מילתא מוקמת לה שפיר מצי ר' חייא בר אבא לאוקמי לריש'א בברי וברי ולמפשט דסומכוס אפי' בברי וברי אמר ומאי אתקפתיה דרב פפא: ה"ג. תנן היו ניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן וכו' הא לא מייתי ראיה שקיל כדקאמר מזיק שמאי חטים ושעורים נינהו ראוי ליטול. ואין לו והתניא חרי זה משתתלם על הקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן דתפס תנן היה אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד את הקטן והתם את הגדול ומועד את המזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול ומועד את הקטן מחבירו עליו הראיה הא לא מייתי ראיה שקיל כדקאמר מזיק ואמאי חטים ושעורים נינהו ראוי ליטול ואין לו והתניא חרי זה משתתלם על הקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן דתפס תנן היה אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד את הזיק והתם את הגדול ומועד את המזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול ומועד את הקטן מחבירו עליו הראיה הא לא מייתי ראיה שקיל כדקאמר מזיק ואמאי חטים ושעורים נינהו ראוי

1 שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁל אִישׁ אֶחָד שְׁנֵיהֶם
2 חַיָּבִים הָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן הַנִּיזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל
3 הַזִּיק וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא קָטָן הַזִּיק אֶחָד תָּם
4 וְאֶחָד מוּעָד הַנִּיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הַזִּיק וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא
5 כִּי אֶלָּא תָּם הַזִּיק הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה הָיוּ
6 הַנִּיזָּקִין שְׁנַיִם אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן וְהַמַּזִּיקִין שְׁנַיִם
7 אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן הַנִּיזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הַזִּיק אֶת
8 הַגָּדוֹל וְקָטָן אֶת הַקָּטָן וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא קָטָן
9 אֶת הַגָּדוֹל וְגָדוֹל אֶת הַקָּטָן אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד
10 הַנִּיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הַזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְתָם אֶת הַקָּטָן
11 וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא תָּם אֶת הַגָּדוֹל וּמוּעָד אֶת
12 הַקָּטָן הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה : **גמ'** אָמַר רַבִּי
13 חִייָא בַּר אַבָּא [זֹאת אוֹמֶרֶת] חֲלוּקִים עָלָיו חֲבֵירָיו
14 עַל סוּמְכוֹס דְּאָמַר מָמוֹן הַמּוּטָל בְּסָפֵק חוֹלְקִין א"ל
15 ר' אַבָּא בַּר מַמָּל לְר' חִייָא בַּר אַבָּא אָמַר סוּמְכוֹס
16 אֲפִילּוּ בָּרִי וּבְרִי א"ל אֵין אָמַר סוּמְכוֹס אֲפִילּוּ בָּרִי
17 וּבְרִי וּמִמַּאי דְּמַתְנִי' בִּבְרִי וּבְרִי הוּא דְּקָתָנֵי זֶה אוֹמֵר
18 שׁוֹרִךְ הִזִּיק וְזֶה אוֹמֵר לֹא כִּי מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא
19 מְדְּרִישָׁא בָּרִי וּבְרִי סֵיפָא נַמִּי בָּרִי וּבְרִי אֵימָא סֵיפָא
20 הָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן נִיזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הַזִּיק
21 וּמַזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא קָטָן הַזִּיק אֶחָד תָּם וְאֶחָד
22 מוּעָד נִיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הַזִּיק וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי
23 אֶלָּא תָּם הַזִּיק הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה הָא לֹא
24 מַיְיתֵי רְאָיָה שָׁקִיל כְּדַאֲמַר מַזִּיק נֵימָא תֵּיהֲוֵי תִּיוּבְתָּא
25 דְּרַבָּה בַּר נָתָן דְּאָמַר מָטָעֲנוּ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׁעוֹרִים
26 פָּטוּר אֲלָּא בִּבְרִי וְשָׁמָא דְּקָאָמַר בְּרִי מֵאן דְּקָאָמַר
27 שָׁמָא מַאן אִי נֵימָא דְּקָאָמַר נִיזָּק בְּרִי וְקָאָמַר מַזִּיק שָׁמָא אַמַּאי לֵימָא תֵּיהֲוֵי תִּיוּבְתָּא דְּרַבָּה
28 בַּר נָתָן אֶלָּא דְּקָאָמַר נִיזָּק שָׁמָא וְקָאָמַר מַזִּיק בְּרִי וּמְדְּסֵיפָא נִיזָּק שָׁמָא וּמַזִּיק בְּרִי רִישָׁא
29 נַמִּי נִיזָּק שָׁמָא וּמַזִּיק בְּרִי וְאָמַר סוּמְכוֹס אֲפִי' בְּהָא דְּאִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמְעִינַן דְּלֹא לֹא סֵיפָא
30 נִיזָּק שָׁמָא וּמַזִּיק בְּרִי רִישָׁא נִיזָּק בְּרִי וּמַזִּיק שָׁמָא וְהָא לֹא דַּמְיָא רִישָׁא לְסֵיפָא אֲמָרֵי בְּרִי
31 וְשָׁמָא שָׁמָא וּבְרִי חַד מִילְּתָא הִיא בְּרִי וּבְרִי שָׁמָא וּבְרִי תְּרֵי מִילֵּי נִינְהוּ: גּוּפָא אָמַר רַבָּה בַּר
32 נָתָן טָעֲנוּ חִטִּין וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׁעוֹרִין פָּטוּר מַאי קְמ"ל תְּנִינָא טָעֲנוּ חִטִּין וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׁעוֹרִין
33 פָּטוּר אִי מֵהָתָם הָוֶה אֲמִינָא פָּטוּר מִדְּמֵי חִטִּין וְחַיָּיב בִּדְמֵי שְׁעוֹרִין קְמ"ל דְּפָטוּר לְגַמְרֵי
34 תָּנֵן הָיוּ הַנִּיזָּקִין שְׁנַיִם אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן וְכוּ' הָא לֹא מַיְיתֵי רְאָיָה שָׁקִיל כְּדְּקָאָמַר מַזִּיק
35 אַמַּאי חִטִּים וּשְׁעוֹרִים נִינְהוּ רָאוּי לִיטּוֹל וְאֵין לוֹ וְהָתַנְיָא חֲרֵי זֶה מִשְׁתַּתֵּם עַל הַקָּטָן מִן
36 הַגָּדוֹל וְלַגָּדוֹל מִן הַקָּטָן דְּתָפַס תְּנַן הָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד הַנִּיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הַזִּיק אֶת
37 הַגָּדוֹל וְתָם אֶת הַקָּטָן וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא תָּם אֶת הַגָּדוֹל וּמוּעָד אֶת הַקָּטָן הַמּוֹצִיא
38 מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה הָא לֹא מַיְיתֵי רְאָיָה שָׁקִיל כְּדְּקָאָמַר מַזִּיק וְאַמַּאי חִטִּין וּשְׁעוֹרִין נִינְהוּ

ראוי

שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים, משום שכל אחד דוחה את הניזק אצל השני. אולם **אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם** – שני הרודפים **שֶׁל אִישׁ אֶחָד, שְׁנֵיהֶם חַיָּבִים** – בעל השוורים חייב לשלם.

כשהיו השוורים תמים **וְהָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּיזָּק אוֹמֵר נָדוֹל הָזִיק, וְיש בדמי גופו בכדי חצי דמי השור הניזק. וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא קָטָן הָזִיק, ויכול אתה ליטול דמיו, ואם אין בדמי הקטן בכדי לשלם חצי הנזק, תפסיד. וכן כשהיו השוורים המזיקים, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הָזִיק ועליך לשלם נזק שלם, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא תָּם הָזִיק ועלי לשלם חצי נזק. הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה** – על הניזק להביא ראיה ואם אינו מביא ראיה, ישלם לו המזיק כפי שהודה.

הָיוּ הַנִּיזָּקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמַּזִּיקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, ושניהם היו תמים. **הַנִּיזָּק אוֹמֵר, גָּדוֹל הָזִיק אֶת הַגָּדוֹל, וְיש לשלם מדמיו את מחצית נזק השור הגדול שלי. וְקָטָן הזיק אֶת הַקָּטָן. וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי, אֶלָּא קָטָן הזיק אֶת הַגָּדוֹל**, ויש לשלם את מחצית הנזק של השור הגדול הניזק מהשור הקטן. ואם אין בכך בכדי לשלם חצי הנזק יפסיד הניזק. **וְהשור הַגָּדוֹל הזיק אֶת הַקָּטָן**, ומדמי הגדול אשלם מחצית נזקו של השור הקטן. וכן אם היו למזיק שור **אֶחָד תָּם** ושור **אֶחָד מוּעָד** והזיקו שור גדול ושור קטן. **הַנִּיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הזיק אֶת הַגָּדוֹל** ועליך לשלם נזק שלם על השור הגדול, **וְתָם הזיק אֶת הַקָּטָן. וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא תָּם הזיק אֶת הַגָּדוֹל** ועלי לשלם רק חצי מנזקו של הגדול, **וּמוּעָד הזיק אֶת הַקָּטָן. הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.**

גמרא

ממשנתינו עולה שבספק בממון, ההלכה שהמוציא מחבירו עליו הראיה. במשנה לקמן (מו.) מבוארת דעת סומכוס, שממון המוטל בספק חולקין אותו בין בעלי הדינים. סוגייתנו דנה בהלכות ממון המוטל בספק: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא [זאת אוֹמֶרֶת** – ההלכה במשנתינו שבממון המוטל בספק המוציא מחבירו עליו הראיה, מוכיחה כי] **חֲלוּקִים עָלָיו חֲבֵירָיו עַל סוּמְכוֹס דְּאָמַר** (שם) **מָמוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק חוֹלְקִין.**

רבי אבא בר ממל מברר אם אכן ממשנתינו מוכח שלא כסומכוס: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא**, האם **אָמַר סוּמְכוֹס** את דינו שממון המוטל בספק חולקים, **אֲפִילּוּ** כאשר טענת התובע היא **בָּרִי** וטענת הנתבע היא **בָּרִי**, הלא במשנתינו דנים במקרה שכל אחד מבעלי הדין טוען טענת 'ברי', ואם לא אמר סומכוס את דינו בברי וברי אפשר לומר שמשנתינו כדעת סומכוס. **אָמַר** לֵיהּ רבי חייא בר אבא, **אִין** – אכן **אָמַר סוּמְכוֹס** את דינו **אֲפִילּוּ** כשבעלי הדין טוענים טענות **בָּרִי וּבָרִי.**

הגמרא שואלת על יסוד דבריו של רבי אבא בר ממל: **וּמַאי דְּמַתְנִיתִין בְּבָרִי וּבָרִי הוּא** – מנין שמשנתינו דנה במקרה ששניהם טוענים טענת ברי. משיבה הגמרא: **דְּקָתָנֵי** 'זֶה אוֹמֵר שׁוֹרִי הַזִּיק, וְזֶה **אוֹמֵר לֹא כִּי** אלא בסלע לקה'. ומשמע מלשונו 'לא כי' שטענתו נאמרת בודאות שבסלע לקה.

רב פפא מקשה על כך שהעמדנו שבמשנתינו מדובר בטענות ברי וברי: **מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא, מִדְּרֵישָׁא** – מכך שתחילת המשנה דנה בספק של 'בָּרִי וּבָרִי', הרי **שַׁמֵּיפָא נַמֵּי 'בָּרִי וּבָרִי'**. ואם כך קשה, **אֵימָא סֵיפָא, חָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, נִיזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הִזִּיק, וּמַזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא קָטָן הִזִּיק. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, נִיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר, לֹא כִּי אֶלָּא תָּם הִזִּיק**, הדין הוא שהַניזק **שמוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ** – המזיק **עָלָיו הָרְאָיָה**. ומדויק מהמשנה: **הָא לֹא מַיְיתֵי רְאָיָה שָׁקִיל כְּדַקָאָמַר מַזִּיק** – אם לא הביא הניזק ראיה כדבריו, נוטל כפי דברי המזיק. מקשה הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע נוטל כן, והלא **'חֲטִים וּשְׂעוֹרִים נִינְהוּ'**, ויש לו ליפטר מכל התביעה. מיישבת הגמרא: אין הכוונה שנוטל הניזק כפי הודאת המזיק, אלא **רָאוּי לִיטּוֹל** תֵּהֱוֵי תִּיוּבְתָּא דְּרַבָּה בַּר נָתָן, דְּאָמַר, **טָעֲנוּ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בְּשְׂעוֹרִים** – אם טוען אדם שנתן לחברו חטים והודה הנתבע שקיבל שעורים, הדין הוא שהנתבע **פָּטוּר** לגמרי ואינו צריך לשלם לתובע הן חטים והן שעורים. והנה במשנתינו מדובר באותו מקרה שטען התובע [–הניזק] בטענת ברי שחייב לו המזיק דמי מועד, והודה לו הנתבע [–המזיק] בטענת ברי שחייב הוא לו חפץ אחר, דהיינו דמי תם, ונפסק במשנה שישלם הנתבע כפי שהודה.

מכריחה הגמרא: **אֶלָּא** יש להעמיד משנתינו **בְּ'בָרִי וְשָׁמָּא'** – כשאחד מהם טוען ברי, ואחד מהם טוען שמא. מבררת הגמרא: **דְּקָאָמַר בָּרִי מַאן** – מי הוא הטוען ברי, **וּדְקָאָמַר שָׁמָּא מַאן** – מי הוא הטוען שמא. מציעה הגמרא שלש אפשרויות: **א. אִי נֵימָא דְּקָאָמַר נִיזָּק בָּרִי וְקָאָמַר מַזִּיק שָׁמָּא** – אם נעמיד שהניזק טוען 'ברי לי שהשור המועד הזיק' ומשיב המזיק 'שמא תם הזיק', ונוטל הניזק מהתם, **אַבַּתְרֵי לֵימָא תֵּהֱוֵי תִּיוּבְתָּא דְּרַבָּה בַּר נָתָן** – הרי ביותר יקשה על רבה בר נתן, שאפילו כשטוען המזיק שמא נוטל הניזק מן התם כל שכן כשטוען המזיק ברי. **ב. אֶלָּא דְּקָאָמַר נִיזָּק שָׁמָּא וְקָאָמַר מַזִּיק בָּרִי** – שהניזק טוען שמא מועד הזיק שמא תם הזיק, וכיון שכך הרי נחשב כאילו תבע משניהם, וכל עוד לא הביא ראיה שהמועד נגח, נוטל נזקו מדמי שור תם. מדייקת הגמרא, **וּמַדְּסֵיפָא נִיזָּק שָׁמָּא וּמַזִּיק בָּרִי רֵישָׁא נַמֵּי נִיזָּק שָׁמָּא וּמַזִּיק בָּרִי** – מכך שהעמדנו שהסיפא דנה באופן שהניזק טוען שמא והמזיק ברי, בהכרח שאף הרישא של אותה המשנה דנה בענין זה, שהניזק טוען שמא שורך הזיק והמזיק משיב ברי לי שבסלע לקה. תומהת הגמרא: **וְאַמַּאי סוּמְכוֹס אֲפִילּוּ בְּהָא דְּאִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן דְּלֹא** – ואפילו באופן זה שהניזק טוען שמא סובר סומכוס שחולקין, ולכך צריכים חכמים במשנתינו לחלוק עליו ולומר שהמוציא מחבירו עליו הראיה. דוחה הגמרא: **לֹא** – אין להעמיד כך. **ג. בִּסֵיפָא** מדובר **שהַניזק טוען שָׁמָּא וּמַזִּיק בָּרִי**, ואילו **בְּרֵישָׁא** טוען **נִיזָּק בָּרִי** ששורך הזיק, **וּמַזִּיק שָׁמָּא** בסלע לקה. ובאופן זה שאין ידוע למזיק היאך אירע הדבר, סובר סומכוס שחולקין לפי שהורע כח המזיק כשטען שמא. ועל כך באים חכמים לחלוק וסוברים שלעולם יד הנתבע על העליונה ואין מוציאים ממנו את התביעה אלא בראיה. מקשה הגמרא: **וְהָא לֹא דָּמְיָא רֵישָׁא לְסֵיפָא** – לפי מסקנא זו שמשנתינו דנה במקרים שונים זה מזה. ניתן אף להעמיד כדעת רבי חייא בר אבא, ברישא ששניהם טוענים טענת ברי, וללמוד מכך שסומכוס סובר שאף ב'ברי וברי' חולקים. ובסיפא שטוען הניזק שמא והמזיק ברי, ושוב אין מקום לקושייתו של רב פפא. מיישבת הגמרא: **אָמְרֵי, כְּשתובע טוען בָּרִי וְנתבע משיב בְּשָׁמָּא, וכן כשתובע טוען שָׁמָּא וְנתבע משיב בָּרִי, חַד מִילְּתָא הִיא** – נידונים אלו שוים, היות ובכל אחד מהם צד אחד טוען ברי והשני שמא. אולם אם נעמיד במשנתינו שברישא מדובר ב'**בָּרִי וּבָרִי**' ובסיפא מדובר ב'**שָׁמָּא וּבָרִי**' כפי שסבר להעמיד המקשן, **תְּרֵי מִילֵּי נִינְהוּ** – שני נידונים שונים הם, ולא ניתן להעמיד שני נידונים חלוקים לחלוטין באותה המשנה:

הגמרא דנה בדינו של רבה בר נתן: **גּוּפָא, אָמַר רַבָּה בַּר נָתָן טָעֲנוּ חִטִּין וְהוֹדָה לוֹ בְּשְׂעוֹרִין פָּטוּר.** מקשה הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, תָּנִינָא, טָעֲנוּ חִטִּין וְהוֹדָה לוֹ בְּשְׂעוֹרִין פָּטוּר.** מיישבת הגמרא: **אִי מֵהָתָם הֲוָה אֲמִינָא שְׁפָטוּר מִדְּמֵי חִטִּין**, ואולם **חַיָּיב בִּדְמֵי שְׂעוֹרִין. קָא מַשְׁמַע לָן דְּפָטוּר לְגַמְרֵי**, אף מדמי השעורין.

הגמרא מקשה ממשנתינו: **תָּנַן, הָיוּ הַנִּיזָּקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן וְכוּ'**, והמזיקין שנים אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק את הגדול וגדול את הקטן, המוציא מחבירו עליו הראיה. מדייקת הגמרא: **הָא לֹא מַיְיתֵי רְאָיָה שָׁקִיל כְּדַקָאָמַר מַזִּיק** – אם לא הביא הניזק ראיה כדבריו, נוטל כפי דברי המזיק. מקשה הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע נוטל כן, והלא **'חִטִּים וּשְׂעוֹרִים נִינְהוּ'**, ויש לו ליפטר מכל התביעה. מיישבת הגמרא: אין הכוונה שנוטל הניזק כפי הודאת המזיק, אלא **רָאוּי לִיטּוֹל**

המשך בעמוד לא

מתרצת הגמרא: **רָאוּי לִיטּוֹל** אילו מביא ראיה, **וְאֵין לוֹ** אם לא הביא ראיה. מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא**, **חֲרֵי זֶה מְשַׁתֵּלֵם לַקָּטָן** – על נזקו של הקטן נזק שלם **מִן הַמּוּעָד**, **וְלַגָּדוֹל**, חצי נזק **מִן הַתָּם**. מיישבת הגמרא: **דְּתָפֵס** הניזק כפי שהודה המזיק:

שנינו במשנה: **הָיוּ שְׁנֵיהֶם** – שני השוורים המזיקים **שֶׁל אִישׁ אֶחָד**, **שְׁנֵיהֶם חַיָּבִים** – חייב בעל השוורים:

רבא מפרזיקא מוכיח ממשנתינו: **אָמַר** לֵיהּ **רָבָא מִפַּרְזִיקָא** [–שם מקום] **לְרַב אַשִׁי**, **שְׁמַע מִינָּה** – מכך ששנינו ש'שניהם' חייבים ויכול הניזק לגבות חובו משניהם, אנו למדים **שְׁשָׁוְורִים תַּמִּים** השייכים לאדם אחד **שֶׁהִזִּיקוּ** – שאחד מהשוורים הזיק ולא ידוע מי הוא, **רָצָה** הניזק לגבות **מְשׁוֹר זֶה גּוֹבֶה**, **רָצָה** לגבות **מִזֶּה** – מהשור השני **גּוֹבֶה**, ואם אבד אחד מהם קם חבירו במקומו ויכול לגבות ממנו. רב אשי דוחה הוכחה זו: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – היכן משמיעה משנתינו שיכול הניזק לגבות ממי שירצה, רק **בְּאופן** שהשוורים המזיקים היו **מוּעָדִין**, שכל נכסי המזיק עומדים לתשלום הנזק, ולאו דווקא השור שהזיק.

רבא מפרזיקא מקשה על דחייה זו: **אִי בְּמוּעָדִין** – אם משנתינו עוסקת בשוורים מועדין, **אִיכָּא סָיְפָא**, שני שוורים שרדפו אחר שור אחד להזיקו, **וְהָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן. הַנִּיזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הִזִּיק**, **וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא קָטָן הִזִּיק. הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְאִי בְּמוּעָדִין** – אם משנתינו דנה בשוורים מועדין, **מַאי נַפְקָא** לֵיהּ **מִינֵּיהּ**, **סוֹף סוֹף דְּמֵי תּוֹרָא מְעַלְיָא בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי** – מה ההבדל אם קטן או גדול הזיק, כיון ששניהם מועדים צריך המזיק לשלם נזק שלם, ומוכח שהשוורים תמים הם, ושוב ניתן להוכיח ש'רצה מזה גובה רצה מזה גובה' אף בשוורים תמים. **אָמַר** לֵיהּ רב אשי לרבא מפרזיקא, אין להוכיח שכל המשנה דנה בתמין, אלא **סֵיפָא בְּתַמִּין וְרֵישָׁא בְּמוּעָדִין**.

רב אחא סבא מוכיח שאף הרישא אינה מדוברת במועדין: **אָמַר** לֵיהּ **רַב אַחָא סָבָא מָכָא לְרַב אַשִׁי**, **אִי** – אם הרישא מדוברת **בְּמוּעָדִין**, יקשה מן הלשון 'שניהם **חַיָּבִים**', וכי במועדים גובים מגוף השוורים, הלא בעל השוורים חייב לשלם מנכסיו, ו'חַייָב **גַּבְרָא מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה למשנה לומר 'חייב הבעלים'. **וְתוּ** – ועוד יש להקשות **מַאי 'שְׁנֵיהֶם'**, הלא כאשר מועדין הזיקו, אין התשלום רק מגופן של שוורים אלא כל ממונו משועבד לתשלום.

מהלך חדש בביאור המשנה שלא כדברי רבא מפרזיקא: **אֶלָּא לְעוֹלָם** אכן מדובר במשנתינו **בְּתַמִּין** שהזיקו. אמנם הטעם שכתבו 'שניהם חייבים' אינו משום דינו של רבא מפרזיקא ש'רצה מזה גובה רצה מזה גובה', אלא להשמיע שרק אם שניהם לפנינו, גובה מהם. אולם אם אבד אחד מהם, אינו גובה כלל. **וְ**משנתינו, לדעת **רַבִּי עֲקִיבָא הִיא.**

דְּאָמַר רבי עקיבא (לעיל לג.), בעל השור התם שהזיק ובעל השור הניזק, **שׁוּתָּפִין נִינְהוּ** – נעשים שותפים בגופו של השור המזיק. **וְלכן מַעֲמָא דְּאִיתְּנְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ** – רק כששני השוורים נמצאים לפנינו גובה הניזק, **דְּלֹא כָּמְצֵי מְדַחֵי לֵיהּ** – שאין המזיק יכול לדחות את הניזק, שהרי אחד משווריו הזיק. **אֲבָל לֵיתְּנְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ** – אולם כשאחד מהם אינו לפנינו וכגון שאבד אחד מהם, **מָצֵי אָמַר** לֵיהּ **זִיל אַיְיתֵי רְאָיָה דְּהַאי תּוֹרָא אַוְקֵהּ וַאֲשַׁלֵּם לָךְ** – יאמר לו המזיק, לך והבא ראיה שאכן שור זה שלפנינו הוא המזיק ונעשית שותף בגופו, ואשלם לך.

הדרן עלך פרק המניח

פרק שור שנגח ד' וה'

משנה

שׁוֹר תם **שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה שְׁוָורִים זֶה אַחַר זֶה**, ובכל נגיחות אלו היה עדיין תם, ונמצא שחייב לשלם מגוף השור דמי חצי נזק של חמשת השוורים שניזוקו, **יְשַׁלֵּם** תחילה **לָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶם** את חצי נזקו, **וְאִם** לאחר ששילם דמי חצי נזק האחרון **יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר** – נשאר עוד מגוף השור לשלם ממנו דמים, **יַחֲזִיר** – ישלם אף **לַניזק שֶׁלְּפָנָיו** כל חצי נזקו, **וְאִם יֵשׁ בּוֹ** עוד **מוֹתָר** דמים, **יַחֲזִיר** אף **לַניזק שֶׁלְּפָנֵי פָנָיו**, **וְלעולם הָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן** – הניזק האחרון לכולם, **נִשְׁבָּר**, שהוא מקבל ראשון את תשלום חצי הנזק, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.**

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, **שׁוֹר** תם **שֶׁנָּגַח מָאתַיִם** זוז **שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם** זוז, **וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה** [– שוה] **בְּלוּם**, ונמצא שדמי חצי הנזק הוא מאה זוז, לכך **זֶה** – הניזק **נוֹטֵל מָנֶה** – מאה זוז **וְזֶה** – בעל השור המזיק **נוֹטֵל מָנֶה. חָזַר** אותו השור **וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שֶׁוֶּה מָאתַיִם** ואין הנבילה שוה כלום, **הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה**, **וְשֶׁלְּפָנָיו** – הניזק ובעל השור, **זֶה** – הניזק **נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז** שהם חצי מנה, **וְזֶה** – הבעלים **נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז**, שהרי הניזק הראשון אף הוא נהיה שותף בחצי השור וחייב על שמירתו ונזקיו, וכשנגח השור פעם נוספת, אף הוא חייב לשלם על הנזק כפי חלקו בשור, וכאן שחצי השור שייך לו, משלם חצי מדמי חצי הנזק. **חָזַר** השור פעם שלישית **וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שֶׁוֶּה מָאתַיִם** ואין הנבילה שוה כלום, הניזק **הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה**, **וְשֶׁלְּפָנָיו חֲמִשִּׁים זוּז**, וכפי חלקו בשור, שהוא מאה זוז כשווי חצי השור, **וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים** – הניזק הראשון והבעלים, שחלק כל אחד מהם בשור הוא חמשים זוז שהוא רבע השור, משלמים **דִּינָר זָהָב** – עשרים וחמשה זוז, שהם דמי רבע חצי הנזק:

גמרא

לעיל (לג.) הביאה הגמרא מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא בדין שור תם שמשתלם מגופו, לרבי עקיבא זוכה הניזק בגוף השור כפי שווי חצי הנזק, ומעתה אף הניזק חייב בשמירתו ובנזקיו שהרי אף הוא בעל השור בחלקו, אך לרבי ישמעאל מה שאמרו שמשתלם מגופו היינו שחייב לשלם כפי שווי השור ולא יותר, אך אין הניזק זוכה בגוף השור ואינו חייב על שמירתו ונזקיו.

ושואלת הגמרא: **מַתְנִיתִין מַנִּי** – כדעת מי מהם דברי רבי מאיר במשנתינו, שהרי לכאורה אינם **דְּלֹא כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְדְלֹא כְּרַבִּי עֲקִיבָא**, **שֶׁאִי כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר** שבעלי השור הניזק רק **בַּעֲלֵי חוֹבוֹת נִינְהוּ** אך אינם זוכים בגוף השור, אם כן **הָאי** – מה ששנינו **אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁבָּר** אינו נכון, ואדרבה **רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן נִשְׁבָּר מִבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך להיות הדין שהניזק הראשון יגבה חובו תחילה, שהרי הראשון והאחרון שניהם בעלי חובות של המזיק הם, וחובו של הראשון קודם, ועל נזק השור שהזיק אחר כך אינו חייב שהרי אינו זוכה בגוף השור ואינו חייב בשמירתו.

וְאִי כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר תּוֹרָא דְּשׁוּתָּפֵי הוּא – שנהיה השור שור של שותפים, דהיינו שזוכה הניזק בחלק מגופו, ולכך מובן שאף הניזק הראשון צריך לשלם על נזקי השור, והניזק האחרון מקבל את מלא חצי הנזק לפי שכולם הזיקוהו, אך עדיין יקשה, **הָאי** – מה ששנינו שאם **יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר**

המשך מעמוד קעח

בברכה לבשו"ט בטוב הנראה והנגלה.

במש"כ עוה"פ בדעת זח"ב (קיח, א-ב) - כ"כ שמדחשיב שם כ"פ שאדם הוא רביעי (**לאחרי** הבער) והוא "**סיומא דלהון**" - של השור והבור והמבעה וההבער - מוכח דלא זהו מבעה. אלא דקאי על המשנה שלאחרי המשנה הנ"ל ד' אבות כו'. - דרך אגב כהנ"ל אינו שייך לענין כותב ס' הזהר כאן שהוא **מדברי רע"מ**.

וּלְהָכִי מוֹקִים לָהּ הָכִי וְלֹא מוֹקִים לָהּ כִּדְאוֹקִים לְמִצִיעָתָא לְעִיל בְּנִיזָק שָׁמָא וּמִזִּיק בְּרֵי
דְּאִם כֵּן הַיְינוּ הָךְ וְסֵיפָא אַמַּאי אִצְטְרִיךְ וְרַבָּה דְּאוֹקֵמָא לְמִצִיעָתָא דְּנִיזָק שָׁמָא וּמִזִּיק בְּרֵי
וְלֹא אוֹקְמָהּ בִּבְרֵי וּבְרֵי וְלִישָׁנֵי רָאוּי לִיטּוֹל וְאֵין לוֹ מִשּׁוּם דְּס"ל דְּסוּמְכוּס לֹא אָמַר חוֹלְקִין
בִּבְרֵי וּבְרֵי הִלְכָךְ דְּקָתָנֵי רֵישָׁא דְּקָתָנֵי לֹא כִּי אֶלָּא בְּסֶלַע לָקָה לֹא אִצְטְרִיךְ לְמֵימַר בִּבְרֵי וּבְרֵי
לְאַשְׁמוּעִינָן דְּמוֹצִיא כּוּ' לְהָכִי אוֹקְמָהּ
לְמִצִיעָתָא בְּשָׁמָא וּבְרֵי דְּתֵיקוּ נַמֵּי רֵישָׁא בִּבְרֵי
וְשָׁמָא: **דְּתָפֵס.** שֶׁקָּדַם נִיזָק וְתָפַס הַשּׁוֹר: **שֶׁמָּא**
כִּינָּה. מִדְּקָתָנֵי שְׁנֵיהֶם: **רָצָה מַזֶּה נוֹבֶה רָצָה מִזֶּה**
נוֹבֶה. וְאִם אָבַד הָאֶחָד קֹם חֲבֵירוֹ בִּמְקוֹמוֹ
וּמִשְׁתַּלֵּם הַיְינוּ: **בְּמוּעָדִין.** דְּסוֹף סוֹף מְשֻׁלָּם
מֵעַלְיָה לְפִיכָךְ כָּל נִכְסֵיהּ אַחֲרִיאִין לְפָרְעוֹן: ה"ג
מַאי נָפְקָא לֵיהּ מִינָּה סוֹף סוֹף דְּמֵי הוֹרָא מְעַלְיָא
בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי: **אֶלָּא** לְעוֹלָם **בְּתַמִּין.** וְהַאי דְּקָתָנֵי
שְׁנֵיהֶם לָאו כְּדְקָאָמְרַת דְּמַאיזֶה שֶׁיִּרְצֶה יִגְבֶּה
אֶלָּא הָא קָמ"ל דְּכָל זְמַן שֶׁשְּׁנֵיהֶם בְּפָנֵינוּ גּוֹבֶה
אֲבָל אָבַד הָאֶחָד אֵינוֹ גּוֹבֶה: **וְרַבִּי עֲקִיבָא הִיא**
דְּאָמַר שׁוּתָּפִין נִינְהוּ. בְּגוּף שֶׁל שׁוֹר הִלְכָךְ אָבַד
הַשּׁוֹר אָבַד נִזְקוֹ הִלְכָךְ כִּי הֲוֵי שְׁנֵיהֶם הוּא
דְּמַחֲיֵיב וְאֵי לֵיתְנְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ אֶלָּא אֶחָד אָמַר
לֵיהּ אֵייתֵי רְאָיָה כּוּ' אֲבָל לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּיוֹן
דְּאָמַר בְּעֵל חוֹב הוּא וְזוּזֵי הוּא דְּאָסֵיק בֵּיהּ אָבַד
הָאֶחָד לֹא אִיבַּד אֶת זְכוּתוֹ:

הַדָּרָן עֲלָךְ הַמַּנִּיחַ

שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. וּבְכוּלָּן הָיְתָה תַּם
דְּמִשְׁתַּלֵּם מִגּוּפוֹ וְהֵיכִי דְּמֵי כְּגוֹן רָאָה שׁוֹר וְנָגַח
וְרָאָה שׁוֹר וְלֹא נָגַח וְרָאָה שׁוֹר וְנָגַח וְאַחַר כָּךְ
שְׁנֵיָה רָאָה ב' פְּעָמִים אוֹ ג' שׁוֹר וְלֹא נָגַח דְּאַפִּי'
מוּעָד לְסֵירוּגִין לֵיכָּא דְּשׁוֹר אֵין נַעֲשֶׂה מוּעָד
אֹא"כ נָגַח הַג' נְגִיחוֹת בְּשָׁלֹשָׁה שְׁרָאָה בְּסִדְרָן אוֹ
שֶׁלֹּא בְּסִדְרָן וְנַעֲשֶׂה מוּעָד לְסֵירוּגִין וְהֵיכָא
דְּסֵירוּגִין שׁוּיִין כִּדְתָנְיָא לְקַמָּן בְּפִירְקִין: **יָשַׁלֵּם.** ח"נ
תְּחִילָּה לְאַחֲרוֹן וּכְגֹמֶר מִפְּרֵשׁ מַנִּי: **וְאִם יֵשׁ בּוֹ**
מוֹתָר יַחֲזִיר לְשֻׁלְּפָנָיו. כָּל חֲצִי נִזְקוֹ וְהָרִאשׁוֹנִים
יְפַסִּידוּ: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר.** שׁוּתָּפִין הֵן בְּנִזְקִין
כְּיצַד שׁוֹר [שׁוֹרָה] מְאתַיִם שֶׁנָּגַח בּוֹ: **יְשַׁלְּפָנָיו.** זֶה
נִיזָּק רִאשׁוֹן נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז וְהַבָּעֲלִים חֲמִשִּׁים
זוּז דַּיֵּשׁ לְנִיזָּק רִאשׁוֹן בּוֹ הַחֲצִי הִלְכָךְ מְשֻׁלָּם חֲצִי
תַּשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ דְּסָבַר לָהּ רַ' עֲקִיבָא דְּאָמַר
שׁוּתָּפִים נִינְהוּ: **חָזַר וְנָגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם**
הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה. הַחֲצִי מִכֹּל מִי שֶׁהוּא דְּמִגּוּפוֹ
מְשֻׁתַּלֵּם וְנִמְצָא אוֹתוֹ שֶׁלְּפָנָיו שֶׁהָיָה הַחֲצִי שֶׁלּוֹ
מְשֻׁלָּם מֵחֶלְקוֹ חֲצִי מִנֶּזֶק שְׁנוֹטֵל הָאַחֲרוֹן: **וּשְׁנַיִם**
הָרִאשׁוֹנִים. נִיזָּק רִאשׁוֹן וְהַבָּעֲלִים שֶׁהָיָה לָהֶן
לְכָל אֶחָד רְבִיעַ מְשֻׁלָּמִין כָּל אֶחָד רְבִיעִית שֶׁל
נִזְקוֹ: **דִּינָר וַחֲמִשָּׁה דִּינָרִים** כֻּפָּה
בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דף מה:): **גמ' רִאשׁוֹן נִשְׁבָּר מִבָּעֵי לֵיהּ.** וְהָאַחֲרוֹן יַפְסִיד שֶׁהֲרֵי אֵין רִאשׁוֹן
שׁוּתָּף בּוֹ שֶׁהֲתָם שְׁמִירָתוֹ עָלָיו לְהַתְחַיֵּב בִּנְזָקִין וְהָכָא לֹא דְּמֵיָא לְחָבֵּ עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק
דְּאָמְרִינַן בְּהֶמְנִיחַ (לעיל דף ל:) קַדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת וְהִגְבִּיהוּ לֹא עָשׂוּ כְּלוּם דְּהָתָם הוּא
דְּאָמַר לֵיהּ נִיזָּק לְבַעַל חוֹב מֵהַאי תּוֹרָא דְּאִזְקֵן מִינַּיהּ מִשְׁתַּלֵּימְנָא וּבַעַל חוֹב לֹא מְצֵי
לְמֵימַר לֵיהּ הָכֵי הִלְכָךְ ב"ח יְשׁוֹל נִכְסִים אֲחֵרִים אֲבָל הָכָא הַאי נִיזָּק וְהַאי נִיזָּק וְלֹא
מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ וּמַאי דְּשָׁקִיל הַאי מַפְסִיד הַאי הִלְכָךְ קָמָא קָמָא קָדִים:
יחזיר

רָאוּי לִיטּוֹל וְאֵין לוֹ. פִּירוּשׁ רָאוּי לִיטּוֹל אִם תָּפַס וְאֵין לוֹ אִם לֹא תָּפַס וְדַוְקָא הֵיכָא דְּיֵשׁ
לוֹ תְּבִיעָה עַל שְׁנֵי הַשְּׁוּורִים עַל הַגָּדוֹל וְעַל הַקָּטָן אִם תָּפַס מִשְׁתַּלֵּם אֲבָל מִתְנִי'
דְּלְעֵיל דְּאֵין לוֹ תְּבִיעָה אֶלָּא עַל הַגָּדוֹל אֲפִי' תָּפַס הַקָּטָן אֵין מִשְׁתַּלֵּם מִינֵּיהּ וְלֹא שַׁיְיךְ לְשַׁנּוֹיֵי
לְעֵיל רָאוּי לִיטּוֹל וְאֵין לוֹ כֵּיוָן דְּאִם תָּפַס לֹא מִשְׁתַּלֵּם מִינֵּיהּ וּבְטָעָנוּ חִטִּים נִרְאָה דְּאִם תָּפַס
שְׁעוֹרִים לֹא מִשְׁתַּלֵּם וְא"ת אַמַּאי לֹא מְשַׁנֵּי הָכָא
כְּדִלְעֵיל דְּקָאָמַר נִיזָּק שָׁמָא וּמִזִּיק בְּרֵי וְי"ל דְּא"כ
הו"מ לְמִיפְרַךְ הַיְינוּ הָךְ דְּדַפְרֵישׁ בְּקוּנְטְרֵס וְהִשְׁתָּא
אֵיכָא צְרִיכוּתָא בְּבוֹלְהוּ בְּבֵי דְּמַתְנִיתִין דְּרֵישָׁא
אִשְׁמוּעִינָן אֲפִילּוּ מִזִּיק שָׁמָא וְנִיזָּק בְּרֵי פְּלִיגִי רַבָּנָן
עֲלֵיהּ דְּסוּמְכוּס וְאָמְרֵי הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו
הָרְאָיָה וְהֵהוּא דְּקָתָנֵי וְגָדוֹל מַשְׁמִיעֵנוּ אֲפִילּוּ נִיזָּק
שָׁמָא וּמַזִּיק בְּרֵי פְּלִיג סוּמְכוּס וְאָחַד תָּם וְאָחַד
מוּעָד אַשְׁמְעִינָן דְּאֲפִילּוּ לְ' אַחַת דְּאָמַר בְּרִישׁ
פֶּרֶק הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת (ב"ב דף צג.) גָּמָל הָאוֹחֵר בֵּין
הַגְּמַלִּים בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הָרְגִיל מוֹדֶה הָכָא דְּלֹא תְּלִינַן
בְּמוּעָד כֵּיוָן דְּשְׁנֵיהֶם רְצִין וְהֵךְ דְּדִנְזִקִין שְׁנֵים
אַשְׁמוּעִינָן דְּנִתְפַּס שְׁקִיל כְּדְאָמַר מְזִיק וְסֵיפָא
דְּתָם וּמוּעָד אַיְידֵי דְּאִיירִי בָּבָא דְּלֹעֵיל בְּגָדוֹל
וְקָטָן וְתָם וּמוּעָד אַיְידֵי נַמֵּי הָכָא:

ש"מ. מִדְּקָתָנֵי שְׁנֵיהֶם רָצָה כוּ' וְאִם אָבַד הָאֶחָד
קָם חֲבֵרוֹ תַּחְתָּיו וּמִשְׁתַּלֵּם הַיְינוּ כָּךְ
פִּירֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס וְקָשָׁה דְּלֹא הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר שָׁמַע
מִינָּהּ אֶלָּא מִסֵּיפָא הֲוָה לֵיהּ לְמִפְרַךְ דְּקָתָנֵי אֶחָד
גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה
וּמְשֻׁלָּם לְגָדוֹל מִן הַקָּטָן א"כ מִשְּׁאַר וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּכִשְׁנֵי
מִשְׁתַּלֵּם מֵאוֹתוֹ שֶׁנִּשְׁאַר וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּכִשְׁנֵי
שְׁוּורִים שֶׁהֵזִּיקוּ שׁוֹר בְּוַדַּאי אִיירִי דְּחִשִּׁיב בְּאִילּוּ
הֲוֵי חַד גּוּפָא וּמִשְׁתַּלֵּם מִן הַשֵּׁנִי וְאע"ג דְּמַתְנִיתִין
לֹא אִיירִי אֶלָּא בְּעִנְיַן שֶׁאִם מְסוּפָּקִים אֵיזֶה מֵהֶן
נָגַח מ"מ דַּיֵּיק מִלְּישָׁנָא דְּקָתָנֵי שְׁנֵיהֶם חַיְּיבִים
לְאַשְׁמוּעִינָן שֶׁיְּכוֹלִין לִהְיוֹת שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם חַיְּיבִין
כְּגוֹן אִי יְדִיעָנָן בְּוַדַּאי שֶׁהֵזִּיקוּ שְׁנֵיהֶם יָחַד:

וְרַבִּי עֲקִיבָא הִיא דְּאָמַר שׁוּתָּפִין נִינְהוּ. פִּירֵשׁ
בְּקוּנְטְרֵס דְּלֹא' שְׁמַעְאל דְּאָמַר ב"ח הוּא
חִיּוּבוֹ הוּא דְּמַסִּיק בֵּיהּ אִם אָבַד הָאֶחָד לֹא אִיבַּד
זְכוּתוֹ וְקָשָׁה דְּהָא לְעֵיל (דף לג.) אָמַר אֲפִילּוּ לְ'
יִשְׁמָעֵאל שְׁחָטוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ
דְּמִשּׁוּם הָכִי מוֹקֵי לָהּ בְּ' עֲקִיבָא מִשּׁוּם דְּלֹא'
יִשְׁמָעֵאל אֵין שׁוּם חִידּוּשׁ דְּפְּשִׁיטָא דְּאִיבַּד זְכוּתוֹ
כְּשֶׁאָבַד הָאֶחָד כֵּיוָן דְּב"ח הוּא אֲבָל לְ' עֲקִיבָא
דְּשׁוּתָּפֵי נִינְהוּ ס"ד דְּהַדְרֵי בְּאִילּוּ הָאֶחָד מִן הַשְּׁנַיִם
בְּחֻזְקַת הַנִּיזָּק וּמֵצֵי לְמֵימַר נִיזָּק שָׁלַךְ נֶאֱבַד וְלֹא
שָׁלַךְ:

הַדָּרָן עֲלָךְ הַמַּנִּיחַ

שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. אִי כְּרַבִּי עֲקִיבָא
דְּאָמַר שׁוּתָּפִין נִינְהוּ יַחֲזִיר לְבוּלָּן מִבָּעֵי לֵיהּ. תֵּימָה דְּלְ' עֲקִיבָא נַמִּי אַמַּאי אֵין רִאשׁוֹן נִשְׁבָּר
דִּלְמָא יֵהָא מוּטָל עָלָיו לִשְׁמוֹר חֶלְקוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא עָמַד בְּדִין וְלֹא בָּאוּ עֵדִים דָּמָה הוּא יוֹדֵע
אִם יְזִכֶּה וְצָרִיךְ לְדַחוֹת דִּבְיוָן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהָבִיא עֵדִים לְאַלְתַּר וְלִזְכּוֹת מֵתְחִיבּוּתוֹ וְלֹא
מְצֵי לְשַׁנּוֹיֵי כְּגוֹן שֶׁאֵין בְּיָדוֹ דְּאִם כֵּן תִּיקְשֵׁי לֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא רִאשׁוֹן נִשְׁבָּר מִבָּעֵי לֵיהּ:
כְּגוֹן

אגרות קודש

[ב' תמוז תשי"ט]

משי"כ שמועה בשמי ע"ד קולות בט"ק לשינה - אין בזכרוני אשר מעולם אמרתי בזה.

תוספות רש"י

כגון שתפסו ניזק כו'. ודוקא לר' ישמעאל הוא נעשה שומר שכר אבל לר' עקיבא דאמר שומרי חנם הוי כמו שלא נתפקדו ניזקין ושיבוח הוי ברשות הניזק לא נעשה שומר שכר אלא מחזיקו דעל כל אחד מוטל לשמור חלקו והשתא אתי שפיר דבין ר' מאיר ובין ר' שמעון איירי בשתפסו ניזק ולא בפירוש הקונטרס:

אם יש בו מותר בנזקיו כו'. והשתא אחרון אחרון שנשבר דמתניתין אאחרון שבכולם דהוא החמישי קאי אבל פעמים שתרביעי אין לו כלום והשלישי יש לו כגון שנזקי ד' וה' שוים ונזקי ג' יתרים ואפי' חמישי נמי פעמים שאין לו כל נזקו אם נזקיו יתרים על של רביעי שאין נוטל אלא חלקו של רביעי ומיהו בשבל הניזקין שוין כולן מפסידין והאחרון נשבר:

נותן לו סלע. בסלע מדינה איירי דמדוכח בפסוק ומנה דר"י הגלילי הוא מנה שוה ד' דמדוכח בהחובל (לקמן דף צ:) ותימה לומר שחלוקים כ"כ זה מזה דסלע מדינה אחד ממאתים במנה צורי ונראה לר"ת דלא פליגי אלא האי בעני והאי בעשיר ומיהו מדקאמר בהחובל (שם) הא אנא הא ר"י הגלילי משמע קצת דפליגי מ"מ אע"ג דפליגי מצינו למימר דזה דיבר בעשיר וזה דיבר בעני כר"ת דא"א שאר בושתו של עני סלע שלא יעלה בושתו של עשיר או פחות או יותר ממנה:

ושל דבריהם בכסף מדינה. נראה לר"י דדרב יהודה לא איירי אלא בסלעים דומיא דכסף האמור בתורה דמפרש פ"ק דקדושין (דף יא.) כסף קצוב ולא מצינו כסף קצוב בתורה אלא סלעים כדמפרש התם ה' סלעים לפדיון הבן נ' של אונס ק' של מוציא ש"ר ול' של עבד ודומיא דהני חזי של דבריהם אבל שאר מטבעות של דבריהם חזי כסף צורי דהא מנה של ר"י הגלילי חזי צורי כדמוכח בהחובל (לקמן דף צ:) וכתובה נמי חזי מאתים זוז של צורי למ"ד כתובת אשה דרבנן כמו למ"ד דאורייתא דנפקא לן מבמוהר הבתולות דלא פליגי רשב"ג ורבנן בפרק בתרא דכתובות (ד' קי:) אלא אם נותן לה ממעות ארץ ישראל או ממעות קפוטקיא אבל לכ"ע נותן לה שוה מאתים זוז ממעות צורי ואפילו כתובת אלמנה שהיא דרבנן לכ"ע חזי מנה צורי דבפ"ק דכתובות (דף יב.) משמע קצת דשל בתולה כפליים משל אלמנה גבי אחד אלמנת כהן ואחד אלמנת ישראל:

יד עניים אנן. וא"ת בלא יד עניים נמי מחייב צדקה באמירה בדרשינן בפ"ק דר"ה (דף ו.) בפיך וז צדקה וי"ל דכמו שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ה"נ אין אדם נותן צדקה דבר שלא בא לעולם וכשאמר ניתביה לעניים חזי זה החוב כמו שלא בא לעולם וכן אם היה אומר ניתביה להקדש לא היה הקדש קונה ונהי שאם היה אומר חוב זה לכשיבא לידי אתנהו להקדש או לצדקה דומה שמשתחייב משעם נדר אבל זה לא אמר כן אלא אמר תנהו לעניים ולא נדר ור"ח פירש שזה לא היה רוצה לחזור בו מן הצדקה אלא היה רוצה לילוותו לפי שעה ולהחזיר אחר לעניים תחתיו ואי"ל רב יוסף דיד עניים אנן וזכינן בו במעמד שלשתן ואמרינן בפ"ק דערכין (ד' ו.) האומר סלע זו לצדקה עד שלא בא לידי גבאי מותר לשנותו משבא לידי גבאי אסור לשנותו:

אין

אגרות קודש

ב"ה, י"ד תמוז, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

... כיון שכותב במכתבו שזהו ענין דשני אחים ושתי אחיות, הנה מאן דלא קפיד לא קפדינן עמי', והי' מהראוי אם באפשרי הוא שידורו לאחרי חתונתם בעיירות שונות...

יַחְזִיר לַשֶּׁלְפָנִיו אינו נכון, שהרי אף הניזקים הראשונים חייבים לשלם על נגיחת השור כפי חלקם, ואם כן יחזיר לְכוּלָּם מִבָּעֲלֵי לֵיהּ – היה צריך להיות הדין שמותר הדמים יתחלקו בין כל הניזקים והבעלים, כל אחד כפי חלקו בשור.

מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, לְעוֹלָם דברי רבי מאיר כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הם דְּאָמַר בַּעֲלֵי חוֹבוֹת נִינְהוּ, וּדְקָשְׁיָא לָךְ שאם כן מה שאמר אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁבָּר אינו נכון אלא רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן נִשְׁבָּר מִבָּעֲלֵי לֵיהּ, יש לתרץ שֶׁהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּגוֹן שֶׁתָּפְסוּ נִיזָּק לשור כדי לִגְבּוֹת חֵימָנוּ דמי נזקו, ובכך נַעֲשָׂה עָלָיו כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר לְנַזְקִין – להתחייב עליו בשמירתו ובנזקיו, וכשחזר השור ונגח חייב הניזק בלבד על הנגיחה, וכדין שומר שכר שאין הבעלים חייבים כלל על הנגיחה אלא השומר, ונמצא שאת כל מה שהיה מגיע לו מהשור צריך לשלם לניזק שלאחריו, ולכך האחרון הוא זה שזכה בתשלום הנזק.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי שמדובר באופן שהניזקים תפסו את השור, אם כן מה ששנינו יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר יַחְזִיר לְשֶׁלְפָנָיו אינו נכון, שהרי זה הפסיד את חלקו שצריך לשלם לניזק שלאחריו, וַיַּחְזִיר לַבְּעָלִים מִבָּעֲלֵי לֵיהּ, שהרי הם לא נתחייבו כלל על נזקי שאר השוורים, ומדוע יפסידו חלקם.

רבינא מיישב תירוצו של רבא: אָמַר רָבִינָא, הָכִי קָתָנֵי – בהכרח ביאור המשנה לדברי רבא כך הוא, אִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר כְּנֶזֶק שֶׁבָּהֶן – אם הנזק האחרון היה קטן מהנזק שלפניו, ולא הוצרך זה שלפניו לשלם את כל שווי דמי נזקו לניזק שלאחריו, יַחְזִיר לְשֶׁלְפָנָיו – יחזיר את אותו מותר לזה שלפניו, ומכל מקום אינו גובה את כל דמי חצי נזקו, שהרי מנכה ממנו את שווי דמי חצי הנזק שלאחריו, אלא שאת ההפרש בין שווי חצי נזקו לשווי חצי הנזק שלאחריו גובה לעצמו, וכל שאר דמי השור יחזרו לבעלים.

וְכֵן כִּי אֲתָא רָבִין מארץ ישראל לבבל אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, הטעם שהאחרון נשכר, מִשּׁוּם פְּשִׁיעַת שׁוֹמְרִין נָגְעוּ בָּהּ – משום שפשע זה שלפניו בשמירת השור. ומבואר כתירוצו של רבא שאין חיובו משום שותפותו בשור אלא משום שתפס את השור וחייב על נזקיו כשומר שכר.

מקשה הגמרא: בְּמַאי אוֹקֵימְתָּא – כדעת מי העמדת לדברי רבי מאיר, כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם וְאֵין הַנִּגְבֶּלֶת יָפָה בְּלוּם, זֶה נוֹטֵל מֶחֱצָה וְזֶה נוֹטֵל מֶחֱצָה, חָזַר וְנָגַח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם זֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז וְזֶה נוֹטֵל מֵאָה וְשִׁבְעִים וַחֲמִשָּׁה זוּז, חָזַר וְנָגַח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה וְשִׁבְעִים וַחֲמִשָּׁה זוּז, וְשֶׁלְּפָנָיו זֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז וְזֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז, חָזַר וְנָגַח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה וְשִׁבְעִים וַחֲמִשָּׁה זוּז, וְשֶׁלְּפָנָיו נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז, וּדברי רבי שמעון אלו אֲתָאן לְרַבִּי עֲקִיבָא – הולכים הם כדברי רבי עקיבא דְּאָמַר תּוֹרָא דְּשׁוּתָפֵי הוּא – שלדעתו מיד לאחר הנגיחה זוכה הניזק בחלק מגוף השור וחייב על שמירתו ולכך משלם על הנגיחה שלאחריה כפי חלקו. ואם כן יקשה, רֵישָׁא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְסֵיפָא רַבִּי עֲקִיבָא.

אָמְרֵי – תירצו בני הישיבה, אֵין – אכן כך יעמידו רבא ורבינא את המשנה, ואין זה דוחק דְּהָא אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה על קושיא כעין זה, שִׁיננָא שְׁבוֹק מַתְנִיתִין וְתָא בַּתְרַאי – עזוב את המשנה ואל תטרח בה ליישבה כתנא אחד, אלא הֲלַך אחרי ותבאר המשנה כשני תנאים, ואף כאן יש לבאר רֵישָׁא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְסֵיפָא רַבִּי עֲקִיבָא.

(הגמרא מביאה סיוע לתירוץ זה: אִתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הִקְדִּישׁוֹ נִיזָּק אִיבָּא בֵּינֵיהוּ – החילוק בין רבי מאיר לרבי שמעון במשנתינו הוא אף לגבי אם לאחר הנגיחה הקדיש הניזק את השור, שלדעת רבי מאיר אינו קדוש כיון שסובר כרבי ישמעאל שאין זוכה הניזק בגוף השור ואין בידו להקדישו, ולדעת רבי שמעון יכול להקדישו כיון שסובר כרבי עקיבא שזוכה הניזק מיד לאחר הנגיחה בגוף השור).

תָּנַן הָתָם (לקמן צ.), הַתּוֹבֵעַ לַחֲבֵירוֹ באוזנו, נוֹתֵן לוֹ סֶלַע לדמי בושתו, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, נותן לו מָנֶה – מאה זוז.

מספרת הגמרא: הַהוּא גַּבְרָא דְּתָקַע לְחַבְרֵיהּ, ובאו לדון לפני רב טוביה בר מתנה, וחייבו לשלם סלע כדעת תנא קמא, אך שַׁלְחֵיהּ רַב טוֹבִיָּה בַּר מַתָּנָה לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף לשאלו, סֶלַע צוֹרִי תְּנַן – האם סלע האמור כאן הוא סלע צורי שהוא ארבעה זוזים, אוֹ סֶלַע מְדִינָה תְּנַן – או שאינו אלא סלע מדינה שהוא חצי זוז בלבד.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף, תְּנִיתוּהָ – שנינו במשנתינו לפשוט שאילה זו, שאמר רבי שמעון ׳האחרון נוטל מנה ושלפניו חמישים זוז וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים דִּינָר זָהָב׳, וְאִי סֶלַע דַּעְתָּךְ תָּנֵי תְּנָא סֶלַע מְדִינָה – ואם תאמר שסלע האמור שם היינו סלע מדינה, ונמצא שדרך התנא לכתוב במשנה סלע מדינה, אם כן יקשה נִפְלוֹג וְנִתְנֵי עַד תְּרֵיסָר וְסַלַּע – היה רבי שמעון יכול להמשיך ולכתוב חלוקה נוספת בדמי השור, שאם השור נגח פעם נוספת שור ששוה מאתים זוז, יקבל האחרון מאה זוז, וזה שלפניו חמשים, וזה שלפניו עשרים וחמשה זוזים, והניזק הראשון והבעלים יקבלו כל אחד שנים עשר זוז ועוד סלע מדינה שהוא חצי זוז. ובהכרח שאין המשנה מדברת בסלע מדינה, ולכך אינה כותבת אופן זה לפי שהיתה צריכה לומר ששנים הראשונים יקבלו שנים עשר זוזים וחצי, ואין דרך המשנה לשנות חצאי זוזים. ואף מה שנאמר בתוקע לחבירו שמשלם סלע, היינו סלע צורי ולא סלע מדינה.

אָמַר לֵיהּ אותו אדם לרב יוסף, תַּנָּא כִּי רוּכְלָא לִיתְנֵי וְלֵיזִיל – האם התנא הוא כמו רוכל המחזר בעיירות ומכריז ומפרט את כל סחורתו, מחטין כוסות וקערות. כלומר, מה שהתנא לא מחלק באופן נוסף, אינו משום שאין דרכו לשנות סלע מדינה, אלא משום שאין דרכו של התנא להאריך ולשנות את כל המקרים.

מבררת הגמרא: מַאי חָזֵי עֲלָהּ – מה הוכרע בספק זה אם הסלע הוא צורי או מדינה. פַּשְׁטוּהָ – הכריעו לספק זה מֵהָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל כֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה – שמוזכר חיובו בתורה, הוא כֶּסֶף צוֹרִי, וְכסף שֶׁל דִּבְרֵיהֶם – שחכמים הם שחידשו את חיובו, הוא כֶּסֶף מְדִינָה. ואף התוקע לחבירו שחכמים הם ששיערו וקבעו דמי בושתו, סלע מדינה הוא דהיינו חצי זוז.

אָמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא דְּרַב יוסף, הוֹאִיל וּפַלְגָא דִּזּוּזָא הוּא – כיון שאינו חייב לי אלא חצי זוז, לֹא בְּעֵינָא – איני רוצה אותו שבוש אני ליטול סכום מועט כזה, נַתְּבִיהּ לַעֲנִיִּים – יתן סכום זה לעניים. הָדַר אָמַר לֵיהּ – לאחר מכן חזר בו ואמר, נַתְּבֵיהּ נִיהֲלִי – יתן סכום זה לי, אֵיזִיל וַאֲבָרֵי בֵּיהּ נַפְשָׁאי – שאלך ואבריא בו את נפשי. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף, כְּבַר זָכוּ בֵּיהּ עֲנִיִּים בקנין ׳מעמד שלשתן׳ ואינך יכול לחזור בך, וְאַף עַל גַּב דְּלֵיכָּא עֲנִיִּים הָכָא – ואף שאין כאן עניים במעמד זה שזכו ממך החצי זוז, מכל מקום אֲנַן, אנו גבאי הצדקה יָד עֲנִיִּים אֲנַן, וזכיתי עבורם. וכמו דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, יְתוֹמִים קטנים

אגרות קודש

ב״ה, ט׳ תמוז, תשי״ב

אצטער על שאינו מזכיר במכתבו דבר ע״ד שידוכים, וידוע לו דעתי בזה מכבר שאמרו רז״ל שדרכו של איש לחזור, והמשל הוא ממי שאבדה לו אבדה, ורואים במוחש אשר בעל האבדה אינו מחכה במקומו ובביתו עד שיבוא פב״פ ויאמר לו, מצאתי חפץ, ואולי שלך הוא, אלא הוא יוצא ממקומו, וגם אפי׳ כמרז״ל חתן חות דרגא ומחפש אבדתו. והשי״ת יצליחו.

אֵינָן צְרִיכִין לעשות פְּרוּזְבּוּל על חובותיהם שלא תשמטם שביעית.
וְכֵן תָּנֵי רַמִי בַּר חָמָא, הֵיתוֹמִים אֵינָן צְרִיכִין פְּרוּזְבּוּל, לפי שֶׁרַבָּן
נַמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ אֲבִיהֶן שֶׁל יְתוֹמִין הָיוּ – שכיון שמוטל על הבית
דין להפך בזכותם, הרי זה כמו שכבר נמסרו שטרותיהם ביד בית דין.
ומבואר שגבאי הצדקה כידם של העניים הם וזוכים עבורם.
מעשה נוסף באדם שתקע לחבירו: חָנָן בִּישָׁא – רע, כך כינויו, תָּקַע לֵיהּ
לְהָהוּא גַּבְרָא, אָתָא לדין לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, אָמַר לֵיהּ רב הונא לחנן,
זִיל הַב לֵיהּ פַּלְגָּא דְּזוּזָא – לך שלם לו חצי זוז, הֲוָה לֵיהּ זוּזָא מָכְרָא –
היה לו זוז שנמחקה צורתו, בָּעֵי לְמֵיתְבָהּ לֵיהּ מִינֵּיהּ פַּלְגָּא דְּזוּזָא –
ורצה לתת לו ממנו חצי זוז, אלא שכיון שנפחתה צורתו לֹא הֲוָה
מְשַׁתְּקִיל לֵיהּ –לא היה יוצא בהוצאה, ולא רצה הניזק לקבל מזוז זה
את החצי זוז. תָּקַע לֵיהּ אַחֲרִינָא – תקע לו שוב באזנו, ובכך נתחייב לו
זוז שלם, וְיָהֲבֵיהּ נְהַלֵּיהּ – ונתן לו את כל הזוז הגרוע:

משנה

שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ – שנגח שלש פעמים שוורים בני מינו, וְאֵינוֹ
מוּעָד לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ – אך אינו מועד למינים אחרים, וכגון שראה בעל
חי ממין אחר ולא נגחו, וכן אם היה השור מוּעָד לְאָדָם, וְאֵינוֹ מוּעָד
לִבְהֵמָה, וכגון שראה בהמות ולא נגחן, וכן אם היה מוּעָד לִקְטַנִּים –
לעגלים קטנים, וְאֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים – לשוורים גדולים, בכל אופנים
אלו הדין הוא, אֶת – על אותו המין שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם
כדין שור מועד, וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, וכדין שור תם.
אָמְרוּ – שאלו התלמידים לְפָנֵי רַבִּי יְהוּדָה, חֲרֵי שהיה זֶה השור מוּעָד
לְשַׁבָּתוֹת – שנגח שלש פעמים בשבת, וְאֵינוֹ מוּעָד לְחוֹל, ונגח בשבת
הרביעית, האם משלם נזק שלם כדין שור מועד או לא. אָמַר לָהֶם
לְשַׁבָּתוֹת מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם כדין מועד, וּלימוֹת הַחוֹל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק
כדין תם. וְאֵימָתַי הוּא חוזר להיות תָּם אף לשבתות, מִשֶּׁיַּזְהִיר בּוֹ שָׁלֹשׁ
יְמֵי שַׁבָּתוֹת שיראה בהם שוורים ולא יגח:

גמרא

אִיתְּמַר, רַב זְבִיד אָמַר 'וְאֵינוֹ מוּעָד' תָּנַן בתוספת וא"ו, רַב פָּפָּא אָמַר
'אֵינוֹ מוּעָד' תָּנַן, בלא וא"ו. וביאור מחלוקתם, רַב זְבִיד אָמַר 'וְאֵינוֹ
מוּעָד' תָּנַן, שתיבות אלו הן המשך המעשה, שהיה מועד למינו ואינו
מועד לאינו מינו, והיינו שהיה ידוע שאינו מועד למין אחר, וכגון
שראה מין אחר ולא נגח, ובזה נאמר דין המשנה שאינו מועד לשאינו
מינו ואם יגח במקרה למין אחר ישלם חצי נזק, הָא פָּתָמָא – אך כל
עוד שאין הוכחה שאינו מועד למין אחר, וכגון שלא ראה כלל מין
אחר עד שנגח שלשה שוורים, ולאחר מכן ראה לראשונה מין אחר
ונגחו, הֲוֵי מוּעָד לכל מין שיגח, ואף שלא נגח כל השלש פעמים אלא
לשוורים. ואילו רַב פָּפָּא אָמַר 'אֵינוֹ מוּעָד' תָּנַן, שאין תיבות אלו
המשך המעשה אלא סיום הדין, כלומר, שאם היה השור מועד למינו,
הדין הוא שאינו מועד לאינו מינו, דְּפָתָמָא לֹא הֲוֵי מוּעָד – שאף
בסתמא שאין כל הוכחה שאינו מועד למין אחר, אינו מועד אלא למינו
שנגחו שלש פעמים.
וכל אחד מהם מדייק מהמשנה בגירסתו: רַב זְבִיד דַּייֵק מִסֵּיפָא, ואילו
רַב פָּפָּא דַּייֵק מֵרֵישָׁא. רַב זְבִיד דַּייֵק מִסֵּיפָא, דְּקָתָנֵי, מוּעָד לְקְטַנִּים
וְאֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים, וְאִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא שׁ'וְאֵינוֹ מוּעָד' קָתָנֵי,
וכוונת המשנה שידוע היה שאין השור מועד לגדולים, וכגון שעברו
לפניו ולא נגחם, הָא סְתָמֵיהּ – אך בסתמא שאין כל הוכחה שאינו
מועד לגדולים, וכגון שלא ראה כלל שוורים גדולים, הֲוֵי מוּעָד אם יגח
לאחר זמן שור גדול, מובן מדוע הוצרכה המשנה לכתוב דין זה, שהָא
קָא מַשְׁמַע לָן דַּאֲפִילּוּ מִקְּטַנִּים לְגִדּוֹלִים נַמִּי מִסְתָּמָא הֲוֵי מוּעָד –
שאף שלא נעשה מועד אלא לקטנים, והיה מקום לומר שלא יהיה
מועד לגדולים משום שיראה מהם, מכל מקום כל עוד שאין הוכחה הרי
הוא מועד אף לגדולים. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ שׁ'אֵינוֹ מוּעָד' קָתָנֵי, וכוונת
המשנה לומר שבְּסְתָמָא שלא ראה כלל שוורים גדולים, לֹא הֲוֵי מוּעָד
לגדולים, מה החידוש בזה, הַשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר מְקַטַּנִּים לְקַטַּנִּים דְּעָלְמָא
סְתָמָא לֹא הֲוֵי מוּעָד – והלא בדין המשנה ברישא מבואר שממין למין
אחר אינו נעשה בסתמא מועד אף שהיו שניהם קטנים, מְקַטַּנִּים
לְגִדּוֹלִים צְרִיכָא לְמֵימַר דִּלְאׇ הֲוֵי מוּעָד, ומה החידוש בסיפא.
ובהכרח שגירסת המשנה 'ואינו מועד', וחידוש המשנה בסיפא הוא
שבסתמא נעשה מועד לגדולים.
וְרַב פָּפָּא אָמַר לָךְ, אִצְטְרִיךְ – המשנה הוצרכה להשמיע בסיפא
שבסתמא אינו מועד לגדולים, ואף ששנינו ברישא שאינו נעשה מועד
ממין למין אחר, שַׁלְקָא דַּעְתֵּיהּ אֲמֵינָא, הוֹאִיל וּפָרַץ בֵּיהּ בְּהָהוּא
מִינָא, פָּרַץ בֵּיהּ – שכיון שפרוץ הוא במין השוורים, שנעשה מועד על
הקטנים שבהם, יש לומר שנפרץ לגמרי באותו המין, וּלְאׇ שָׁנָא גְּדוֹלִים
דִּידֵיהּ וְלׇא שָׁנָא קְטַנִּים דִּידֵיהּ, בכולם נעשה מועד, קָא מַשְׁמַע לָן
דְּלׇא הֲוֵי מוּעָד לגדולים.
ואילו רַב פָּפָּא דַּייֵק לגירסתו מֵרֵישָׁא, דְּקָתָנֵי, מוּעָד לְאָדָם אֵינוֹ מוּעָד
לִבְהֵמָה, וְאִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא ש'אֵינוֹ מוּעָד' תָּנַן, וכוונת המשנה
שבְּסְתָמָא לֹא הֲוֵי מוּעָד לבהמה, מובן מדוע הוצרכה המשנה לכתוב
דין זה, שהָא קָא מַשְׁמַע לָן דַּאֲפִילּוּ מֵאָדָם לִבְהֵמָה נַמִּי סְתָמָא לֹא
הֲוֵי מוּעָד – שאף שנעשה מועד לאדם שקשה לנוגחו משום שיש לו
מזל, מכל מקום לא נעשה מועד לבהמה אף שקל יותר לנגחה, אֶלָּא אִי
אָמְרַתְּ ש'וְאֵינוֹ מוּעָד' קָתָנֵי, והיינו שידוע שאינו מועד לבהמה, הָא
סְתָמָא כל עוד שאין הוכחה שאינו מועד לבהמה, הֲוֵי מוּעָד אף
לבהמות, מה החידוש בזה, הַשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר מִבְּהֵמָה לִבְהֵמָה סְתָמָא
הֲוֵי מוּעָד – והלא בדין המשנה בתחילה מבואר שאף מבהמה לבהמה
ממין אחר נעשה מועד בסתמא, מֵאָדָם לִבְהֵמָה צְרִיכָא לְמֵימַר דְּהֲוֵי
מוּעָד, ומה חידשה המשנה בדין זה. ובהכרח שגירסת המשנה 'אינו
מועד' וחידוש המשנה שאף מאדם לבהמה בסתמא אינו מועד.
וְרַב זְבִיד אָמַר לָךְ, רֵישָׁא אַחֲזָרָה קָאֵי – אכן הרישא אינה מדברת
בתחילת העדאתו של השור, אלא בחזרת השור להיות תם, וְכֻלּוֹן
דַּהֲוָה בתחילה מוּעָד לְאָדָם וּמוּעָד לִבְהֵמָה, וַהֲדַר בֵּיהּ מִבְּהֵמָה –
וחזר להיות תם לגבי בהמה, על ידי דְּקָאֵי גַּבֵּי בְּהֵמָה תְּלָתָא זִימְנֵי –
שעמד אצל בהמה שלש פעמים וְלׇא נָגַח, וחידוש המשנה שעל
הבהמה חזר להיות תם, שַׁמְּהוּ דְּתֵימָא, כֵּיוָן דְּלׇא הֲדַר בֵּיהּ – שלא
חזר בו לגמרי ואף מֵאָדָם, חֲזָרָה דִּבְהֵמָה בלבד לַאו חֲזָרָה הִיא, וישאר
מועד אף לגבי הבהמה, קָא מַשְׁמַע לָן דַּחֲזָרָה דִּבְהֵמָה מִיהָא חֲזָרָה
הִיא.
מֵיתִיבִי, סוּמְכוֹס אוֹמֵר, שור שהוא מוּעָד לְאָדָם, הרי הוא מוּעָד אף
לִבְהֵמָה, מְקַל וָחוֹמֶר, וּמָה לְאָדָם שקשה לנוגחו הוא מוּעָד, לִבְהֵמָה
לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וממה שנאמר 'סומכוס אומר' מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא שהוא
התנא של משנתינו, סובר שהמועד לאדם בסתמא אינו מועד לבהמה,
ובהכרח 'אֵינוֹ מוּעָד' קָאֲמַר וכגירסת רב פפא, שהרי אם נגרוס 'ואינו
מועד לבהמה' כרב זביד, משמע שבסתמא השור מועד אף לבהמה,
ובמה נחלקו סומכוס ורבנן.
אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד, גירסת המשנה היא 'ואינו מועד', אמנם הלא כבר
נתבאר לעיל שלגירסא זו המשנה אינה מדברת בקטע זה בתחילת
העדאתו אלא בחזרתו להיות תם, ואף סוּמְכוֹס אַחֲזָרָה קָאֵי, וְהָכִי
קָאָמַר לֵיהּ לְתַנָּא קַמָּא, דְּקָאָמְרַתְּ – מה שאמרת שחֲזָרָה דִּבְהֵמָה אף
שלא חזר מאדם חֲזָרָה הִיא, אין הדבר כן, אלא חֲזָרָה דִּבְהֵמָה לַאו
חֲזָרָה הִיא מִקַּל וָחוֹמֶר מֵאָדָם, וּמָה מֵאָדָם לֹא קָא מַהֲדַר בֵּיהּ – לא
חזר בו, מִבְּהֵמָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן.
אָמַר רַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע ראיה לגירסת רב זביד, ששנינו בסוף המשנה,
אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה, חֲרֵי זֶה מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת וְאֵינוֹ מוּעָד לִימוֹת
הַחוֹל, אָמַר לָהֶם לְשַׁבָּתוֹת מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם לִימוֹת הַחוֹל מְשַׁלֵּם חֲצִי
נֶזֶק. וְאִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא ש'וְאֵינוֹ מוּעָד' קָתָנֵי, דבריהם מתבארים
בפשטות, שֶׁעֲיְילֵי הוּא דְּקָא מַשְׁיְילֵי [לַיהּ] – שהתלמידים שאלו לרבי
יהודה מה הדין באופן זה שהיה מועד לשבתות ולא לימי החול, וְהוּא
נַמִּי קָמַהֲדַר לְהוּ – ואף רבי יהודה ענה להם, שמועד לשבתות. אֶלָּא

המשך בעמוד מה

אֵינָן צְרִיכִין פְּרוֹזְבּוּל וְכֵן תָּנֵי רָמֵי בַּר חָמָא הַיְּתוֹמִים אֵינָן צְרִיכִין פְּרוֹזְבּוּל ר"ג וּבֵית דִּינוֹ אֲבִיהֶן שֶׁל יְתוֹמִין הָיוּ חָנָן בִּישָׁא תָּקַע לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא א"ל זִיל הַב לֵיהּ פַּלְגָא דְּזוּזָא הֲוָה לֵיהּ זוּזָא מְכָא בָּעֵי לְמֵיתְבָה לֵיהּ מִינֵּיהּ פַּלְגָא דְּזוּזָא לָא הֲוָה מִשְׁתַּקֵּיל לֵיהּ תָּקַע לֵיהּ אַחֲרִינָא וְיַהֲבֵיהּ נִהֲלֵיהּ:

מתני' שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ וְאֵינוֹ מוּעָד לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ מוּעָד לְאָדָם וְאֵינוֹ מוּעָד לִבְהֵמָה מוּעָד לִקְטַנִּים וְאֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים אֶת שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה ה"ז מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת וְאֵינוֹ מוּעָד לְחוֹל אָמַר לָהֶם לְשַׁבָּתוֹת מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם לִימוֹת הַחוֹל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק אֵימָתַי הוּא תָּם מִשֶּׁיַּחֲזוֹר בּוֹ ג' יְמֵי שַׁבָּתוֹת:

גמ' אִיתְּמַר רַב זְבִיד אָמַר וְאֵינוֹ מוּעָד תְּנַן רַב פָּפָּא אָמַר אֵינוֹ מוּעָד תְּנַן רַב זְבִיד אָמַר וְאֵינוֹ מוּעָד תְּנַן הָא סְתָמָא הֲוֵי מוּעָד רַב פָּפָּא אָמַר אֵינוֹ מוּעָד תְּנַן דִּסְתָמָא לָא הֲוֵי מוּעָד רַב זְבִיד דָּיֵיק מְסֵיפָא רַב פָּפָּא דָּיֵיק מֵרֵישָׁא רַב זְבִיד דָּיֵיק מְסֵיפָא דְּקָתָנֵי מוּעָד לִקְטַנִּים וְאֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא וְאֵינוֹ מוּעָד קָתָנֵי הָא סְתָמֵיהּ הֲוֵי מוּעָד הָא קמ"ל דַּאֲפִי' מִקְּטַנִּים לִגְדוֹלִים נַמִּי מִסְתָּמָא הֲוֵי מוּעָד אֶלָּא אִי אָמְרַת אֵינוֹ מוּעָד קָתָנֵי סְתָמָא לָא הֲוֵי מוּעָד הַשְׁתָּא י"ל מִקְּטַנִּים לִקְטַנִּים דְּעָלְמָא סְתָמָא לָא הֲוֵי מוּעָד מִקְּטַנִּים לִגְדוֹלִים צְרִיכָא לְמֵימַר דְּלָא הֲוֵי מוּעָד וְרַב פָּפָּא אָמַר לָךְ אִצְטְרִיךְ סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּפָרַץ בֵּיהּ בְּהַהוּא מִינָא פָּרַץ בֵּיהּ לָא שְׁנָא גְּדוֹלִים דִּידֵיהּ וְלָא שְׁנָא קְטַנִּים דִּידֵיהּ קמ"ל דְּלָא הֲוֵי מוּעָד רַב פָּפָּא דָּיֵיק מֵרֵישָׁא דְּקָתָנֵי מוּעָד לְאָדָם אֵינוֹ מוּעָד לִבְהֵמָה אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא אֵינוֹ מוּעָד תְּנַן סְתָמָא לָא הֲוֵי מוּעָד הָא קמ"ל דַּאֲפִילּוּ מֵאָדָם לִבְהֵמָה נַמִּי סְתָמָא לָא הֲוֵי מוּעָד אֶלָּא אִי אָמְרַת וְאֵינוֹ מוּעָד קָתָנֵי הָא סְתָמָא הֲוֵי מוּעָד הַשְׁתָּא י"ל מִבְּהֵמָה לִבְהֵמָה סְתָמָא הֲוֵי מוּעָד מֵאָדָם לִבְהֵמָה צְרִיכָא לְמֵימַר דַּהֲוֵי מוּעָד וְרַב זְבִיד אָמַר לָךְ רֵישָׁא אַחֲזָרָה קָאֵי כְּגוֹן דַּהֲוָה מוּעָד לְאָדָם וּמוּעָד לִבְהֵמָה וְהָדַר בֵּיהּ מִבְּהֵמָה דְּקָאֵי גַּבֵּי בְּהֵמָה תְּלָתָא זִמְנֵי וְלָא נָגַח מַהוּ דְּתֵימָא כֵּיוָן דְּלָא הָדַר בֵּיהּ מֵאָדָם חֲזָרָה דִּבְהֵמָה לָאו חֲזָרָה הִיא קמ"ל דַּחֲזָרָה דִּבְהֵמָה מִיהָא חֲזָרָה הִיא מֵיתִיבֵי סוּמְכוּס אוֹמֵר מוּעָד לְאָדָם מוּעָד לִבְהֵמָה מק"ו וּמַה לְאָדָם מוּעָד לִבְהֵמָה לכ"ש מִכְּלָל דְּת"ק אֵינוֹ מוּעָד קָאָמַר א"ל רַב זְבִיד סוּמְכוּס אַחֲזָרָה קָאֵי וְהָכִי קא"ל לְת"ק דְּקָאָמְרַתְּ חֲזָרָה דִּבְהֵמָה חֲזָרָה הִיא חֲזָרָה דִּבְהֵמָה לָאו חֲזָרָה הִיא מק"ו מֵאָדָם וּמַה מֵאָדָם לָא קָא מְהַדַּר בֵּיהּ מִבְּהֵמָה לֹא כ"ש אָמַר רַב אָשֵׁי ת"ש אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה ה"ז מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת וְאֵינוֹ מוּעָד לִימוֹת הַחוֹל אָמַר לָהֶן לְשַׁבָּתוֹת מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם לִימוֹת הַחוֹל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא וְאֵינוֹ מוּעָד קָתָנֵי שִׁיוּלֵי הוּא דְּקָא מְשַׁיְּילֵי [לֵיהּ] וְהוּא נַמִּי קָמְהַדַּר לְהוּ אֶלָּא אִי אָמְרַת אֵינוֹ מוּעָד קָתָנֵי אַגְמוּרֵי הוּא דְּקָא מַגְמְרֵי לֵיהּ וְתוּ אִיהוּ מַאי קָא מְהַדַּר לְהוּ אָמַר רַב יַנַּאי מֵרֵישָׁא נַמִּי דֵּיקָא דְּקָתָנֵי אֶת שֶׁמּוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מוּעָד לוֹ [מְשַׁלֵּם] ח"נ אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא וְאֵינוֹ מוּעָד קָתָנֵי פֵּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ לָהּ אֶלָּא אִי אָמְרַת אֵינוֹ מוּעָד קָתָנֵי פִּסְקָה מַאי תּוּ אֶת שֶׁמּוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם ח"נ עַד הַשְׁתָּא לָא אַשְׁמְעִינַן דְּהָתָם מְשַׁלֵּם ח"נ וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְאת"ל נַמִּי אִיתָא לְדְרַב פָּפָּא נָגַח שׁוֹר חֲמוֹר וְגָמָל נַעֲשָׂה מוּעָד לַכֹּל: ת"ר רָאָה שׁוֹר נָגַח שׁוֹר לֹא נָגַח שׁוֹר נָגַח שׁוֹר לֹא נָגַח שׁוֹר נָגַח שׁוֹר לֹא נָגַח נַעֲשָׂה מוּעָד לְסֵירוּגִין לִשְׁוָורִים: ת"ר רָאָה שׁוֹר נָגַח חֲמוֹר לֹא נָגַח סוּס נָגַח גָּמָל לֹא נָגַח פֶּרֶד נָגַח עָרוֹד לֹא נָגַח נַעֲשָׂה מוּעָד לְסֵירוּגִין לַכֹּל אִיבַּעְיָא לְהוּ נָגַח

שור

רש"י

אין צריכין פרוזבול. דבלאו הכי לא משמט שביעית לחוב שלהן דאנן ידייהו דיתמי אנן ורמי עלן להפוכי בזכותייהו הלכך שטרות שלהן כמסורים לב"ד דמי ותנן המוסר שטרותיו לב"ד אין משמיטין וזהו גופו של פרוזבול מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין במסכת גטין (דף לו.) להכי נקט ר"ג דנשיא הוה ובית דינו ב"ד חשוב: **זוזא מכא.** פחותה צורתו: **ולא הוה משתקיל ליה.** לא היה יכול להוציאו: **מתני'** **לקטנים.** לעגלים: **הרי הוא מועד לשבתות.** לפי שהוא בטל ממלאכה וזחה דעתו עליו: **ואינו מועד לימות החול.** מה משפטו של זה תלמידיו היו שואלין אותו: **ג' ימי שבתות.** לאחר שהועד לשבתות העבירו לפניו שוורים בג' שבתות ולא נגח חזר לתמותו ואם חזר ונגח אין משלם אלא חצי נזק: **גמ'** **ואינו מועד תנן.** ואין מועד לשאינו מינו דידעינן ביה דלא נגח וכגון דעברינהו להו קמיה ולא נגח הלכך למי שאינו מועד לו אם נגחו אחר זמן משלם חצי נזק אבל מסתמא אם הועד לזה מועד אף לזה וכן אם הועד לקטנים מועד לגדולים: **השתא יש לומר מקטנים לקטנים.** כגון ממינו לשאינו מינו אשמעינן רישא אינו מועד מקטנים לגדולים מבעיא: **דאפילו מאדם.** דאית ליה מזלא לא הוי סתמיה מועד לבהמה: **אלא אי אמרת ואינו מועד.** לשאינו מינו תנן: **אבל סתמיה מועד.** ממינו לשאינו מינו: **השתא מבהמה לבהמה הוי מועד.** ואפי' למין אחר: **מאדם לבהמה מבעיא.** והא ליכא למימר דהיא גופה אצטריך לאשמועינן דהיכא דחזינן דאינו מועד לבהמה אינו משלם על בהמה אלא חצי נזק דהא פשיטא לן דתם משלם חצי נזק: **רישא אחזרה קאי.** והיא גופה אצטריך דאבהמה לא משלם אלא חצי נזק ואע"ג דאייעד ליה הואיל והדר ביה חזר לתמותו ואע"ג דלא הדר ביה מאדם: **שיולי משיילי ליה.** היכא דחזינן דהועד לשבתות ובימי החול לא נגח מאי דיניה: **ותו איהו מאי קא מהדר להו.** הא אינהו נמי אינו מועד קאמרי: **פרושי קא מפרש לה.** איידי דנקט לה משום דוקיא דידיה דדייקינן הא סתמא הוי מועד על כרחיך אסקיה למילתיה: **אלא אי אמרת אינו מועד תנן פסקה.** למילתיה ואשמועינן דאינו מועד מאי תו דקתני למי שאינו מועד כו': **עד השתא כו'.** בתמיה: **ואם תמצא לומר נמי איתא לדרב פפא.** דסתמיה לא הוי מועד לשאינו מינו: **נגח שור וחמור וגמל נעשה מועד לכל.** ולא בעינן ג' נגיחות לכל חד וחד מאחר שנתקיימה העדאתו ע"י ג' מינין: **לסירוגין.** אם יגח רצופין אינו משלם אלא חצי נזק על האחרון: **ערוד.** חמור הבר:

חמור

תוספות

אין צריכין פרוזבול. דשטרות שלהם דמי כמסורין לב"ד כך פירש בקונטרס וא"ת מלוה על פה מאי איכא למימר דכותבין עליה פרוזבול כדמוכח בהשולח (גיטין דף לו.) וי"ל דהוי כאילו החוב שלהם מסור לב"ד ואפי' אין ללוה קרקע מקנים לו חכמים קרקע בשביל תקנת היתומים שאין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע:

הרי הוא מועד לשבתות. מפרש בירושלמי לפי שראה אותם במלבושים נאים אחרים וחשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם:

משיחזור בו ג' שבתות. אע"ג דכבר אשמועינן רבי יהודה בפ"ב (דף כג:) אצטריך דס"ד הואיל ולאו מועד אלא לשבתות לא בעי חזרה כ"כ ולפ"ה ניחא דמפרש מועד לשבתות לפי שאין עושה מלאכה דקמ"ל דאפי' שבת ממלאכה בימי החול ולא נגח לא הוי חזרה:

רב זביד אמר ואינו מועד תנן. הא סתמא הוי מועד לשאין מינו ואפילו מבהמה לאדם נמי שמעי' לה לקמן בפירקין (דף מא.) דסתמא הוי מועד גבי הא דפריך וכי מאחר דמתם קטלינן ליה מועד היכי משכחת לה ומפרש רב זביד כגון שהרג ג' בהמות והוה מצי למיתני במתני' מועד לבהמה ואינו מועד לאדם לאשמועינן דסתמא הוי מועד ומיהו שמא חזר בו רב זביד מההיא דלקמן כדפריך עלה התם שאם לא תאמר כן קשי' ליה ההיא דריש מכילתין (דף ב:):

שור ולא נגח. בתרא דנקט כדי שאם יגח לאלתר משלם נ"ש:

נעשה מועד לסירוגין לשוורים. וא"ת לרב זביד אפי' לכל דבר הוי מועד וי"ל כגון שראה שאר בהמות ולא נגחן:

נעשה מועד לסירוגין לכל. ע"כ בשלא ראה בינתיים כלום דאי ראה לא הוי מועד [לכל] לסירוגין וא"ת כיון שלא ראה אחרים לשוורים לחודיה הוי מועד לכל לסירוגין לרב זביד וי"ל דקסבר רב זביד דרבותא קמ"ל דס"ד בהנך מיני דחזא ולא נגח לא הוי מועד ולאו בסירוגין תליא מלתא א"נ בשעה שנגח ג' מינים הללו היו לפניו מינים הרבה ולא נגח אלא אלו דהשתא אם היו שלשתן שוורים הייתי אומר כיון דכל שעה מזומן ליגח השוורים ומניח שאר מינים אין מועד ליגח אלא שוורים אבל השתא דהוו ג' מינים האחד מהם נוגח ואינו חושש ליגח אלא האחד:

שור

תוספות

שור שׁוֹר וְשׁוֹר חָמוֹר וְגָמָל. וּכְגוֹן שֶׁבִּין שְׁוָורִים רִאשׁוֹנִים רָאָה בְּהֶמּוֹת אֲחֵרוֹת וְלֹא נָגַח וּבְבִעְיָא שְׁנִיָּיה בֵּין שְׁוָורִים אַחֲרוֹנִים וְאָתֵי שְׁפִיר כּוּלָּה סוּגְיָא כְּרַב זְבִיד וְלֹא כְּרַב אַלְפַס שֶׁפֵּירֵשׁ הָשְׁתָּא בֵּין שְׁוָורִים אַחֲרוֹנִים כְּרַב פָּפָּא וְנִרְאֶה לְר"י דְּהָנֵי תְּרֵי בְּעִיּוֹת בְּאֶם תִּמְצָא לוֹמַר דְּשׁוֹר בְּתַר שְׁוָורִים שְׁדָנִן דְּיֵיתֵי דְּאִיכָּא תְּרֵי טַעֲמֵי דְּסָבְרָא לְמִשְׁדְּיֵיהּ בְּתַר קַמָּאֵי וּבְתַר שְׁוָורִים שֶׁהֵן מִינוֹ חָמוֹר וְגָמָל שׁוֹר שׁוֹר וְשׁוֹר מֵהוּ מִשְׁדְּנִין לֵיהּ בְּתַר קַמָּאֵי אוֹ בְּתַר שְׁוָורִים שֶׁהֵן מִינוֹ:

יום ט"ו בְּחֹדֶשׁ זֶה כו'. נִרְאֶה דְּג' פְּעָמִים בְּט"ו בְּחֹדֶשׁ לְכ"ע הֲוֵי מוֹעֵד וּבִנְדָּה נִמִּי קוֹבַעַת וְסָתָהּ אע"ג דְּלֵיכָּא אֶלָּא שְׁתֵּי פְּעָמִים סוֹף ל' יוֹם דְּלֹא סוֹף ל' יוֹם גָּרִים אֶלָּא ט"ו בְּחֹדֶשׁ גָּרִים כְּמוֹ רֵישׁ יֵרֵקָא וְרֵישׁ יֵרֵקָא וְרֵישׁ יֵרֵקָא דְּקָבַע וְסָתָהּ בג' רְאִיּוֹת הֲלָלוּ כְּדַמְשְׁמַע בְּשִׁילְהֵי בְּנוֹת כּוּתִים (נדה ד' לט:) וּכְמוֹ שַׁבָּת שַׁבָּת וְשִׁבְעָה דְּסָגֵי בְּשִׁלְשׁ פְּעָמִים דְּלֹא סוֹף ז' גָּרִים אֶלָּא יוֹם שַׁבָּת וְהָכֵא דְּאֵין שָׁם הַיּוֹם גּוֹרֵם וְלֹא שָׁם מְנַיָּן הַחֹדֶשׁ בְּגוֹן אִם רָאָתָה הַיּוֹם וּלְסוֹף עֶשְׂרִים לְרִאְיֵיתָהּ זוֹ רָאָתָה וְחָזְרָה וְרָאָתָה לְסוֹף עֶשְׂרִים לְכ"ע אֵין הָרִאשׁוֹנוֹת מִן הַמְּנָיָן דְּהָא סוֹף עֶשְׂרִים גָּרִים וְכֵן מַשְׁמַע דְּנִדָּה בְּפ' הָאִשָּׁה (ד' סג:) דְּתָנֵן הָיְתָה לְמוּדָּה לִרְאוֹת לְיוֹם ט"ו וְשִׁינְּתָה לְיוֹם עֶשְׂרִים זֶה וְזֶה אֲסוּרִים שִׁינְּתָה ג"פ לְיוֹם עֶשְׂרִים הוֹתַּר יוֹם ט"ו וְנֶאֱסַר יוֹם כ' שֶׁאֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת כו' אַלְמָא בְּע"ג ג"פ לְיוֹם כ' וְאֵין הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל ט"ו יוֹם מִן הַמְּנָיָן וְאֵין נִרְאֶה לְחַלֵּק מִשּׁוּם דְּהָתָם לְמוּדָּה לִרְאוֹת וְעוֹד מִדְּקָתָנֵי שֶׁאֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת כו' מַשְׁמַע דְּפַסְקָא לֵיהּ הָכִי בְּכָל הַנָּשִׁים וּלְפ"ז אִם נָגַח יוֹם א' וְיוֹם ב' לֹא נָגַח יוֹם ג' נָגַח וְיוֹם ד' לֹא נָגַח יוֹם ה' נָגַח וְיוֹם ו' לֹא נָגַח אֵין נַעֲשֶׂה מוּעָד לְכ"ע עַד שֶׁיִּשָּׁלֵשׁ בַּדְּלוּג וְאֵין הָרִאשׁוֹנִים מִן הַמְּנָיָן וְתִימָה דְּגַבֵּי רְאָה שׁוֹר וְנָגַח וְרָאָה שׁוֹר וְלֹא נָגַח הֲוֵי רִאשׁוֹן מִן הַמְּנָיָן וְצָרִיךְ לְחַלֵּק בֵּין סִירוּגִים שֶׁל יָמִים לְסִירוּגִים שֶׁל שְׁוָורִים:

דאם

חָמוֹר וְגָמָל שׁוֹר שׁוֹר וְשׁוֹר מֵהוּ. אִם תִּמְצָא לוֹמַר הֵיכָא דְּהִתְחִיל בְּשִׁוָּורִים שֶׁדְּנִין לְשׁוֹר בְּתַרְאָה בָּתַר מִינוֹ הָכָא מַאי: **רָאָתָה יוֹם ט"ו בְּחֹדֶשׁ וְיוֹם ט"ו בְּחֹדֶשׁ זֶה כו'.** וּמִתְּחִלָּה הָיְתָה לִימּוֹדָה בִּימִים אֲחֵרִים: **קְבָעָהּ לָהּ וְסָת.** לְדִילּוּג וְכִי חָזְיָא הָךְ רְאִייָה שְׁלִישִׁית בְּי"ז בְּחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי דְּיָפָה שְׁעָתָהּ וְאֵינָהּ מִטַּמְּאָה טָהֳרוֹת מַעֲלֶה בְּדִרְתָנַן כָּל אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וְסָת **דְּיָה שְׁעָתָהּ: וְשָׁמוּאֵל אָמַר עַד שֶׁתְּשַׁלֵּשׁ בְּדִילּוּג.**

אֵין לָהּ וְסָת קָבוּעַ עַד שֶׁתִּרְאֶה רְאִייָה רְבִיעִית בְּי"ח דְּרְאִייָה קַמַּייְתָא לָאו מִמְּנָיְנָא דִּלְאו בְּדִילּוּג חָזְיַת וְהָכֵא נִמִּי לָרֶב בְּג' נְגִידוֹת נַעֲשֶׂה מוּעָד לְדִילּוּג וּמִשְׁלֵם נָזָק שָׁלֵם בַּשְּׁלִישִׁית וְלִשְׁמוּאֵל עַד שֶׁיִּגְּחֹ רְבִיעִית בְּי"ח בְּחֹדֶשׁ רְבִיעִי דְּקַמַּייְתָא לָאו מִמְּנָיְנָא וְנִרְאֶה דְּהָךְ בְּרַייְתָא נִמִּי דְּאֵיתֵיהּ לְעִיל (רָאָה) שׁוֹר וְנָגַח שׁוֹר וְלֹא נָגַח כו' לָרֶב נַעֲשֶׂה מוּעָד דְּקָתָנֵי אַשְּׁלִישִׁית (וְקַאי) וְלִשְׁמוּאֵל ה"ק נַעֲשֶׂה מוּעָד לְסִירוּגִין דְּכִי הֲדַר נָגַח מְשַׁלֵּם נָזָק שָׁלֵם אֲבָל בְּהָךְ שְׁלִישִׁית תַּם הוּא: **סְיוּמָא.** בִּיעוּתָא שְׁנִבְעֵית מִקּוֹל הַשּׁוֹפָר: **כִּי נָגַח דְּהֵקְדֵּשׁ לִיפְטַר.** לִגְמַרֵי: חַבֵּל הָיוּ בִּכְלַל נָזָק שָׁלֵם. הָאֵמוֹר בְּמוּעָד דִּכְתִיב בְּמוּעָד שֶׁלֹּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר וּבְמוּעָד לֹא נֶאֱמַר רַעֲוָתוֹ הִלְכָךְ כּוּלָּם בְּמִשְׁמַע הֲרֵי לָךְ הֶדְיוֹט חַיָּיב בְּהֶקְדֵּשׁ הִלְכָךְ בְּשִׁפּוּרֵי לָךְ הַכָּתוּב רַעֲוָתוֹ בְּתַם לֹא לִפְטוֹר הֶדְיוֹט בְּנָזָק הֶקְדֵּשׁ בָּא אֶלָּא לְהַחֲמִיר עָלָיו בָּא לְשַׁלֵּם נָזָק שָׁלֵם בְּהֶקְדֵּשׁ לִימְּדָךְ שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא תַּם מִכְּלַל נָזָק שָׁלֵם אֶלָּא גַּבֵּי רַעֲוָתוֹ **דְּא"כ.** דִּלְיפְטַר בָּא נִכְתְּבִיה גַּבֵּי מוּעָד אֲבָל הֶקְדֵּשׁ בְּהֶדְיוֹט פָּטוּר דְּהֶקְדֵּשׁ אֲפִילּוּ בִּכְלַל מוּעָד לֹא הָיָה דִּלְיכָּא לְמִימַר וְהוֹעֵד בְּבָעֲלִין וְכ"ש בְּתַם דִּכְתִיב וְכִי יִגּוֹף שׁוֹר אִישׁ לְשׁוֹן אַחֵר מִפִּי הַמּוֹרֶה אֶלָּא אָמַר ר"ל הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל נָזָק שָׁלֵם הָאי אֶלָּא לָאו לְאַפּוּקֵי מִכּוֹלְּהוּ מִלְּתָא דִּלְעֵיל קָאֵתֵי אֶלָּא לְאַפּוּקֵי ק"ו קָאֵתֵי וְאַרַעֲוָתוֹ דְּוַקָא קְמִיךְ וְהָ"ק אֶלָּא אָמַר ר"ל פָּטוּר דְּהֶקְדֵּשׁ בְּהֶדְיוֹט כְּדְקָאָמְרִי' דְּרַעֲוָתוֹ דְּוַקָא אֲבָל חִיּוּב דְּהֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ לָאו בְּק"ו אִתְיָא דְּא"כ פָּרְכִינַן דִּיוֹ אֶלָּא הֵיינוּ טַעְמָא דְּחַיֵּיב דְּאע"ג דְּרַעֲוָתוֹ דְּוַקָא לִיכָּא לְמִדְרְשִׁיהּ גַּבֵּי הֶדְיוֹט תַּם שֶׁנִּגַּח הֶקְדֵּשׁ לִפְטוֹרָא דְּהֵכִי הָיוּ בִּכְלַל נָזָק שָׁלֵם שֶׁל מוּעָד אֶחָד הֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ וְאֶחָד הֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ דִּכְתִיב בְּמוּעָד שֶׁלֹּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר וְגוֹ' וְלֹא פָּרַט הַכָּתוּב כֵּאן רַעֲוָתוֹ לִפְטוֹר הֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ וּמִדְּלֹא פָּרַט לִפְטוֹרָא בְּמוּעָד ש"מ כְּשִׁפּוּרֵי לָךְ רַעֲוָתוֹ בְּתַם לֹא לִפְטוֹר הֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ בָּא אֶלָּא לְהַחֲמִיר עָלָיו לְחַיֵּיב הֶדְיוֹט תַּם נָזָק שָׁלֵם לְהֶקְדֵּשׁ וּלְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא תַּם מִכְּלַל מוּעָד אֶלָּא בְּשׁוֹר רַעֲוָתוֹ דְּאִי לְפוֹטְרוֹ לְגַמְרֵי בָּא נִכְתְּבִיה לְפָטוּרָא גַּבֵּי מוּעָד אֲבָל דְּהֶקְדֵּשׁ בְּהֶדְיוֹט כֵּיוָן דְּרַעֲוָתוֹ דְּוַקָא לֹא הָיָה בִּכְלַל נָזָק שָׁלֵם דְּכֵיוָן דְּהֶקְדֵּשׁ תַּם לְגַמְרֵי פָּטוּר דְּהָא לִיכָּא לְמִדְרְשִׁיהּ כִּדְדָרְשִׁינַן גַּבֵּי הֶדְיוֹט וְלִמִּימְרַ רַעֲוָתוֹ הוּא דְּתַם מְשַׁלֵּם חֲצִי נָזָק דְּהָא אֵין רַעֲוָתוֹ לְהֶקְדֵּשׁ וְעַל כָּרְחָךְ לְגַמְרֵי קָא מְמַעֵט לֵיהּ הִלְכָךְ הֶקְדֵּשׁ מוּעָד נִמִּי לֹא הָיָה בִּכְלַל נָזָק שָׁלֵם דְּכִי הֵיכִי דְּתַם פָּטוּר מוּעָד נִמִּי פָּטוּר דְּכִי כְּתִיב בְּמוּעָד נָזָק שָׁלֵם הֵיכָא דְּמִיחַיֵּיב חֲצִי נָזָק בְּתַמּוּתוֹ כְּתִיב דְּאַתֵּם דְּלֵעִיל קַאֵי אוֹ נוֹדֵע כִּי שׁוֹר נָגַח הוּא:

הופ"ע

שׁוֹר שׁוֹר וְשׁוֹר חָמוֹר וְגָמָל מֵהוּ הַאי שׁוֹר בַּתְרָא בָּתַר שְׁוָורִים שְׁדָנִן לֵיהּ וְאַבַּתְּי לְשְׁוָורִים הוּא דַּאֲיַיעַד לְמֵידִי אַחֲרִינָא לֹא אַיַּיעַד אוֹ דִּילְמָא הַאי שׁוֹר בַּתְרָא בָּתַר חָמוֹר וְגָמָל שְׁדָנִן לֵיהּ וַאֲיַיעַד לֵיהּ לְכוּלְּהוּ מִינֵי אוֹ דִּילְמָא בָּתַר שְׁוָורִים שְׁדָנִן לֵיהּ וְאַבַּתְּי לְשְׁוָורִים הוּא דַּאֲיַיעַד לְמִינָא אַחֲרִינָא לֹא אַיַּיעַד שַׁבָּת שַׁבָּת בָּתַר וְשַׁבָּת אֶחָד בְּשַׁבָּת וְשַׁנֵּי בְּשַׁבָּת מַהוּ הָא שַׁבָּת בָּתַר יָתְרַיְיתָא בָּתַר שַׁבָּת הוּא דְּשָׁדְרִינָן לֵיהּ וְאַבַּתְּי לְשַׁבָּת דְּאַיַּיעַד אוֹ דִּילְמָא בָּתַר אֶחָד בְּשַׁבָּת וְשַׁנֵּי בְּשַׁבָּת וְעָרֶב שַׁבָּת וְשַׁבָּת שַׁבָּת בָּתַר שַׁבָּת מַהוּ יוֹמָא ה' בְּשַׁבָּת וְעָרֶב שַׁבָּת וְשַׁבָּת שַׁבָּת בָּתַר שַׁבָּת מַהוּ הָא שַׁבָּת קַמַּייְתָא בָּתַר ה' בְּשַׁבָּת וְע"ש שָׁדְרִינָן לֵיהּ וַאֲיַיעַד לְכוּלְּהוּ יוֹמֵי אוֹ דִּילְמָא הָא שַׁבָּת קַמַּייְתָא בָּתַר שַׁבָּתוֹת הוּא דְּשָׁדְרִינָן לֵיהּ וּלְשַׁבָּתוֹת הוּא דַּאֲיַיעַד תֵּיקוּ: נָגַח שׁוֹר יוֹם ט"ו בְּחֹדֶשׁ זֶה וְיוֹם ט"ז בְּחֹדֶשׁ זֶה וְיוֹם י"ז בְּחֹדֶשׁ זֶה וְיוֹם י"ז בְּחֹדֶשׁ זֶה אַבַּתְּי לְחַמִּיר וְשַׁנֵּי בְּפִלּוּגְתָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאִתְּמַר רָאֲתָה יוֹם ט"ו בְּחֹדֶשׁ זֶה וְיוֹם ט"ז בְּחֹדֶשׁ זֶה וְיוֹם י"ז בְּחֹדֶשׁ זֶה רַב אָמַר קְבָעָהּ לָהּ וָסָת וּשְׁמוּאֵל אָמַר עַד שֶׁתְּשַׁלֵּשׁ בְּדִילּוּג אָמַר רָבָא שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח נַעֲשָׂה מוּעָד לִשְׁפוֹרוֹת פְּשִׁיטָא מַהוּ דִּתֵימָא הַךְ שׁוֹפָר קַמָּא סְיוּטָא בְּעָלְמָא

הוּא דְּנַקְטֵיהּ קמ"ל: **מתני'** שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר שׁוֹר רֵעֵהוּ וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר וְשֶׁל כְּנַעֲנִי שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין תַּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נָזָק שָׁלֵם: **גמ'** מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּר"ש בֶּן מְנַסְיָא דְּתַנְיָא שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט פָּטוּר וְשֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ ר"ש בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט פָּטוּר וְשֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בֵּין תַּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נָזָק שָׁלֵם אָמְרֵי מַאי קָא סָבַר ר"ש אִי רֵעֵהוּ דַּוְקָא אֲפִילּוּ שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שֶׁל הֶקְדֵּשׁ לִיפְטַר וְאִי רֵעֵהוּ לָאו דַּוְקָא אֲפִילּוּ דְּהֶקְדֵּשׁ נַמִּי כִּי נָגַח דְּהֶדְיוֹט לִיחַיֵּיב וְכִי תֵּימָא לְעוֹלָם קָסָבַר רֵעֵהוּ דַּוְקָא וּמִיהוּ דְּהֶדְיוֹט כִּי נָגַח דְּהֶקְדֵּשׁ הֵיינוּ טַעְמָא דְּמִיחַיֵּיב מִשּׁוּם דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ מִקַּל וְחוֹמֶר דְּהֶדְיוֹט וּמָה הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שֶׁל הֶדְיוֹט חַיָּיב כִּי נָגַח דְּהֶקְדֵּשׁ לֹא כָּל שֶׁכֵּן דְּמִיחַיֵּיב דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן מַה לְּהַלָּן תַּם חֲצִי נָזָק הָכָא נַמִּי חֲצִי נָזָק אֶלָּא אֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל נָזָק שָׁלֵם כְּשִׁפּוּרֵי לְךָ הַכָּתוּב רַעֲוָתוֹ נַבֵּי תַּם רַעֲוָתוֹ הוּא דִּתַם מְשַׁלֵּם חֲצִי נָזָק מִכְּלַל דְּהֶקְדֵּשׁ בֵּין תַּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נָזָק שָׁלֵם

רא"ם

חמור וגמל שור שור ושור מהו האי שור בתרא בתר שוורים שדנין ליה ואבתי לשוורים הוא דאייעד למידי אחרינא לא אייעד או דילמא האי שור בתרא בתר חמור וגמל שדנין ליה ואייעד ליה לכולהו מיני או דילמא בתר שוורים שדנין ליה ואבתי לשוורים הוא דאייעד למינא אחרינא לא אייעד שבת שבת בתר ושבת אחד בשבת ושני בשבת מהו הא שבת בתר יתרייתא בתר שבת הוא דשדנין ליה ואבתי לשבת דאייעד או דילמא בתר אחד בשבת ושני בשבת ושבת שבת בתר ושבת מהו יומא ה' בשבת ועירב שבת ושבת שבת בתר ושבת מהו הא שבת קמייתא בתר ה' בשבת וע"ש שדנין ליה ואייעד לכולהו יומי או דילמא הא שבת קמייתא בתר שבתות הוא דשדנין ליה ולשבתות הוא דאייעד תיקו: נגח שור יום ט"ו בחודש זה ויום ט"ז בחודש זה ויום י"ז בחודש זה אבתי לחמיר ושמואל דרב ושמואל דאתמר ראתה יום ט"ו בחודש זה ויום ט"ז בחודש זה ויום י"ז בחודש זה רב אמר קבעה לה וסת ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג אמר רבא שמע קול שופר ונגח קול שופר ונגח קול שופר ונגח נעשה מועד לשופרות פשיטא מהו דתימא הך שופר קמא סיוטא בעלמא

הוא דנקטיה קמ"ל: **מתני'** שור של ישראל שנגח שור של הקדש ושל הקדש שנגח לשור של הדיוט פטור שנאמר שור רעהו ולא שור של הקדש שור של ישראל שנגח לשור של כנעני פטור ושל כנעני שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם: **גמ'** מתניתין דלא כר"ש בן מנסיא דתניא שור של הדיוט שנגח שור של הקדש ושל הקדש שנגח שור של הקדש בן מנסיא אומר שור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור ושל הדיוט שנגח שור של הקדש ר"ש בן מנסיא אומר שור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור ושל הדיוט שנגח שור של הקדש בין תם בין מועד משלם נזק שלם אמרי מאי קא סבר ר"ש אי רעהו דוקא אפילו של הדיוט שנגח של הקדש ליפטר ואי רעהו לאו דוקא אפילו דהקדש נמי כי נגח דהדיוט ליחייב וכי תימא לעולם קסבר רעהו דוקא ומיהו דהדיוט כי נגח דהקדש היינו טעמא דמחייב משום דקא מייתי ליה מקל וחומר דהדיוט ומה הדיוט שנגח של הדיוט חייב כי נגח דהקדש לא כל שכן דמיחייב דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה להלן תם חצי נזק הכא נמי חצי נזק אלא אמר ריש לקיש הכל היו בכלל נזק שלם כשפרט לך הכתוב רעהו נבי תם רעהו הוא דתם משלם חצי נזק מכלל דהקדש בין תם בין מועד משלם נזק שלם

דאם

אגרות קודש

ב"ה, ט' סיון, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בטח יתדברו באופן המתאים ע"ד הכנות לסיום הלימודים בבתי ספר הרשת, ויתנו גם צדה

המשך בעמוד הבא

שׁוֹר שׁוֹר וְשׁוֹר, חֲמוֹר וְגָמָל מַהוּ, האם **הַאי שׁוֹר בַּתְרָא בָּתַר שְׁוָורִים** **שָׁדְינַן לֵיהּ** – נגיחת השור האחרון מצטרפת יחד עם נגיחת השוורים שקדמו לו, ונמצא שנגח שלשה שוורים זה אחר זה, **וְאַבָּתֵי** – ועדיין בנגיחות אלו, **לְשָׁוְורִים הוּא דְּאַיַּיעַד** אך **לְמִירֵי אַחֲרִינָא** – למין אחר **לֹא אַיַּיעַד. אוֹ דִילְמָא, הַאי שׁוֹר בַּתְרָא בָּתַר חֲמוֹר וְגָמָל שָׁדְינַן לֵיהּ** – נגיחת השור האחרון מצטרפת יחד עם נגיחת החמור והגמל, ונמצא שנגח לשלשה מינים זה אחר זה, **וְאַיַּיעַד לֵיהּ לְכוּלְּהוּ מִינֵי** – ונעשה בכך מועד לכל מיני בעלי החיים.

ספק נוסף: נגח **חֲמוֹר וְגָמָל, שׁוֹר שׁוֹר וְשׁוֹר מַהוּ,** האם **הַאי שׁוֹר קַמָּא בָּתַר חֲמוֹר וְגָמָל שָׁדְינַן לֵיהּ** – נגיחת השור הראשון מצטרפת יחד עם נגיחת החמור והגמל, ונמצא שנגח לשלשה מינים זה אחר זה, **וְאַיַּיעַד לֵיהּ לְכוּלְּהוּ מִינֵי** – ונעשה בכך מועד לכל מיני בעלי החיים. **אוֹ דִילְמָא** שנגיחת השור הראשון **בָּתַר שָׁוְורִים שָׁדְינַן לֵיהּ** – מצטרפת יחד עם נגיחת השוורים, ונמצא שלא נגח אלא שלשה שוורים זה אחר זה, **וְאַבָּתֵי** – ועדיין בנגיחות אלו, **לְשָׁוְורִים הוּא דְּאַיַּיעַד** אך **לְמִינָא אַחֲרִינָא לֹא אַיַּיעַד.**

וכעין הספיקות האלו יש להסתפק אף בנגיחות בימים: נגח **שַׁבָּת שַׁבָּת וְשַׁבָּת, אֶחָד בְּשַׁבָּת וְשֵׁנִי בְּשַׁבָּת מַהוּ,** האם **הָא שַׁבָּת בַּתְרַייתָא בָּתַר שַׁבָּת הוּא דְּשָׁדְינַן לֵיהּ** – נגיחת השבת האחרונה מצטרפת יחד עם השבתות שקדמו לה, ונמצא שנגח שלשה שבתות רצופים זה אחר זה, **וְאַבָּתֵי** – ועדיין בנגיחות אלו, **לְשַׁבָּת הוּא דְּאַיַּיעַד** אך **לִימוֹת הַחוֹל לֹא אַיַּיעַד. אוֹ דִילְמָא** שנגיחת השבת האחרונה **בָּתַר אֶחָד בְּשַׁבָּת וְשֵׁנִי בְּשַׁבָּת שָׁדְינַן לֵיהּ** – מצטרפת יחד עם נגיחות ימות החול שלאחריה, ונמצא שנגח שלשה ימים זה אחר זה, **וְאַיַּיעַד לֵיהּ לְכוּלֵּי יוֹמָא** – ונעשה בכך מועד לכל הימים.

וכן יש להסתפק, אם נגח **ה' בְּשַׁבָּת וְעֶרֶב שַׁבָּת, וְשַׁבָּת שַׁבָּת וְשַׁבָּת מַהוּ,** האם **הָא שַׁבָּת קַמַּייתָא בָּתַר ה' בְּשַׁבָּת וְעֶרֶב שַׁבָּת שָׁדְינַן לֵיהּ** –נגיחת השבת הראשונה מצטרפת יחד עם נגיחת ימי חמישי ושישי שקדמו לה, ונמצא שנגח שלשה ימים זה אחר זה, **וְאַיַּיעַד לְכוּלְּהוּ יוֹמֵי** – ונעשה בכך מועד לכל הימים ואף לימות החול. **אוֹ דִילְמָא, הָא שַׁבָּת קַמַּייתָא בָּתַר שַׁבָּתוֹת הוּא דְּשָׁדְינַן לֵיהּ** – שנגיחת השבת הראשונה מצטרפת יחד עם נגיחות השבת שלאחריה, ונמצא שנגח שלשה שבתות רצופים זה אחר זה, **וּלְשַׁבָּתוֹת** בלבד **הוּא דְּאַיַּיעַד** ולא לימות החול. וכל ספיקות אלו **תֵּיקוּ** – נשארו בספק ולא הוכרעה בהם ההלכה:

אופן נוסף במועד לסירוגין: **נָגַח שׁוֹר בְּיוֹם ט"ו בְּחוֹדֶשׁ זֶה** – בחודש הראשון **וְשׁוּב נגח בְּיוֹם ט"ז בְּחוֹדֶשׁ זֶה** – בחודש שלאחריו **וְשׁוּב נגח בְּיוֹם י"ז בְּחוֹדֶשׁ זֶה** – בחודש שלאחריו. דין זה תלוי ב**פְּלוּגְתָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל** לגבי דין קביעת וסת באשה, **דְּאָתְמַר** במסכת נדה (סד.), אשה **שֶׁרָאֲתָה** דם נידתה **בְּיוֹם ט"ו בְּחֹדֶשׁ זֶה וְיוֹם ט"ז בְּחֹדֶשׁ זֶה וְיוֹם י"ז בְּחֹדֶשׁ זֶה,** מאחר שנראה שאשה זו התחילה לראות בסדר קבוע של דילוג בתוספת יום אחד, **רַב אָמַר קְבָעָה לָהּ וָסֶת** לדילוג, ויום י"ז שראתה בו דינו כוסת קבוע, **וּשְׁמוּאֵל אָמַר** אינה קובעת וסת במה שראתה שלשה פעמים, שהרי הראייה הראשונה אינה מצטרפת כיון שלא היתה בדילוג, **עַד שֶׁתְּשַׁלֵּשׁ בְּדִילּוּג** – עד שתראה שוב ראייה רביעית ביום י"ח לחודש הבא, שבכך נמצא שראתה שלש פעמים בדילוג ונקבע וסתה. וכמו כן בנגיחות השור, לדעת רב מצרפים את הנגיחה הראשונה ובשלש פעמים אלו נעשה מועד, ולשמואל רק אם נגח פעם נוספת בי"ח לחודש הבא נעשה מועד.

דין נוסף בדיני מועד לדבר אחד ואינו מועד לדבר אחר: **אָמַר רָבָא, שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, נַעֲשָׂה מוּעָד לְשׁוֹפָרוֹת,** ובכל פעם שיגח לאחר שישמע קול שופר הרי הוא משלם נזק שלם.

שואלת הגמרא, **פְּשִׁיטָא** שכן הוא הדין, ומה חידש רבא בכך. משיבה הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – היה מקום לומר לולא דברי רבא, **שַׁהַדְּ שׁוֹפָר קָמָא** – הנגיחה שנגח לאחר ששמע השופר בפעם הראשונה, **סְיוּמָא בְּעָלְמָא הוּא דְּנָקְטֵיהּ** – בהלה בעלמא אחזתו, ולא מחמת שמעתה הורגל ליגח בכל פעם שישמע שופר, ואין לצרפה עם שאר הנגיחות, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאף נגיחה זו מצטרפת:

משנה

שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרְאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט, פָּטוּר מלשלם על נזקו הן תם והן מועד, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כא לה) 'וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ' ויש לדרוש, 'רעהו' **וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ** – שאין הפרשה מדברת בשור של הקדש, הן אם שור ההקדש הוא שנגח והן אם נגח שור הדיוט לשור ההקדש.

דין נוסף: **שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרְאֵל שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר,** ואילו שור **שֶׁל כְּנַעֲנִי שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרְאֵל, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם:**

גמרא

מַתְנִיתִין הפוטרת שור של ישראל שנגח שור הקדש, **דִּלְמָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא** היא, וכמו **דְּתַנְיָא, שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כא לה) 'שׁוֹר רֵעֵהוּ' **וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט פָּטוּר,** ואילו שור **שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.**

ובטעמו של רבי שמעון בן מנסיא, **אָמְרֵי** – שאלו בני הישיבה **מַאי קָא סָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן** – כיצד דורש הוא מה שנאמר 'רעהו', **אִי רַעֲהוּ דַּוְקָא** הוא, ולכך שור הקדש שנגח פטור, אם כן **אֲפִילּוּ שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שֶׁל הֶקְדֵּשׁ לִיפְטַר** שאינו בכלל רעהו. **וְאִי** סובר **שַׁרַעֲהוּ לָאו דַּוְקָא** הוא ואין למעט ממנו הקדש, אם כן **אֲפִילּוּ דְּהֶקְדֵּשׁ נָמֵי כִּי נָגַח דְּהֶדְיוֹט לְיַחַייב** – אף שור של הקדש שנגח לשור הדיוט יתחייב לשלם.

וְכִי תֵּימָא ליישב את שיטתו, **שֶׁלְּעוֹלָם קָסָבַר 'רֵעֵהוּ' דַּוְקָא** ולכך שור ההקדש פטור כשנגח להדיוט, **וּמֵיהוּ דְּהֶדְיוֹט כִּי נָגַח דְּהֶקְדֵּשׁ חַיְינוּ טַעֲמָא דְּמִיחַייַב** – ומכל מקום הטעם שיש לחייב שור הדיוט שנגח לשל הקדש, **מִשּׁוּם דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ** – שלומד לחייבו מִקַּל וָחוֹמֶר **דְּהֶדְיוֹט, וּמַה הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שֶׁל הֶדְיוֹט חַיָּיב, כִּי נָגַח לשור דְּהֶקְדֵּשׁ לֹא כָּל שֶׁכֵּן דְּמִיחַייַב.** עדיין יקשה, הרי הכלל הוא **שַׁדַּיּוֹ לְבָא מִן הַדִּין לְהָיוֹת כַּנִּדּוֹן** – שכאשר למדים לחייב דבר מקל וחומר אין לחייבו יותר מהדבר שממנו הוא למד, ואם כן **מַה לְהַלָּן** בשור הדיוט שנגח להדיוט **תָּם** משלם **חֲצִי נֶזֶק, הָכָא נָמֵי** בשור הדיוט שנגח להקדש הלמד ממנו, ישלם **חֲצִי נֶזֶק,** ואילו רבי שמעון בן מנסיא מחייב נזק שלם.

אֶלָּא אָמַר רֵישׁ **לָקִישׁ,** אכן 'רעהו' דוקא הוא, ודרשת רבי שמעון כך היא, לולא שנאמר בתורה דין שור תם שהזיק, הלא **הַכֹּל** – הן שור הדיוט והן שור הקדש **הָיוּ בִּכְלַל נֶזֶק שָׁלֵם** וכאמור בפרשת שור המועד שלא נאמר בו 'רעהו', **וּכְשֶׁפֵּרַט לְךָ הַכָּתוּב רֵעֵהוּ נִגְּבֵי תָּם** – וכשנאמר בתורה פרשת שור תם לפוטרו מנזק שלם, הרי פרטה בו 'רעהו', ומעתה יש לדרוש המיעוט כך, **בְּרֵעֵהוּ הוּא** – שפטרה התורה ואמרה **דְּתָם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, מִכְּלָל דְּהֶקְדֵּשׁ** לא נאמר בו מיעוט זה, ונשאר בכללו שהיה לולא פרשת שור התם, ולכך **בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.**

המשך מהעמוד הקודם

לדרך להתלמידים-ות לימי ההפסק בלימודים, ומה טוב שגם בהשבועות דחופש יאספו תלמידיהם איזה פעמים, ובמילא תהי' אפשרות גם להזכירם אודות הענינא דיומא, וכמו ג' שבועות, הכנה לחדש אלול וכיו"ב, וגם להזכירם דיני ומנהגי ישראל שבערכם.

דְּאִם כֵּן שכוונת התורה לפטור לגמרי שור המזיק הקדש, **נִכְתּוֹב קְרָא** **לְהַאי רַעֲהוּ נַפְשׁ מוּעָד** – היתה התורה צריכה לכתוב המיעוט של 'רעהו' אצל שור המועד, שבכך היה יותר חידוש שאף מועד פטור בהקדש, ואף שור תם היה פטור, שיש ללמוד בקל וחומר, אם מועד פטור כל שכן תם. ובהכרח לכך כתבה התורה 'רעהו' בתם, לומר שלא בא לפטור בהקדש, אלא לחייב בהקדש אף בתם נזק שלם:

שנינו במשנה, **שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר**, ושל כנעני שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם:

אָמְרֵי – הקשו בני הישיבה, **מַמַּה נַפְשָׁךְ, אִי 'רֵעֲהוּ' דַּוְקָא**, אם כן **דִּכְנַעֲנִי כִּי נָגַח דְּיִשְׂרָאֵל נַמִּי לִיפְטַר** – אף שור של כנעני שנגח לשל ישראל יהיה פטור, שהרי אין הפרשה מדברת אלא במי ששייך בו 'רעהו' ואילו הכנעני אינו רעהו של הישראל. **וְאִי 'רֵעֲהוּ' לָאו דַּוְקָא, אֲפִילּוּ דְּיִשְׂרָאֵל כִּי נָגַח דְּכְנַעֲנִי נַחַיָּיב** – אף שור של ישראל שנגח לשל כנעני יהיה חייב לשלם.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ**, אכן מ'רעהו' אין למעט כנעני, ומכל מקום נשתנה דינו, משום **שֶׁאָמַר קְרָא** (חבקוק ג ו) **'עָמַד וַיְמַדֵּד אֶרֶץ רָאָה וַיִּתַּר גּוֹיִם'**, ויש לדרוש, **רָאָה** וַיִּתַּר – התבונן הקב"ה **בְּשֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁקִּיבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ, וּבָיְנוֹ שֶׁראשׁ שֶׁלֹּא קִיְּימוּ, עָמַד וְהִתִּיר** [– והפקירו] **מָמוֹנָן לְיִשְׂרָאֵל**, שאם נגחו לשורם יהיה פטור, וכן שאם הם נגחו ישלמו נזק שלם.

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יש ללמוד דין זה **מֵהָכָא**, שנאמר (דברים לג ב) **'הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן'**, ויש לדרוש, **מְפָארָן** – כשסיבב וחיזר הקב"ה על כל האומות במדבר פארן שיקבלו התורה וסירבו לקבלה **הוֹפִיעַ** – התגלה והותרמָמוֹנָם **לְיִשְׂרָאֵל**.

תַּנְיָא נַמִּי **הָכִי** כדרשות האמוראים, **שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר, שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם**, שהרי **מַמַּה נַפְשָׁךְ, אִי 'רֵעֲהוּ' דַּוְקָא, אֲפִילּוּ דִּכְנַעֲנִי כִּי נָגַח דְּיִשְׂרָאֵל לִיפְטַר, וְאִי 'רֵעֲהוּ' לָאו דַּוְקָא, אֲפִילּוּ דְּיִשְׂרָאֵל כִּי נָגַח דִּכְנַעֲנִי לְחַיָּיב**, ובקושיית הגמרא לעיל.

ומסיימת הברייתא: **וְדָבָר זֶה** – וטעמו של דבר זה, שהפקיר והתיר הקב"ה את ממונם לישראל, וכמו שדרשו לעיל, **אֵין אָנוּ מוֹדִיעִים אוֹתוֹ לְמַלְכוּת**, מפני הסכנה, שיאמרו כשם שממון שלנו הפקר אצלכם כך הממון שלכם יהיה הפקר אצלנו.

מספרת הגמרא: **רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, שְׁכִיבָא לֵיהּ בְּרַתָּא** – נפטרה בתו, **אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְעִילָּא, קוּם גְּיוֹל נִינַחֲמֵיהּ** – בא ונלך יחד לנחמו, **אָמַר לְהוּ** עולא לרבנן, **מַאי אִית לִי גַּבֵּי נֶחֱמָתָא דְּבַבְלָאֵי דְּגִידּוּפָא הוּא** – מה יש לי אצל נחמת הבבליים שגידוף הוא כלפי מעלה, כלומר איני רוצה ללכת עמכם, שנחמתם, **דְּאָמְרֵי** – לפי שאומרים הם בנחמתם, **מַאי אֶפְשָׁר לְמֵיעֲבַד** – מה אפשר לעשות כנגד גזירת הקב"ה שגזר על מיתת המת, ומשמע **הָא אֶפְשָׁר לְמֵיעֲבַד עֲבֵדִי** – שאם היה אפשר לעשות מה כנגד גזירתו ולהחזיר המת לחיים היו עושים כן, ומשמע שאינם מקבלים עליהם דין שמים.

אָזַל הוּא לְחוּדֵּאי נַפְשֵׁיהּ – הלך הוא לבדו לנחם את רב שמואל בר יהודה, **וְאָמַר לֵיהּ** בנחמתו, נאמר בפסוק (דברים ב ט) **'וַיֹּאמֶר ה' (אֶל מֹשֶׁה) [אֵלַי] אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה'**, וממה שהוצרך להזהירו שלא יעשה עמם מלחמה, משמע שלולא כך היה נלחם בהם, ויש להקשות **וְכִי מָה עָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת**, והלא כל עוד שלא נצטוה להילחם בהם מפי הקב"ה מדוע היה נלחם בהם מדעתו, **אֶלָּא שִׁנְשָׁא** [– שדרש] **מֹשֶׁה קַל וְחוֹמֶר בְּעַצְמוֹ** – מדעתו, **וְאָמַר, וּמָה מַּדִּינִים שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא לַעֲזוֹר אֶת מוֹאָב** – שביקש בלק מלך מואב מבלעם שהיה ממדין שיבוא לעזרתו, **וְעל פִּי עֲצָתוֹ הִפְקִירוּ** את בנותיהם לזנות עם ישראל עד שנהרגה כזבי בת צור, **וְאָמְרָה תּוֹרָה 'צָרוֹר אֶת הַמַּדְיָנִים וְהַכִּיתֶם אוֹתָם'**, שקיימו מצוה, **וְאֵין מְקַבְּלִין עֲלֵיהֶן שָׂכָר**.

מקשה הגמרא, **וְלֹא** – וכי אכן גוי שמקיים שבע מצוות בני נח אינו מקבל עליהם שכר, **וְהָתַנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ נָכְרִי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה** – שלומד את שבע המצוות שלהם ביצד לקיימם, **שֶׁהוּא** רצוי לפני הקב"ה **כְּכֹהֵן גָּדוֹל** הנכנס ביום הכיפורים לקודש הקודשים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא יח ה) **'אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם'**, ויש לדרוש 'אשר יעשו אותם **כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'אָדָם'**, ומשמע כל אדם אף שאינו ישראל, **הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֲפִילּוּ נָכְרִי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה חֲרֵי הוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל**. ומבואר שמקבל שכר על לימוד המצוות, ומשמע שאף על קיומם מקבל שכר.

אָמְרֵי – תירצו בני הישיבה, אכן יש להם שכר במה שלומדים ומקיימים את שבע המצוות, ומה שאמרו שאין מקבלים עליהם היינו **שֶׁאֵין מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶן שָׂכָר** מרובה **כְּמִצְוָה וְעוֹשֶׂה, אֶלָּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ מְצוָוֶּה וְעוֹשֶׂה** ששברו מועט, וכמו **דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא גָּדוֹל הַמְצוָוֶּה וְעוֹשֶׂה יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצוָוֶּה וְעוֹשֶׂה** – מעלתו ושכרו של העושה מצווה מרצונו, פחותה מהעושה אותה מחמת ציווי הקב"ה. ומעלה זו הפסידו אומות העולם במה שהתירן להם הקב"ה:

הגמרא מביאה מעשה בענין דין משנתנו בשור של כנעני: **תָּנוּ רַבָּנָן, וְכָבָר שָׁלְחָה מַלְכוּת רוֹמִי שְׁנֵי סְרַדְיוֹטוֹת** – פקידי המלך, **אֵצֶל חֲכֵמֵי יִשְׂרָאֵל**, ואמרו להם **לַמְּדוּנוּ תּוֹרַתְכֶם, קָרְאוּ וְשָׁנוּ וְשִׁלְּשׁוּ** – למדו היטב את כל התורה שלש פעמים, **וּבְשָׁעַת פְּטִירָתָן** – כשעמדו לחזור אל מלכות רומי, **אָמְרוּ לָהֶם** הסרדיוטות לחכמי ישראל, **דִּקְדְּקָנוּ בְּכָל תּוֹרַתְכֶם וְאֱמֶת הוּא** – נאה ומשובחת היא חוץ **מִדָּבָר זֶה שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר, שֶׁל כְּנַעֲנִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם**, שהרי **מַמַּה נַפְשָׁךְ, אִי 'רֵעֲהוּ' דַּוְקָא, אֲפִילּוּ דִּכְנַעֲנִי כִּי נָגַח דְּיִשְׂרָאֵל לִיפְטַר, וְאִי 'רֵעֲהוּ' לָאו דַּוְקָא, אֲפִילּוּ דְּיִשְׂרָאֵל כִּי נָגַח דִּכְנַעֲנִי לְחַיָּיב**, ובקושית הגמרא לעיל.

ומסיימת הברייתא: **וְדָבָר זֶה** – וטעמו של דבר זה, שהפקיר והתיר הקב"ה את ממונם לישראל, וכמו שדרשו לעיל, **אֵין אָנוּ מוֹדִיעִים אוֹתוֹ לְמַלְכוּת**, מפני הסכנה, שיאמרו כשם שממון שלנו הפקר אצלכם כך הממון שלכם יהיה הפקר אצלנו.

מספרת הגמרא: **רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, שְׁכִיבָא לֵיהּ בְּרַתָּא** – נפטרה בתו, **אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְעִילָּא, קוּם גְּיוֹל נִינַחֲמֵיהּ** – בא ונלך יחד לנחמו, **אָמַר לְהוּ** עולא לרבנן, **מַאי אִית לִי גַּבֵּי נֶחֱמָתָא דְּבַבְלָאֵי דְּגִידּוּפָא הוּא** – מה יש לי אצל נחמת הבבליים שגידוף הוא כלפי מעלה, כלומר איני רוצה ללכת עמכם, שנחמתם, **דְּאָמְרֵי** – לפי שאומרים הם בנחמתם, **מַאי אֶפְשָׁר לְמֵיעֲבַד** – מה אפשר לעשות כנגד גזירת הקב"ה שגזר על מיתת המת, ומשמע **הָא אֶפְשָׁר לְמֵיעֲבַד עֲבֵדִי** – שאם היה אפשר לעשות מה כנגד גזירתו ולהחזיר המת לחיים היו עושים כן, ומשמע שאינם מקבלים עליהם דין שמים.

אָזַל הוּא לְחוּדֵּאי נַפְשֵׁיהּ – הלך הוא לבדו לנחם את רב שמואל בר יהודה, **וְאָמַר לֵיהּ** בנחמתו, נאמר בפסוק (דברים ב ט) **'וַיֹּאמֶר ה' (אֶל מֹשֶׁה) [אֵלַי] אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה'**, וממה שהוצרך להזהירו שלא יעשה עמם מלחמה, משמע שלולא כך היה נלחם בהם, ויש להקשות **וְכִי מָה עָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת**, והלא כל עוד שלא נצטוה להילחם בהם מפי הקב"ה מדוע היה נלחם בהם מדעתו, **אֶלָּא שִׁנְשָׁא** [– שדרש] **מֹשֶׁה קַל וְחוֹמֶר בְּעַצְמוֹ** – מדעתו, **וְאָמַר, וּמָה מַּדִּינִים שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא לַעֲזוֹר אֶת מוֹאָב** – שביקש בלק מלך מואב מבלעם שהיה ממדין שיבוא לעזרתו, **וְעל פִּי עֲצָתוֹ הִפְקִירוּ** את בנותיהם לזנות עם ישראל עד שנהרגה כזבי בת צור, **וְאָמְרָה תּוֹרָה 'צָרוֹר אֶת הַמַּדְיָנִים וְהַכִּיתֶם אוֹתָם'**,

דְּאִם כֵּן שכוונת התורה לפטור לגמרי שור המזיק הקדש, **נִכְתּוֹב קְרָא** **לְהַאי רַעֲהוּ נַפְשׁ מוּעָד** – היתה התורה צריכה לכתוב המיעוט של 'רעהו' אצל שור המועד, שבכך היה יותר חידוש שאף מועד פטור בהקדש, ואף שור תם היה פטור, שיש ללמוד בקל וחומר, אם מועד פטור כל שכן תם. ובהכרח לכך כתבה התורה 'רעהו' בתם, לומר שלא בא לפטור בהקדש, אלא לחייב בהקדש אף בתם נזק שלם:

שנינו במשנה, **שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר**, ושל כנעני שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם:

אָמְרֵי – הקשו בני הישיבה, **מַמַּה נַפְשָׁךְ, אִי 'רֵעֲהוּ' דַּוְקָא**, אם כן **דִּכְנַעֲנִי כִּי נָגַח דְּיִשְׂרָאֵל נַמִּי לִיפְטַר** – אף שור של כנעני שנגח לשל ישראל יהיה פטור, שהרי אין הפרשה מדברת אלא במי ששייך בו 'רעהו' ואילו הכנעני אינו רעהו של הישראל. **וְאִי 'רֵעֲהוּ' לָאו דַּוְקָא, אֲפִילּוּ דְּיִשְׂרָאֵל כִּי נָגַח דִּכְנַעֲנִי נַחַיָּיב** – אף שור של ישראל שנגח לשל כנעני יהיה חייב לשלם.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ**, אכן מ'רעהו' אין למעט כנעני, ומכל מקום נשתנה דינו, משום **שֶׁאָמַר קְרָא** (חבקוק ג ו) **'עָמַד וַיְמַדֵּד אֶרֶץ רָאָה וַיִּתַּר גּוֹיִם'**, ויש לדרוש, **רָאָה** וַיִּתַּר – התבונן הקב"ה **בְּשֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁקִּיבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ, וּבָיְנוֹ שֶׁראשׁ שֶׁלֹּא קִיְּימוּ, עָמַד וְהִתִּיר** [– והפקירו] **מָמוֹנָן לְיִשְׂרָאֵל**, שאם נגחו לשורם יהיה פטור, וכן שאם הם נגחו ישלמו נזק שלם.

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יש ללמוד דין זה **מֵהָכָא**, שנאמר (דברים לג ב) **'הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן'**, ויש לדרוש, **מְפָארָן** – כשסיבב וחיזר הקב"ה על כל האומות במדבר פארן שיקבלו התורה וסירבו לקבלה **הוֹפִיעַ** – התגלה והותרמָמוֹנָם **לְיִשְׂרָאֵל**.

תַּנְיָא נַמִּי **הָכִי** כדרשות האמוראים, **שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר, שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם**, שהרי **מַמַּה נַפְשָׁךְ, אִי 'רֵעֲהוּ' דַּוְקָא, אֲפִילּוּ דִּכְנַעֲנִי כִּי נָגַח דְּיִשְׂרָאֵל לִיפְטַר, וְאִי 'רֵעֲהוּ' לָאו דַּוְקָא, אֲפִילּוּ דְּיִשְׂרָאֵל כִּי נָגַח דִּכְנַעֲנִי לְחַיָּיב**, ובקושיית הגמרא לעיל.

ומסיימת הברייתא: **וְדָבָר זֶה** – וטעמו של דבר זה, שהפקיר והתיר הקב"ה את ממונם לישראל, וכמו שדרשו לעיל, **אֵין אָנוּ מוֹדִיעִים אוֹתוֹ לְמַלְכוּת**, מפני הסכנה, שיאמרו כשם שממון שלנו הפקר אצלכם כך הממון שלכם יהיה הפקר אצלנו.

מספרת הגמרא: **רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, שְׁכִיבָא לֵיהּ בְּרַתָּא** – נפטרה בתו, **אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְעִילָּא, קוּם גְּיוֹל נִינַחֲמֵיהּ** – בא ונלך יחד לנחמו, **אָמַר לְהוּ** עולא לרבנן, **מַאי אִית לִי גַּבֵּי נֶחֱמָתָא דְּבַבְלָאֵי דְּגִידּוּפָא הוּא** – מה יש לי אצל נחמת הבבליים שגידוף הוא כלפי מעלה, כלומר איני רוצה ללכת עמכם, שנחמתם, **דְּאָמְרֵי** – לפי שאומרים הם בנחמתם, **מַאי אֶפְשָׁר לְמֵיעֲבַד** – מה אפשר לעשות כנגד גזירת הקב"ה שגזר על מיתת המת, ומשמע **הָא אֶפְשָׁר לְמֵיעֲבַד עֲבֵדִי** – שאם היה אפשר לעשות מה כנגד גזירתו ולהחזיר המת לחיים היו עושים כן, ומשמע שאינם מקבלים עליהם דין שמים.

אָזַל הוּא לְחוּדֵּאי נַפְשֵׁיהּ – הלך הוא לבדו לנחם את רב שמואל בר יהודה, **וְאָמַר לֵיהּ** בנחמתו, נאמר בפסוק (דברים ב ט) **'וַיֹּאמֶר ה' (אֶל מֹשֶׁה) [אֵלַי] אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה'**, וממה שהוצרך להזהירו שלא יעשה עמם מלחמה, משמע שלולא כך היה נלחם בהם, ויש להקשות **וְכִי מָה עָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת**, והלא כל עוד שלא נצטוה להילחם בהם מפי הקב"ה מדוע היה נלחם בהם מדעתו, **אֶלָּא שִׁנְשָׁא** [– שדרש] **מֹשֶׁה קַל וְחוֹמֶר בְּעַצְמוֹ** – מדעתו, **וְאָמַר, וּמָה מַּדִּינִים שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא לַעֲזוֹר אֶת מוֹאָב** – שביקש בלק מלך מואב מבלעם שהיה ממדין שיבוא לעזרתו, **וְעל פִּי עֲצָתוֹ הִפְקִירוּ** את בנותיהם לזנות עם ישראל עד שנהרגה כזבי בת צור, **וְאָמְרָה תּוֹרָה 'צָרוֹר אֶת הַמַּדְיָנִים וְהַכִּיתֶם אוֹתָם'**,

דְּאִם בֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא גַּבֵּי מוּעָד. וְלֵיכָא לְמֵימַר דִּכְתִיב בְּתַם לְפָטוֹר תַּם דִּהֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ קָאֵתֵי וּמוּעָד דִּכְקָאֵי קָאֵי וּלְהָכִי לֹא כְּתִיבִיהּ גַּבֵּי מוּעָד דְּלֹא חִייְבִיהּ רַחֲמָנָא בְּמוּעָד אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁחִייֵב בְּתַם וּלְפָטוֹר לְגַמְרֵי בְּשׁוֹתֵיהֶם הֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ נַמִי לֹא אָתֵי דְּא"כ לְכִתְּבִיהּ רַחֲמָנָא לְגַבֵּי מוּעָד דְּחַיֵּי רְבוּתָא טְפֵי וְגַם לְמֵיכָא לְמֵימַר דְּמוּעָד לְפָטוֹר וְכ"ש בְּתַם אֶלָּא וְדַאי מִדְּלֹא כָּתַב גַּבֵּי מוּעָד אֶתָא רַעֲהוּ לְחַיֵּב תַּם בְּהֶקְדֵּשׁ גָּזוּ שָׁלֵם וְה"ה שֶׁבָּא לְפָטוֹר לְגַמְרֵי תַּם דְּהֶקְדֵּשׁ בְּהֶדְיוֹט וְכֵיוָן דְּתַם פָּטוּר מוּעָד נַמִי פָּטוּר וה"ק קְרָא רַעֲהוּ הוּא דְּאֵיכָא חִילּוּק בֵּין תַּם לְמוּעָד אֲבָל בְּשֶׁאֵינוֹ רַעֲהוּ לֹא דְּהֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ חַייֵב וְהֶקְדֵּשׁ בְּהֶדְיוֹט פָּטוּר: **עָמַד** וְהִתְּיר מְמוּנוֹ לְיִשְׂרָאֵל. מִשְׁמַע דְּזוֹקֵא בְּעִנְיָן זֶה שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שֶׁלּוֹ שׁוֹר שֶׁלָּהֶם וּלְמ"ד בְּפ' בְּתְרָא (לקמן דף קיג.) גָּזַל כְּנַעֲנִי אָסוּר נִיתָּר אֲבָל לְמ"ד מוּתָּר קָשֶׁה:

מִפָּארָן הוֹפִיעַ מְמוּנוֹ לְיִשְׂרָאֵל. פֵּי' הַקּוֹנְטְרֶס שֶׁסִּיבֵּב וְהֶחֱזִיר הַתּוֹרָה בְּכָל הָאוּמּוֹת וְלֹא קִיבְּלוּהָ בְּאוּמּוֹת וְכֵן מְשְׁמַע שָׁר"ל דִּבְפָארָן נִגְלָה לְאוּמּוֹת וְכֵן מְשְׁמַע בְּתַרְגּוּם יְרוּשְׁלְמִי דְּמִתְרְגֵם מְטוּרָא דְּגַבְלָא אִתְגְּלִי לִבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּפָארָן אֶרֶץ יִשְׁמָעֵאל הִיא כְּדִכְתִיב בְּהָגָר וַתֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וּבְרֵישׁ מַסֶּכֶת ע"ז (דף ב: ושם אית דְּגָרְסֵי מַאי בְּעֵי בִּשְׂעִיר מֵאי בְּעֵי בְּפָארָן וְקָשֶׁה דִּבְשַׁבָּת פ' ר"ע (ד' פט.) מַשְׁמַע דְּפָארָן הוּא סִינַי דִּקְתָנֵי ה' שְׁמוֹת שְׁנִקְרָא לוֹ מִדְּבַר צִין מִדְּבַר קָדֵשׁ מִדְּבַר פָּארָן מִדְּבַר סִינַי מִדְּבַר קְדֵמוֹת וְנִרְאֶה דְּמִדְּבַר סִינַי נִקְרָא גְּדוֹל וּמִצַּד אֶחָד נִקְרָא סִינַי וּמִצַּד אֶחָד נִקְרָא פָּארָן וְכָל חֲמִשָּׁה שְׁמוֹת דִּקְתָנֵי בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת חֲמִשָּׁה חֶלְקִים הָיוּ בּוֹ שֶׁכָּל אֶחָד שְׁמוֹ נִקְרָא בֵּן וְאע"ג דִּכְתִיב הָתָם לְכָל הַשְּׁמוֹת אֵין לְהַקְפִּיד עַל זֶה וּבְאוֹתוֹ צַד שֶׁשְּׁמוֹ פָּארָן נִגְלָה לִבְנֵי יִשְׁמָעֵאל:

אֶלָּא הָאָדָם. תֵּימָה הָא אֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים קְרוּיִין אָדָם כְּדִתְנַן בְּפ' הַמַּקְבֵּל (ב"מ קיד:) אָמַר רשב"י אֵין קְבָרֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְטַמְּאִים בְּאֹהֶל שֶׁנֶּאֱמַר אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים קְרוּיִים אָדָם וּבפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נט. ושם פ' בְּקוֹנְטְרֶס דר"מ דְּהָכָא בְּרַבָּנָן דְּפְלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יבמות דף סא. ושם וְרַבִּינוּ תַּם מְפָרֵשׁ דְּיֵשׁ חִילּוּק בֵּין אָדָם לְהָאָדָם תַּדַּע מִדְּפָרִיךְ בִּיבָמוֹת מִקְּרָאֵי דְּנִבְיאִים וְלֹא פָּרִיךְ מִקְּרָאֵי דְּתוֹרָה דְּהָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִמְצְאוּ בִּשְׂדֵה (שמות ט) אַף הָתָם הֲוֵי קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה וְא"ת א"כ הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר אָדָם וְלֹא נֶאֱמַר אֶלָּא הָאָדָם לְאו פִּירְכָא הִיא דְּהָךְ בְּרֵייתָא מַתְנִיָתִין בַּת"כ וְטוּבָא אִיכָּא הָתָם בְּבֵי הַאי גַּוְונָא דְּקָתָנֵי הָתָם וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה כו) פִּתְחוּ שְׁעָרִים (רְאשֵׁיכֶם) וְיָבֹא גּוֹי וְגוֹ' וְיָבֹאוּ כֹּהֲנִים לְיוֹם יִשְׂרָאֵלִים לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא גּוֹי צַדִּיק וְכֵן הוּא אוֹמֵר הַטִּיבָה (ה') לְטוֹבִים כֹּהֲנִים לְיוֹם וְיִשְׂרָאֵלִים לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לְטוֹבִים הָא לְמַדְתָּ שֶׁאַפִּילּוּ נָבְרֵי וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה חֲרֵי הוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל וְא"ת וְהָא עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים נַמִי קְרוּיִים אָדָם כְּדִכְתִיב לוּלֵי ה' שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם וי"ל דִּבְמָקוֹם שֶׁמַּזְכִּיר הַשֵּׁם מַזְכִּיר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּלִשּׁוֹן אָדָם כְּלוֹמַר דָּבָר חָלָשׁ נוֹלַד מֵאָדָם וְכֵן גַּבֵּי חִירָם (יחזקאל כח) אַתָּה אָדָם וְלֹא אֵל וְכֵן מַה יֵּעָשֶׂה לִי אָדָם (תהלים קיח) וְרִיבָּ"א הַקּשָׁה מִדִּכְתִיב (ישעיה מג.) וְאַתֶּן אָדָם תְּחִתֶּיךָ וְתִירַץ דְּדַרְשִׁינַן וְאַתֶּן אֲדוֹם תְּחִתֶּיךָ גַּבֵּי הַהוּא רוֹמָאָה בְּפֶרֶק בְּתְרָא (דף סב:) וְהָא דְּאָמַר בְּהַשּׁוֹלֵחַ (גיטין דף מז.) יֵשׁ קִנְיָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחַפּוֹר בָּהּ בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת מִדִּכְתִיב וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם בְּנֵי אָדָם מְשְׁמַע אָדָם הָרִאשׁוֹן: **הָרֵי** הוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל. הָא דְּנָקֵט כֹּהֵן גָּדוֹל מִשּׁוּם דְּדַרְשִׁינַן בְּסוֹטָה (דף ד:) יָקָר הִיא מִפְּנִינִים מִכֹּהֵן גָּדוֹל הַנִּכְנָס לְפְנִים וְלִפְנִים:

קָרְאוּ וְשָׁנוּ וְשִׁלְּשׁוּ. וְא"ת וְהָא אָמְרִינַן בַּחֲגִיגָה (דף יג.) הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה דְּמִגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב (תהלים קמז) וְיֵשׁ לוֹמַר דִּבְע"כ עֲשׂוּ ע"פ דִּבְרֵי הַמּוֹשֵׁל וְלֹא נִתְחַייְבוּ לְמִסְרֹ עַצְמָן אִי נַמִי עֲשׂוּ עַצְמָכֶם גֵּרִים כִּדְאִי' בְּסִפְרֵי דְּפָרָשָׁה אַף חוֹבֵב עַמִּים:

נָשָׂא מֹשֶׁה קַל וְחוֹמֶר. אוֹר"ת דִּלְאו דְּוַקָא אֶלָּא כְּלוֹמַר עָתִיד מֹשֶׁה לִישָׂא ק"ו אם לא שֶׁהַכָּתוּב הַקְדִּים וְנָאֱמַר אֵל תֵּצֵר אֶת מוֹאָב וְגוֹ' מִמֶּה שֶׁנֶּאֱמַר צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים וְהַכִּיתֻם אוֹתָם כִּדְדַרְשִׁינַן עָתָה יִלְחֲמוּ מֹשֶׁה הָיָה מִתְיָירֵא בְּלָק אֶלָּא מִלְחִיכָה בְּעַלְמָא שֶׁלֹּא הָיוּ מוּתָּרִין אֶלָּא בַּאֲנַגְרֵיָא וּקְרָא דְּמִדְיָן אַחַר מַעֲשֶׂה דִּבְלָק הָיָה וְהָא דְּקָאָמַר נַמִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לֹא בְּשֶׁעָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ לְאוּ דְּוַקָא הַקּשָׁה הַר"ר אֶלְחָנָן דְּהָכָא מִשְׁמַע דְּאַחֲרֵי שֶׁנֶּאֱמַר צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים עֲדַיִין הָיוּ מוּזְהָרִין שֶׁלֹּא לְצוֹר מוֹאָב

---

1 הוֹפִיעַ. גִּילָה מְמוּנוֹ וְהִתִּירוֹ: מִפָּארָן. כְּשֶׁסִּיבֵּב
2 וְהֶחֱזִיר הַתּוֹרָה עַל כָּל הָאוּמּוֹת וְלֹא קִיבְּלוּהָ:
3 וְהִגְלָה אוֹתָם. כְּגוֹן בְּפִתְגּוֹרֵים הַיּוֹצְאִים מִבִּפְתּוֹר
4 (דברים ב) וּכְגוֹן וּבְשָׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים וְגוֹ' (שם)
5 וְכֵן אוּמּוֹת הָרַבּוֹת: לוֹמַר שֶׁאֵפִי' מְקֻיָּמִין אוֹתָן כו'.
6 שֶׁהָרֵי אֵינָם מְצוּוִּים אֲבָל מְעוּנָּשִׁין לֹא פָּרְנָ:
7 לְמַדְנוּ תּוֹרָתֵנוּ: חוּץ מִדָּבָר זֶה. וְהֵם לֹא גִּילּוּ
8 לָהֶם טַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁזֶּהוּ מְמוּנוֹ שֶׁל בְּנֵעֲנִי
9 בְּחֻזְקַת הֶפְקֵר מִפְּנֵי הַסְּכָנָה: דְּגִידּוּפָא הוּא. כְּלַפֵּי
10 מַעְלָה:

מואבים

1 דְּאִם בֵּן נִכְתּוֹב קְרָא לְהַאי רַעֲהוּ גַּבֵּי מוּעָד: שׁוֹר
2 שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר: אֲמָרִי מִמַּה
3 נַפְשָׁךְ אִי רַעֲהוּ דַּוְקָא דִּכְנַעֲנִי כִּי נָגַח דִּישְׂרָאֵל נַמִי
4 לִיפְטַר וְאִי רַעֲהוּ לָאו דַּוְקָא אֲפִילּוּ דִּישְׂרָאֵל כִּי נָגַח
5 דִּכְנַעֲנִי נָחֵייב א"ר אַבָּהוּ אָמַר קְרָא עָמַד וַיִּמּוֹדֵד אֶרֶץ
6 רָאָה וַיִּתֵּר גּוֹיִם רָאָה שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁקִּיבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי
7 נֹחַ בֵּינָן שֶׁלֹּא קִיְּימוּ עָמַד וְהִתִּיר מְמוֹנָן לְיִשְׂרָאֵל רַבִּי
8 יוֹנָתָן אָמַר מֵהָכָא הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן מִפָּארָן הוֹפִיעַ
9 מְמוֹנָם לְיִשְׂרָאֵל תַּנְיָא נַמִי הָכִי שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח
10 שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל
11 יִשְׂרָאֵל בֵּין תַּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם שֶׁלֵּם שֶׁנֶּאֱמַר עָמַד וַיִּמּוֹדֵד אֶרֶץ רָאָה וַיִּתֵּר גּוֹיִם וְאוֹמֵר
12 הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן מַאי וְאוֹמֵר וְכִי תֵּימָא הַאי עָמַד וַיִּמּוֹדֵד אֶרֶץ מִבְּעִי' לֵיהּ לְכִדְרַב מַתָּנָה
13 וְכִדְרַב יוֹסֵף ת"ש הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן מִפָּארָן הוֹפִיעַ מְמוֹנָן לְיִשְׂרָאֵל מַאי דְּרַב מַתָּנָה דְּא"ר
14 מַתָּנָה עָמַד וַיִּמּוֹדֵד אֶרֶץ רָאָה וכו' מָה רָאָה רָאָה שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַווּ עֲלֵיהֶן בְּנֵי נֹחַ וְלֹא
15 קִיְּימוּם עָמַד וְהִגְלָה אוֹתָם מֵעַל אַדְמָתָם וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי וַיִּתֵּר לִישָׁנָא דְּאַגְלוֹיֵי הוּא כְּתִיב
16 הָכָא וַיִּתֵּר גּוֹיִם וּכְתִיב הָתָם לְנַתֵּר בָּהֶן עַל הָאָרֶץ וּמִתַּרְגְּמִ לְקַפָּצָא בְּהוֹן עַל אַרְעָא מַאי דְּרַב
17 יוֹסֵף דְּא"ר יוֹסֵף עָמַד וַיִּמּוֹדֵד אֶרֶץ רָאָה וכו' מָה רָאָה רָאָה שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁקִּיבְּלוּ עֲלֵיהֶם
18 בְּנֵי נֹחַ וְלֹא קִיְּימוּם עָמַד וְהִתִּירָן לָהֶם אִיתְּגּוּרֵי אִתְּגַר א"כ מְצִינוּ חוֹטֵא נִשְׁכָּר אָמַר מַר
19 בְּרִייהּ דְּרַבָּנָא לוֹמַר שֶׁאֵפִילּוּ מְקֻיָּמִין אוֹתָן אֵין מְקַבְּלִין עֲלֵיהֶן שָׂכָר וְלֹא וְהָתַנְיָא ר"מ אוֹמֵר
20 מִנַּיִן שֶׁאֵפִילּוּ נָבְרִי וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה שֶׁהוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל ת"ל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם
21 כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא אָדָם הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֲפִילּוּ נָבְרִי וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה חֲרֵי הוּא
22 כְּכֹהֵן גָּדוֹל אֲמָרֵי אֵין מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶן שָׂכָר כְּמִצְווָה וְעוֹשֶׂה אֶלָּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ מְצוּוֶּה וְעוֹשֶׂה
23 דְּא"ר חֲנִינָא גָּדוֹל הַמְּצוּוֶּה יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצוּוֶּה וְעוֹשֶׂה: ת"ר וכְבֵר שָׁלְחָה מַלְכוּת
24 רוֹמִי שְׁנֵי סַרְדִּיּוֹטוֹת אֵצֶל חֲכֵמֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְנוּ תּוֹרָתְכֶם קָרְאוּ וְשָׁנוּ וְשִׁלְּשׁוּ בְּשִׁבְעָת פְּטִירָתָן
25 אָמְרוּ לָהֶם דִּקְדַקְנוּ בְּכָל תּוֹרָתְכֶם וֶאֱמֶת הוּא חוּץ מִדָּבָר זֶה שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל
26 שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר שֶׁל כְּנַעֲנִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין תַּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק
27 שָׁלֵם מִמ"נ אִי רַעֲהוּ דַּוְקָא אֲפִילּוּ דִּכְנַעֲנִי כִּי נָגַח דִּישְׂרָאֵל לִיפְטַר וְאִי רַעֲהוּ לָאו דַּוְקָא אֲפִילּוּ
28 דִּישְׂרָאֵל כִּי נָגַח דִּכְנַעֲנִי לְחַיֵּב וְדָבָר זֶה אֵין אָנוּ מוֹדִיעִים אוֹתוֹ לְמַלְכוּת רַב שְׁמוּאֵל בַּר
29 יְהוּדָה שְׁכִיבָא לֵיהּ בְּרַתָּא אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְעוֹלָא קוּם נֵיזִיל נִינְחֲמֵיהּ אָמַר לְהוּ מַאי אִית לִי
30 נַבֵּי נֶחָמְתָא דְּכַלְּאֵי דְּגִידּוּפָא הוּא דְּאָמְרִי מַאי אֶפְשָׁר לְמֵיעֲבַד הָא אֶפְשָׁר לְמֵיעֲבַד עֲבֵדִי אָזַל
31 הוּא לְחוּדְאֵי נַבֵּיהּ א"ל וַיֹּאמֶר ה' (אֶל מֹשֶׁה) אַל תִּצַּר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה וְכִי
32 מָה עָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת אֶלָּא נָשָׂא מֹשֶׁה ק"ו בְּעַצְמוֹ אָמַר
33 וּמָה מִדְיָנִים שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא לַעֲוֹר אֶת מוֹאָב אָמְרָה תּוֹרָה צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים וְהַכִּיתֶם אוֹתָם

מואבים

מוֹאָב וּבִבְרִאשִׁית רַבָּה סוֹף פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא דִּכְשֶׁשָּׁלַח דָּוִד יוֹאָב אֶל אֲרַם נַהֲרַיִם וְאֶל אֲרַם צוֹבָה
פָּגַע בְּמוֹאָבִים וּבִקֵּשׁ לְאַבְּדָם וְהֵבִיאוּ לוֹ אִסְטְרָאוֹת שֶׁלָּהֶם אֶל תִּצֵּר אֶת מוֹאָב וְהִשִּׁיב דָּוִד שֶׁהֵם
פִּירְצוּ גָּדֵר תְּחִילָּה דִּכְתִיב וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר מִשְּׁמֵע שֶׁמְּאוֹתָהּ שָׁעָה הוּזְהְרוּ
וְתִירֵץ ר"י דְּדִיחוּיָא בְּעַלְמָא הָשִׁיב וְקָרָא דְּשׁוֹפְטִים (שֶׁלְּחָצָם) עֶגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב הָיָה לוֹ לְהָבִיא
אֶלָּא שֶׁמִּן הַתּוֹרָה הָיָה רוֹצֶה לְהָבִיא (לָהֶם הַשּׁוּבָה)
מִפְּנֵי חִילוּל הַשֵּׁם אע"פ שֶׁעֵל אֲדוֹמִים מְיֻיתֵּי קְרָא
דִּכְתִיב וַיֵּאָסוֹף אֵלָיו בְּנֵי עַמּוֹן וַיַּעֲמֹלֵק וַיֵּלֶךְ וַיַּךְ אֶת
יִשְׂרָאֵל) וַיִּרְשׁוּ אֶת עִירַךְ הִתְמְרִים מ"מ מִכָּל מָקוֹם
דְּמִשְּׁכַח דִּבְרֵי תּוֹרָה נִיחָא לֵיהּ לְאַתּוֹיֵי:

מוֹאָבִים עַצְמָן לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וא"ת תִּינַח מוֹאָב
אֲדוֹמִי וְעַמּוֹן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר וי"ל
דְּאִצְטְרִיךְ לְאֶסּוֹר בָּהֶן אַנְגַּרְיָא שֶׁהָיוּ מוּחָרָם
דְּאַנְגַּרְיָא הָיָה עוֹשֶׂה שֶׁלֹּא בְּרָשׁוּת וְאע"פ שֶׁמּוּכְיָר
ב' פְּרִידוֹת עַל עַמּוֹן לֹא אִצְטְרִיךְ אֶלָּא מִשּׁוּם מוֹאָב:

לְעוֹלָם יְקֹדִים אָדָם לִדְבַר מִצְוָה. לְשֶׁם מִצְוָה
נִתְחַוְּונוּ דִּכְדְאִיתָא בְּפֶרֶק מִי שֶׁאָמַר (נזיר דף כג.):
חֲבֵירוֹ וְאָמַר (וְאֲנִי (נזיר דף כג.):

גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵן. וְאע"ג דְּפַסְקִינַן בְּסוֹף פ"ק דְּיִבְמוֹת
(דף טז.) הֲלָכָה דְּגֵרֵי אֱמֶת בּוֹעֵל הֲנֵי מִילֵּי
הֵיכָא שֶׁמִּתְגַּיְּירִים לְגַמְרֵי אֲבָל גֵּרֵי אֲרָיוֹת דְּהָכָא
לֹא נִתְגַּיְּירוּ לְגַמְרֵי כְּדִכְתִיב בִּקְרָא אֶת ה' הָיוּ
יְרֵאִין וְאֶת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עוֹבְדִין וּמ"מ גֵּרֵי אֱמֶת
סָבַר דְּלִבְסוֹף נִתְגַּיְּירוּ לְגַמְרֵי:

וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים. בְּפֶרֶק דַּם הַנִּדָּה (נדה נו:)
פָּרִיךְ אִי דְּיִשְׂרָאֵל מְטַהֲרִין דְּמֵאן
מְטַמְּו וּמִשֶּׁנִּי מִבֵּין יִשְׂרָאֵל וּמִבֵּין הַכּוּתִים
בְּחַדְרֵיהֶם טְמֵאִים לְכ"ע דִּכוּתִים גֵּרֵי אֱמֶת הֵן
וְהִנְמְצָאִים בְּעֵרֵי יִשְׂרָאֵל טְהוֹרִין שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עַל
כִּתְמֵיהֶם וְאִצְטְרִיכִי מִצְנְעֵי לְהוּ וְהִנְמְצָאִים בְּעֵרֵי
הַכּוּתִים ר"מ מְטַמֵּא דְּנֶחְשְׁדוּ עַל כִּתְמֵיהֶם
וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים דְּלֹא נֶחְשְׁדוּ:

עַל הַנְּתִינָה. בְּכְתוּבוֹת פֶּרֶשׁ"י דְּאִצְטְרִיךְ
לְאַשְׁמוּעִינָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קִנְיָן אע"פ שֶׁדָּוִד
גָּזַר עֲלֵיהֶם וְהַקְּשָׁה ר"ת דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא אֲסִירִי בְּלֹאו
דְּלֹא תְתַחֲתֵן בְּדַמְשִׁיק רְבָא בְּפ' הֶעֱרֶל (יבמות דף
עו.) דְּבְגִיוֹתָן לֵית לְהוּ חֲתָנוּת וְכִי מִגַּיְּירִי אֵית לְהוּ
חֲתָנוּת וּבְפֶרֶק אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין (מכות יג.) קָחָשִׁיב
נְתִינָה וּסְתָם נְתִינָה דִּקְתָנֵי בְּכָל מָקוֹם הַיְינוּ
בְּגִיּוֹרֶת שֶׁיֵּשׁ לָהּ קִנְיָן וְתַפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין וּבְפֶרֶק יֵשׁ
מוּתָּרוֹת (יבמות פה:) מִשְּׁמַע נְמֵי דְּנְתִינָה
דְּאוֹרַיְיתָא דְּאָמַר מְמַזֶּרֶת וּנְתִינָה אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ
לְמ"ד דְּאוֹרַיְיתָא הָא נְמֵי דְּאוֹרַיְיתָא וּבְרֵישׁ נְעָרוֹת (כתובות דף כט:) גַּבֵּי פְּלוּגְתָּא דְּשִׁמְעוֹן
הַתֵּימָנִי וְר"ש בֶּן מַנְסְיָא וְאוֹר"ת דָּוִד לֹא גָּזַר
עֲלֵיהֶם אֶלָּא שֶׁעְבּוּד אֲבָל מִדְּאוֹרַיְיתָא אֲסִירִי
לְבַ בְּקִהָל מִלֹא תִתְחַתֵּן בָּם וּבְרֵישׁ אִלּוּ נְעָרוֹת רְאוּי לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה יוֹתֵר: **וְעַל** הַכּוּתִים. סוֹגְיָא דְּשַׁמְעַתִּין מוּכְרָא דְּקָסָבַר גֵּרֵי אֱמֶת הֵן וא"ת א"כ מַה חִידּוּשׁ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קִנְיָן וּבִי תֵּימָא
מִשּׁוּם דְּאָמַר רַבָּה בְּפֶרֶק עֲשָׂרָה יוּחְסִין (קדושין דף טו.) מֵעֲמַר מַאֲחוֹתוֹ וּמֵאִשֶּׁת אִישׁ נִתְעָרְבוּ בְּהֶן מַרִישָׁא שְׁמַעִינָן לֵיהּ דְּיֵשׁ לָהֶן קִנְיָן וַאֲפִילּוּ וּדַאי מַמְזֵרֶת וי"ל דְּהָיא גּוּפָהּ
קמ"ל דְּגֵרֵי אֱמֶת הֵן דְּאִם הָיוּ גֵּרֵי אֲרָיוֹת לֹא הָיוּ לָהֶן קִנְיָן וא"ת וְלִקְבָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק עֲשָׂרָה יוּחְסִין (שם) דְּעֶבֶד וְשִׁפְחָה נִתְעָרְבוּ בְּהֶן אַמַּאי יֵשׁ לָהֶן קִנְיָן נֵימָא לָהּ אִיתֵּיהּ רֵאשָׁה דְּלֹאו שִׁפְחָה
אַתְּ וְשִׁקּוֹל דִּידָהּ שִׁפְחָה אֵין לָהּ קִנְיָן כִּדְמוּכָח בְּאִלּוּ נְעָרוֹת (כתובות ד' כט.) וְעַל כָּרְחָךְ לָאו מִשּׁוּם שֶׁהִיא בְּחֶזְקַת בְּעוּלָה אֵין לָהּ קִנְיָן כִּדְאָמְרִינַן בִּירוּשָׁלְמִי דְּשִׁפְחָה אֲפִילּוּ מְשֻׁחְרֶרֶת אֵין לָהּ
קִנְיָן וְאע"ג דְּרוּבָן לָאו שִׁפְחָה נִינְהוּ מ"מ תְּקִשְׁתָּה לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר אֵין הוֹלְכִין בְּמָמוֹן אַחַר הָרוֹב וי"ל מִשּׁוּם דְּכָל חֶדְא מִוקְמִינַן לָהּ בְּחֶזְקַת אִיבָּה שֶׁהַשִּׁפְחוֹת נִתְעָרְבוּ בָּהֶן וְנִשְׁאוּ לְכוּתִים אַף
עַל גַּב דְּלִקְבָא פְּסָלִי כּוּתִים מִשּׁוּם אִיסּוּר שִׁפְחָה וְלֹא מוֹקְמִינַן לְהוּ בְּחֶזְקַת אֲבִיהֶן מ"מ לְעִנְיַן קִנְיָן לֹא מַחְשִׁבִינַן לְהוּ בְּשִׁפְחָה שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר וְאַף עַל גַּב דְּנָקֵט רְבָא עֶבֶד וְשִׁפְחָה לָאו
דְּוָקָא לְפִי מַה שֶּׁפֵּירֵשׁ שֶׁהַשִּׁפְחוֹת נִשְׁאוּ לְכוּתִים וְהַכּוּתִים לְעֶבֶד וְאִם כֵּן מִשּׁוּם עֶבֶד אֵין לְפוֹסְלָן דְּנִכְרֵי הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד כָּשֵׁר:

ה"נ נְקוּט. מִדְּרַבָּנָן לְדִרַבָּנָן נְמֵי הֲוֵי מְצִי לְמִיפְרַךְ דְּמוֹדוּ רַבָּנָן דְּקִנְסִינַן לְהוּ דְּקָתָנֵי שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כּוּתִי פָּטוּר אֶלָּא מִשּׁוּם דִּסְתָם מַתְנִיתִין רַבִּי מֵאִיר פְּרִיךְ מֵרַבִּי מֵאִיר אַרַבִּי
מֵאִיר:

שלא

אגרות קודש

[כ"ט סיון תשי"ג]

...נהניתי למ"ש ע"ד המקוה שהכל בטוב, ולפלא שלא הזכיר באיזה אופן נקוו המים, אם מי גשמים או כו' - ובהתאם למה שכתבתי לכת"ר שי' מכבר. ובודאי ימלא במכתבו הבא...

מוֹאָבִים עַצְמָן שהתחילו בקלקול ושכרו את בלעם, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שיש להחילחם בהם. ולכך אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא כְּשֶׁעָלְתָה עַל דַּעְתְּךָ עָלְתָה עַל דַּעְתִּי, לפי שִׁשְׁתֵּי פְּרֵידוֹת [– גוזלות] טוֹבוֹת – שתי נשים צדקניות יֵשׁ לִי לְהוֹצִיא מֵהֶן, רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית, שמהן תצא מלכות בית דוד.

ובמימרא זו ניחם עולא ואמר, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמַה בְּשֶׁבִּיל שְׁתֵּי פְּרֵידוֹת טוֹבוֹת חָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל ב' אוּמּוֹת גְּדוֹלוֹת וְלֹא הֶחֱרִיבָן, בְּתוֹ שֶׁל רַבִּי שנפטרה, אִם כְּשֶׁרָה הִיא, וּרְאוּיָה הִיא – או אף אם רק היה ראוי לָצֵאת מִמֶּנָּה – מזרעה דָּבָר טוֹב, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה דַּהֲוָה חָיְשָׁה.

הגמרא מביאה מעלה שיש בעמון יותר ממואב אף שעל שניהם צווה הקב"ה לישראל שלא להילחם עמם: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שָׂכָר כָּל בְּרִיָּה – אין מעשה טוב שיעשה אדם ולא יקבל עליו שכר, וַאֲפִילּוּ שִׂכַּר שִׂיחָה נָאָה – ואף אם לא עשה אלא שדיבר בלשון נקיה וצנועה, אף על זה משלם הקב"ה שכר, דְּאִילּוּ בתו של לוט הַבְּכִירָה, דְּקָאָמְרָה – שקראה לבנה מוֹאָב, לרמוז בכך שנתעברה מאביה, והוא לשון פריצות, לכך אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה (דברים ב ט) 'אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה', ומשמע רק מִלְחָמָה הוּא דְּלֹא – לא יעשה בהם, הָא אֲנַגָּרְיָא עֲבִיד בְּהוּ – אך לשעבדם ולכופם שיעבדו עבור ישראל מותר. ואילו בתו הַצְּעִירָה של לוט דְּקָאָמְרָה – שקראה לבנה בֶּן עַמִּי, לרמוז שנתעברה מאדם שהוא מאותו העם שלה, אך לא הזכירה ממי נתעברה, והוא לשון נקיה, לכך אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה (דברים ב יט) 'וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל תְּצָרֵם וְאַל תִּתְגַּר בָּם', ומשמע בְּלָל, דַּאֲפִילּוּ אֲנַגָּרְיָא לֹא תַּעֲבִיד בְּהוּ – שאף להשתעבד בהם אסור.

וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, לְעוֹלָם יְקַדִּים אָדָם לְדָבָר מִצְוָה – יזדרז לקיים מיד כשיוכל, שֶׁבְּשֶׁכְּבִיל לַיְלָה אַחַת שֶׁקִּדְּמַתְהּ הַבְּכִירָה לַצְּעִירָה להתעבר מאביה, קִדְּמַתְהּ הבכירה אַרְבַּע דּוֹרוֹת לכניסתה לְיִשְׂרָאֵל, ואלו הם, עוֹבֵד יִשַׁי וְדָוִד וּשְׁלֹמֹה, וְאִילּוּ הַצְּעִירָה לא נכנסה לישראל עַד רְחַבְעָם בן שלמה, דִּכְתִיב (מלכים א' יד כא) על רחבעם 'וְשֵׁם אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמֹּנִית', הרי שמזרע עמון לא נכנס לכלל ישראל אלא רחבעם שהיה מאוחר ארבע דורות מעובד שהיה מזרע מואב.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בשור של כותי שנגח לשור של ישראל: תָּנוּ רַבָּנָן, שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שָׁנַגַח שׁוֹר שֶׁל כּוּתִי פָּטוּר, ואף שגרים גמורים הם ודינם כישראל, לפי שקנסום חכמים כדי שלא יתערבו בהם ישראל. וְשֶׁל כּוּתִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, כדין שור של ישראל שנגח לישראל חברו, שלא קנסום כל כך לעשותם כעכו"ם ולחייבם נזק שלם אף בתם. אמנם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שָׁנַגַח שׁוֹר שֶׁל כּוּתִי פָּטוּר, וְשֶׁל כּוּתִי שָׁנַגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וכדין שור עכו"ם שנגח לשור של ישראל.

ומבינה הגמרא בטעמו, שהכותים אינם גרים גמורים ולכך דינם כעכו"ם לכל דבריהם. ומקשה הגמרא: לְמֵימְרָא דְּטַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר שהכּוּתִים גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵן – לא התגיירו אלא מפחד האריות ולכך אינה גירות ודינם כעכו"ם. וּרְמִינְהִי ממה ששנינו במשנה (נדה נו:), כָּל הַכְּתָמִים – בגדים שנמצא עליהם כתם דם נדה, הַבָּאִים מֵרֹקֶם טְהוֹרִים, משום שרוב אנשי המקום ההוא גויים הם, ואין כתמי דם נידתן טמא. רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא לכתמים הבאים מרקם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גֵּרִים וְטוֹעִים – לפי שאנשי המקום ההוא גרים הם, אלא שטועים ונוהגים בחוקות הגויים, ומכל מקום ישראל גמורים הם, ודינם כישראל מומר שכתמי דמן טמא.

והכתמים הבאים מִבֵּין הַנָּכְרִים טְהוֹרִים, לפי שאין כתמי הגויים מטמאים, והבאים מִבֵּין יִשְׂרָאֵל וּמִבֵּין הַכּוּתִים, טמאים. ואם נמצאו במקום הפקר, אם נמצאו במקום ישראל טהורים ואין לחשוש שמא דם טמא הוא, שישראל שומרים על כתמיהן לכבסם. ואם נמצא במקום הכותים רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא משום שאינם רגילים לשמור כתמיהן לכבסם, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין, משום שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ (יִשְׂרָאֵל) הכותים עַל כִּתְמֵיהֶן, ואף הם שומרים כתמיהן לכבסן, ואין לחשוש על הדם הנמצא שמא טמא הוא.

אַלְמָא מוכח ממשנה זו שקָסָבַר רַבִּי מֵאִיר כּוּתִים גֵּרֵי אֱמֶת הֵם, שהרי מטמא את כתמיהן.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אכן לרבי מאיר גרי אמת הם וכמו שמוכח מהמשנה, ומה שאמר ששור כותי שנגח לשור ישראל משלם נזק שלם אף בתם, אינו משום שדינם בעכו"ם לכל דבריהם, אלא קָנָם הוּא שֶׁקָּנַם רַבִּי מֵאִיר בְּמָמוֹנָם לעשותם כעכו"ם, כדי שֶׁלֹּא יִטְמְעוּ בָּהֶם – שלא יתערבו בהם ישראל וישאו את בנותיהם.

מָתִיב רַבִּי זֵירָא, הרי שנינו במשנה (כתובות כט.) וְאִלּוּ נְעָרוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קְנָם – שאם אנס אדם אחת מהם משלם לאביה קנס חמישים כסף, ואף שאסורות נערות אלו להינשא לישראל, הַבָּא עַל הַמְמָזֶרֶת וְעַל הַנְּתִינָה וְעַל הַכּוּתִית. ומבואר שאם אנס לכותית משלם קנס, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שקָנָם רַבִּי מֵאִיר בְּמָמוֹנָם לחייבם אף במקום שמן הדין פטורים, הָכָא נַמִּי נְקָנוֹם רבי מאיר ויפטור את האונס מלשלם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְמְעוּ בָּהֶן.

אביי מיישב תירוצו של רבי אבהו: אָמַר אַבָּיֵי, הטעם שלא קנס רבי מאיר לגבי קנס, אף שקנס לגבי שורם שנגח, כְּדֵי

אגרות קודש

ב"ה, ג' תמוז, תשט"ו
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר עקיבא יוסף שי' הכהן

שלום וברכה!

... ובמ"ש בענין הליכת כהנים על קברי צדיקים, הרי ידוע מכתב מוהריי"ל מיאנאוויטש, אחיו של רבנו הזקן בענין הגדר סביבות הציון בהאדיטש אשר נדפס בהתמים, אשר מזה מובנת גם ההוראה בהנ"ל.

המשך בעמוד הבא

שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר – שלא ירוויח החוטא במה שנקנוס את הכותים, שאין לעשות תקנה שירוויח החוטא ממנה.

שואלת הגמרא: אם משום כך, עדיין היה צריך לקונסם ולא ישלמו להם הקנס, **וְנִתְבֵּיהּ לַעֲנָיִים** – ונחייב את האונס לשלם הקנס לצדקה לעניים, ובכך לא יהא החוטא נשכר.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב מָרִי,** בכך לא יהיה מתוקן שלא יהא החוטא נשכר, **מִשּׁוּם דְּהָווּ מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים** – משום שהממון שחייב לעניים אין מי שיתבע אותו, שאם יבוא עני לתבוע יאמר לו רצוני לתתו לעני אחר, ובכך לא ישלם הקנס לעניים ועדיין נמצא שהחוטא נשכר:

משנה

שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ – גדול ובן דעת, **שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ** – שאינו שומע ואינו מדבר, או שנגח שור של **שׁוֹטֶה וְקָטָן, חַיָּיב** כדינו, תם חצי נזק ומועד נזק שלם. **וְאִילּוּ שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ, פָּטוּר,** שכיון שאין גובים תשלום חצי הנזק בשור תם מנכסי הבעלים אלא מגוף השור, והשור הוא מטלטלים, אין בית דין גובים חוב מהמטלטלים של היתומים.

ומכל מקום **שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח, בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס** – אדם שיהיה ממונה לשמור על השור, **וּמְעִידִין לָהֶן** – עליהם בבית דין **בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס** ששורם נגח, כדי לעשותו מועד.

ואם לאחר זמן **נִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ** – התחיל לשמוע, או אם **נִשְׁתַּפָּה הַשּׁוֹטֶה** – חזר להיות בן דעת, **וְכֵן הִגְדִּיל הַקָּטָן,** אף שכבר הועד השור בפני האפוטרופוס **חָזַר** השור **לְתַמּוּתוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר,** שכיון שנשתנה רשות השור שעבר מרשות האפוטרופוס לרשות החרש, שינוי הרשות משנה את דין השור וחוזר להיות תם. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, חֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ** –כמו שהיה בחזקת מועד, שאין שינוי הרשות משנה את דין השור.

המשנה עוברת לדיני שור שנגח אדם: **שׁוֹר הָאֲצָטְדִין** שהרגילוהו ליגח, אם נגח אדם והרגו **אֵינוֹ חַיָּיב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי שור הנוגח אדם (שמות כא כח) **'וְכִי יִגַּח',** ומשמע דוקא אם נגח מעצמו **וְלֹא שֶׁיְּגִיחוּהוּ** אחרים:

גמרא

מקשה הגמרא: **הָא גּוּפָא קַשְׁיָא** –המשנה סותרת עצמה, שהרי **אָמְרַתְּ** ברישא, **שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ פָּטוּר, אַלְמָא** **שֵׁאֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס** לְשׁוֹר **תָּם** של חרש שוטה וקטן, כדי **לְהַעִיד בִּפְנֵיהֶן עַל הַנְּגִיחָה וּלְגָבוֹת** החצי נזק **מִגּוּפוֹ.** אך **אִימָא סֵיפָא** שנאמר שם **שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח, בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וּמְעִידִין לָהֶם בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס,** ומשמע לכאורה שהיינו כדי לחייב השור בחצי נזק, **אַלְמָא** שמַּעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס **לְתָם לְגְבוֹת מִגּוּפוֹ,** ולא כמו שנאמר ברישא.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא,** אכן הדין שאין מעמידין אפוטרופוס לגבות מגופו, ומה שנאמר בסיפא שמעמידין, **הָכִי קָתָנֵי, וְאִם הוּחְזְקוּ נְגָחָנִין** – אם רואים בית דין שדרכם של שוורים אלו ליגח, **מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וּמְעִידִין לָהֶן בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס,** ולא כדי לחייבם לשלם בעוד שהוא תם, אלא **וּמְשַׁוְּינָן לְהוּ מוּעָד** – כדי שיהיה השור מועד, אחר שהעידו עליו שנגח שלש פעמים, **דְּכִי הָדַר וְנָגַח לְשַׁלֵּם מֵעֲלַיָּיא** – שאם ישוב וינגח אחר שנעשה מועד, יגבו בית דין את הנזק משאר הנכסים, וכדין שור מועד שמשתלם מעליה ולאו דווקא מגוף השור.

מבררת הגמרא: לאחר שנעשה השור מועד שנאמר במשנה בסיפא שמחייבים לשלם, **מֵעֲלַיָּיתָא מַאן** – מנכסי מי גובים את הנזק, מנכסי היתומים או מנכסי האפוטרופוס שהיה ממונה לשמור על השור.

מביאה הגמרא: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵעֲלַיָּיתָא יְתוֹמִין, רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר מֵעֲלַיָּיתָא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס.**

מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי** שגובים מנכסי היתומים, **וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי אֵין נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִין** – אין בית דין יורדים לגבות מנכסי היתומים שום חוב, **אֶלָּא אִם כֵּן רְבִית אוֹכֶלֶת בָּהֶן** – אלא באופן שלווה אביהם בריבית שאוכלת את נכסי היתומים, שהרי כל זמן שאינם פורעים את החוב תגדל עליהם הריבית, שבאופן זה גובים מנכסי היתומים כדי שלא יפסידו. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** יורדים בית דין לנכסיהם **אוֹ לִשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רְבִית** וכמו שנתבאר, **אוֹ לִכְתּוּבַּת אִשָּׁה** – לפרוע מהנכסים כתובת אלמנת אביהם, **מְשׁוּם מְזוֹנֵי** – לפי שכל זמן שאינה נפרעת כתובתה חייבים היתומים לזון אותה מנכסיהם, ולכך גובים את הכתובה שלא יפסידו.

ומבואר שבאופן שאין הפסד ליתומים אין גובים מנכסיהם, ואיך אמר רבי יוחנן כאן שגובים מנכסי היתומים בשור המועד.

מתרצת הגמרא: **אֲפוּךְ** – הפוך את השיטות במחלוקת זו ותגרוס כך, **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵעֲלַיָּיתָא אַפּוֹטְרוֹפְּסִין, רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר מֵעֲלַיָּיתָא יְתוֹמִין,** ואכן רבי יוחנן כשיטתו שאין גובים מנכסי היתומים. הגמרא מקשה על תירוץ זה: **אָמַר רָבָא, מְשׁוּם דְּקַשְׁיָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן** – וכי משום שנתקשית סתירה בדברי רבי יוחנן, לכך הופך הנך את השיטות **וּמְשַׁוֵּיתּ לֵיהּ** – ועושה הנך **לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא טוֹעֶה** – שפוסק שלא כדין, שהרי ההלכה היא שאין יורדים לגבות מנכסי היתומים אלא אם כן מפסידים בכך, **וְהָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא דַּיְינָא הוּא וְנָחִית לְעוּמְקֵיהּ דְּדִינָא** – דיין הוא ויורד לעומק הדין, ואין נראה לומר שטעה בהלכה זו.

הגמרא חוזרת בה ומתרצת הסתירה בדברי רבי יוחנן באופן אחר: **אֶלָּא, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוֹךְ, וּמַזִּיק שַׁאנִי** – אכן אין להפוך את השיטות, ואף שאין יורדים לנכסי היתומים כשאין הפסד, אמר רבי יוחנן כאן שגובים מהם בשור המועד, שבמקום שנכסיהם מזיקים לאחרים מודה רבי יוחנן שיש ליפרע מהם, שעל ידי כן ישמרו על שורם שלא ימשיך להזיק.

הגמרא חוזרת לבאר סברות מחלוקת רבי יוחנן ורבי יוסי בר חנינא: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵעֲלַיָּיתָא יְתוֹמִים, דְּאִי אָמְרַתְּ מֵעֲלַיָּיתָא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס** – שאם תאמר שיגבו את הנזק מהאפוטרופוס,

---

המשך מהעמוד הקודם

ומ״ש בענין מערה פרטית ומהשמועה עד״ז שהיא בקבלה, מובן שזה צריך בירור על אתר ומאנשים נאמנים, ובכ״א פשוט שחילוק יש בין הענין שמטמא לנשיא ולצדיק בזמן הקבורה לבין הליכה על הציון לאחר זמן, וכבר דשו בה רבים.

בודאי לוקח חלק **פעיל** בעניני צעירי אגו״ח באה״ק ת״ו, ולפלא שאינו כותב עד״ז בפרטיות.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

משום דהוי ליה מתון שאין לו תובעים. אי אמרת ליקחי דעניים מאן אתי תבע ליה לדינא אי תבע ליה עני א"ל לעני אחר יהבינא ליה: **מתני'** שור של חרש שנגח של פקח פטור. בגמ' מפרש דאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו אבל בנזקי מועד מעמידין אפוטרופוס לשור היתומים להיות במקום הבעלים לקיים והועד בבעליו וגובים הנזק מנכסי הקרקע של יתומים אבל תם דגביתיה מגופו הוא והוא מטלטלין אין מעמידין אפוטרופוס לכך כדאמרינן בפ"ק (דף יד:) שוה כסף למלמד שאין ב"ד נזקקין אלא לנכסים שיש להם אחריות ואוקימנא ביתמי ואיבא דאמר טעמא משום דפלגא נזקא קנסא ויתמי לאו בני קנסא נינהו ונקשיא לי א"כ מאי לגבות מגופו דנקט ועוד לקמן בשמעתין אמרינן במועד למ"ד צד תמות במקומה מהאי טעמא ואי טעמא משום קנסא הוא במועד מי הוי קנסא הא לאו בחזקת שימור קיימי: **ומעידין בפני אפוטרופוס.** וקס"ד השתא דהאי מעידין בהם דקאמר למגבי ח"נ תמות ונקשיא ריישא לסיפא ולאחר שלשה עדיות נעשה מועד ומשלם נ"ש מעלייה: **חזר לתמותו.** דקסבר רשות משנה מועד שיצא מרשות זה וכנסו ליד בעלים אחרים הרשות משנה את דין העדאתו: **שור האצטדין. גמ'** אין מעמידין **אפוטרופוס.** לשור תם של חש"ו להיות אפוטרופוס במקום בעלים לקיים והועד בבעליו וגבה חצי נזקו מגופו: **הכי קאמר.** שור של חרש שוטה וקטן שנגחו ונתחזקו מעידין להם אפוטרופוס ולא לגבות ח"נ אלא לשלויי מועד דכי הדר נגח משלם מעלייה: **אין נזקקין.** ב"ד לנכסי יתומין לגבות מהן בלום ואפילו שטר שכתב אבותיהם כדמפרש טעמא במס' ערכין דיתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו אלא נטר עד דגדלי ומפקי ליה וגבי והתם מוהבינן ליה כמה תיובתא ושנינהו בשטר שיש בו רבית: **אלא אם כן רבית אוכלת בהן.** שלוה אבותיהן ומוכרין ברבית דהייש"נ להפסד שלהן ומוכרין בית דין מנכסיהן ופורעין אותו חוב: **משום מזוני.** שכל זמן שלא יתנו לה כתובה ניזונת משלהם: **היינא הוא.** ולא קאמר דנזקקין לנכסי יתומים: ממנעי

שלא יהא חוטא נשכר. והא דמשמע בפ"ק דכתובות (דף יא. ושם) דלית ליה לרבא האי טעמא גבי גיורת שנתגיירה פחותה מבת ג' שנים דמשמע ליה לרבא שאם היתה יכולה למחות בשהגדילה לא היה לה קנס לא דמי דהתם הוא דמן הדין אין לה קנס כלל ומשום שלא יהא חוטא נשכר לא אמר דניתן לה הואיל ומן הדין אין לה אבל הכא דמן הדין יש לה אלא משום דבעיא למקנסה סברא הוא משום שלא יהא חוטא נשכר מוקמינן לה באדינא ובפרק אלו נערות (כתובות דף לו:) איתי ליה שלא יהא חוטא נשכר בבת ישראל שבויה משום דמוקמינן לה אקדושתה:

אין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו. תימה מאי טעם דאין מעמידין דאין לומר משום דאין ב"ד נזקקין אלא לנכסים שיש להן אחריות כדאיתא בפ"ק (דף יד:) גבי שוה כסף ואוקמינן ביתמי דלא דמי בלל דהתם מיירי בהזיקו בחיי האב ומשום דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח ואין לומר נמי דהיינו טעם משום דפלגא נזקא קנסא ויתמי לאו בני קנסא נינהו דלמ"ד פלגא נזקא ממונא מאי איכא למימר ועוד אפילו במועד למ"ד צד תמות במקומה עומדת אינו גובה ח"נ של צד תמות ואע"ג דהתם לאו קנסא אלא דינא וגם אין לומר משום דאיהו גופיה כי מזיק פטור דפגיעתו רעה ממונו לא ס"ש ובמועד עבדי רבנן תקנה מפני תיקון העולם דכשהלכו בעליו למדינת הים יהבינן ליה דין חרש ואע"ג דלא שייך האי טעמא וגם אין לומר משום דמשתלם מגופו חשו חכמים שלא ימסור שורו שהוא דבר מסויים אבל במועד דמשתלם מכל דבר לא חשו דהא לר' ישמעאל ב"ח הוא ויכול לסלוקיה בזוזי ור"ל דהטעם הוא ביון דחס רחמנא על התם שלא ישלם נ"ש הלכך לגבי יתמי חשו ביון דחס רחמנא וכן מי שהלכו בעליו למדינת הים ביון שאין להם בעלים גמורים אלא ע"י תקנת ב"ד בהגעמדת אפוטרופוס אקילו ביה רבנן וכן המועד נמי בצד תמות אין מעמידין אפוטרופוס ביון דחס רחמנא עליה למ"ד צד תמות במקומה עומדת שאם אין השור שוה חצי נזקו אין משלם אלא מגופו:

אלמא מעמידין אפוטרופוס. וא"ת ונימא דרישא בגון שלא היה אפוטרופוס בשעת נגיחה וי"ל דהא מילתא דפשיטא היא: **ואם** הוחזקו נגחנין. אין לפרש שנגחו שלש פעמים ומעמידין אפוטרופוס שאם יגח רביעית ישלם נ"ש דהניחא אי ליעודי תורא בעינן אלא אי ליעודי גברא בעינן לא אייעד באותה נגיחה ועוד דהאי תנא סבר רשות משנה כדקתני סיפא חזר לתמותו ר"ל דהוחזקו נגחנים רשעים ומשתגעים ליגח כי היהיא דלקמן דשאלו בחזקת תם דמוקי בגון שהכיר בו שהוא נגחן ואפילו הוחזקו נגחנים ג' פעמים לא יעשה מועד עד שיחזור ויגח שלש פעמים ברשות אפוטרופוס: **ורבי** יוחנן אמר אף שטר שיש בו רבית. ואע"ת והא טעמא דאין נזקקין משום דחדישינן לצררי כדמפרש רב הונא בריה דרב יהושע בפרק גט פשוט (ב"ב דף קעד. ושם) והתם פסקינן הלכתא כוותיה והכא לא שייך טעמא דצררי וקרא דהכי נמי מפ' טעמא בפ' שום היתומים (ערכין דף כב. ושם) משום שובר והכא לא שייך בלל וא"כ אמאי הוי דרבי יוסי בר חנינא טועה וי"ל ר' יוחנן קאמאי בכל ענין אין נזקקין בין במלוה הבאה מחמת עצמה ומשום דאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין ויתומים כשלא בפני בעל דין דמי כדמוכח בהגוזל בתרא (לקמן דף קיב.) גבי חמוה דרבי ירמיה ובין במלוה הבאה מחמת אביהם ואפילו בשטר המקויים אין נזקקין משום שובר ויצרני וא"ת אדפריך משנית היה לר' יוסי בר חנינא טועה תקשה מר' יוסי בר חנינא אדרבי יוסי בר חנינא דאמר בהגוזל בתרא (שם:) גבי הא דאמר ר' יוחנן וכי מקבלין עדות שלא בפני בעל דין קבלה מיניה ר' יוסי בר חנינא כגון שהיה חולה או שהיו עדיו מבקשים ללכת למדינת הים ושלחו לו ולא בא אבל בענין אחר לא וי"ל דשמא הוא מדמה קטנים לה:

דאי אמרת מעלייה אפוטרופוס ממנעי ולא עבדי. מכאן מדקדק הר"ר חיים דאפוטרופסין לא משלמי אפילו פשעו בשל יתמי דהא הכא פשע בשור האפוטרופוס ואפ"ה מפטרי ומה שהאפוטרופוס נשבע ליתמי כדמשמע בהניזקין (גיטין דף נב. ושם:) היינו שלא עבב בלום משלהם אבל אין נשבעין שלא פשעו דאפילו פשעו פטורים והר"ר שלמה בחור ב"ר יוסף דקדק דמשלמי בפשיעה דדמפקיד (ב"מ דף מב: ושם) דההוא תורא דלא ה"ל כבי ושיני וקאמר ליאפוטרופוס זיל שלים אמר אנא לבקרא מסרתיה משמע דאם פשע משלם והשתא קשה אהדדי ואור"י דודאי מחייב אפוטרופוס לשלם בפשיעה ולא ממנעי בין מינדוי אבי יתומים בין מינדוה בית דין כדמפרש

טָעְמָא בְּהַנְיָקְקִין (גיטין דף נב: ושם) אֲבָל כַּאן דְּשָׁלֵא בְּשִׁבִּיל הַיְּתוֹמִים מְמַנִּין אוֹתוֹ דְּטוֹב הֶיְזֵק לָהֶם שֶׁלֹּא יְהֵא לָהֶם לְהַם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס אֶלָּא בְּשִׁבִּיל הַיְּתוֹמִים מְמַנִּין אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמוֹר הַשּׁוֹר שֶׁלֹּא יִגַּח אי אֲמָרַתְ דִּמְשֻׁלָּם מְמַנִּעֵי וְלֹא עֲבָדֵי וּבִירוּשְׁלְמִי בְּהַנְיָקְקִין אָמַר אַתְיָא דְּר׳ יוֹחָנָן בְּרַבָּנָן בְּתִמְיָה אֲפִילּוּ יִסְבּוֹר בְּאַבָּא שָׁאוּל דְּאָמַר מִינְּהוּ ב״ד יִשְׁבַּע בְּעֵי הֶהוּא בַּר אינשׁ לְמֵיתַב זוּזֵי בְּגִין דְּמִתְקְרֵי מְהֵימָן כְּלוֹמַר לֹא יִמְנַע בְּשִׁבִּיל כָּךְ אִם יִהְיֶה זָקוּק לְפָרֹעַ אִם יִפָּשֵׁט דְּשָׁמַח הוּא שֶׁנִּתְּשָׁבַח בְּכָךְ לְנֶאֱמָן בְּשֵׁב״ד מִמְּנִין אוֹתוֹ אֲבָל גַּבֵּי שׁוֹר אֵין נֶחְשָׁב לְנֶאֱמָן בְּשִׁבִּיל מְנוּי זֶה שֶׁאֵין זֶה בִּשְׁבִיל תִּקָּנַת יְתוֹמִים אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יָזִיק לָעוֹלָם וְאֵין נֶחְשָׁב אֶלָּא כְּשׁוֹמֵר בָּעֲלָמָא שֶׁשּׁוֹמֵר הַשּׁוֹר שֶׁלֹּא יָזִיק וְדִרְבִּי יוֹסֵי ב״ח כְּאִבָּא שָׁאוּל אֲפִילּוּ יִסְבּוֹר כְּרַבָּנָן אָדָם מְבָרֵיחַ עַצְמוֹ מִן הַשְּׁבוּעָה וְאֵין אָדָם מְבָרֵיחַ עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין כְּלוֹמַר בִּשְׁבִיל הַשְּׁבוּעָה יִהְיֶה נִמְנָע שֶׁלְּעוֹלָם צָרִיךְ לִישָּׁבַע שֶׁלֹּא עִיכֵּב כְּלוּם מִשֶּׁלָּהֶם וְנִרְאֶה דְּאַבָּאי דָּבָר מֻשָּׁל יְתוֹמִים שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע שֶׁאִם פָּשַׁט כֵּן יִהְיוּ נִמְנָעִים אֲבָל בְּזֶה אֵין חוֹשֵׁשׁ אִם יֵשׁ עֵדִים אוֹ אִם מוֹדֶה הוּא בְּעַצְמוֹ שֶׁפָּשַׁט לֹא יִמָּנַע אִם מְזַקִּיקִין אוֹתוֹ לִשָּׁלֵם: **אִי** בְּתָם פְּשִׁיטָא. וכ״ת דְּאִשְׁמוּעִי׳ דְּמְמַנִּעִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָתֵם א״כ ה״ל לְמִתְנֵי ר׳ יַעֲקֹב מְחַיֵּיב וְתוּ לֹא וּמְדָּנָקֵט ח״נ מִשְּׁמֵיהּ דְּאִיצְטְרִיךְ דְּלֹא נֵימָא נָזֵק שָׁלֵם:

וְלֹא מְשֻׁלָּם אֶלָּא פְּלֶגְא דְּמוּעָד. וְרֻבָּא לֹא בָּעֵי לְשַׁנּוֹיֵי הָכִי מִדְּלָא קָתָנֵי ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר חַיֵּיב נ״ש וְר׳ יַעֲקֹב אוֹמֵר ח״נ וְעוֹד דְּמִשְּׁמֵיהּ לֵיכָּה לְרֻבָּא דְּיֵתִין דְּלָא נָטְרִיהּ כְּלָל ה״ל לְמִתְנֵי אֵין מְשֻׁלָּם אֶלָּא חֲצִי נָזֵק שָׁוֶה דְּמִשְּׁמֵיהּ דְּר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר מְשֻׁלָּם ח״נ מִשְּׁמֵיהּ דְּמַתְנִי׳ הַחִידּוּשׁ וּמִדְּקָאָמַר הַשְׁתָּא דִּנְטְרִיהּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה חִידּוּשׁ הוּא דְּקָמ״ל דְּמְשֻׁלָּם אֲפִילּוּ ח״נ וְעוֹד דְּמִשְּׁמֵיהּ לֵיכָּה ח״נ מְגוּפֵיהּ כִּסְתָם ח״נ דִּבְכָל מָקוֹם: **אַדְּמוֹכֵי** לָהּ בְּמוּעָד לוֹקְמֵיהּ בְּתָם. תִּימְהַ דְּמַעִיקָּרָא הֲוָה פָּרִיךְ אִי בְּתָם פְּשִׁיטָא וְלֹא הֲוָה בָּעֵי לְמֵימַר דְּאִתָּא לְאַשְׁמוּעִינַן דְּמְמַעְמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָתֵם כִּדְפִי׳ לְעֵיל דְּאִם כֵּן ה״ל לְמֵימַר רַבִּי יַעֲקֹב מְחַיֵּיב וְהַשְׁתָּא דְּאַסֵּיק אַדַּעְתֵּיהּ דְּאָמַר צַד תַּמּוּת בְּמִקּוֹמָהּ עוֹמֶדֶת לֹא מָצֵי לְמִתְנֵי רַבִּי יַעֲקֹב מְחַיֵּיב דְּאִיצְטְרִיךְ לְהַכּוֹבִיר ח״נ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּמְמַעְמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָתֵם וְאִי אִיצְטְרִיךְ תְּנִי מְחַיֵּיב הֲוָה מוֹקְמִינַן לָהּ בְּמוּעָד אֲבָל תָּם פָּטוּר דְּאִין מְמַעְמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָתֵם וְאִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּמוּעָד מְשֻׁלָּם נ״ש לְאַפּוֹקֵי מִמ״ד צַד תַּמּוּת בְּמִקּוֹמָהּ עוֹמֶדֶת אֲבָל מְעִיקָּרָא דְּלֹא הֲוָה אָסִיק אַדַּעְתֵּיהּ צַד תַּמּוּת כו׳ פָּרִיךְ שַׁפִּיר אִי בְּתָם פְּשִׁיטָא דְּאִי לְאַשְׁמוּעִינַן מְמַעְמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָתֵם אָתָא לְתִנּוֹיֵי מְחַיֵּיב וְהֲוָה מוֹקְמִינַן לֵיהּ בְּתָם דְּלְמוּעָד לֹא אִיצְטְרִיךְ:

שור

לָךְ הב״ע בְּמוּעָד וְלֹא נָטְרִיהּ כְּלָל ר׳ יַעֲקֹב סָבַר לָהּ כְּר׳ יְהוּדָה בְּחָדָא וּפְלִיג עֲלֵיהּ בְּחָדָא סָבַר כְּר׳ יְהוּדָה בְּחָדָא דְּאִילּוּ ר׳ יְהוּדָה סָבַר צַד תַּמּוּת בְּמִקּוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וּפְלִיג עֲלֵיהּ בְּחָדָא דְּאִילּוּ רַבִּי יְהוּדָה סָבַר מְעַמִּידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָתֵם לִגְבוֹת מִגּוּפוֹ וְר׳ יַעֲקֹב סָבַר אֵין מְעַמִּידִין וְלֹא מְשֻׁלָּם אֶלָּא פַּלְגָּא דְּמוּעָד אָמַר סָבַר אַחָא בַּר אַבָּיֵי לְרַבִּינָא בְּשִׁלָּמָא לְאַבָּיֵי דְּאָמַר פְּלִיגִי שַׁפִּיר אֶלָּא לְרֻבָּא דְּאָמַר לֹא פְּלִיגִי אַדְּמוֹכֵי לָהּ בְּמוּעָד נוֹקְמָא בְּתָם

א׳

מְמַנְעֵי וְלֹא עֲבָדֵי. אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. שֶׁלֹּא שְׁמָרָהוּ כָּרָאוּי: וְחוֹזְרִין וְנִפְרָעִין מִן הַיְּתוֹמִים לְבֵי גַּדְלֵי. דְּאִי לֹא מְמַנְעֵי וְלֹא עֲבָדִי: חַיֵּב לְתַמּוּתוֹ. לְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי אָמְרַתְ: מַאי חֲרֵי הוּא בְּתַמּוּתוֹ דְּקָאָמַר סוּמְכוֹס. בְּרֵישָׁא: אֵילִימָא דְּלֹא מְיַיעֵד. בְּשֶׁלֹּשׁ נְגִיחוֹת לְשֶׁלֵּם מַעֲלֶיהָ בְּשֶׁהוּעֵד: הָא מְדְּקָתָנֵי סֵיפָא נִתְפַּקֵּחַ חֲרֵשׁ חַיֵּב לְתַמּוּתוֹ. דְּקִסְבָר רְשׁוּת מְשַׁנָּה מִכְּלַל דְּמַעִיקָּרָא אַיְיעֵד לֵיהּ: חֲרֵי הוּא בְּתַמּוּתוֹ.

דְּלֹא גָּבֵי נְגִיחוֹת תַּמּוּת מִינַּיהּ דְּאֵין מְעַמִּידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָתֵם לִגְבוֹת מִגּוּפוֹ: **רְשׁוּת מְשַׁנָּה.** הָרְשׁוּת שֶׁנִּשְׁתַּנָּה לָהּ שֶׁיָּצָא מִידֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְנִבְנַס לִרְשׁוּת בָּעָלִים מִשְׁנָה אֶת הַעֲדָאָתוֹ: ה״ג ר׳ יַעֲקֹב מְשֻׁלָּם ח״נ: **בְּמַאי עָסְקִינַן.** דְּאִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְמֵימְרֵי ח״נ וְלֹא תָּנָא רַבִּי יַעֲקֹב מֵחַיֵּיב: **אִי דְּעָבַד לֵיהּ שְׁמִירָה.** מְעוּלָּה וְנִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁפָּרְצוּהָ לִסְטִין מִשּׁוּם הָכֵי פָּטַר לֵיהּ מְנָזֵק שָׁלֵם כְּלַל לֹא בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי: **וְאִי דְּלֹא עָבַד לֵיהּ שְׁמִירָה.** מְעוּלָּה כּוֹחֵיהּ נָזֵק בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי: **פְּחוּתָה.** נָעֵל בְּפָנֶיהָ כָּרָאוּי וְאָמְרִינַן (לְקַמָּן דף נה:) דְּלֵית שִׁיכּוֹלָה לְעָמוֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה זְהוּ כָּרָאוּי וְהֵיינוּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה אֲצָל רוּחַ מְצוּיָה וְלֹא אֲצָל רוּחַ שֶׁאֵינָהּ כּוֹלּוֹ וְלֹאֲפוּקֵי מַהֲנֵי תְּנָאֵי דְּפְלִיגֵי בְּשִׁילְהֵי פִּירְקִין דְּאִיכָּא לְמ״ד דְּפָטוּר וְאִיכָּא לְמַחֲיֵיב לֵיהּ נָזֵק שָׁלֵם וְאִשְׁמוּעִינַן הָכָא דְּרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר בְּשִׁילְהֵי פִּירְקִין בְּמוּעָד סָגֵי לֵיהּ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה דְּמִיעֵד בֵּיהּ קָרְאֵי וּמִפָּטַר מִנָּזֵק שָׁלֵם וּמִיהוּ בְּחֲצִי נָזֵק מְחַיֵּיב דְּאַמְרִינַן לְקַמָּן לֹא פָּטַר ר׳ יְהוּדָה אֶלָּא עַל צַד הָעֲדָאָה שֶׁבּוֹ אֲבָל צַד תַּמּוּת בְּמִקּוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וְתָם לֹא סָגֵי לֵיהּ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה דְּלֹא מְיַיחֲרִי בֵּיהּ קָרְאֵי וְאע״ג דְּדָבָר צַד תַּמּוּת מְגוּפֵיהּ מִשְׁתַּלֵּם אִית לֵיהּ לְר׳ יַעֲקֹב מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָתֵם לִגְבוֹת מְגוּפֵיהּ דְּפְלִיגִי עֲלֵיהּ דְּסוּמְכוֹס לְעִילּוֹי: **וְלֹא פְלִיגִי.** ר׳ יַעֲקֹב וְרַבִּי יְהוּדָה: **וְלֹאַבַּיֵי דְּאָמַר בְּמַאי פְּלִיגִי.** אִי בְּתָם לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה נ״ש וְאִי בְּמוּעָד וּשְׁמִירָה פְּחוּתָה הִיא שֶׁמְּעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה שֶׁאֲפִילּוּ בְּשׁוֹר שֶׁל פִּיקֵּחַ ח״נ וְתוּ לֹא וְאִי בְּדְלָא נָטְרִיהּ כְּלָל מַאי טַעַם דְּר׳ יַעֲקֹב: **וְלֹא נִמְרֵיהּ כְּלָל.** וְקָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה נ״ש הַחֲצִי מִן הָעֲלֵיָיה וְהַחֲצִי מִן גּוּפוֹ דְּשָׁמְעִינַן לְרַבִּי יְהוּדָה לְקַמָּן דְּכָל תָּם וְנַעֲשָׂה מוּעָד צַד תַּמּוּת בְּמִקּוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וּמִגּוּפוֹ נִגְבֵּית וְהַאי אע״ג דְּלֵית לֵיהּ בְּעָלִים בְּנֵי דֵּעָה מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָתֵם לִגְבוֹת מִגּוּפוֹ צַד תַּמּוּת: **וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּחָדָא.** דְּכָל תָּם וְנַעֲשָׂה מוּעָד סַגִּי לֵיהּ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה וְסָבַר לָהּ כְּרַבָּנָן דְּאָמְרִי אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָתֵם לִגְבוֹת מִגּוּפוֹ צַד תַּמּוּת בְּמִקּוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וְסָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר מוּעָד סַגִּי לֵיהּ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה וְסָבַר לָהּ כְּרַבָּנָן דְּאָמְרִי אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָתֵם לִגְבוֹת מִגּוּפוֹ צַד תַּמּוּת בְּמִקּוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וְלֹא פְלִיגִי אַדְּדָדֵי אֶלָּא בְּמַאי פְּלִיגִי בְּמַאי דְּאִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה צַד תַּמּוּת בְּמִקּוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וְלֹא מְשֻׁלָּם אֶלָּא פַּלְגָּא דְּמוּעָד אָמַר לֵיהּ לְרַבִּי יַעֲקֹב אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָתֵם לִגְבוֹת מִגּוּפוֹ וְלֹא מְשֻׁלָּם אֶלָּא פַּלְגָּא דְּמוּעָד אָמַר לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָתֵם לִגְבוֹת מִגּוּפוֹ וְלֹא מְשֻׁלָּם כְּלָל אֶלָּא בְּמוּעָד אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בַּר אַבָּיֵי לְרַבִּינָא בְּשִׁלָּמָא לְאַבָּיֵי דְּאָמַר פְּלִיגִי שַׁפִּיר אֶלָּא לְרֻבָּא דְּאָמַר לֹא פְּלִיגִי אַדְּמוֹכֵי לָהּ בְּמוּעָד נוֹקְמָא בְּתָם

א׳

מִמְּנָעֵי וְלֹא עֲבֵדִי - יש לחשוש שימנעו האנשים מלהימנות אפוטרופוס. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר מֵעֲלִיַּית אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, שהרי הוא זה שלא שמר על השור כראוי, וְחוֹזְרִין וְנִפְרָעִין מִן הַיְתוֹמִים לְבִי נָדְלֵי - ולאחר שיגדלו היתומים יחזור האפוטרופוס ויגבה מהם מה ששילם עבורם, ולכך אין לחשוש שמא ימנעו.

הגמרא מביאה שנחלקו תנאים בדין המבואר במשנה שאין מעמידים אפוטרופוס לגבות משור תם מגופו: וְדִין זה אם מַעֲמִידִים לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפִּין לְתָם לִגְבּוֹת מִגּוּפוֹ, תַּנָּאֵי הִיא, וכמו דְּתַנְיָא, שׁוֹר שֶׁנִּתְחָרְשׁוּ בְּעָלָיו - שהיה בעליו פקח ונעשה חרש, שאינו שומע ואינו מדבר, וְשֶׁנִּשְׁתַּטּוּ בְּעָלָיו - או שנהיה שוטה וְשֶׁהָלְכוּ - או שהלכו בְּעָלָיו לִמְדִינַת הַיָּם, יְהוּדָה בֶּן נְקוֹסָא אָמַר בשם סוּמְכוֹס, חֲרֵי הוּא בְּתַמּוּתוֹ עַד שֶׁיָּעִידוּ בּוֹ בְּפָנֵי הַבְּעָלִים, וכיון שנתחרשו או נשתטו בעליו אי אפשר להעיד בפניהם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפִּין שישמרו על השור, וּמְעִידִין בָּהֶן בְּפָנֵי אַפּוֹטְרוֹפִּין, ובכך נעשה השור מועד. ואם לאחר שנעשה מועד, נִתְפַּקֵּחַ חֵרֵשׁ - שחזר לשמוע, או נִשְׁתַּפָּה הַשּׁוֹטֶה, וְהִגְדִּיל הַקָּטָן, וּבָאוּ בְּעָלָיו מִמְּדִינַת הַיָּם, יְהוּדָה בֶּן נְקוֹסָא אָמַר בשם סוּמְכוֹס, חָזַר השור לְתַמּוּתוֹ ואין מועיל מה שנעשה מועד בפני האפוטרופוס, עַד שֶׁיָּעִידוּ בּוֹ בְּפָנֵי בְּעָלִים, רַבִּי יוֹסֵי אָמַר חֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ שהיה מועד.

ובביאור מחלוקת התנאים: אָמְרוּ – הקשו בני הישיבה, מַאי 'חֲרֵי הוּא בְּתַמּוּתוֹ' דְּקָאָמַר סוּמְכוֹס, אִילֵימָא דְּלֹא מַיְיעַד כְּלָל – אם נבאר כוונתו שאין אפשרות כלל לעשותו מועד אלא בפני הבעלים, והיינו שאין מעמידין עליו אפוטרופוס כלל אף לא בכדי להעיד בפניו ולעשותו מועד, אם כן יקשה הָא מְדַקְתָנֵי סֵיפָא – הרי ממה ששנינו בסיפא של הברייתא לגבי נתפקח החרש שאמר סומכוס שהשור 'חָזַר לְתַמּוּתוֹ', מִכְּלָל דְּאַיְיעַד – משמע שאכן היה השור מועד בעודו אצל האפוטרופוס, וכיצד נעשה מועד אם אין מעמידים אפוטרופוס.

אֶלָּא בהכרח לומר, מַאי כוונת סומכוס במה שאמר 'חֲרֵי הוּא בְּתַמּוּתוֹ', חֲרֵי הוּא בְּתַמְיוּתוֹ – בשלימותו, דְּלֹא מְחַסְּרִינָן לֵיהּ – שאין גובים מגופו כלום, אך ודאי שמעמידים עליו אפוטרופוס לעשותו מועד וכמו שמוכח מהסיפא, אַלָּמָא מבואר שלדעת סומכוס אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבּוֹת מִגּוּפוֹ. ולפי זה יש לבאר מה שנאמר בהמשך הברייתא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וּמְעִידִין לָהֶן בְּפָנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, שאין הכוונה לענין לעשותו מועד, שבכך אף סומכוס מודה, אלא לומר שאף גובים מגוף השור בעודו תם, אַלָּמָא מבואר שלדעתם מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבּוֹת מִגּוּפוֹ.

ובביאור מחלוקת סומכוס וחכמים בסיפא. מבררת הגמרא: וְסֵיפָא של הברייתא בְּמַאי קָמְיפַלְגִי – במה תלויה מחלוקתם אם חזר השור לתמותו או שנשאר בחזקתו. מבארת הגמרא, רְשׁוּת מְשַׁנָּה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – מחלוקתם היא אם במה שעובר השור לרשות אדם אחר נשתנה דינו וחוזר להיות תם או לא. סוּמְכוֹס סָבַר רְשׁוּת מְשַׁנָּה, ולכך כאשר נתפקח החרש או בשאר האופנים שחוזר השור מרשות האפוטרופוס לרשות הבעלים, חוזר להיות תם, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר רְשׁוּת אֵינָהּ מְשַׁנָּה ונשאר השור מועד בחזקתו.

תָּנוּ רַבָּנָן, שׁוֹר של חֵרֵשׁ או שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח, רַבִּי יַעֲקֹב מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. מבררת הגמרא מאי עֲבִידְתֵּיהּ – מה עשה רבי יעקב שיש לחייבו לשלם חצי נזק. אֶלָּא אִימָא כך, 'רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק'.

ובעיקר הדין מבררת הגמרא: בְּמַאי עָסְקִינַן – באיזה שור דיבר רבי יעקב שהוצרך לחדש בו שחייב חצי נזק בלבד ולא יותר, אִי בְּשׁוֹר תָּם, פְּשִׁיטָא שחייב חצי נזק, שהרי דְּכוּלֵּי עָלְמָא – של כל אדם פקח, נַמִּי חֲצִי נֶזֶק הוּא דְּמְשַׁלֵּם ולא יותר, ומדוע הוצרך לבאר כן בשור של חרש שוטה וקטן. וְאִי מדובר בְּשׁוֹר מוּעָד, מדוע באמת ישלם חצי נזק ולא נזק שלם, הרי ממה נפשך, אִי דְּעָבְדֵי לֵיהּ שְׁמִירָה – אם שמר את השור בשמירה מעולה, אלא שיצא השור באונס והזיק, כְּלָל כְּלָל לֹא בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי - צריך להיות הדין שלא ישלם כלל ואף לא חצי נזק, וְאִי דְּלֹא עָבְדֵי לֵיהּ שְׁמִירָה, כּוּלֵּיהּ נֶזֶק בָּעֵי שַׁלּוּמֵי – ואם לא שמרו לשור בשמירה מעולה, היה צריך לחייבו נזק שלם, ולא חצי נזק בלבד.

רבא מיישב דברי רבי יעקב: אָמַר רָבָא, לְעוֹלָם מדובר בְּמוּעָד, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן שחייב רק חצי נזק, באופן דְּעָבְדֵי שְׁמִירָה פְּחוּתָה וְלֹא עָבְדֵי לֵיהּ שְׁמִירָה מְעוּלָּה – ששמר את השור בשמירה פחותה ולא בשמירה מעולה, וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה בדין זה דְּאָמַר (לקמן מה:) צַד תַּמּוּת בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת – שאף שנעשה השור מועד, החצי נזק שמשלם נשאר במקומו כדין שור תם, אלא שנוסף עליו חצי נזק לחייבו מדין מועד, וְאִי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה בדין נוסף דְּאָמַר מוּעָד סָנֵי לֵיהּ בְּשְׁמִירָה פְּחוּתָה – שדי לשמור במירה פחותה את השור המועד, ואף ששור תם צריך לשומרו בשמירה מעולה, ולכך את החצי נזק של הצד תמות חייב לשלם, שהרי לא שמרו שמירה מעולה כדין תם, אך את החצי נזק של המועד נפטר מלשלם במה ששמרו בשמירה פחותה. וְסָבַר לָהּ רבי יעקב כְּרַבָּנָן דְּאָמְרֵי מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבּוֹת מִגּוּפוֹ, ושלא כדעת סומכוס שאין מעמידין. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, וְלֹא פְּלִיגִי – וכי רבי יהודה ורבי יעקב אינם חולקים, וְהָתְנַיָא, שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח, רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּיב וְרַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר חֲצִי נֶזֶק הוּא דְּמְשַׁלֵּם. וכיצד ניתן לבאר דברי רבי יעקב כרבי יהודה.

רבה בר עולא מיישב תירוצו של רבא: אָמַר רָבָה בַּר עוּלָּא, אכן רבי יעקב סובר כדעת רבי יהודה וכתירוצו של רבא, ומה ששנינו בברייתא, אין זה מחלוקת, אלא מַה שֶּׁמְּחַיֵּיב רַבִּי יְהוּדָה פֵּירֵשׁ רַבִּי יַעֲקֹב – מה שאמר רבי יהודה בסתמא שחייב, פירש רבי יעקב דבריו שאינו מחייב אלא חצי נזק. והטעם כמו שביאר רבא ששמר שמירה פחותה ולא שמירה מעולה וחייב על הצד תמות משום שמעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו.

הגמרא מבררת את שיטת אביי: וּלְאַבַּיֵי דְּאָמַר שפְּלִיגִי רבי יהודה ורבי יעקב, בְּמַאי פְּלִיגִי – ביצד נבאר מחלוקתם. אָמַר לָךְ אביי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּמוּעָד וְלֹא נְטָרֵיהּ כְּלָל – בשור מועד שלא שמרו כלל אף שמירה פחותה, ולכך רבי יהודה מחייב נזק שלם, שחייב הן על הצד תמות והן על צד המועד, וסובר שמעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו. וְרַבִּי יַעֲקֹב שמחייב רק חצי נזק, סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲדָא וּפְלִיג עֲלֵיהּ בַּחֲדָא – סובר כרבי יהודה בדבר אחד וחולק עליו בדבר אחר. כלומר, סָבַר כְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲדָא, דְּאִילּוּ רַבִּי יְהוּדָה סָבַר צַד תַּמּוּת בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת, ובכך אף רבי יעקב מודה לו, וּפְלִיג עֲלֵיהּ בַּחֲדָא, דְּאִילּוּ רַבִּי יְהוּדָה סָבַר מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבּוֹת מִגּוּפוֹ – ולכך אף על הצד תמות חייב, ומשלם נזק שלם, וְאִילּוּ רַבִּי יַעֲקֹב סָבַר אֵין מַעֲמִידִין, ולכך לֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא פַּלְגָא דְּמוּעָד, אך על צד התמות אינו חייב משום שאין מעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו. ואף הברייתא הראשונה תתבאר באופן זה, שהיה השור מועד ואינו משלם אלא את החצי נזק של המועד.

הגמרא דנה בביאורם של אביי ורבא: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בַּר אֲבִיֵּי לְרָבִינָא, בְּשְׁלָמָא לְאַבַּיֵי דְּאָמַר שרבי יהודה ורבי יעקב פְּלִיגִי, שַׁפִּיר – מובן מדוע הוצרך להעמיד הברייתא הראשונה במועד, שאילו היה מעמיד בתם היה צריך לומר שרבי יעקב סובר שמעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, ואי אפשר לומר כן מכח דברי הברייתא השנייה. אֶלָּא לְרָבָא דְּאָמַר שרבי יהודה ורבי יעקב לֹא פְּלִיגִי, אלא שרבי יעקב מפרש דברי רבי יהודה, יקשה אַדְּמוֹקֵי לָהּ בְּמוּעָד – עד שמעמיד את הברייתא במועד וחייב חצי נזק משום הצד תמות, נוֹקְמָא בְּתָם – יעמיד את הברייתא בשור תם, ומדובר ששמרו שמירה שאינה מועלת לשור תם, וכגון

אגרות קודש

ב״ה, ו׳ תמוז, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ״ח סיון, בו כותב ראשי פרקים מדברי ימי חייו ומצבו עתה אשר נמצא בצבא וכו׳.

ובודאי למותר לעוררו, אשר כמו בצבא בשר ודם בעיקר תלוי במשמעת דקבלת עול, ואם אפילו בזמן הראשון אינם מבינים כ״כ ההכרח בזה, הרי במשך זמן קצר כל מי ששכל בריא לו יווכח לדעת ההכרח בזה אפילו כלפי מפקד בו״ד בערכו, מכש״כ וק״ו ועאכו״כ שכן הוא בהנוגע לכל אחד מישראל שהם צבאות השם יתברך בהנוגע לפקודות של המצביא הראשי הוא ממה״מ הקב״ה. וכמו שבמשל הרי אין מדרך המצביא הראשי לבוא לכל אחד ואחד מהחילים ולמסור לו הפקודה בלי כל ממוצע, אלא מוסרם הוא ע״י פקידים הקרובים במעמדם ומצבם להחיל, וכיון שהוא נתמנה מהמצביא הראשי הרי שלוחו של אדם כמותו.

עד״ז הוא גם בנמשל אשר מקבלי התורה והתנאים והאמוראים מורי הוראה בישראל ע״פ חוקי תורתנו תורת ד׳ על ידם נמסרים הוראות ממה״מ הקב״ה, וכמו שבמשל המשמעת והקבלת עול היא לא לדכא להשפיל ולהזיק את החיל, אלא אדרבה, ככל שיהי׳ יותר חזק בהמשמעת וקב״ע תוקדם עלייתו מדרגא לדרגא וטוב יהי׳ לו בכל ענייניו, עד״ז אלא **שכ״פ** ככה כן הוא בהנוגע לקבלת עול מלכות שמים המביא לקב״ע תורה וקב״ע מצות בחיי היום יומים, והאריכות בזה אך למותר.

וכיון שזכה לידיעת אור תורת החסידות עכ״פ במקצת ויודע הדרכותי׳ ומנהגי׳, עליו להתנהג בזה גם בצבא ומוטלת עליו הזכות והאחריות להכיר את חבריו בקבוצה ובפלוגה את כל זה, ולשמש סמל ודוגמא איך נצר ממשפחה שממנה בא, ואיך זה זכה להיות איזה זמן בכותלי ישיבת תומכי תמימים מתנהג ופועל, ואין לך דבר העומד בפני הרצון, ואם ירצה באמת תצליח שליחותו זו בידו.

בודאי יש לו קביעות עתים בתורה בכל יום הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות, והעיקר, בהלכות הצריכות בחיי יום יומים.

בהנוגע לשאלתו הפרטית שמציעים לו שידוכים, נכון הדבר שיתענין בזה, ובפרט שכותב שהמשתדלים בזה הם חבריו מצעירי אגו״ח, והשי״ת המשגיח על כאו״א בהשגחה **פרטית**, ינחהו בדרך הטובה לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

ב״ה, ו׳ תמוז, תשט״ו
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר מרדכי צבי שי׳

שלום וברכה!

לאחרי שתיקתו הארוכה נתקבל סו״ס מכתבו מאדר״ח תמוז, ות״ח על שבביתו הכל שלום, ויה״ר שיוסיפו גם בזה ויהי׳ הכל בריבוי, וכמבואר כל זה בסוף אסתר רבה.

מ״ש אודות האברך... הנה מובנות ופשוטות שתי הנקודות, שהיזק הרבים דוחה תועלת

אגרות קודש

היחיד, ובמילא אם יש יסוד שהמצאו של הנ״ל עם רבים תזיק להם אי אפשר לסכן אותם כו׳, ב) במרז״ל המקיים אפילו נפש אחת מישראל כו׳, בודאי שגם אברך זה בכלל, ולכן צריך לחפש בחיפוש אחר חיפוש אופנים איך להעמידו בקרן אורה, וכפי שמתאר מצב הנ״ל במכתבו, הנה נראה שיש בזה גם כן ענין של מחלה (כוונתי שנטיותיו הבלתי רצויות עכ״פ בחלקן יש לתקנן ע״י טפול רפואי), וצריך הי׳ להתייעץ עם רופא מומחה למקצוע זה, ואפשר כדאי מלכתחלה מבלי ידיעת האברך, ורק לאח״כ (ובאופן שיורה הרופא) יפגשו יחד.

בודאי למותר לעוררו על זה שכתבתי למוסדות חינוך שהשפעתי מגעת, שבעוד מועד צריך להכין צדה לדרך בשביל התלמידים לימי החופש, ומה טוב לסדר אופן שלא יופסק הקשר עמהם לגמרי למשך שבועות אלו, והרי אדרבה, במשך ימי החופש חפשים מלימודי חול יש מקום לפעול לפ״ע יותר בעניני קדש, והרי רואים במוחש שדברים וענינים הנאמרים כאילו דרך אגב, היינו לא בתור שיעור אלא במשך שיחה וטיול נקלטים ומתקבלים בטוב ובנקל יותר...

בברכה.

ב״ה, ז׳ תמוז, תשט״ו
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר שמואל יוסף שי׳

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מבדר״ח הגאולה, גאולת כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע נשיא דורנו, בו כותב אשר נסתדרו בבית מגורם החדש, דורא.

הנה יה״ר שיהי׳ בשעה טובה ומוצלחת, וינצל האפשריות שניתנה לו להפיץ תורת החסידות הדרכותי׳ ומנהגי׳ בין אנשים כאלו שלולי זאת לא היו יודעים עד״ז, ובדרכי נועם ובדרכי שלום לא רק בהבית בו דרים אלא בכל העיר כולה, שע״פ ד״ת היא כד׳ אמותיו של האדם בהנוגע לעניני עירובין, וכידוע ביאור ענין העירוב מבואר בההמשך דמצה זו תר״מ, ויה״ר שיהי׳ זה מתוך בריאות הנכונה ובשמחה וטוב לבב.

בברכה לבשו״ט.

ב״ה, ז׳ תמוז, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, כבקשתו יזכירו את כל אלה שכותב אודותם על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

ומה שכותב, אם לשמור שלשת השיעורים גם בשבת ויום טוב, פשיטא שכן הוא ואדרבה, ומה שכותב שאין נוהגים לומר תהלים בשבת ויום טוב, אינו כן, ומנהג בכל תפוצות ישראל להרבות בשבת ויו״ט באמירת תהלים.

ובמה שכתב אודות תיקון לעון הידוע, צריכים להיות זהיר בטבילת עזרא, ולהיות חקוק בזכרונו דברי תורה, ומהם לימוד המשניות ולהרבות באותיות התורה והתפלה, לתת לצדקה לפני תפלת שחרית בכל יום חול, ולהתעסק בעניני ללמד ובעניני חינוך על טהרת הקדש, ובעיקר להסיח דעתו מכל הענין אפילו מתיקונו עד לאחר הנשואין.

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ח.** אֲבָל מַבְדִּילִין עַל כָּל מַשְׁקֶה שֶׁהוּא חֲמַר מְדִינָה[כא-כב] חוּץ מִן הַמַּיִם[כג] אֲלָא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ יַיִן שֶׁאָז אֵין
2 זֶה הִדּוּר מִצְוָה[61] אִם יַבְדִּיל עַל שֵׁכָר אוֹ שְׁאָר מַשְׁקִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵם חֲמַר מְדִינָה אֲבָל אִם אֵין יַיִן

ביאורי הלכה

כא] חמר מדינה - "יין־המדינה" משקה חשוב שרוב תושבי המדינה רגילים להגישו במהלך סעודה חשובה כתחליף ליין[53], אך משקה ללא חשיבות מיוחדת (כגון ששותים אותו בכדי להרוות הצמאון בלבד - אינו חמר מדינה).

כב] חמר מדינה - משקאות חריפים או בירה[54], מיץ־סחוט טבעי[55], קפה או תה[56], וכיוצא בזה ממשקאות חשובים[57] המוגשים לאורחים כתוספת חשיבות לסעודה - מותר להבדיל עליהם בשעת הדחק[58] כגון חולה, או במקום שאין יין[59].

כג] מן המים - משקאות קלים המכילים בעיקר מים עם סוכר וצבעי־מאכל - דינם כמים - ואפילו במקום שדרך רוב אנשי העיר לקבוע סעודה עליהם[60].

ציונים והוספות

53) גדר חמר מדינה הוא משקה שקובעים עליו סעודה - היינו משקה המוגש בסעודה מחמת חשיבותו (ראה הפרטים בסי' ערב ס"י, וסי' קפב ס"ב) (והוא חלוק ממאכל שקובעים עליו סעודה שפירושו מאכל שיש בו כמות חשובה המזינה שאפשר לכבד בה אפילו אורחים)).

54) כיום נהוג להגיש משקאות חריפים או בירה כתחליף ליין - אפילו במקום שהיין מצוי מאוד, ולכך יש מקום להקל בזה בשעת הדחק, או במקום שישנה מסורת להבדיל עליהם.

55) נפוץ להגיש מיץ סחוט טבעי בתור משקה חשוב בסעודה חשובה, אלא שעדיין אין לו את החשיבות של יין או שכר, ולכך גם בשעת הדחק יש להעדיף הבדלה על שכר או בירה.

56) בקצות השלחן (סי' צז ס"ק ח) כתב שעל פי המבואר בסי' ערב ס"י (שחמר מדינה הוא משקה שמביאים אותו על השלחן בתוך הסעודה או לאחריה במקום יין) משקה טיי וקאפי לא שייך כלל לחמר מדינה דאין קובעין סעודה עליהן, אפילו במקומות שדרכם לשתות טיי או קאפי בקביעות בקבוץ חברים יחד (ואין במקומם יין או משקה אחר כלל) ואין מבדילין עליו, ע"כ.

אמנם בשעת הדחק (שאין לו יין או שכר, או חולה שאינו יכול להבדיל על השכר) רשאי להבדיל על קפה או תה, שמכל־מקום יש להם חשיבות בפני עצמה, ורגילים להגישם בסיום סעודות חשובות, ובפרט ע"פ המסורת מאדמו"ר הזקן דלהלן.

הנהגת כ"ק אדמו"ר הזקן וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב במוצאי ש"ק האחרון: כ"ק אדמו"ר הזקן הבדיל על קפה שחור במוצאי שבת האחרון בהיותו בעלמא דין.

(ספר רשימות דברים עמ' 105 (בהוצאה החדשה) ועד"ז (בשינוי קל) בלקוטי סיפורים פרלוב עמ' קכב): במוצש"ק האחרון לימי חיי כ"ק אדמו"ר הזקן בזה העולם, הבדיל כ"ק אדה"ז הבדלה על קפה שחור, אך לא יכול הי' לשתות ואמר שאין רואה התקרה, כי אם דבר ה' המחי' אותה. הקפה נשפך על פני הרבנית הצדקנית שטערנא, שהאריכה ימים עד נשיאות כ"ק אדמו"ר הצמח־צדק, ע"כ. אמנם, ייתכן שבהיותו בדרך לא היה יין בנמצא, וייתכן שהוא מחמת חלישותו).

גם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הבדיל על קפה (ללא חלב) במוצ"ש האחרון (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הריי"צ חי"ד ע' קעד, וראה ס' אשכבתא דרבי ע' 97 ששתה מהקפה מעט מאוד ע"י כף).

57) יש להעדיף את המשקה החשוב יותר במדינה זו שרגילים להגישו בסעודות - ע"ד המבואר לעיל.

כשישנם ב' משקים בחשיבות שווה - יש להעדיף את החביב עליו.

58) בקצות השלחן (סי' צז ס"ק ח) הביא מה'מנחת שבת' (סי' צו) שבארץ ישראל שהוא מקום גידול היין אין שום משקה נקרא חמר מדינה חוץ מן היין (ומתאים לכאורה לשיטת שוע"ר בגדר 'חמר מדינה'). ועפי"ז הוא הדין בכל המקומות בהם מצוי בשפע יין כשר (ראה נימוקי או"ח סי' ערב ס"ט שמקום בו מצוי היין בשפע - דינו כמקום שהיין גדל בו).

אלא שבשעת הדחק מקילים במשקאות מסויימים - כמפורט לעיל.

59) אין מבדילים על חלב, ודינו כמשקאות קלים המוזכרים להלן (ראה אגרות קודש ח"ט אגרת ב'תרעה עמ' סג).

60) כדלעיל **סי' קפב ס"ג**: אבל משקים גרועים כמו מה שקורין במדינות אלו (קווא"ס) או (בארש"ט) אין להם חשיבות יותר ממים ואין מברכים עליהם ברכת המזון אפילו במקום שדרך רוב אנשי העיר לקבוע סעודה עליהם, ואצ"ל קידוש והבדלה, לפי שאינו נקרא חמר מדינה אלא מה שיש לו חשיבות באותה מדינה כעין חשיבות יין בכל המדינות.

61) עד"ז **בסי' קפב ס"ב**: ומכל מקום מצוה מן המובחר לברך על יין וכ"ש אם יש לו יין בביתו שאין זה הידור כלל לברך על שאר משקים.

ובסי' ערב סי"א: יש אומרים שאפילו מי שיש לו יין יכול לקדש על חמר מדינה מן הדין אלא שאין זה הידור מצוה

בְּבֵיתוֹ אַף שֶׁיִּשְׁנוֹ אֵצֶל חֲנָוְנִי אֵין צָרִיךְ לִקְנוֹתוֹ[63–62] וּמִכָּל מָקוֹם מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְהַבְדִּיל עַל הַיַּיִן בְּכָל עֲנָיָן[כד–כה]:

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף ח
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

כד] בכל ענין - הידור מצוה ענינו להבדיל על המשקה המשובח ביותר שבביתו, וכשמבדיל על חמר מדינה ולא על היין שבביתו - חסר בהידור מצוה[64], אמנם גם כשאין יין בביתו - חסרה 'מצוה מן המובחר'

כה] בכל ענין - בנוסף למצוה מן המובחר שיש בהבדלה על היין - יש בזה מעלה על פי קבלה[66].

- לצאת ידי האוסרים הבדלה על חמר מדינה[65].

ציונים והוספות

62) בסי' ערב ס"י הביא ב' דיעות לענין קידוש אם כשיש יין אצל חנווני אבל אינו מצוי בכל בית האם נחשבים שאר המשקים כחמר מדינה. ובקו"א שם ס"ק א שלענין הבדלה יש מקום לומר שאפילו החולקים מודים (כמו לענין כוס ברכת המזון דלעיל סי' קפב ס"ב).

63) משום שהוא הידור מצוה בלבד, ואינו חייב להוציא ממון יותר משליש (שש"כ פ"ס הערה ה בשם הגרשז"א).

64) וייתכן שהוא הדין כשמבדיל על יין אלא שיש בביתו יין יותר משובח - אינו הידור מצוה.

65) ולדעתם כך היא תקנת הבדלה, ואינו ענין של הידור מצוה.

66) פרע"ח שער השבת פכ"ד, ולכך מבדילים על היין גם במוצאי שבת חזון.
וראה אגרות קודש חי"א (ע' שעה ועד"ז באגרות קודש חי"ג ע' קלו ועוד): קבלתי הידיעה בהנוגע למצב בריאותו... ובודאי למותר לעוררו על מרז"ל אשר כל הזהיר בין של קידוש ובין של הבדלה (ראה פדר"א פ"ך ובפי' הרד"ל שם. - עיון תפלה בסי' השלם) הרי זה מוסיף במאור עיניו.
(להעיר שבכמה מקומות באגרות־קודש מובאת סגולת ההבדלה למאור עיניים - ולא מודגש שתהיה דוקא על יין).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

א נכרי הדר במבוי ויש לו חלון אחורי ביתו פתוח לבקעה או לקרפף אפילו אין בחלון אלא ד' טפחים על ד' טפחים אינו אוסר על בני מבוי אפילו מכניס ומוציא גמלים וקרונות דרך המבוי כל היום מפני שחפץ יותר באותו שפתוח לו מאחוריו לבדו שיש לו אויר הרבה שם ונעשה פתחו למבוי כאילו אינו רגיל בו שאינו אוסר והוא שיש בבקעה או בקרפף יותר מבית סאתים שאוירו רב אבל בית סאתים קטן הוא ואינו נוח לו יותר מהמבוי.

וישראל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחריו לקרפף ושכח ולא עירב אם הקרפף יותר מבית סאתים אוסר על בני מבוי לפי שאין הקרפף ראוי לו להשתמש בו בשבת שאין מטלטלין בו אלא בד' אמות ואם הוקף לדירה אפילו הוא יותר מבית סאתים אינו אוסר [ואם הוא בית סאתים אף שלא הוקף לדירה אינו אוסר] כיון שהקרפף ראוי לו להשתמש בו בכלים ששבתו בתוכו אבל כלים ששבתו בבית אסור להוציאם לתוכו כמו שנתבאר בסי' שנ"ח ושע"ב:

חלק ב סימן שפט נכרי שיש לו חלון פתוח למבוי ובו סעיף אחד:

א מבוי שדרים בו נכרי וישראל אחד שמותר לטלטל במבוי כמו שיתבאר בסי' שצ"א ויש בית אחד אצל ביתו של זה ואינו פתוח למבוי זה אלא למבוי אחר או לרשות הרבים ויש חלון בינו לישראל הדר במבוי זה אינו יכול לערב עמו ע"י החלון שביניהם כדי להוציא כליו למבוי זה דרך ביתו של זה הפתוח למבוי זה לפי שאסור לעשות סיוע ליחיד הדר עם נכרי כמו שנתבאר בסי' שפ"ב ואפילו אם ישראלים רבים דרים בחצר אחת הרי הם כיחיד לענין טלטול במבוי כמו שיתבאר בסי' שצ"א אבל אם יש פתח ביניהם יכול לערב עמו כמו שנתבאר בסי' שפ"ב:

ב מבוי שדרים בו ישראלים ונכרי בענין שהנכרי אוסר עליהם במבוי ויש חלונות פתוחות בשכונות הישראלים מבית לבית או מחצר לחצר ועירבו יחד ע"י החלונות שביניהם אף על פי שנעשו כאנשי בית אחד ומותרים להוציא ולהכניס דרך חלונות מבית לבית ומחצר לחצר הרי אלו אסורים להשתמש במבוי דרך פתחיהם עד שישכרו מן הנכרי שע"י עירוב אינן נעשים כיחיד במקום נכרי כמו שנתבאר בסי' שפ"ב:

חלק ב סימן שצ מבוי שצדו אחד נכרי וצדו אחד ישראל ובו ב' סעיפים:

א ככל משפטי ביטול למי ששכח ולא עירב בחצירו כן הוא במבוי שאם שכחה חצר אחת ולא נשתתפה מבטלת רשותה לשאר בני המבוי או הם לה וכשהיא מבטלת להם היא נעשית כאורח אצלם אע"פ שיש בה דיורים הרבה ואין הרבים נעשים אורחים, מכל־מקום לענין טלטול במבוי כל הדיורים שבחצר נחשבים כדירה אחת כיון

שכולם יוצאים למבוי בפתח אחד דהיינו בפתח החצר ובפתח זה הוא שאוסרים במבוי ולכן נעשית החצר לענין לאסור במבוי כאילו הוא בית אחד שדרים בו רבים.

לפיכך ככל משפטי ישראל עם הנכרי בחצר כן הוא במבוי או בעיר המוקפת חומה שאין איסור לטלטל במבוי או בעיר של נכרים עד שיהיו שתי חצירות של ישראל פתוחות לתוכן והן אוסרות זו על זו אזי צריך לשכור מן הנכרים אבל בחצר אחת של ישראל אפילו יש בה הרבה בתים הם חשובים כיחיד לענין טלטול בעיר ואין צריך לשכור מן הנכרים.

והוא שתהא העיר מוקפת לדירה כמו שנתבאר בסי׳ שס״ג וסתם עיירות מוקפות לדירה שבונין בתים תחלה ואחר כך מקיפים אותם אבל סתם מבצרים (שקורין שלא״ס) אינן מוקפים לדירה:

ב כשיש בעיר ב׳ חצרות של בתי ישראל צריכים לשכור מכל חצר וחצר של נכרי ואין מועיל מה שישכרו משר העיר.

במה דברים אמורים בשר שאין הבתים שלו וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל ואפילו בשעת מלחמה שצריך להושיב אנשי המלחמה וכלי מלחמתם בבתי בני העיר אינו נעשה על פי השר אלא על פי עצה והנהגת יועצי המדינה כמנהג קצת עיירות שאין למלך ולשר עליהם שררה ושולטנות כי־אם לגבות מיסים ידועים ולשפוט משפטיהם אבל שאר צרכי העיר אינם נעשים רק על פי יועצי המדינה ומנהיגיה אבל עיירות שצרכיהן אינם נעשים אלא על פי המלך או השר והנהגתם או על פי הממונים שלהם ודאי ששכירות מהשר ההוא או מהממונה או אפילו משכירו ולקיטו (שבביתו) מועיל שהרי יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתם בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם וכל מי שיש לו רשות להניח חפציו בבית הנכרי או בחצרו נעשה כשכירו ולקיטו ויכול להשכיר רשותו שלא מדעתו ואפילו שכירו ולקיטו של זה הנעשה כשכירו ולקיטו יכול להשכיר כמו שנתבאר בסימן שפ״ב:

ג ישראלים הדרים בחצר אחת בעיר של נכרים המוקפת חומה ועברו ישראלים אחרים דרך שם ונתאכסנו בחצר אחרת של נכרי אינם אוסרים בעיר עד לאחר ל׳ יום כמו שנתבאר בסימן ש״ע באורח שנתארח בחצר אלא שהאורחים יש אומרים שהם אסורים לטלטל מחצירן למבוי שישראל הדר בעיר אוסר עליהם כל מבואות העיר מטעם שנתבאר שם.

אבל ישראל אחד הדר בחצר שדרים בה נכרים מותר לישראל אחר שאינו מתאכסן בחצר זו להוציא ולהכניס מבתי הנכרי או מבית הישראל לחצר ואין ישראל הדר שם אוסר עליו הואיל והוא אינו שובת כלל בחצר זו ואורח גמור הוא אצל זה:

חלק ב סימן שצא דין ביטול רשות לאותן ששכחו לערב ובו ג׳ סעיפים:

א עיר שהיתה קנין יחיד שבנאה יחיד לעצמו שישכירנה לרבים שאין זו דומה כלל לרשות הרבים גמורה אם הכשירו מבואותיה כהלכתם בלחי או קורה או צורת פתח או בדלתות כמו שנתבאר בסימן שס״ד הרי הם יכולים להשתתף כולם שיתוף אחד ויטלטלו בכל העיר ואינם צריכים לשייר ממנה כלום אפילו נעשית של רבים שמכרה אחר כך לרבים וכן אם בנאה להושיב בה דיורין ושייר לעצמו דרכים ופלטיות כדרך שהמלכים עושים הרי זו עיר של יחיד ומשתתפים כולם שיתוף אחד (אפילו מכרה אח״כ לרבים) וכן אם היתה של רבים מעולם ואין לה אלא פתח אחד אין זו דומה לרשות הרבים ומשתתפין כולם שיתוף אחד.

אבל אם היתה של רבים ויש לה ב׳ פתחים שהעם נכנסים בזו ויוצאים בזו שהיא דומה לרשות הרבים אע״פ שהכשירו מבואותיה כהלכותיה אין מערבין את כולה אפילו נעשית אח״כ של יחיד כי שמא תחזור ותיעשה של רבים אלא משיירין ממנה מקום אחד אפילו בית אחד ומשתתפים השאר ויהיו אלו המשתתפים מותרים בכל העיר חוץ מאותו מקום ששיירו שאסורים להוציא לשם כלים ששבתו בבתיהם ויהיו אותם הנשארים מותרים במקומם בשיתוף שעושים לעצמם אם הם רבים ואסורים בשאר כל העיר בכלים ששבתו בבתיהם ודבר זה משום היכר הוא כדי שידעו שהעירוב התיר להם לטלטל בעיר זו שרבים בוקעים בה ודומה לרשות הרבים שהרי המקום שנשאר שלא נשתתף עמהם אין מטלטלין בו אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן אבל אם לא היה שיור היה העירוב משתכח והיתה משתכחת תורת רשות הרבים ע״י שרואין שמטלטלין בעיר זו הדומה לרשות הרבים.

ולדברי האומרים שכל רשות הרבים שאין ס׳ רבוא בוקעין בה בכל יום אינה רשות הרבים גמורה שבפחות מס׳ רבוא אינה נקראת בקיעת רבים אין צריך לעשות שיור לעיר של רבים אלא א״כ ששים רבוא בוקעים בה בכל יום וע״ז סומכין עכשיו שאין נוהגין לעשות שיור לשום עיר:

ב עיר של רבים שיש לה פתח אחד וסולם במקום אחר בחומתה אין הסולם שבחומה נחשב כפתח להצריכה שיור שהסולם אינו נחשב כפתח אלא להקל אבל לא להחמיר כמו שנתבאר בסי׳ שע״ה ואפילו העמיד הרבה סולמות זה בצד זה ברוחב יותר מעשר אינם מבטלים החומה אשר שם מתורת מחיצה.

ואם יש לה שני פתחים ויש אשפה לפני אחד מהם (שמונעת בקיעת הרבים שם) הרי זו כאילו אין לה אלא פתח אחד:

ג הבתים שמניחים אותם שיור לעיר אע״פ שאינם פתוחים לעיר אלא אחוריהם לעיר ופניהם לחוץ ואין להם חלונות לעיר שאפילו אם רצו להשתתף יחד אינן יכולים ואפילו הוא רק בית אחד ואפילו הוא בית הבקר או בית התבן שאין צריך לערב כלל עושים אותם שיור ומערבים את השאר.

אבל בתי הנכרים יש אומרים שאינם מועילים לעשותם שיור לעיר ויש מתירין:

ד עיר שנשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי אחד הרי זה אוסר

על כולם ואם בנו איצטבא גבוהה ד' טפחים על פתח המבוי אינו אוסר עליהם שהרי סילק עצמו מלהשתמש במבואותיהם ואע"פ שעובר בהם בשבת אין העברה ברגל בלבד אוסרת כיון שסילק עצמו מתשמיש כמו שנתבאר בסי' שפ"ו.

אבל אם נשתתפו כל המבואות אע"פ שלא נשתתפו יחד אלא מבוי מבוי בפני עצמו אינן אוסרים זה על זה מפני שהיא רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת שלא במקומה בהעברה בלבד כיון שאינה משתמשת שם בשבת שהרי לא עירבה עמהם.

וכשמערבין מבוי מבוי בפני עצמו אין צריך לשייר כלום שאין לך שיור גדול מזה שכל אחד נעשה שיור לחבירו.

במה דברים אמורים בעיר שהיתה של רבים מעולם שמעולם הוצרכו לשיור אבל עיר שהיתה של יחיד אפילו נעשית של רבים כיון שאין צריכין לשיור והורגלו לערב כל המבואות יחד בשיתוף אחד הרי נעשו כולם כמבוי אחד ואי אפשר להם ליחלק ולערב מבוי מבוי בפני עצמו אלא א"כ יבנה כל אחד איצטבא על פתחו לחלוק רשותו מהם כדי שלא יאסור על כולם:

ה ואפילו עיר שהיתה של רבים מעולם אם היא מוקפת חומה גבוה י' טפחים ויש לה דלתות להתיר רשות הרבים שבתוכה אין מערבין אותה לחצאין לארכה דהיינו שמבואות שבצד זה של רשות הרבים יערבו עירוב אחד והמבואות שבצד הב' יערבו עירוב אחד ואפילו בני צד האחד רוצים ליתן כל רשות הרבים לצד הב' שהם ישתמשו בה בשבת מבתיהם ולא הם אין זה מועיל כלום שהרי גם הם צריכים לעבור ברשות הרבים בשבת ואוסרים אותה על בני צד הב' בדריסת רגלם והוא הדין אפילו בני מבוי אחד אין יכולים לחלוק המבוי לארכו שבני צד זה יערבו לעצמן ובני צד זה לעצמן כיון ששניהם עוברים בו בשבת ואוסרים זה על זה בדריסת רגלם כל שלא סילקו עצמן מתשמיש דהיינו שיבנה כל אחד איצטבא על פתח חצרו כמו שנתבאר בסי' שפ"ו.

אבל יכולים לחלוק העיר לרוחב דהיינו שב' הצדדים של רשות הרבים שאצל פתח זה מערבין לעצמן וב' הצדדים שאצל פתח השני מערבין לעצמן.

ובלבד שיעשו צורת פתח באמצע רשות הרבים או באמצע המבוי במקום שמתחלקים בעירובן כדי לחלוק רשות זו מזו שלא תהא כל אחת פרוצה במילואה למקום האסור לה שהרי אלו אסורים להשתמש מבתיהם לכאן ואלו אסורים לכאן כיון שלא עירבו יחד ואם אמצע המבוי או אמצע רשות הרבים במקום שמתחלקים שם אינו רחב יותר מעשר אמות די בפס רחב ד' טפחים או ב' פסין של ב' משהויין שהם מועילים לחלק רשויות כמו שנתבאר בסי' שס"ג אבל איצטבא אינה מועלת במקום דריסת הרבים.

(וכשעשו צורת פתח או ב' פסין משהויין או פס ד' ונחלקו רשות זו מזו אזי אע"פ שעוברים זה על זה בשבת אין בכך כלום מפני שזה דומה לב' חצרות זו לפנים מזו שפנימית שהיא רגל המותרת במקומה אינה אוסרת על החיצונה בדריסת רגלה בלבד בלא תשמיש הואיל ועיקר תשמיש החיצונה הוא לבני החיצונה.

ואע"פ שהפנימית יש לה ג"כ רשות להשתמש בה בחול מ"מ כיון שעכשיו בשבת מסתלקת היא מלהשתמש בחיצונה מפני שלא עירבה עמה הרי זה מועיל לשלא תאסר על החיצונה בהעברה ברגל בלבד הואיל ואין תשמיש החיצונה שוה לשניהם אלא הוא לבני החיצונה יותר מלבני הפנימית כמ"ש בסי' שפ"ו אף כאן כיון שנחלקו רשויות ובני רשות זו סילקו עצמן להשתמש ברשות זו בשבת הרי זה מועיל הואיל ואינן שוות לשניהם שכל אחת היא צריכה לאותם הדרים שם ואינה צריכה כל כך להדרים אצל רשות השניה שהרי יש להם רשות שלפניהם שיכולים להשתמש בה כל חפצם ויש להם ג"כ פתח לצאת בו אם ירצו לפיכך אין אותם שאין דרים שם אוסרים על הדרים שם בדריסת רגלם בלבד.

ואפילו מבוי שאין לו אלא פתח אחד וחלקוהו לרחבו בצורת פתח או בפסין אין הפנימים אוסרים על החיצונים כמ"ש בסי' שס"ג מפני שדומה לב' חצרות זו לפנים מזו שתשמיש החיצונה אינו שוה לשניהם.

משא"כ כשחלקוהו לארכו שתשמיש המבוי שבאמצע הוא שוה לבני ב' הצדדים לכן הם אוסרים זה על זה אפילו בדריסת רגל בלבד אע"פ שסילקו עצמן מתשמיש מחמת שלא עירבו עד שיעשו סילוק במעשה דהיינו איצטבא על פתח כל חצר וחצר כמו שנתבאר בסי' שפ"ו).

וכן כשעושין שיור לעיר של רבים אם השיור אינו מבוי שלם אלא משיירים מקצתו בלבד שמערב לעצמו צריכים לחלוק שם רשויות בצורת פתח או בפסין אם אינו רחב יותר מעשר.

ואפילו בעיר של יחיד מועילים פסין וצורת פתח לחלוק רשויות שיערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן אף על פי שהורגלו כבר לערב יחד שיתוף אחד.

אבל לחי וקורה שבפתחי המבואות אף על פי שהם מועילים להכשיר המבואות אינן מועילים לחלקם ולסלקם זה מזה לענין עירוב שיערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן בעיר של יחיד או אפילו בעיר של רבים לענין שאם מבוי אחד לא שיתף אפילו לעצמו שלא יאסור על כולם בלא איצטבא:

חלק ב סימן שצב דין עירובין לעיר ובו ט' סעיפים:

לקוטי תורה

השמחה הכפולה והמכופלת השייכת לכל אחד ואחד - אפילו בעלי עסקים - בעת העסק בתורה

*[נתבאר בתחילת המאמר ש"מדת יום" ו"מדת לילה" בעבודת ה' הן בחינת "ישראל" ובחינת "יעקב", ובדרך פרט בחינת "ישראל" ("מדת יום") היא לימוד התורה, ובחינת "יעקב" ("מדת לילה") היא עבודת התפלה, כפי שנתבאר לעיל שגילוי אורו ית' הוא בעת לימוד התורה דייקא, כמ"ש "ותורה **אור**", ואור הוא "מדת יום".*

בפרק זה יבאר שגם בלימוד התורה גופא (של כל א' וא' מישראל) יש שתי בחינות - בחינת "ישראל" ("מדת יום") ובחינת "יעקב" ("מדת לילה"):]

אך הנה יש ב' בחינות בלימוד התורה.

נתבאר לעיל אשר מדת השמחה שהיא בהישג יד כל אחד ואחד מישראל - היא השמחה בעסק ולימוד התורה, כי על ידי התורה מתדבק האדם באור אין־סוף ב"ה המלובש בתורה, ובזה הוא מרווה את צמאון נפשו החפצה ומשתוקקת לדבקה בו ית'.

אך בשמחה זו גופא יש שתי בחינות - "מדת יום" ו"מדת לילה", כלומר:

יש שהאהבה היא ברגש והתעוררות גלוי' ("מדת יום"), ובמצב כזה האדם אינו צריך לעשות שום פעולה והתבוננות מיוחדת כדי לעורר את השמחה בלבו, כי השמחה באה מאלי' ובדרך ממילא, בזה שמרווה את צמאון נפשו בעסק התורה;

ויש שהאדם נמצא במצב כזה שהתשוקה והצמאון להתדבק בה' אינם מאירים אצלו בגילוי ("מדת לילה"), ומאחר שאינו מרגיש בנפשו את הצמאון לאלקות, מובן שאינו יכול להרגיש שמחה מזה שהתורה מרווה את צמאון נפשו.

אמנם, מכל־מקום גם הוא יכול להגיע לידי שמחה בעבודת ה', אלא שזקוק לעבודה מיוחדת.

[והולך ומבאר את ב' הבחינות הללו בלימוד התורה:]

אחד, תיכף אחר התפלה, כשמעורר את האהבה, ולומד התורה בנפש צמאה כצמא למים, ואז הוא בודאי שמח בעבודתו.

כשהאדם לומד תורה "תיכף אחר התפלה" - לאחרי שבעת תפלתו התעורר באהבה והשתוקקות להיות דבוק בה', אז אינו צריך לעשות שום דבר כדי לעורר את השמחה בלימודו בתורה, כי השמחה בודאי תבוא מאלי', כמים קרים על נפש עיפה.

ובחינה השנית הוא, כשנופל מבחינת האהבה.

הבחינה השנית בלימוד התורה היא כשהאדם "נופל מבחינת האהבה" לה' שנתעורר בה בתפלתו, והאהבה והתשוקה להתדבק בה' כבר אינה נרגשת בקרבו באופן גלוי.

הן בעל עסק כשעוסק בעסקו, או יושב אוהל כו'.

בני ישראל נחלקים, בכללות, לשני סוגים - יושבי אהל ובעלי עסק; ואצל שניהם יתכן מצב שבעת התפלה היו בהתעוררות אהבה ותשוקה גלוי' להידבק בה', ומכל־מקום אחר התפלה הם "נופלים" מבחינת אהבה זו, ואש האהבה לה' כבר לא בוערת בלבם כפי שהיתה בעת התפלה.

- לא מיבעי בעל עסק, שבשעה שהוא טרוד ומושקע בעסקיו בענינים הגשמיים בודאי אינו מרגיש את הצמאון לאלקות שהי' לו בעת התפלה, אלא אפילו יושב אהל, הרי על ידי זה שמעמיק שכלו בהבנת ובהשגת חכמת התורה, הרי במשך הזמן נכבית אש האהבה לה' (שנולדה על ידי ההתבוננות בגדולתו ית' ובענין "א־ל עולם" כנ"ל), ואינה בוערת בלבו באופן גלוי כמו בעת התפלה.

[ולכאורה, בעל עסק או יושב אוהל שהוא במצב כזה ש"נופל מבחינת האהבה" לא יכול להרגיש שמחה מזה שהתורה מרווה את צמאונו להיות דבוק בהשי"ת - שהרי כבר אינו "מרגיש" בנפשו את ה"צמאון" ואת ההשתוקקות לאלקות - על זה ממשיך:]

אף־על־פי־כן יכול לשמוח את עצמו בלימודו.

על ידי התבוננות כי התורה הוא אור־אין־סוף ברוך־הוא, ואורייתא וקודשא־בריך־הוא כולא חד.

אע"פ שמדובר במצב שהאדם כבר אינו מרגיש בתוכו את האור האלקי, ואין לבו בוער באהבה

וצמאון לה', מכל־מקום, בשעה שיושב ועוסק בתורה הרי בפועל שוכן בקרבו אור אין־סוף ב"ה, שהרי אורייתא וקוב"ה כולא חד, ולכן כשחכמת התורה נקלטת ונתפסת במוחו, אור ה' (שהוא "חד" ומאוחד עם התורה) שוכן בתוכו.

וכאשר האדם יתבונן בזה, יוכל לשמח את עצמו ביתר שאת וביתר עז במתנה נפלאה זו שניתנה לו מלמעלה, אשר (גם במצב כזה, כאשר אינו מרגיש את האהבה לה', מכל־מקום) הוא זוכה לכך שאור ה' ממש שוכן בקרבו.

[והנה, כל זה שייך ביושב אהל שלומד תורת ה' כל היום ולא נתרחק כלל מה', אלא נשאר תמיד קרוב להקב"ה השוכן בתורתו שלומד.

אך לכאורה קשה להבין, כיצד בעל עסק שטרוד במשך היום בעסקיו יכול גם הוא להרגיש שמחה בעסקו בתורה.

וזהו שממשיך:]

אף שהוא רחוק מה' בתכלית הריחוק, כיון שהוא עוסק בעניני העולם ומשא ומתן.

בעל עסק העוסק כל היום בעניני העולם ובמשא ומתן, הרי הוא נעשה על ידי זה "רחוק מה' בתכלית הריחוק", כי אע"פ שאינו עובר על שום עבירה ח"ו, מכל־מקום, גם בעסק גשמי באופן המותר אין כאן שום קירוב לאלקות, שהרי סוף־סוף בעסק גשמי אין גילוי אלקות (כמו בתורה);

ואם כן, אפשר שיעלה על דעתו של בעל עסק, שלאחרי שנתרחק מאלקות בטרדת עסקיו, שוב אינו יכול לשוב ולהרגיש קירוב לה' בעת לימודו בתורה, עד כדי כך שיגיע לשמחה מדביקותו בה'.

[על זה ממשיך שאינו כן, כי:]

מכל־מקום, מאחר שהוא בהיתר יכול לחזור לה' ולעבודתו, כיון שאינו אסור וקשור בידי החיצונים.

אף שבאותה שעה שהוא טרוד ועסוק בעניניו הגשמיים נעשה רחוק מה', מכל־מקום לא נעשה מקושר ודבוק בידי "החיצונים" (הם הקליפות) עד שלא יוכל לחזור ולהתקרב לה'; כי מאחר שעניני העולם שהוא עסוק בהם הם דברי "היתר", היינו שאין בהם שום דבר עבירה ואיסור הסותר והמנגד לגמרי לאור ה' - אין עסקיו גורמים לו להיות "אסור וקשור בידי החיצונים", ולכן בכל עת שירצה, יכול לחזור ולהתקרב לה' ולעבודתו ולעסוק בלימוד התורה באופן המביא שמחה, כנ"ל.

ולכן נקרא בשם היתר.

זהו הטעם שדברים אלו נקראים בשם "היתר" (מלשון "מתיר אסורים"), "כלומר, שאינו אסור וקשור בידי החיצונים שלא יוכל לחזור ולעלות לה'".

פירוש:

אע"פ שהחיות של כל דברי ההיתר שבעולם הזה היא מ"קליפה", מכל־מקום האדם העוסק בהם לא נעשה "קשור" ו"אסור" על ידי זה עם הקליפה, אלא הוא יכול לצאת מהם.

[וכמו שממשיך:]

רצה לומר, כמו למשל האדם הניתן ביד שונאו רק שאינו חבוש, ויכול לילך ואפשר לו לברוח.

והמשל לזה - אדם הניתן ביד שונאו לפי שעה, אבל אינו חבוש אצלו, שבכל עת שירצה ביכולתו לילך ולברוח מיד השונא; וכמו כן בנמשל, כיון שהעסק בעניני העולם, אינו גורם לאדם להיות "אסור" וקשור בידי הקליפות, לכן בכל עת שירצה יש לו היכולת "לברוח" מהם, ולהתעסק בעניני אלקות.

אם לא שנכשל בדבר איסור ח"ו.

אמנם, כל זה הוא דוקא אם העסק בעניני העולם הוא רק בדברים המותרים ומתוך זהירות שלא לעבור על דבר עבירה ואיסור ח"ו.

ואם נכשל אז אין לו תקנה אם לא בהרהורי תשובה באמת, וכמ"ש במ"א.

משא"כ אם נכשל בדבר איסור ח"ו, אזי כל זמן שלא עשה תשובה נכונה על חטאו, הרי הוא "כבוש ואסור" בידי הקליפות - שזהו פירוש לשון "איסור" (מלשון "מתיר אסורים"); ולכן "אין לו תקנה" לחזור להתקרב ולהתדבק בה' (היינו להרגיש אור אלקי בנפשו באמת) אלא על ידי שיעשה תשובה תחילה, לשבר את כח הקליפה, כדאיתא בתניא ש"אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה

לשבר הקליפות שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים".

[לסיכום: אף בעל עסק הטרוד במשך היום בעניני העולם ועל ידי זה נתרחק מאלקות, אין זה מניעה שבשעה שחוזר לתורה ועבודה יוכל להדגיש שמחה בעבודתו.

ד"ה תחת אשר לא עבדת פרק ה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ומבואר במ"א בענין והייתם כאלקים יודעי טוב ורע בענין ידיעה ובחירה שהוא מקיף ופנימי תוכן הענין על בוריו) ולפ"ז מה שהבא לטהר מסייעין אותו מלמעלה בכל מיני סיבות בתחבולות שונות לזה כנ"ל וכן להיפך הבא לטמא פותחין לו כ"ז אינו בא רק לסייע את הבחירה הבאה לגלות את העצם הפשוט אם הוא טוב או רע. ואמנם הנה מוכרח עוד לומר בגוף ענין בחירה זו שהוא מה שנמשך מצד העצם שלו לטוב או לרע והיינו מה שבא מצד בחי' המקבל אין זו מכח המקבל עצמו לבד אלא שמסייעים ועוזרים לו לעורר בו הטיי' והמשכה זו אע"פ שא"צ סיוע כי ממילא יבא בזה מצד העצם מ"מ תלוי לפי אופן העזר הבא אליו מהכח העליון וממילא מוכרח לומר שגם להמשפיע שלו שהוא העזר וסיוע שמסייעין אותו מלמעלה בזה לטוב ורע אין זה מצד כח העוזר לבד רק מכח העליון השופע על העוזר ומצוה לו שיבא ויומשך למקבל לסייעו כפי הצריך לו עד שלא יהיה העזר דמשפיע מוכרח מצד בחירת המקבל מאחר שגם בחירה דמקבל בא במדה מכח העליון שהוא גבוה מן המשפיע והמקבל כנ"ל ואין בחירת המקבל מוכרחת מצד עזר המשפיע וכנ"ל דאע"ג דאתדל"ת עושה אתדל"ע לסייעו לו ואתדל"ע עושה אתדל"ת שיתעורר בבחירה זו מ"מ כ"ז עצמו הכל מן כח העליון משניהם יחד שעוזר למשפיע ומקבל כפי הצריך לבד ולפעמים עוזר למשפיע לסייע למקבל בהתעוררות ולפעמים עוזר למקבל שיעורר למשפיע והכל במדה והיינו ענין מא' קו המדה שמודד כמה יהיה ההעלאה וכמה יהיה ההמשכה בין המשכה שקודם העלאה לעורר ההעלאה כמה יהיה ובין בהעלאה שקודם ההמשכה כמה יהיה וכ"ש בהמשכה שאחר ההעלאה שתהיה הרבה או מעט וכן בהעלאה שאחר ההמשכה שהרי יכול להיות שיתעורר מלמטה הרבה ומלמעלה לא יבא רק מעט וכן להיפוך שיתעורר מלמעלה הרבה ולמטה לא יתעורר כ"כ לפי הערך וכמו ב"ק מכרזת בהתעוררות רב והמתעוררי' מעט ולפעמים מעוררים מלמטה הרבה ואינו עושה אתדל"ע כלל כמו גם כי תרבו תפלה וגו' (ומה שארז"ל מקדשים אותו מלמעלה הרבה ולהיפך מטמאין אותו הרבה גם שאינו אלא מקדש א"ע מעט או מטמא א"ע מעט היינו רק בבחי' העלם דרוח אייתי רוח בכפליים ויש היפך שאין טפה יורדת מלמעלה שאין טיפיים עולין כו') וראיה ממ"ש מי יעלה כו' נקי כפים ובר לבב בדכיות' דגופ' וכ"ז הכל בהעלאה והמשכה מכוונת לטוב יבא טוב אבל יוכל להיות להיפך כמו לחוטא שהעלאה שלו רק רע יוכל להיות שיעוררוהו מלמעלה בתשובה לטוב ובסיבות שונות אם ע"י יסורים וביטושים כמנשה ששב בתשובה שלימה ע"י היסורים או להיפך ע"י רבוי החסדים כשבואל ששב כו' מפני שמינהו על האוצרות והכל א' רק סיב' שישוב וכ"ז שלא לפי דרכו הרע שהרי לפי דרכו הרע היה צריך שיעשו לו סיבות כאלה שיהיה מוסיף ברשעו וכמ"ש ולחוטא נתן ענין לאסוף כו' וכן ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו וכן יש בהיפך בצדיק שמעשיו עשו העלאה רק לטוב יבא לו מלמעלה סיבות שונות שיפול מצדקתו כו' ויעשה רע (כיוחנן כהן גדול שנעשה צדוקי לאחר פ' שנה ששמש בכהונה גדולה וכמו אלישע אחר דלא קם מט"ט מקמיה כנ"ל) וע"ז רמז במ"ש יש צדיקים במעשיהם שיגיע אליהם מלמעלה כמו מעשה הרשעים שממשיכים עליהם דיחוי והרחקה ויש רשעים במעשיהם שיגיע אליהם כמעשה הצדיקים שימשיכו עליהם התעוררות תשובה לקרב לה' בכל מיני סיבה וכ"ז אינו רק לפי כלל המוכח דאין אתדל"ת עושה אתדל"ע שיהיה נחשב עיקר ולא אתדל"ע עושה אתדל"ת שיהיה נחשב עיקר אלא הכל מכח ומקור עליון כמו שחפץ עושה סיבות שונות בשינויי אופן אתדל"ת ואתדל"ע איך וכמה גם מהיפוך להיפוך כמו מצדיק שיהיה רשע והרשע יהיה צדיק ואעפ"כ א' בשוב רשע מדרכו חיה יחיה והצדיק כו' ואע"פ דמה שישוב רשע מדרכו היה זה מלמעלה ולהיפך בצדיק שחזר מדרכו הטוב עכ"ז הבחירה בצדיק ורשע לא קאמר ועליה נשפט אם יחיה או ימות

וכמ"ש חלילה לך השופט כל הארץ להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע וכמו כי לא שלם עון האמורי הרי היה יודע שיחטאו ואעפ"כ אין משפטם נשלם למעשה עד שיבא הדבר ויושלם עונם במעשיהם בבחירה דוקא ומה שהי' יודע בזמן זה דוקא היינו לפי עצם נקודתם הרע שיהיה הצורה רע לשלימותה ע"פ הבחירה כמה יהי' העזר וכפי הראוי ע"פ מאמר קו המדה וכן לצדיקים יודע עד כמה יטיבו שלימות הטוב והוא לפי עצם נקודתם שכך יהיה הבחירה וכך יהיה העזר לפי שהוא הכל לפי רצון העליון וכו' וד"ל.

שער הבחירה. ראה נתתי לפניך. יג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת תוקעין במקדש אבל לא במדינה, ואיתא בגמ' הטעם מחמת גזירה דרבה שמא יעבירנו ד"א בר"ה, ובגמ' ירושלמי איתא שהוא מדאורייתא כי הנה כתי' יום תרועה יהי' לכם וכתי' זכרון תרועה, בחול הוא יום תרועה ובשבת זכרון תרועה, אך באמת הנך קראי הם רק אסמכתא בעלמא אבל הוא רק מדרבנן. וצריך להבין איך אפשר לחכמים לעקור דבר מן התורה שלא לתקוע בשבת במדינה. אך הענין הוא בתחילה עלה במח' לברא במדה"ד ראה שאין העולם מתקיים שיתף מדה"ר, וצ"ל הלא השי"ת הוא רחום וחנון ואיך עלה במח' לברא במדה"ד, וגם אח"כ רק שיתף מדה"ר אבל העיקר הוא הדין. והנה כתי' כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו, כבוד מלכותך הוא כסא מלוכה, ענין המלוכה הוא אין מלך בלא עם, לשון עם הוא מלשון גחלים עוממות, כי יש גחלים לוחשות ויש גחלים עוממות כידוע, כך הוא לשון עם שהם נפרדים, אבל הראש על האברים או האדם בעצמו על האברים אינו שייך לומר שהוא מלך על האברים, הגם שהאברים הם נשמעים לרצונו אבל אין להם בחירה ורצון בזה רק שזהו מחמת שהם בבחי' היחוד, ומלוכה אינו שייך רק על נפרדים ויש להם בחירה ורצון בזה אם לקבל עול מלכותו אבל כשאין להם בחירה ורצון וזהו רק מחמת שאינם נפרדים והם בבחי' היחוד אינו שייך בחי' מלוכה כמו האדם על האברים או הנשמה על הגוף לא שייך בחי' מלוכה, וזהו אין מלך בלא עם שאין שייך בחי' מלוכה רק על עם נפרדים. אך באמת איך שייך למעלה בחי' מלוכה על נפרדי' הלא כתי' אני ראשון ואני אחרון, אני ראשון קודם ההשתלשלות ואני אחרון לאחר ההשתלשלות ומבלעדי באמציעותא ג"כ אין אלקים שום הסתר כי כולא קמי' כלא ממש חשיבי, הגם שמפורש ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד היינו לפי דעת המקבלים דעת תחתון, אבל לגבי דעת עליון אין שום נפרד כלל. אך התירוץ הוא וזהו וגבורתך ידברו שזהו ע"י גבורות וצימצומים שע"י ריבוי צימצומים נתהוו נפרדים שהם בריאה מאין ליש נפרד, וזהו ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן שם הוא בחי' היחוד, ומשם שזהו בחי' מלוכה ע"י ריבוי צמצומים יפרד בחי' נפרד מאין ליש. וזהו כי שמש ומגן הוי' אלקי', כי המגן הוא הנרתק להשמש וכמשארז"ל לע"ל מוציא הקב"ה חמה מנרתקה שנאמר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו וכתי' וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא וכו' צדיקים מתרפאי' בה ורשעים וכו', כי השמש בלא נרתק א"א לקבל אור השמש בשום אופן כי האור הוא בדומה למאור, רק ע"י נרתק אפשר לקבל אור השמש, וזהו הארה דהארה ע"י נרתק, אבל אור השמש בעצמה א"א לקבל, וכך הוא הנמשל למעלה הוי' אלקי', ששם אלקי' הוא מסתיר על שם הוי' כי שם אלקי' הוא בחי' צמצום, וזהו בראשית ברא אלקי' כי הבריאה יש מאין הוא ע"י שם אלקי' שזהו בחי' צימצום, וזהו ל"ב אלקי' הכל צמצומים שיהי' בריאה מאין ליש נפרד, אך אח"כ שיתף מדה"ר שיהי' היש בטל, כי מצד שם הוי' הי' כולו בבחי' ביטול במציאות ומצד שם אלקי' הי' כולו בבחי' פירוד לגמרי וע"י יחוד הוי' אלקי' הנברא הוא בבחי' יש אבל היש הוא בטל, ושהוא נפרד הוא מצד בחי' אלקי' והביטול הוא מצד שם הוי', וזהו כי שמש ומגן כי מגן הוא לשון מחסה ומגין אבל אינו מסתיר כ"כ על אור השמש כך הוא שם הוי' מאיר על שם אלקי' שיהי' ביטול היש בנבראים, וזהו ענין קעמ"ש שע"י שמקבלי' עליהם עול מל' עי"ז יהי' רצון למלוכה, כי מחמת שהוא בעל בחירה ויש לו רצונות להיות נפרד ומבטל רצונו לרצון ה' להיות בבחי' ביטול לרצה"ע ומזה התענוג מתהוה הצמצומי' להיות בחי'

מלוכה, נמצא הקעומ"ש הוא ממשיך בחי' מלוכה, וגם כשיש בחי' מלוכה אזי צריך לקבל עול מל' והיינו ע"י [תו"מ] כי הביטול רצון שע"י המצוה הוא קעמ"ש ועול מצות וע"י ברכת המצות הוא ממשיך הגילוי אלקו' מלמעלה. וזהו אשר קדשנו במצותיו שממשיך בחי' קודש עליון, כי המצוה והקעומ"ש היינו הביטול הוא הכלי לקבל גילוי אלקו' וע"י הברכה הוא ממשיך מלמעלה האור, וזהו ענין רמ"ח פקודין רמ"ח אברי' דמלכא, רצוננו לראות את מלכינו, כי ע"י המצות נמשכו ונתגלו אברי' דמלכא.

יו"ט של ר"ה

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ובזה יובן ענין המקלות כי לח ולבנה הוא קו הימין חסד, ולוז וערמון גבורה, מחשוף הלבן רב חסד מטה כלפי חסד כי לבן הוא לובן העליון כ"ע, וישם אותם ברהטים הוא עולמות בי"ע דהיינו המשכת מ"ד בבי"ע כדי שיהי' בהם העלאת מ"ן, והמכוון בכדי לברר הניצוצות היותר אחרונים, וזהו בשקתות המים כי מים יורדים מגבוה לנמוך נמיכות היותר אחרון, ושם יבוררו כל ניצוצות הקדושות, וזהו ויחמנה הצאן דהיינו העלאות מ"ן ועי"ז ותלדנה הצאן נשמות דבי"ע עקודים כי לידה הוא גילוי שנתגלה עקודים עקוד בכלי, והנתינת טעם לזה הוא ויתן פני הצאן אל עקוד דהנה איתא בספרים דעקוד קאי על יצחק שנעקד ממעל לעצים וזהו פני הצאן נשמות דזרע בהמה אל עקוד מס"נ עושין רצונו של מקום ועי"ז באו אל עקודים, וזהו מה שאמר בזהר על המקלות שכוונתו הי' בגין לברכו כי ברכה הוא תוס' וריבוי שע"י הבירור דניצוצות היותר אחרונים.

ובזה יובן מה שבירר מדריגות גבוהות אלו מלבן דוקא, כי דוקא מהבירור האחרון עי"ז מתגלה גילויים עליונים וכמשנת"ל בפי' רב האי גאון ובריית דשמעון הצדיק שע"י בירור דבי"ע עי"ז מתגלה השלשה ראשי ראשים, ונמצא שפי' הפסוק שיעקב לקח המקלות הוא קו האמצעי ת"ת שעולה עד הכתר והניח המקלות ברהטים דהיינו המשכות המ"ד בבי"ע ועי"ז ויחמו הצאן שהעלו מ"ן מלמטה למעלה וזהו ויתן פני הצאן הפנימית דבי"ע, ועי"ז ותלדן הצאן עקודים שגם נשמות דבי"ע יזכו ג"כ לגילוי העצם דעקודים בכלי אחד.

ויקח לו יעקב מקל לבנה

בס"ד פ' ויצא תרל"ב

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

על מנת להבין את השורות הבאות, יש להקדים, כי ישנם סדר השתלשלות פרטי וסדר השתלשלות כללי. העולמות אצילות, בריאה, יצירה ועשיה הם סדר ההשתלשלות הפרטי, אך הם קיימים גם בתור סדר השתשלות כללי: עולם האצילות הוא אור אין־סוף שלפני הצמצום, עולם הבריאה הוא עולם 'אדם קדמון', עולם היצירה הוא עולם העקודים (או הנקודים) ועולם העשיה הכללי הוא עולם האצילות.

ולפי זה מבאר הרבי נ"ע להלן, כי אצילות דכללות שהוא אור אין־סוף שלפני הצמצום נחשב סובב לגבי כללות העולמות החל מעולם 'אדם קדמון', וכמו שהוא באצילות הכללי, כך באצילות הפרטי יש בחינה של סובב ביחס לעולמות בריאה, יצירה ועשיה.

ובכל זאת, אין זה אמיתית ענין סובב כל עלמין, כיון שאפילו באצילות הכללי שהוא אור אין־סוף שלפני הצמצום ונחשב סובב ביחס לכללות העולמות, האור אין־סוף גופא הוא ענין הספירות הגנוזות שהם שורש אור הגבול. ובשביל להוות את היש ממש צריך את כוח האין־סוף ממש, הסובב האמיתי, שהוא בחינת הספירות אין קץ.

ובלשונו של הרבי נ"ע:

דהנה אצילות דכללות - אור אין־סוף שלפני הצמצום, **הרי ודאי הוא בבחינת סובב לגבי בריאה־יצירה־עשיה הכללים כו'**, שהם כל העולמות שאחרי הצמצום החל מעולם 'אדם קדמון', **דאצילות דכללות הוא האור אין־סוף שלפני הצמצום**, שמקיף את כל העולמות.

והיינו שבאצילות דכללות הם **שרש האורות הכלולים באור אין־סוף שהן עשר ספירות הגנוזות** שהם כבר מקור ושורש לאור הממלא כל עלמין זהו **בחינת אצילות דכללות כו'**, **והרי כללות האור אין־סוף שלפני הצמצום הרי הוא בבחינת סובב לגבי העולמות כו'**, **ומכל־מקום בפרטיות המדריגות** ולא בכללותם הרי זה אצילות הכללי, הספירות הגנוזות, **בחינת שרש ומקור האור פנימי כו'**. ואינו סובב אמיתי, והסובב האמיתי הוא בחינת הספירות אין קץ.

וכמו כן באצילות הפרטיות שהוא בחינת אור פנימי שביחס לעולמות בריאה, יצירה ועשיה - הוא בחינת סובב, אך בפרטיות הוא בחינת ממלא. **שמזה** - מהאור הפנימי בלבד, אור האצילות, **לא היה אפשר** להיות **התהוות היש כי־אם מבחינת אור מקיף דוקא כו'**. שגילוי האור המקיף בעולמות הפרטיים הוא על־ידי עולם 'אדם קדמון', שהוא הרצון הכללי לכללות העולמות.

והיינו, שביחס לעולמות בריאה, יצירה ועשיה הפרטיים נחשב האצילות כסובב, אך באמת הוא גם אור פנימי. וכן ביחס לכללות העולמות (בריאה, יצירה ועשיה הכלליים, החל מעולם 'אדם קדמון') הסובב האמיתי הוא אור אין־סוף שלפני הצמצום, ובו גופא, בחינת ספירות אין קץ ולא הספירות הגנוזות שהם המקור של אור הממלא כל עלמין.

וכן חיות כל העולמות והנבראים עיקרו הוא מבחינת אור הסובב - לא רק עצם ההתהוות של הנבראים הוא מכוח הסובב, אלא גם החיות הפנימית שבהם היא מכוח הסובב ('התהוות' פירושה, עצם המעבר מאין ליש. 'חיות' פירושה, שהחיות פועלת ומתגלית בנברא כפי מהותו לאחר שנתהווה, שיהיה דבר חי).

וכמו שנתבאר בספר של בינונים (תניא) **פרק מ"ח**[154] שהמשל לאור הסובב הוא מהאדם שמרגיש מה שיש בתוכו, וכך בנמשל, **שידיעתו יתברך מה שיודע את הארץ הלזו הגשמית הוא חיות כל עובי הכדור כולו והתהוותו מאין ליש כו'**, וידיעת כל הנבראים היא מידיעת עצמו, כמו שהאדם יודע מה שמתחולל בתוכו. **חרי** - מסביר הרבי נ"ע - **שהחיות של עובי הכדור הוא מידיעתו יתברך** כלומר, זה גופא שהבורא יודע את הנבראים הוא החיות שלהם, **דידיעתו יתברך הוא** לא בידיעה שחוץ ממנו, אלא **מה שבידיעת עצמו יודע את הנבראים דהיינו הידיעה שבעצמות כו'**, והיינו אור הסובב כל עלמין, **ומזה הוא החיות של הארץ וכל הנבראים כו'**.

כאן מוכיח הרבי נ"ע שחיות כל הנבראים היא מאור הסובב כל עלמין, שהרי החיות היא מהידיעה של הבורא, וידיעת הבורא היא לא מדבר שחוץ ממנו אלא מכך שיודע את עצמו, שמידיעת עצמו יודע את כל הנבראים. וענין ידיעת עצמו לא יכול להחשב כאור הממלא כל עלמין, אלא רק כאור הסובב כל עלמין שהוא גילוי עצמי של הבורא.

אך הנה חיות זה שהבורא יודע את הנבראים **אינו במורגש בנבראים ומה שבא בהם במורגש הוא מהאור פנימי,**

חרי באמת המסקנה מכל הנ"ל היא: **כל הגילוים וההמשכות דהאור פנימי הכל הוא מהאור מקיף,**

וכמו שנתבאר לעיל פרק ט"ז ופרק כ"ז דשרשי האורות של אור הממלא כל עלמין **שהן העשר ספירות הגנוזות לפני הצמצום הוא מה שהאור אין־סוף שיער בעצמו להאיר בבחינת מדה וגבול** - כלומר, מהאור אין־סוף ממש (בחינת ספירות אין קץ) נמשכה בחינה של השערה לעולמות, שהיא מקור ושורש האורות הפנימיים שנמשכים לאחר הצמצום, **שזהו** - ההשערה שלפני הצמצום להאיר במידה וגבול - **בחינת מלכות דאין־סוף כו'**. כלומר, הבחינה התחתונה בגילויים של אין־סוף לפני הצמצום הנקראת מלכות דאין־סוף, שהרי המלכות היא הבחינה התחתונה שבספירות.

וכן לאחר הצמצום כל המשכות האור פנימי הוא מהאור מקיף - והיינו, כמו שלפני הצמצום ניכר כי שורש האור הפנימי - הספירות הגנוזות, נמשך משורש אור הסובב - הספירות אין קץ, כך לאחר הצמצום נמשכים האורות הפנימיים המחיים את הנבראים מהחיות הכללית - אור הסובב.

---

154) **וזה לשונו שם:** ולקרב אל השכל יותר הוא בדרך משל. כמו האדם שמצייר בדעתו איזה דבר שראה או שרואה הנה אף שכל גוף עצם הדבר ההוא וגבו ותוכו ותוך תוכו כולו מצוייר בדעתו ומחשבתו מפני שראהו כולו או שרואהו הנה נקראת דעתו מקפת הדבר ההוא כולו. והדבר ההוא מוקף בדעתו ומחשבתו רק שאינו מוקף בפועל ממש רק בדמיון מחשבת האדם ודעתו. אבל הקדוש־ברוך־הוא דכתיב ביה כי לא מחשבותי מחשבותיכם כו' הרי מחשבתו ודעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא מראשו ועד תחתיתו ותוכו ותוך תוכו הכל בפועל ממש. למשל כדור הארץ הלזו הרי ידיעתו ית' מקפת כל עובי כדור הארץ וכל אשר בתוכו ותוך תוכו עד תחתיתו הכל בפועל ממש שהרי ידיעה זו היא חיות כל עובי כדור הארץ כולו והתהוותו מאין ליש.

ואור הסובב **נקרא חיי החיים**, היינו, החיים עצמם זה האור הפנימי, ומה שמחייה את החיים זה אור הסובב. **וכמו** שמספרת הגמרא[155] שבפומבדיתא היו נוהגים תלמידי החכמים לאחל זה לזה **מחיה החיים יתן לך חיים** ארוכים וטובים ומתוקנין **כו'** דהלשון "מחיה החיים" פירושו **שהוא המקור לכל האור והחיות פנימי שבעולמות כו'**, והיינו אור הסובב כל עלמין.

וכפי רצונו יתברך באופני הגילוים כן הוא ההמשכה והגילוי בכל העולמות והספירות כו', והיינו, שאף שהגילויים לעולמות הם בחינת אור פנימי, סיבת הגילויים היא רצונו יתברך שהוא בחינת מקיף.

בשורות דלקמן מבאר הרבי נ"ע, כי גם כשיש תוספת אור של גילוי אלוקי בעולם, סיבת ההמשכה היא האור המקיף.

וגם בחינת תוספת האור והגילוי הוא מבחינת האור מקיף לחיות תוספת אור בהפנימי כו'. יש אור אלוקי הנמשך לעולם באופן קבוע בשביל עצם קיום והתהוות העולם, ויש אור שנמשך לעיתים כתוספת על האור הקבוע. ועל זה אומר הרבי נ"ע, שלא רק שאור המקיף פועל את עצם הקיום של העולמות, אלא גם כשיש תוספת אור לעולמות מעבר להמשכה הרגילה, מקורה הוא מהאור המקיף שהוא רצונו יתברך.

וכמו בזמן דעת רצון למעלה - יש בעולמות את סדר ההנהגה הרגיל ויש זמנים מיוחדים הנקראים 'עת רצון' שבהם מתעורר רצון מיוחד בעולמות, **שנמשכים אז** - בעת רצון - **גילוי אורות נעלים, שהגילוים בעצם** הנמשכים בפועל בעולמות **הן מבחינת אור פנימי** כיון שזהו אור המתלבש בעולמות, לפי ערך וכלי הנבראים. ואף שהאור הנמשך הוא אור פנימי, הגילויים **נמשכים דוקא בזמן עת רצון כו'**, היינו, בשביל שימשכו תוספות אור באורות הפנימיים צריכה להיות התעוררות הרצון, שהוא האור המקיף.

שבת פרשת תצא

155) יומא עא, א.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

שאלות בפירוש תפלה ובקשה זו, ומהו "תשובה רפואה לעולם". העולם מעלים על האמת, והאדם ע"י התשובה, מרפא ומסיר את ההעלם.

"וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ, וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּליִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ, וְלֹא נֵבוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם וְלֹא נִכָּשֵׁל לְעוֹלָם וָעֶד". וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ תִּכֶּן בַּקָּשׁוֹת אֵלּוּ. דְּהִנֵּה תּוֹרָה הִיא חָכְמָה וְדַעַת, וּרְאִיָּה תּוֹפֵס רַק דָּבָר גַּשְׁמִי, אִם כֵּן מַהוּ עִנְיַן הַבַּקָּשָׁה שֶׁיִּהְיֶה הֶאָרַת הָעֵינַיִם בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה. וְכֵן הַבַּקָּשָׁה "וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ", הִנֵּה דְּבֵקוּת הַלֵּב הוּא עִנְיַן רוּחָנִי שֶׁהוּא עִנְיַן הֶרְגֵּשׁ הַלֵּב, וְהַמִּצְוֹת הִנֵּה עִקָּרָם הֵם בְּדָבָרִים שֶׁל פֹּעַל בְּגַשְׁמִיּוּת כְּמוֹ הֲנָחַת תְּפִלִּין צִיצִית וְכוּ', וּמַהוּ עִנְיַן הַבַּקָּשָׁה לִהְיוֹת דְּבֵקוּת הַלֵּב בַּמִּצְוֹת. וּמַהוּ עִנְיַן הַבַּקָּשָׁה דְּ"וְיַחֵד לְבָבֵנוּ" שֶׁהוּא הַהִתְאַחֲדוּת דְּב' לְבָבוֹת, וַאֲשֶׁר אָז דַּוְקָא הִנֵּה "לֹא נֵבוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם וְלֹא נִכָּשֵׁל", וְנַגִּיעַ אֶל הַתַּכְלִית הַמַּעֲלָה דְּ"לְעוֹלָם וָעֶד", דְּמִכְּלָלוּת הָעִנְיָן נִרְאֶה דְּתַכְלִית הַדָּבָר וְעִקָּרוֹ, דְּבָעוֹלָם יִהְיֶה הַבְּחִינָה וּמַדְרֵגָה דְּ"וָעֶד", וּכְדֵי שֶׁנַּגִּיעַ אֶל הַתַּכְלִית הַזֶּה הוּא עַל יְדֵי מִלּוּי בַּקָּשׁוֹת אֵלּוּ, וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיָנָם. וּלְהָבִין זֶה, הִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (יוֹמָא דַּף פּוּ עַמּוּד א) "גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה שֶׁמְּבִיאָה רְפוּאָה לָעוֹלָם", וְצָרִיךְ לְהָבִין לָמָּה צָרִיךְ הָעוֹלָם לִרְפוּאָה, דְּלִכְאוֹרָה הָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר "רְפוּאָה לָאָדָם", וּמַהוּ עִנְיַן הָרְפוּאָה לָעוֹלָם. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה עוֹלָם הוּא לְשׁוֹן הֶעְלֵם, שֶׁהָאוֹר הָאֱלֹקִי מְכֻסֶּה וְנֶעְלָם, וְלָזֹאת צְרִיכָה רְפוּאָה לְהָסִיר אֶת הַהֶסְתֵּר וּלְגַלּוֹת אֶת הָאֱמֶת, וּרְפוּאָה זוֹ הִיא עַל יְדֵי הָאָדָם,

*) נדפס בספר המאמרים - קונטרסים חלק א עמוד 472 ואילך.

לב. בין הקרובים הגאונים והאורחים הגאונים שנכחו בחגיגת הבר מצוה של רבנו הזקן, היו דודו של הרבי, הגאון ר' יוסף יצחק העילוי מטשאריי. הרבי התיידד איתו מאוד.

עם כל הגאונים שהיו נוכחים בחגיגת הבר מצוה שלו, התכתב הרבי הזקן בשאלות ותשובות שונות.

הגאון ר' אייזיק בהר"ד[125] – הראב"ד של ויטבסק – סיפר לסבא – הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש – שהיו אצלו שלושה כרכי כתבים, שהוא עצמו העתיק מהכתבים שהיו אצל כ"ק מהרי"ל – אחיו של הרבי. כולם קראו לו: הדוד לייבעלע – תשובותיו של הרבי על השאלות שקיבל מהגאונים שהיו בחגיגת הבר מצוה שלו.

לג. זמן קצר אחרי הבר מצוה שלו, נסע הרבי לויטבסק אל דודו הגאון ר' יוסף יצחק, שם שהה מספר חדשים.

לד. בזמן ששהה אצל דודו הגאון ר' יוסף יצחק – מספר הרבי לאב־הסבא (הוד כ"ק אדמו"ר "צמח צדק") – היתה כל יממה ממולאת בעונג יום טוב. חידושיו של הדוד – אומר הרבי – בכל מקצועות התורה בנגלה, נסתר, חקירה, קבלה ודרוש, היו השכלות מבהילות.

לה. ה'אמור לחכמה אחותי את'[126] – אומר הרבי – בשנותיי הצעירות, ראיתי אצל הדוד, מורי ורבי הגאון ר' יוסף יצחק. מחדש ועמקן כזה, בעל הגיון ובשפה ברורה כזה, שאת הסוגיא העמוקה ביותר היה אומר בבהירות דייקנית כזו – הנה עד ששמעתי חידושי תורה מהרבי – הרב המגיד ממזריטש – לא שמעתי מאף אחד.

לו. במשך הזמן ששהיתי אצל הדוד, הסביר לי מזמן לזמן פסוק, אגדה בגמרא או במדרש, בהסברה של קבלה וחקירה אלקית, דבר שעורר את הנשמה והאיר את הגוף. כעבור כמה שנים נודע לי, שפירושי התורה שהדוד הגאון ר' יוסף יצחק אמר לי, היו אלה, בחלקם, תורותיו של הסבא – מורנו הבעל־שם־טוב נ"ע – בביאוריו של הדוד.

לז. במשך חמש שנים בערך (תקי"ח־תקכ"ג) – מחולל הרבי שיטה חדשה בעבודת הבורא, ונקודתה: אהבת השם ויראת השם מן ההכרח שתבאנה מהבנה השכלתית עמוקה בגדלות השם בלווית הביאורים וההסברים של 'ומבשרי אחזה אלקה'[127] בהשגת החיוב, והבנות מסויימות בהפלאת ורוממות אין סוף, בדרך השגת השלילה של הביאורים וההסברים בענין 'ומבשרי אחזה'.

לח. הסבתא רבקה – אמו של הרבי – מספרת לדוד ר' משה – בנו של רבנו הזקן: המדובר עם המחותן רי"ל סגל – היה, שנישואיו של אביך יהיו באלול תקי"ט, אך סבך נסע בתחילת אלול וחזר בסוף חודש חשון. המחותן תבע להגביל את זמן הנישואין במשך החורף, אך הסבא לא רצה. מיד אחרי פסח שוב נסע הסבא וחזר בתחילת חודש תמוז. אז הגבילו את זמן הנישואין ליום ששי, ערב שבת נחמו, י"ב מנחם אב.

לט. סבך – מספרת הרבנית רבקה לר' משה – היה הצנע לכת ובעל סוד גדול. מלבדי – אומרת הסבתא רבקה – הנה בשנתיים הראשונות אחרי חתונתנו, לא ידע אף אחד, שסבך הוא חסיד של הבעל־שם־טוב[128]. כעבור שנתיים היה הסבא בחדשים אלול ותשרי אצל הבעל־שם־טוב במזיבוז, ומה התפלא לפגוש שם את גיסו ר' יוסף יצחק ואת המלמד ר' שמשון מליובאוויטש. אך הם החליטו לשמור הלאה על הסוד. במשך כל השנים עד לשנתיים אחרי הסתלקות הבעל־שם־טוב, לא ידע אף אחד שסבך הוא חסיד של הבעל־שם־טוב.

מ. סבך – מספרת הסבתא רבקה – השתוקק מאד להביא את אביך כ"ק אדמו"ר הזקן – אל הבעל־שם־טוב. אך הבעל־שם־טוב ציווה לא להביא אותו, והורה בחומרה לסבך ולגיסו, ר' יוסף יצחק, שלא לספר לאביך שום דבר אודותו – אודות הבעל־שם־טוב – שכן אין הוא צריך להיות תלמיד שלי, הוא שייך לממלא מקומי, הוא תלמיד שלו.

מא. כשהגאון הצדיק ר' ישכר דוב – מקבילניק – היה בחג השבועות תק"ט אצל הבעל־שם־טוב במזיבוז, נתן הבעל־שם־טוב לר' ישכר דוב סדר לימוד איך שהוא – ר' ישכר דוב – ילמד עם הרבי, והזהירו בחומרה שלא יספר לרבי שום דבר אודותו.

מב. רק בחודש אלול תק"כ, סיפר הגאון ר' יוסף יצחק לרבי אודות הבעל־שם־טוב, תורת החסידות ודרכי החסידים

125) הרב ר' יצחק אייזיק בהרב ר' ישעי' מתמיד (תלמידו של בעל סדר הדורות). נולד בשנת תקכ"ח ונפטר, לערך, תרכ"ז. רב באסטראוונע ואח"כ בויטבסק. בעה"מ שו"ת פני יצחק. - ראה אודותו התמים ח"ד ע' כח ואילך.

126) משלי ז, ד.

127) איוב יט, כו.

128) ראה ג"כ שיחת ח"י אלול ה'תש"ג שיחה ד.

אגרות קודש

ב"ה, ערב פסח, ת"ש
לייקוואוד

שלום וברכה!

ידידינו הרב התמים וו"ח אי"א בעל מדות טובות מוה"ר נחמן שי' קאוואלסקי והרב וו"ח אי"א בעל מדות טובות בנשק"ע מוה"ר יחיאל מיכל שי' האגער התנדבו א"ע לנסוע למחנם הטוב לועד פדיון שבוים עבור מרכז ישיבות תומכי תמימים דליובאוויטש אשר תחת הנהלתי הנמצאות בווארשא לע"ע תחת ממשלת הנאציס אשר כל יום ויום שהם מתעכבים שמה היא סכנת נפשות ממש.

וחוב קדוש על כל אחד ואחד מישראל לעזור להציל את תלמידי חכמים הנמצאים בסכנה גדולה וכל או"א בודאי ירצה ליטול חלק במצוה רבה של פדיון שבוים. ובזכות מצוה רבה הזאת יעזר השי"ת להמנדבים, העושים והמעשים, בבני חיי ומזוני ובכל הדרוש להם בגשמיות וברוחניות.

הדו"ש ומברכם.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה ט' תמוז, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה - בו כותב אשר לפני זמן למד בישיבה והצליח בלימודים, ואשר אח"כ לפי דעתו סרה ההצלחה ממנו, אינו יכול להתקשר אל הלימוד כו' וכו', ובמילא הרגש של נחיתות בלבו ומסופק אם יצליח בלימודו, ושואל דעתי בזה.

והנה אם בקולי ישמע יגרש את הרגש הנ"ל, וגם את המחשבות הנ"ל כליל לא רק מלבו אלא גם המד' אמות שלו, וימשיך בלימוד בתורתנו תורת חיים, אלא שיבקש את הראש ישיבה בכתה המתאימה אליו שיסדר לימודו במשך זמן הראשון עכ"פ במקום שלבו חפץ, והחששות הנ"ל אין להם יסוד והם מפיתויי היצר.

אלא שכיון שבכל ענין וכל אדם זקוק לסייעתא דשמיא, ומדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה, מהנכון ביותר שיעשה הוא למשפיע לקבוצת נערים, כמובן בגיל יותר צעיר ממנו, ובזמנים הפנוים מלימוד שלו, ילמוד עמהם או יותר נכון ישוחח עמהם בעניני פרשת השבוע, הלכות הצריכות בחיי היום יומים של נערים כאלו וידריכם במנהגי ישראל המתאימים להם, וכיון שמובטחני שיצליח בזה, גם זו תהי' הוכחה נוספת שהחששות הנ"ל אין להם כל יסוד ועלה יעלה בלימוד ויצליח בהם.

בודאי ישמור עכ"פ מכאן ולהבא שלשת השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בחומש תהלים ותניא הידועים, וכן יפריש בכל יום חול קודם התפלה - שתים שלש פרוטות לצדקה, מובן שכ"ז צ"ל בלי נדר -.

בברכה לבשו"ט בכל הנ"ל בהקדם,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

פרק ד משנה ו

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכָל הַמְחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת:

נקודות משיחות קודש

המפרשים[1] ביארו שהכוונה לכבד את ספר התורה ולומדיו. ואולם מכיון שכיבוד ספר־תורה הוא הלכה בשולחן־ערוך[2] ומסכת אבות באה ללמדנו ענינים שהם "מילי דחסידותא"[3], מוכרחים, לכאורה, לפרש את המשנה באופן אחר.

עוד יש לדייק בדברי המשנה - "גופו מכובד" - מהו הדגש על "גופו" דוקא?

להבנת הדברים יש להתבונן בהנהגתו של רבי יוסי עצמו:

מסופר במדרש[4] על "מטרונה" (גבירה מבית המלוכה) שנהגה להציג לרבי יוסי שאלות שונות (כגון, מה הם מעשי הקב"ה לאחר שסיים לברוא את העולם?) ורבי יוסי היה משיב לה על שאלותיה. למרות שיכול היה להמנע מלהשיב לה - ובפרט שהשאלות לא נגעו כלל לאותן מצוות שהיא מחויבת בהן - עם כל זאת השתדל רבי יוסי לענות על כל שאלותיה, וזאת כדי להעלות את כבוד התורה אף בעיניה של אותה "מטרונה".

לפי זה יש לומר כי באומרו "כבוד התורה" נתכוון רבי יוסי להסברת התורה באופן כזה שיעלה את קרנה וכבודה בעיני הבריות.

זאת אפוא מלמדנו רבי יוסי כי על־פי מידת חסידות יש לכבד את התורה גם במקום שאינו מחוייב מצד הדין וכמו במקרה הנ"ל: אשה נוכריה שואלת שאלות על התורה ואין כל חיוב לענות עליהן - אף־על־פי־כן טרח רבי יוסי להשיב עליהן, בכדי שגם אומות העולם ("הבריות") יכבדו את התורה.

זו גם הסיבה שרבי יוסי נקט הלשון "גופו מכובד", שכן לגויים יש שייכות אך ורק לגופו של היהודי (כנאמר בתניא[5]: "הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם"), אך בכל הנוגע לנשמת היהודי - אין לגויים כל קשר ושייכות.

לכן, כאשר יהודי משתדל שהתורה תהיה מכובדת בעיני כולם, גם בעיני הבריות (אומות העולם), הבריות מכבדות "את גופו".

(שיחות קודש תשל"ח - מוצ"ש פרשת קורח)

דברי המשנה צריכים עיון: אצל יהודי הנשמה היא העיקר והגוף רק טפל אליה[6]. לפי זה, כאשר המשנה עוסקת בכבוד האדם ("מכובד על הבריות"), היה עליה להדגיש את הנשמה ולא את הגוף?!

זאת ועוד: הביטוי "בריות" מתאים למי שאין להם שום מעלה (לא מצד שכלם ולא מצד מידותיהם) והם בבחינת "בריות בעלמא"[7], דהיינו שמעלתם היחידה היא שנבראו על־ידי הקב"ה. נשאלת אפוא השאלה - מהו השבח להיות מכובד על־ידי "בריות" נחותות שכאלה?

ההסבר הוא: כבוד התורה (שהיא חכמתו של הקב"ה) הוא דבר המתחייב בפשטות (גם ללא הנמקות והבטחות). אולם לעיתים עשויה השמירה על כבוד התורה להיות כרוכה בקשיים שמציבים חיי הגוף. שכן, בהיות בני ישראל נתונים בגלות כ"כבשה אחת בין שבעים זאבים"[8], יתכן שהקפדה יתרה על ענינים הקשורים לכבוד התורה תסב להם קשיים בפרנסה וכיוצא בזה.

אומרת לנו המשנה: כאשר יהודי מכבד את התורה, אזי אפילו ה"בריות" הנחותות ביותר לא זו בלבד שלא יפריעו לו בעניני הגוף הגשמיים, אלא הן אף יסייעו לו בעניני הגוף. ואמנם כך גם רואים בפועל, שכאשר יהודי עומד בתוקף על עקרונותיו בכל הקשור לעניני יהדות - סביבתו רוחשת לו כבוד והערכה ומתקיים בו "כל המכבד את התורה - גופו מכובד על הבריות".

('תורת־מנחם - התוועדויות' תשד"מ, כרך ג, עמ' 1820)

---

1) רש"י ורע"ב. 2) אורח-חיים סימן קמו, יורה-דעה סימן רמד. 3) בבא קמא ל, א. 4) לדוגמה ראה בראשית-רבה ד, ו. שם יז, ז. ועוד. 5) פרק מט. 6) ראה תניא פרק לב. 7) תניא שם. 8) מדרש תנחומא תולדות ה.

פרשת קרח

טז א וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי
וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי
רְאוּבֵן: ב וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרָאֵי
מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם: ג וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם
קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל
יְהוָה: (לוי) ד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו: ה וַיְדַבֵּר
אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה
אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת
אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו: ו זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־
לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: ז וּתְנוּ־בָהֶן | אֵשׁ
וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן | קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה
הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם
בְּנֵי לֵוִי: (ישראל) ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא
בְּנֵי לֵוִי: ט הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי
הָעֵדָה לְשָׁרְתָם: י וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ
בְּנֵי־לֵוִי אִתָּךְ וּבקשתם (וּבִקַּשְׁתֶּם) גַּם־כְּהֻנָּה: יא לָכֵן אַתָּה
וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא
כִּי כתיב תלונו קרי תַלִּינוּ עָלָיו: יב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה
לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא
נַעֲלֶה: יג הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ
גַּם־הִשְׂתָּרֵר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 290)

בַּיִת מָלֵא סְפָרִים מַהוּ שֶׁיְּהֵא חַיָּב בִּמְזוּזָה (רש"י טז, א)

לא מָצִינוּ שֶׁמֹּשֶׁה עָנָה עַל שְׁאֵלוֹת אֵלּוּ שֶׁל קֹרַח, לֹא לְגַבֵּי מְזוּזָה וְלֹא לְגַבֵּי צִיצִית; הוּא רַק אָמַר "וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה'". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה נוֹגֵעַ בַּדָּבָר, בִּהְיוֹתוֹ אָחִי אַהֲרֹן, וְהַהֲלָכָה הִיא שֶׁתַּלְמִיד חָכָם שֶׁמּוֹרֶה הוֹרָאָה וְהוּא נוֹגֵעַ בַּדָּבָר, אֵינוֹ מֻסְמָךְ לוֹמַר "כָּךְ קִבַּלְתִּי".

שני יד אַף לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאֹתָנוּ
וַתִּתֶּן־לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם הֲעֵינֵי הָאֲנָשִׁים
הָהֵם תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה: טו וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד
וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר
אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת־אַחַד מֵהֶם:
טז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הֱיוּ
לִפְנֵי יְהוָה אַתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן מָחָר: יז וּקְחוּ | אִישׁ
מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי
יְהוָה אִישׁ מַחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַחְתֹּת
וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מַחְתָּתוֹ: יח וַיִּקְחוּ אִישׁ
מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת
וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: יט וַיַּקְהֵל
עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וַיֵּרָא כְּבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 109)

שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק בִּתְמִידֵי צִבּוּר (רש"י טו, טז)

בַּמִּדְרָשׁ נֶאֱמַר: "חֵלֶק בְּאוֹתָהּ מִנְחָה שֶׁהִקְרִיבוּ". אֲבָל רַשִׁ"י לֹא כָּתַב כֵּן, שֶׁהֲרֵי חֶלְקָם שֶׁל עֲדַת קֹרַח בַּמִּנְחָה אֵינוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה וְלָכֵן אֵין שַׁיָּךְ בָּזֶה 'שֶׁלָּהֶם' (וְרַשִׁ"י לְשִׁיטָתוֹ, שֶׁפָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה אֵינוֹ נֶחְשָׁב שֶׁלּוֹ - סוכה כז, ב ד"ה כל האזרח). מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן חֶלְקָם שֶׁל הָרִ"ן אִישׁ בְּתָמִידֵי צִבּוּר שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה (לֹא בְּמִנְחָה אוֹ בְּתָמִיד שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם) – שֶׁפִּיר שַׁיָּךְ לְקָרוֹתוֹ חֵלֶק.

שלישי כ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
כא הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם
כְּרָגַע: כב וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי
הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל
כָּל־הָעֵדָה תִּקְצֹף: ס כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: כד דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב
לְמִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם: כה וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ
אֶל־דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:
כו וַיְדַבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי
הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל־תִּגְּעוּ בְּכָל־אֲשֶׁר
לָהֶם פֶּן־תִּסָּפּוּ בְּכָל־חַטֹּאתָם: כז וַיַּעֲלוּ מֵעַל

מִשְׁפַּ֣ן־קֹ֔רַח דָּתָ֖ן וַאֲבִירָ֑ם מִפֹּ֣עֶב וְדָתָ֗ן וַאֲבִירָם֙
יָצְא֣וּ נִצָּבִ֔ים פֶּ֖תַח אָהֳלֵיהֶ֑ם וּנְשֵׁיהֶ֥ם וּבְנֵיהֶ֖ם
וְטַפָּֽם׃ כח וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֔ה בְּזֹ֥את תֵּדְע֖וּן כִּֽי־יְהוָ֣ה
שְׁלָחַ֔נִי לַעֲשׂ֖וֹת אֶת כָּל־הַמַּעֲשִׂ֣ים הָאֵ֑לֶּה כִּי־לֹ֥א
מִלִּבִּֽי׃ כט אִם־כְּמ֣וֹת כָּל־הָאָדָ֗ם יְמֻתֻ֙ון֙ אֵ֔לֶּה
וּפְקֻדַּ֥ת כָּל־הָאָדָ֖ם יִפָּקֵ֣ד עֲלֵיהֶ֑ם לֹ֥א יְהוָ֖ה
שְׁלָחָֽנִי׃ ל וְאִם־בְּרִיָּ֣ה יִבְרָ֔א יְהוָ֖ה וּפָצְתָ֣ה
הָאֲדָמָ֗ה אֶת־פִּ֙יהָ֙ וּבָלְעָ֣ה אֹתָ֔ם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁ֖ר
לָהֶ֑ם וְיָרְד֤וּ חַיִּים֙ שְׁאֹ֔לָה וְיָדַעְתֶּ֕ם כִּ֚י נִאֲצ֣וּ
הָאֲנָשִׁ֣ים הָאֵ֔לֶּה אֶת־יְהוָ֖ה׃ לא וַיְהִ֗י כְּכַלֹּתוֹ֙ לְדַבֵּ֔ר
אֵ֚ת כָּל־הַדְּבָרִ֣ים הָאֵ֔לֶּה וַתִּבָּקַ֥ע הָאֲדָמָ֖ה אֲשֶׁ֥ר
תַּחְתֵּיהֶֽם׃ לב וַתִּפְתַּ֤ח הָאָ֙רֶץ֙ אֶת־פִּ֔יהָ וַתִּבְלַ֥ע
אֹתָ֖ם וְאֶת־בָּתֵּיהֶ֑ם וְאֵת֙ כָּל־הָאָדָ֔ם אֲשֶׁ֖ר לְקֹ֥רַח
וְאֵ֖ת כָּל־הָרְכֽוּשׁ׃ לג וַיֵּרְד֨וּ הֵ֤ם וְכָל־אֲשֶׁר֙ לָהֶ֔ם
חַיִּ֖ים שְׁאֹ֑לָה וַתְּכַ֤ס עֲלֵיהֶם֙ הָאָ֔רֶץ וַיֹּאבְד֖וּ מִתּ֥וֹךְ
הַקָּהָֽל׃ לד וְכָל־יִשְׂרָאֵ֣ל אֲשֶׁ֤ר סְבִיבֹתֵיהֶם֙ נָ֣סוּ
לְקֹלָ֔ם כִּ֥י אָמְר֖וּ פֶּן־תִּבְלָעֵ֥נוּ הָאָֽרֶץ׃ לה וְאֵ֣שׁ
יָצְאָ֔ה מֵאֵ֖ת יְהוָ֑ה וַתֹּ֣אכַל אֶת֙ הַחֲמִשִּׁ֣ים וּמָאתַ֔יִם
אִ֖ישׁ מַקְרִיבֵ֥י הַקְּטֹֽרֶת׃ ס יז א וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה
אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃ ב אֱמֹ֞ר אֶל־אֶלְעָזָ֣ר בֶּן־אַהֲרֹ֗ן
הַכֹּהֵן֙ וְיָרֵ֣ם אֶת־הַמַּחְתֹּ֔ת מִבֵּ֖ין הַשְּׂרֵפָ֑ה וְאֶת־
הָאֵ֖שׁ זְרֵה־הָ֥לְאָה כִּי֙ קָדֵ֔שׁוּ׃ ג אֶת֙ מַחְתּ֣וֹת
הַחַטָּאִ֣ים הָאֵ֔לֶּה בְּנַפְשֹׁתָ֑ם וְעָשׂ֨וּ אֹתָ֜ם רִקֻּעֵי֩
פַחִ֨ים צִפּ֜וּי לַמִּזְבֵּ֗חַ כִּֽי־הִקְרִיבָם֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה
וַיִּקְדָּ֑שׁוּ וְיִהְיוּ֙ לְאֹ֔ות לִבְנֵ֖י יִשְׂרָאֵֽל׃ ד וַיִּקַּ֞ח אֶלְעָזָ֣ר
הַכֹּהֵ֗ן אֶת֙ מַחְתֹּ֣ות הַנְּחֹ֔שֶׁת אֲשֶׁ֥ר הִקְרִ֖יבוּ
הַשְּׂרֻפִ֑ים וַיְרַקְּעֻ֥ום צִפּ֖וּי לַמִּזְבֵּֽחַ׃ ה זִכָּר֙וֹן לִבְנֵ֣י
יִשְׂרָאֵ֔ל לְמַ֗עַן אֲשֶׁ֤ר לֹא־יִקְרַב֙ אִ֣ישׁ זָ֔ר אֲשֶׁ֥ר לֹא
מִזֶּ֖רַע אַהֲרֹ֑ן הוּא֙ לְהַקְטִ֣יר קְטֹ֔רֶת לִפְנֵ֖י יְהוָ֑ה
וְלֹא־יִהְיֶ֣ה כְקֹרַ֔ח וְכַעֲדָתֹ֖ו כַּאֲשֶׁ֣ר דִּבֶּ֥ר יְהוָ֖ה
בְּיַד־מֹשֶׁ֥ה לֽוֹ׃ פ ו וַיָּלֻ֗נוּ כָּל־עֲדַ֛ת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵ֖ל
מִמָּחֳרָ֑ת עַל־מֹשֶׁ֥ה וְעַל־אַהֲרֹ֖ן לֵאמֹ֔ר אַתֶּ֥ם
הֲמִתֶּ֖ם אֶת־עַ֥ם יְהוָֽה׃ ז וַיְהִ֣י בְהִקָּהֵ֣ל הָעֵדָ֗ה
עַל־מֹשֶׁ֥ה וְעַל־אַהֲרֹ֖ן וַיִּפְנ֣וּ אֶל־אֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד וְהִנֵּ֤ה
כִסָּ֙הוּ֙ הֶֽעָנָ֔ן וַיֵּרָ֖א כְּב֣וֹד יְהוָֽה׃ ח וַיָּבֹ֥א מֹשֶׁ֖ה
וְאַהֲרֹ֑ן אֶל־פְּנֵ֖י אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 53)

מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁפָּרְחָה עָלָיו מִקְצָת מְדִינָה (רש"י טז, כב) הַיְינוּ שֶׁהַנְהָגַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיְתָה סְרוּחָה וּמְאוּסָה בְּעֵינֵי ה', אֲבָל לֹא הִתְפַּוְּנוּ לְמָרֹד בּוֹ, שֶׁהֲרֵי קֹרַח הֵסִית וּפָתָה אוֹתָם עַד שֶׁהִכְנִיסָם לְמַחֲלֶקֶת זוֹ. וְאִלּוּ קֹרַח, שֶׁהֵבִיא אוֹתָם לְסַרְחוֹן זֶה, הוּא חוֹטֵא מַמָּשׁ, מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת. מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הַחוֹטֵא, נִפְרָע מִכֻּלָּם, גַּם מֵאֵלּוּ שֶׁפָּרְחוּ; אֲבָל הַקָּבָ"ה, הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת, הֲרֵי יוֹדֵעַ מִיהוּ הָאִישׁ הָאֶחָד הַחוֹטֵא, וּמַדּוּעַ יִקְצֹף עַל כָּל הָעֵדָה.

רביעי ט וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃ י הֵרֹ֣מּוּ
מִתּ֣וֹךְ הָעֵדָ֣ה הַזֹּ֔את וַאֲכַלֶּ֥ה אֹתָ֖ם כְּרֶ֣גַע וְיִפְּלוּ
עַל־פְּנֵיהֶ֑ם׃ יא וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֗ה אֶל־אַהֲרֹן֙ קַ֣ח אֶת־
מַחְתָּ֔ה וְתֵ֥ן־עָלֶ֖יהָ אֵ֣שׁ מֵעַ֣ל הַמִּזְבֵּ֑חַ וְשִׂ֥ים
קְטֹ֖רֶת וְהוֹלֶךְ֙ מְהֵרָ֔ה אֶל־הָעֵדָ֖ה וְכַפֵּ֣ר עֲלֵיהֶ֑ם
כִּֽי־יָצָ֤א הַקֶּ֙צֶף֙ מִלִּפְנֵ֣י יְהוָ֔ה הֵחֵ֖ל הַנָּֽגֶף׃ יב וַיִּקַּ֣ח
אַהֲרֹ֗ן כַּאֲשֶׁ֤ר | דִּבֶּר֙ מֹשֶׁ֔ה וַיָּ֖רָץ אֶל־תּ֣וֹךְ הַקָּהָ֑ל
וְהִנֵּ֤ה הֵחֵל֙ הַנֶּ֔גֶף וַיִּתֵּ֥ן אֶת־הַקְּטֹ֖רֶת וַיְכַפֵּ֥ר
עַל־הָעָֽם׃ יג וַיַּעֲמֹ֞ד בֵּ֣ין הַמֵּתִ֗ים וּבֵין֙ הַחַיִּ֔ים
וַתֵּעָצַ֖ר הַמַּגֵּפָֽה׃ יד וַיִּהְי֥וּ הַמֵּתִ֖ים בַּמַּגֵּפָ֑ה אַרְבָּעָ֤ה
עָשָׂר֙ אֶ֣לֶף וּשְׁבַ֣ע מֵא֔וֹת מִלְּבַ֖ד הַמֵּתִ֥ים עַל־
דִּבְרַ֖ת קֹֽרַח׃ טו וַיָּ֥שָׁב אַהֲרֹ֖ן אֶל־מֹשֶׁ֑ה אֶל־פֶּ֣תַח
אֹ֔הֶל מוֹעֵ֔ד וְהַמַּגֵּפָ֖ה נֶעֱצָֽרָה׃ פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 69)

שֶׁאִם הִקְדִּים לֵוִי אֶת הַכֹּהֵן . . צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ . . לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה (רש"י יח, כט)

בְּלִמּוּד עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט לֹא מִסְתַּבֵּר לוֹמַר שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַחִיּוּב לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה כְּבָר יָשְׁנוּ בְּפֹעַל בַּטֵּבֶל חֵלֶק הַתְּרוּמָה (שֶׁעָתִיד לְהַפְרִישׁ). וּלְפִי זֶה מוּבָן מַדּוּעַ צְרִיכִים פָּסוּק מְיֻחָד שֶׁאִם הִקְדִּים הַלֵּוִי אֶת הַכֹּהֵן בַּכָּרִי חַיָּב לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה.

חמישי טז וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃ יז דַּבֵּ֣ר |
אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וְקַ֣ח מֵאִתָּ֗ם מַטֶּה֙ מַטֶּ֣ה לְבֵ֔ית
אָ֖ב מֵאֵ֣ת כָּל־נְשִׂיאֵהֶ֑ם לְבֵ֥ית אֲבֹתָ֖ם שְׁנֵ֣ים עָשָׂ֑ר

מַטּוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּהוּ: יח וְאֶת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּה לֵוִי כִּי מַטֵּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבֹתָם: יט וְהִנַּחְתָּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדוּת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה: כ וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר־בּוֹ מַטֵּהוּ יִפְרָח וְהִשְׁכֹּתִי מֵעָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִם עֲלֵיכֶם: כא וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו | כָּל־נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם: כב וַיַּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֹּת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדֻת: כג וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדוּת וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶּרַח וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים: כד וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 196)

וְלָמָּה שְׁקֵדִים, הוּא הַפְּרִי הַמְמֻהָר לְהַפְרִיחַ מִכָּל הַפֵּרוֹת

(רש"י יז, כג)

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁיֵּשׁ שָׁפַע שֶׁל חֶסֶד הַמִּתְעַכֵּב עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה, כִּי בְּכָל דֵּנִים אֶת הָאָדָם אִם הוּא רָאוּי לְשָׁפַע זֶה. אַךְ בִּבְרָכַת כֹּהֲנִים עוֹבֵר הַשֶּׁפַע בִּמְהִירוּת דֶּרֶךְ כָּל הָעוֹלָמוֹת, וּכְמוֹ נָהָר גָּדוֹל מְאֹד, שֶׁ"הָלוֹךְ יֵלֵךְ כְּמִנְהָגוֹ וְיִשְׁטֹף הָעֹצִים וְהֶעָפָר הַמְעַכְּבִים". וּבָזֶה נִרְמָז גַּם עִנְיַן הָאִתְהַפְּכָא: כַּאֲשֶׁר הַמַּיִם בּוֹקְעִים אֶת הַסְּתִימָה, הִיא נִסְחֶפֶת בַּזֶּרֶם "וּמְמַהֶרֶת לָלֶכֶת, עַד שֶׁהַמַּיִם נִגְרָרִים אַחֲרֶיהָ".

ששי כה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ: כו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה: פ כז וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוַעְנוּ אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ: כח כָּל הַקָּרֵב | הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ: ס יח א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם: ב וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתֻךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת: ג וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־יָמֻתוּ גַּם־הֵם גַּם־אַתֶּם: ד וְנִלְווּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקָּרֵב אֲלֵיכֶם: ה וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: ז וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: פ ח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם: ט זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקָּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ: י בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָּךְ: יא וְזֶה־לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ: יב כָּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ נְתַתִּים: יג בִּכּוּרֵי כָּל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ: יד כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה: טו כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ | פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה: טז וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף

חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הִוא: יז אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: יח וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה: יט כָּל ׀ תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל ׀ לַיהוָה נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִוא לְפְנֵי יְהוָה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ: כ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 63)

כָּל פֶּטֶר רֶחֶם . . יִהְיֶה לָךְ . . וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה (יח, טו)

מִפַּשְׁטוּת הַכְּתוּבִים מוּכָח שֶׁגֶּדֶר הַפִּדְיוֹן הוּא פְּדִיַּת הַחֲמוֹר מִיַּד הַכֹּהֵן, כִּי תֵּכֶף מִשֶּׁנּוֹלַד הוּא שֶׁל הַכֹּהֵן (״לְךָ יִהְיֶה״), אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה צִוְּתָה לְיִשְׂרָאֵל לִפְדּוֹתוֹ מִן הַכֹּהֵן, וְגַם הַקַּלָּה עָלָיו שֶׁיָּכוֹל לִפְדּוֹתוֹ בְּשֶׂה. וְהִנֵּה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם נָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַחֲמוֹר לֹא קִיֵּם אֶת הַמִּצְוָה. אֲבָל יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם לְשִׁיטָה זוֹ הַפְּדִיָּה הִיא מִן הַכֹּהֵן, אֶלָּא שֶׁבַּכָּתוּב נִתְפָּרְשׁוּ רַק שְׁתֵּי בְּרֵרוֹת, פְּדִיָּה וַעֲרִיפָה, לֹא נִתְּנַת הַחֲמוֹר.

שביעי כא וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם עֹבְדִים אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: כב וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת: כג וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה: כד כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה: פ כה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כו וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר ׀ וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֹמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר: כז וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן־הַיֶּקֶב: כח כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן: כט מִכֹּל ׀ מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל־חֶלְבּוֹ אֶת־מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ: ל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב: לא וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד: לב וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלֵּלוּ וְלֹא תָמֻתוּ: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מהתוועדות שבת–קודש פרשת קורח תשכ״ד)

וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ (יח, לב)

מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם הִפְרַשְׁתָּ אוֹתוֹ שֶׁלֹּא מִן הַמֻּבְחָר, שֶׁאַתָּם בְּנִשִּׂיאַת עָוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר, וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא (ספרי)

מִדִּבְרֵי הַ׳סִּפְרִי׳ נִמְצָינוּ לְמֵדִים, עַד כַּמָּה חַיָּב אָדָם לְקַיֵּם כָּל מִצְוָה בְּאֹפֶן שֶׁל הִדּוּר, לְפָנִים מִשּׁוּרַת־הַדִּין. וְזֶה הָיָה אֶחָד הַדְּבָרִים שֶׁתָּבַע כ״ק אַדְמוּ״ר מוֹהָרַיַּ״צ יוֹתֵר מִן הַנְּשִׂיאִים שֶׁקָּדְמוּ לוֹ, וּבְמֵיָחֵד בִּשְׁנוֹתָיו הָאַחֲרוֹנוֹת.

מפטיר ל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יֶקֶב: לא וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד: לב וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלֵּלוּ וְלֹא תָמֻתוּ: פפפ

צ״ח פסוקים, דניא״ל סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו״ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְלוּכָה עַל כִּי בָּרְאשׁוֹנָה לֹא קִבְּלוּהוּ בְּלֵם בְּרָצוֹן: טו וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ ׳ שֵׁנִית שָׁם אֶת־שָׁאוּל בְּהַסְכָּמַת בְּלֵם וּבְרָצוֹן טוֹב. לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד־מְאֹד: א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה

הפטרה לפרשת קרח לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בשמואל א פרק יא־יב

יא יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְלוּכָה: טו וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שָׁם אֶת־שָׁאוּל לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם

שי למורא

יד) וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל, שֶׁבְּקֶרוֹב לְאוֹתוֹ מָקוֹם עָשָׂה ה׳ תְּשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל בְּמִלְחֶמֶת שָׁאוּל נֶגֶד נָחָשׁ הָעַמּוֹנִי. וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְלוּכָה, לְפִי שֶׁבָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ עוֹרְרִים עַל הַדָּבָר. טו) וַיַּמְלִכוּ שָׁם, הַמְלִיכוּהוּ שֵׁנִית בְּהַסְכָּמַת כֻּלָּם וּבְרָצוֹן טוֹב.

שי למורא

ב) וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשָׁבְתִּי, מֹרֵב עֲבוֹדָה וְעֹל הַצִּבּוּר קָפְצָה עָלָיו וְקָנָה וְשֵׂיבָה קֹדֶם הַזְּמַן, (שְׁהָיָה אָז בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה). וּבָנַי הִנָּם אִתְּכֶם, וּבָנַי לֹא יֵרְשׁוּ אֶת גְּדֻלָּתִי, כִּי הִנָּם אִתְּכֶם כְּאֶחָד מִכֶּם. ג) עָנוּ בִי, הָעִידוּ בִי. כְּמוֹ "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ" (שמות כ,יג). וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ, וְלִפְנֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּמְשַׁח לְמַלְכוּת. אֶת שׁוֹר מִי לָקָחְתִּי, הַאִם לָקַחְתִּי אֶת שׁוֹרוֹ שֶׁל מִישֶׁהוּ לַעֲבוֹדָתִי. וַחֲמוֹר מִי לָקָחְתִּי, כְּשֶׁהָיִיתִי הוֹלֵךְ מֵעִיר לְעִיר לִשְׁפֹּט אֶתְכֶם עַל עִסְקֵי צָרְכֵיכֶם הָיִיתִי הוֹלֵךְ עַל הַחֲמוֹר שֶׁלִּי, וְלֹא לָקַחְתִּי מִשֶּׁל הַצִּבּוּר. אֶת מִי רַצּוֹתִי, מִלְּשׁוֹן רְצוּיִן וּשְׂבִידָה. לָקַחְתִּי כֹּפֶר, שֶׁיִּהְיֶה פְּדְיוֹן לוֹ עַל פִּשְׁעוֹ. וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ, וּבְתַמּוּרַת הַכֹּפֶר הֶעֱלַמְתִּי עֵינַי מִפִּשְׁעוֹ. וְאָשִׁיב לָכֶם, וְאָשִׁיב לְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁתֹּאמְרוּ. פְּרוּשׁ אַחֵר, וְאָשִׁיב לָכֶם תְּשׁוּבָה עַל כָּל מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה, מֵאֵיזֶה טַעַם נַעֲשָׂה. ה) וַיֹּאמֶר עֵד, כָּל הָעָם אָמַר "עֵד". וְרוֹ"ל אָמְרוּ, שֶׁיָּצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה "עֵד", אָמַר לָהֶם הקב"ה, אַתֶּם מְעִידִים עָלָיו עַל מַה שֶּׁבַּדָּאִי, וַאֲנִי מֵעִיד עָלָיו עַל מַה שֶּׁבַּסֵּתֶר. וְזֶהוּ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁהוֹפִיעַ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית דִּין שֶׁל מַטָּה. ו) אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן, כְּלוֹמַר, הֲלֹא כְּלֻכֶם יוֹדְעִים אֶת מַעֲשֵׂי ה' וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן. וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה וגו', וְעַל יְדֵי הַנִּפְלָאוֹת הָהֵם הֶעֱלָם מִמִּצְרַיִם. ז) צְדָקוֹת ה', הַצְּדָקוֹת שֶׁעָשָׂה ה'.

עטרת מרים

שָׁמַעְתִּי בְקֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי פֶּן תַּחְשְׁבוּ שֶׁתְּכִלִּית דִּבְרֵי הַמָּה לִמְנוֹעַ הַמְלָכַת מֶלֶךְ וַאֲמִלִּיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: ב וְעַתָּה הִנֵּה־הַמֶּלֶךְ | מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי זָקַנְתִּי וְשַׂבְתִּי וּבָנַי הִנָּם אִתְּכֶם נְכוֹנִים לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וַחֲפֵצִים בּוֹ כְּמוֹתְכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מֵעִיר לְעִיר לִשְׁפּוֹט

שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד־מְאֹד: יב
א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה
שָׁמַעְתִּי בְקֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי
וָאַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: ב וְעַתָּה
הִנֵּה־הַמֶּלֶךְ | מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי
זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי וּבָנַי הִנָּם אִתְּכֶם וַאֲנִי
הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְּעֻרַי עַד־הַיּוֹם
הַזֶּה: ג הִנְנִי עֲנוּ בִי | נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד
מְשִׁיחוֹ אֶת־שׁוֹר | מִי לָקָחְתִּי וַחֲמוֹר
מִי לָקַחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי אֶת־מִי
רַצּוֹתִי וּמִיַּד־מִי לָקַחְתִּי כֹּפֶר וְאַעְלִים
עֵינַי בּוֹ וְאָשִׁיב לָכֶם: ד וַיֹּאמְרוּ לֹא
עָשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־
אִישׁ מְאוּמָה: ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד
יְהוָה בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה כִּי
לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר עֵד:
ו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר
עָשָׂה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַאֲשֶׁר
הֶעֱלָה אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
ז וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת כָּל־צִדְקֹת
יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת־אֲבֹתֵיכֶם: ח כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב
מִצְרַיִם וַיִּזְעֲקוּ אֲבֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
וְאֶת־אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשְׁבוּם בַּמָּקוֹם
הַזֶּה: ט וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכֹּר אֹתָם בְּיַד סִיסְרָא

שָׁאוּל, וְלֹא יוֹם וְלֹא יוֹמַיִם, אֶלָּא מִנְּעָרַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה: ג הִנְנִי בְּעוֹד שֶׁאֲנִי פֹּה עֲנוּ בִי נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ הַמֶּלֶךְ הַמְּשֻׁחָ מֵהּ' אֶת־שׁוֹרוֹ | שֶׁל מִי לָקָחְתִּי לַעֲבוֹדָתִי וַחֲמוֹר מִי לָקָחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי וְאֶת־מִי רַצּוֹתִי וּמִיַּד־מִי לָקַחְתִּי כֹּפֶר לְהַכּוֹת הַדַּיָּן וַאֲעַלִּים עֵינַי בּוֹ מִבְּלִי לְעַנּוֹת עוֹנֶשׁ הָרָאוּי וְאָשִׁיב לָכֶם עַל דִּבְרֵיכֶם: ד וַיֹּאמְרוּ לֹא עָשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ מְאוּמָה שום דָּבָר: ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יִהְיֶה יְהוָה בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ הַמֶּלֶךְ שָׁאוּל הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר כָּל יִשְׂרָאֵל כְּאֶחָד אָמְרוּ עֵד: ו אַחַר שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא מָצְאוּ בְיָדוֹ מְאוּמָה וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם הֲלֹא כְּלֻכֶם יְדַעְתֶּם מַעֲשֵׂה יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת עַל יְדֵי־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן הַנִּפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה עַל יָדָם וְעִמָּהֶם וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה עַל יְדֵי הַנִּפְלָאוֹת הָהֵם אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ז וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת־אֲבוֹתֵיכֶם: ח כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרַיִם וַיִּזְעֲקוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשְׁבוּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: ט וּבְבוֹאָם לְאֶרֶץ וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכֹּר אֹתָם בְּיַד הַגּוֹיִם, בְּיַד סִיסְרָא שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־ פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב

עטרת מרים

וַיִּלָּחֲמוּ בָּם: י וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה הִתְפַּלְּלוּ לֹה׳ וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי עָזַבְנוּ
אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעַשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד
אֹיְבֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ אֶבֶל לֹא שָׁאֲלוּ לָהֶם מֶלֶךְ לְלַחֹם מִלְחֲמָתָם: יא וַיִּשְׁלַח
יְהוָה אֶת־יְרֻבַּעַל גִּדְעוֹן וְאֶת־בְּדָן שִׁמְשׁוֹן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׁמוּאֵל עם
כי לֹא הָיוּ מוֹלִכִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיַּצֵּל ה׳
אֶתְכֶם על יֵדֵיהֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם
הַיּוֹשְׁבִים מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶּטַח: יב אֶבֶל
אַתֶּם כַּאֲשֶׁר וַתִּרְאוּ כִּי נָחָשׁ מֶלֶךְ
בְּנֵי־עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם לַמִּלְחָמָה
וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא נִהְיָה כַּאֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר
הָיָה הַשּׁוֹפֵט יוֹצֵא לִפְנֵיהֶם בַּמִּלְחָמָה כִּי
אִם ־מַלְכְּךָ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וְהוּא יִלָּחֵם
מִלְחֲמֹתֵנוּ, הֲגַם שֶׁיְּדִיעַ לָכֶם כִּי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם: יג וְעַתָּה הִנֵּה
הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם בַּעֲבוּר
הַתְּשׁוּעָה שֶׁעָשָׂה, מֵאַחַר אֲשֶׁר שְׁאִלְתֶּם
עַל מֶלֶךְ וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם
מֶלֶךְ כִּי הַכִּבְּים עַל דֶּרֶךְ וְהַמְלִיכוּ:
יד אַךְ אִם־תִּירְאוּ אֶת־יְהוָה
וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ וְשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתָיו
וּשְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא
תַמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה בְּמִצְוֹת לֹא
תַעֲשֶׂה וְהְיִתֶם גַּם־אַתֶּם וְגַם־
הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר יֵלֵךְ לִפְנֵיכֶם
לַמִּלְחָמָה לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: טו וְאִם־
לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם
אֶת־פִּי יְהוָה אז לֹא יָסִיר הַשְׁגָּחָתוֹ
מִפְּכֶם, רַק וְהָיְתָה יַד־יְהוָה בָּכֶם
כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה וּבַאֲבוֹתֵיכֶם: טז גַּם־
עַתָּה אַחַר שֶׁהִסְפִּים לְהַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם
מֶלֶךְ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־הַדָּבָר
הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֹשֶׂה
לְעֵינֵיכֶם אֲשֶׁר יִמְלֹא שְׁאֵלַת הַשּׁוֹאֵל
אַף אִם הִיא רָעָה בְּעֵינֵי ה׳, וְלֹא לְטוֹבָה
יֶחְשֹׁב: יז הֲלוֹא קְצִיר־חִטִּים הַיּוֹם
וְהַמָּטָר לְקִלְלָה יֶחְשַׁב, וְעִם כָּל זֹאת
אֶקְרָא אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וְיִתֵּן
קֹלוֹת וּמָטָר כִּי בֵן יִמְלֹא שְׁאֵלַת
הַמְבַקֵּשׁ, הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה וּדְעוּ
וּרְאוּ כִּי־רָעַתְכֶם רַבָּה בַּאֲשֶׁר

שי למורא

יא) אֶת יְרֻבַּעַל, הוּא גִּדְעוֹן הַשּׁוֹפֵט. וְאֶת בְּדָן, הוּא שִׁמְשׁוֹן, שֶׁבָּא
מִשֵּׁבֶט דָּן. "בְּדָן" כְּמוֹ "בֶּן דָּן". יב) וַה׳ אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם, לֹא דַי
לָכֶם שֶׁפִּשַּׁעְתֶּם בִּי, כִּי אַף בַּחקב״ה שֶׁהוּא מַלְכְּכֶם מְאַסְתֶּם בּוֹ מִמְּלֹךְ
עֲלֵיכֶם. יג) וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ, כְּלוֹמַר, מַה שֶּׁעָבַר אֵין, שֶׁהֲרֵי הַמֶּלֶךְ
הִנֵּה הוּא מוּלֵךְ בְּפֹעַל. וְהִנֵּה נָתַן
ה׳, שֶׁהקב״ה הִסְפִּים שֶׁתַּמְלִיכוּ
מֶלֶךְ. יד) אַחַר ה׳ אֱלֹהֵיכֶם, כִּי
הוּא יֵלֵךְ לִפְנֵיכֶם לַמִּלְחָמָה.
טו) יַד ה׳, מַפַּת יַד ה׳. בָּכֶם
וּבַאֲבוֹתֵיכֶם, כְּלוֹמַר, וְהָיְתָה בָּכֶם
אַחַר שֶׁהָיְתָה בַּאֲבוֹתֵיכֶם. וְרז״ל
אָמְרוּ, "וּבַאֲבוֹתֵיכֶם", שֶׁיְּחַפְּטוּ
לְהוֹצִיא הַמֵּתִים מִקִּבְרֵיהֶם, שֶׁבַּעֲוֹן
חַיִּים, מֵתִים נֶחְטָטִים.
טז) הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ וגו׳, וּכְשֶׁם
שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּתִי אֲנִי יָכוֹל לִשְׁנוֹת
אֶת הָעִתִּים, כָּךְ אִם פָּגְעָה בָּכֶם
מִלְחָמָה הָיָה כֹּחַ בִּתְפִלָּתִי לַעֲמֹד
עַל הָאוֹיֵב, וְלֹא הֱיִיתֶם צְרִיכִים
לְבַקֵּשׁ מֶלֶךְ כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי חַי.
יז) קְצִיר חִטִּים הַיּוֹם, חֹדֶשׁ
סִיוָן. כא) הַתֹּהוּ, פְּנוּי לָעֲבוֹדָה

שַׁר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד
מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָּם: י וַיִּזְעֲקוּ אֶל־
יְהוָה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי עָזַבְנוּ אֶת־
יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעַשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ
וְנַעַבְדֶךָּ: יא וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יְרֻבַּעַל
וְאֶת־בְּדָן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׁמוּאֵל וַיַּצֵּל
אֶתְכֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ
בֶּטַח: יב וַתִּרְאוּ כִּי נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן
בָּא עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא כִּי־מֶלֶךְ
יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם:
יג וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם אֲשֶׁר שְׁאִלְתֶּם וְהִנֵּה נָתַן
יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: יד אִם־תִּירְאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ
וּשְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ וְלֹא תַמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וְהְיִתֶם גַּם־אַתֶּם
וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: טו וְאִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת־פִּי יְהוָה וְהָיְתָה יַד־יְהוָה
בָּכֶם וּבַאֲבוֹתֵיכֶם: טז גַּם־עַתָּה הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־הַדָּבָר הַגָּדוֹל
הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֹשֶׂה לְעֵינֵיכֶם: יז הֲלוֹא קְצִיר־חִטִּים הַיּוֹם
אֶקְרָא אֶל־יְהוָה וְיִתֵּן קֹלוֹת וּמָטָר וּדְעוּ וּרְאוּ כִּי־רָעַתְכֶם רַבָּה
אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְהוָה לִשְׁאוֹל לָכֶם מֶלֶךְ: יח וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה וַיִּתֵּן יְהוָה קֹלוֹת וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא
וַיִּירָא כָּל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה וְאֶת־שְׁמוּאֵל: יט וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל
הִתְפַּלֵּל בְּעַד־עֲבָדֶיךָ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נָמוּת כִּי־יָסַפְנוּ עוֹד עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ אֲשֶׁר עָשִׂינוּ מֵאֹו, לַעֲשׂוֹת רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ: כ וַיֹּאמֶר

שי למורא

וְרָה. כב) בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, בַּעֲבוּר שֶׁיֵּצֵא שְׁמוֹ עֲלֵיכֶם שֶׁהוּא מוֹשִׁיעֲכֶם. כִּי הוֹאִיל ה׳, כִּי נִשְׁבַּע ה׳. לְעָם, לְעַם סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים.

עטרת מרים

הִתְפַּלֵּל בְּעַד־עַבְדֶּךָ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נָמוּת כִּי־יָסַפְנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ: כ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ אַתֶּם עֲשִׂיתֶם אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם: כא וְלֹא תָסוּרוּ כִּי | אַחֲרֵי הַתֹּהוּ אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי־תֹהוּ הֵמָּה: כב כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם:

שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ הלא אַתֶּם פְּעַר עֲשִׂיתֶם אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת וְאַיִן לְהָשִׁיב. אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם וְכִפֶּר הֶעָוֹן: וְחוּץ מִזֶּה.... כא וְלֹא תָסוּרוּ מֵאַחֲרֵי ה׳ כִּי | הַהֲלִיכָה הַהִיא הֲלִיכָה אַחֲרֵי הַתֹּהוּ הָאֲלִילִים אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי־תֹהוּ הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ: כב כִּי פִּי אַה־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם חוֹטְאִים לְפָנָיו לֹא־יִטֹּשׁ לֹא יַעֲזֹב יְהוָה אֶת־עַמּוֹ וּמַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם

בְּאוֹפֶן נִפְלָא שֶׁזֹּאת בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יִתְמַעֵט שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בַּגּוֹיִם שֶׁה׳ מוֹשִׁיעָכֶם כִּי הוֹאִיל נִשְׁבַּע יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם סְגוּלָּה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלְיָהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבת פרשת קרח בחו"ל (חוקת באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	05:41	05:44	08:30	08:33	09:11	09:13	10:24	10:25	19:49	19:48	20:19	20:17	19:28	20:29
חיפה (ק)	05:36	05:39	08:26	08:29	09:08	09:10	10:22	10:23	19:55	19:54	20:22	20:21	19:24	20:33
ירושלים (ק)	05:38	05:41	08:28	08:30	09:09	09:11	10:22	10:23	19:54	19:53	20:18	20:17	19:13	20:29
תל אביב (ק)	05:39	05:42	08:29	08:31	09:10	09:12	10:23	10:25	19:52	19:51	20:21	20:20	19:31	20:32
אוסטריה, וינה (ק)	05:00	05:04	07:44	07:50	08:57	09:00	10:19	10:21	20:58	20:55	21:42	21:38	20:37	21:57
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:36	07:35	09:19	09:19	09:58	09:58	10:48	10:49	17:14	17:17	17:44	17:47	16:59	17:59
אוקראינה, אודסה (ק)	05:10	05:14	07:58	08:02	09:03	09:06	10:24	10:26	20:53	20:50	21:34	21:31	20:33	21:48
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:35	04:39	07:20	07:25	08:32	08:35	09:54	09:56	20:31	20:28	21:15	21:11	20:11	21:30
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:44	04:48	07:27	07:33	08:42	08:45	10:04	10:06	20:44	20:41	21:29	21:25	20:24	21:44
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:01	05:06	07:34	07:43	09:03	09:06	10:27	10:29	21:18	21:15	22:06	22:01	20:58	22:22
אוקראינה, קייב (ק)	04:52	04:57	07:23	07:33	08:55	08:58	10:19	10:21	21:12	21:09	22:00	21:55	20:51	22:16
איטליה, מילאנו (ק)	05:40	05:44	08:30	08:34	09:32	09:34	10:52	10:54	21:18	21:15	21:55	21:52	20:58	22:09
אקוואדור, קיטו (ח)	06:15	06:16	08:44	08:45	09:15	09:16	10:17	10:18	18:22	18:23	18:46	18:46	18:05	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	08:01	08:00	09:50	09:50	10:28	10:28	11:19	11:19	17:56	17:59	18:25	18:28	17:41	18:39
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:11	09:09	10:46	10:46	11:28	11:28	12:17	12:17	18:28	18:32	19:01	19:05	18:13	19:17
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:45	05:48	08:37	08:40	09:26	09:28	10:42	10:44	20:37	20:35	21:11	21:09	20:17	21:23
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:30	05:34	08:22	08:25	09:13	09:15	10:30	10:32	20:30	20:28	21:05	21:03	20:11	21:18
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:30	05:34	08:22	08:25	09:13	09:16	10:30	10:32	20:31	20:29	21:06	21:04	20:11	21:18
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:01	06:05	08:52	08:56	09:47	09:49	11:04	11:06	21:12	21:10	21:49	21:46	20:53	22:02
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:25	06:28	09:14	09:16	09:53	09:55	11:06	11:07	20:27	20:26	20:55	20:54	20:08	21:06
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:46	05:49	08:36	08:39	09:19	09:21	10:33	10:34	20:07	20:05	20:38	20:36	19:48	20:48
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:34	06:36	09:20	09:22	09:58	09:59	11:08	11:10	20:17	20:16	20:44	20:43	19:58	20:54
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:24	05:27	08:15	08:19	09:08	09:10	10:25	10:27	20:28	20:26	21:04	21:02	20:09	21:16
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:55	05:58	08:46	08:50	09:37	09:40	10:54	10:56	20:54	20:52	21:29	21:27	20:34	21:41
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:21	05:24	08:12	08:16	09:06	09:08	10:23	10:25	20:29	20:27	21:05	21:03	20:09	21:18
בוליביה, לה-פס (ח)	07:02	07:02	09:15	09:16	09:47	09:48	10:45	10:46	18:12	18:14	18:37	18:39	17:56	18:48
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:33	05:38	07:47	08:06	09:38	09:41	11:02	11:04	22:00	21:57	22:50	22:45	21:39	23:07
בלגיה, בריסל (ק)	05:35	05:40	07:59	08:13	09:39	09:42	11:03	11:05	21:59	21:55	22:47	22:43	21:38	23:04
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:49	06:49	08:55	08:55	09:28	09:29	10:24	10:24	17:37	17:40	17:59	18:01	17:21	18:11
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:36	06:36	08:42	08:43	09:16	09:16	10:11	10:12	17:22	17:24	17:48	17:50	17:06	18:00
בריטניה, לונדון (ק)	04:49	04:55	07:05	07:17	08:55	08:58	10:19	10:22	21:22	21:18	22:10	22:05	21:04	22:27
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:46	04:52	07:13	07:14	08:58	09:01	10:24	10:27	21:40	21:36	22:35	22:29	21:21	22:55
גרמניה, ברלין (ק)	04:50	04:55	07:11	07:12	08:58	09:01	10:24	10:26	21:33	21:29	22:24	22:19	21:12	22:42
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:21	05:27	07:56	08:05	09:23	09:26	10:47	10:49	21:38	21:34	22:25	22:21	21:17	22:41
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:56	06:55	08:57	08:58	09:32	09:32	10:26	10:27	17:35	17:37	17:54	17:57	17:19	18:07
הודו, מומבאי (ח)	06:05	06:07	08:48	08:49	09:22	09:23	10:30	10:32	19:20	19:20	19:46	19:46	19:02	19:56
הודו, פונה (ח)	06:02	06:04	08:44	08:46	09:19	09:20	10:27	10:28	19:15	19:15	19:41	19:41	18:57	19:51
הונגריה, בודפשט (ק)	04:52	04:56	07:38	07:43	08:48	08:51	10:09	10:11	20:44	20:41	21:27	21:23	20:24	21:41
טורקיה, איסטנבול (ק)	05:33	05:37	08:25	08:28	09:17	09:19	10:34	10:36	20:36	20:34	21:12	21:09	20:17	21:24
יוון, אתונה (ק)	06:07	06:11	08:59	09:02	09:46	09:49	11:02	11:04	20:51	20:50	21:25	21:23	20:32	21:36
מולדובה, קישינב (ק)	05:15	05:19	08:02	08:07	09:10	09:13	10:31	10:33	21:03	21:00	21:45	21:41	20:43	21:59

לוח זמנים לשבת פרשת קרח בחו"ל (חוקת באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:02	06:04	08:44	08:46	09:19	09:21	10:27	10:29	19:18	19:18	19:44	19:44	19:00	19:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	08:10	08:08	09:34	09:34	10:20	10:19	11:06	11:06	16:57	17:02	17:34	17:37	16:43	17:51
נפאל, קטמנדו (ח)	05:12	05:15	08:00	08:02	08:38	08:40	09:49	09:51	19:03	19:03	19:32	19:31	18:45	19:42
סינגפור, סינגפור (ח)	07:03	07:04	09:33	09:34	10:04	10:05	11:07	11:08	19:15	19:16	19:39	19:39	18:57	19:49
פולין, ורשא (ק)	04:21	04:26	06:40	06:41	08:28	08:32	09:54	09:56	21:00	20:56	21:51	21:46	20:39	22:09
פרו, לימה (ח)	06:30	06:30	08:48	08:48	09:19	09:20	10:18	10:19	17:56	17:57	18:20	18:22	17:39	18:31
צרפת, ליאון (ק)	05:56	06:01	08:45	08:50	09:48	09:51	11:09	11:11	21:34	21:31	22:14	22:11	21:14	22:28
צרפת, פריז (ק)	05:53	05:58	08:35	08:41	09:52	09:55	11:14	11:16	21:59	21:56	22:42	22:38	21:38	22:57
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:49	05:50	08:21	08:23	08:53	08:54	09:57	09:58	18:12	18:13	18:37	18:37	17:55	18:47
קנדה, טורונטו (ק)	05:41	05:45	08:32	08:36	09:29	09:32	10:48	10:50	21:05	21:03	21:40	21:37	20:46	21:53
קנדה, מונטריאול (ק)	05:11	05:15	08:00	08:05	09:03	09:05	10:23	10:25	20:47	20:45	21:26	21:23	20:27	21:40
קפריסין, לרנקה (ק)	05:36	05:40	08:27	08:30	09:11	09:13	10:25	10:27	20:03	20:02	20:34	20:33	19:44	20:46
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:25	04:31	07:01	07:01	08:41	08:44	10:08	10:11	21:36	21:31	22:36	22:29	21:14	22:58
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:52	03:58	06:34	06:35	08:11	08:14	09:40	09:42	21:20	21:15	22:19	22:12	20:58	22:43
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:30	04:35	07:17	07:22	08:26	08:29	09:47	09:49	20:20	20:17	21:02	20:59	20:00	21:17
שוויץ, ציריך (ק)	05:35	05:39	08:21	08:26	09:30	09:33	10:52	10:54	21:31	21:28	22:08	22:04	21:10	22:22
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:55	05:57	08:34	08:35	09:07	09:08	10:13	10:14	18:50	18:50	19:15	19:15	18:32	19:25

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00533
03/07/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים